DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Not 199

İYİ VE DOĞRU YAZMA USÛLLERİ I-II

Kompozisyon
Tashih ve Mürâcaat El Kitabı

Fevziye Abdullah
Tansel

KUBBEALTI NEŞRİYATI

İYİ VE DOĞRU YAZMA USÛLLERİ I-II F.A.Tansel

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İYİ ve DOĞRU YAZMA USÛLLERİ

I - II

KOMPOZİSYON, TASHİH VE MÜRÂCAAT EL KİTABI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bu eser Kubbealtı Neşriyâtı'nın 15 inci kitabıdır.
P.K. 107, Bâyezid - İST.
Tel 522 95 17
BASKI ÇETİN OFSET : 527 32 87

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İYİ ve DOĞRU YAZMA USÛLLERİ I - II

KOMPOZİSYON, TASHİH VE MÜRÂCAAT EL KİTABI

FEVZİYE ABDULLAH TANSEL

KUBBEALTI NEŞRİYATI

İSTANBUL 1985

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Her Hakkı Mahfuzdur.

Bu eserin her türlü basım ve yayım hakları Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı'na âittir. Müellifinin müsâadesi alınmadıkça bu eserdeki örnek ve metinler bütünü ile, kısmen, veyâ herhangibir şekilde kullanılamaz; verilen bilgiler kaynak gösterilmeksizin nakledilemez.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

EL KİTABI — TASHİH ve MÜRÂCAAT CEDVELİ XX

ÖNSÖZ XXV

I.

KOMPOZİSYON

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ — BİR MEVZUUN YAZILMASI

Yazış Şekli 3
Mevzu (Konu) Bulma 5
Mevzuun Tahlili ve Sınırlanması 6
İfade Şeklinin Tesbiti 6
Mevzu ile İlgili Fikirlerin Tesbiti 6
Başlık 7
İşlenilecek Fikrin Hulâsa Edilmesi 7
Paragraf Plânı 8
Plânlı Bir Kompozisyon Örneği 9
Uzun Bir Yazının Plânı 11
Hulâsa (Özet) ve Nevi'leri 11
İşlenilecek Mevzua Başlamak 13
İşlenilen Mevzuun Neticelenmesi 13
Mevzuda Birlik 14
Vuzuh (Açıklık) 14
Görüş Tarzı 15
Tashih 15

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İKİNCİ BÖLÜM

KELİMELERİN KULLANILMASI ve CÜMLE

Kelimelerin Kullanılışı ve Cümle 17
Kelimelerin Umumî ve Mecâzî Mânâları 18
Kelimelerin Âhenginden Faydalanma 19
Te'sirli Cümle 20
Vecizlik 21
Kelimelerin Düzeninde Değişiklik 21
Cümle Uzunluğu ve Cümle Nev'inde Değişiklik 21
Âhenkli Cümle 22

KELİMELERİN KULLANILMASI ve CÜMLE ÖRNEKLERİ

I. Mevzu — Sizce mânası çok kıymetli olan beş mefhum yazınız. Bunlardan herbirini özne olarak ayrı bir cümlede kullanmak şartı ile müstakil beş **cümle** yazınız. Cümlelerin fikirce sağlam ve zengin; gramer, noktalama işaretleri ve imlâ bakımından doğru olmasına dikkat ediniz 22

II. Mevzu — "Millî terbiye, nezâket, spor, müzik, resim, kompozisyon, tiyatro, tamlama ve kelimelerinden herbirini ayrı cümlede kullanmak üzre ve **muhtelif nevi'-de** yedi müstakil **cümle** yazınız 24

III. Mevzu — "Matbûat, insan, fen, tecrübe, tabiat, sıhhat, memleket sevgisi, saygı„ mefhumlarından herbirini özne olarak kullan-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

mak şartıyle, biribiriyle mâna bağlılığı bulunmayan sekiz müstakil cümle yazınız. Cümlelerin gramer, imlâ, noktalama işaretleri v.s. bakımından doğru, fikirce sağlam, çeşitli nevi'de olmasına bilhassa dikkat ediniz 25

PARAGRAF

İyi Bir Paragrafın Hususiyetleri 28
1. Esas Cümle 28
2. Esas Fikrin Açılması 29
3. Birlik 30
4. Fikirlerin Düzeni 31
5. Nisbet ve Ölçü 31
6. Paragraf Uzunluğu 32
7. Paragraflar Arasında Bağlılık 33
8. Paragraf Şekli 34
9. Paragraf Nevi'leri 34

PARAGRAF ÖRNEKLERİ

IV. Mevzu — Kütüphane, veyâ kazanç fikri üzerinde durarak bir paragraf yazınız 36
V. Mevzu — Aşağıdaki cümlelerden birini esas cümle olarak kullanmak sûretiyle bir paragraf yazınız 37
VI. Mevzu — Çocuk kitapları mevzuunu işlemek üzre beş esas cümle kaydettikten sonra, bunlardan birini bir paragraf hâlinde açınız; fikirlerin açılışında hangi metoddan faydalandığınızı kaydediniz 38
VII. Mevzu — "Şâir, ruhun ressamıdır,,, "Açık havada yürüyüş çok şıhhîdir,,, "Yangın bir felâkettir,, esas cümlelerinden herhangibirini

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

açarak bir **paragraf** yazınız. **Esas cümleyi açarken** fikirlerinizi hangi **metoda** göre **tanzim** ettiğinizi kaydediniz 40

VIII. Mevzu — Fen mevzuunda tam bir kompozisyon yazacağınızı farzederek, bu mevzuu sınırlayınız. Bu kompozisyonun **herhangibir paragrafı** ile, **bundan sonraki paragrafının ilk cümlesini** yazınız . 42

IX. Mevzu — "Herhangibir keder için tek bir devâ var; dünyanın bütün ilâçlarından daha iyidir: Çalışmak...,, esas cümlesindeki fikre dayanarak bir kompozisyon yazacağınızı farzediniz. Bu yazının **tam bir plânını** kaydettikten sonra, yalnız **ilk paragrafı** ile **ikinci paragrafının ilk cümlesini** yazarak, paragraf bağlılığını te'min ediniz 43

X. Mevzu — Aydın insan mefhumunu ele alarak tam bir kompozisyon yazacağınızı farzediniz. Bu kompozisyonun **tam bir plânı** ile **başlığını** kaydettikten sonra **herhangibir paragrafını ve müteâkıp paragrafından ilk cümleyi** yazınız. Plânda, **paragraf ölçüsünü** de işâret ediniz. 45

XI. Mevzu — "Sabır acıdır; fakat meyvası tatlıdır,, cümlesindeki fikre dayanarak tam bir kompozisyon yazacağınızı farzediniz. Bunun yalnız **ilk, veyâ son paragrafını** yazınız. Soldaki boşluğa "ilk,,, veyâ "son,, kelimesini ilâve ediniz 48

XII. Mevzu — Fenalıkların cezasız kalması, haksızlıkların ilki ve en büyü-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ğü olduğu fikri üzerinde durmak suretiyle bir kompozisyon yazacağınızı farzediniz; bunun yalnız **ilk**, veyâ **son paragrafını** kaydediniz 49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İFADE NEVİ'LERİ

I — HİKÂYE YOLU ile ANLATMA 52
Hikâyenin Kaynak ve Metodları 53
Plânlı Hikâye 55
Plânlı Hikâye Nevi'leri 61
A. Vak'aları Muhayyel Hikâye Nevi'leri 61
1. Tiyatro 62
2. Roman 64
3. Küçük Hikâye 64
4. Fable 66
B. Hakiki Vak'alara Dayanan Hikâye Nevi'leri 67
1. Fıkra 67
2. Otobiyografi 68
3. Hâltercemesi (Hayat Çizgisi) 70
4. Seyahat ve Sergüzeşt Hikâyeleri 71
5. Tarih Vak'ası 71
6. Gazete Hikâyeleri 72

HİKÂYE İFADESİYLE YAZILMIŞ ÖRNEKLER

Hazırlık : **Tehlike Karşısında Keçi Fil Oluyor** (Hüseyin Rahmi Gürpınar). 73
XIII. Mevzu — Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın **Tehlike Karşısında Keçi Fil Oluyor** adlı hikâyesinin dayandığı, "Evvelâ nefse i'timat, sâniyen sebat... Bütün mu'cizeler, işte, bu iki hasletten doğar.,, fikrini esas alarak bir **hikâye** yazınız . 80
XIV. Mevzu — Şeyhî'nin — sınıfta okuduğumuz— **Harnâme**'sinin mevzuunu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

hatırlayarak, bunu **plânlı küçük hikâye** hâlinde yazınız 81

XV. Mevzu — Okuduğunuz ve edebî kıymeti olan bir hikâyenin özetini yine bir **hikâye** hâlinde, yâhut kendiniz bir **hikâye** yazınız 83

XVI. Mevzu — Nasreddin Hoca'ya âit ve biraz sonra okuyacağımız hikâyeleri dikkatle dinleyiniz. Bunlardan birini tercihle **noktalama**, bilhassa **tırnak işaretlerine** dikkat ederek **plânlı küçük hikâye** hâlinde yazınız 89

XVII. Mevzu — Birinden dinlediğiniz, veyâ tanık olduğunuz bir konuşmayı **diyalog** hâlinde yazınız 93

XVIII. Mevzu — **Dramatik** bir eser yazmış olduğunuzu farzediniz; bu eserin mevzuunu kısaca anlattıktan sonra, beğendiğiniz **bir sahnesinden bir kısım** naklediniz 96

XIX. Mevzu — Aşağıdaki mevzulardan birini seçerek bir **fıkra** yazınız: (1) Tanıdığınız bir kimsenin mânalı, mizâhî bir sözünü bir **fıkra** hâlinde yazınız. (2) Âileniz fertlerinden birine âit ve bu çevrede geçen bir vak'ayı **fıkra** hâlinde yazınız. (3) Günlük bir gazeteden mizâhî bir vak'ayı, veyâ bir karikatür altındaki yazıyı kesip, bunu, ekleyeceğiniz az miktarda tafsilâtla genişleterek bir **fıkra** hâline getiriniz; gazeteden kestiğiniz vak'a, veyâ cümleyi, vazifenizle birlikte veriniz 99

XX. Mevzu — Çocukluk hayatınız ile ilgili bir **otobiyografi** vak'ası yazınız 103

XXI. Mevzu — Dün ve bu gün olan şeyleri hâ-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tıra defterinizden naklediyor gibi tertibederek yazınız 105
XXII. Mevzu — Âilenizden birinin naklettiği, veya kendinize âit bir **tâtıra**nızı yazınız 106
XXIII. Mevzu — Hayatınızın son on yılına âit ve sizce mühim herhangibir **hâtıra**nızı yazınız 108
XXIV. Mevzu — Tanıdığınız bir kimsenin hayatına âit bir **biyografi vak'ası** (msl., bir doktorun ilk ameliyatı, bir avukatın ilk müdâfaası, aileniz fertlerinden birinin, dedenizin, büyük annenizin hayatını canlandıran bir vak'a) yazınız 110
XXV. Mevzu — Hayatınızla ilgili bir **seyahat** vak'asını mevzu alarak bir kompozisyon yazınız 112
XXVI. Mevzu — **Gazete Hikâyesi** hakkındaki bilginize dayanarak, bu nevi'de bir hikâye yazınız 115
XXVII. Mevzu — Müdâfaa edeceğiniz fikri, canlandıracağınız karakteri bulduktan sonra, basit bir vak'a ve mekân ta'yin ederek bir **fable** yazınız. Bu karakteri, sınıf arkadaşlarınız arasından seçiniz 124

II — TASVİR YOLU ile İFADE 127

Tasvirin Hususiyet ve Kaynakları 127
Tasvirin Teknik Hususiyetleri 130
1. Görüş Tarzı 130
2. Tafsilâtın Seçilmesi 131
3. Tafsilâtın Sıralanışı 132
4. Tasvirde İfade Tarzı 133

TASVİR YOLU ile YAZILMIŞ ÖRNEKLER

XXVIII. Mevzu — Tanıdığınız hayvanlardan herhangibirini **tasvir** ediniz 134

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

XXIX. Mevzu — Ankara semtlerinden herhangibirini, müşahedelerinize dayanarak **tasvir** ediniz 136

XXX. Mevzu — Arkadaşlarınızdan herhangibirini, veyâ küçük kardeşinizi, kardeşiniz yoksa, arkadaşınızın küçük kardeşini **tasvir** ediniz 137

XXXI. Mevzu — Tanıdığınız bir dükkânı dış görünüşü ile **tasvir** ediniz; yazınızı, dükkânın içine âit bir tasvirle bitiriniz 141

XXXII. Mevzu — Oturduğunuz sokağı, veyâ caddeyi **tasvir** ediniz 142

XXXIII. Mevzu — Bir sinema önünde, bir otobüs durağında, veyâ herhangibir yerde toplanmış bulunan bir halk kitlesini önce umumî görünüşü ile **tasvir** ediniz. Bu kalabalık arasında sizce dikkati çeken biri üzerinde durarak, onu, şekli ve giyinişi, sesinin tonu, tavır ve hareketleri ile canlandırınız 144

III — DOĞRUDAN DOĞRUYA ANLATMA (EXPOSİTİON)

Kaynak ve Hususiyetleri 146
Doğrudan Doğruya Anlatam Usûlleri 147
Doğrudan Doğruya Anlatma Mevzu ve Nevi'leri 149
Musahabe 150

DOĞRUDAN DOĞRUYA ANLATMA İFADESİYLE YAZILMIŞ ÖRNEKLER

XXXIV. Mevzu — Atatürk'ün, "San'atsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir„ cümleisndeki fikri **izah** ederek bir kompozisyon yazınız 151

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

XXXV. Mevzu — "Akıl, insanın külâhında bir çividir; ara-sıra yumruk yemeden kafasının içine girmez,, atasözündeki fikri izah suretiyle bir kompozisyon yazınız 153

XXXVI Mevzu — Kitap hakkında bilgi ve fikir verme maksadı ile bir kompozisyon yazınız 154

XXXVII. Mevzu — Ne tarz eserleri okumaktan zevk aldığınız mes'elesini izah eden bir kompozisyon yazınız 155

XXXVIII. Mevzu — Cenab Şahabeddin'in, "Muvaffakıyet en te'sirli leke sabunudur,, cümlesindeki fikri izah ederek bir kompozisyon yazınız . 156

XXXIX. Mevzu — Tiyatro hakkındaki bilginize, okuduğunuz, veyâ seyrettiğiniz bir tiyatro eserine dayanarak Namık Kemal'in aşağıdaki cümlelerinden birindeki fikri izah eden bir kompozisyon yazınız: (1) "Tiyatro eğlencedir; fakat eğlencelerin en faydalısıdır.,, (2) "Tiyatro hayatın aynıdır. İnsanı doya doya güldürür; fakat hatıra getirdiği tuhaflıklar bile, ders almasını bilenler için gülerken ağlamak arzusunu uyandırır.,, 157

XL. Mevzu — "Cahil olan kimse vakitsiz öten horoz gibidir,, atasözündeki fikri izah ve genişletmek suretiyle bir kompozisyon yazınız 158

XLI. Mevzu — "Seyahat nekadar rahat ve eğlenceli olursa olsun, yine için için anlaşılmaz bir endişe tohumu taşır,, cümlesindeki fikri doğru bulup bulmadığınızı izah eden bir kompozisyon yazınız 159

XLII. Mevzu — Medeni insan mefhumunun size neler düşündürdüğünü izah mak-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sadı ile bir kompozisyon yazınız 161
XLIII. Mevzu — Akşam Lisesi'ne şahsî, âilevî, meslekî v.b. hangi düşünce ve gayretlerle devam ettiğinizi **izah** eden bir kompozisyonu yazınız . 162
XLIV. Mevzu — Hakikî kıymetlerin takdiri ferde ve cemiyete ne gibi faydalar sağladığı mes'elesini **izah** maksadı ile bir kompozisyon yazınız 164
XLV. Mevzu — Fertlerin, biribirlerinin görüşlerine karşılıklı saygı göstermelerinin niçin gerektiği ve bu hoş-görürlüğün ne gibi faydalar sağladığı mes'elesini **izah** maksadı ile bir kompozisyon yazınız 165
XLVI. Mevzu — **Susanlar** ve **dinleyenler** kelimelerinin anlamını **izah ve târif** ederek bir kompozisyon yazınız. **Bunun plânını**, vazifenizin başına ilâve ediniz 167
XLVII. Mevzu — Herhangibir hayvanın yuva, veyâ inini nerede ve **nasıl yaptığını**, bunun, barınmağa ne dereceye kadar elverişli bulunduğunu, sizi en çok hangi bakımdan ilgilendirdiğini **izah** eden bir kompozisyon yazınız 169
XLVIII. Mevzu — "Mâzide müşterek mefharetlere ve bugün müşterek bir iradeye mâlik olmak, beraber büyük işler yapmış bulunmak ve yine bu yolda büyük işler yapmak arzusunu beslemek... İşte, bir millet olmanın esaslı şartları...„ (Ernest Renan). Bu cümlelerdeki fikirlere dayanarak, bir milletin **nasıl meydana geldiğini izah eden** bir kompozisyon yazınız 171

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

XLIX. Mevzu — Sınıfınızda onbeş gün müddetle teşhir olunan, Louis David'in **Socrates'in Ölümü** ve Peter Brueghel'in **Körler Hikâyesi** tablosundan birini tercihle, bunu **tasvir** ve **izah** eden bir kompozisyon yazınız 173

L. Mevzu — Memleketimizin günlük mes'eleleri ile alâkalı bir mevzu bularak, **bir musahabe** yazınız 177

LI. Mevzu — Bugüne kadar Türk san'atkârlarından en çok kimlerin, hangi eserlerini okuduğunuz ve bunlardan en ziyade hangisini beğendiğiniz mes'elesi üzerinde durarak bir **musahabe** yazınız 181

LII. Mevzu — Anatole France diyor ki, "Bir çocuğa cemiyet makinesini anlatmak için hiçbir şey sokağın yerini tutamaz.„ Sokak seyrinden, şahsen ne gibi dersler aldığınızı bir **musahabe** hâlinde yazınız 183

LIII. Mevzu — Çocuk edebiyatı ve çocuk terbiyesi mes'elesini ele alarak bir **musahabe** yazınız 185

LIV. Mevzu — "Dünyada en korkunç şey, cehaletin harekete geçmesidir„ cümlesindeki fikri esas alarak bir **musahabe** yazınız 187

IV — DELİL ve İSBÂT YOLUYLE ANLATMA

Dayandığı Esaslar 190
Mantıklı Düşünmek 191
Delil ve İsbât Yoluyle Anlatma Nevi'leri 192
1. **Tenkid** 192
2. **Makale** 195

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

DELİL ve İSBÂT İFADESİYLE YAZILMIŞ ÖRNEKLER

LV. Mevzu — Fikre ancak fikirle mukabele edilebileceği mes'elesini **delillere dayanarak izah** ediniz 197

LVI. Mevzu — "Tenkid,, fikri üzerinde, **isbâtlı fikirlere dayanarak** bir kompozisyon yazınız 198

LVII. Mevzu — İçinde bulunduğumuz zamanda memleketimizin iktisadî kalkınmaları, içtimaî mes'eleleri, spor, edebiyat, resim hareketleri ile alâkalı bir **makale** yazınız 199

LVIII. Mevzu — Bir milletin istiklâli, refah ve saadeti için millî birliğin şart olduğu, bunun memleketimizde kendini nasıl gösterdiği ve neticeleri üezrinde durarak bir **makale** yazınız 205

LIX. Mevzu — Müsbet fikirlerin gelişmesinin edebiyat sahasındaki te'sirleri fikrini müdâfaa ederek bir **makale** yazınız 206

LX. Mevzu — Lamartine'in, "Cumhuriyet ile câhillik bir yerde barınamaz,, cümlesindeki fikri müdâfaa ederek bir **makale** yazınız 209

MUHTELİF İFADE NEVİ'LERİNİN BİRARADA KULLANILDIĞI BİRKAÇ ÖRNEK

LXI. Mevzu — Göç 212

Hazırlık 213

LXII. Mevzu — Sınıfta okuduğumuz tarzda bir ilân yazınız 214

LXIII. Mevzu — Şimdiye kadar okuduğunuz eserlerden en çok hangisini beğendiniz; niçin? 215

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

LXIV. Mevzu — "Tenbellik yorar, çalışmak dinlendirir,, cümlesindeki fikri, tecrübe ve müşahedelerinize dayanarak izah eden bir kompozisyon yazınız 217

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BAŞKA NEVİ'LER

I — Rapor 219

LXV. Mevzu — Cenab Şahabeddin'in, ders kitabınızda bulunan **Elhân-ı Şitâ** başlıklı şiirinin, herhangibir kısmını rapor hâlinde —bu metni yazınızın başına kaydetmek suretiyle— yazınız 220

II — Mülâkat (Röportaj) 223

III — Yaşayan Tipleri Tanıtma ve Canlandırma (Profil) 226

LXVI. Mevzu — Bir satıcı, bir arkadaşınız, veyâ tanıdığınız herhangibir kimse ile konuşarak bir mülâkat yazınız . 228

IV — Mektup Nev'i 233

Hususî (Özel) Mektuplar 233
İş Mektupları 239
Dilekçeler 241
Resmî Mektuplar 242

HUSUSÎ, İŞ, RESMÎ MEKTUP ÖRNEKLERİ

LXVII. Mevzu — Esasını bir seyahat, okuduğunuz bir kitap, seyrettiğiniz bir film, veyâ tiyatro, herhangibir sergi, yeni tanıdığınız bir kimse, dinlediğiniz bir konser, yâ-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

hut bir ta'ziye teşkil etmek üzre **hususî bir mektup** yazınız . 243
LXVIII. Mevzu — Bir gazetede gördüğünüz bir ilân münasebetiyle, bir **mürâcaat iş mektubu** yazınız 252
LXIX. Mevzu — **Alacak,** veyâ **sipariş** mes'elesi dolayısıyle bir **iş mektubu** yazınız 253
LXX. Mevzu — Şahsınız, veyâ muhitinizle alâkalı bir mes'ele dolayısıyle bir **dilekçe** yazınız 255
LXXI. Mevzu — **Resmî** bir **dâvet,** veyâ tebrik **mektubu** yazınız 257

V — Sözlü İfade 259

Sözlü ve Yazılı İfade Farkları 259
Topluluk Karşısında Konuşma — Hitabet 262
Konuşma Metodları 265

VI — Kütüphaneden Faydalanma ve Bibliyografi 268

Kitapların Tasnifi, Kart Katalogları 269
Bir Mevzuun İncelenmesi ve Not Alma 272
Bibliyografi 279

II.

TASHİH ve MÜRÂCAAT CEDVELİ EL KİTABI

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖNSÖZ 283

I. KELİMELERİN GRAMER MÂNALARI 287

İsim ve Nevi'leri 289
Zamir 295
Sıfat 301
Zarf 310

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Edat 315
Rabıt (Bağlaç) 317
Nidâ (Ünlem) 320
Fiil 321

II. YAPI HUSUSİYETLERİNE GÖRE KELİME NEVİ'LERİ 347

III. İFADE-SÖZ DİZİMİ (TAMLAMA. — TÜRKÇE'-DE KULLANILAN FARSÇA ve ARAPÇA TAM-LAMALAR) 352

IV. CÜMLE (CÜMLENİN ESAS ve YARDIMCI UN-SURLARI. — CÜMLE NEVİ'LERİ) 360

V. İYİ BİR CÜMLENİN HUSUSİYETLERİ. — KE-LİMELERİN KULLANILMASI 378

İKİNCİ BÖLÜM

VI. NOKTALAMA İŞARETLERİ ve NEVİ'LERİ 411

Nokta 411
Üstüste İki Nokta 414
Sıra Noktalar 414
Virgül 416
Apostrof 421
Noktalı Virgül 425
Soru 431
Nidâ (Ünlem) 433
Parantez 436
Tırnak 439
Çizgi 443
Paragraf İşareti 446
İtalik 449
Yıldız 450
Yan Çizgi 451

VII. BÜYÜK HARFLER 458

VIII. ADETLERİN YAZILIŞI 463

ÖZ-ADLAR, TA'BİRLER DİZGİSİ 471

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

EL KİTABI

TASHİH ve MÜRÂCAAT CEDVELİ

Aşağıdaki cedvelde Romen rakamları *El Kitabı*'nın ayrıldığı bahisleri, harfler ve yanındaki rakamlar ise bu bahislerde üzerinde durulan şeyleri işaret etmektedir. Öğrenciler, tashihten geçen vazifelerindeki yanlışları düzeltmek ve bunları tekrarlamamak için, bu cedvele sık-sık başvurmak mecburiyetindedirler. Yazdıkları bir *bozuk cümle*nin bulunduğu satırın solundaki dört santim kadar ayırdıkları boş kısımda 2 g; ismin *de (-da)* hâli ile, *dahi* mânasına kullandığımız *de (-da)* bağlaçını imlâca karıştırıyorlarsa, bu hatânın yanında a 2, işaretini görecekler, aşağıdaki cedvel vasıtasıyle okunması tavsiye edilen bu bahsin bulunduğu sayfayı kolayca bulacaklar ve böylece yanlışlarının nereden geldiğini kendileri anlayıp düzeltebileceklerdir. Vazifelerde işaret edilen hatâlar dışında, bu cedvelde gösterilen bahisler her fırsatta gözden geçirilirse, iyi ve doğru yazmakta daha çabuk başarı kazanılacağı, muhtelif yanlışların önleneceği muhakkaktır.

Aşağıdaki cedvelde ancak kitabın içindekilerle alâkalı şeyler tesbit edilmiştir; bunlar dışında, meselâ, herhangibir imlâ yanlışı, bunun bulunduğu satırın hizasına ve yine soldaki boşluğa *im.* işareti; unutulan herhangibir kelime için, *ihmal* mânası ifade eden ∧ şekli; bitişik yerine ayrı yazılan harf, ek ve kelimeler için *kapayınız* ( ); aksi takdirde, açınız) (mânası ifade eden işaretler de konulabilir ve tashih hususunda tecrübeli olanlar, şüphesiz, ihtiyaca göre, bu cedvelin sonuna, başka işaretleri de ekleyeceklerdir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

I. KELİMELERİN GRAMER MÂNASI

I. İSİM ve NEVİ'LERİ (A), s. 289-94

İsimlerde teklik, çokluk—a I, s. 289

Not. — Türkçe'de kullanılan Farsça ve Arapça çoğul ekleri, s. 290-91

İsmin hâlleri — a 2, s. 291-94. Not. — İsmin **de** hâli ile, **da (de dahi)** bağlaçlarının yazılış farkı, s. 293

İsimlerde küçültme — a 3, s. 294

II. ZAMİR ve NEVİ'LERİ (B), s. 295-300

Şahıs zamirleri — b I, s. 295

İşaret zamiri — b 2, s. 295

Mülkiyet zamiri — b 3, s. 295-96

Soru zamiri — b. 4, s. 296

Belgisiz zamir — b 5, s. 296

Nisbet zamiri — b 6, s. 297. Not. — Nisbet zamiri **ki** ile, **ki** edâtının imlâca farkı, s. 297

III. SIFAT (C), s. 301-10

Vasıflandırıcı sıfatlar — c 1, s. 301-3

Ta'yin sıfatları — c 2, s. 303-4

Belgisiz sıfatlar — c 3, s. 305. Not. — **Bir** sayı ve belgisiz sıfatının yazılış farkı, s. 305-6. Not 2. — Türkçe'de kullanılan Farsça sıfatlar, s. 306-7

IV. ZARF (Ç), s. 310-14

Zarfların kullanılması—ç 1, s. 310

Zarfların nevi'leri — ç 2, s. 311

Zarfların yapılışı — ç 3-ç 5, s. 311

V. EDAT (D), s. 315-16

Edatların kullanılması — d 1, s. 315-16

VI. BAĞLAÇ (E), s. 317-19

Bağlaçların kullanılması — e 1, s. 317-18

Not. — Rabıtla bağlanan iki tam cümle arasında noktalı virgül kullanılması; rabıtla paragraf başlamamak, s. 318

VII. ÜNLEM (F), s. 320

Aslında ünlem mânası taşıyan kelimeler — f 1, s. 320

Ünlem mânasında başka kelimeler — f 2, s. 320

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

VIII. FİİL (G), s. 321-46
Fiillerde mâna — g 1, s. 321
Masdar — g 2, s. 321
Fiil kökleri — g 3, s. 322
İsim-fiiller — g 4, s. 322-23
Sıfat-fiiller — g 5, s. 323-24
Zarf-fiiller — g 6, s. 323-24.
Fiil köklerinden türeyen fiiller — g 7, s. 325-28
Fiillerin çekimi — g 8, s. 328
Zaman — g 9, s. 328-29
Zaman eki almayan fiiller — g 10, s. 330-31
Tarz — g 11, s. 331-32
Şahıs — g 12, s. 332
Ek fiil — g 13, s. 334
Fiillerin soru şekli; soru eki **mi** ile, nisbet zamirinin birinci şahıs **i** hâlini imlâca doğru yazmak — g 14, s. 334-35

II. YAPI HUSUSİYETLERİNE GÖRE KELİME NEVİ'LERİ

Basit kelimeler — 1, s. 347
Türemiş kelimeler — 2, s. 347-49, 351
Birleşik kelimeler — 3, s. 349-51

III. İFADE — SÖZ DİZİMİ

İsim tamlaması — 1 a-1 ç, s. 352-53, 355
Sıfat tamlaması — 1 a-1 d, s. 352-55
Farsça tamlamalar — 1 e-1 ı, s. 352-59
Arapça tamlamalar — 1 i-1 j, s. 358-59

IV. CÜMLE

Özne ve fiil — 2 a, s. 360-62
Nesne — 2 b, s. 362
Dolaylı tumleç — 2 c, s. 362
Basit cümle — 2 ç, s. 362-63
Temel cümle — 2 d, s. 363-64, 368
Yan cümle — 2 e, s. 364-66
Türkçe'de cümle teşkili — 2 f, s. 366-67
Bozuk cümle — 2 g, s. 367-68, 369-71
Maksada göre cümle nevi'leri (beyan, sual, ünlem cümlesi) — 3 a, s. 371-72, 374
Tertip şekline göre cümle nevi'leri — 3 b, s. 372
Birleşik cümle nevi'leri (mütemmimli cümle, sıra cümle, tertipli cümle, ölçülü cümle)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

— 3 c, s. 372-74. Not. — Ölçülü cümle yapmağa heves etmemek, ölçülü ve tertipli cümlede noktalı virgül kullanmak, s. 374

V. İYİ BİR CÜMLENİN HUSUSİYETLERİ

Doğruluk (sıhhat) — 4 a, s. 378
Müşahede hatâsı — 4 b, s. 378-79
İfade kesinliği — 4 c, s. 379
Vuzuh Esas fikir — 5 a, s. 381-82; müphemlik, uzun ve kısa cümle — 5 b, s. 382-83; eksiklik — 5 s. 383; fâili değiştirmemek — 5 ç, s. 383-84; virgül eksikliği ve ifade edememek — 5 d, s. 384-85; san'atlı yazmağa özenmek — 5 e, s. 385; tertip — 5 f, s. 386; kelimeleri yerinde kullanmak — 5 g, s. 386-87
Te'sirli ifade: Tekrar — 6 a, s. 394; boş söz — 6 b, s. 394-95; fikirlerin biribirini yalanlaması — 6 c, s. 395-96; cümlelerin çeşitli olması — 6 ç, s. 396-98; cümleyi zayıf fikirle bitirmemek — 6 d, s. 398-99; garâbet — 6 e, s. 399; âhenk — 6 f, s. 399; kelimelerin yerinde kullanılmaması — 7 a-7 ç, s. 406-8

VI. NOKTALAMA İŞARETLERİ

Nokta — 8 a-8 d, s. 411-14
Üstüste iki nokta — 9 a-9 b, s. 414
Sıra noktalar — 10 a-10 ç, s. 414-16
Virgül — 11 a-11 j, s. 416-21
Apostrof — 12 a-12 c, 421-22
Noktalı virgül — 13 a-13 e, s. 425-30
Soru — 14 a-14 e, s. 431-33
Ünlem — 15 a-15 ç, s. 433-34
Parantez — 16 a-16 g, s. 436-39
Tırnak — 17 a-17 ç, s. 439-41
Çizgi — 18 a-18 e, s. 443-45
Paragraf — 19 a-19 ç, s. 446-48
İtalik — 20 a-20 ç, s. 449-50
Yıldız — 21 a-21 b, s. 450
Yan çizgi — 22 a-22 c, s. 451

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

VII. BÜYÜK HARFLER

Büyük harfle başlayan cümleler — 23 a, s. 458; başlıklar — 23 b, s. 458; özel isimler — 23 c, s. 453-54; akrabâlıklar — 23 ç, s. 459-60; tırnak işareti içerisinde — 23 d, s. 460; parantez işâreti içerisinde — 23 e-23 f, s. 460; mısraların ilk harfi — 23 g, s. 460. Not. — Romen rakamlarının büyük yazılması, s. 461

VIII. ADETLERİN YAZILIŞI

İki ve daha çok hâneli rakamlar — 24 a, s. 463; bir ve iki kelimeden meydana gelen sayılar — 24 b, s. 463; Not. — Müstesnâ hâller: A-Ç, s. 464; saatler — 24 c, s. 465; derece gösteren sıfat ve zarflar — 24 ç, s. 465; tarihler — 24 d, s. 465; matematik rakamlar — 24 e, s. 465

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖNSÖZ

Üniversiteyi, liseyi, orta, veyâ ilkokulu bitiren bir kimsede, daha doğrusu medenî her insanda aranılan hususlardan biri de, yaşına göre edindiği tecrübe ve bilgi sayesinde sâlim bir kafaya sahip bulunması, herhangibir şey hakkındaki düşüncelerini iyi ve doğru ifadeye muktedir olabilmesidir. Bir mes'eleyi müsbet ve menfî taraflarını gözönüne alarak tahlil edebilmek, doğru neticelere varabilmek melekesinin kazanılmasında öğrenimin de mühim rolü vardır; bu bakımdan her dersin, bilhassa *Dilbilgisi* ve *Kompozisyon* dersinin de geniş ölçüde te'siri görülür.

Kompozisyon'un gayesi, "bir mevzuu, o mevzu ile alâkalı fikirleri cümlelere ve paragraflara taksim ve tertibederek bir bütün hâlinde ifade,, edebilmek olduğuna göre, bu hususta Türkçe ve Edebiyat dersleri başta gelmekle berâber, diğer dersler de yardımcı olabilir; bir Türkçe, bir Edebiyat dersi veren kadar, bir Biyoloji, bir Tarih, bir Felsefe v.b. dersleri okutanlar da, o mevzu ile alâkalı fikirlerin belli bir noktadan hareketle, mantıka uygun surette nasıl sıralanacağına dâir yol gösterebilirler. Şu kadar var ki, kendilerine tevdi' olunan körpe dimağları doğru düşünmeğe sevk ve olgunlaştırma vazife ve mes'uliyetini yüklenmiş olanlar için en çok yardımı dokunacak olan Kompozisyon'dan, başka dersleri okutanlar şöyle dursun, Türkçe ve Edebiyat dersi ve-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

renler de yeter derecede faydalanmamaktadırlar. İçimizde, iyi düşünebilen ve bu düşüncelerini doğru olarak ifade edebilen kimselerin azlığı, bunun tabiî bir neticesidir. Bu kitabımızdaki, fena, veyâ çok fena bir derece aldığı için imza yerine X işaretini taşıyan kompozisyonlar da (msl., s. 25, nu. II., s. 43, nu. III., s. 189, nu. II., s. 250, nu. VI.) bunun canlı birer örneğidir; bu misaller gözden geçirilince, ortaokulu bitirmiş, hattâ lisenin son sınıflarına gelmiş bir talebenin fikirlerinin perîşanlığı, en basit kompozisyon bilgisinden yoksun ve düzgün bir cümle yazabilmekten âciz bulunuşu karşısında derin acı duymamak imkânsızdır. Bu hâli meydana getiren birçok sebepler yok değildir; fakat bunun başlıca sebeplerinden birini, memleketimizde, daha ilk mektep sıralarından başlayarak, esaslı bilgiye, ciddî maksat ve düşüncelere dayanılarak hazırlanmış bir kompozisyon müfredât programının hâlâ bulunmayışı teşkil etmektedir.

Bugün *Kompozisyon* adını verdiğimiz *Tahrir* dersi, önceleri Edebiyat ile birarada veriliyordu. Gerek bilgi, gerek metinlerin seçilmesi ve bu seçilişte verilen bilgi ile metinler arasındaki bağlılığın gözönüne alınması bakımından günümüzün ders kitaplarından çok üstün olan 1908'den sonra yazılan Edebiyat kitaplarında, her bahsin sonunda, o bahisle alâkalı tahrir mevzularının da bulunduğunu görürüz. Bu iki ders birarada yürütüldüğü zaman, kompozisyon yazdırma işine gittikçe ehemmiyet verilmemeğe başlanılmıştır. Bunu müşâhede eden Millî Eğitim Bakanlığı, böyle bir mahzûru önleyici tedbir olarak Edebiyat ve Kompozisyon'u, ayrı ayrı notlar verilmesi gereken iki ayrı ders kabûl etmiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Kompozisyon, Edebiyat'tan ayrı bir ders olarak kabûl edildi; fakat hâlâ da ciddî ve esaslı bir programı yoktur. 1957'de hazırlanan müfredat programı noksan ve mütenâkız olup, fikir inkişâfını te'mine yarayan mantıkî esasa dayanmamakta, ancak, hangi mevzularda kompozisyon yazdırılabileceğine dâir kısmen fikir vermektedir (*Tebliğler Dergisi*, c. XX., sayı 976, 7 Ekim, 1957). Mevcut Kompozisyon yardımcı kitapları da, bu müfredâttan fikir alınarak hazırlandığı için, gerek bilgi ve gerek bu bilginin nasıl kullanılacağını gösteren metinler bakımından ihtiyâcı karşılayamamaktadır. Bu yüzden, Kompozisyon öğretimi, bu dersi okutanların bilgi derecelerine, temâyüllerine göre serbest ve şahsî istikametler alıyor. Diğer taraftan, mesleke, bu sâha ile pek alâkası olmayanlar da dâhil edilmiştir; bunlar arasında büyük şehirlerin tanınmış eğitim müesseselerinde çalışan öyleleri vardır ki, talebeye kompozisyon yazdırmak için bilgi vermek, o nevi'de örnekler göstermek şöyle dursun, kompozisyon mevzularının ne olabileceğine dâir fikre bile sâhip değillerdir; hattâ, ancak imtihan notu verebilmek için kompozisyon yazdırdıkları zaman, sual olarak, "Bir kompozisyon yazın!„ diyebilenler de bulunduğunu hepimiz biliriz.

1949'da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından neşredilen ve liseler için yardımcı ders kitabı olarak kabûl olunan *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri—Örneklerle Berâber* adlı kitabımız, kendinden önceki az sayıda kompozisyon kitaplarından başka bir görüşle yazılmıştı. O kitaplarda güzel diyebileceğimiz yazıların ne gibi şartlara bağlı olduğundan, edebî san'atlardan, tabiîlik, ulvîlik v.b. meziyetlerden bahsedilmişti; kompozisyon yanlışları üzerinde durulma-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

dığı için, örnekler de, pek tabiî olarak tanınmış muharrirlerin eserlerinden seçilmişti. *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri,* içindekiler ve metod bakımından bunlardan tamamıyle farklı idi: (1) D. Mallery'nin *Grammar, Rhetoric and Composition* (Amerika, The New Home Library, 1944) isimli eserinden fikir almış, basitten başlayıp mürekkebe doğru giderek, *Birinci Bölüm*'de kelime, cümle, paragraf ve ifade nevi'lerine dâir yeni bilgi vermiştik. (2) Talebelerin sık-sık düştükleri bozuk cümle, kelimeyi yerinde kullanmamak, tekrar, tertipsizlik, fikirlerin biribirini yalanlaması v.b. birçok yanlışlardan kurtulmaları için, bunların mahiyet ve sebeplerini öğrenmeleri gerektiğinden, *İkinci Bölüm*'ü, başlıca kompozisyon yanlışlarına ve noktalama işaretlerine ayırmıştık. (3) *Üçüncü Bölüm*'ü ise, öğrenci yazılarından seçilmiş muhtelif kompozisyon nevi'leri, iyi ve fena örnekler teşkil ediyordu.

İyi ve Doğru Yazma Usûlleri'nin pek çok eksik tarafları vardı: Paragraf bahsinden, dolayısıyle tam bir kompozisyonun nasıl yazılabileceğinden pek de öteye geçmeyen bu kitapta, gramer ve sintaksa hemen hemen hiç yer verilmemişti. Bir başka noksan tarafı ise, fabl, mülâkat, hâtırat, musahabe v.b. birçok nevi'lerin nasıl yazılacağına dâir bilgiyi içine almıyordu; bunun başlıca sebebi, bu nevi'lerin Kompozisyon değil, Edebiyat dersi müfredat programına alınmış bulunmasıydı.

Mevcudu bugün tükenmiş bulunan *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri*'nin neşrinden sonra, bizde, gramer ve sintaks bilgisine sahip olmaksızın, maksadın düzgün ve iyi ifade edilemeyeceği kanaati kuvvetlendi. Gözden geçirdiğimiz İngilizce bâzı kompozisyon ders kitapları, bilhassa J. Homer Caskey, Joseph

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

B. Heidler, Edith A. Wray'ın birlikte hazırladıkları *College Composition* (Boston, Ginn and Company, 1943) ve Harry Shaw'ın *Writing and Rewriting* (Harper and Brothers, New York, 1951) adlı kıymetli eserlerinin sonundaki gramer, sintaks, kompozisyona hazırlayıcı ve yardımcı başka bilgileri de içine alan pek faydalı *El Kitabı*'na benzer bir esere nekadar ihtiyacımız bulunduğu fikrini kuvvetlendirdi. İşte, kitabımızın birinci kısmını teşkil eden *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri — Tashih ve Mürâcaat El Kitabı* bu maksatla hazırlanmıştır.

Kitabımızın birinci kısmı başlıca dört bölüme ayrılmıştır. Kompozisyona giriş mâhiyetinde olan Birinci Bölüm'de, tam bir kompozisyonun nasıl yazılabileceği hakkında umumî bilgi, bu bilginin uygulanması mâhiyetinde, öğrenciler tarafından yazılan, iyi ve fena derece alan birer kompozisyon örneği verdik. İkinci Bölüm, kelimelerin nasıl kullanılacağı ve cümle, paragraf hakkındaki bilgiye ayrılmıştır. İfade nevi'leri, kitabımızın en çok üzerinde durulan bahsi olan Üçüncü Bölüm'ü teşkil ediyor; bu bölüm, hikâye ifadesi ile anlatma, tasvir, doğrudan doğruya anlatma, delil ve isbat yolu ile anlatma olmak üzre, kendi dahilinde dört kısımdan ibarettir. Bu bahiste ifade nevi'leri ile alâkalı olarak tiyatro, roman, küçük hikâye, fabl, fıkra, otobiyografi, hâltercemesi, seyahat ve sergüzeşt hikâyelerinin hususiyetleri, dolayısıyle nasıl yazılabileceğine dâir tafsilât bulacaksınız. Dördüncü Bölüm'de başka nevi'ler üzerinde durduk ki, bunlar rapor, mülâkat-röportaj, yaşayan tipleri canlandırma, mektup, sözlü ifade nevi'leridir; kütüphâneden nasıl faydalanılacağı, bir mevzuun tedkiki ve not alma, bibliyografya tanzimi hakkında izahları içine alan bahse, bu Dördüncü Bö-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lüm'ün sonunda yer verilmiştir. Böylece, *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri*'nin birinci basımındaki noksanları elimizdeki imkânlar ölçüsünde gidermeğe çalıştık. Yukarıdaki bölümlerin hemen hepsinde, Türkçe yazılmış bu cins kitaplarda rastlanılmayan yeni bilgiler vardır; bilhassa, *College Composition* ve *Writing and Rewriting* adlı eserlerden de faydalanarak yazdığımız yazış şekli, plân, hulâsa ve nevi'leri, gazete hikâyesi, rapor, mülâkat-röportaj, yaşayan tipleri canlandırma-profil, bir mevzuun incelenmesi, not alma bahisleri tamamıyle yenidir. Kitabın sonuna, *Öz—Adlar, Ta'birler Dizgisi* başlıklı umumî bir indeks de eklemiş bulunuyoruz.

Öğrencilere ister ev vazifesi, ister sınıfta yazdırılmak üzre herhangibir mevzu verilmeden önce, onun nasıl yazılacağına dâir esaslı hazırlık yapılması, tanınmış muharrirlerin yazılarından, aynı mevzuda yazılmış talebe vazifelerinden örnekler de gösterilmesinin faydalı olduğu kanaatindeyiz; böyle bir hazırlıktan sonra yazdırılan vazifelerin verimli olması için, şüphesiz, tashihten geçirilmesi de gereklidir. İşte, bu sebeple derslerimizde, dolayısıyle kitabımızda böyle bir metoda bağlı kalınmıştır. Bu bilgiyi verirken, basit ve kolay noktadan başlayarak, en mürekkep ve güç şeylere doğru mantıklı bir sıra tâkip ettik; kitabın gerek bütününde, gerek her bahsinde bu metod hâkimdir: İşe, kelimelerin nasıl kullanılacağına dâir en basitinden başladık; en güç olan kütüphaneden faydalanma, bir mevzuun incelenmesi ve not alma bahsini en sona aldık. İfade nevi'lerine dâir bilgi verirken de, talebeler için çekici ve anlaşılması, yazılması kolay olan hikâye nevi'ni başa, anlaşılması ve yazılması en çetin bir bahis teşkil eden delil ve isbat yolu ile anlatmağı sona

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

almış bulunuyoruz. Her bahsin sonunda, verilen bilgiye dayanılarak yazılan örnekler verilmiştir.

Yetmişbir muhtelif mevzuda, sayıca ikiyüze yakın bu kompozisyon örnekleri, 1941 — 1962 yılları arasında, Ankara - Atatürk Lisesi'ndeki talebelerim tarafından yazılmıştır. Bunlardan fena, veya çok fena derece alanları X rümuzu ile, iyi, çok iyi derece kazananları ise, bu kompozisyonu yazanın kendi adı ile neşrettik. Bu sonuncular arasında ciddî bir çalışma verimi, özenilerek yazılmış çok başarılı örnekler az değildir (Bk., s. 83, 86 v.d., nu. 1, 11., s. 103, nu. 1., s. 112, nu. 1., s. 136, nu. 1., s. 142, nu. 1., s. 187, nu. 1.).

Sözlerimize son vermeden önce, Kompozisyon ve Edebiyat öğretimi ile alâkalı bir-iki mes'eleyi, sayın ve sevgili meslekdaşlarımıza sunmağı faydalı buluyoruz: Biz, Edebiyat ile Kompozisyon'un ayrı dersler olduğu, paragrafa kadarki bilginin Kompozisyon dersinin, ondan ötesinin, yâni muhtelif nevi'lerin Edebiyat dersinin kapsamına girdiği kanaatinde değiliz. Herhangibir nevi'de bir yazının iyi anlaşılabilmesi için, onun ne gibi hususiyetlere dayandığı ve nasıl yazılacağına dâir verilen bilgi, kompozisyon bilgisidir; bu bilgi, Edebiyat Tarihi bilgisinden de faydalanılarak, herhangibir nevi'deki yazıya uygulanılırsa metin tahliline yol gösterir. Başka memleketlerde de Edebiyat diye müstakil bir ders yoktur; yazma san'atı ile dilbilgisi ve kompozisyon birarada yürütülür; nitekim yukarıda bahsettiğimiz gibi, vaktiyle bizde de, Tahrir denilen Kompozisyon ile Edebiyat dersi, ayrı iki ders hâlinde gösterilmiyordu. Ancak, memleketimizde Edebiyat kelimesi o kadar yerleşmiştir ki, bunu kaldırmak, yerine Kompozisyon tâbirini kullanmak imkânsızdır denilebilir;

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

fakat, ikiye bölünen bu dersleri, Edebiyat - Kompozisyon ismi altında birleştirmek çok mümkündür. Bunun, hem öğretim bakımından kolaylık te'min edeceği, hem de daha verimli netice alınmasına yol açacağı düşüncesindeyiz.

Kitabımızın, böyle bir kanaatın verimi olarak, yüksek öğrenim görenler, dolayısıyle bu dersi öğretecekler için hazırladığımız *Edebiyat — Kompozisyon* adlı ikinci cildinde bu iki ders birleştirilmiş, muhtelif nevi'deki yazıların hangi esaslara dayanılarak yazılacağına dâir bilgi, bu bilginin kuvvetlendirilmesi maksadıyle, tanınmış muharrirlerin eserlerinden örnekler verilmiştir. Üçüncü cildi ise, başlangıçtan bugüne kadarki metinleri bol sayıda içine alan *Türk Edebiyatı Antolojisi* teşkil edecektir.

Yukarıda, kitabımızın bir ve ikinci basımlarının hususiyetleri ile, birinin ötekinden ne bakımlardan ayrıldığı üzerinde durulmuştur; 1949 basımının, *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri (Örneklerle Berâber)* adlı bir ciltten, 1962 — 63'deki ikinci basımının *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri — I., Tashih ve Mürâcaat El Kitabı; İyi ve Doğru Yazma Usûlleri — II., Kompozisyon* isimli iki ciltten meydana geldiğini de belirtmiş bulunuyoruz.

Bu üçüncü basımda her iki cilt birleştirilmiş, *Tashih ve Mürâcaat El Kitabı*'na eserin sonunda yer verilmiştir. 1962 — 63 basımından ayrıldığı bir başka yönünü, bütününün muhtelif bölümlerine yaptığımız pek az ilâvelerle, *El Kitabı*'nın bilhassa, *Kelimelerin Gramer Mânaları* başlıklı *Birinci Bölümü*'nde gözümüze çarpan az sayıdaki yanlışları düzeltmemiz teşkil etmektedir. Önceki basımlarında da, dil bakımından imkân nisbetinde çok sâde olmasına

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://fantey.org

çalışıldığı için, bu üçüncü baskıda, aradan geçen onbir yıl dolayısıyle, bâzı yabancı kelimeleri, Türkçe karşılığı ile değiştirmiş bulunuyoruz. 1962 — 63 yayınında, terimleri ve şahıs adlarını içine alan *İndeks*'e, her iki ciltte ayrı ayrı yer vermiştik; bu yeni basımda, bunlar, *Öz - Adlar ve Ta'birler Dizgisi* başlığıyle birleştirilmiştir.

Ankara — 26 Ocak, 1975

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İyi ve Doğru Yazma Usûlleri

I.

KOMPOZİSYON

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

BİR MEVZUUN YAZILMASI

Kompozisyon *(Composition),* tertip, terkib, te'lif etme, yazma mânasını anlatır ki bu kelimeyi yalnız edebiyat değil, musikî ve resim gibi, güzel san'atların diğer kollarında da beste meydana getirme, bir eser tertibetme ve yaratma anlamında kullanırız. Edebiyatta kompozisyon, bir mevzuu (konuyu), o mevzu ile alâkalı fikirleri cümle ve paragraflara taksim ve tertibederek bir bütün hâlinde yazmaktır.

Bir mevzuu yazmağa karar veren kimse, kâğıdını ve iyi yontulmuş birkaç kalemi hazırlayarak, bir sıra veya masa başında oturmalı, yanında bir-iki lugat kitabı da bulundurmalıdır. Fikirlerin iyi ifadesi için kâğıt kalem kadar, fizikî vazıyetin de elverişli olması gerekir.

Bir yazının iyi olabilmesi için, zaman ve gayret sarfı lâzımdır. Birçok şeyler gibi, iyi yazabilmek de tecrübe ve meharete ihtiyaç gösterir. Fikirleri tam mânası ile ifade edebilecek kelimeler, ancak tecrübelerin tekrarı ile bulunur. Tanınmış muharrirler bile eserlerini, çalıştıkları sırada ve sonra tashihten geçirerek, mânayı daha açık, te'sirli ifade için kelimeleri değiştirir, hattâ cümlenin kuruluş tarzını yeniden tanzim ederler. Bunları düşünerek,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

müsvedde hâlindeki yazılarımızı, tamamlanmış ve son şeklini almış bir kompozisyon kabul etmemeliyiz.

Yazı yazabilmek, başlıca iki esasa dayanır: (1) İnsanlar, muhitler, hâdiseler hakkında neler düşünüp hissettiğimizi bilmek; (2) bu düşünce, his ve tasavvurlarımızı oklyanlara ifade edebilmek.. Bunlardan ilki düşünme, ikincisi yazabilmedir ve ikisi de biribirine bağlıdır. Yazı yazabilmek için bir maksat, bir gaye olmalıdır; maksadın anlatılması için de, lüzumlu fikirlere, malzemeye ihtiyaç vardır. Gözönüne alınacak bir başka şey, hangi seviyede kimselere hitabedeceğimizi ve yazma usûllerini bilmektir.

Fikirlerimizi ifade, lisanı açık ve doğru, te'sirli kullanabilmekle mümkün olur. Ziraate ait çalışmaların laboratuarı, teknik ve âletler vasıtasıyle fikirlerin iş hâline getirildiği tarlalardır; lisan mes'elesinde ise, onun doğru, açık, te'sirli ifadesi için çalışma sahasını bir mevzuun ifadesi, yazılması teşkil eder.

İyi yazabilmek bir fen sayılamaz; başarı gösterildiği vakit san'at sahasına girer. Kelimeler ve kullanılışları hakkındaki bilgi, tatbik edilmediği takdirde kıymet ifade etmez. Kelimeler, cümleler, paragraflar bir binanın yapılması için lüzumlu malzemeye benzer; iyi kullanıldığı takdirde, neticeye varmak için birer vasıtadır. Bu sebepledir ki kelime, cümle, paragraf ve başka kaideler hakkında bilgi sahibi olmadan, iyi bir kompozisyon meydana getirilemez.

Bir mevzuu yazmağa başlamadan önce ve sonra, kendi kendimize hiç olmazsa şu sualleri sormalıyız:

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

1. Mevzuu işlemekteki esas maksadım nedir?
2. Mevzuu yazabilmek için fikir zenginliğine, malzemeye sahip miyim?
3. Bu fikirlerin sıralanışı, mantıka uygun ve te'sirli mi?
4. Mevzuu, hitabettiğim kimselere kendi anladığım gibi ifade edebiliyor muyum?
5. Bahsettiğim şeyler, mevzuumla alâkalı surette ve bir bütün hâlinde ifade edilebilmiş mi?
6. Yazdıklarım, imlâ, gramer, noktalama işaretleri v.s. bakımından kaidelere uygun mu?

Bu suallerin hepsine cevap verebiliyorsak, o yazı, aranılan iyi vasıfları içine alıyor demektir ve bu, düşünerek, anlayarak çalışan hiçbir kimsenin başaramayacağı birşey değildir. Dikkat edilecek bir başka husus, yazımızın okunaklı ve yazış şekli kaidelerine uygun surette kaleme alınmasıdır.

YAZIŞ ŞEKLİ

Fikir zenginliği, ifadenin her bakımdan iyi olmasına, yazının temizliğine ve ihmalkârca olmamasına dikkat edilmezse ehemmiyetini kaybeder. Birçok iyi kompozisyonlar karışık yazıldığından, okuyanın yazıyı güçlükle çözmek için sabrı tükendiğinden bu âkıbete uğrar ve buna göre daha zayıf kompozisyonlar i'tina ile yazıldığı için çok defa daha üstün derece kazanır. İhmalkâr bir yazıda, okuyanlar dikkatini kelimeleri çözmeğe sarfettiğinden fikirler kıymetini kaybetmiş olur. Yazının okunaklı, şekil-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ce iyi ve temiz olması için aşağıdaki hususları gözönüne alınız:

1. Yazı sıkışık olmamalıdır. Kelimeleri sıkışık, satırları sık yazmayınız. Satırların sonunu kâğıdın bittiği yere kadar devam ettirmeyerek sayfanın sağında bir santim kadar boşluk bırakmalıdır. Paragraflar arasında, diğer satır aralarına göre biraz daha fazla mesafe bırakmak, sayfayı şekilce güzelleştirir.

2. Yazıda boşluklar bırakmayınız. Kelimeleri teşkil eden harfler biribirine bitişik yazılır. Paragrafın son satırı dışındaki satırları yarıda bırakmamalı, sayfanın altında boş satır kalmamalıdır.

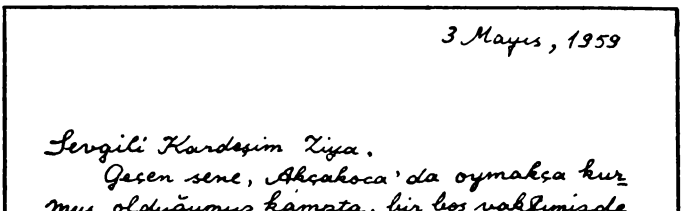

3 Mayıs, 1959

Sevgili Kardeşim Ziya.

Geçen sene, Akçaboca'da oymakça kurmuş olduğumuz kampta, bir boş vaktimizde kumsalda otururken bana Dostoyevski'den bahsetmiştin.

Dün mektepten çıkınca Büyük Sinema'ya gittim. Beyaz Geceler oynuyordu. Umumiyetle karanlık bir dekor içinde cereyan eden bu hikâye gerçekten mükemmeldi.

3. Satırlar aynı hizada başlar ve bitirilir. Satırın sonunda kelime bitmediği zaman hece bölünmez; tam hecenin altına tire (—) işareti konularak, kelimenin geri kalan heceleri sonraki satırdan devam ettirilir. Her paragrafın ilk cümlesi, diğer satırlara göre birbuçuk santim içeriden ve her paragrafın ilk cümlesi aynı hizada başlar.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

4. Harfler şekilce dikkatli ve doğru yazılmalıdır. Nokta, harfin tam üzerine konulur; nokta yerine daire, çizgi gibi şekiller kullanılmaz. Küçük harf yerine büyük, veya büyük harf yerine küçük harf yazılamaz.

5. Yazı, ucu iyi bir kalemle, mürekkeple (tercihen siyah, veya koyu mavi) okunaklı yazılmalıdır.

6. Sayfaları sıralayarak, her sayfanın yukarı sağ köşesine Arap rakamları ile (1, 2, 3, 4, v.d.) numara koyunuz.

7. Ev vazife (ödev) lerinde, kâğıdın sol tarafında yıkarıdan aşağı dört santim kadar boşluk bırakmalı, bu kısım muntazam bir çizgi ile yazıdan ayrılmalıdır.

8. İyi cins, mürekkebi dağıtmayan beyaz kâğıt kullanınız.

9. Yazının başlığı sayfanın tam ortasında, kâğıdın başından i'tibaren yedi-sekiz santim kadar aşağıda yer alır. Başlıkla yazı arasında iki santim mesafe bırakınız.

10. Vazife (ödev) lerinizi makine değil, el yazısıyle yazınız. Makine ile yazmak icabettiği zaman, kolay okunması için, satırlar arasını iki dereceye göre ayarlayınız.

MEVZU (KONU) BULMA

Mevzu (konu), ortaya konulan, kendisinden bahsedilen, kararlaştırılan şey demektir. Kompozisyon yazabilmek için, önce bir mevzu bulmak lâzımdır. Seçtiğimiz mevzuun, (1) kendimizi ve okuyanları alâkadar eden, (2) hakkında birşeyler bildiğimiz, (3) işlenilmeğe elverişli bir hususiyette bulunmasını gözönüne almalıyız.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

MEVZUUN TAHLİLİ ve SINIRLANMASI

Mevzu bulduktan sonra yapılacak ilk iş, mevzuun dikkatle tahlili, hangi bakımdan ele alınacağının tesbitidir. Bu sınırlanmış olan mevzua, işlenilmek üzre tesbit edilen fikre *thème* denilir. Mevzuun sınırlanmış şekli, veya *thème,* o şeyin içine alacağı fikirleri tâyine yarar. Meselâ, gece bir mevzudur; türlü bakımdan ele alınarak işlenilebilir: Gecenin güzelliği, gecenin sessizliği, yıldızları, mehtâbı, hırsızların faaliyeti için elverişli oluşu, bahar geceleri, gece yolculuğu, uykusuz geceler, yatılı bir mektepte ilk gece v.s. şeylerin hepsinden bahsedilecek olursa, o yazı karmakarışık bir hâl alır. Bu karışıklığı önlemek için bir mevzuu hangi bakımdan ele alacağımızı tesbite lüzum vardır.

İFADE ŞEKLİNİN TESBİTİ

Bâzı mevzular mizahî tarzda inkişaf ettirilir; bâzıları hikâye ve tasvire ihtiyaç gösterir; bâzıları ise târif, izah, mukayese suretiyle anlatılmağa elverişlidir. Yazıya başlamadan önce, maksadın bu ifadelerden hangisi, veya hangileri ile daha iyi anlatılabileceğini, hitabedilen seviyeyi de gözönüne alarak tesbit etmek lâzımdır.

MEVZU ile İLGİLİ FİKİRLERİN TESBİTİ

Fikirleri ve malzemeyi meydana getiren, yazanın müşahede ve tecrübeleri, hissettikleri, başkalarının müşahede ve tecrübeleridir. Malzeme için bir başka yol, çok okumaktır. O şey hakkında başkalarının yazılarını okumakla fikirlerimiz zenginleşir, belirsiz fikirler açıklık kazanır, eksik fikirler tamam-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lanır; ancak, başkalarının fikirlerinden faydalanırken, bunları aynen değil, kendi ifademizle naklet-meli, icabında tırnak işareti içerisine almağı ihmal etmemeli, araştırma kâğıtlarından, aldığımız notlardan nasıl faydalanılacağını öğrenmelidir.

BAŞLIK

Başlık, o yazıda işlenilecek fikrin izlerini taşır, yazanı mevzudan uzaklaştırmamağa, okuyanın o şeyi daha iyi kavramasına yol açar. Yazıya başlık seçmek çok mühimdir; işlenilen fikre uygun olursa, o yazının bütününü daha te'sirli, mânalı hâle getirir. Başlık, mevzu demek değildir; mevzu kelimesinin mânası, başlığa göre daha geniştir. İyi bir başlık, mevzuu değil, kompozisyondaki esas fikri ihtiva eder; okuyanların, esas fikre dikkatini çekmeğe yarar. Bir başlığın iyi olabilmesi için, (1) yazının esas fikrini te'sirli surette ifadesi, (2) uzun değil kısa, birkaç kelimeden ibaret bulunması, (3) câzip ve mânalı olması lâzımdır. Yazının ilk cümlesi dâima müstakildir; başlık, ilk cümlenin bir parçası sayılamaz. Meselâ, *Hırçın Kız* başlıklı bir yazıya, "Orta halli bir âilenin çocuğu idi" cümlesi ile değil, "Hırçın Kız, orta halli bir âilenin çocuğu idi" diye başlarız (Bk., *Yazış Şekli,* s. 5, nu. 9; *Tashih ve Mürâcaat El Kitabı,* s. 453, VII — 23 b.)

İŞLENİLECEK FİKRİN HULÂSA EDİLMESİ

İşlenilecek fikri *(thème'i)* tesbit ederek malzeme toplayıp, başlık seçtikten sonra, fikirlerin nasıl sıralanacağı mes'elesi ile karşılaşırız. Yazının bütününü teşkil eden fikirlerin sıralanışı, paragraf tanziminden

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

daha güçtür. Fikirlerin birkısmının tanziminde umumiyetle tatbik edilen usûl, bunların kısaca kaydi demek olan plân (hulâsa) dır. Plân, bu fikirlerin nerede kullanılacağı hususunda yol gösterir; bir mi'marın hazırladığı krokiye benzer. Birçok fikirlerin birarada zihnimizde mantıka uygun cereyanı zor olduğundan ve te'sir hâsıl etmek için, tanınmış muharrirler bile plâna mürâcaat ederler; fikirler, başı boş cereyan etmemesi için plân dahilinde alınır.

İşlenilen fikir, hikâye hâlinde anlatılıyorsa, vak'aları zaman sırasına göre (kronolojik) sıralarız. Doğrudan doğruya anlatma ifadesini kullanacaksak, kısa yazılar için, fikirleri veya malzemeyi, paragraflarda alacağı yere göre plânlarız.

PARAGRAF PLÂNI

Kısa bir yazıda, üzerinde durulacak başlıca fikirlerin paragraflara ayrılması tabiî olduğuna göre, böyle bir yazının plânı hazırlanırken, her paragrafın esas fikrini Arap rakamları ile (1, 2, 3, v.d.), bunu açmağa yarayan fikirleri daha içeriden ve küçük harfler ile (a, b, c, v.d.) gösteririz. Plânda, tam cümleler değil, kelime ve ibareler kullanılır; bunların sonuna hiçbir noktalama işareti konulmaz ve netice, başlangıç gibi mânasız ifadelere yer vermekten de sakınmalıyız.

Aşağıda gördüğünüz, talebeler tarafından yazılan, *"İnsan için milletini sevmek, tarihini hakkıyle bilmeğe muhtaçtır* cümlesindeki fikre dayanarak üç paragraftan ibaret bir makale yazınız„ mevzuundaki kompozisyonlardan ilki plânlı ve iyi, ikincisi plânı bozuk ve fena derece alan bir kompozisyondur (Ayrıca bk., nu. IX. - X., XLVI.).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

PLÂNLI BİR KOMPOZİSYON

I.
PLÂN

1. Tarih bilmenin, fertlerin soyunu bilip sevmedeki rolü
   a. Milletlerin soyu
   b. Yerleştikleri yerler
   c. Yaşayışları, örf ve âdetleri
2. Kazanılan zaferlerden duyulan gurur
   a. Harbler ve kazanılan zaferler
   b. Mağlûplara karşı edilen muamele
3. Milletinin erişmiş olduğu medeniyetle öğünmek
   a. Medeniyet ve kültürleri
   b. Bıraktıkları eserler
   c. İnsanlığa hizmetleri
   d. Bu yüksek medeniyet ve kültürün millet sevgisindeki rolü

TARİH ve MİLLET SEVGİSİ

"İnsan için milletini sevmek, tarihini hakkıyle bilmeğe muhtaçtır,,; çünkü tarih, geçmiş insan topluluklarını, yaşayışlarını ve o devirlerdeki siyasî olayları yer ve zaman göstererek inceler. Bilindiği gibi, bir kimse ancak tarihî malûmatı sayesinde atalarının kimler olduğunu, çok eski devirlerde nerede yaşadığını, sonraları nerelere göç edip yerleştiklerini öğrenir. Bunun neticesi olarak da, atalarının canları pahasına elde edip, uğrunda kan döktükleri bu yerleri sever ve korur. Yine eskidenberi devam eden âdet ve an'anelerin çeşitli sahalardaki faydalarını öğrenmek ve dolayısıyle atalarımıza ve milletimize hayranlık duymak da tarih bilmekle mümkündür.

"İnsan için milletini sevmek, tarihini hakkıyle bilmeğe muhtaçtır,,; çünkü bir kimse, milletinin çeşitli mücadelelerini ve kazandığı zaferleri tarih sayesinde öğrenir. Bir insanın, atalarının üstün kuvvetlere karşı mertçe döğüştüğünü, büyük zaferler kazandığını, çeşitli insan topluluklarına söz geçirip, pek geniş topraklarda bayrağını dalgalandırdığını öğrenmesi ve bütün bunlardan sonsuz bir gurur duyarak, milletine bağlanması gayet tabiîdir. Ayrıca, atalarının birçok harblerde

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

mağlûplara karşı iyi muamele edip, bu insanların haklarını koruduğunu tarih vasıtasıyle öğrenmek de, bir ferdi milletine bağlar.

"İnsan için milletini sevmek, tarihini hakkıyle bilmeğe muhtaçtır,,; çünkü insanlar, atalarının medeniyetlerinden ve insanlığa büyük faydaları dokunan keşif ve icatlarından tarih sayesinde haberdâr olurlar. İşte, milletinin çok eski devirlerde erişmiş olduğu bu yüksek medeniyet seviyesi ve bırakmış olduğu faydalı eserler dc, bir fert için devamlı bir gurur kaynağıdır. Bu da, evvelce temas ettiğimiz gibi, millet sevgisi üzerinde mühim rol oynar. Bu sıraladığımız birkaç basit fikirden de anlaşılacağı üzre, millet sevgisi ancak esaslı bir tarih bilgisi ile mümkündür; yâni, bir ferdin milletini sevmesi, ancak, tarihini tam mânası ile bilmesine bağlıdır.

1959-60, VI. Fen C, 191 Doğan Köylüoğlu

II.
PLÂN

1 — Tarihin, geçmişte yaşamış milletlerin medeniyetlerini bize kadar intikal ettirmesi.
   a) Okuyarak öğrenmek.
   b) Netice.
2 — Milletimizin tarihini bilmemiz.
3 — Tarihle millet sevgisi arasındaki bağıntı.

TARİH BİLMENİN FAYDALARI

Tarih bilmenin pek çok faydası vardır: Milletimizin yaptığı savaş, —kazandığı ve kaybettiği— ve andlaşmaları, değerli şahsiyetlerin, devlet büyüklerinin başarılarını, —zamanında ve yerinde— tesbit ederek zamanımıza kadar, büyük bir elmas gibi türlü yönlerden aksettirerek yeni bilgiler aşılar. Aynı zamanda bir ibret dersidir: İyi ve fena padişahların, bâzı devlet büyüklerinin, kötü veya takdire değer taraflarını, hemen hemen hiç bir inceliğini kaçırmadan içimize sızdırarak ibret kaynaklarının doğmasına sebep olur.

Yine tarih, umumi kültürümüzün yükselmesinde büyük payı olan bir faktör olarak sayılabilir; çünkü fikir birliği yaratır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Düşünceleri aynı olan insanlar birbirlerini severler, sevmeselerdi?... gayelerinde ilerleme olmayacak, ikilik meydana çıkacaktı. Bu sebeple birbirini seven kimseler milletini de sevecektir.

1959-60, VI. Fen C, X

UZUN BİR YAZININ PLÂNI

İşlenilen mevzu geniş ise, plân, muhtelif bölümlere ayrılmayan ve az paragraftan ibaret bir yazınınkinden farklıdır. Böyle bir yazı, veya eserin büyük kısımları, Romen rakamları ile (I, II, III, IV, v.d.), her bölümde üzerinde durulacak başlıca fikirler, bundan biraz içeriden ve büyük harflerle (A. B. C, v.d.), eğer lüzum varsa bunları açmağa yarayan fikirler de, yine daha içeriden ve Arap rakamları ile gösterilir.

HULÂSA (ÖZET) ve NEVİ'LERİ

Plân, yazan için fikirlerin sıralı ve mantıkî akışını te'mine, okuyan için o yazıyı kavramağa yarar. Yazıyı iyi anlamak, bir bakıma onun plânını kavramak demektir. Öğrenim çağında olanlar, ders hazırlarken bir kitap, veya bir bahisteki fikirleri hulâsa etmeği i'tiyat edinirlerse, derslerini iyi hazmettikleri ve tekrar tekrar okuma yükünden kurtuldukları kadar, bir mevzuu işleyebilme melekesini de kazanmış olurlar. İyi bir hulâsa çıkarabilmek, o yazıdaki plânı, dolayısiyle esas fikirleri görmekle mümkündür.

Uzun bir yazıdaki lüzumlu fikirlerin kısaca ifadesi ve metnin aslının âdeta bir minyatürü demek olan iyi bir hulâsa çıkarmak, fikirleri iyi kavramağa, doğru ifadeye ihtiyaç gösterdiğinden, kolay birşey değildir. İyi bir hulâsa çıkarabilmek için, şu husus-

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ları gözönünde bulundurmalıyız: (1) Özetlenecek metni dikkatle seçmelidir; çünkü her metin, hulâsaya elverişli değildir; bir ansiklopediden hulâsa çıkarmaktan sakınmalıyız. (2) Seçilen metni dikkatle okuyunuz. (3) Kendi kelimelerinizi kullanınız. Her paragraftaki esas cümleler, ancak gerekirse tırnak işareti içerisine alınabilir. (4) Fazla kelime kullanmayınız. (5) Metnin aslındaki plânı alt-üst etmemelidir. (6) Hulâsayı temiz bir Türkçe ve i'tina ile yazınız.

Dilimizde, bugün hulâsa karşılığı *kısaltma, özet* kullanıyoruz. Hulâsanın *icmâl, fihrist* gibi nevi'leri varsa da, en çok kullanılanı aşağıdaki üç nev'idir:

1 — *Kelime ve İbâreler Hâlinde Hulâsa.* Böyle bir hulâsada, yazının başına, bir ibare olarak bütününde işlenilen fikir *(thème),* uzun bir yazı veya eserin hulâsasında ise, müdafaa edilen fikir *(thèse)* kaydedilir. Bu fikri işlemeğe ve açmağa yarayan esas ve ikinci derecede fikirler, aynen uzun veya kısa bir yazının plânının hazırlanışında olduğu gibi, ibareler hâlinde tesbit edilir.

2 — *Cümleler Hâlinde Hulâsa.* Böyle bir hulâsa, bilhassa uzun yazılar için faydalıdır. Önce, müdafaa edilen fikir bir cümle hâlinde yazılır; bu, *thèse*'in tam mânasıyle anlaşılıp anlaşılmadığını gösterir. Bundan sonra, uzun bir yazının plânının hazırlanışında olduğu gibi, her büyük kısımdaki esas fikirleri Romen rakamları ile, bunları açmağa yarayanları daha içeriden büyük harflerle, gerekirse bunlara bağlı diğer lüzumlu fikirleri de daha içeriden Arap rakamları ile başlayan tam cümleler hâlinde kaydederiz.

3 — *Paragraf Hâlinde Hulâsa.* Bu tarz hulâsada, yazı ister uzun, ister kısa olsun, esas fikirler,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

biribirine bağlı cümlelerden ibaret bir tek paragraf hâlinde yazılır.

İŞLENİLECEK MEVZUA BAŞLAMAK

İşlenilen fikri tesbitle, malzeme toplayıp plân hazırladıktan sonra yazıya başlanılabilir. Her yazının, bir başlangıcı, ortası ve sonu olmalıdır. Esasın orta kısım, başlangıç ve neticenin bunu tamamlayan ehemmiyetsiz birer kısım olduğunu düşünmemelidir. Başlangıç ve netice, yazının bütününü mânalandırma bakımından çok mühimdir.

İyi bir başlangıç, okuyanların dikkatini çekerek, o yazıyı tâkip isteğini uyandırır. Başlangıcın te'sirli olması için bâzı usûller vardır: (1) Bir yazıda maksada doğrudan doğruya girilebilir; bu, te'sirli olmakla beraber kolay değildir. (2) Tasvir, hikâye, veya bir fıkra ile başlamak alâkayı çeker. (3) Veciz bir cümle ile başlamak, dikkat ve alâka uyandırır. (4) Yazıya bir soru cümlesi ile başlamak, okuyanlara hitabedildiği için, samimî bir hava ve alâka yaratır.

İŞLENİLEN MEVZUUN NETİCELENMESİ

Bir yazının te'sirli olmasında başlangıç kadar neticenin de ehemmiyeti vardır. Ele alınan mevzuu bitirirken hatırlanacak şey, söylenilmesi icabeden şeylerin tamamlanmış olduğu ve durulması lüzumudur.

Kısa bir kompozisyonda netice kısmına lüzum yoktur; fakat bu, yazının birdenbire bitmesi demek değildir. İkinci derecedeki fikirler hiçbir zaman birinci derecedekilerden mühim olmadığı için, iyi plân-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

lanmış kısa yazıları, işlenilen esas fikri ihtivâ eden bir cümle ile bitirmek faydalı olur; şu hâlde te'sirli bir netice, işlenilen fikri hulâsa eden bir cümle vasıtasıyle te'min olunabilir. Uzun bir yazıda ise, yazının başındanberi üzerinde durulan başlıca fikirler, umumiyetle son paragrafta hulâsa edilir.

MEVZUDA BİRLİK

Kompozisyonda, bir mevzuun ele alınan muayyen kısmı, veya sınırlanmış şekli *(thème)* işlenilirken, malzemenin buna uygun olması lâzımdır. Farkında olmadan mevzuun bu sınırlanmış kısmından bir başka kısma kayma tehlikesi vardır. Okuyanları, bir yazıda esas maksadla münasebeti olmayan malzeme kadar sinirlendiren birşey yoktur denilebilir. Meselâ mevzu seyahat, bu mevzuun sınırlanmış şekli bir mektep seyahati ise, böyle bir yazıda, kayıtlı bulunduğumuz Turizm Cemiyeti'nin bir seyahatinden bahsetmek, esas maksattan uzaklaşmak demektir. İşte, mevzuun işlenilecek kısmının o maksada uygun malzeme vasıtasıyle ifadesine "birlik,, denilir (Bk., s. 381, 5 a; 387 v.d.).

V U Z U H (AÇIKLIK)

Vuzuh, mübhemliğe düşülmeyerek, hitabedilen seviye tarafından fikirlerin kolaylıkla, açıkça anlaşılmasıdır. Fikirler arasındaki münasebet ve bağlılık kavranıldığı ölçüde o yazı vâzıhtır. Vuzuh olmazsa, fikirler yazandan okuyana aynen geçemez. Plân, fikirlerin mantıkî sıralanmasına yardım ederse de, ancak mevzua ait esasları tesbit ettiğinden, tek başına vuzuhu te'min edemez. Fikirler arasındaki bağlılığı, okuyanların, yazan derecesinde çabuk göreme-

yeceğini düşünmelidir. İki fikir arasındaki münasebet yazana çok mantıklı, okuyana ise mantıksız görünebilir; bunun sebebi, iki fikri biribirine bağlayan başka fikirlerin ihmâlidir. Fikirler dikkatle sıralanır, bunlar arasında boşluklar bırakılmazsa vuzuh te'min edilebilir.

Fikirlerin açıkça ifade edildiği, vâzıh bir yazıda her paragraf bir öncekinin fikirce açılmış, büyümüş şeklidir. İşlenilen fikrin birkısmını teşkil eden her cümle gurupu, diğer paragraflara, yâni fikir guruplarına sıkı sıkıya bağlıdır. Böylece, fikirler arasında boşluk bırakılmadığı için, üzerinde durulan fikrin nasıl ilerilediğini, diğer fikirlerle bağlılığını kolayca kavrayabiliriz.

GÖRÜŞ TARZI

Yazanın, müşahede ettiği şeye karşı aldığı vaziyete, o şeyle münasebetine *görüş tarzı* denilir. Yazıya başlamadan önce, mevzuun nasıl bir zamanda (saat, mevsim, hava, sene) geçtiğini tesbit ederiz. Bilhassa tasvir ve hikâyelerde görüş tarzının tesbiti çok mühimdir. Bulunulan yer ve zamanın ta'yininden sonra bundan uzaklaşmamak, okuyanlara da bunu anlatmak, o yazının kavranılmasına ve karışıklıktan kurtulmasına yarar.

TASHİH (DÜZELTME)

Acele ve dikkatsizlik, en çok hatâya yol açan şeylerdir. Kısa bir zamanda ve dikkatsizce yazılan bir kompozisyonun birçok yanlışları içine alması tabiîdir; bununla beraber, fazla zaman harcanarak ve dikkatle yazılan şeyler de hatâyı ihtiva edebilir. Hatâları görebilmek için, yazıyı bitirdikten bir müd-

det sonra muhtelif defa okumalı ve yanlışları düzeltmelidir.

Yazı önce, anlatılmak istenilen şeyi ifade edip etmediğine, imlâca düzgünlüğüne, kelimelerin yerinde kullanılıp kullanılmadığına dikkat edilerek okunmalıdır. İkinci okuyuşta, noktalama işaretlerini gözönüne alarak bu hususdaki yanlışları düzeltmeli ve bu muhtelif tashihler arasında fazla zaman bırakmamalıdır.

Yazı yazarken herkes hatâya düşebilir. Lekeli, kelimelerin üzeri çizilmiş bir kâğıt vermektense, yeniden yazmak lâzımdır. Eğer sayfada bir-iki yanlış varsa, bunlar aşağıdaki izahlara göre düzeltilir:

1. İhmal edilen harf, veya kelimenin altına (∧) işaretini koyarak satırın üzerine veya soldaki boşluğa bu harf, yahut kelime ilâve edilir. Sonuncu şekil, tashih fazla yer aldığı zaman tercih edilmelidir.

2. Paragraf taksimindeki yanlışı düzeltmek için, paragraf yapacağınız kısmın ilk kelimesinin altına yukarıdaki tashih işaretini, soldaki boşluğa o satırın hizasına «§» işareti koyunuz. Paragraf olmadığını anlatmak için, yine kâğıdın sol tarafındaki boşluğa ve paragrafın ilk satırının hizasına «§ değil» yazılır.

Öğrenci yazıları, şüphesiz, o vazifeyi veren tarafından da, en sonra tashihten geçecektir. Ortadan aşağı derece alan vazifeler, yanlışları düzeltilerek yeniden yazılmalıdır. Hangi işaretlerin, hangi yanlışları işaret ettiğini anlamak için bu kitabın ikinci kısmının başındaki *Tashih ve Mürâcaat Cedveli*'ne bakınız. Başkası tarafından düzeltilen vazifeler için, *imlâ, ihmal, kapanacak, açılacak* yerine *im.*, ∧, ⌣, ≍ —veya (),)(— işaretleri de kullanılabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

KELİMELERİN KULLANILMASI ve CÜMLE

Kelimeler, bir veya birkaç heceden teşekkül eden mânalı unsurlardır ve her kelime bir fikri içine alır. Hepimiz, fikirlerimizi ifade için kelime bulmakta güçlük çekeriz. Düşünme ve ifade, kelimeleri seçme ve kullanmakla beraber gider. Düşüncelerimizi iyi ifade edecek kelimeleri bulamazsak, fikirlerimiz ehemmiyetini kaybetmiş olur.

Konuştuğumuz ve yazdığımız zaman, maksadımızı kelime hazinemizden faydalanarak anlatırız. Yerinde, iyi seçilmiş kelimeler kullanmakla fikirlerimizi başkalarına açık, canlı surette anlattığımız gibi, kendi düşüncemiz de kıymet kazanmış olur.

Kelimelerin Kullanılışı. Fikirlerimizi açıkça, kolay anlatmak için, mânayı tam karşılayan kelimeler bulmak kolay değildir. Bu hususta başarı gösterenler, kelime hazinelerini daima zenginleştirmeğe çalışanlardır. Lugat karıştırmak, hâfızamızı yoklamaktan çok, kelimeleri kullanmakla onların mânalarına hâkim olabiliriz.

Kelimeler her dilde, kullanılışına göre dört kısma ayrılır: (1) Ekmek, para, ilâç v.b. günlük hayatımızda kullandığımız kelimeler; (2) istiâre, Taş Devri, organ, *dogmatique, tirade* gibi birçoğu konuşma dilimizde mevcut olmayan ve muhtelif ihtisas sâhaları ile alâkalı, yazı dilinde kullanılan kelime-

ler; (3) zamanımızda kullanılmayan ve *archaic* denilen eski kelimeler.. Meselâ çemenlik, sonbahar, gün, Tanrı karşılığı çemenzâr, hazân, yevm, Ogan gibi eski kelimeleri bugün kullanmıyoruz. (4) Radyofonik, film, traktör, Birleşmiş Milletler gibi kelimeler ise, yeni fikirlerin te'siri ile faydalandığımız yeni kelimelerdir.

Kelimelerin lugat ve gramer mânalarını bilmek, kelime hazinemizi zenginleştirmek, iyi konuşmak ve yazmak için kâfi değildir; onları, maksadımızı te'sirli, canlı olarak ifade edecek tarzda seçmek lâzımdır. İfadesi te'sirli kimselerin konuşma ve yazılarında kullandıkları kelimelere dikkat etmek, çok okumak böyle bir meleke kazanmak hususunda bize yol gösterebilir.

Kelimelerin Umumî ve Mecâzî Mânaları. Kelimelerin lugat mânaları sınırlıdır; o şeyin sadece herkes tarafından bilinen umumî mânasını anlatır. Kelimelerin, bu lugat mânalarından başka anlamlarda kullanılması, yâni mecazlar ise, o şeyi daha geniş mânada ifade ve zengin bir düşünceyi, heyecanı dâvet eder. Evin açık duran kapısından bir adam içeri girdi cümlesinde kelimeler umumî mânada kullanılmıştır; evin açık duran kapısından bir adam gölge gibi kaydı denildiği zaman mecazî olarak kullanılan *gölge* ve *kaydı* kelimeleri sayesinde, o kimsenin sadece içeri girdiğini değil, nasıl girdiğini de anlatmış oluruz.

Kelimeleri umumî mânada kullanabilmek için, onların lugat ve gramer mânalarını bilmek, maksada en uygun kelimeyi seçmek kâfi gelmez. Bir fikri temsil eden birer sembolden ibâret demek olan kelimelerin, cümledeki yerine göre lugat mânası dışında mânalar aldığını da unutmamak lâzımdır. Lugat ki-

taplarında cansız bir yığından ibaret kelimeleri mânalandıran, hudutsuz fikirleri ifade için canlı bir vasıta hâline getiren cümledeki kullanılış tarzlarıdır. Kelimenin tam yerinde kullanılması, fikir berraklığı neticesinde düşüncelerimizi aynen ifade edecek tarzda seçilmesi çok okumakla, nerede ve nasıl sarfedileceğini kavramakla mümkündür.

Kelimelerin ustalıkla kullanılması ile, ifade san'at değeri kazanır. Edebî san'atların pek çok nev'i bulunmakla beraber, bunları, kelimelerin mecâzî ve hakikî mânada kullanılmasından meydana gelen san'atlar olmak üzre ikiye ayırabiliriz: (1) Teşbih, istiâre, teşhis, mübâlega, tezat, hüsn-i ta'lil san'atları, kelimelerin mecâzî mânada kullanılması ile yapılır. (2) Kelimelerin hakikî mânasında kullanılmasından doğan san'atların ise, başlıcaları tekrir, tenâsüp, leff-ü neşr, kinâye ve ta'riz, tevriye, cinastır.

Kelimelerin Ahenginden Faydalanma. Her kelimenin kendine mahsus bir ahengi vardır; bahar, elem, yağmur, sert, yavaş v.s. kelimelerini söylediğimiz zaman, bunların ses bakımından biribirinden farkını derhal hissederiz. Sert, hafif, yumuşak, kuvvetli, yavaş, hareketli ve daha birçok musikî mânasını haiz kelimeler, bu umumî ahenklerinden başka, bulundukları ibare veya cümledeki diğer kelimelerin ahengi ile kaynaşarak hususî bir ahenk kazandıkları gibi, fikirlerin mânasına uygun bir musikînin meydana gelmesine de yarar.

Bâzı kelimelerin tabiî musikîsi ile, ifade ettiği mâna arasında yakın bir münasebet vardır. Şırıltı, cıvıldamak, uğultu, çağlamak v.b. kelimelerin uyandırdığı fikir ve musikî, biribiriyle yakından alâkalıdır. Maksadı daha te'sirli anlatmak için, kelimelerin *taklîdî ahenk* denilen bu tabiî musikîsinden fayda-

lanırız. Te'sirli yazma san'atının şartlarından biri olan ahenk te'mini için kafiye, *alliteration, assonance* da birer vasıtadır. Son ikisi hem nesir, hem nazımda kullanılır. Cümlede, umumiyetle sessiz harfle biten hecelerin başında ayni, veya benzeri sessiz harflerin tekrarına alliterasyon denir: *Y*ıllar *y*arlardan, *y*arlar *y*ıllardan vefasız.. *K*arabaht bir *k*asırga *g*ibi, bu ne başdöndürücü iş? *G*eceler *g*ünleri, *g*ünler *g*eceleri *k*ovalıyor. Assonans ise, sesli harfleri ayni, sessiz harfleri başka hecelerin tekrarıdır: Bu, d*e*niz*le*r kadar d*e*rin bir d*e*niz hasr*e*ti idi.

CÜMLE

İyi cümleler, yerinde kullanılan iyi seçilmiş kelimelerden; iyi paragraflar, iyi cümlelerden; iyi işlenmiş bir yazının bütünü ise iyi paragraflardan teşekkül ettiği düşünülünce, fikirlerin te'sirli cümlelerle anlatılmasının lüzumu kendiliğinden ortaya çıkar.

Fikirlerin te'sirli ifadesi için, cümlelerin herşeyden önce gramer ve fikirce doğru olması şarttır (Bk., s. 360, 378 v.d., 2a-2g, 4a-4b). Gramer bilgisinin, cümlenin bu bakımdan doğru olmasının, te'sir hâsılı için tek başına faydası yoktur; "cümle, bir veya birkaç fikri, biribirine bağlı fikir guruplarını içine alan kelime topluluğudur,, târifi, cümlenin dayandığı temeller ve cümle nevi'leri ve bu nevi'ler arasındaki farklar bilinmezse (Bk., s. 371-72, 3a-3-c), cümleler te'sir hâsıl edemez.

İyi bir cümlenin ne demek olduğunu birkaç kelime ile târif imkânsız olmakla berâber, gramerce doğru, ihtiva ettiği fikirlerin sağlam ve vâzıh olması şarttır. Vuzuh, fikirlerin gramerce doğru ifadesinden

daha lüzumludur; çünkü cümle anlaşılıyorsa, maksat hâsıl olmuş demektir; gramerce doğru, fakat fikirce müphem cümleden ise birşey anlaşılmaz (Bk., s. 381 v.d., 5a-5g). Gramer ve fikirce doğruluk, vuzuhtan başka, kelimelerin iyi seçilmesi ve yerinde kullanılması (Bk., s. 406 v.d., 7a-7ç), noktalama işaretlerinin düşünülerek konulması (Bk., s. 411 v.d., 8a-22c) da, cümlenin iyi olmasını te'mine yarayan başlıca unsurlardır.

Te'sirli cümle. Fikir ve gramerce doğru, vâzıh, kelimeler ve noktalama işaretleri yerinde kullanılmış bir cümle iyi vasfını hâiz olmakla berâber, te'sir uyandırmayabilir. Cümlelerin, okuyan veya dinleyenlerde alâka, dolayısiyle te'sir uyandırması sanıldığı kadar kolay değildir. Cümlenin te'sirli olması için, aşağıdaki dört hususu da gözönünde bulundurmalıyız:

1. *Vecizlik,* maksadın az kelime ile ifadesi demektir. Tecrübesiz kimseler fikirlerini çok, iyi yazmakla tanınanlar az kelime ile ifade ederler. Yazı, fâsılalı zamanlarda tashihten geçirilirse, fazla kelimelerin çıkarılabileceği görülür.

2. *Kelimelerin Düzeninde Değişiklik.* Kelimeler, cümlede, gramer mânalarına göre muayyen tarzda (özne, tümleç, fiil) tanzim edilir; bâzan, üzerinde durulan fikre dikkati çekmek için, kelimeler bu kaideye uygun olmayarak da sıralanabilir. Gramer kaidelerine aykırı cümleler umumiyetle te'sirsiz olduğundan, bu usûlü sık sık değil, yerinde tatbik etmelidir. Ancak bu takdirde, meselâ dikkati zarf üzerine çekmek istediğimiz vakit, kelimelerin cümledeki bu belli yerleri değiştirilirse ifadede bir değişiklik, ilgi çekici bir hususiyet meydana gelir.

3. *Cümle Uzunluğu ve Cümle Nev'inde Değ-*

şiklik. İfadenin te'sirli olmasına, arka arkaya uzun, veya kısa cümlelerin kullanılmaması da yardım eder. Gerek kısa, gerek uzun cümleler fiillerine göre müsbet, menfî, soru v.b. nevi'lere ayrılır (Bk., s. 371, 3a). Mürekkep cümlelerin tertipli, sıra cümle v.b. (Bk., s. 372, 3b-3c) nevi'leri vardır. İfademize bir canlılık, hareket vermek için aynı uzunlukta ve aynı nevi'de cümleleri değil, basit ve mürekkep, muhtelif nevi'de cümleleri kullanmalıyız.

4 — *Ahenkli Cümle.* Cümlede ahengin ne olduğu tamamiyle târif edilemez; fakat bâzı cümlelerin, diğerlerinden ahenkçe başka olduğunu farkederiz. Kelimelerin tanziminde, cümle uzunluğunda ve cümle nevi'lerinde değişiklik kadar, ahenk de cümleyi güzelleştirir; te'sir hâsıl eder.

Bir yazının ahenkli olduğu, ancak yüksek sesle okunduğu zaman anlaşılır. Kelimelerin, o fikri musikî bakımından da ifade eder tarzda seçilmesi, sert veya yumuşak hecelerden teşekkül etmiş kelimeleri arka arkaya getirmemek, tekrir san'atı, bâzan aynı ve benzeri harflerden meydana gelen kelimelerin tekrarı da ahenk meydana getirir. Üzerinde durduğumuz manzum değil, mensur ifade olduğuna göre, ayni ve benzeri seslerin tekrarından kafiyeyi kasdetmiyoruz; ahenk te'mini için, ara sıra *alliteration* ve *assonance*'dan da faydalanabiliriz.

KELİMELERİN KULLANILMASI ve CÜMLE ÖRNEKLERİ

I. Mevzu — Sizce mânası çok kıymetli olan beş mefhum yazınız. Bunlardan herbirini özne olarak ayrı bir cümlede kullanmak şartı

ile müstakil beş cümle yazınız. Cümlelerin fikirce sağlam ve zengin; gramer, noktalama işaretleri ve imlâ bakımından doğru olmasına dikkat ediniz.

I.

Vatan, arkadaşlık duygusu, kütüphane, bayrak, doğruluk.

Vatan, bir milletin, üzerinde yaşadığı ve onun çeşidli zenginliklerinden faydalandığı ve sinesinde milli benliğimizi saklayan bir mukaddes toprak parçasıdır.

İstiklâlin sembolü olan **bayrak,** mukaddestir ve milletin bütün fertleri ona saygı gösterir.

Fertlerin biribirlerine dostça muamele etmelerini sağlayan şeylerden biri de **arkadaşlık** duygusudur.

Zengin bir **kütüphane,** çeşitli müşkillerimizi halletme hususunda bize yardımcı olabilir.

Doğruluktan ayrılmayan, ona her alanda riayet eden fertler, işlerinde umumiyetle muvaffak olurlar.

1959-60, VI. Fen C, 222 Temel Yalçın

II.

Bence büyük kıymeti olan beş mefhum şunlardır: **Çalışmak, doğruluk, şeref, merhamet, ümit..**

Çalışmak, insanların hayatlarını idame ettirebilmelerini mümkün kıldığı gibi, kendileri ile birlikte yükseltmeğe mecbur oldukları vatanlarına karşı da önemli borçlarındandır.

Doğruluk, bence bir ağaca benzer; kökü derinlerden su alıyorsa ummanları çalkalayan, gökleri karartan tayfunlar bile onu yerinden oynatamaz.

Şeref, onun kıymetini bilenler için öyle büyük bir cevherdir ki, kayboldu mu, bütün kâinat birleşse, gene de bir yenisini vaz'edemez.

Merhamet, iyi ellerde terbiye görmüş, acımayı kendisine düstur edinmiş ve vicdarılı bir kalbin meyvalarıdır.

Ümit, en mes'udundan en bahtsızına, en güzelinden en çirkinine kadar herkesi peşinde koşturan, hayallerin temeli, rüyaların direğini teşkil eden bir yıldızdır; parlar, söner, gene parlar.

1959-60, VI. Fen C, 375 Cafer Tayyar

III.

Futbol, tabanca, tramvay, çekirge ve deniz.

Profesyonellik icât edildiğinden beri **futbol,** sporluktan çıkmış ve nankörlüğün timsâli olmuştur.

Tabanca, yakın çağın öldürücü silâhlarından biridir.

Bugün, **tramvaylar** otobüslere olan büyük rabet yüzünden eski nüfuslarını kaybetmişlerdir.

Hâlâ **çekirge** afetlerine karşı müessir bir silâh icât edilmemiştir.

Deniz, ülkeler arası en ucuz ulaşımın yapıldığı tabiî bir sahadır.

1959-60, VI. Fen C, X

II. Mevzu — "Millî terbiye, nezaket, spor, müzik, resim, kompozisyon, tiyatro,, terkip ve kelimelerinden herbirini ayrı cümlede kullanmak üzre ve *muhtelif nevi'de* sekiz müstakil cümle yazınız.

I.

Bir milletin varlığını devam ettirebilmesinde silâhlı kuvvetlerin nekadar rolü varsa, **millî terbiyenin** de o kadar mühim rolü vardır.

Türk köylüsünü çoğumuz kaba olarak telâkki ederiz; fakat yabancılara karşı gösterdikleri **nezaket** bakımından bizden çok üstün olduklarını kabul etmeliyiz.

Türk milleti, **millî sporu** olan güreşte o kadar ileri gitmiştir ki bu sayede, savaş meydanında yendikleri milletleri, güreş minderinde de yenmeği bilmiştir.

Düşünüyorum, **müzik** olmasaydı, acaba hayatım şimdiki kadar zevkli olabilir mi idi?

Büyüklerimize **hürmet** etmek daima bizim lehimize olur; çünkü bu suretle hem onların gönlünü kazanmış, hem de hakkımızda müsbet bir not verilmesini sağlamış oluruz.

Beş-altı asır evvel birçok san'atkârlar o kadar güzel **resimler** yapmışlardır ki zamanımıza kadar bunların bir eşi daha meydana getirilememiştir.

İyi **kompozisyon** yazmanın en önemli şartı, mümkün olduğu kadar çok kitap okumaktır; çünkü bu sayede bize faydalı olabilecek bâzı fikirler elde ederiz.

Her ne kadar bâzıları için sinema bir eğlence vasıtası ise de, ben **tiyatroyu** tercih ederim.

1957-1958, VI. Ed. A, 2997 Aytekin Orhun

II.

Müzikle uğraşıyor musunuz?

Babam **milli terbiyenin** ne olduğunu söylediği zaman; henüz on yaşında idim.

Türk dili ve edebiyatının temeli Tanzimat'la atılmıştır.

Bu **resim** güzeldir.

Öğleden sonra fırsat bulursam **okulun kütüphanesine** çıkmak, biraz kitap okuyarak arzularımı tatmin etmek istiyorum.

Müzik odasında çalışan arkadaşlar ki; bunların içinde Ahmed'de vardı.

Eğer tiyatroya girememek tehlikesi olmasa; bilet almak için bu kadar beklemezdim.

Spor yaptıktan sonra kafamızı dinlendirmek lâzımdır; müzik bu işi görür; onu daima çalmak lâzımdır.

Hürmet etmek iyi birşey olmasa da yine onu yapmak lâzımdır.

Nezaket denilen şey olmasa idi; insanların da hayvandan bir farkı olmazdı.

1957-1958, VI. Ed. A, X

III. Mevzu — "Matbûat, insan, fen, tecrübe, tabiat, sıhhat, memleket sevgisi, saygı,, mefhumlarından herbirini özne olarak kullanmak şartıyle, biribiriyle mâna bağlılığı bulunmayan sekiz müstakil cümle yazınız. Cümlelerin gramer, imlâ, noktalama işaretleri v.s. bakımından doğru, fikirce sağlam, çeşitli nevi'lerde olmasına bilhassa dikkat ediniz.

I.

Medeniyetin ilerlemesine te'sir eden en önemli unsurlardan kültürün elde edilmesinde, fertlerin istek ve tenkidlerini anlatmakta **matbûatın önemi**, Fransa İhtilâli'nde de görüldüğü gibi çok büyüktür.

İnsan, iradesine hâkim olduğu ve birşeyi düşünerek yaptığı nisbette insandır.

Refah seviyesinin yükselmesi ve ihtiyaçlarımızın karşılanmasında bizleri tabiate üstün kılarak, dünyada mesafe unsurunu bir-iki dakikaya indiren, **fendir.**

Hayal gücünün yarattığı fikirleri tatbikî sahada gerçekleştirecek, aksi mümkün olmayan kat'î prensiplerden faydalanıp, medenî unsurların günden güne mükemmel şekle girmesinde mühim rol oynayan esas, **deney**lerdir.

Tabiat, yaşamak için ferdin ihtiyacı olan maddî ve mânevî varlıkların ana kaynağıdır.

Kanunî Sultan Süleyman'ın, «Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi» ve Atatürk'ün, «Sağlam kafa, sağlam vücutte bulunur» mısra ve cümlesiyle belirttikleri gibi, milletlerin ilerilemesinde lüzumlu olan fertlerinin çalışma kudretlerinin devamı **sıhhat**le kaimdir.

Memleket sevgisi, Namık Kemal ve Atatürk'te olduğu gibi, insanın yapamayacağı olağan işleri yaptıracak kadar kutsaldır.

Kanunlara ve insanların biribirlerine karşı gösterdikleri **saygı,** toplumsal nizam ve ferdî bağlılığı te'min eder.

1960-61, V. Fen F, 129 Mehmed Tanaçan

II.

Matbuat milletin sedasını yükselten, onun arzu ve fikrini ortaya koyar.

Fenin ilerletilmesi o milletin terakki ve tealisi için yegâne vasıtadır.

Ben okumağı sevdiğim için ve yazar hakkında ufak bir bilgi edinmek için bu **eseri** kütüphaneden aldım.

Sıhhati yerinde olan insanların renkleri güzel ve neş'eleri yerinde olmakla beraber, tuttukları işleri tamamiyle başarırlar.

İnsan, kudretin ölçülmez san'atının en güzel bir misalidir.

Tabiat beşerin yaradılışıyle beraber doğmuş ve onunla yaşamış ve onun nihayet bulmasıyle söner.

1948-49, VI. Fen A, X

PARAGRAF

Paragraf, geniş bir mevzuun muayyen bir kısmını, veya bir tek mevzuu ifade eden cümle gurupudur. Paragrafta, cümlelerin fikirce açık, te'sirli, biribirine bağlı ve iyi tanzimi şarttır. Her paragraf, müstakil bir fikrin tam olarak ifadesi, ayni zamanda bütün bir kompozisyonun bir parçasıdır. Bütün bir sayfanın kısımlara ayrılmaması okuyanları yorar; işte bu yüzdendir ki paragraf tanzimi, paragraf şekli işareti, yâni satırın içeriden başlaması bir fikri bitirip, diğerine geçtiğimizi hissettirir. Yeni bir paragraf ayni fikirden, ayni vak'adan kurtulduğumuzu işaretle, yazıyı daha çekici hâle getirir.

Cümle gurupları, yâni paragraflar, fikirlerimizi plânlamağa, bu fikirlerin nasıl geliştiğini kavramamıza yardım ettiği gibi, okuyanların da bu fikirlerin gelişmesini tâkibederek anlamalarına, dolayısıyle vuzuhu te'mine yarar; yazan kadar, okuyan için de, bir yazıdaki muhtelif esas fikirleri biribirinden ayırdetmek ve kavramak hususunda paragrafın mühim yardımı vardır.

Bir mevzu, bâzan tek bir paragraf hâlinde işlenilebilir. Bu müstakil paragraf, bir fikir minyatürüdür. Günlük gazetelerde, bilhassa belli bir sütun muharrirlerinin bir paragraftan ibaret yazılarına sıksık rastlarız. Talebeler önce müstakil paragraf yazmağa alışmalı, ancak bundan sonra geniş bir mevzuu işleyerek paragraflardan ibaret kompozisyon yazmalıdır.

Paragraf ister müstakil, ister yazı dahilinde olsun, kolay yazılamaz. Okuyanların karmakarışık fi-

kirler içinde bocalamaması için, yazanın, fikirlerini biribirine bağlamak hususunda gayret sarfı lâzımdır. İyi bir cümle gibi, iyi tertibedilmiş paragrafta da etraflı düşünmenin mahsulü olan vuzuh, sıhhat, te'sirlilik aranılır. İyi bir paragrafta aranılan ve aşağıda izah edilen hususiyetlerden uzak bir paragraf, yazanın dikkatsizliğini ve fikirlerindeki perişanlığı, o mevzudaki bilgisizliğini de ortaya koyar.

İYİ BİR PARAGRAFIN HUSUSİYETLERİ

I — *Esas Cümle.* İyi bir paragrafta, o paragrafta üzerinde durulan esas fikri açık veya gizli ifade eden bir *esas cümle* bulunur. Paragrafta ele alınan fikri hulâsa olarak ifadeye yarayan bu esas cümle, inkişaf ettirilecek fikrin özünü teşkil eder. Böyle bir cümle, paragrafın hulâsası demek değildir; paragrafı teşkil eden cümlelerdeki bütün fikirleri ihtiva edemez ve ancak, bu cümlelerdeki esas fikri gösterir. Esas cümledeki fikir, diğer cümleler vasıtasıyle açılır; bu suretle her cümle, kendinden öncekinin âdeta büyümüş bir şeklidir ve okuyanlar, esas fikri her cümlede biraz daha kavrayarak, yazıyı kolaylıkla, yorulmadan tâkibeder.

İyi tertibedilmiş bir paragraf esas cümleyi içine almakla kalmaz; ayni zamanda diğer cümleler de biribirine bağlanılmış olur. Okuyanlar, her cümlede, esas cümledeki fikrin izlerini bulur. Esas cümlenin bir faydası da, yazan kimseye, o mevzu üzerinde durulacak şeylere, bunun dışındakilerden kaçmağa yol göstermesidir.

Esas cümle, düşünülerek ve akla yakın surette kullanılırsa te'sirlidir. Birçok paragrafı içine alan bir

yazıda her paragraf esas cümle ile başlarsa, yazıya monotonluk verir; bu sebepten, esas cümleyi, muhtelif paragraflarda muhtelif yerlerde kullanmalıyız. Umûmiyetle en uygun yer paragrafın başı olmakla beraber, bu cümle, ortasında veya sonunda da yer alabilir. Esas cümlenin hususiyeti, o paragrafta üzerinde durulan fikri en açık, en kısa, en güzel ifade etmiş olmasıdır; bu veciz cümleyi, soru şeklinde de tertibedebiliriz.

2 — *Esas Fikrin Açılması.* Paragrafta esas fikri tesbitten, bunu açık veya gizli surette anlatan esas cümle hâline koyduktan sonra, esas fikri açma mes'elesi ile karşılaşırız. Esas fikri açmak ve zengin malzeme ile işlemek için muhtelif usûller vardır.

a. Esas cümledeki fikir, okuyanların gizli suallerini cevaplandırır mahiyetteki *târif ve izah* yoluyle açılabilir.

b. Esas cümledeki fikir *tasvir* metodu ile açılarak, ifade edilmek istenilen şey okuyanların gözleri önünde canlandırılır.

c. Bir başka usûl, esas cümledeki fikrin mukayese suretiyle ve *misal* verilerek açılmasıdır.

ç. Paragrafın esas cümlesini, *deliller* ile, o fikri *isbat* eden diğer cümleler ile genişletebiliriz.

d. Esas cümleyi, bunun *zıddı fikirler* ile de açabiliriz.

e. Esas cümledeki fikir, muhtelif ifadelerle *tekrar* edilerek paragrafı teşkil eden cümleler biribirine bağlanmış olur.

Paragraftaki esas fikri açmağa yarayan ve yu-

karıda da bahsedilen *târif ve izah, tasvir, misal ve mukayese, delil ve isbat, zıd fikirler* ileri sürmek, *tekrar* metodlarının hepsi, ayni gayenin tehakkuku içindir: Esas cümledeki fikrin, okuyanlar tarafından kolaylıkla anlaşılması.. Tâbir vâzıh değilse, târif, fikir güç anlaşılıyorsa izah, tasavvur edilenleri okuyanların kavraması için tasvir, misaller vermek; o şeyi bir başka şeyle mukayese veya zıddı bir fikirle ifâde usûlü kullanılırsa, paragrafın gayesi, dolayısıyle esas cümledeki fikrin tam mânasıyle ifadesi gerçekleşmiş olur. Aynı paragrafta, yerine göre bu usûllerden birkaçının, hattâ hepsinin kullanılması da mümkündür ve hüner, hangi fikrin açılmasında, hangi usûlün uygun olacağını seçebilmektedir.

3 — *Birlik.* Paragrafta fikir birliği, her cümlenin, esas cümledeki fikri inkişaf ve tekemmül ettirir tarzda olmasıdır; o paragrafta üzerinde durulan ana fikirden uzaklaşmamağa *birlik* denilir. Paragrafın içine aldığı fikir nekadar kuvvetli olursa olsun, bu fikirden uzak cümlelere yer verilirse, o paragraf iyi sayılamaz; çünkü, iyi bir paragraf, mükemmel bir esas cümlenin etrafında biribirine kuvvetle bağlı cümlelerden örülür ve ancak bu birlik sayesinde, fikirler te'sirli surette ifade olunarak, okuyanlar, anlatılan şeyi bir bütün hâlinde kavrayabilirler.

Paragrafta, esas fikirle alâkalı olmayan bir fikir kaydedilmemeli, böyle bir fikir, eğer uygun ise, diğer paragrafta yer almalıdır. Fikirlerimiz her zaman mantıkî işlemez; esas fikre bağlı ve aykırı fikirler, zihnimizde çok defa birarada cereyan eder. Paragrafta birlik te'mini için, o fikrin, esas cümleyi açmağa, veya üzerinde durduğumuz fikri izaha elverişli olup olmadığını kendimize dâima sormalıyız.

4 — *Fikirlerin Düzeni.* Paragrafta, alâka verici ve birliği te'mine yarayan özlü fikirler, câzip tafsilât eğer iyi sıralanmamışsa, yazı, te'sirini kaybeder. Fikirlerin biribirine sıkı-sıkıya bağlanması lâzımdır; araya mantıkî sırayı bozan cümleler konulursa, okuyanlar bir fikir bitmeden diğerine atlamak zorunda kalır. Zihnimiz her zaman mantıkî işleyemediğine göre, hangi fikrin nerede yer alacağını başta düşünmeli, veya yazdıktan sonra cümleleri bu bakımdan gözden geçirip, fikirleri paragrafta en uygun yerlerine koymalıdır. Bu hususta düşünmeğe alışkın olanlar, fikirleri uygun surette sıralamanın nekadar güç olduğunu bilirler.

Paragrafta fikirlerin tanzimi için muhtelif kaideler bulunmakla beraber, hepsinde birleşik taraf, düşüncelerimizin belli bir noktadan ilerlemesidir. Fikirlerin muayyen bir noktadan hareketini te'min için başlıca üç usûl vardır:

a. *Zamana göre* (chronologic) tanzimde, o şey ister doğrudan doğruya anlatılsın, ister hikâye ve tasvir olunsun, fikirler ve vak'alar, eşyanın görünüşü ve değişme şartları zaman sırasına göre ileriler ve izah olunur.

b. *Görüş tarzına g*öre tanzimde, tafsilât yakından uzağa, uzaktan yakına; dışarıdan içeriye, içeriden dışarıya; soldan sağa, sağdan sola; aşağıdan yukarı, yukarıdan aşağı sıralanır.

c. *Mantıkî* tanzimde, fikri umumî surette ifadeden sonra, deliller vasıtasıyle cüzden külle, veya küllden cüz'e geçerek tafsilâtı tamamlar ve mânayı izah etmiş oluruz.

5 — *Nisbet ve Ölçü.* Paragraflar arasında, fikirlerin ehemmiyetine göre bir ölçü bulunur; bu hususiyet için *nisbet (symmetry)* tâbiri kullanılır ki,

her paragraftaki fikirlerin, kıymetine göre inkişaf ettirilmesi demektir.

Paragraf, mühim bir fikrin münakaşası üzerinde duruluyorsa, basit bir fikri içine alan paragrafa göre daha uzun olacaktır. Okuyanlar böylece, paragrafın uzunluk derecesine göre, o paragrafta ele alınan fikre ehemmiyet verir. 500 kelimelik bir yazıda uzun bir başlangıç paragrafı yapıp, fikrin bütünü için 100 kelime bırakılırsa, paragraflar fikirce nisbetsiz demektir. Aşağıdaki hususlar, paragraflar arasında nisbet te'mini bakımından yardımcı olabilir :

a. Her paragrafı yazmağa başlamadan önce, mevzuun bütününü hesaba katmalıdır.

b. Her paragrafın içine alacağı esas fikri, okuyanları gözönüne alarak tesbit etmeliyiz.

c. İşlenilen mevzu ve okuyanlar için ehemmiyetli bir fikri içine almayan paragrafları kısaltmakta tereddüde düşmemelidir.

ç. Üzerinde durduğumuz fikrin iyi anlaşılması için izah, tasvir, tekrar v.b. şeylere ihtiyaç varsa, böyle paragrafları uzun yazmalıyız.

Ölçülü bir plân hazırlamak ve yukarıdaki noktaları gözönüne almakla, mevzuun bütünü, okuyanlarca tam mânasıyle anlaşılmış olur.

6 — *Paragraf Uzunluğu.* Paragrafların uzunluğunun nekadar olabileceğine dair bir kaide yoktur; işlenilen fikrin yazının bütünü ile alâka ve ehemmiyet derecesine göre kısa veya uzun olması tabiîdir. Resmî yazılarda paragraflar, böyle olmayanlara göre daha uzundur. Paragraflar ilmî yazılarda da uzun olur; sebebi, bilgi vermek gayesiyle fikrin tekrar,

misal, tarif v.b. metodlarla açılmağa muhtaç olmasıdır. Her milletin eski devirlere ait eserlerinde san'ata ehemmiyet verildiğinden cümleler, dolayısıyle paragraflar uzundur; bugün ise, maksadın en kısa yoldan, en açık ve kolay anlaşılması gözönünde bulundurulduğu için paragraflar kısadır.

Kısa paragraflar, yerinde olursa, bilhassa hikâye ve tasvirlerde te'sirli ve çekici bir ifade yaratır. Umumiyetle çalışma saatleri dışındaki boş zamanlarımızda, veya günün yorgunluğunu dinlendirmek için okuduğumuz gazetenin belli sütunlarındaki musahabe ve fıkralarda, fikirlerin hafifliği ve işlenmeğe ihtiyaç göstermeyişi paragrafların kısalığını icabettirir.

Yukarıdaki izahlardan çıkan netice, uzun veya kısa paragraftan sakınma gafletine kapılmaksızın, bunları, esas fikir ve mevzu ile nisbet derecesine göre ayarlamaktır. Arka arkaya uzun veya kısa, seri hâlinde paragraflara yer vermekten sakınmalıyız; çünkü, bu seri paragraflar monotonluğa, yazının yorucu, te'sirsiz olmasına yol açar.

7 — *Paragraflar Arasında Bağlılık.* İşlenilen mevzuun bütün hâlinde ifadesi için her paragrafta üzerinde durulan fikirlerin, yâni paragrafların biribirine bağlanması şarttır. Bu *bağlılık* sayesinde, okuyanların bir fikirden diğerine kolayca geçmesi te'min olunur.

Paragrafları biribirine bağlamak için bâzı usûller vardır: (1) Paragrafın son cümlesi, müteâkip paragrafta üzerinde durulacak fikre hazırlayıcı mahiyette olmalıdır; son cümlede, bir fikirden ötekine geçileceğini anlatan bu geçit cümlesinde *fakat, lâkin,*

bu bakımdan, ma'mafih, bununla beraber, şimdi, şübhesiz, bunun aksine, ne olursa olsun, ayni tarzda, bundan dolayı, hakikaten, böylece, bunun gibi v.b. ifadelerin kullanılması, paragrafları fikirce bağlamağa yarar. (2) Paragrafın son cümlesinde *özne (fâil)* olarak kullanılan kelime veya ifadenin, bundan sonrakinin ilk cümlesinde de özne mânasında *tekrarı* suretiyle, bu iki paragrafı bağlamış oluruz. Özne, aynen olduğu gibi, bunu karşılayan bir başka kelime, veya kelime gurupu ile de ifade edilebilir. (3) Bâzan, paragraflar arasındaki bağı, bu iki usûl de te'min edemez; bu takdirde, iki paragraf arasında, bir-iki cümleden ibaret bir *geçit paragrafı*na yer verilebilir. Bu, önceki ile sonraki paragrafta üzerinde durulan fikrin hulâsası mahiyetindedir.

8 — *Paragraf Şekli.* Her paragrafın ilk cümlesi, başka satırlara göre birbuçuk santimetre kadar içeriden başlar. *Paragraf şekli* dediğimiz bu hususiyet, hem yazana, hem okuyana fikirlerin ayrıldığı kısımları göstermeğe yarar. Bir yazıda fikir değiştikçe, muhavereli yazılarda konuşmalar değiştikçe satırı içeriden başlar, paragrafın başladığını göstermiş oluruz.

9 — *Paragraf Nevi'leri.* Paragraflar, yazının bütünü gözönüne alınarak *başlangıç paragrafı, geçit paragrafı, sonuç paragrafı* olmak üzre kısımlara ayrılabilir: (1) Bâzan, bilhassa uzun yazılarda mevzua girmeden önce, o mevzua ait olmamakla beraber, onu aydınlatacak fikirleri içine alan bir paragraf yapılır; başlangıç paragrafı denilen bu paragraf, tiyatro eserlerindeki *prolog*'u hatırlatır. Bu, yazının ilk paragrafı demek değildir; çünkü her yazı, bu hususiyeti ihtiva eden bir paragrafla başlamayabi-

lir. Geçit paragrafı, kendinden öncekini, kendinden sonraki paragrafa bağlayan bir hususiyet gösterir (Bk., bu bölümün 7. maddesi). Bâzan, yazının nihayet bulduğu son paragrafta, yukarıdanberi ileri sürülen fikirlerin kısa bir hulâsası verilir. Sonuç paragrafı denilen bu paragrafın hususiyeti, yeni hiçbir fikri içine almaması, evvelce muhtelif paragraflarda açılan fikirlerin bir tekrarından ibaret olmasıdır. Okuyanların, mevzuu daha iyi kavramalarına yardım eder. İyi bir yazar için, böyle bir paragrafa ihtiyaç yoktur; çünkü o, paragraflardaki fikirlerin iyi tanzimi ve bağlılığı sebebiyle, okuyanları, varılacak neticeye zaten hazırlamıştır; bununla beraber, zihnen tenbel kimseler için böyle bir paragrafa lüzum olabilir ve onların zihnen yapacağı hulâsayı, yazan kendisi hazırlayarak vermiş olur.

İyi bir paragrafın vasıfları hakkında yukarıdanberi verilen izahattan çıkan netice şudur: (1) İyi bir paragrafta, esas fikri açık veya gizlice ifade eden bir *esas cümle* bulunur. (2) Paragraf tam bir fikrin ifadesi olduğundan, bu esas *fikir açılır*. (3) İyi bir paragrafta *fikir birliği* vardır; bir tek fikir üzerinde durularak, bunun dışındakilere yer verilmez. (4) Malzeme, biribirine bağlı surette *dertip ve tanzim* edilir. (5) Mevzuun bütünü gözönüne alınıp, paragraftaki fikir üzerinde ehemmiyeti *nisbet*inde durulur. (6) Paragraflar yazının nev'ine, fikrin ehemmiyetine göre ayarlanır; arka arkaya *uzun,* veya *kısa paragraf*lara yer verilmez. (7) Bir paragraftan diğerine geçerken *fikirler arasında bağlılık* kurulur. (8) Paragrafın ilk satırı *içeriden* başlar ve (9) yerine göre *başlangıç, geçit* ve *sonuç* paragrafı kullanırız.

PARAGRAF ÖRNEKLERİ

IV. Mevzu — *Kütüphane,* veya *kazanç* fikri üzerinde durarak bir *paragraf* yazınız.

I.

Zengin bir kütüphanenin, sahibine sağladığı maddi ve mânevi faydalar sonsuzdur. Bâzı kimseler kütüphanenin yalnız maddi değerine ehemmiyet verirler; fakat kitap seven insanlar için, kütüphanenin mânevi kıymeti baha biçilmez derecede bir kıymet ifade eder; çünkü bu çeşit insanlar, kütüphanenin mânevi bir zenginlik hazinesi olduğunu bilirler. Zaten zevkıne güvenilebilecek ve ruhen incelmiş insanların ekserisinin zengin bir kütüphaneye sahip oldukları görülür. Şüphesiz ki bu insanlar mânevi zenginliklerini, kıymetli kitaplara sahip kütüphaneleri sayesinde kazanmışlardır.

1949-1950, V. C, 1243 Öztin Akgüç

II.

İyi kitapları olan bir kütüphane, en iyi bir arkadaştır. O yalnız bilgi veren, doğru yolu gösteren, hayatta kazanç sağlamamıza yardım eden, daima arzularımıza uyan bir arkadaştır. Ondan fena huylar kapmaz, zarar görmeyiz.

1949-1950, V. C, X

III.

Kazanç kelimesi, insanlara umumiyetle maddeye bağlı olan cihetini hatırlatır: Maddi kazanç.. Halbuki bir kimsenin hayatta elde ettiği şeyler, yalnız bununla ölçülemez; insanların yükselebilmesi için zengin olmaları kâfi değildir ve zengin olmayan kimselerin hayatta muvaffak olamayacaklarını hiçbir mantık kabul edemez. Bir kimsenin hedefine ulaşabilmesi için maddi hayatın haricindeki olaylara karşı da bir alâka duyması gerekir. Bu, insanların müspet ilimlere, güzel san'atlara, spora v.s. şeylere ait bilgileri, kendi çerçevelerini aşmamak suretiyle muhafaza etmeleriyle mümkün

olabilir. Meselâ, spora karşı alâkası bulunmayan bir kimsenin, bu hususdaki bilgilere de ilgisiz kalması doğru değildir; çünkü bu bilgi ona, sırası düştüğü zaman bir toplulukta fikir beyan etmek fırsatını verecektir. Bu da, o kimse için, etrafındakilerin alâkasını uyandırma bakımından bir avantaj, bir kazançtır.

1954-1955, VII. Ed. A, Yüksel Fırat

IV.

Hayatta fikir bakımından kazançlı olmak bence en iyi şeydir. Fikir bakımından kazançlı olabilmek için de çok çalışmağa ihtiyaç gösterilmesi lâzımdır.

Faydalı kitaplar okuyarak, kendimizi fikir bakımından kazançlı yapmağa çalışmalıyız.

Zararlı ve bizi ilgilendirmeyen kitapları okumamız, fikir bakımından geri kalmaya sebep olur. Fikir bakımından kazançlı olmağı, para bakımından kazançlı olmağa tercih ederim.

1954-1955, VII. Ed. A, X

V. Mevzu — Aşağıdaki cümlelerden birini *esas cümle* olarak kullanmak suretiyle bir *paragraf* yazınız:

1. Kabiliyetin mektebi yoktur.
2. Doğru, sarsılır amma yıkılmaz.
3. Nâdan ile konuşmaktan, irfan ehli ile taş taşımak yeğdir.
4. Kalem kılıçtan keskindir.
5. Bir san'atkâr, şüphesiz, ölümüne kadar yaşıyor sayılmaz.

I.

"Bir san'atkâr, şüphesiz, ölümüne kadar yaşıyor sayılmaz,,. Bir şahsa san'atkâr diyen, onun kudretini takdir eden yalnız yaşadığı cemiyet değildir; san'atkârın hakikî kıymetinin meydana çıkmasında, kendisinden sonraki cemiyetler de müessirdir. Kaç roman muharririnin eseri ölümünden sonra

takdir edilmiş, geniş bir okuyucu kitlesi kazanmıştır. Rönesans devrinin Michel-Ange'ları, Leonard de Vinci'leri, Virgile'leri, Rafael'leri, hâlâ yaşamıyorlar mı? Biz bu günün çocukları, Shakespeare'in yarattığı şaheserleri hayranlıkla okuyoruz. O hâlde san'atkâr henüz ölmemiştir. Bizden sonraki nesillerin de, bu eserlere karşı aynı alâkayı göstereceğine muhakkak nazarıyle bakılabilir.

1954-55, VII. Fen A, 611 Yücel Erdoğmuş

II.

Bir san'atkâr şüphesiz ölümüne kadar yaşıyor sayılmaz. Çünkü bir san'atkârın yaşaması demek, san'at eserlerinin yaşaması demektir ve ölümü de eserlerinin ölümü demektir. Ölümsüz eserler ise ancak "San'at, san'at içindir„ düşüncesiyle yazılanlardır. Aksi takdirde bu düşünce dışında yapılan eserler hiçbir değer taşımazlar. İşte Rafael, Mikelanj. İşte Jan-Jak Ruso. İşte Şopen, Vagner kendi sahalarında birer dahî olan bu san'atkârların zamanımıza kadar yaşamalarının yegâne sebebi eserlerinin "San'at, san'at içindir„ düşüncesiyle yapılmış olmasıdır ve kıymetlerinden hiçbir şey kaybetmemiş olmasıdır.

1954-1955, VII. Fen A, X

VI. Mevzu — Çocuk kitapları mevzuunu işlemek üzre beş *esas cümle* kaydettikten sonra, bunlardan birini bir paragraf hâlinde açınız; fikirlerin açılışında hangi metoddan faydalandığınızı kaydediniz.

I.

1. Kitap, çocuk terbiyesi üzerinde önemli rol oynar.
2. Çocukların en yakın arkadaşları kitaplarıdır.
3. Bir Çocuk, okuduğu bir kitabın te'sirinden kolayca kurtulamaz.
4. Çocuklar daima, kendilerini alâkadar eden kitapları okumalıdırlar.
5. Çocuk kitapları rastgele yazılmamalıdır.

Kitaplar, çocuk terbiyesi üzerinde önemli rol oynar; çünkü bir çocuk, okuduğu birşeyi kolay kolay unutmaz; bunun için kendilerine terbiyevî kitapları okutmalıyız. Çocuk, bu cins kitapları okuya okuya birtakım fikirler edinir ve böylece sağlam bir fikir, ruh, karakter terbiyesi almış olur.

(Esas cümleyi açarken **ispat ve izah metodundan** faydalandım.)

1955-56, VI. Ed. A, Ergun Olgaç

II.

1. Çocuk kitapları mes'elesinin resmen ele alınması gerekir.
2. Maarif Vekili dün çocuk kitapları konusunda gayet güzel bir konuşma yaptı.
3. Çocuk kitaplarını zararlı ve faydalı olmak üzre iki kısma ayırabiliriz.
4. Millî Kütüphane'de çocuk kitaplarına ayrılan bir köşe vardır.
5. Bu gün Sarar İlkokulu'nda Çocuk Kitapları Sergisi açıldı.

Millî Kütüphane'de çocuk kitaplarına ayrılan bir köşe vardır. Burada, çocukları alâkadar eden hemen her kitabı bulabiliriz. Hikâyelere, masallara, destanlara, efsanelere yer veren boy boy, siyah ve kırmızı ciltli kitaplar.. Bunlar altalta üç sıradan ibaret bir rafa dizilmiş; ayrıca altta büyükçe bir göz var ki burada resimli romanlar duruyor. Dolapların içi ve dışı kahverengiye boyanmış, her iki dolabın boyu aynı ve hemen hemen iki metre var.. Bu dolapların sağında ve solunda iki masa mevcut. Bunların birinde, bu işle vazifeli bir me'mur, çocuklara istedikleri kitapları veriyor; diğerinde ise, geri alınıp da daha yerine konulmamış kitaplar duruyor. Dolapların üzerinde Atatürk'ün bir portresi göze çarpıyordu.

(Esas cümleyi açarken **tasvir ve izah metodlarından** faydalandım.)

1955-56, VI. Ed. A, 3015 Güray Güner

III.

1. Küçük Ali torbasını alıp gurbete çıktı.
2. Tanju sınıfın en yaramaz, fakat en çalışkan çocuğu idi.
3. Kanadı kırık zavallı kuşa mahalle çocukları işkenceler yapıyordu.
4. Hasan çok uykucu bir çocuktu bundan dolayı arkadaşlarının alay mevzuu olmuştu.
5. Ali neden fakir ve sıkılgan bir çocuktu?

Ali neden fakir ve sıkılgan bir çocuktu? Çünkü Dünyaya geldiğinden beri daima dayak altında büyümüş, hiçbir zaman baba şefkati görmemiştir. Babası içkici ayyaş bir adamdı, hemen her akşam eve geç ve sarhoş gelir önüne geleni döver bağırır çağırır kimseye rahat yüzü göstermezdi. Ali sabahleyin mektebine gider okuldan dağılınca da hava kararana kadar tiren yolunda kömür toplar veya hamallık yaparak bir kaç kuruş alır bununla eve ekmek ve saire alırdı fakat Alinin annesine verdiği paraları, Alinin babası, annesini döverek elinden paraları alırdı. Çünkü kendi işte çalışmazdı. Komşuları bu adama acımışlar ve bir çok işler bulmuşlardı. Fakat ya çalıştığı dükkân sahibi ile kavga etmiş veya çalıştığı fabrikaya vaktinde gitmemiş velhasıl ustalarla kavga etmiş hiç kimse ile geçinmemişti bunun bu huysuzluklarını duyan diğer iş sahipleri de buna iş vermez olmuşlardı. Aynı zamanda geceleri sokaklarda nara atmasından ve onu bunu rahatsız etmesinden bütün mahalle halkı şikâyetçi idi fakat kimse polise şikâyet etmiyorlar gördükleri yerlerde nasihat vermeğe çalışıyorlardı. İşte Ali babasının ayyaşlığından dolayı fakir ve komşularının yaptığı iyiliğe karşılık babasının durumu Aliyi üzüyor ve onlara karşı mahcup yapıyordu.

Bu esas cümleyi açarken izah metodundan faydalandım.

1955-56, VI. Ed. A, X

VII. Mevzu — "Şâir, ruhun ressamıdır,,, "Açık havada yürüyüş çok sıhhîdir,,, "Yangın bir felâkettir,, *esas cümle*lerinden herhangibirini açarak bir paragraf

yazınız. Esas cümleyi açarken fikirlerinizi hangi metoda göre *tanzim* ettiğinizi kaydediniz.

I.

"Şâir ruhun ressamıdır,,; çünkü ruhunda duyduklarını şiirle ifade eder. Onun kullandığı her kelime his ve heyecanlarını canlandırır. İnsan, bir resimde olduğu gibi, şiirde de pek çok şey görebilir. Bu görülen, daha doğrusu hissedilen şeyler hassas şâir ruhunda coşkun his ve heyecanların kopardığı fırtınaların akisleridir. Bir ressam fırçasının dahi anlatmağa muktedir olamayacağı bu üstün duyguları gözümüzün önüne seren şiir, ruhumuzu aksettiren bir tablo, şâir de bu toblonun ressamıdır.

(Fikirler mantıkî sıralanmıştır.)

1955-56, V. A, 3095 Şükrü Torun

II.

Bir insan içinden gelen bir hissi bir duyguyu bir düşünceyi sözle değil de kâğıda (Şiir, mani gibi...) yazıyla yazar. Bu suretle insan ruhunun resmini kâğıda yazmış, ruhunun ressamı olmuş olur.

(Bu cümleyi görüş tarzı ve mantıki tanzim metoduna göre açtım.)

1955-56, V. A, X

III.

"Açık havada yürüyüş çok sıhhîdir,,; çünkü açık hava ve güneşin insanlar için fevkalâde bir kıymet ve ehemmiyeti vardır. Bence, açık havada yarım saatlik bir yürüyüş diğer bütün sporlara bedeldir; çünkü açık hava insana sıhhat ve neş'e verir, iştehayı açar ve insanı kuvvetli bir bünyeye sahip kılar. Bundan dolayı, her türlü hastalıklara karşı dayanıklı olmak isteyenler, muayyen zamanlarda açık havada gezmeli, veya çalışmalıdırlar.

(Fikirler, izah, delil ve ispat metodu'na göre açılmıştır.)

1953-54, V. C, 1941 Ercüment Ünlü

IV.

"Açık havada yürüyüş çok sıhhîdir,,; çünkü, yaya yürümek hazmı kolaylaştırır, şehir hayatının pek fazla sarstığı sinir sistemimizi dinlendirir, insana neş'e verir. Böyle bir yürüyüş sırasında teneffüs ettiğimiz temiz hava, yediğimiz yemeklerden daha ehemmiyetli bir gıdadır. Yaya yürümek, aynı zamanda, gövdenin ve bacakların adale kuvvetini artırır ve vücut güzelliğini sağlar.

(Delil ve izah metodu kullanılmıştır.)

1953-54, V. C, 2735 Ayhan Uraz

V.

"Yangın bir felâkettir. İnsan oğlunun elinden her şeyi alabilir; onu sokak ortasında bırakır sefil bir hayat yaşamaktan sanki zevk alıyor. Bunları yapmasına insanlar mecbur etmektedir; fakat onun bu büyük felâketinden korunmak için onu meydana getirmemek için ilim ve fen ilerledikçe bir çok çareler bulunmuş ve bulunmaktadır.

1953-54, V. C, X

VIII. Mevzu — Fen mevzuunda tam bir kompozisyon yazacağınızı farzederek, bu mevzuu sınırlayınız. Bu kompozisyonun herhangibir paragrafı ile, bundan sonraki paragrafının ilk cümlesini yazınız.

I.

Fennin ilerlemesi, insanlara sonsuz faydalar sağlamaktadır. Eskiden yenilmesi çok müşkül olan zorluklar, fennin tekâmülü sayesinde kolaylıkla halledilmekte ve insanlığa faydalı keşiflere hergün bir yenisi ilâve olunmaktadır. Fennin bir kolu olan operatörlüğün ilerlemesi sayesindedir ki fertlerin hayatları çeşitli ameliyatlar ile kurtulabilmektedir. Meselâ, tutulmuş olduğu hastalığın verdiği ümitsizlik içinde iken bu durumdan kurtulan fert, tabiî ki hayatını fenne borçludur.

Bunun gibi sonsuz misaller verilebilir. Görülüyor ki fen, insanlara pek çok faydalar sağlamaktadır.

Fennin sağladığı faydalar, cemiyet fertlerinin çalışması sayesinde gün günden artmaktadır.

1959-60, VI. Fen C, 222 Temel Yalçın

II.

KARA YOLLARININ FAYDALARI

Bir memleketin ekonomik ve sosyal hayatında karayolları kadar önemli te'sirler yaratabilecek pek az unsur vardır. Bu gerçek (Ulaşamadığın yer senin değildir) sözü ile belki de en iyi şekilde açıklanmıştır.

Yolun gidemediği herhangi bir yurt köşesi medeniyetin imkânlarından faydalanamayacağı gibi o bölgede ki tabii kaynakların işletilmesi, geliştirilmesi ve bunlardan bütün memleket ölçüsünde maydalanılması mümkün olmaz.

Yollar iki bölge arasında sadece ticarî eşyalar değil bunların kültürel ve sosyal değerlerini de birbirine aktaran vasıtalardır.

1959-60, VI. Fen C, X

IX. Mevzu — "Herhangibir keder için bir tek devâ var; dünyanın bütün ilâçlarından daha iyidir: Çalışmak..„ esas cümlesindeki fikre dayanarak bir kompozisyon yazacağınızı farzediniz. Bu yazının tam bir *plânını* kaydettikten sonra, yalnız ilk *paragrafı* ile ikinci paragrafının ilk cümlesini yazarak, *paragraf bağlılığını* te'min ediniz.

I.

PLÂN

1. Çalışmanın en te'sirli ilâç olduğu
   a. Dedemin vefatı
   b. Üzüntüm

c. Çalışmam
d. Kederlerimi unutmam

2. Acılı günlerin daima biribirini tâkibi, zamanla, meşguliyetle acıların unutulduğu
   a. Anneannemin hastalığı
   b. Dayımın ameliyatı
   c. Zamanla, meşguliyetle herşeyin unutulması

ACI KAYBIM

Dedemin yirmi senedir devam eden hastalığı karşısında artık doktorlar da âciz kalmışlar, ilâcın kâretmeyeceğini söylememekle beraber, bunu hissettirmeğe çalışmışlardı. Son dakikalarını daima yanında geçirmemi isteyen dedem, evden ayrılmama müsaade etmiyor, beni okula bile göndermiyordu. Nihayet 17 Ekim, 1957 Çarşanba günü sabahı evin bütün neş'esini de beraber alarak sonsuzluğa karıştı. Düşünüyor, onun aramızdan ayrılmasına bir türlü inanamıyordum.. Evde erkek olarak bir tek ben vardım. Ağlayan annem ve anneannemi teselliye çalışırken, gözlerimden boşanmak üzre olan yaşları güçlükle zabtedebiliyordum. Zihnimde, bu acıya nasıl katlanacağım şeklinde bir istifham belirmişti; fakat aradan daha iki gün geçmeden bâzı ânlar aklımın başka şeylerle meşgul olduğunu farkettim; çünkü çalışmak mecburiyetinde idim. Mektebe devam edemediğim iki gün zarfında verilen vazifeler ve ilerileyen derslerin ağırlığı omuzuma bir yük gibi çökmeğe başlıyordu. Bu yükten kurtulabilmenin yegâne çaresi çalışmak olduğu için, ben de öyle yaptım. Vazife yaparken bütün dikkatimi ona tevcih ediyor, zihnimi kurcalayan, kalbimi sızlatan diğer şeylerle hiç meşgul olmuyordum. Bu böyle devam ettikçe dedemi düşünmemeğe alıştım. En büyük kederlerimden biri olan bu acı kaybımı unuttum bile...

Acı günlerin biribirini takibettiği sözünü, dedemin vefatından hemen sonra amucamın hastalanması ispatladı. . . .

1957-1958, VI. Ed. A, Çeven Egesel

II.
PLÂN

a. Okuldan çıkma
b. Maç seyretme

c. Eve dönmek
d. Uyumak
e. Okula gelme
Okuldan kaçma.

OKULDAN NASIL KAÇILIR

Çarşanba günü, okuldan çıkınca, doğru stadyuma gittim. Gayet güzel bir maç vardı, oyunu seyrettim, biraz gezip dolaştıktan sonra evimin yolunu tuttum. Çok yorulmuştum, yemeği yeyince elime bir kitap aldım, biraz içini karıştırdıktan sonra uykum gelmişti. Rahatım diyerek yatağa yattım uyudum. Sabahleyin uyanınca saat sekiz otuz olmuştu. Çantayı alarak okula doğru yola çıktım. Kendi kendime düşünüyordum, şöyle söyleniyordum. Şimdi altı saat ders var. Hiçbirisine çalışmadım. ne yapabilirdim? Nihayet işin kolayını kaçmakta buldum.

1957-58, VI. Ed. A, X

X. Mevzu — Münevver (Aydın) insan mefhumunu ele alarak tam bir kompozisyon yazacağınızı farzediniz. Bu kompozisyonun *tam bir plânı* ile başlığını kaydettikten sonra *herhangibir paragrafını ve müteâkip paragrafından ilk cümle*yi yazınız. Plânda, paragraf ölçüsünü de işaret ediniz.

I.
PLÂN

1. Aydın bir insanın cemiyete maddî ve mânevî faydaları (100 kelime)
   a. Vasıfları
   b. Maddî ve mânevî faydaları
2. Bu kimseleri artırmakla milletimiz maddeten ve mânen yükseltilebilir (75 kelime.)
   a. Bu kimselere olan ihtiyaç

b. Onlardan lâyıkıyle faydalanma
c. Böylece milletimizin yükselebileceği

MÜNEVVER İNSAN

Aydın bir insanın milletine sağladığı maddî ve mânevî faydalar sonsuzdur. Münevver bir insan denilince her bakımdan mükemmel, faydalı bir kimse akla gelir. Bu kimseler kültürlü, aydın, ileriyi gören kimselerdir. Yüksek kültür ve iyi görüşleriyle doğru ve iyi düşünürler; her alanda faydalı eser verebilir, dünya üzerinde henüz duyulmamış bir nazariye, keşif veya eser ortaya atabilirler. Böyle bir keşiften faydalanmak isteyen diğer milletler para mukabilinde o eser veya keşfi kendi kültür ve an'aneleriyle devam ettirip, onu benimsemek isterler. Ayrıca, böyle bir işin bizim tarafımızdan yapıldığının duyurulması da göğsümüzü kabartır, mânevî alanda bizim için bir iftihar vesilesi olur. Aydın bir insandan sağlanan maddî ve mânevî faydalar gözönüne alındığında tabiatıyle insanın aklına, bu kimselerin sayısını artırma geliyor.

Bize her bakımdan maddî ve mânevî faydalar sağlayan aydınların sayısını artırmak, bu faydalar gözönüne alındıktan sonra yapacağımız ilk iş olmalıdır.

1959-60, VI. Ed. A, 2451 Halit Kaplan

II.
PLÂN

1. Münevver insanın kıymeti (115 kelime.)
   a. Cahil insanlar
   b. Münevverleşme zarureti
   c. Münevver insanın rolü
2. Münevver insana olan ihtiyaç (83 kelime.)
   a. Cehaletin zararı
   b. İlerlemenin şartı
   c. İstikbale hazırlanış
3. İstikbalde münevverlerin Türkiye'si (42 kelime.)
   a. Münevverlerden beklenen şeyler
   b. Yarının tehlikeleri
   c. Bunları yenecek kudret

MÜNEVVER İNSAN

Cahil insanlar ağaçlara benzerler. Onlar, bugünkü cemiyetin arzuladığı fertler seviyesine çıkamazlar; çünkü geniş düşünce ve muhakeme kabiliyetinden mahrumdurlar. Bir ağaç nasıl iyi meyva vermek için aşılanmağa muhtaç ise, cahiller de verimli ve faydalı olabilmek için bilgice, fikirce geliştirilmeğe, münevver insan seviyesine çıkarılmağa mecburdur. Medeniyetin ilerlemesine uyabilmek ve zarurî ihtiyaçları karşılayabilmek için zekânın inkişafından, mes'uliyet hissinin benimsenmesinden başka çare yoktur. Münevver insan, cemiyetin arzuladığı kişidir. O, hayatın halli güç, çeşitli problemleri karşısında başını iki eli arasına alarak, kara kara düşüneceğine, bu mes'eleleri halledecek çareler arar, bulur. Herşeyi Allah'a bırakmaz; bilâkis, Ulu Tanrı'nın bu gibi güçlüklerin halli için bahşettiği aklını kullanarak, daha üstün yaşama şartları yaratmağa çalışır. Mensup olduğu cemiyetin, milletin gerilemesine sebep olan cehaletin düşmanı kesilir.

Dünyaya medeniyeti aşılayan milletimiz, ne yazık ki yakın mâzide geri zihniyet ve anlayışsızlığın kurbanı olmuş, vazife mes'uliyetini idrak edemeyen bâzı padişah ve devlet büyüklerinin hataları yüzünden medeniyet alanındaki önderliğini kaybetmiştir.

1959-60, VI. Ed. A, 3539 İzzet Aygün

III.
PLÂN

1. a) Cemiyete faydalı olur. ((54)
   b) Aydın insandan zarar gelmez.
2. a) Yol gösterir. (110)
   b) Cemiyetin mukadderatında rol oynar.

MÜNEVVER

I. a) Aydın insan ailesine ve aynı zamanda da cemiyetine faydalı olur. Cemiyetin yaptırdığı okullarda okumuş, bilgi edinmiş, kültürlü olmuştur. Cemiyet te'sirile kültürünü son derece inkişaf ettirir, etrafını aydınlatmağa başlar. Önce

kendi ailesinin fertlerine te'sir ederek hiç olmazsa etrafına fayda kılar. Bununla beraber cemiyet fertlerin de gördüğü kötü alışkanlıkları, milletine verdiği zararlara tahammül edemez, onları telkin eder, yol gösterir.

II. a) Türk milletinin yetiştirdiği büyük münevverlerden Ziya Gökalp iyi bir yol göstericidir.

1959-60, VI. Ed. A, X

XI. Mevzu — "Sabır acıdır; fakat meyvası tatlıdır,, cümlesindeki fikre dayanarak tam bir kompozisyon yazacağınızı farzediniz. Bunun yalnız ilk, veya son paragrafını yazınız. Soldaki boşluğa "ilk,, , veya "son,, kelimesini ilâve ediniz.

I.

"İlk,, Hiç şüphesiz, sabır, insana tahammül kudreti vermek suretiyle, o kimseyi birçok yanlış ve dolayısıyle neticesi zararlı ve hattâ çok feci olabilecek hâdiselerden korur. Bu meziyete sahip olan bir kimse, bunun nimetlerinden de bol bol faydalanır. Şayet bir kimse hiç asabileşmiyor, kimse ile sert münakaşalar etmiyorsa, arkadaş ve komşuları ile çok iyi geçinebiliyorsa, bu hususlar, onun çok sabırlı olduğunu gösterir. Çok defa güçlükle kazanılan sabırlı olma meziyeti, o kimseyi, karşılaştığı bu güçlük nisbetinde büyük olan felâketlerden korur. Bâzı zamanlarda ise, aynı meziyet sayesinde, insan, ancak hayal edebileceği kadar uzak olan mes'ut ve hayırlı neticelere ulaşır.

Atatürk Akşam Lisesi, 1959-60,
IV. D, 312 Behçet Candoğan

II.

"İlk,, Demirci Mehmed elinde olan sanatı uzun bir zaman sabr ile onu elde etti. O sanatının en ince

noktalarını öğreninceye kadar, tam dokuz yıl gurbette kaldığını uzun uzun anlatır.

Atatürk Akşam Lisesi, 1959-60, IV. D, X

III.

"Son„ Artık, dört sene doluyor ve son imtihanlara girmek üzreyiz. Bizi bu günlere yetiştiren hocalarımızın da yüzleri gülüyor; onlar da, bu kadar insanı yetiştirip kültür sahibi etmenin neş'e ve heyecanı içindeler. Biz talebeler ise, çok müşkül şartlar altında devam ettiğimiz mektebimizden muvaffak olarak ayrılmanın, çektiğimiz bunca acıların, sıkıntılı zamanların mükâfatını görmenin neş'esi ve bahtiyarlığı içindeyiz. Muvaffakıyet, biraz da, sabır ve tahammülün meyvası değil midir? İşte biz de, şu önümüzdeki aylarda, bu sabır ve tahammülün meyvalarını toplayacağız.

Atatürk Akşam Lisesi, 1959-60,
IV. D, 72 Mahmut Çapur

IV.

"İlk„ Nihayet uzun ayrılıktan sonra diyer kardeşlerini toplayıp bir dükkân açarak onlara olan hasretliğinin tadını çıkara çıkara çalışmaktan yılmadığını söylüyor.

Atatürk Akşam Lisesi, 1959-60, IV. D, X

XII. Mevzu — Fenalıkların cezasız kalması, haksızlıkların ilki ve en büyüğü olduğu fikri üzerinde durmak suretiyle bir kompozisyon yazacağınızı farzediniz; bunun yalnız *ilk,* veya *son* paragrafını kaydediniz.

Kompozisyon — IV.

I.
BÜYÜK FENALIK

"İlk,, Fenalıkların ilki ve en büyüğü, haksızlıkların cezasız kalmasıdır. Başkasının hakkına tecavüz eden bir kimse, müstehak olduğu cezaya çarptırılmalıdır. Aksi hâlde, bu insanın suçunu bağışlar ve onu serbest bırakırsak, cemiyet için büyük bir fenalık etmiş oluruz; zira, o insan bir müddet sonra, ilk suçunda cezalandırılmamanın verdiği büyük bir ferahlıkla, korkusuzca, tekrar başkalarının hakkına tecavüz edebilir. Bunun içindir ki, böyle insanlara hak ettikleri cezayı vererek, daha büyük bir suç işlemelerini vaktinde önlememiz gerekir.

1959-60, V Fen A, 1014 Alpay Ergün

II.

"Son,, Birkaçı yukarıda belirtilmiş olan bâzı tarihî hakikatler, büyük şahsiyetlerin güzel vecizeleri, birçok vesilelerle kaydettikleri vak'alar, şahsî tecrübelerimiz göstermiştir ki, fenalıkların en tehlikelisi ve en büyüğü, haksızlıkları cezasız bırakmaktır. Bu tehlikeyi önlemek için haksızlıkları daima önlemeğe çalışalım ve böyle hareket edenleri asla affetmeyelim.

1959-60, V Fen A, 3010 Uğur Tüküm

III.

"İlk,, Bize yapılan fenalıkların başında; haksız olduğumuz şeylere karşı cezasız kalmamız gelir. Biz, yaptığımız haksızlıklara karşı cezasız kalırsak, bu hareketimizi unutmayız ve daima böyle davranırız. Daha doğrusu bu hareketimiz, kötü bir alışkanlık olur. Böylece diğer insanların haklarını çiğnemiş oluruz. Bizim bu hareketimiz birkaç defa tenkid

edilip, mânevî bakımdan cezalandırıldığı zaman şüphesiz o alışkanlığımızdan kurtuluruz.

1959-60, V Fen A, X

IV.

"Son„ Hemen her zaman haksız olmasına rağmen ceza'ya çarpılmadı, diye sağdan, soldan birtakım sözler işitiriz. İnsanlığa yakışmayacak hareketlerin, nasıl meydana geldiğini asla araştırmazlar. Haksızlıkların cezasız kalmasına, bilhassa halkın fenalıklarının ilki ve en büyüğü olmasından ileri geldiğini hiç düşünmezler. Her fert fenalıkların ilk ve büyüğünü bilmediği için, haksızlıkların cezasız kalmasına sebep olmuşlardır.

1959-60, VI. Ed. A, X

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İFADE NEVİ'LERİ

Yazıya başlamadan önce gözönüne alınacak şeylerden biri, nasıl bir ifade kullanılacağının tesbitidir. Maksadımız heyecanlandırmak ise, o şeyi vak'a, veya vak'alar vasıtası ile, okuyanları vak'aya âdeta iştirâk ettirir tarzda *hikâye* ederiz. Okuyanları bir hayal vasıtasıyle alâkadar etmek, o şeyi gözleri önünde canlandırmak istiyorsak, aşırı gitmemek şartıyle san'atlı ve îmâlı bir ifade kullanır, mevzuu bir tablo gibi canlandırarak *tasvir* ederiz. Herhangibir şey hakkında bilgi, haber vermek istiyorsak, san'atsız ve açık bir ifade ile *doğrudan doğruya anlatma* yolunu tercih ederiz. Verilen bilgi ve haberlere okuyanları inandırmak istiyorsak, *ispat ve deliller ile ifade* tarzını kullanırız.

İfade nevi'leri, yukarıda bahsettiğimiz hususiyetlerine göre *hikâye yolu ile anlatma, tasvir, doğrudan doğruya anlatma, delil ve ispat yolu ile anlatma* olmak üzre dörde ayrılır; yerine göre, bunların hepsinden faydalanır ve aynı yazıda bu dört nev'i kaynaştırarak da kullanabiliriz.

I — HİKÂYE YOLU ile ANLATMA

Hikâye, en basit mânası ile *vak'a* demektir. *Hikâye yolu ile anlatma*da, işlenilen fikir, vak'alar va-

sıtasıyle anlatılır. En eski, en çok kullanılan ifade tarzlarından biri olan bu nevi'de, gaye, dinleyen veya okuyanları heyecanlandırmaktır; vak'alar, uyandırdıkları heyecan sebebiyle alâkayı çekerek, ifadeye câzip bir hususiyet kazandırır. Vak'a, başlıbaşına küçük bir hikâyedir; bir tek mekânı, bir rivâyeti, bâzan bir karakterinin hususiyetini de içine alır.

HİKÂYENİN KAYNAK ve METODLARI

1 — *Mevzu Bulma.* Mevzu bulmakta güçlük çekenler, geçmişe değil, günlük hayata ait vak'alara dikkat ederlerse, bunların güzel bir hikâye mevzuu olabileceğini göreceklerdir. Hergün kendimizin, veya başkalarının başından geçen birçok vak'alar ile karşılaşırız; günlük gazetelerde, hikâye mevzuu olabilecek çeşitli vak'alara rastlıyabiliriz. Her yazı nev'inde olduğu gibi, hikâye anlatmakta da bir maksat vardır; bu maksadı gözönüne alarak, bu maksadı ifadeye yarayan vak'aları seçmek icabeder,

2 — *Tafsilâtın Seçilmesi.* Hikâyenin hangi maksatla, kimlere hitaben yazılacağını tesbitten sonra, sıra tafsilâtın seçilmesine gelir. Okuyanlarca atlanıldığı takdirde hiçbir şey kaybedilmeyen tafsilâta değil, vak'aların daha iyi anlaşılmasına, karakterleri canlandırmağa, heyecan uyandırmağa, hikâyenin yürütülmesine yarayan tafsilâta yer verilmelidir. Lüzumsuz tafsilât kadar, eksik tafsilât da hikâyeyi mânasız hâle getirir. Vak'a kahramanlarından birinin neş'eli bir kimse olduğunu, konuştuğunu, güldüğünü kaydetmek kâfi gelmez; neş'esini belli eden tavırlarını ve vak'aları, nasıl konuştuğunu, nasıl güldüğünü, iyi seçilmiş tafsilât sayesinde canlandırmak mümkündür.

3 — *Görüş Tarzı.* Hikâyenin te'sirli olabilmesi için, vak'anın kimin ağzından nakledileceğinin tesbitine *görüş tarzı* denilir. Hikâyede, yazan, karakterlerden birini teşkil ediyor, yâhut kendisini hikâye kahramanlarından biri yerinde farzediyorsa, vak'a *birinci şahıs ağzından* nakledilir. Bir başka usûl, hikâyenin, vak'aya şâhit olan biri, o hikâyenin ehemmiyetsiz bir kahramanı, bir müşâhit tarafından naklidir. Bu takdirde, vak'alar *üçüncü şahıs ağzından* anlatılır. Bu şahıs, şâhit olduğu ve okuyanlarca bilinmeyen şeyleri nakleder. Böyle bir metod, umumiyetle cinaî hikâyelerde kullanılır.

4 — *İfade Tarzı.* Görüş tarzını tesbitten sonra, hikâyede nasıl bir ifade kullanacağımızı kararlaştırırız. Hikâye, eğer karakterlerden biri ağzından naklediliyorsa, ifade onun yetiştiği muhite, tahsil ve fikir seviyesine, telâffuz hususiyetine uygun olmalıdır. Böyle bir ifade kullanmak tecrübe neticesinde kazanılan bir san'at olduğundan, bu hususta başarı göstermek kolay değildir.

5 — *Zaman ve Mekân.* Hikâyede zaman denilince iki şey anlaşılır. Bunlardan biri, hikâyeye zaman bakımından nereden başlanılacağının ta'yini demektir. Bâzı hikâyelere, alâka çekici bir vak'a ile başlanılarak, sonra, bundan önceki zamanlarda geçen hâdiselere dönülür. Bâzılarında ise vak'alar, cereyan ettikleri zamana göre sıralanır. Vak'aların geçtiği yere, veya yerlere *mekân* denilir. Mekân seçiminde gözönüne alınacak şey, lüzumsuz yerlerin değil, karakterleri canlandırmağa, vak'aları ve işlenilen fikri izaha, hikâyenin ilerilemesine yardım eden yerlerin seçilmesidir.

PLÂNLI HİKÂYE

1 — *Plânlı Hikâye Malzemesinin Kaynakları.* Okuyanları hissettirebilmek, heyecanlandırmak, ancak onların hayatını, bulundukları yeri ve çevreyi, karşılaştıkları mes'eleleri ele almakla mümkündür. Hayat hemen herkes için mücadelelerle doludur; bunun için hemen her hikâyenin de esasını mücadele ve muhalefetler teşkil eder. Bu mücadeleleri üç kısımda toplayabiliriz:

a — *Maddî Mücadele.* Bir insanın maddî şeylerle, bir insan ve tabiat kuvvetleri ile mücadelesine misal olarak kâşiflerin, seyyahların, gemicilerin, avcıların karşılaştıkları tehlike ve güçlükleri zikredebiliriz; bu cins mücadeleler hikâyeden çok filmler için elverişlidir. Hikâyeyi, muhitimizde karşılaştığımız soğuk, yağmur, karanlık, sıcak v.b. fizikî mücadele malzemesi üzerine de kurabiliriz. Maddî mücadele malzemesini heyecan verme maksadı ile hikâyeleştirirken öğretici, fikir verici mânalı bir hâle koymağa çalışmalıdır.

b — *İçtimaî Mücadele.* Bir kimsenin muhtelif sebeplerle başka bir kimse ile, yâhut çevresiyle mücadelesi, içtimaî mücadeledir. Hikâyenin çoğu —meselâ bir çocuğun tahsil için ailesi ile mücadelesi v.b.— içtimaî mücadele malzemesine dayanır.

c — *Ruhî Mücadele.* Aynı insanın iki ve daha çok arzu ve düşünceleri arasında kendi kendisi ile mücadelesi ruhî bir mücadeledir.

Ancak, her hikâyenin bu üç mücadeleden yalnız birine dayandığını sanmamalıdır; birçok hikâyelerde bu üçü, bilhassa içtimaî ve ruhî mücadele birlikte bulunur.

2 — *Vak'a ve Karakterler.* Vak'alar kadar, ka-

rakterlere ait malzemenin tesbiti de, plânlı hikâye için mühimdir. Vak'a kahramanları hakikate uygun bir muhitte, halleri anlaşılır ve alâkayı çekecek surette canlandırılmalıdır. Vak'alar gibi, tecrübe ve müşahedelerimizin değil, bir hayal mahsûlü olan ve başkalarını alâkadar etmeyen karakterler de hikâyeyi mânasız hâle getirir.

3 — *Plânlı Hikâyenin Bölümleri.* Vak'alara, şahıslara, zaman ve mekâna ait toplanılan karışık malzeme ile hikâye tertibi oldukça güçtür; fakat, tecrübelere dayanılarak tesbit edilen *mevzuda birlik, başlangıç, orta* ve *sonuç* temel kaidelerine bağlı kalmak, bu hususta yardımcı olabilir, *Mevzuda birlik,* işlenilen fikirle alâkalı ve onu aydınlatmağa elverişli malzemeye yer vermektir ki, buna, yalnız hikâyede değil, hemen her yazıda ehemmiyet verilmesi gerekir.

a — *Başlangıç.* Hikâye yazmada kolay olmayan şeylerden biri, nasıl başlanılacağının ta'yinidir; çünkü bu *başlangıç,* hikâyenin geri kalan kısımlarını da aydınlatacaktır. İyi tertibedilmiş hikâyelerin muhtelif tarzda başlaması mümkündür: (1) Yaşanılan yeri, veya o çevreyi tasvir ederek, okuyanların gözü önünde vak'aların geçeceği yeri canlandırmak; (2) karakterlerin ve onların biribirleri ile münasebetlerinin anlatılması; (3) mücadelenin sebebini teşkil eden bir vak'a ile başlamak; tecessüsü çekmeğe yarayan başlıca üç metoddur. *Teşhir (exposition)* denilen bu *başlangıç* kısmı, mekânın tasvire elverişli, karakterlerin biribiriyle münasebetlerinin az veya çok oluşuna göre bir, yahut birkaç paragraftan ibaret olabilir. (4) Bugünkü hikâyelerde umumiyetle, dramatik metod denilen metod kullanılıyor; hikâye, bir diyalog ile başlar:

Diyalog denilen karşılıklı konuşmalar vasıtasıy-

le vak'a kahramanlarının bulundukları yer ve karakterleri aydınlatılmış, aynı zamanda teşhir edilmiş olur. Diyalog, vak'aların yürütülmesine, hikâyenin ilerilemesine de yardım eder; kahramanların konuşmalarının biribirine benzemeyişi sebebiyle hikâye yeknesaklıktan kurtulur ve alâka çekici bir hususiyet kazanmış olur. İyi tertibedilmiş bir diyalog, hikâye kahramanının başından geçen vak'aları ve hâltercemesini, birçok vak'alar naklinden, veya yazanın sayfalarca sürecek izahlarından çok daha kısa ve canlı anlatabilir.

Diyalogların başarılı olabilmesi için şu noktaları gözönünde bulundurmak faydalıdır: (1) Konuşmalar *dedim, dedi, sordum, cevap verdi* gibi ifadelerin arka arkaya tekrarı ile devam etmemeli, bunlar ancak okuyanların kimin konuştuğunu karıştırmamaları için kullanılmalıdır. Monotonluğu önlemek için, konuşanın tavır ve hareketlerinden bahsetmek, *gülümseyerek, yerinden kalkıp, fısıldadı, güldü, yüksek sesle, biraz düşündükten sonra* v.b. ifadeler kullanmak faydalıdır. (2) Okuyanları sıkmamak için, konuşmaların hayatta olduğu gibi, çok uzun olmaması lâzımdır; diyalogların kısa oluşu, tabiîliği te'mine yarar. (3) Diyaloglarda, alışkın olmadığımız şive hususiyetlerini kullanmaktan sakınarak, bu gibi şivelere karakterleri canlandırma, okuyanları bu bakımdan alâkadar etmek için yer vermeliyiz. (4) Diyalogların anlaşılması için, paragraflara, noktalama işaretlerine bilhassa ehemmiyet vermek icabeder (Bk., s. 437, 439 v.d., 16c, 17a - 17ç).

Plânlı hikâyelerde *teşhir* kısmı, diğer tâbirle *başlangıç*, bir mes'elenin icadı ve *icat vak'ası* ile sona erer; bu, mücadeleyi meydana getiren bir vak'a veya bir mes'eledir.

b — *Vak'aların Yürütülmesi - Orta.* Hikâyenin *orta* kısımlarında zıt kuvvetlerin mücadelesini anlatan vak'alar yer alır. Vak'alar iyi plânlanmış ise, bunların çokluğu hikâyede karışıklık meydana getirmediği gibi, bir vak'adan ötekine geçilirken, okuyanların alâkası da gittikçe artar. Hareketli vak'alar kadar konuşmaların canlılığı, kahramanların düştüğü tehlikeli veya müşkil vaziyetler, eğlenceli anlaşmazlıklar da, bu kısımda alâka çekmeğe yarayan şeylerdir.

c — *Netice (Sonuç).* Mevzuun sona erdiği kısım *neticedir*; bu, hikâyenin bir vak'a ile kesilmesi demektir. İyi plânlanmış bir hikâyede *netice* bir surpriz ile değil, konuşmaların ve vak'aların tabiî bir sonucu olarak ortaya çıkar. Hikâye, umulmadık bir vak'a ile bitecek ise, okuyanları, ümitsizliğe düşürmemek için daha önceden bu neticeyi hazırlamalıdır. Vak'a kesildikten sonra bâzan, okuyanlar, karakterlerin âkıbetini düşünmeğe de terkedilebilir; bu takdirde hikâyeler sualler ile bitebilir.

4 — *Hikâyede Zamanın Ta'yini.* Plânlı hikâyelerde vak'anın nekadar zamanda geçeceğini ta'yin için, (1) başlangıç ve sonuç teşkil eden iki vak'a seçilerek, bu arada bir vak'adan diğerine geçilir. (2) Mevzu, böyle iki vak'a seçilmesine elverişli değil de bir tek vak'a o mücadeleyi canlandırmağa kâfi ise, o vakit bir başlangıç ve sonuç vak'ası seçmeğe, arada başka vak'aların kaydine lüzum yoktur. (3) Zaman, plânlı hikâyelerde, romanlardaki gibi geniş olmadığından, mühim vak'alar üzerinde durularak, bunlar arasındaki zaman sür'atle geçilir. (4) Zamanı kısaltmak için bir başka usûl, hikâyenin ortasından başlayıp, geçmiş vak'aları bir veya birkaç kişiyi kı-

saca konuşturarak nakletmektir. (5) Başka vak'alara te'sir eden birkaç vak'a seçilerek geri kalan vak'aların sebebi, sırası geldikçe kısaca anlatılır. (6) En çok kullanılan bir metod, vak'aların, o hikâyenin mühim olan veya olmayan bir karakteri ağzından naklidir; bu, hikâyeyi daha tabiî gösterdiği gibi, konuşan o kimse vasıtasıyle birçok vak'alar da ihmal edilebilir. Hikâyeyi anlatan bu kahraman esas vak'a üzerinde durarak, hikâyeyi kısaltır; tekrar geri dönerek, hikâyenin bütünü için ehemmiyetli vak'aları zikreder. (7) Zamanı kısaltmak için diyaloglardan da faydalanılır; yazanın anlatacağı şeyler, birkaç kişinin konuşması ile daha kısa anlatılmış olur.

5 — *Hikâyede Mekân.* Bu günün insanını en çok alâkadar eden, muhiti anlamaktır; müsbet ilimlerin inkişafı, insanın çevresi ile bu alâkasını büsbütün artırmıştır. Hikâyelerde karakterlerin hususiyetlerini, vak'a kahramanlarının tavır ve hareketlerini müsbet, inandırıcı surette ifade için, çevre, üzerinde durulan başlıca unsurlardan biridir. Hikâyelerde mekân, vak'anın geçtiği yer muhtelif tarzda anlatılabilir: (1) Vak'anın geçtiği yer kısaca canlandırılır; herkesin bildiği bir yer, meselâ bir apartıman dairesi, bir doktorun muayenehanesi, bir kır kahvesi vak'anın geçtiği yer olarak alınır ve her yerde biribirine az-çok benzeyen bu gibi yerleri tanıtmak için tafsilâta girişilmez. (2) Romantik kahramanlık ve sergüzeşt vak'aları daha çok, uzak ve esrarlı yerlerde geçmiş gibi gösterilir; bunlar için, ihtiva ettikleri vak'alara uygun, hikâyenin te'sirini artıracak uzak ve esrarlı yerlere, loş ormanlara, terkedilmiş evlere ait v.b. tasvirlere ihtiyaç vardır. (3) Bugünün realist hikâye anlayışına göre, mekân, hikâyenin lüzumlu bir parçası sayılıyor ve karakterler, her türlü hususiyetleri

ile o mekânın bir mahsûlü olarak yaratılıyor; onların hareketleri, o çevrenin te'sirini gösterme noktasından ifade olunuyor. Bu üç metodu, kesin çizgiler ile biribirinden ayırmak güçtür; yerine göre, bâzan aynı hikâyede her üçü de kullanılabilir.

6 — *Karakterlerin Tanıtılması.* Karakterleri tanıtmak için başlıca iki metod vardır. Karakterler, yazan tarafından doğrudan doğruya anlatılır; buna *sübjektif (subjective) metod* denilir. Bir başka usûl, bilhassa tiyatro eserlerinde kullanıldığı için *dramatik (dramatic)* de denilen *objektif (objective)* metoddur ki, okuyanlar, vak'a kahramanlarının fiil ve hareketlerine dayanarak, onların karakterleri, hususiyetleri hakkında hüküm verirler. Bu günkü hikâyelerde, yerine göre, bu iki metod bir arada kullanılmaktadır.

Hikâyeye başlanılmadan önce, bunu yazmaktaki maksadın, mevzu, mekân, karakter veya karakterler gurupu, bir fikir müdafaası vasıtasıyle mi alâka uyandırmağa çalışılacağının ta'yini lâzımdır. Bâzı hikâyelerde bu dördünden biri, ötekine göre daha geniş yer alır; bâzılarında, dördü de aynı nisbette ehemmiyetli olabilir.

7 — *Hikâyede Müdafaa Olunan Fikir (Thèse).* Fikir müdafaası için bâzı usûller vardır: (1) Yazan, kendi fikirlerini doğrudan doğruya anlatır; münakaşalı fikirlere, muhtelif paragraflar hâlinde yer verir. (2) Fikirlerin müdafaası için, vak'a kahramanları vasıta olarak kullanılır; yazan yerine, bu karakterler konuşturulur. (3) Objektif metod vasıtasıyle, müdafaa edilen fikir, vak'a kahramanlarının tavır, hareket ve konuşmalarına göre okuyanların müşahedesine bırakılır.

Plânlı hikâyeleri *vak'a hususiyetlerine göre, eski ve yeni devirlere ait* olma bakımından iki türlü sınıflandırmak mümkündür.

Plânlı hikâyeler, vak'alarının hususiyetine göre başlıca ikiye ayrılır: (1) Bu cins hikâyelerin bâzılarında vak'alar *hayal mahsûlü*dür. Yazanın yaratıcılığı, san'atkârlığı hâkim olan bu hikâyelerde "vak'alar hayal mahsûlüdür,, ifadesinden, bu vak'aların hakikate aykırı, hakikatten uzak bulunduğu mânası anlaşılmamalıdır; bu vak'alar hayatta rastlayabileceğimiz, hakikate uygun şeylerdir. Mitoloji, destan, halk hikâyeleri, efsane *(Fable)* ler, tiyatro, roman ve küçük hikâyeler, vak'aları muhayyel olan plânlı hikâyelerin başlıcalarını teşkil ederler. (2) Bâzı plânlı hikâyelerde ise *vak'alar hakikî*dir; bunlar *hayatta geçen vak'alar*dır. Destanlar, fıkra, otobiyografi ve hâtırat, hâltercemesi, seyahat ve sergüzeşt hikâyeleri, tarih vak'aları ve gazete hikâyeleri bunun başlıca nevi'leridir.

Plânlı hikâyeleri vak'a hususiyetlerinden başka, *eski ve yeni zamanlara ait* olması bakımından da sınıflandırabiliriz: (1) Tiyatro, roman, küçük hikâye ve gazete hikâyeleri yeni nevi'de plânlı hikâyelerdir. (2) Mitoloji, destan, halk hikâyeleri, masallar, *fable,* fıkra, otobiyografi ve hâtırat, hâltercemesi, seyahat ve sergüzeşt hikâyeleri, tarih vak'aları ise, eski hikâye nevi'lerine girer. Aşağıda, bu hikâye nevi'lerine dair izahat verirken, bu tasniflerden ilkini esas almış bulunuyoruz.

A — *Vak'aları Muhayyel Hikâye Nevi'leri.* Mitoloji, millî destan, masal ve halk hikâyeleri, allegori, taşıdığı hususiyetlere göre Şark edebiyatlarının başlı

başına bir hikâye nev'ini teşkil eden mesnevîler hakkında, tahsil çağında bulunanlar bunları yazmak değil, edebiyat tarihi derslerinde gördükleri metinleri tahlil edebilmek için bilgi edinmeğe mecburdurlar. Vak'aları hayal mahsûlü ve yine eski hikâye nev'ine giren efsâne *(fable)* ler ise, her devirde ehemmiyetini kaybetmeyen bir plânlı hikâye nev'idir. Bu sebeple, aşağıda sırasıyle, vak'aları muhayyel, aynı zamanda yeni hikâye nevi'lerinden *tiyatro,* kısmen *roman, küçük hikâye,* eski nevi'lerden de *fable* hakkında izahat vereceğiz.

I — Tiyatro. Vak'aları fiil ve hareket hâlinde canlandırmağa elverişli olması bakımından roman ve küçük hikâyelerden ayrılan *tiyatro,* güzel san'atların birçok kollarını da içine alan zengin bir nevi'dir. *Tiyatro* kelimesi, *sahne* mânasına gelen *téa* kelimesinden türemiştir; Yunanca'da *hayattan alınma tiyatro vâkıası* mânasındaki *drama* kelimesinden türeyen *Dramatik* nevi tâbiri ile de ifade ettiğimiz *tiyatro;* heykeltıraşlık, resim, bedîî danslar ve musıkînin de yardımından faydalanır. Bu eserlerde konuşma ile hikâye, hikâye ile hitabet, hitabetle musıkî san'atı, biribirinden ayırdedilemeyecek kadar kaynaşmış hâldedir. Tahsil çağında bulunanlar için, üç-beş perdelik bir tiyatro eseri yazmak hemen hemen imkânsız bulunduğundan, bu cins eserlerin nasıl yazılacağı, nevi'leri, dekor, hareket ve konuşmalar, aktör, ışık tertibatı, rejisör, mizansen gibi şeylerden, tiyatro san'atından bahsedecek değiliz. Bunlar hakkında edebiyat dersleri vasıtasıyle bilgi edinmiş olan tahsil çağında bulunanlar için, üç-beş perdelik bir tiyatro eseri yazabilmek hemen hemen imkânsız, fakat bir perdelik piyesler, diyalog ve monologlar kaleme almak mümkündür.

a. XX. asrın başındanberi, *bir perdelik piyesler* çok rağbet görmektedir. Tecrübesiz müellifler kadar tecrübesiz aktörler için de, yazılması ve temsili kolay olan bu kısa piyeslerle uzun bir piyes arasındaki fark, roman ile küçük hikâye arasındaki farkı hatırlatır. Karakterlerin sayısı umumiyetle az, mekân (dekor) aynıdır. Mevzu, biribirine bağlı birkaç vak'adan ibarettir. Zamanın kısalığı dolayısıyle, birden fazla fikrin ve karakterlerin işlenilmesine elverişli olmayan bu nevi tiyatro eserlerini talebeler yazabilirler.

b. *Diyalog (Dialogue),* karşılıklı konuşma, bâzan da gevezelik mânası ifade eden bir kelimedir; tiyatro tâbiri olarak, yalnız iki kişi arasındaki karşılıklı konuşma, iki kişiden ibaret tiyatro meclis'i, kahramanı iki kişiden ibaret tiyatro eseri mânalarında kullanılır; ayrıca bir hikâyede, iki kişinin karşılıklı konuşması mânasını da ifade etmektedir.

c. *Monolog,* Yunanca'da yalnız, tek mânasına gelen *mono* kelimesi ile, söz anlamındaki *logos* kelimelerinden meydana gelmiştir; isminin de ifade ettiği gibi, monologda bir tek vak'a kahramanı (aktör) vardır. Basit bir vak'ası bulunan, bir kişi tarafından temsil olunan bu tiyatro eserleri, umumiyetle komedidir; bâzan tırâjedi de olabilir; her iki unsuru bir arada ihtiva ettiği de görülür. Tahsil çağındakilerin kolayca yazabilecekleri monologda, canlandırılan karaktere uygun bir mekân düşünülür. Vak'a kahramanı ekseriya yaşını, içtimaî mevkıini, meşguliyetini, iki-üç iskemleden, basit birkaç eşyadan ibaret sahnede, seyircilere hitaben anlatır. Bâzan da, hikâyesini kendi kendine konuşarak, veya sahnede bulunmayan, kendisinden uzakta birine, meselâ telefondaki bir kimseye, pencere dışındaki bir şahsa anlatıyormuş gibi nakleder; sahnede görülmeyen ve sesi du-

yulmayan o şahsı, seyirciler hayallerinde canlandırırlar ve onun neler dediği, monologu söyleyenin konuşmalarından anlaşılır. Monologda umumiyetle saçma, acaip konuşan karakterler canlandırıldığı için, arkadaşlarının bâzı garip tavırları, konuşmaları i'tiyatları v.b. hususiyetleri ile alâkadar olan bir talebe, mevzu bulmakta güçlük çekmez.

II — R o m a n. Memleketimizde tatbik edilen lise müfredat programına göre edebiyat derslerinde bilgi ve örnekleri verilen roman, talebelerin yazabileceği bir nevi değildir. Tecrübeli san'atkârlar bile, roman yazmak için altı aydan fazla zamana, hattâ senelere muhtaçtır; tahsil çağındakilerin ise, böyle bir eser meydana getirmek hususunda ne tecrübe, ne de zamanları elverişlidir. Her romanda birçok şahıs, vak'a ve tasvirler, diyaloglar, onu yazanın hayatından izler bulunur. Talebelerin, kullanmağa alışık oldukları malzemeye dayanarak hâtıralarını, karakter ve yer tasvirleri, diyaloglar yazmaları mümkündür ve bunlar romanın birer parçası sayılır; fakat olgunlaşmadan, her nevi yazıda maharet kazanmadan roman yazmağa teşebbüs etmemeleri icabeder.

III — K ü ç ü k H i k â y e. Okuyanları heyecanlandırmak ve hissettirmek başlıca maksadını teşkil eden *küçük hikâyeler,* XIX. asrın ikinci yarısından i'tibâren inkişafa başladığı için, bunlara *modern hikâye* de denilir. Fransız edebiyatının meşhur küçük hikâye muharrirlerinden Guy de Maupassant'ın, "muhtelif guruplardan ibaret bulunan halk, biz muharrirlere, beni tesellî et, beni eğlendir, bana hüzün ver, beni sempatik göster, beni tahayyül ettir, beni güldür, beni nefret ettir, beni anlat, beni düşündür,, ifadesinden de anlaşıldığı gibi, küçük hikâyenin esasını hissettirmek ve heyecanlandırmak teşkil eder;

düşündürme ikinci plânda kalır. Halid Ziya Uşaklıgil'in, "Hikâye, bir vak'anın tasviri olmaktan ziyade, bir hissiyat levhasıdır„ ifadesinden de, bunlarda esas maksadın hissettirmek olduğu anlaşılır.

İki-üç sayfadan başlayarak, umumiyetle onbeş - yirmi sayfayı aşmayan küçük hikâyelerin, tiyatro ve romandan farklı, kendine göre hususiyetleri vardır.

Karakterler. Küçük hikâyelerde karakterler azdır; bunların iç ve dış bütün hususiyetleri değil, bir veya birkaç cephesi canlandırılır. İyi seçilmiş bir-iki vak'a ve kısa konuşmalarla şahıslar tanıtılabilir.

Mekân tasvirleri basit ve kısadır. Hikâyenin mevzu hususiyetine göre, herkesin bildiği bir yer alınarak, tafsilâta girişilmez; fakat, hikâyede maksat, herkesin bilmediği bir yeri tanıtmaksa, o zaman mekân tasvirlerine çok yer verilmesi tabiîdir ve günümüzün hikâyelerinde bu hususiyete çok rastlamaktayız.

Vak'a. Küçük hikâyelerde vak'alar, az olduğundan ve hikâyenin yürütülmesine, karakterlerin canlandırılmasına, fikirlerin izahına yaraması için, iyi seçilmesi lâzımdır.

Zaman. Vak'aların kısa zamanda geçmesi şart değildir. Bâzı hikâyeler, vak'a kahramanının ömrü boyunca geçen zamanda da cereyan edebilir; bâzılarında ise, hayatın bir safhası alınmıştır. Hüner, mühim olmayan zamanı, alâka verici bir-iki vak'a ile kısaltıp atlayıvermektedir.

Yalnız mensur değil, manzum da olabilen küçük bir hikâyenin nasıl yazıldığını anlamak için kendi kendimize şu sualleri sormak faydalıdır: Hikâye nasıl ve hangi vak'a ile başlıyor? Şahısların karakterleri nasıl ve hangi hususiyetleri ile canlandırılıyor? Hangi kısım veya kısımlar, hikâyenin nasıl bir me-

kân ve zamanda geçtiğini gösteriyor? Hikâye plânlı ise, icat vak'ası, düğüm ve netice kısımları neresidir ve neticeye yaklaşıldığını, bunun ne olabileceğini hangi ifadelerden anlıyoruz? Acaba, birinci ve ikinci derecede vak'a ve karakterlerden nasıl faydalanılmış? Üzerinde durulan bir fikir, bir maksat var mı ve bu maksat, karakter, vak'alar, mekân üzerinde te'sirini gösteriyor mu? Hikâyede nasıl bir görüş tarzı seçilmiştir; bu tarzın seçilmesini, ne bakımdan te'sirli buluyoruz? Bir hikâyeyi tahlil etmek, iyi anlamak için kendimize sorduğumuz bu suallerin karşılığı, bize, onun nasıl yazılabileceğini de öğretmiş olacaktır.

Tahsil çağında olanlar, hikâye yazma usûllerini öğrenir, bu nevi'deki eserleri tahlil ederek okurlarsa, çevrelerine, buralarda geçen vak'alara ve rastladıkları karakterlere de dikkat ettikleri takdirde, kolaylıkla mevzu bulabilirler. Başarı göstermek için, bir kahramanın ömrü boyunca hayatını değil, hayatın alâka verici herhangibir cephesini mevzu almağı tercih etmeleri faydalı olur.

N o t. — Bugünün san'at anlayışı basit ve sadeye doğru gittiğinden, hikâye muharrirleri de, birçok vak'a ve kahramanları içine alan hikâyeler yerine, bir-iki vak'a ve karakterden ibaret hikâyeler yazmayı tercih ediyorlar. Birçok mes'eleleri ihtiva eden, teferruatla örülmüş bu hikâyelerde, yine bir esas fikir bulunmakla beraber plânlı hikâyelerdeki belli bölümlerin olamayacağı pek tabiîdir.

IV — F a b l e. Umumiyetle, bir vak'adan ibaret bulunan *fable*'larda, insanlara ait ve bilhassa zayıf karakterleri hayvanlar temsil eder. İki hayvan, veya bir insanla bir hayvan arasındaki karakter bakımından zıt şeyler ele alınarak, vak'alar ekseriya bir hay-

van tarafından anlatılır. Öğretici bir hususiyet taşıyan ve plânlı hikâye nev'ine giren bu çok kısa manzum küçük hikâyelerde, mizah ve hiciv yolu ile insanların ahlâkî vasıfları, zayıf tarafları ortaya konulur. Kahramanlarının azlığı, vak'alarının ve mekânın basitliği sebebiyle, *fable*'lar, talebelerin kolaylıkla yazabileceği bir hikâye nev'idir.

B — *Hakikî Vak'alara Dayanan Hikâye Nevi'leri.* Vak'aları hakikî olan plânlı hikâyelerden millî destan (eppopée), fıkra, otobiyografi ve hâtırat, hâltercemesi, seyahat ve sergüzeşt hikâyeleri, tarih vak'aları, eski hikâye nevi'leri; gazete hikâyeleri ise, yeni devirlere ait olması bakımından bunlardan ayrılır.

1 — Fıkra *(Anecdote).* Fıkra, belli bir maksadı en kısa tarzda anlatmak için söylenilen, veya yazılan hikâyelerdir. Bu özlü, te'sirli hikâyeler, bir yazı dahilinde kullanıldığı gibi, müstakil de olabilir. Fıkralar, bir toplantıda eğlendirmek, neş'elendirmek, güldürmek için söylenir; karikatür ve mizahî resimlerin altında da fıkralara rastlarız.

Şark milletlerinin edebiyatlarında çok inkişaf eden fıkraların başlıca hususiyetleri şunlardır: Hareketli, alâka çekici bu hikâyelerde, müdafaa edilen bir fikir bulunur. Bunlar, bir şahsın, bir devrin, belli bir zamanın veya sınıfın kendine has karakterini canlandırır, diyalogu ihtiva ederler. Umulmadık tarzda sona eren bu çok kısa hikâyelerde, bu netice, başlıca kahramanın tavır ve hareketi, karakteri, yaptığı işle alâkalıdır. Korku, nefret, sevgi, hiddet v.b. his ve heyecanlar uyandırabilmekle beraber, umumiyetle mizahîdirler.

Vak'anın basit, zamanın kısa, mekânın çok muhtasar oluşu, fıkra yazanları çetin teknik mes'eleler

karşısında bırakmayan şeylerdir. Mânalı bir fikir, karakteri canlandıracak kısa bir konuşma, basit bir vak'a fıkra meydana getirmek için kâfidir; müşahedeleri kuvvetli ve zeki bir kimse bu nev'in başarılı örneklerini verebilir.

2 — Otobiyografi *(Autobiography)*. Otobiyografi, bir kimsenin kendi hakkında yazdığı hâltercemesidir. Otobiyografi malzemesi hazırlamak ve yazmak, kendimize ve çevremize ait şeyleri müşahede ve muhafaza edebilme, bunları canlandırabilecek derecede muhayyele ve tasvir kudretine sahip olmakla mümkündür. Her nevi'de olduğu gibi, bu nevi'deki yazılarda da, hayatımızı canlandırma bakımından te'sirsiz ve alâka çekmeyen malzemeye yer vermekten sakınmalıdır. Otobiyografi yazan bir kimse, kendi hayatını canlandıracağı için, malzemeyi kıymetlendirmek ve işlemek hususunda zaman sarfetmesi, kendine ait şeyler anlattığı için isteksiz değil, başkalarını düşünerek canlı, samimîliğine inandırıcı bir ifade kullanması lâzımdır. Aşağıdaki mes'elelere yer vermek, otobiyografilerin başarılı olması hususunda yardımcı olabilir:

Hayatımızın ve çevremizin hikâyesi (aileniz, doğduğunuz ve yaşadığınız yerler, ilk arkadaşlar, mektep yılları v.b.) ile alâkalı ve bir otobiyografide yer verilmesi lüzumlu şeylerin mevzuun başında yer alması şart değildir; bunların, bir fikir ve maksat münasebetiyle anlatılması çok defa daha te'sirlidir.

Çevremizin ve onunla alâkalı şahısların tasviri, hayatımızda mühim te'siri bulunan vak'aların nakli, esasla alâkası olmayan tafsilâta girişmemek.

Kendimiz ve başkaları için aşağıdaki sualleri cevaplandırmalıyız:

a) İçtimaî kanaat ve düşüncelerimiz nelerdir

(Umumiyetle insanları seviyor muyuz, hangi tarz insanları beğeniyoruz ve onların arkadaşlığını kazanmak için neler lâzımdır, çocukları seviyor muyuz, neden?).

b) Dinî inançlarımız ve Tanrı hakkında hangi te'sirlerle ne gibi fikirlere sahip bulunduğumuz, sebepleri?

c) Siyasî düşünceler (Millî ve milletlerarası siyasetle alâka derecemiz, siyasî partilerden hangisine mütemayil olduğumuz, o yolu tutmamızın sebepleri?).

ç) Ahlâkî telâkkiler (Şerefli bir insan olarak yaşamağı herşeye üstün tutmak, menfaat düşkünlüğü, fedakârlık v.b. şeylere bağlılığımızın sebepleri?).

d) Beş-on senedenberi neler yapmak istiyorduk, neler yapabildik ve yapmaktayız, niçin?

e) Tahayyül ettiğimiz en büyük bahtıyarlık, karşılaştığımız en büyük ıstırap nedir, niçin?

f) İnsanları tanıyabiliyor muyuz, kendimizi tahlil ve tenkide muktedir miyiz, başka insanlara ve onların fikirlerine karşı müsamaha gösteriyor muyuz, mütâlea ve düşünmeye istidatlı mıyız, iddialarımızda ne dereceye kadar salâhiyetli olduğumuzdan haberdâr mıyız?

Otobiyografi sahasındaki bir eser, bu v.b. şeyleri cevapsız bırakmamalıdır; çünkü bunlar, mânalı olduğu kadar, hem yazan, hem de okuyanlar için birçok mes'eleleri aydınlatmış olacaktır. Tahsil çağında bulunanlar, yaşları icabı, pek tabiî olarak otobiyografilerini değil, fakat bir otobiyografi vak'ası, kendi hayatlarının birkısmını yazabilirler.

3 — Hâltercemesi (Biyografi). Hâltercemesi (Hayat Çizgisi), bir kimsenin hayatının tarihidir; bu sebeple tarih nev'inin birkısmını teşkil eder. Bir şahsın hayatının tarihini anlatmaktan maksat, onu her cebhesi ile hakikatte olduğu gibi yaşatmaktır. Biyografi müellifleri tarafsız kalmağa çalışarak, kendi düşünce ve hislerine göre değil, vesikalara dayanan tarafsız görüş ve düşüncelerle mevzularını teşkil eden kimseyi tanıtırlar. Tarih araştırmalarında olduğu gibi, biyografilerin yazılmasında da hâtıralardan, mektuplardan, mevzu ile alâkalı eserlerden v.b. vesikalardan faydalanırlar. Vesikalar, değerine, mânalı oluşuna ve yerine göre bâzan aynen, bâzan da hulâsa suretiyle nakledilir; bu iki usûl umumiyetle birlikte kullanılır. Biyografisi yazılan, müellifin tanıdığı biri ise, bu takdirde o kimse ile mülâkatına, müşahedelerine dayanması da pek tabiîdir.

Bir şahsın hakikî hayatını her cephesi ile, bir bütün hâlinde aydınlatan biyografilerle, *muhtasar hâltercemesi (biyographical sketch)*'ni biribirine karıştırmamalıdır; ikincisi, bir hâltercemesinin hulâsasıdır; sayfa adedi elverişli mucmualarda, biyografi lugatlerinde, ansiklopedilerde o şahsa ait bir eserin, yâhut külliyatın önsözünde yer alan bu kısaltılmış hâltercemeleri eğer iyi hazırlanırsa, bütün vesikalar dikkatle gözden geçirilerek meydana getirilmişse geniş bir hâltercemesi yerini tutar.

Hâltercemeleri, ister tafsilâtlı, ister hulâsa hâlinde olsun, bu sahada ihtisası olmayanların, dolayısıyla tahsil çağındakilerin yazabileceği bir nevi değildir; çünkü onların, vesika toplayıp kıymetlendirmeğe ne zamanları, ne de fikir seviyeleri imkân verir; fakat, bu nev'in hususiyetlerini daha iyi kavra-

yabilmeleri için, bir biyografi vak'ası yâni o kimsenin hayatını aydınlatan mânalı bir vak'ayı yazmaları daima mümkündür.

4 — Seyahat ve Sergüzeşt Hikâyeleri. Umumiyetle vak'a ve tasvirlerden ibaret bulunan, *hayal mahsûlü* ve *hakikî* olmak üzre ikiye ayrılan *seyahat ve sergüzeşt hikâyeleri*ni, biribirinden ayırdetmek pek de kolay değildir. Bunlardan ilki romanları, ikincisi otobiyografileri hatırlatır. Gerek hakikî, gerek bunların taklidi ve zihnî seyahat neticesinde muhayyel vak'alara dayanan seyahat ve sergüzeşt hikâyelerinin yazılmasında kullanılan metod aynıdır: Hikâye seyahat gününden başlar, dönüş gününe kadarki vak'alar, geçtikleri zamana göre (kronolojik) sıralanır. Bir tek mühim kahraman vardır ki, o da seyahat eden kimsedir. Hikâye onun, yâni birinci şahıs ağzından nakledilir; tafsilât bâzan üçüncü şahıs ağzından anlatılabilir; seyyah tarafından ifadesinin, daha inandırıcı te'sir bırakacağı tabiîdir.

5 — Tarih Vak'ası. Tarih, geçmişteki hâdiseleri araştırıp, vesikalara dayanarak canlandıran bir bilgi şûbesidir. Burada, diğer ilimler gibi tarihin de, insan fikrinin geçirdiği tekâmüle, müsbet ilimlerin inkişafına bağlı olarak *hikâye eden tarih, öğreten tarih* anlayışının nasıl değiştiğinden, bugünkü *araştırıcı tarih* anlayışının mâna ve metodlarından bahsedecek değiliz; tahsil çağındakilerin yazması mümkün olan tarih vak'alarının hususiyetine ve dolayısıyle bunların nasıl yazılabileceklerine dair kısaca bilgi vereceğiz.

Tarih vak'aları objektif (objective) dir. Vak'anın, ne yazan, ne de okuyacak kimse üzerinde bırakacağı te'sire temas edilmez. Bunlar, müellif tarafından müşahede edilmeyen ve vesika teşkil eden

vak'alardır; yakın zamana ait müşahede mahsûlü vak'aları ise, başkalarının o hususta müşahedelerini gösteren vesikaları incelemek sûretiyle muharrir bu vak'anın kendinde bıraktığı te'sirden uzaklaşmış, tarafsız bir hükme varmış olur.

Tarihçinin vazifesi, vesikaları dikkatle incelemektir. Resmî vesikalardan, gazetelerden, mecmualardan, mektuplardan, vak'ayı müşahede edenlerin hâtıralarından faydalanır; bu gibi vesikalardan başka tablolar, harita ve heykeller, kaplar, mücevherler, evler ve döşeniş tarzları, vak'ayı geçtiği zamanda olduğu gibi yaşatma bakımından bir mâna ifâde ediyorsa, işe yarayabilir. Tarihçinin, bunları incelerken titizlikle gözönünde bulundurması gereken şey, bunların hakikî mi, sahte mi olduğunu ayırdedebilmesi, hakikate uygunluk derecesini kavraması, malzemeyi buna göre kıymetlendirmesi, dolayısıyle çürük vesikalara dayanmamasıdır.

Öğrenim çağında bulunanlar, uzak devirlere değil, yaşadıkları asra ait tarih vak'aları yazabilirler. Bulundukları şehir, veya mektep kütüphânelerinde bulunan, yaşadıkları çevrenin tarihinden bahseden kitaplar, ansiklopediler, gazete ve mecmualar, eğer mevcut ise müzeler, anıtlar, heykellerden faydalanmaları mümkündür.

6 — Gazete Hikâyeleri. Gazetelerde, günlük vak'alara dayanan hikâyelere rastlarız; bunlara *gazete hikâyesi* denir. Gazete hikâyeleri tam bir vak'a, veya seri vak'alardan ibarettir; bu vak'ayı gören kimse tarafından yazılır. Bu hikâyelerdeki vak'alar, tarih vak'alarına çok benzerse de, iki bakımdan farklıdır: (1) Gazete hikâyecileri, yazılı vesikalara dayanmazlar; kendi müşahede ettikleri vak'aları, tanıdıkları kimselerin konuşmalarını naklederler. Bu

hikâyeler ileride, tarih yazanlar için hakikatleri canlandıran birer vesika teşkil edecektir. (2) Hikâyenin ifadesi ve fikirler, kolaylıkla anlamağa ve acele okumağa muhtaç günlük gazete okuyucularına uygun olacak surette sade ve basittir. Önce, başlangıç teşkil eden bir paragrafta, veya arka arkaya kısa, seri paragraflarda vak'anın mahiyeti, hangi şahıslar alâkalı olduğu, ne zaman ve nerede geçtiği kısaca anlatılır; bundan sonra, zaman sırasına göre tertibedilen vak'alar gelir. Bu arada, hikâyenin bütününü mânalandıran şeyler, şahısların yaptığı işler, başlıca kahramanlarla konuşmalar, eğlence ve mesire yerlerinin hususiyet ve manzarası, diğer şeylere ait müşahedeler nakledilir. Gazete sütunlarının darlığı sebebiyle, gazete hikâyelerinde, başka hikâye nevi'lerinde olduğu gibi tafsilâta yer verilmez; bu yüzden malzemenin ve tafsilâtın titizlikle seçilmesi, herkesçe bilinen, zikri lüzumsuz şeylerin ihmal edilmesi şarttır.

Öğrenim çağındakiler ve gençler için gazete hikâyesi, yazılmağa çok elverişli bir nevi'dir; çünkü bütün malzemeyi, müşahede ettikleri çevrelerinde bulabilirler ve gazetelerdeki birçok haberlerin böyle bir hikâye meydana getirmeğe ekseriya elverişli olması da, malzeme bulmalarını kolaylaştırır.

HİKÂYE İFADESİYLE YAZILMIŞ ÖRNEKLER

Hazırlık. Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın, hayatı içtimaî bakımdan inceleyen ve romanlarında, küçük hikâyelerinde bu cins mevzuları ele alan bir muharrir olduğu söylenir; fakat, az olmakla beraber, vatanî hikâyeler de yazdığı bu güne kadar dikkati çekmemiştir. Biz, bu düşüncenin yanlışlığını ortaya koymak, onun vatanî yazıları da bulunduğunu anlatmak gayesiyle birkaç örnek vermeyi faydalı bulduk.

H. R. Gürpınar, **Tehlike Karşısında Keçi Fil Oluyor** başlığıyla yayımladığı aşağıdaki üç hikâyesini, İstiklâl Savaşı'nın ateşli günlerinde, mânevi kuvvet verme maksadıyle yazmıştır. Önce **Yeni Mecmua**'nın 16 Ağustos, 1923 tarihli sayısında basılan bu hikâye, müellifin, **Namusla Açlık Mes'elesi** adıyle küçük hikâyelerini topladığı eserine (İstanbul, Hilmi Kitabevi, 1933, s. 66 v.d.) de alınmıştır.

TEHLİKE KARŞISINDA KEÇİ FİL OLUYOR

Birinci Misal. — Oniki yaşında vardım; lâkin cılız bir çocuktum. Şeker Bayramı'nın üçüncü gecesi idi. Bütün ev halkı derin uykuda iken, mahallede acı çığlıklar koptu. Döşeklerimizden hep fırladık. Pencerelere üşüştük. Karşımızdaki sırada, köşe başındaki evin cumba saçağından, arasına kan karışmış kesif bir duman sütunu kıvrıla kıvrıla semaya yükseliyordu.

"Ümmet-i Muhammed, yanıyoruz!.„ feryatları da beraber... Beş-on dakika içinde sokaklar mahşer kesildi. Uzaktan, yakından gelen tulumbacı na'raları bu uğursuz şenliğin hazin bir musıkîsi gibi kalblerimizi titretiyordu.

Bizim evin içi karıştı. Hızlı hızlı kapımız çalınıyor, eşya kurtarmak için eş-dost imdada koşuyordu. Nemiz varsa, bitpazarı gibi ortaya döküldü; herkes buradan eline birşey alıyor, öteki odaya götürüp bırakıyordu; şaşırmıştık, ne yaptığımızı bilmiyorduk.

Benim de, birdenbire kitaplarım aklıma geldi. Ders defterimden başka en kıymetli ciltlerim şunlardı: *Monte Cristo, Lord Hobb, Hasan Mellâh, Paris'te Bir Türk*.. Hepsini topladım; küçük bir sepete doldurdum.

Asılıp asılıp pencerelerden çatır çatır perdeleri

koparıyorlar, şangır şungur camlar kırılıyor, aynanın önündeki lâmbalar, bardaklar yerlere dökülüp tuzla-buz oluyordu.

Arada bir pencerelere koşuyorduk. Kızıl alevin ziyası altında kaynaşan halk.. Sokaklara uzatılmış kara hortumlardan sızan sular.. Eli kırbaçlı me'murlar.. Koltuklarına girilip ateşten uzaklaştırılan bir kocakarı.. Elindeki sepetin içinden kediler haykıran ve nereye gideceğini bilmez bir kızın telâşı.. Daha neler, neler.. Ne acıklı, gülünç manzaralar..

Yangın ileriledi. Bu, mahalleyi yutan kızıl ağızlı ejder, ta karşımıza gelmiş, cehennemî soluğu ile camlarımızı patlatıyor, kaplamalarımızı alazlayordu. Saçaklara ıslak halılar asıyorlardı.

Etrafıma bakındım; kendimi yapayalnız buldum. Üst katta benden başka kimse kalmamıştı. Galiba unutulmuştum. Bilmem ne için, sandık odasına koştum. Orada, üzerleri siyah meşin kaplı iki sandık gördüm. Şüphesiz, bunlar da unutulmuştu. Çağırdım, bağırdım, sesime cevap veren olmadı. Bu kara sandıkların içinde, büyükvalidemin en kıymetli eşyası bulunduğunu biliyordum. Yangının nefesi, odalarımızı hamam halvetine benzetmişti. Tehlikenin bu kadar yaklaşması bana, ânî bir heyecan verdi; asâbıma, adalâtıma belki on misli fazla kuvvet geldi. Birşeyler oldum.. Hemen, sandıklardan birinin kulpuna yapıştım, bütün gayretimle çektim; mâbeyn odasına kadar sürükledim. Orada tıkanıyordum. Yarım dakika nefes aldıktan sonra, selâmlık sofasına çıkardım. İkinci sandığa koştum, onu da ötekinin yanına getirdim; fakat ben de bittim.

Yangın, evimizin cephesinde birçok hasar îkasından sonra söndü. Kapıları kapadık. Hepimiz yorgun, bîtab birer tarafa çekildik.

Sabahleyin uyandık. Tekrar yerleşiyorduk. O iki sandığı, selâmlık sofasına kadar kimin getirmiş olduğunu herkes biribirinden sorarken, büyük bir kahraman böbürlenmesiyle ortaya çıkarak, "Ben!.,, dedim.

Derhal bir kahkaha sağanağı içinde kaldım. Sözüme kimse inanmıyordu. Nihayet amcam, "Rahmî, senin yalana alıştığını hiç istemem; bâhusus böyle kubbesi tamam gelmeyen yalan..,, deyince, gözlerim sulanarak tekrar ettim: "Amcacığım, billâhi ben getirdim.,,

"Sus yemin etme! Şu sandıkların birini kulpundan tut.. İki adım öteye sürükle.. Sözüne inanayım!,,

Hemen sandığın kulpuna yapıştım. Var kuvvetimle asıldım. Kımıldatmak ne mümkün.. Yere perçinlenmiş bir kurşun kitlesi.. Sinirlerimin bütün mahcubiyetiyle kıvranan izzet-i nefsimden aldığı son kuvvet ve gayretimle, bir daha yapıştım. Hayır.. Yangın kulesi belki yerinden oynatılabilirdi; bu sandık kıpırdamıyordu!

Bu acizimin karşısında, yalanımın büyüklüğüne gülen amcamın yüzüne bakarak artık onu ikna için ağız açmak değil, gece, bu koca sandıkları acaba sürükleyen ben mi idim diye kendi kendime şüpheye düştüm.

Şimdi mukaddes vatanın bağrında ateş tütüyor. Düşman her tarafa od koymuş. Bundaki tehlike, mahalle yangınına hiç benzemez. Kaybedeceğimiz şeyler hâne, mal değil, bütün varlığımız, Türk'lüğümüz, dinimiz, îmanımız, ecdadımızın mezarlarına kadar bütün mukaddesatımızdır.

Tehlikenin büyüklüğü ruhumuzu sararsa, kudretimizin on kat fevkında mu'cizelere atılır, Allah'ın

inayeti ile muvaffak oluruz; çünkü, çelimsiz bir çocuk, ateşin karşısında bütün ruhu ile teheyyüce gelince iki hamalın işini görebiliyor. Cenâb-ı Hâlık, huzurunda îmanla titreyen ruhun dileğini reddetmez. Kalblerimizi bu ilâhî ra'şeye kadar yükseltmeliyiz. Bizi kurtaracak ibadet budur!

İkinci Misâl. — Birgün, Heybeliada'daki evimin penceresi önünde oturuyordum. İlkbahar, karşımızdaki ovaya yeşil renginin taravetine nümune olacak bir halı sermiş.. Gözleri, gönülleri okşuyor. Üzerinde analı, yavrulu keçiler otluyor. Sekiz-on civcivli bir kuluçka pür-vakar gutgutlayarak ailesini gezdiriyor.

Orada, bu mes'ut ananın saadetine göz diken bir köpek peyda oldu. Aç köpek hain, vahşî bakışları ile, yavaş yavaş civcivlere yaklaşmağa başladı. Kuluçka, derhal tehlikeyi hissetti. Bir-iki gut gut kumandasıyle, dağınık yavrularını etrafına topladı.

Şimdi köpekle tavuğun karşı karşıya aldıkları müdafaa vazı'larını görmeli!.. Yırtıcı düşmanın gözleri ateş gibi parlıyor, aralık ağzından iştiha salyaları akıyor.. Tavuğun ibiği kızardı, tüyleri kabardı. O bildiğimiz korkak hayvan, mehip bir kartal kesildi. Âciz bir tavuk, kendisinden yüz defa kuvvetli bir düşmana karşı koyuyordu.

Ana şefkatinin bu galeyanı sinirlerimi sarstı. Pencere önünde titriyordum; fakat aramızdaki mesafeye nazaren imdada koşmak muhaldi; çünkü ne olacaksa, birkaç saniye içinde olacaktı. Nihayet köpek, bir hamlede civcivin birini ağzına aldı.. Bir de ne göreyim.. Kuluçka, iki kanat darbesi ile hasmının başına sıçradı; çırpınıp haykırarak mütecavizin kafasına, gözlerine gagasını çivi gibi batırıyordu.

Bu pek ibret-âmiz mücadele hemen yarım daki-

ka sürdü. Neticede köpek, ağzından lokmayı bıraktı, kaçtı. Vakıa civciv bitmişti; düştüğü yerden artık kımıldamıyordu; lâkin fedakâr ana, akıllara hayret verecek o büyük cesaretiyle, öteki yavrularını kurtarmıştı.

Üçüncü Misâl. — Bunu yedi-sekiz sene evvel Fıransızca bir risalede okudum. Paris'te, hayvanat bahçesindeki boalara on-onbeş günde bir, canlı bir keçi verirlermiş.. Boynuzları çıkmış iri bir oğlak.. Ziyafet günü kafesin önü seyircilerle dolarmış. Bu iri yılan, keçiyi nasıl yiyecek.. Medenî halk sürü sürü bunu görmeğe gelirmiş!

Seyircilerden biri, gördüğünü şöyle târif ediyor: Zavallı keçi, kafese salıverilip de yılanla karşı karşıya gelince pek ziyade korkarak, ra'şeler içinde feryada başlıyor. Hayvan evvelâ amansız cazibesi ile avını mıknatıslamak için gözlerini ona dikiyor. Sonra, çatal dilini oynatarak, ağır ağır üzerine yürüyor. Yutguna yutguna sanki keçinin lezzetini keşfe uğraşıyor; fakat birdenbire geri çekiliyor. Bir müddet hareketsiz duruyor, yine def'aten atılıyor. Korkunç ağzını açıyor; oğlağı yakalıyor, müthiş halkalarıyle sarıyor. Çatır çatır kemiklerini kırarken, bîçare hayvan, sönen hayatının ıztıraplarıyle ayaklarını titrete titrete boğuluyor.

Boa, avının öldüğünü anladıktan sonra kaatil kangallarını çözüyor. Onu yukarıdan aşağı kokluyor. Nihayet baş tarafından yutmağa başlıyor; fakat yılan, ölü keçinin başını buluncaya kadar, tamam elli dakika uğraştı. Koca yılanın bu betaeti, zekâca sönüklüğünü gösteriyordu.

Yine birgün, bu kanlı ziyafeti görmek için halk, kafesin önüne yığılır. Oğlağı içeri salıverirler. Boa başını diker, müthiş ağzını açar, avının üzerine yü-

rür; lâkin hayret! Keçide ne titreme, ne haykırma, hiçbir korku eseri görülmez. Kahraman hayvan, sırtını kafesin münasip bir yerine vererek tedafüî bir vaziyet alır. Hasmını bekler. Boa, titreme veren bütün dehşetiyle çatal dilini oynata oynata yaklaşınca, çevik oğlak gerilir, gerilir, düşmanının avurduna şiddetli bir boynuz yerleştirir. Kangalları allakpullak olarak koca hayvan geri çekilir, büzülür, büzülür, avı karşısında bir müddet öfke ile süzdükten sonra ikinci hücuma atılır. Keçi bu defa evvelkinden şiddetli, seri' birkaç boynuz darbesiyle hasmını zedeler.. Yılan bu defa mesafelice çekilir; fakat aç boa kısmetini yutmak için, bir müddet sonra yine atılır. Aynı sert ve çâlâk mukavemeti görür.

Vahşî ormanlarda arslanların, kaplanların kemiklerini kıran boayı, oğlak, tamam üç saat uğraştırır; kendini yedirmez. Kapalı kafesin içinde gayr-i müsavî iki kuvvetin mücadelelerini nefes nefese bir heyecanla ta'kibeden halk, bağırmağa başlar:

"Yetişir artık.. Keçi, hayatını inanılmaz bir mukavemet ve cesaretle kazandı!,,

Me'murlar gelir, oğlağı kafesten alırlar. Boynuna, bu hârikulâde kahramanlık menkıbesini nâtık bir madalyon asarak bahçeye salıverirler.

Oğlak, günün en meşhur mücadelecileri sırasına girer. Artık halk, boalardan ziyade bu şayan-ı hayret keçiyi görmeğe koşar. Bu emsalsiz kahramanın resmi mecmualara dercolunur.

Evvelâ nefse i'timat, saniyen sebat.. Bütün mu'cizeler, işte, bu iki hasletten doğar.

XIII. Mevzu — Hüseyin Rahmî Gürpınar'ın, *Tehlike Karşısında Keçi Fil Oluyor* adlı hikâyesinin dayandığı, "Evvelâ nef-

se i'timat, saniyen sebat... Bütün mu'cizeler, işte, bu iki hasletten doğar.,, fikrini esas alarak bir *hikâye* yazınız.

I.
KARINCA - DÜZÜ

Tâ küçükken, ninemden bir hikâye dinlemiştim: Enver Paşa'nın, maiyyetindeki üç bölükle Göle'nin batısındaki Karıncadüzü'nde yapmış olduğu muharebelerine ait bir hikâye...

Doğu-Kuzey vilâyetlerimiz için yapılan en şiddetli muharebelerden birinde imiş.. Emperyalist Moskof orduları Ermenistan, Gürcistan yaylalarından kalkıp Kars-Pasinler ovasına doğru son taarruza geçmiş.. İşte, ırz, namus, çoluk çocuk demeden ezip gelen o zâlim kuvvete karşı koyabilmek için Erzincan, Erzurum, Van'dan kaldırılan kuvvetlerle Suriye, Yemen muharebelerinden artakalan bir avuç kahraman, İç-Anadolu'nun kilit noktası olan Karıncadüzü'nde toplanmış. Şan ve şerefle dolu bir mâzinin vârisi olan bu erler, cesaret ve şecaatlerinin son imtihanlarını vermek için topsuz, tüfenksiz, kazmasıyle, küreğiyle, ölüm-kalım muharebesine hazırlanıyor.

Mevsim kıştır; kar, dinmeksizin devam ediyor. Türk'ün son kuvveti, son askeri bu vahşî dekor içerisinde, mukadder görünen fena talihi yenmek için mevzi alıyor; fakat Ruslar ustaca bir manevra ile, son ümidi, son birliği de muhasara içine alıyor. Artık, ya teslim olmağı, yahut ölümü tercihten başka çare kalmıyor. Moskof gaddarları, her iki akıbeti de Türk kumandanına bildiriyor; fakat bütün tahminler hilâfına, aldığı cevap, sadece, "Mukavemet!,, tir.

Nihayet, Anadolu için döğüşen kahramanlar, son bir hamle ile çenberi yarmak teşebbüsüne girişiyor; o ölüm çenberi, ırz, namus korkusu, olanca vatan sevgisiyle vuruşanların azmi sayesinde çöküp eriyor; fakat ne yazık ki Karıncadüzü ve onun ezeli karları, binlerce şehidin mezarı da oluyor..

1945-46, VI. Ed. A, Nazif Akıncı

II.

Mevcut mahlûkat tabiat tarafından ayrı ayrı kudret ve kuvvete maliktir; fakat hiçbir zaman yüksek vasıflara haiz olanlar kendilerinden aşağı durumda olanları istedikleri gibi bir mecburiyet tahtında bulunduramamışlardır. Tabiatın en yüksek yaratıkları olan insanlar kendilerinden çok aşağı olan yaratıklar karşısında çok defa aciz kalmışlardır. Bazan da en aciz bir mahlûk, en kudretli mevcudat karşısında dahi kendisinde haiz olmayan vasıfları takınarak ona karşı koymağa çalışır. Eğer tabiat daima aciz yaratıkları kendilerine mahsus kudrette bırakaydı belki de bu gün dünyada hayat olmazdı.

1945-46, V. B, X

XIV. Mevzu — Şeyhî'nin — sınıfta okuduğumuz — *Harnâme*'sinin mevzuunu hatırlayarak, bunu *plânlı küçük hikâye* hâlinde yazınız.

I.

Her türlü yorucu çalışmalar yüzünden, vücudü, bir iskeleti andıracak kadar zayıflayan, zavallı bir eşek vardı. Birgün otlakta, ay gibi boynuzlu, kılını çeksen yağ damlayacak kadar semiz öküzlerin otladığını gördü. O, durmadan yorulurken, kendisi ile aynı yaradılışta olduğu hâlde, rahat otlamakta olan öküzlerin, bu saadete nasıl nail olduklarına bir türlü akıl erdiremedi; bu üstünlüğün, çok imrendiği ay gibi boynuzlardan mı ileri geldiğini düşündü. Kendince bir muamma olan bu mes'eleyi, anlayış ve idraki ile hemcinslerinin piri sayılan eşekten sordu.

Eşeklerin piri, ona, insanın başlıca gıdalarından biri olan buğdayı yetiştirmeğe yardımı dokunduğu için, öküzlerin, bu hürmete lâyık olduklarını anlattı.

Bî-çare eşek, kendisinde de bu kabiliyeti sezdiğinden, buğday tarlasına koşar; fakat, yetişmiş ekinleri görünce dayanamaz; ne için geldiğini unutup, ekinleri yemeğe ve neş'e ile anırmağa başlar.

Eşeğin anırmasından kuşkulanıp kulübesinden çıkan tarla sahibi, yeşermiş ekinliğinin, kara toprak hâline gelmiş olduğunu görünce deliye döner; ağzına geleni söylemeye ve eşeği döğmeye başlar. Bununla da hiddetini yenemez; eşeğin kulağını ve kuyruğunu keser.

Bu suretle, zavallı eşek boynuz umarken kulaktan ve kuyruktan da olur.

1943-44, V. A, 144 Selman Över

II.
EŞEK-NÂME

Bir zaman çok zayıf eşeğin biri,
Güçlükle taşırdı kocaman ser'i.

Ayakta durmağa takati yoktu,
Sırtındaki yara yirmiden çoktu.

Üstünden alınsa eğer semeri,
Meydana çıkardı kemikle deri.

Sahibi çok çekti ondan meşakkat,
Çaresiz, sonunda eyledi azat.

Bir çayıra gitti zavallı eşek,
Gördü otlamakta öküz ve inek.

Kendisinden başka hepsi şişmandı;
Bu zayıf hâliyle orda utandı.

Öküzlerin ne hoş boynuzu vardı,
Kıskançlık ateşi içini sardı.

Boynuz düşünürken o sakin sakin,
Gözüne ilişti bir tarla ekin.

Yemek için doğru tarlaya koştu,
Sevincinden hemen anırıp coştu.

Bu gün, kısmetim çok açıkmış dedi,
Tarlayı çiğneyip, doyunca yedi.

Ekinin sahibi, gördü ki, eşek,
Tarlayı eylemiş âdeta döşek;

Belinden çekerek hemen bıçağ'nı,
Eşeğin kesti kuyruğ'nu, kulağ'nı,

Boynuz umar iken zavallı eşek,
Üstelik gitmişti kuyrukla kulak.

1941-42, VI. Ed. A, 154 Mehmed Sungur

III.
HAR-NÂME

Vaktiyle yorucu çalışmalarına rağmen sahibinden fena muamele gören zayıf bir eşek varmış. Bu eşek birgün bir tarladan geçerken semiz ve başında ay gibi boynuzlar taşıyan öküzler görür. Bu öküzler kendisi gibi dört ayaklı oldukları hâlde bu kadar azametli olmalarının ve serbestce otlama imkânını bulmalarını kıskanır. Bunun üzerine bunun sebebini eşeklerin piri olan ihtiyar bir eşekten sorar. İhtiyar eşek bu öküzler hububatın yetişmesi için gösterdikleri gayret sayesinde semiz ay gibi boynuzlara malik olduklarını zayıf eşeğe anlatır.

Bunun üzerine zayıf eşek bu öküzler gibi çalışıp onlar gibi yaşamak için tarlaya koşar. Fakat tarlada yemyeşil olan ekini görünce sevincinden çalışmağı unutur ve anırıp tepinmeğe başlayarak ekini yemeğe başlar.

Bu gürültüyü işiten tarla sahibi eline aldığı bir sopa ile koşmağa başlar. Zavallı eşeği döğmekten vücudunu kan içinde bıraktığı halde hıncını alamayan tarla sahibi bıçağı ile eşeğin kuyruk ve kulaklarını keser.

1943-44, V. A, X

XV. Mevzu — Okuduğunuz ve edebî kıymeti olan bir hikâyenin özetini yine bir *hikâye* hâlinde, yâhut kendiniz bir hikâye yazınız.

I.
MUAMMER KARACA

Sıcak yaz güneşi, daha telsizlerin boyunu bulmamıştı.

Şoför Muammer Hızlı, Altındağ'ın zirvesine yakın olan evinin kapısını açarak dışarı çıktı; güneş, gözlerini kamaştırıyordu. Beyaz badanalı yamru-yumru evler ve şekilsiz kaya parçaları, tepenin eteklerine kadar uzanıyor, aralarından geçen ince, toprak yollar biribirine karışarak asfalta varıyordu.

Şoför Muammer, bir-iki gerindikten sonra kasketini başına geçirdi, ceketi kolunda, iki yana sallanarak yokuştan inmeğe başladı. Komşusu polis Mehmed'in evinden çıkrık sesi geliyordu. Uzaktan bir tiren düdüğü acı acı öttü. Gübre kokuyordu.

O, Ankara'nın meşhur simalarından biri idi. Ankara Belediyesi otobüslerinin ilk şoförlerindendi. Kim bilir kaç kere canımızı ona emanet ederek, kullandığı otobüse binmişizdir. Önce onu Rus malı, yokuşlarda nefes nefese kalan "tekaüt„ lere verdiler. İki-üç tanesini eskittikten sonra, Almanlar'ın mukavvadan imâl etikleri, bir kere durunca, köylülerimizin kıymetli bir nakliye vasıtası mahlûk gibi, kat'iyen yürümeyen, önündeki kırmızı lâmbalardan dolayı "Bıyıklı„ denilen arabalarda çalıştı. Yüksek tavanlı, Amerikan işi, elektriğe çarpmış gibi sarsan, Fargo marka "Minareler„ den de bir tane eskitti.

Muammer en çok Gelin Hanım'ı severdi. Bu İsviçreliler de araba yapmaktan anlıyorlardı, vesselâm... Tabii, herifcioğulları işe saatcilikle başlamışlar, saat gibi tıkır tıkır otobüs yaparlar. Mübarek, araba değil, salon... Ne kokusu var, ne sarsması.. Hele o kapısının nazlı nazlı açılıp kapanması yok mu... Bir sene sonra, o garaj yangınında Muammer'in Gelin Hanım'ı da yanınca, zavallı ne kadar üzülmüştü..

Muammer bu gün troleybüslerden nefret ediyor. Tırıl mı.. Bu şoförlük değil, tiren makinistliği.. Tirenle arasında bir fark var: Rayları yerde olacağına havada.. Şoförlüğe hakaret doğrusu..

İşte Muammer o sevgili Gelin Hanım'da çalışırken ne kadar mesuttu. O koca otobüslerde, kaptanköprüsü gibi hâkim mevkiine oturdu mu, hazarî hâlde otuz, seferî halde 130 hayatın mes'uliyetini üzerine almış bir şilep kaptanı ciddiyetiyle emrindeki iki tayfasına kumanda vermeğe başlardı. Yolcuya göre muamelesi değişirdi. Yanına sokulup merakla bakan çocuklara biraz sert davranır, uzakta durmalarını ih-

tar ederdi. İhtiyarlarla yarenliğe bayılırdı. Tazelere hem ön kapıyı açar, ufalmış gözleri ile geleni süzerken en uzun teli yarım santim olan bıyığını sıvazlayarak yavaştan, Emine'm türküsünü tuttururdu. Fakat şoför Muammer'in işlerini adaşı bozdu.

O yaz meşhur Muammer Karaca trupu Ankara'ya gelmişti. Karaca, iyi idi, hoş idi amma, o dönüş seferleri yok mu? Bütün şoförlerin, biletcilerin belini büküyordu. Akşamları Ulus Meydanı'nda dururken, o doğru dürüst lâf etmesini bile bilmiyen hareket me'murı gelip, "Bu ahşam Muammer Garaca var!„ dedi mi, kapıyı "küt!„ diye hareket me'murunun yosun tutmuş dişlerine kapatır, Yenişehir'de filân hiç duyulmamış küfürler yağdırırdı. Hele oruçla Muammer Garaca üstüste gelince, bizimkinin beyni attı. Bir akşam, yine kalkarken, O "gontürül„ gelmiş, malûm haberi müjdelemişti: "Bu ahşam Muammer Garaca!„... Muammer, yıldırım gibi, Bakanlıklar'a doğru yollanırken, birden hatırına bir şey gelmiş olarak, yüzü güldü. Neş'eli olduğu zaman söylediği Emine'm türküsünü mırıldanmaya başladı. Son serviste, biletçilere dönerek, "Ulaaan, bu ahşam Garaca yoh!„ dedi.

Biletçiler sevinçle bakıştılar, araba hemen garaja çekildi.

Muammer sabahleyin sallana sallana işletmeğe geldiği zaman, onu kapıda karşılayan biletçisi heyecanla,

"Aman Muammer Abi, ne yaptın? Dün akşam bizim dönüş servisi varmış, şef ateş püskürüyor.„

"Sen karışma!„ dedi. Bir odanın kapısını vurdular. Diğer biletçi, o uğursuz hareket me'muru ile, kasketinde, hareket me'murunun şeridi gibi üç şeridi bulunan şef içeride idiler. Şef gürledi:

"Be adam, neredesin?„

"Buradayım.„

"Dün akşam nerede idin?„

"Evde..„

"Sana, hareket me'muru gece servisi var demedi mi?„

"Demedi!„

Hareket me'muru yerinden fırladı, "Ne?„

Kontrol, şaşkın şaşkın şefe dönerek, "Yalan beyim, inanma! Ben, dün ahşam saat yedibuçukta, Ulus Meydanı'nda bu adama, "Bu ahşam Muammer Garaca var.„ dedim„..

Mummer, sesini yükselterek, "Bana bak! Sen, Bu akşam Muammer garaca var!,, dedin; biz de, son servisi yapıp garaca vardık; arabayı teslim ettik; evimize gittik. Beni bu oruçlu hâlimde günaha sokma!,,

Hiçbirisinde söz söyleyecek hâl kalmamıştı? Muammer, yavaştan "Eminem,, türküsünü tutturarak sallana sallana kapıyı açıp çıktı, gitti[1].

1947-48 VI. Ed. C, 2078 Turhan Selen

II.
BİR HABERİN TE'SİRİ

"Vay Sürur'cuğum...,,

"Vay Mesrur'cuğum...,,

Köşebaşında sarmaş-dolaş oldular. Öpüştükten sonra sorgu dolu gözlerle biribirlerine baktılar.

Biri, eskiden me'murdu. Senelerce Evkaf'ın kapısının eşiğini aşındırmış, sonra aleyhinde vuku bulan bir hâdise sonunda istifaya mecbur olmuştu. Ondan sonra da işçi olarak çalıştığı, giydiği tulumdan belli idi. Öbürü ise Belediye'de tahsildardı. O da külliyetli bir parayı zimmetine geçirdiğinden üç sene mahkûmiyet giymiş, sonra hapis müddetini bitirerek tekrar serbest kalmıştı. O zamandanberi hırdavatçılıktan seyyar köfteciliğe kadar her mesleki denemişti. Üzerinde yağ lekeleriyle dolu, kirden kaskatı kesilmiş eski bir elbise vardı. Evvelce, aynı mahallede oturmuş, aynı evde yatmış ve aynı kaptan yemek yemişlerdi. Aradan on seneye yakın bir zaman geçtiğinden, biribirlerini dinlemek, içlerindeki kurtları dökmek için acele ediyorlardı.

İlk sözü açan Mesrur oldu: "Nerelerdesin be yahu; hiç gözükmedin? İnsan eski arkadaşlarını bu kadar çabuk unutur mu?,,

Öbürü, arkadaşının yağlı ensesine bir şaplak vurdu, "Her halde senin gibi mahkeme mahkeme dolaşmadım. Amma aldırma birader, insanlık hâli bu; dünyada herşey olur.,,

Mesrur'un canı sıkılmıştı. Zaten sebepsiz yere sinirli sinirli konuşuyordu. Sürur buna dikkat etmeden kahve ka-

1 Bu hikâye, Ankara-Atatürk Lisesi'nin 1948 yılı hikâye müsabakasında ikinciliği kazanmıştır.

pısını işaret etti, "Gel!,, dedi, "hem bir çay içer, hem de çene çalarız.,,

Mesrur razı oldu; kolkola içeri girdiler. Sürur birer çay ısmarladı. Onların dirseklerini masaya dayayarak, karşılıklı oturmaları ve hararetli hararetli konuşmaları kahvedeki müşterilerin nazarlarını üzerlerine toplamıştı; fakat her ikisi de, etrafa dikkat etmeden, hızlı hızlı konuşmağa başlamışlardı.

Sürur, "Daha ne var ne yok?,, diye sorduğu zaman Mesrur'un yüzü daha ekşidi. Homurdanarak,

"Evlendim, birader, evlendim...,, diye başını salladı.

Mesrur bu mevzudan kaçındıkça, Sürur, inadına aynı şeyi tekrarlıyordu. Nihayet iş, başka bahislere döküldü; döne dolaşa eski hâtıralara kadar geldi. Sürur'un gözleri parlamıştı:

"Hatırlar mısın hani,, dedi, "bir geceydi. Galiba Hacı Selvi'nin düğününden dönüyorduk.,,

"Dönmüyorduk be... Gidiyorduk...,,

"Dönüyorduk, be, sen de...,,

"Ne salak şeysin ulan? Aptallık da bu kadar olur hâ...,,

"İşte dönerken..,,

"Yâni giderken..,,

"Karışma da, anlatayım be birader...,,

"Evet giderken?,,

"Dönüyorduk yahu..,,

"Beni enayi yerine mi koyuyorsun? Sana gidiyorduk diyorum...,,

"Hay Allah belâsını versin!,,

"Belâ anma; şimdi belânı bulduruyum sana..,,

"Yok canım, beni şu ıspanak gibi boyunla mı dövecek-sin? Hıh, yobaz herif..,,

"Ne? Ne?..,,

Mesrur sandalyasından fırladı. Sinirli parmakları masanın kenarında gidip geliyordu. Sürur ise kavganın bu kadar büyümesinden şaşkın, elinde olmaksızın kalktı, "Fakat, şey.. şey..,, diye kekeledi.

Mesrur'un gözleri dönmüş "Yobaz?,, diye soluyordu.

"Fakat, şey.. Yâni belediyede sana böyle derlerdi de, sen de kızmazdın ya hani?,,

"Ya sana, ya sana? Sana da Evkaf hırsızı demezler

miydi? Ne çabuk unuttun? Oradan da zaten bu yüzden kovuldun ya?„

"Canım... Yâni demek istedim ki... istemedim ki, sen yobaz...„

Mesrur tekrar yobaz sözünü duyunca yakaladığı masayı var kuvvetiyle yıktı. Çay bardakları ve cam tabaklar büyük bir şangırtıyla kırıldı. Müşteriler yanlarından uzaklaştılar. Kahveci, başı elleri arasında yukarı kaçtı.

Ortada, iki ahbap konuşmağa başlamışlardı. Daha doğrusu Mesrur, Sürur'u dövüyordu.

O günün akşamı çıkan gazeteler şu havadisi veriyorlardı: "Bu gün öğleden sonra, şehrimizde bir kişinin ağır yaralanmasıyle neticelenen bir kavga olmuştur. Bu kavga, öğrendiğimize göre şu şekilde cereyan etmiştir:

"İki eski arkadaş olan Mesrur ile Sürur, kol kola ve gayet neş'eli, Tabakhane'deki Mıstık'ın kahvesine girmişler, az sonra aralarında çıkan bir ağız kavgasıyle ateşlenerek kavgaya tutuşmuşlardır.

"Mesrur, kendisinden daha zayıf olan Sürur'u güzelce dövmüş, kafasına sandalya vurmak suretiyle az zaman önce ensesinde çıkan bir çıbanı deşmiş, iki dişini kırmış ve kaşını patlatmıştır.

"Bu iki adamdan arkadaşını yaralayan Mesrur, dört ay önce, mahalle imamını soymaktan sanık olarak üç gün hapse ve yirmi lira tazminata mahkûm olmuştu. Ondan önce de bir dilenciyi sıkıştırarak 125 lirasını almış; Bitpazarı'nda Adanalı bir yağ tüccarını soymuştu.

"Bu kavganın sebebini sordukları zaman Mesrur bir telgraf uzatmıştır. Bu telgrafta şunlar yazılıdır: Yarın kaynanamız geliyor, karşılayınız[2].„

1946-47, IV. Kl., 1947 Ercan Tarcan

III.

Hulâsa ettiğim hikâyenin mevzuu şudur: Oturduğu evin karşısında bir yabancının dudu adlı buldok cinsinden bir

2 Bu hikâye, Ankara-Atatürk Lisesi'ni Bitirenler Derneği'nin, 1946-47 yılı, II. Edebiyat Yarışması'nda birinciliği kazanmıştır.

köpeği var. Köpek daima zincirde. Hayvan hem bu esirliğe ve hem de kendisine karşı gösterilen alâkaya karşı huysuzluk ve şımarıklık gösteriyor.

Evin yakınında geçen çoluk çocuğa daima saldırmak istiyor. O semt halkında öyle bir kanaat uyandırıyor ki başı boş olsa her rastladığını ısıracak.

Günlerde birgün nasılsa zincirde kurtulup kasabanın içine dalıyor. Fakat kendisinden kuvvetli ve azgın olanlar tarafından iyice hırpalanıyor.

Eve getirildikten sonra çok yumuşak huylu ve sessiz oluyor. Bundan anladığıma göre esirlik fena, fakat hür olmaklıkta öyle başı boş ve kayıtsız bulunmak değildir.

1946-47, V. Kl., X

XVI. Mevzu — Nasreddin Hoca'ya ait ve biraz sonra okuyacağımız hikâyeleri dikkatle dinleyiniz. Bunlardan birini tercihle noktalama, bilhassa tırnak işaretlerine dikkat ederek *plânlı küçük hikâye* hâlinde yazınız.

DAMDA

Hoca çıkmış, dam aktarırmış damda.
Kapı çalınmış bir ân.
Eğilmiş bakmış: Bir adam.. Adamda
Ne üst, ne baş... Perişan.
Merak etmiş, sormuş: "Kimi istedin?,,
"Seni Hoca'm, biraz aşağıya in!,,
"İyi amma, ağam, işim acele;
"Ne söyleyeceksen oradan söyle!,,
"Bir recam var senden, küçük bir recam.
"Aşağıya insen ne olur, Hoca'm?,,
"Her hâlde iş mühim, anlamak gerek;
"Bakalım neymiş muradı?,, diyerek
Takım-taklavatı bırakıp dama,

İnmiş kırkbir basamak merdiveni;
Açarak kapıyı sormuş adama:
"Söyle, ne Var? Niçin indirdin beni?,,
Adam demiş ki, "Hoca'm, ne olursun,
"Allah kazâdan, belâdan korusun,
"Dert verip derman aratmasın Rabb'im!
"Sevaptır, bir sadaka ver, fakirim!,,
Bu lafları duyunca,
Deliye dönmüş Hoca..
Tâ damlardan inişine mi yansın,
Yarıda kalan işine mi yansın?
Amma Hoca bu, kurnaz..
"Hele yukarı gel benimle biraz;
"Üst tarafını orada söylersin!,,
Varınca ikisi de nefes nefese dama,
Hoca, dönmüş adama,
Demiş ki, "Allah versin!,,

ORHAN VELİ KANIK

KIYAMET

Hocanın güzel bir kuzusu varmış.
Hani ahbaplık bu ya,
Bütün dostları göz koymuş kuzuya.
Kesmek için bir fırsat ararlarmış.
Hoca'ya gelmiş demişler ki birgün,
"Hoca, yarın öbürgün
"Kıyamet koyacak,
"Kıyamet kopacakmış.,,
Hoca dalgayı çakmış,
Amma bozuntuya vermemiş yine;
Cümlesini bırakmış hallerine.
Onlar demiş: "Madem ki gün sayılı,
"Ne diye tadını çıkarmamalı?
"Gel şu kuzuyu keselim, yiyelim;

"Bâri şu son günü gün eyleyelim.,,
Kesmişler kuzuyu, gitmişler kıra,
Güle oynaya, bağıra çağıra..
Talihlerine de güzel bir günmüş,
Hepsi orada soyunmuş, dökünmüş;
Göle gidip suya gireceklermiş..
Elbiselerini Hoca beklemiş.
Onlar yokken Hoca, elbiseleri
Toplayıp bir güzel, ateşe atmış,
Aleviyle de kuzuyu kızartmış.
Göldekiler dönmüş gerisin geri.
Esvaplarını sormuşlar Hoca'ya.
Hoca, topunu alarak alaya,
"Ben,, demiş, "onları ateşe attım,
"Aleviyle de kuzuyu kızarttım.
"Hem esvabın var mı artık lüzumu?
"Yarın sabah Kıyamet kopmuyor mu?,,

ORHAN VELİ KANIK

I.
HOCA ile DİLENCİ

Hoca, birgün evinin damını aktarırken kapı çalınır. Eğilip bakar, kapıyı çalan perişan kıyafetli bir adam..

Hoca, "Ne istiyorsun?,,

Adam, "Hoca'm, senden bir recam var.,,

Hoca, "Söyle!,,

Adam, "Burada söyleyemem; biraz aşağıya in, ancak o zaman söylerim.,,

Hoca, galiba mühim birşey diye düşündü ve tam kırkbir merdiven inerek kapıyı açtı. Hoca, "Söyle bakalım, derdin ne?,,

Adam, "Aman Hoca'm, başının gözünün sadakası için birşeyler ver.,,

Hoca, önce sesini çıkarmadı; fakat müthiş surette hiddetlenmişti. Hiddetini hiç belli etmeyerek, "Benimle yukarı gel!,, dedi.

İkisi birden aynı yolu teperek dama çıktılar. İşte Hoca o zaman son kozunu oynadı, "Allah versin!„ dedi.

1956-57, IV. A, Gök Aydıner

II.
NASREDDİN HOCA

Bir gün Hoca damda iş yaparken, yırtık elbiseli bir adam, Hocaya, (Biraz aşağıya inermisin) demiş. Hoca da hayırlı bir iş sanarak, aşağıya inmiş, (Ne var diye sormuş). Fakir adamcağız yalvararak; (Biraz ekmek verirmisin) demiş. Bunu duyan hoca deliye dönmüş!.. Fakat kurnaz olduğu için, (Hele biraz yukarıya gelde geri kalanını orada anlat) demiş, ter içinde dama çıkmışlar; bu sefer Hoca, (Haydi Allah versin) demiş.

1956-57, IV. A, X

III.
KIYAMET KUZUSU

Birgün Nasreddin Hoca hava almak için kıra gitti. Orada bir çoban, kavalı ile yanık türküler çalarak sürüsünü otlatıyordu. Hoca, sürü içinde küçük, narin bir süt kuzusu gördü, çok beğendi ve bedelini vererek çobandan kuzuyu aldı.

İhtiyar, hergün kuzusunu kırlarda otlatıyor ve yanından hiç ayırmıyordu;; artık kahveye de gitmez olmuştu. Tanıdıkları, kuzunun büyüdüğünü, tam yenecek hâle geldiğini görünce, birer, ikişer Hoca'ya gelerek, kıyamet gününün yaklaştığını ve kıyamet arifesinde bir kuzu âleminin iyi olacağını söylediler. Hoca, nâçar bu teklifi kabul ederek, "Cuma günü saat dörtte pınarbaşına gelin„ dedi.

Cuma, dörtte, misafirler söylenilen yerde toplandılar ve kuzunun kızartılması işini Hoca'ya bıraktılar; üzerlerindeki elbiseleri bırakarak dere kenarına gittiler.

Hoca, içinden hem kızıyor, hem de kuzuyu kızartıyordu. Epeyi sonra misafirler karınları acıkmış olarak döndüler; fakat eşyalarını bulamadılar, "Her hâlde bir hırsız toplayıp gitti„ dediler. Hoca ise, bir yandan gülüyor, bir taraftan da, "Kuzu iyice kızarsın diye ağırlıklarınızı ateşe attım; yarın kıyamet değil mi? Kuzuyu yersiniz ve sonra da oyun

oynayarak kıyameti beklersiniz!„ sözlerini ilâve ederek misafirlerle alay ediyordu.

1956-57, V. A, 654 Ali Köylüoğlu

IV.
HOCA'NIN OYUNU

Nasreddin hoca bir yaz sabahı kırda dolaşırken bir çobanın sürü otlattığını gördü; Hoca o mevsimde kuzu beslemenin ucuza mal olacağını düşünerek bir kuzu satın aldı. Aradan epeyi zaman geçti, bir sabah Hocanın kapısı acı acı vuruldu. "Hoca kapıyı açtı„ arkadaşlarından birisi "yakın zamana kadar kıyamet kopacağını ve bunun için arkadaşlarla birlikte kendilerine bir kuzu ziyafeti çekmesini„ reca etti bu teklifler hocaya birkaç defa teklif edildi.

Nihayet, Hoca, sevgili kuzusunu da yanına alarak arkadaşlarınla birlikte kır'a ziyafet çekmeğe gitti. "arkadaşları hoca'ya kuzuyu zorla kestirdiler kendileri'de eğlenmek için sağa sola dağıldılar.

1956-57, V. A, X

XVII. Mevzu — Birinden dinlediğiniz, veya tanık olduğunuz bir konuşmayı *diyalog* hâlinde yazınız.

I.
MÜNAZARA

Çok sevdiğim arkadaşım İlhan, geçen gün bize gelmişti. Konuşma arasında, "İlhan„ dedim, "biliyorsun, ben **Hamlet** hakkında bir konferans hazırlayacağım; bana biraz yardım eder misin?„

"Nasıl ederim, ben eseri okumadım bile..„

"Okumamış olur musun, canım? Hani dokuzuncu sınıfta iken bir münazarada **Hamlet'i** misal göstermiştin. O kadar güzel konuşmuştun ki jüri hayran kalıp, bizim ekibi galip ilân etmişti. Unuttun mu?„

Gülmeğe başladı. Kahkahaları arasında güçlükle, "Na-

sıl..„ diyordu, "Sen de mi inandın? Öyle birşey okumuş falan değilim..„

Hayret ve hayranlık içinde yüzüne bakıyordum; "Yâni...„ dedim. Sözümü kesti,

"'Tabiî ya, uydurmuştum. Ne yaparsın, bunlar işin hileleri.... Sen, bizim geçen seneki münazarayı da bilmezsin değil mi? Dur, onu da anlatayım. O gün de ekibimizin vaziyeti fena idi. Ben kalktım, metodum malûm: Kendi sözlerimizi başkalarına mal etmek.. O anda aklıma hiçbir isim gelmediği için, "Kepler demişti ki...„ diye söze başladım. Kimse farketmedi; yalnız kürsüden indiğim zaman, jüriden bir hoca, beni yanına çağırarak, "Konuşurken acaba Kepler'den mi bahsetmiştiniz?„ demez mi? Derhal kendimi topladım. En ciddî pozumla, "Affedersiniz efendim, heyecandan yanlış telâffuz etmişim, Keeper olacaktı„ dedim. Bir taraftan da heyecanlanmıştım; çünkü Keeper de hayal mahsulü idi. Ne ise, korktuğum olmadı. Ya, Ergun, işte böyle...„

1954-55, VII. Ed. A, Ergun Özbudun

II.

İstanbul'a gitmek için bilet almış iki arkadaş, garda konuşmaktadırlar:

"Hiç bilmediğim şu şehire gitmeği nekadar istiyordum, bir bilsen...„

"Ben de aynı şekilde...„

"Herkesin methettiği şu şehir nasıl bir yer acaba?„

"Dur bakalım, sabret, elbette göreceğiz!„

"Öf.. Daha bir gün var!„

"Sen nekadar sabırsızmışsın öyle...„

Bir müddet sonra tiren Ankara garına girer ve iki arkadaş, kompartımanlarına yerleşir, konuşmağa devam ederler:

"Yerimiz rahat, herhâlde yolculuğumuz iyi geçecek..„

"Şimdi onu bırak da, şehire inince ne yapacağımızı düşünelim..„

"İlkönce temiz, güzel bir otel bulup yerleşeceğiz..„

"Evet, ondan sonra bir banyo alır, güzel İstanbul'u gezeriz..„

"Yalnız, İstanbul çok büyük bir yermiş; yolları kaybetmemek için çok dikkatli olmamız lâzım.,,

"Korkma canım! Benim hâfızam çok kuvvetlidir; yolu falan kaybetmeyiz.,,

İki arkadaş bu şekilde konuşurlarken tiren hareket eder. Bir müddet yol aldıktan sonra kondoktör gelir ve yanlışlıkla bindikleri tirenin İstanbul'a gitmediğini söyler.

"Ne dediniz, ne?.. Pekiyi, nereye gidiyor bu tiren?,,

"Adana'ya gidiyor.,,

"Eyvah!..,,

"İlk istasyonda inmeğe mecbursunuz.,,

"Pekiyi, orada inince bizi İstanbul tirenine bindirecekler mi?,,

"Zannetmem..,,

Bu şekilde ilk istasyonda indirilen iki arkadaş, çok görmek istedikleri İstanbul'a gidebilmek için bir müddet daha beklemeğe mecbur kaldılar.

1954-55, IV. A. 1968 Arsan And

III.

Fırının bulunduğu yer Bahçelievler'in hemen en canlı alış veriş merkezi hâlindedir. Bu hareketli muhit içinde insanın en çok nazar dikkatini çeken şey, yanyana dizilmiş bakkal dükkânlarından ziyade onların isimleri oluyor. İçerlek olmasına rahmen en çok satış yapılan ve en çok müşteriye sahip olan Güleryüz Bakkaliyesi bunlardan biridir.

Güleryüz bakkaliyesinden içeri girdiğim zaman, dükkânın ismine uygun bir insan olan Rasim Ağabi yeni gelen yardımcısına müşteriye karşı nasıl hareket ediceği hakkında talimat vermekle meşguldü.

Oğlum ilk işitmen lâzım olan şey müşteriyi güler yüzle karşılamaktır. Müşteriyle laubali olmamağa dikkat et, nazik davranmağa çalış..

Buna benzer birçok nasihatler verdikten sonra benim geldiğimi fark ederek, birdenbire çehresine sempatik bir vaziyet verip bana doğru, arzularımı sorarak gelmeğe başladı. Kemali ciddiyetle yarım kilo peynir tartarken konuşmağa başladık.

— Rasim Ağbi gecen verdiğin peynir çok yumuşaktı

evdekiler beğenmedi. Senin yüzünden birşey almasını bilmiyor damgasını yedim. Onun için gözünü sevim bu sefer iyi birşey tart.

— Olur yeğenim hiç merak etme bu seferki halis Edirne Peyniri, göreceksin evdekiler beğenecekler bu esnada bu sözleri geçen seferde duymuş olduğumu hatırladım.

— Öyle olsun bakalım dedim.

Konuşmamız günlük ticari vaziyete geldi. Hayat pahalılığından filân bahsederken kendisine.

— Son çıkan Kâr Hadleri Kararnamesi fiyatlarınızda bir değişiklik yaptımı?

— Biz eskiden beri karımız ne kadarsa alış fiyatına o kadar kâr koruz ondan öytesi haramdır.

Fakat bu esnada eskiden 240 olan Peynirin Şimdi 320 den satıldığını gösteren etiket nazarı dikkatimi çekti.

1955-56, VII. Ed. A, X

XVIII. Mevzu — *Dramatik* bir eser yazmış olduğunuzu farzediniz; bu eserin mevzuunu kısaca anlattıktan sonra, beğendiğiniz bir sahnesinden bir kısım naklediniz.

I.
KÖR

Mehmet ve Hasan, iki kardeştiler. Mehmed'in gözleri, bir kazâ neticesinde kör olmuştu. Bunun üzerine, anne ve babalarının sağlığındanberi, ailesiyle alâkasını kesen ve sefil bir hayat süren Mehmed'i, Hasan evine alır. Hasan, kardeşinin malına sahip olmak için onu, körlüğünden istifade ederek öldürmeğe kalkışır; fakat Mehmet, yanındaki tabanca ile kim olduğunu bilmediği Hasan'ı öldürür ve az sonra öldürdüğü şahsın, kardeşi olduğunu öğrenince çıldırır.

PERDE II., SAHNE IV'DEN

Mehmet — Hasan! Bizim eski ev için bir senet yazmak lâzım; şunu yazıverir misin?

Hasan — **(Sevinçle)**, Pekâlâ, derhal yazayım; zaten işsizlikten canım sıkılıyordu.

Mehmet — Sen, hiç olmazsa gördüklerinle oyalanırsın; ya ben..

Hasan — **(Senedi yazmağa devamla)**, Üzülme kardeşim, Allah'tan ümit kesilmez; kim bilir; belki birgün gözlerin açılır.

Mehmet — Ah!.. O günleri Allah bana gösterecek mi?

Hasan — **(Senedi vererek)**, İşte tamam. Şurayı imzalayıver! **(Mehmed'in elini tutarak, kâğıdın imzalayacağı yeri üzerine koyar. Mehmet senedi imzalar.)**

Mehmet — Sağ ol! Sana zahmet oldu Hasan..

Hasan — Estağfurullah, ne zahmeti..

Mehmet — Ben yatmağa gidiyorum, hoşça kal!

Hasan — Allah rahatlık versin!

(Mehmet bastonuyle, yerleri yoklayarak çıkar. Hasan sevinçlidir. Senedi eline alır ve son kısmını yüksek sesle okur.)

Hasan — **(Okuyarak)**, Bütün malıma vâris olarak kardeşimi kabul ediyorum.

1947-48, VI. Ed. B, 1235 Turgut Altay

II.

NAMUS MÜKÂFATI

Birgün, Tekin'in kasadarlık ettiği Parasızoğlu ticarethanesinin kasası soyulur. Bu hırsızlık, paraları saymak için geç vakitlere kadar kalan Tekin'in üzerine yüklenir. Yapılan yargılamada Tekin, suçsuz olduğunu isbat edememesi ve delillerin aleyhine olması sebebiyle yirmi yıl hapis cezasına çarptırılır.

Aradan bir sene geçince, paranın, uykuda gezme hastalığı olan Şaban Parasızoğlu tarafından çalındığı meydana çıkar. Bunun üzerine Şaban Parasızoğlu, Tekin'e, şirketin sermayesinin yarısını vermek ister; fakat Tekin razı olmaz, onun için patronu onu sermayeye ortak eder ve Tekin bir kasadarken aynı şirkete patron olur.

PERDE I., SAHNE II'DEN

(Tekin, kabak kafalı, çatık kaşlı, gözlüklü bir adamın önünde süklüm püklüm durmaktadır. Bu zat patron Şaban Parasızoğlu'dur.)

Şaban — **(Çekmeceyi okşayarak hafif bir sesle)**, Paralarım!.. **(Tekin'e sorar gibi)**, Paralarım!.. **(Tekin'e yumruğunu sallayarak)**, Paralarım!..

Tekin — **(Mahcup)**, Evet efendim paraları saydım. Kazanç 897 lira.. Masraf onbeş lira.. Kâr 746 lira..

Şaban — **(Öfkeyle)**, Be adam, ben sana onları sormuyorum.. Param nerede?..

Tekin — Kasada efendim, isterseniz getireyim.

Şaban — Ne kasasından bahsediyorsun?.. Kasada para bıraktın mı ki getireyim diyorsun? Hırsız herif!

Tekin — Ben sizin paranızı çalmadım ki beni soygunculukla itham ediyorsunuz?

Şaban — Sen çalmadın da, paraları, mezardan fırlayıp, gelip babam mı aldı? Ha?..

1955-56, IV. A, 442 Tuncer Aldemir

III.

SONRADAN GÖRME

Vak'a bir köyde geçer. Rabia ile emin iki kardeş çocuklarıdır. Aileleri bunları büyüttüklerinde biribirleriyle evlendirmeğe söz keserler. Nihayet bunlar büyür; evlenirler. Kısa zamanda iki çocuk sahibi olurlar. Birgün Emin gelip, Ankara'ya gideceklerini bildirir; ailece şehire gelirler.

Şehir hayatı Emini şaşırtır. Emin ailesine bakmamağa, eve gelmemeğe başlar. Anne ile çocukları yoksulluk içinde bocalama başlar. Bunların tesiriyle Neclâ tutulduğu hastalıktan kurtulamıyarak ölür. Rabia üzüntüden hastalanır.

Emin bunları duyarsa da hiç aldırmaz. Zira sefahate iyice yakalanmıştır. Rabia nihayet iyileşerek bir işe girer, çocuğunu da komşusu vasıtasıyle yatılı okula verir. Rabia o acı günlerini unutmağa çalışır. Nihayet oğlu doktor olmuştur. Rabia bir gün gelipte babasının ne adam olduğu öğrenilmemesi makamına, saadetine bir zarar gelmemesi için Emini öldürmeğe karar verir. Lâkin Emin hastalanır; mesut

tesadüfler onu, oğlunun hastahanesine götürülür. Nice sonra baba-oğul biribirlerini anlarlar. Emin iyileşerek Rabiayı aramağa çıkar. Nihayet bulup anlaşarak birleşirler ve mesut aileler arasına katışırlar.

Size eserden ençok beğendiğim bir sahnenin bir kısmını nakliyorum.

Sahne; hastanedeki bir odayı gösterir; iki hasta yatmaktadır, bunlar bir doktor tarafından muayene edilmektedir, baba oğuldurlar)

Doktor (Nabzını tutarak) - Yakında kalkacaksınız yalnız birkaç gün daha istirahat yapmanız gerekiyor.

Emin-Siz, ne iyi doktorsunuz, size nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum; Ah!.. ah!..

Doktor-Yok, öyle üzülme yasak! birşey istiyorsanız çekinmeyin, söyleyin.

Emin-Doktor; benim yaram madden değil mağnendir, bak size anlatayım (başından geçenleri teferruatiyle anlatır)

Doktor-(teselli etmeğe çalışarak). Bırakın böyle konuşmayı, maziyi unutun artık, biliyorsunuzki hastalığınız üzüntüye gelmez... (bir hasta bakıcının çağırmasıyle doktor, dışarıya çıkar, içerde Eminin gözyaşları arasında kapanır).

1947-48, VI. Ed. C, X

XIX. Mevzu — **Aşağıdaki mevzulardan birini seçerek, bir *fıkra* yazınız: (1) Tanıdığınız bir kimsenin mânalı, mizahî bir sözünü bir fıkra hâlinde yazınız. (2) Âileniz fertlerinden birine ait ve bu çevrede geçen bir vak'ayı fıkra hâlinde yazınız. (3) Günlük bir gazeteden mizahî bir vak'ayı, veya bir karikatür altındaki yazıyı kesip, bunu, ekleyeceğiniz az miktarda tafsilâtla genişleterek bir fıkra hâline getiriniz; gazeteden kestiğiniz vak'a, veya cümleyi, vazifenizle birlikte veriniz.**

I.
YANLIŞ SÖYLEMİŞ

Henüz ilkokula giden ikiz kardeşlerimden birisi, siyah denilmesi lâzım gelen bütün şeylere kara diyordu. Annem, kara yerine siyah demesi için ısrarla ve devamlı olarak telkinde bulunuyordu.

Birgün çocuklardan biri bir masal okuyordu; sonunda, "Gemi nihayet karaya oturdu.,, diye okuyunca, kardeşim, "Öyle değil, gemi siyaha oturdu„ diye düzeltti.

1957-58, VI. Ed. A, Galip Tuğcu

II.
HACI AĞA'NIN KESESİ

"Bir gazeteden - Hacı Ağa Doktorda:
"Safra kesenizde birşey yok!,,
"Tabii Bay Doktor, İstanbul'a gelenin kesesinde birşey kalır mı ki...„

Anadolu köylerinin birine mensup olan bir Hacı Ağa, o seneki verimli mahsulü kaldırarak bir hayli para kazanmıştı; fakat parasının birazını olsun saklamağı aklına bile getirmedi. Kazandığı bu parayı, canının istediği gibi harcamak istiyordu. Bu maksatla İstanbul'a geldi. O, artık istediği hayata kavuşmuş, gece gündüz eğleniyordu. Bu hâl, ihtiyar adamı bir hayli yormuştu. Doktora gitmek ihtiyacını duydu. Muayene neticesi doktor ona,

"Safra kesenizde birşey yok!,, deyince, Hacı Ağa, İstanbul'a geleli çok para harcamış olacak ki,

"Tabii Bay Doktor, İstanbul'a gelenin kesesinde birşey kalır mı ki..,, dedi.

1957-58, VI. Ed. A, 99 Metin Yürüt

III.
ALLAH GÖZÜNÜ SAKLAMIŞ

Yağmurlu bir gündü... Duraktaki kalabalık, sıkıcı havanın verdiği asabiyetle, kendilerini biran evvel eve atabilmek istercesine otobüse binebilmek için acele ediyorlardı.

Bu sırada birkaç köylü sırayı takip etmeyip, diğer yolcuları ite-kaka içeri daldılar. Tabiî, herkes onların bu münasebetsiz hareketlerine içerlemişti; fakat kimse sesini çıkartmadı.

Köylülerden biri, "Vây, Mehmet Ağa, sen Angara'da mıydın?,, diye seslenince, umumiyetle tekrar dikkati celbettiler. Epeyce bir müddettenberi biribirlerini görmeyen iki eski dost, kalabalıkta sarmaş-dolaş oldular. Etraftakiler istemiye istemiye onların bu konuşmalarına kulak kabartmışlardı.

Bir müddet hâl, hatır sorduktan sonra, "Mehmet Ağa!,, diye sesleneni öbürüne,

"Ah, Ali biliyon mu? Ahmed'e yıldırım çarptı! Geçen yıl tarlada çalışırken rahmet bastırmış. Yıldırım, Ahmed'imin alnından girip, kafasının arkasından çıkmış..,,

O anda, onları dinleyenlerde Ahmed'e karşı bir acıma hissi belirmişti. Otobüsteki sinirli hava dağılmıştı ki Ali,

"Vah zavallı oğlan.. Gene verilmiş sadakası varmış ki Tanrı gözünü saklamış,, deyince, yanındakiler tahammül edemeyip gülmeğe başladılar.

1957-58, VI. Ed. A, 2733 Kemal Okay

IV.
ZEKÎ KÖYLÜ

"Bir gazeteden - Zeki Köylü
Tirende iki adam kompartımandaki köylü ile alay ediyordu.
Aralarından biri, köylüye, "Nereye gidiyorsun?,, diye sordu.
"Şehire gidiyorum.,,
"Kompartımandaki şu iki heybe ile mi?,,
"Hayır, iki salakla!,,

Tiren İstanbul'dan Ankara'ya doğru yol almaktaydı. Yolcular, hep dışarıya bakmaktan artık bıkmışlar başka başka eğlenceler aramağa başlamışlardı. İşte bu sıralarda kompartımanlarında bulunan köylünün saflığından istifade ederek eğlenmek isteyen iki kişi, köylüye mümkün olduğu kadar zor sualler sorarak, cevaplara gülmekteydiler. Bu gülmelere köylü bir yandan kızıyor, bir yandan da ehemmiyet vermiyordu. Ne de olsa onlar şehirli idi. Çok gezmişler, çok oku-

muşlar, çok görmüşlerdi. Tabii ki herşeyi kendisinden daha iyi bilirlerdi; fakat bu sualler artık onun ile alay eder bir mahiyet aldılar. Nihayet iki kişiden biri,

"Nereye gidiyorsun?,, diye sordu.

"Ankara'ya...,,

"Kompartımandaki şu iki heybe ile mi?,,

"Hayır, iki salakla!,, diyerek cevap verdi.

1957-58, V. Fen A, Husameddin Utkuluğ

V.
ÖKÜZBAŞI ÇİVİTİ

Amucam anlatmıştı: Erzurum'da mecburi hizmetini yaparken, Hüseyin isimli saf bir emirerim vardı. Birgün evde çamaşır yıkanıyordu. Çivit lâzım olduğu için Hüseyin'i çağırdım ve

"Oğlum, git, Öküzbaşı marka çivit al!,, dedim.

Aradan saatler geçtiği hâlde Hüseyin dönmemişti. Biz de çamaşırı çivitsiz çalkamağa mecbur olduk.

Akşam geç vakit Hüseyin kan-ter içinde döndü. Elinde iki koyun kafası tutuyordu. Bitkin bir sesle,

"Komutanım, öküzbaşı bulamadım; yerini tutar diye koyun başı aldım,, dedi.

1958-59, V. Fen A, 1109 Bürke Arıkan

VI.

Birgün Kızılayda arkadaşlarla geziyorduk. Bir asker yanımıza gelerek:

— Abi. Dolmakalem ucu nerede satılır.

Ahmet. Yemişçi dükkânını göstererek cevap verdi.

— Hemşerim. Bak, şu karşıdaki dükkânda satılır.

Sonra arkasından dükkâna biz de girdik.

Asker tezgâhtara:

— Dolmakalem ucu versene.

— Kaç kilo istiyorsun hemşerim, diye cevap verdi.

1957-58, V. Fen A, X

XX. Mevzu — Çocukluk hayatınızla ilgili bir *otobiyografi* vak'ası yazınız.

I.
BİR HÂTIRA

Gözlerimi, hafızamla beraber, bundan altı sene evveline çeviriyorum... O zamanlar Beylerbeyi'nde oturuyor ve ben her sabah, 7.45 vapuru ile Eyüp'teki mektebime gidiyordum.

Bilmiyorum ne suretle, elime günün birinde Mişel Zevako'nun, **Ragastan ve Pardiyan** adlı kitapları geçti; o günden sonra en büyük zevkım, beni mektebe götürecek olan vapurun en alttaki salonuna inip, romanlarımla başbaşa kalmaktı. Hiç kimsenin gelip oturmadığı bu karanlık salonun, biletçilerin bile uğramağa üşendikleri en kuytu köşesine çekilip, rahatca onları okurdum.

Böyle bir yeri seçmeme sebep ne idi bilmiyorum. Muhakkak ki, burasının, nâne şekercilerinin kendilerine mahsus haykırmalarının ve salon halkının, bir İtalyan orkestrası gibi her notadan çıkan sesleri ile dolu güverteden ayrı bir hususiyeti vardı. Belki de okuduğum, binbir macera ve heyecan ile beni teshir eden Ragastan ve Pardiyan'ın kendine has güzelliği, bu kimsesiz salonu bana has gösteriyordu.

Kendimi eserin te'sirine daha çok bırakabilmek için, koyu kahverengi maroken koltukları ve isli beyaz tahlisiye kemerleri ile süslenmiş bu sigara kokulu salon benim nazarımda, biran içinde, Sezar'ın saray odalarından biri oluyor, denizden başka birşey görmeyen yosunlaşmış, yuvarlak pencerelerinden içeri girmek isteyen beyaz köpüklü dalgalar, bana, Ragastan'ın, sevgilisini sudan nasıl kurtardığını gösteriyor, iskeleye yanaşacağı sırada vapurun uzun uzadıya çalan zili, bana, Pardiyan'ın düğününü müjdeleyen çan seslerini hatırlatıyordu.

Üsküdar'da, herhâlde sesinin tonu dolayısıyle, biran için romanımın kahramanını canlandıran iskele me'murunun, "Beşiktaş'a gidecekler, aktarma!„ diye bağırması, bana, birdenbire, Pardiyan'ın, şövalyelere hitabesini, Köprü'ye geldiğimiz zaman halatcının diğer iskelelerden büyük olan iskele

kazığına halatını isabet ettirmesi, Ragastan'ın, kemendle uşağını nasıl kurtardığını, bana hatırlatırdı.

O zamanlar vapur, deniz, iskele, herşey bana, Zevako'nun eserlerinden bir sahne, ben de o eserlerin bir kahramanı imişim gibi geliyordu. Bunun için, eserin zevk aldığım kısımlarını tekrar okudukça, onları etrafımdaki şeylere benzetiyordum; işin asıl tuhafı da, onların zevkini de ancak vapurda, onun en alt salonu ile, 7.45'e haftada iki gün tesadüf eden 74 numaralı vapurun dört kişilik hususi kamarasında duyuyordum.

Bu hâl, İstanbul'dan ayrılıncaya kadar devam etti; ondan sonra hiçbir zaman bu kitaplar bana vapurda verdikleri zevkı veremediler.

Bu gün, kütüphanemin bir köşesinde tozlanıp, daimî bir uykuya dalan, o zamanlar içlerindeki maceralardan ziyade, şu mısraı hatırlatıyorlar: Geçmiş zaman olur ki hayâli cihan değer..

1941-42, VI. Ed. C, 1200 Bülend

II.
BİR İLKBAHAR GEZİNTİSİ

Tepe arasından güleç bir artis gibi bulut perdeleri arasından can verici dalga saçlarını etrafa yayarken 5 arkadaş sık ormanlar arasında geçerek önümüze serpilen zümrüt çimenler arasını süsleyen papatyalı zümrüt bir ovada basmağa kıyılmayan çimenler arasına gömülüp otlayan kuzucuklar arasında geçerek bir çam gölgesinde oturan. Gamsız çobanın yanık kavalını dinledikten sonra ilerimizde bulunan bir çeşmenin kenarında bir çiçek kokusu yükselen güzel bir köşke oturup tabiatin güzelliğini, etrafımızı çeviren gül kokuları arasında şakrak sesleri ile etrafa neşe saçan. Şen bülbüllerin sabah şarkıları, ve narin kelebeklerin papatyalar üzerindeki rakıslarını seyrediyorduk. Ben yakınımızda bulunan bir leylâk ağacına çıkıp. Çiçeklerini okşarken çiçekler üzerinde çirkin sesleriyle homurdanan arılar. Kıskanç bir tavırla başıma toplanıp gözlerimi ellerimi iğneleyerek beni kovdular. Gözlerim kapandı, ellerim şişti acısına dayanamayıp feryat ediyordum. Artık akşam olmuştu artık eve bir

kör gibi arkadaşların yardımı ile gidiyorduk. Tam 8 gün gözlerim açılmayıp evde hapis kaldım.

1942-43, IV. B, X

XXI. Mevzu — Dün ve bu gün olan şeyleri *hâtıra* defterinizden naklediyor gibi tertibederek yazınız.

I.

28 Ocak, 1948 — Çarşanba

Okul hayatı, hergünkü gibi geçti. Öğleyin eve giderken, Kâzım Karabekir'in cenaze merasimi dolayısıyle yollar vesaite kapalı idi. Bu sebepten, eve kadar yürüdüm.

Öğleden sonra, akşama kadar ders çalıştım.

Şimdi Goethe'yi okuyorum. Bu kitap beni çok sardı; yarın, arkadaşlarıma tavsiye edeceğim.

29 Ocak, 1948 — Perşenbe

Okul hayatı, aynı nakarat..

Öğleden sonra, ilk defa, okul kütüphanesinde çalıştım; orada çalışmak çok zevkli oluyor.

14.30'da Türk Maarif Cemiyeti Lisesi'nin konserine gittim; ekseri arkadaşlar da orada idi. Konser, çok güzel verildi. Bizler heyecandan âdeta ağlayacaktık..

Burada Beethoven'in bir sözü, bana üç-dört saat önceki konseri hatırlattı. Bakın ne diyor:

"Ekseri insanlar iyi şeyler karşısında rikkate gelirler. İşte onlar iyi şeyi anlamazlar; iyi şeyi anlayan âteşîn olur ve ağlamaz,,.. Demek ki bu konseri ekseriyetimiz anlamadık.

1947-48, VI, Ed. C, Özer Bitici

II.

28.1.1948

Çarşanba

Bu gün de okuluma erken saatte gitmiştim, çünkü ilk derste yazılı yoklama olacağımız için arkadaşlarımla biraz dersler hakkında konuşmak lâzım geliyordu.

Neticede imtihan iyi gitmesi dolayısıyle sevinç içinde idim ki arkadaşlardan biri Meclisbaşkanı Kâzım Karabekir'in öldüğünü söylemesi üzerine ben ve benim gibi olanlar üzerine hüzüntü çöktü. Çünkü yalnız benim değil bütün milletin sevebileceği o büyük adamı kaybetmiştik.

İşte bundan sonraki derslerin nasıl geçtiğini hatırlamıyorum.

Öğleden sonra cenazesi kaldırılacağı için sergi evinin önüne gitmiştim. Herkesin kederli olduğu yüzünden belli idi. Çünkü hepsi Türktü.

29.1.1948

Perşembe

Evvelki günün bıraktığı kederle derslerime tam çalışamadan gelmiştim. Korkulacak bir şey olmadı çünkü öğretmenlerin hepsi ders verdiler, böylece biraz ferahladım.

Öğleden sonra okulumuzda kızlar tarafından bir konser tertip edileceğini haber aldım.

Arkadaşlarımın çoğu geleceklerdi, hattâ bana da gelmemi söylediler. Buna merak ettiğim için 2,5'de geldim, Salon kız ve erkek arkadaşlarla dolu idi. Netice de kızlar çok güzel yaptılar ve bizi yeter derecede memnun ettiler.

1947-48, VI. Ed. C, X

XXII. Mevzu — Âilenizden birinin naklettiği, veya kendinize âit bir hâtıranızı yazınız.

I.

O akşam, diğer arkadaşlar gibi benim de üzerimde meşguliyetsizlikten doğan bir sıkıntı vardı. Birara Ahmet adındaki arkadaşım, hepimizin, önemli bir hâtıramızı naklet-memizi teklif ederek sessizliği bozdu. Birçoklarımız hâfızalarımızı yoklarken, yine Ahmet, önce ben anlatayım diye atıldı ve anlatmağa başladı:

".. O sıralarda ben annemle birlikte İstanbul'da idim. Babam ise, biz talebeler gibi, bir yaz tatiline sahip olmadığından Ankara'da bulunuyordu.

"Biz, teyzemlerde kalıyor ve şu üç aylık tatilimizin

mümkün olduğu kadar tadını çıkarmağa çalışıyorduk. Gündüzleri denizden çıkmadığımız için, akşamları oldukça yorgun düşüyor ve erkenden yatıyorduk; fakat ne yazık ki mesut günlerimiz çok devam etmedi.

"Yine denizden bıkana kadar ayrılmadığım bir günün gecesinde, bir buhranla uyandım; korkunç bir rüya görüyordum. Babam ateşler içinde, yatakta kendini oradan oraya atıyordu. Müthiş bir ıztırap ile gerilen dudakları ve küçülen gözleri ile çehresini hâlâ unutamam. Elbette o gece sabaha kadar kalbimi çelikten bir el sıktı durdu.

"Ertesi gün, annemi üzmemek, meraklandırmamak için kendisine rüyamdan bahsetmedim; fakat her fırsat bulduk-ça, İstanbul'dan artık bıktığımı söyledim. Annem ise daha dünkü neş'emi hatırlayarak, sözlerime çok hayret etti.

"Ertesi gece, yine aynı korkunç rüya beni uyandırdı. Bu sefer babamın başında birçok doktor toplanmış ve hepsi bana, "Çabuk gel!„ diye bağırıyordu. Çıldıracak gibi idim; gece yarısı annemi kaldırıp bütün bunları anlattım. O da birden heyecana kapıldı; böylece, korkunç bir panik içinde bir gece geçirdik ve ertesi sabah, palaspandıras İstanbul'dan ayrıldık.

"Ankara'ya ulaştığımızda, babamı hakikaten korkunç bir hastalığa tutulmuş, âdeta komaya girmiş bir halde bulduk. Doktorlar ümidi kesmişlerdi. Bundan sonra bir ay kadar aşırı bir ihtimamla babama baktık; nihayet nekahet devresine girdi ve iyileşti.„

Bu vak'a hepimizi düşündürmüştü. Rüya gibi şeylere inanmayan ben, arkadaşımın bu hâtırasını dinledikten sonra, birşeyi vukuundan önce hissetme hâdisesine inanmağa başladım.

1955-56, VI. Ed. A, 728 Erkut Üzgen

II.

Şimdi sizlere babamın anlattığı bir kahramanı gözlerinizin önünde canlandırmağa çalışacağım.

Ahmet Çavuş babamın anlata anlata bitiremediği adam. Tıknaz vücutlu. Kısa boylu esmer sert ve siyah saçlarını tamamlayan çatık kaşlarıyla şimdi sanki gözlerimin önünde görür gibi oluyorum. Fiziki yapısı pek muazzam, olmayan

Ahmet cesaret ve metanetiyle; herkesin sempatisini kazanmış; ve onların gözlerinde edebiyen yaşamağa hak kazanmış adam. Bir kış gecesiydi pek hatırlıyamıyorum ocağın ya onyedi veya on sekizi. İşte o günü şimdi yaşıyor gibiyim; Ortalıkta sis var göz gözü görmüyor. Herkes heyecan içersinde çırpınıyor.

Düşman makinelileri etrafı tarıyor, top sesleri insanın kulagını sagır edercesine ses çıkarıyor; Bizde siperde yatmış bir türlü düşmanı hatını geçemiyorduk. Fakat bizim bu hattı geçmemiz için o meyus silâh sesinin kesilmesi lazımdı; ama bunu kim yapabilirdi. İşte bizim Ahmet sessizce yerinden kalkıp o tarafa ilerliyip on dakka sonra o makineliyi susturmaya muaffak olmuştu; Ama Ahmet de susmuş bir daha geri dönmemişti.

1955-56, VI. Ed. A, X

XXIII. Mevzu — Hayatınızın son on yılına âit ve sizce mühim herhangibir *hâtıra*nızı yazınız.

I.
ORTAOKULDA İLK GÜN

Hayatımın son on yılı içerisinde beni en fazla duygulandıran hâdise şüphesiz ki ortaokula başladığım gündür. Bu günü asla unutamam. O sabah erken kalkmış, hazırlanmıştım. Kalbim delice bir sür'atle çarpıyor, dakikalar geçtikçe heyecanım artıyordu. Yeni arkadaşlar kazanmanın, bir sınıf daha büyümenin sevinci yanında utangaçlığımın doğurduğu bir korku beni sarıyor, her derse ayrı bir hocanın girmesine nasıl intibak edeceğim düşüncesi beynimi tırmalıyordu. Heyecan ve korkudan yüzüm sararmış, dizlerim titremeğe başlamıştı; buna rağmen evden biraz evvel çıkıp anneannemin, annemin ve diğer büyüklerimin hayır dualarından, nasihatlarından kurtulmak istiyordum. Onların bütün itirazlarına rağmen evden epeyice erken ayrıldım. Yolda heyecanım ve korkum biraz azalır gibi olmuştu.

Mutattan çok daha evvel geldiğim hâlde okulda eski arkadaşlarımdan bâzılarına rastlamak beni çok sevindirdi.

Onlar da benim gibi heyecanlı idiler; fakat beraber vakit o kadar çabuk geçiyordu ki heyecanımızı, korkumuzu âdeta unutmuştuk.

Nihayet zil çaldı. Bu zil sesi bana o güne kadar duyduğum zil seslerinin en acısı, en insafsızı gibi geldi. Birdenbire kalbim çarpmağa başladı; o kadar ki bu gün bile, kalbimin, zilin tokmağı ile âdeta yarış ettiğini söyleyebilirim. Heyecandan bayılmamak için kendimi zor tuttum. Bu hâlimi arkadaşlarım da sezmiş olacaklar ki, "Hasta mısın?„ diye bana sual sormağa başlamışlardı. Kendilerine hiçbir şeyim olmadığını söylememe ve bütün gayretlerime rağmen, fazla korku ve heyecandan ilk derste bayılmıştım.

Ayıldığım zaman, kendilerinden Azrail kadar korktuğum yeni öğretmenlerimin bana gösterdikleri evlât muamelesinden çok mütehassis olmuştum, gözlerim yaşarmıştı.

Bu gün bile bu hâdiseyi hatırladığım zaman, kendi kendime hem güler, hem de korku ile karışık bir heyecan duyarım.

1958-59, V. Fen A, 570 Abdullah Bulun

II.
SON ON SENEDEN..

Sizlere, güzel gençliğin unutulmayacak renk ve neş'esini ihtiva eden senelerden bahsetmek istiyorum. Karakterin, kişiliğin son retuşlara mâruz kaldığı ve teessüs ettiği sıralar... Bu devreye, bu yaşlara ait hâtıraları silmenin, unutabilmenin imkânı var mıdır? Artık kurulan arkadaşlıklar temelli ve uzun süreli olmağa, edinilen tecrübeler, acı veya tatlı olsun, derin izler bırakmağa, hayat değişik bir gözlükle seyredilmeğe başlanmıştır.

Bu tatlı gençlik çağına ait unutamayacağımı sandığım acı bir hâtıram var ki buna "yüzkarası„ ndan, "şarssızlık„ a kadar birçok isimler takabilmek mümkün.. Beni hayata bir adım geç kazandıracağını söylesem, siz de bu kabahatime bir ad koyabilirsiniz zannederim.

Tehlikeli yaşlar diye vasıflandırabileceğim bir devrenin mağlûbu oldum. Acı yenilgim, aynı sınıfı tekrar etmeme, kıymetli bir sene kaybına sebep oldu. Bu sınıfa, başarılı sa-

yılabilecek derecelerle ulaşan biri için, böylesine bir muvaffakıyetsizlik cidden çok üzücü..

Bâzan mağlûbiyetin müsbet te'siri de olurmuş.. Kaybedilen bir yılın öğretitkleri, bıraktığı iz, belki de senelere mal olacak bir başka hatayı önleyecektir. Avunmağa çalışıyorum zannedeceksiniz amma, neden, nasıl olup bittiği üzerinde durmaktansa, aynı hatayı tekrar etmemeğe çalışmağı kendi kendime tavsiye edenlerdenim.

Son senelerim denince, ister istemez böyle derin iz bırakan bir vak'a hatırıma geldi; halbuki, hemen herkesin doyamadığı ve tekrar kavuşmak istediği gençlik yılları nice neş'eli, hareketli günlerle doludur. Ne yazık ki bu yıllara ait güzel bir hâtıra nakletmeme, bir diğer acı hâtıranın gölgesi mâni oluyor.

1958-59, V. Fen A, Heper Besbelli

III.
FEN KOLU

Hayatımın son on yılına âit, ve bence en mühim şey: lise hayatında fen kolunu seçmemdir. Fen Kolunu seçmekle istikbâl hakkında kendime bir yol çizmiş oluyorum. Bu yolu seçmem, hayatımı muhakkak mühendislikle veya fen ile ilgili bir meslekle kazanacağım demek değildir. Bunu mezun olduğum zaman ki durum tayin eder.

Ben buna rağmen fen kolunu seçmekle kendime iyi bir yol çizdiğime eminim. Çünkü Fen zihni düşünmeğe alıştırır. Bu ise bütün hayat boyunca lazımdır. Ben bunun için fen kolunu seçmemi hayatımın en mühim olayı sayıyorum.

1958-59, V. Fen A, X

XXIV. Mevzu — Tanıdığınız bir kimsenin hayatına ait bir *biyografi vak'ası* (msl., bir doktorun ilk ameliyatı, bir avukatın ilk müdafaası, aileniz fertlerinden birinin, dedenizin, büyük annenizin hayatını canlandıran bir vak'a) yazınız.

I.
BALKAN HARBİ'NDE DEDEMİN BAŞINDAN GEÇEN BİR VAK'A

1913 Balkan Harbi, dedemin kalbinde derin yaralar açıyor. Bugün dahi, o zaman şahit olduğu hâdiseleri hatırlayınca üzülür, gözleri dolar. Bunlar arasında ibret verici olması bakımından, şu vak'a dikkate şayandır:

Dedemin, gençlik yıllarını geçirdiği Ece Sultan Çiftliği'nde hizmetkârlar arasında birkaç da Bulgar varmış.. Bunlardan İstoyan, yatı olduğu için dedemle arkadaşlıktan hoşlanır, onu çok severmiş. Dedem, bu Bulgar gencini diğerlerinden farklı bir hizmetkâr olarak tanıdığını ve o zamanlar onu sevdiğini söyler.

Harbin başlaması, çiftliğin sakin hayatını da bozuyor. Bulgar hizmetkârlar, birer birer çiftlikten kaçıyorlar. Bu arada İstoyan da bir gece çiftlikten gizlice ayrılıyor.

Kadın, çoluk-çocuk, ihtiyar tanımayan Bulgarlar, bütün Türk köylerini, şehirlerini basarak katliâm yapıyorlar; genç erkekleri Edirne'de Sarayiçi mıntıkasına sürüyor, aç ve susuz bırakarak ölüme mahkûm ediyorlar. Bu esirler arasında dedem de vardır.

Dedem esir edildiği gün, babasının hatırı için Bulgarlar'ın kendisini serbest bırakacaklarını tahmin ediyor. Birkaç gün, bu ümit içinde yaşıyor; fakat esaret hayatının üçüncü günü bu ümit de kırılıyor. Açlık ve susuzluk iradesini yeniyor, ölümün kat'î olduğuna inanıyor.

Bu ilk ümitsiz günün akşamı, bir Bulgar askeri kendisine yaklaşarak, mağrur ve küçümser bir eda ile, kaçmasına müsaade edeceğini söylüyor. Bu asker, İstoyan'dır. Az sonra dedem, sazlıklar arasında gizlenerek bu ölüm kampından ayrılıyor.

İstoyan'ın mağrur hâline hayret eden dedem, bunu şöyle anlatıyor:

"Esir kampında ölümü göze aldığım bir sırada İstoyan'ın beni kurtarmasına çok sevinmiştim. İstoyan bana karşı mağrur bir tavır takınmıştı. Bu hakikaten tuhaf birşeydi; fakat zafer neş'esini ilk defa tadan esir ruhlu bir Bulgar için, gayet tabiî idi; hiç olmazsa yaptığım iyilikleri tamamen unutmamıştı. Pekçok Bulgar onun kadar da olamadılar ya..,,

1956-57, V. A, 572 Tanju Durusal

II.
REKABET

Onyedinci asrın sonu ile onsekizinci yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan Alman bestekârı Straus, meydana getirdiği vals besteleri ile zamanının Vals Kralı ünvanını kazanmıştı; fakat aynı devirde yetişmiş olan oğlu Johann Straus yeni besteleri ile, babasının en kudretli rakipleri arasında yer almıştı. Hattâ bu rekabet o dereceye varmıştı ki bir aralık, baba ve evlâtlık duyguları yerini, biribirini çekemeyen ihtirasların esiri olmuş kimselerin hisleri işgal etmişti.

Genç Straus ilk defa babasının orkestrası ile alâkalı, bir müzik beldesiyle anlaştı. Bu haber üzerine Straus ilgili bulunduğu bütün gazinolara, oğlu ile kontrat yaptıkları takdirde her biri ile alâkasını keseceğini bildirdi. Nihâyet Johann Straus'un idaresinde ve kendi eserlerini takdim edeceği beklenen gün gelmişti; bittabi babası konserde tam bir münekkit olarak bulunuyordu. Konserin ilk kısmını teşkil eden eserleri çok beğenilerek uzun uzun alkışlandı; fakat konserinin son parçasını babasının bir valsiyle bitirmesi, her bakımdan büyük bir surpriz yarattı. Kendine rakip olarak konserini dinleyen babası gözleri yaşlı olarak evlâdına kucak açmıştı.

İşte bu hareketi ile Johann Straus hem hakiki babasına hem de sanat hayatına kavuşmuştu.

1956-57, V. A, X

XXV. Mevzu — Hayatınızla ilgili bir *seyahat* vak'asını mevzu alarak bir kompozisyon yazınız.

I.
TRAKYA'NIN İNCİSİ EDİRNE

Edirne, küçüklüğümdenberi hemen her sene gittiğim bir yer olduğu hâlde, her seferinde buraya tatlı bir heyecanla gider ve ayrılırken de üzüntü duyarım. Edirne'yi niçin bu kadar sevdiğimi, son seyahatime kadar hiç düşünmemiştim. Bu, vatan sevgisi, millet sevgisi gibi birşeydi benim için.

Son seyahatimde bu sırrı bulmak, meydana çıkarmak istiyordum. Yağmurlu bir günün sabahı İstanbul'dan hareket etmiştik. Öğleye doğru yağmur dinmiş, güneş açmıştı. Böyle, tabiatın en güzel göründüğü bir anda ovanın nihayetinde iki ince minareyi görerek Edirne'yi tanıdım. Bunlar Edirne'ye gelenleri karşılayan, gidenleri uğurlayan Selimiye'nin zarif, ince minareleri idi. Az sonra yan yana duran, asırlık ahşap evler ve küçük modern villalar arasından şehrin merkezine geldik.

Edirne'yi çok kimse eski bir başkent, bir camiler beldesi olarak tanır. Bâzısı ise onu kokulu sabunları, devaimisk (bir nevi şeker) ve bademezmeleri ile bilir. Bütün bunlar Edirne'nin diğer hususiyetleri yanında ehemmiyet ifade etmez. Edirne'nin çekiciliğinin sebebi bunlar değildir.

Evet, Edirne'yi bu son seyahatimde hakikaten, daha çok sevdim. Önce onu tarihî cephesiyle tanımak istedim ve ilk olarak da eski semtlerini günlerce dolaştım. Metrûk evler, harap mezarlıklar, yıkık türbeler arasında gezdim; eski, dar sokaklara girdim. Oralarda kendimi Yirminci Asır'dan çok uzak devirlerde zannettim; kavuklu mezar taşlarında ecdadımızın yaşayan ruhlarını sezdim. Bu semtlerde halk fakirdi, yaşama seviyesi düşüktü; fakat mesuddu, bahtıyardı. Dünya içinde Âhiret hayatı yaşıyorlardı. İki yaşındaki bir çocukta dahi olgun bir insan hâli vardı. Burası Âhiret'le dünya arasında bir köprü idi; uhrevî bir sessizlik her tarafa sinmişti. İnsan sesi duymak istemiyordum ve o sesi burada duymadım da...

Bir başka gün camileri dolaştım. Bu mahalleri her seferinde şiddetini kaybetmeyen bir heyecanla seyrederim. O gün de hayranlıkla, takdirle ziyaret ettim.

Bir diğer gün Sarayiçi'ne gittim. Yekpare, kesif bir yeşillik vardı burada; fakat nedense insanın içini ürperten bir sükût her yeri kaplıyordu. Dört tarafı nehir ile çevrilmiş bu adacık eski Edirne Sarayı'nın bulunduğu yerdir. Muhteşem saraydan arda kalan, yıkık bir duvar, bir su terazisinden ibaretti. Sarayiçi'ni dolaşırken Kırkpınar Güreşleri'nin yapıldığı yeri de gördüm.

Kosova, Budin, Viyana akıncılarının yavuz atları ile Avrupa'ya açıldıklarını hissettim. Meşin donlu Kırkpınar Ağaları'nın, "Hodri meydan!,, nâralarını işitir gibi oldum.

Edirne'nin yeni semtlerinde gördüğüm şeyler apayrı idi. Bir sanat eseri gibi, incelikle işlenmiş, inşa edilmiş bu ahşap konakları, zannederim ki herkes beğenir. Bu evlerde dıvarlar, tavanlar daima oyma işleri, yağlı boya resimlerle süslüdür. Bunların halkı neş'elidir Şehirdeki Rum ve Yahudi azınlıklar da bu semtlerde otururlar.

Çarşıyı çok iyi bilirim. Çok kere, dedemin çarşının en işlek yerinde olan mağazasına gider, orada olup bitenleri yakından görürdüm. Sabahın erken saatlerinde, mağazalarını açmağa gelen tüccarlar, seyyar satıcılar ile çarşıda kalabalık başlar. Az sonra alışveriş için köylerinden şehre gelenlerle bu kalabalık daha kesif bir hâl alırdı. Öğleden sonra parklarda, gazinolarda faaliyet başlar; birinde çalan caz müziğine, bir diğerindeki alaturka şarkıcının sesi karışır. Akşam üzeri yedisinden yetmişine kadar herkes sokaklara dökülür. Geveze Yahudi madamlarının sesine, simitci ve börekçilerin sesleri karışır. Dört bir yandan ezan sesleri yükselir. Edirne'nin birer hususiyetini teşkil eden lândon ve faytonlar, parke taşlar üzerinde madeni sesler çıkararak, neş'eli toplulukları Karaağaç'a taşırlar.

Karaağaç'ın elli sene kadar evvel bir "Küçük Paris„ olduğunu söylüyorlar. Bu gün o hâli kalmamakla beraber hâlen şehrin en güzel mesire yeridir. On kilometre uzunluğunda parke bir yol, Edirne'yi Karaağaç'a bağlar. Bu yolda gökyüzünü göremezsiniz; çünkü ağaçlar buna manidir. Yol boyunca müzikli gazinolar ve kır kahveleri yer alır. Buralarda, Meriç üzerinden gurubu seyretmek insana ayrı bir zevk verir.

Karaağaç İstasyonu, Türkiye'nin batıdaki son durağıdır. Avrupa tirenleri buradan geçtiği için her ırka mensup insanla bu istasyonda karşılaşmak mümkindir.

Kısa pantolonlu, yaya, otomobilli, bisikletli turistlere Edirne'de her zaman rastlanır.

Edirne'de görüşüp arkadaşlık ettiğim kimselerden de daima dostca muamele gördüm. Hepsi, yardımdan hoşlanan, dürüst, çalışkan, temiz yüzlü kimselerdi.

İşte, beni cezbeden şey: Bu güzel şehir ve onun dost halkı idi. Bunun için Edirne'den ayrılmak bana bu kadar zor, bu kadar acı geliyordu.

1956-57, V. A, 572 Tanju Durusal

II.
HEREKE

İlk defa seyahate çıkmama rağmen hiç sıkıntı çekmiyordum. Hareketten beş veya on dakika sonra aldığım kitabı okumağa başladım. O kadar dalmışım ki, hangi istasyona varacağımızı bile bilmiyordum.

Bir ara başımı kaldırıp pençereden baktığım zaman; tabiat Dünya'da en usta ressamın fırçasından çıkartmağa muktedir olamadığı renklerle meydana getirdiği ve İranda dahi böyle bir eşine rastlanması mümkün olmayan halıyı gördüm. Cidden bahar nadide güzelliğini, insanların yaşama arzusunu artırmak için bir çok yerlere yaymıştı. Bunlara hayran hayran seyrederken bir istasyonda durduk.

Burayı merak ederek hemen dışarı çıktım. Gözüme pençerenin tam karşısında siyah yazılarla yazılmış Herek çarptı. Burası görünüşte ufak bir yerdi. Sonra istasyonda börek, meyve, pide satıcılarından başka kimse yoktu. Fakat çok güzel bir manzaraya sahipti. Çok geçmeden tekrar yola koyulduk. Romanı bitirmeğe fırsat kalmadan Haydarpaşa'ya vasıl olduk.

1956-57, V. A. X

XXVI. Mevzu — *Gazete Hikâyesi* hakkındaki bilginize dayanarak, bu nevi'de bir hikâye yazınız.

I.
ACABA ANLADI MI?

Geçen günlerin birinde koridorda, kahkahalarla gülen başka sınıftaki bir arkadaşım dikkatimi çekti. Yanına gidip,

"Ne oluyorsun yahu, bu ne gülmek?,, dedim.

O, birisinin sormasını bekliyormuş gibi, hemen anlatmağa başladı:

"Dersimiz boştu.. Biraz gürültü yapıyorduk.,,

"Biraz değil, epeyi.,,

"Dur, lâfımı kesme. Nöbetçi hocamız hışımla içeri girip, önde duranlara, "kim yapıyor bu gürültüyü?,, diye sorunca,

ön sırada oturanlar, "Arkadan yapıyorlar hocam,, dediler Hoca, her sıraya aynı hâli soruyor, aynı cevabı alıyordu. Nihayet, en arkada tek başına oturan, sınıfımızda en akıllı ve zeki olarak geçinen arkadaşa, "Sen mi yapıyorsun?,, diye sordu. Hocanın gazabından kurtulmak için ne yapacağını şaşırmış, gözleri yuvalarından fırlamış bir hâlde —gerisindeki duvardan habersiz—, baş parmağı ile arkasını gösterip, kısık bir sesle, "Arkadan yapıyorlar hocam,, dedi. Hocamız kahkahalar atarak sınıftan çıktı gitti. Sınıf gülmekten kırılıp geçerken ne olduğunu hâlâ anlayamayan arkadaşımız, dişlerini göstererek zorla gülümsemeye çalışıyordu.,,

1958-59, VI. Ed. A, 2924 Yücel Turgu

II.
İÇİMİZDEKİLER

Evimizi, Dikimevi otobüs durağına bağlayan şirin ve cana yakın görünüşlü bir sokak vardır; fakat bu sokağı çirkinleştiren ve nerede görsem hiç hoşuma gitmeyen bir illeti var: Dilenciler.. Bunların bâzılarına acısam bile, sırf bunu kendilerine meslek edindikleri için kendilerinden nefret ederim.

Birgün gene Ulus'a gitmek için evden çıktığımda, dörtyüz metrelik yola dört tanesi birden dizilmişti. İlki, göğsünü saran alçıyı göstermek için, gömleğini son düğmesine kadar açmış. Diğerinin bir bacağı yok.. Öbürüne dilenci değil de dolandırıcı desek daha doğru olur; zira, görünür bir sakatlığı olmadığı gibi, sihhatinin de benimkinden iyi olduğu ilk bakışta belli.. Sonuncusu daha akıllı çıkmış, doğrudan doğruya değil de dolayısıyle dileniyor. Önünde küçük bir kutu, içinde de birkaç sürgülü iğne, üç tane nane şekeri, bir-iki tane balina gibi miktarları hiçbir gün değişmeyen ıvır zıvır şeyler... Dilenmiyor hissi uyandırdığı için olacak, gelip geçenler hiçbir şey almadan en çok buna para verirler.

Dikimevi'nden otobüse binip Ulus'a gittim. İşimi bitirip, tekrar otobüse binmek için durakta bekliyordum. Akşam üzeri idi. Yollar ve duraklar oldukça kalabalıktı. Birara kulağıma, güçlükle duyabildiğim bir ses geldi. Bu ses,

"Gazete.. Akşam gazetesi.. Gazete..,, diyor; fakat bağırmıyor, âdeta fısıldıyordu. Baktım, sesin sahibi, iki-üç metre

ileride, sırtını T.H.Y. Bilet Satış Bürosu'na vererek oturmuş, onüç-ondört yaşlarında bir çocuk.. Ayaklarının sakat olduğu ve sürünerek gittiği, oturmasından ve yanındaki takunya gibi şeylerden belli... Gelip geçenlerin ekserisi, ceblerinde olduğu hâlde, sırf bu çocuktan almış olmak için gazete alıyor. Kimisi de birkaç adım geçtikten sonra dönüp gazete istiyordu. Bu arada iyi giyinmiş bir kadın da çocuğun önünde durdu, uzunca bir aramadan sonra çantasından bir lira çıkardı çocuğa verdi. Çocuk da bir eliyle cebinden bozuk para çı. tırken gazeteyi uzatarak,

"Buyurun,, dedi. Kadın,

"Hayır evlâdım, gazete almayacağım, o para senin olsun,, dedi ve yürüdü.

Çocuğun yüzü ânîden değişti. Kaşları çatıldı. Çehresinde önce hiddetini yenmeğe çalışan bir mâna, sonra da hasmına atılmağa hazırlanan bir ifade hasıl oldu. Birden,

"Bayan, Bayan!,, diye bağırdı. Henüz fazla uzaklaşmamış olan kadın âdeta sıçradı, geriye döndü. Biran, çocuk hiddetle, kadın da şaşkın şaşkın bakıştılar. Kadın korkarcasına yaklaştı. Çocuk, parayı yüzüne atar gibi kadına uzatmıştı.

"Ya gazete, ya da parayı alırsınız. Ben dilenmiyorum. Sizin paranıza da ihtiyacım yok,, dedi. Kadın şaşalayıp hareketsiz kalmıştı. Elini uzatıp parayı almağı bile akıl edemiyordu. Yalnız,

"Fakat... Oğlum... Şey...,, diye kekeledi. Tereddütle elini uzattı, parayı aldı. Ağır ve düşünceli bir şekilde çantasına koydu. Sonra kendini toparladı ve

"Affedersin oğlum. Fakat ben nasıl bilecektim ki..,,

Çocuk hemen sözünü kesti ve âdeta birşeyden utanmış gibi önüne bakarak,

"Asıl ben özür dilerim. Kalbinizi kırdım galiba.. Kusura bakmayın.,, dedi. Kadın, daha birşeyler söylemek ister gibi yaptı; fakat konuşamadı. Yalnız yutkundu, döndü ve yoluna devam etti.

Ben artık bu sakat gazeteciyi merakla değil, hayranlıkla seyrediyordum. Bu sağlam karakter, asil ruh ve terbiye karşısında gözlerim dolar gibi olmuş, sarsılmıştım. Çocuğu tahtına oturmuş bir hükümdar gibi görüyordum. Tam bu sırada, kulağımın dibinde bir ses,

"Haydi delikanlı, yürüsene ne duruyorsun, otobüs geldi,,

dedi. Uykudan uyanır gibi irkildim. Dönüp baktım. Yaşlı, babacan bir adam; gülerek,

"Âşıksın galiba evlât.. Bu ne dalgınlık„ dedi.

"Değil, ama ona benzer birşey..„ dedim.

"Nasıl olursa olsun. Hele gençlikte iyi şeydir mübarek.. İnsana kuvvet verir„ dedi. Gülüştük ve otobüse bindik.

Ben, Dikimevi'nde indim. Eve giderken yine o dört şahs-i muhteremin aynı yerlerinde durduklarını görünce, Ulus'taki çocuğu hatırladım ve yaşlı zatın aşk zannettiği şey, kalbimi bir kere daha sızlattı.

1958-59, VI. Ed. A, Tunç Çırgan

III.
KORKUNÇ FELÂKET

İki sene önce Ankara'da vuku bulan korkunç sel felâketinden bir gün sonra, arkadaşımla bu felâketin kasıp kavurduğu yerleri gezmek için yola çıktık. Gördüklerimiz ve duyduklarımız bize çok acı verdi. Yıkılan evler, bir saman gibi sürüklenmiş ağaçlar gördük.

Yolda rastladığımız bir asker bize yıkılmış bir evi göstererek,

"Şu harabolmuş evde tam on iki insan otururdu, felâketin olduğu gece bir akrabalarının yanlarına gitmişler, eğer o gece evde olsalardı hiçbir fert kurtulamazdı. Demek ki ölüm onların alnına henüz yazılmamış„ dedi.

Biz yine gezimize devam ettik; yolda çamur dolu bahçenin bir köşesinde ağlayan bir ihtiyar kadın gördük. Arkadaşım,

"Neye ağlıyorsun nine, sen kimlerini kaybettin?„ diye sorunca aldığı cevap şu idi:

"Hamdolsun evlât, ailemden kimseyi kaybetmedim. Yalnız bankaya yatırdığım paraların cüzdanı ile sandıktaki altınlarımı kaybettik, onun için ağlıyorum„ dedi. Arkadaşım,

"Kaybolan banka defteri yeniden alınabilir, altınların da evlâtların tarafından yeniden kazanılır„ diye teselli etti.

Daha yukarılara, yâni Mamak'a kadar çıktık. Orada bir Mamak'lı görmüş olduğu şu faciayı anlattı:

"Kırk yaşlarında bir adamın iki çocuğu ile karısı selde boğuldu. Kendisini bulunduğu yerden kurtarmak istedik ama,

o, "Ailem ve çocuklarım gittikten sonra ben bu dünyada nasıl yaparım„ diye haykırarak, kendisini o coşkun selin akıntısına bırakıverdi; bütün uğraşmamıza rağmen onu kurtaramadık. O acı hâdise gözümün önünden bir türlü gitmiyor„ dedi.

Daha fazla bu acılara dayanamayacağımızı anladık; tekrar geri döndük. Şunu anladım ki tabiat âfetlerinin meydana getirdiği felâketler diğer felâketler gibi gelip geçici değil; hatırladıkça insanın tüyleri ürperiyor. Allah bu gibi âfetlerden insanlığı korusun!

1958-59, VI. Ed. A, 1820 Necati Güleç

IV.
MAÇ MERAKI

Büyük ağabeyimin sekiz-on yaşlarında, kara kaşlı, kara gözlü, Yeşne isminde şirin bir kızı vardır. Âdeta kız değil, erkektir. Her kızın bebek oynamağı sevmesine rağmen, bu, oyuncak tabanca ile oynamaktan, futbol maçına gitmekten pek hoşlanır.

Geçenlerde onlara gittim. "Amuca!„ diye boynuma sarıldı. Bir gün evvel ağabeyime kendisini maça götürmesini söylemiş, bugün götüreceğine dair söz almıştı. Ömründe ilk defa maça gidecekti. Çok heyecanlıydı. İkide-bir yanıma gelip maç hakkında bilgi istiyordu:

"Amuca, hangi takımı tutayım?„

"Hangisini istersen...„

"Sen hagi takımı tutuyorsun?„

"Şu takımı...„

"Öyle ise ben de ötekini tutarım. Hangisi kazanacak dersin?„

"İnşa'llah benim takımım kazanır...„

"Gel iddiaya girelim. Eğer benim takım kazanırsa, beni sinemaya götür. Seninki kazanırsa birşey yok.. Tamam mı?„

"Pekâlâ!„

İddia onu iyice heyecanlandırmıştı. Biraz sonra evden çıkıp maça gittiler.

İki-üç saat sonra geri gelirken sevinçten âdeta uçuyordu. Maçı çok beğenmişti; aynı zamanda kendi tuttuğu takım da kazanmıştı. Hemen yanıma gelip,

"Amuca, iddiayı kazandım. Beni sinemaya götüreceksin, değil mi?„ diye sorup, maçı anlatmağa başladı.

Ertesi günü onu sinemaya götürüp sözümü yerine getirdim, ama o benimle, takımının mağlûbiyetinden dolayı iki hafta alay etti.

1958-59, V. Fen D, 2858 Adnan Aren

V.
BİR SİNEMA DÖNÜŞÜ

Birkaç arkadaş çok eğlenceli bir filme gitmiştik. Çıkıp Beyoğlu'nda bir boy dolaştıktan sonra, ayak üstünde birşeyler yemek için Ekspres Kantin'e girdik. Hem tost yiyor, hem de dışarıyı seyrediyordum. İnce ince yağan yağmurla birlikte esen rüzgâr insanı kamçılıyor, rutubet, soğuk içimize kadar işliyordu. O sırada, kapının önünde küçük bir çocuk gözüme çarptı: Kısa pantalonlu, paramparça ayakkabılı, incecik bir ceketle âdeta bir sefalet komprimesi.. Büzülmekten omuzgaları biribirine geçmiş. Yağmur ve ışıklı dekorda daha ufak, daha zavallı duruyor. Gelip geçene ufacık ellerini açıyor, kendisi gibi ufacık bir yardım istiyor; fakat onu gören bile yok.. Çarpanlar sanki vebâlıya değmiş gibi iğrenerek, korkarak, yüzlerini buruşturarak bakıyorlar, kimisi de gülerek geçip gidiyor.

Bir aralık dükkân tarafına dönüp, cama ellerini ve yüzünü dayayarak baktı. Karnının aç olduğu üstüste yutkunmasından belli idi. Vitrindeki yiyeceklere ve karnını doyuran müşterilere, parlak, siyah gözleri ile, imrenerek bakması yüreğimi sızlattı; lokmam boğazımda takıldı, göğsümde sanki birşey düğümlenmiş gibi bir katılık hâsıl oldu. Âniden kapıyı açıp, "Gel!„ dedim. Korka korka, büzülerek içeri girdi. Tezgâhın önüne götürüp hangisinden istediğini sorduğum zaman, yutkunarak bir bana, bir tezgâhdara, sonra gene bana bakarak eliyle işaret etti.

Yiyeceklerini kaptığı gibi kaçıp giderken, arkadaşlarımdan biri göz yaşlarını tutmak için nefsiyle mücadele ediyordu. Ben, "Ne oluyorsun, çocuk gibi ağlıyor musun?„ diyerek kendimi tutmağa uğraştım. Başımı başka tarafa çevirerek, "Haydi„ diyebildim. Eve kadar tek kelime konuşamadan, daima uzaklara bakarak gittik.

1958-59, V. Fen A, 2284 Savaş Ertözün

VI.
ÇOCUK

Öyle aileler tanırım ki çocuğu hiç sevmezler. Kendileri, çocukluktan büyümemişlerdir sanki..

Geçen gün okula giderken küçük bir evin bahçesinde altın gibi sarı saçlı, kar gibi beyaz tenli, penbe yanaklı, biblo kadar güzel bir çocuk gördüm. Birden içim kaynadı. "Kim bilir annesi, babası ne kadar bahtıyardır,, diye düşündüm. Farkında olmadan yavaşlamış, onu seyre dalmışım. Minicik elleri ile tuttuğu küçük bir kürekle kumları kovasına doldururken neş'eli çığlıklar atıyordu.

Birden korkunç bir haykırışla irkildim. Pencereden aşırı derecede boyanmış bir kadın yüzü göründü. Çocuğa,

"Çabuk eve gel, üstünü kirletiyorsun!,, diye bağırıyordu.

Bu yersiz müdahale, çocuğun bütün neş'esini kaçırmıştı. Biraz evvel sevinç çığlıkları atarak oynayan çocukcağız, şimdi sessiz sessiz ağlıyordu.

Oradan üzüntü ile ayrıldım. Bu basit hâdise beni uzun uzun düşündürdü. Çocuğun üstübaşı, oyuncakları yeni ve güzeldi; fakat onun, asıl muhtaç olduğu anne şefkatinden mahrum olduğu anlaşılıyordu; çünkü iyi bir anne çocuğuna başka türlü hitabeder, onu kırmadan pekâlâ çağırabilirdi.

Aradan kaç gün geçti, bilmiyorum. Güzel bir ilkbahar gününde yine okuldan eve dönerken gözüm gayriihtiyarî aynı küçük evin bahçesine kaydı. Bahçe bomboştu. Salıncak kaldırılmış, kumların yerine çakıl döşenmiş ve kenarlara çiçekler dikilmişti; fakat çocuğun oynayabileceği hiçbir köşe bırakılmamıştı. Bu rengârenk çiçeklerin, temiz çakıl taşlarının meydana getirdiği güzellik, altın saçlı yavrucuğun bahçeye verdiği sevimlilik karşısında daha sönük kalmıyor mu idi?

1958-59, IV. A, 2202 Zafer Türkmen

VII.
KÜÇÜK BOYACI AHMET

O sabah tam bir kış havasıydı; kuru bir ayaz insanın iliklerine kadar işliyordu. Her sabah olduğu gibi mektebe gidiyordum. Mektebin bahçesinde, bir sıra hâlinde dizilmiş olan boyacılardan birkısmı ayakkabı boyuyor, birkısmı da müşteri bekliyordu. Ben önlerinden geçerken içlerinden biri:

"Boyayalım ağabi,, dedi.

Bu, esmer, üstü-başı hirpâni, kara gözlü, karmakarışık siyah saçları ile on-oniki yaşlarında bir çocuktu. Ayağında, ayaklarının yarısını açıkta bırakan, ne renk olduğu belirsiz bir ayakkabı vardı. Kara gözlerini bana dikmiş, vereceğim cevabı bekliyordu.

"Hadi, boya bakalım!,, dedim.

Soğuktan morarmış elleri ile fırçaları yakaladı ve boyamağa başladı. Belki acıdığım için, belki başka bir sebepten, nasıl olduğunu bilmiyorum, onun hakkında birşeyler öğrenmek istedim ve gayriihtiyarî,

"Adın ne senin?,, dedim.

"Ahmet!,,

"Anen var mı?,,

"Var ya!,,

"Kardeşlerin?,,

"İki tane; biri altı diğeri yedi yaşında...,,

"Pekâlâ, baban var mı?,,

Bu sorum üzerine biraz durakladı; yüz hatları gerildi ve titrek bir sesle,

"Yok.,, dedi.

"Size kim bakıyor?,,

"Annemle ben.,,

"Annen ne iş yapıyor?,,

"Bir dairede hademe.,,

"Kazandığınız para sizi geçindiriyor mu?,,

"Eh işte...,,

"Mektebe gidiyor musun?,,

"Evet!,,

Bu cevap üzerine birden şaşırdım; çünkü onun mektebe gidebileceğini hiç tahmin etmiyordum ve merakla,

"Ne zaman gidiyorsun?,, diye sordum.

"Mektebim öğleden sonra olduğundan sabah boyacılık yapıyorum, öğleden sonra da mektebe gidiyorum.,,

"Kaçıncı sınıftasın?,,

"Dörtte...,, dedi.

Ayakkabılarımın boyası bitmişti. Oradan uzaklaşırken şöyle düşünüyordum:

Bu küçük boyacı tahsilini devam ettirebilmek için her türlü güçlüğü yenmeğe çalışırken, her çeşit imkâna sahip olan bizler niçin birşeyler öğrenmek için gayret göstermeyiz?

1958-59, IV. A, Erhan Tezgör

VIII.

Bundan 2-3 gün evvel durakta otobüs bekliyordum, bir iki tanesi geçtiği halde hâlâ beklediğim gelmedi. Bir aralık beklemekten usandığı yüzünden belli olan köylü tipli, orta yaşlı, şişmanca bir bayan yanındaki bir kız talebeye:

"Yavrum, bu gelen Tashan'a mı gidiyor?,,

"Hangi Tashan'a?,,

"Ulus'a mı gidiyor ha!...,,

"Öyle söylesene, evet Ulus'a gidiyor çabuk bin kacıracasın.,,

Kadın ilk defa yarışa giren bir tay telaşiyle henüz kalkmış olan otobüse yetişerek kayboldu. Bu cahil kadının şimdiki adını bildiği halde eskiyi söylemekteki ısrarı bana, yirminci asırda, gavur icadı diyerek uçak taşlayan köylüleri hatırlattı. Bunca zamandır bu gavur icadına alışamayan daha doğrusu ürken ve korkmaktan zevk duyanlar yanında mütevazi kazançlarından arttırarak çocuklarına okul yaptıran köylüler olduğunu düşündükçe onlar hesabına kendilerine acımamak elden gelmiyor.

1958-59, IV. A, X

IX.

YOLCU

İnsanlar, türlü hayat şartları altında yer değiştirmek mecburiyetindedirler. İşte aynı gaye ile 1957 nin Eylül ayının bir çarşanba sabahı, doğup büyüdüğü, onu bir anne gibi bağrına basan şirin memleketinden, sakin ve sıcak yuvasından ayrıldı. Bu ayrılış üzerinde bıraktığı tesiri; her an hissetmektedir. Bu hissediş eski hatıralarının canlanmasına vesile oluyordu.

Garajdan Ankara'ya hareket ettiğimde; titreşen kalbi ile beraber otobüs de sallanarak yavaş, yavaş ilerliyordu. Artık hayatın bütün meşâkkâtlerine sefaletlerine atılan, on altı yaşında, istikbale ümitle bakan bu köylü; düz ovaları ardına bırakarak âdeta bir an evvel beklenen gurbet yuvasına gitmek istiyordu. Ama felâket çanı, otobüsün firenlerinin patlamasıyle çaldı. Herkeste bir telaş, bir ağlama, bir sızlama başladı. Hiçbir kayıp olmadan otobüs bir kayaya

çarptı. İlk vasıtayla hayalinde canlandırdığı bulutlu, sisli, kasvetli gurbet yuvasına vasıl oldu.

1958-59, V. Fen D, X

XXVII. Mevzu — Müdâfaa edeceğiniz fikri, canlandıracağınız karakteri bulduktan sonra, basit bir vak'a ve mekân ta'yin ederek bir *fable* yazınız. Bu karakteri, sınıf arkadaşlarınız arasından seçiniz.

I.
KARA-GÜN DOSTU

Bir çiftçinin, çiftliğinde bir kedi ile bir köpek vardı. Bunlar, nedense bildiğimiz gibi kavga etmezler, iyi geçinirlerdi. Sahipleri zengin olduğu için hiç aç kalmadıklarından karınları tok, rahatları yerindeydi. Köpek, sürüleri korur ve evin bekçiliğini yapar, kedi ise fareleri yok ederdi. Bu rahatlık uzun zaman devam etmedi.

Zamanla zengin çiftçinin işleri bozuldu; iflâs etti ve bütün mallarına el konuldu. Kedisi ile köpeğinden başka hiçbir şeyi kalmadı. Çiftçi, fakir düştüğü için karnını doğru dürüst doyuramıyor ve hayvanlarına yiyecek bulamıyordu. Köpek ile kedi, bir deri bir kemik kalmışlardı. Kedi nihayet dayanamadı ve köpeğe, başka yere gideceğini, efendilerinin onları aç bıraktığını, açlıktan hiç de ölmeğe niyetli olmadığını ve bu sebeplerden dolayı beraber kaçmalarını teklif etti; fakat köpek, kediyi azarlayıp biraz hırpaladıktan sonra, onunla beraber gitmeyeceğini, efendisini yalnız bırakmak niyetinde olmadığını, kedinin çok nankör olduğunu ve eskiden efendisinin vaziyeti iyi iken kendilerini doyurmuş olduğunu unutmaması lâzım geldiğini bildirdi; lâkin kedinin fikrini değiştiremedi ve kedi kaçıp gitti.

Yukarıda anlatmış olduğumuz küçük misal, atalarımızın söylemiş olduğu, "dost kara-günde belli olur„ sözünün doğruluğunu isbat etmiyor mu?

1959-60, IV. B, 2133 Mehmet Kurdoğlu

II.

TİMSAH ile KUZU

Hava gayet güzeldi, yağmur örtmüştü tozu,
Bir nehir kenarında geziyordu bir kuzu.
Onu gören bir timsah dedi ki: "Av çok güzel,
"Yiyemezsem ben onu, işte bu beni üzer.
"Dur, bir plân kurayım bu kuzuyu yemeğe,
"Değer zannediyorum, o, bu kadar emeğe!„
Aklından hazırladı yapacağı oyunu,
"İşim iştir„ diyordu, "yok edersem koyunu...„
Dedi ki: "Kuzu kardeş, neye yüzmüyorsun sen?
"Bak, suyun içersinde çok eğleniyorum ben,
"Kardeş kardeş yüzeriz sen de gelirsen suya;
"Hattâ dalabilirsin bir artım da uykuya!„
Kuzu dedi ki ona: "Ama, yüzemem ki ben,
"Boğulurum giderim biraz eğlensem derken...„
Timsah cevabı verir: "Sen suya girme canım,
"Ben seni gezdiririm nerde isterse canın...„
Akıllı, küçük kuzu keşfetmişti plânı,
Deliğinden isterse çıkarırdı yılanı.
"Evvelâ çemenlerde doya doya gezelim,
"Sonra da suya girip, yıkanalım, yüzelim;
"Ben hep önde giderim, sen gelirsin izimde,
"İstediğimiz olur işte ikimizin de...„
Böyle diyerek kuzu, onu peşine takar,
Arada-bir de dönüp mesafesine bakar;
Fakat timsah kuzuya yetişemez bir kere,
"Susuz kaldım„ diyordu, "şurda olsa bir dere...„
Çıkaracak bunların hıncını hep kuzudan,
Fakat farkedemedi uzaklaştı'ğını sudan,
En nihayet yorulur yürümekten karada,
Kuzunun kaybolduğnu farkeder bu arada.
Kızgın kaya üstüne sererken onu güneş,
Son sözleri duyulur: "Hakkettim, kuzu kardeş..

1959-60, IV. B, 190 Hilmi Çayırlıoğlu

III.
GENÇ ve TECRÜBELİ BALIK

Mayıs ayının güneşli bir gününde ihtiyar balıkçı nehrin kenarına oturmuş avlanıyordu. Oltasındaki solucanı öyle ustalıkla sallıyorduki genç bir balık yiyecek buldum diye heyecanla atıldı. Fakat ondan biraz büyük ikinci balık solucanı ısırmasına mâni oldu.

"Dur kardeşim,, diye haykırdı.,, Tehlikenin olacağı yerlerde acele etmesen çok şey kazanırsın. Hayatına kastedecek hareketlere girişmeden önce düşün, temkinli ol. Bu sallanan şeyin solucan olduğuna eminmisin? Ya düşmanınsa? Bırakda senden önce başkası tecrübe etsin. Sonra sende aynı işe girişirsin. Hiç olmazsa emniyette olduğunu bilerek.,,

Tecrübeli balık daha sözlerini bitirmemiştiki bir başka balık solucana atıldı. Ve böylece balıkçının oltasına yakalandı.

1959-60, IV. B, X

II — TASVİR YOLU ile İFADE

Tasvir, herhangibir şeyin görünüşünü, kokusunu, tadını, hareketini, hissettiklerini anlatmağa ve canlandırmağa yarayan bir ifade nev'idir. Günün her saatinde beş duygu organı vasıtasıyle birçok şeyler hissederiz ve tasvir, yazan üzerinde te'sir bırakan o şeyi, okuyanlar tarafından da his ve müşahede edilmiş gibi canlandırmağa yarar. Tasvir, umumiyetle başlı başına bir yazı nev'i değildir; diğer nevi'ler dahilinde kullanılır.

TASVİRİN HUSUSİYET ve KAYNAKLARI

Tasvir ve hikâyenin anlatılışı biribirine çok yakındır; çok def'a ikisi beraber kullanılır. Hikâyede vak'a basit tarzda anlatılacağına, tafsilâtlı ve alâka verici bir tablo çizilirse, maksat, bu tasvir yolu ile daha te'sirli ve canlı ifade edilmiş olur.

Tasvir, vak'aya his ve canlılık vermekten başka, hikâyenin uzamasına, böylece, okuyanların daha geç ulaşacakları neticeye âit ilgi ve meraklarının artmasına da yardım eder. Birçok nevi'lerde ötedenberi tasvire ehemmiyet verilmekle berâber, insanların çevrelerine karşı alâkalarının artması, seyahat ve keşiflerin gittikçe ehemmiyet kazanması, müsbet ilimlerin ve dolayısıyle müşahede kudretinin gelişmesi sayesinde tarih, roman, biyografi v.b. nevi'lerde tasvire âit malzeme daha geniş ölçüde yer almağa başlamıştır. XVIII. asır sonundan, bilhassa XIX.

asır başındanberi roman ve hikâyelerdeki karakter tasvirleri, bunların daha zevkle tâkip edilmesi imkânını hazırlamıştır.

Tasvir, yalnız hikâye nev'ine giren eserlerde kullanılmakla kalmaz; birşey anlatmak, öğretmek, haber vermek, bir fikri yaymak isteyen *exposition* muharrirleri *(doğrudan doğruya anlatma ifadesi* kullanan yazarlar) da, müşahedelerini anlatmak için tasvirden faydalanırlar. Karakterlerin târifinde o şahsın yaptığı şeyler, o şahsın fizikî görünüşü, muhtelif ruh halleri doğrudan doğruya anlatma *(exposition)* ifadesi ile tasvir edilir. Bâzı şeyleri, meselâ bir oyunu anlatan bilgi, ekseriya onun görünüşünü, şeklini, büyüklüğünü, yahut o oyun sahasını da tasvir eder; *exposition*'un bittiği yerde tasvir başlamazsa, o şeyin anlatılması ekseriya imkânsızdır.

Tasvir hakkında esaslı birgiye sahip olmayanlar, onu, görülen şeyi kelimeler vasıtasıyle çizen bir tablo sanırlar. Gerçekten, yalnız görüleni tesbit eden bir tasvir, bir tablodan, bir fotograftan farksızdır; fakat, iyi bir tasvir, müşahede edileni kelimelerle canlandırmakla kalmaz; onun dış görünüşünden başka, kokusunu ve tadını, sesini, temâsını da hissettirir.

Tasvirler, o şeyi canlandıran kimsenin maksadına ve ihtiva ettiği hislerin hususiyetine göre iki kısma ayrılabilir: (1) *San'atlı (artistic) tasvir*'in gayesi, tehayyüle sevketmek, hayaller aracılığıyle heyecan uyandırmağa çalışmaktır; buna, *heyecan veren tasvir* de denilir. Bu cins tasvirlerde muharrir subjektiftir; şahsî te'sirler hâkimdir. Tasvir eden kimse, o şeyin kendinde uyandırdığı his ve heyecan-

ları ifade eder. (2) *Fennî* veya *ilmî tasvir*'de ise, yaratılan hayaller vasıtasıyle his ve heyecan uyandırma değil, fikir verme maksadı güdülür. Bu cins tasvirlerin muharriri objektiftir; müşahede ettiği şeye dâir hislerini gerçeğe uygun tarzda, aynen anlatır. Tasvirleri, *heyecan veren, fikir veren* olmak üzre böyle ikiye ayırmak bir bakıma doğru olmayabilir; çünkü, bir tasvir, bâzan bu iki hususiyeti de içine alır; fakat, tasvirleri heyecan veren, fikir veren tasvir diye ikiye ayırmak, bunların hususiyetlerini ve dolayısıyle görüş farklarını anlayabilmek için faydalıdır.

Tasvirler, müşahede edenin o şeye dâir verdiği tafsilâtın mahiyetine göre *umumî tasvir, ferdî tasvir* olarak, kesin çizgilerle ikiye ayrılır. (1) Bir Anadolu kasabasını, bir kır-kahvesini, bir çam ağacını, belli bir zümrenin herkesce bilinen muayyen hususiyetlerini canlandıran tasvir, *umumî tasvir*'dir. Bu gibi tasvirler, heyecandan çok, fikir verir. (2) Bütün bunların aksine, bahsedilen yer, zümre veya şahıs, herkesce belli husûsiyetleri ile değil, muharrir tarafından görülebilen ve mânâlandırılan vasıfları ile canlandırılırsa, o, *ferdî tasvir*'dir. Umumî tasvir, heyecandan çok fikir verir; ferdî tasvir ise, hem heyecan, hem fikir veren bir hususiyet taşır.

Tasvire Uygun Malzeme Bulma. Tasviri, hikâye ve *exposition* dahilinde kullanmak, tecrübeye ihtiyaç gösterir; bu sebeple, tahsil çağındakiler, müşahedelerini müstakil tasvirler hâlinde yazarak başarı gösterebilirler. Günün her saati, görülecek ve işitilecek v.b. hislerle dolu olduğundan, malzemeleri kendi çevrelerinde mevcut demektir. Etraflarındaki şeylere karşı uyanık bulunanlar için, tasvir edilecek şeyi

nasıl bulayım endişesi de ortadan kalkmış olur. Onlar için, şüphesiz, tanınmış muharrirlerin bu cins yazılarını okumak da, hem müşahedelerini kuvvetlendirme, hem de kısa tasvirler yazabilme melekesi kazanabilmek için çok faydalıdır.

TASVİRİN TEKNİK HUSUSİYETLERİ

Tasvirin teknik hususiyetleri denilince, böyle bir yazıda muvaffak olabilmek için gözönünde bulundurulması gereken usûller, kaideler anlaşılır. Görüş tarzının ve tafsilâtın seçilmesi, tafsilâtın tanzimi ve ifade tarzı, tasvirin başlıca teknik usûllerini teşkil eder.

1 — G ö r ü ş T a r z ı. Tasvir, görülen ve müşahede edileni canlandıran bir nevi olduğuna göre, bu şeyler zaman ve mekândan ayrılmış olarak ifade edilemez. Bir cebir mes'elesi, iktisadî bir prensip v.b. mücerret mevzular hakkındaki fikirlerin zaman ve mekân zikretmeden izahı mümkündür; fakat tasvir edilen şeyin kavranılması için, yazanın, o şey ile zaman ve mekân bakımından münasebetini tâyini icabeder. İşte, tasvir edilenle, tasvir eden arasındaki zaman ve mekân münasebetine *görüş tarzı* denilir. Tasvirde, görüş tarzının seçilmesi ve bunun okuyanlara da belli edilmesi şarttır; çünkü, karanlık ve aydınlık, yağmur, yaz, kış, gece, gündüz gibi zaman ile, uzaklık ve yakınlık gibi mekânla alâkalı değişiklikler, o şeyi müşahede edenin duygularına te'sir eder. Tasvirin okuyanlar tarafından iyi kavranılması için, kendilerini o şeyi müşahede edenin yerine koymaları, dolayısıyle onun mevzuu ile zaman ve mekân münasebetini bilmeleri lâzımdır. Bu hususta başarı göste-

rebilmek için, tecrübe ve müşahede edilmeyen şeylerden bahsetmemeli, müşahede ettiğimiz sıradaki zamanı ve mekânı, iyi seçilmiş bir-iki tafsilâtla kısaca ifade etmelidir.

Maddî ve Mânevî Görüş Tarzı. Müşahede edenle, zaman ve mekân ve müşahede ettiği şey arasındaki münasebete *maddî görüş* denilir. Ancak, dünyada hiçbir insanın aynı olan bir başka insan bulunamayacağına göre, insanların aynı şey hakkındaki görüşlerinin farklı olacağı tabiîdir; müşahede edenin eşya ile fikrî ve mânevî münasebeti *mânevî görüş*'ü teşkil eder.

Herhangibir insanın birşeyi hissetme derecesi, kısmen de olsa, yaşı ve tahsil seviyesi, meşgûliyeti, diğer şeylere ait tecrübeleri ile alâkalıdır. Bunun neticesi olarak, meselâ, bir küçük çocuğun, gördüğü şeyi tasviri ile; aynı şey hakkında annesinin tasviri biribirinden çok farklıdır. Eşya ile mânevî münasebetimiz, arzularımıza, içinde bulunduğumuz şartlara ve ruh hâlimize göre de değişebilir. Fikir ve bilgi verme maksadı ile yapılan tasvirlerde, bu mânevî te'sirlerden uzaklaşmak, o şey ile mânevî münasebeti aksettirmemek lâzımdır. Gaye, heyecan vermek ise, mânevî münasebetlere yer vermekten sakınmamalıdır.

2 — Tafsilâtın Seçilmesi. Çok basit mevzular dışında, hiçbir tasvirde, müşahede edilen bütün şeyler sayılamaz. Tasvir edilen şeyde görülenler, ekseriya çok ve karışıktır. Bunlardan hangilerine yer vermek lâzım geldiği hakkında, tasvirde maddî görüşün mü, mânevî görüşün mü hâkim olacağı hususunda karar vermek, tafsilâtın seçilmesinde yol gösterir. Tafsilâtın seçilmesinde bir başka

usûl, her yazı nev'inde olduğu gibi, mevzu ile alâkalı olmayan şeylere yer vermemektir; bir evin doğu tarafından gelen bir kimse tasvir olunurken, o evin batı tarafını canlandıran tafsilâta yer vermemek icabeder. Tafsilâtı seçerken, o tasviri kimlerin okuyacağını düşünerek, o seviyenin alâkadar olmadığı veya kavrayamayacağı malzemeye de yer verilmemelidir.

3 — Tafsilâtın Sıralanışı. Tasvirde, mevzu ile alâkalı, mânalı tafsilâtın seçilmesi kâfi değildir; tasvire, bu tafsilâttan hangisi ile başlamak lâzım geldiğini de tâyin etmek icabeder. Tasvir yazmakta tecrübeli olmayanlar, malzemenin nasıl sıralanabileceğine dair, aşağıdaki dört metod sayesinde, az-çok fikir edinmiş olurlar:

a. Eğer manzara ve tasviri yapanın o şey ile zaman münasebeti değişiyorsa —meselâ güneşin doğuşu tasvir edilirken, onu herkesin nasıl görüp anladığını gözönüne alarak— tafsilâtı kronolojik sıralamak, bu cins mevzular için te'sirli bir usûldür.

b. Tafsilât, o şeyin kapladığı yere göre, sağdan sola, soldan sağa, aşağıdan yukarı, içeriden dışarı, uzaktan yakına v.b. tarzda sıralanabilir.

c. Bir başka tasnif, malzemeyi ehemmiyetine göre sıralamaktır. Mühim tafsilâta başta yer verilip, diğerleri sonraya bırakıldığı gibi, bâzan da, ehemmiyetsiz tafsilât başa alınarak, mühim olanlara tasvirin sonunda yer verilebilir.

ç. Eğer, tasvir edilecek şeye dair tafsilât çok ve karışık ise, o zaman, baş kısımda o şeyin umumî görünüşü hakkında fikir vermek, yâhut herkesce bilinen şeyler (keçiyolu, cadde, yayla, at nalı şeklinde

v.b.) ve o şeyi ona benzeyenlerle mukayese etmek suretiyle kısaca anlatmak faydalıdır.

Bu dört usûlden hangisini kullanırsa kullansın, bunların hepsinde müşterek taraf, tasviri yazan kimsenin, kendisini onu okuyacak kimselerin yerine koymasıdır; tasvir ettiği şeyi onların görmediğini düşünerek müsveddesini dikkatle gözden geçirirse, başkalarında o şey hakkında nasıl hayaller yaratacağını da anlamış olur.

4 — Tasvirde İfade Tarzı. Tasvirin nev'i ve görüş tarzının tâyini, ifadenin nasıl olması lâzım geldiği hakkında yol gösterir. Yazanın objektif kalması icabeden fennî veya ilmî tasvirde, maksat birşey öğretmek, o şey hakkında fikir vermek olduğundan, kelimeler mecazî değil, hakikî mânalarında kullanılarak, fikirler açık ve kesin surette, hakikate uygun tarzda anlatılır; ifade vasıtasıyle bedii bir heyecan yaratılmağa çalışılmaz. Maddî görüş tarzının hâkim olduğu tasvirlerde bu tarz ifade kullanılır. San'atlı tasvirde ise gaye, heyecan uyandırmak ve subjektif şeylere yer veren muharririn, şahsî duygularını, okuyanlara da hissettirmesidir. Bu sebeple, artistik tasvirlerde, okuyanları heyecanlandırmak, hissettirmek için san'atlı bir ifade kullanılır; mecazlarla v.b. san'atlarla, ifadenin ahengi vasıtasıyle de bedii hisler uyandırılmağa çalışılır. Bu cins tasvirlerde mânevî görüş tarzı hâkim unsuru teşkil ettiğinden, şahsî görüşlerine yer veren muharrir, bunları, kelime zenginliği, ahenk ve san'atlar vasıtasıyle okuyanlara nakletmeğe çalışır.

TASVİR İFADESİ ile YAZILMIŞ ÖRNEKLER

XXVIII. Mevzu — Tanıdığınız hayvanlardan herhangibirini *tasvir* ediniz.

I.
EŞEK

Günlük hayatımızdaki konuşmalarda ismi geçen, birçok fıkralara mevzu teşkil eden bu hayvan, büyükçe bir kafaya ve üzerinde, mütenasip olmayan iki kulağa sahiptir. Öne eğilmiş başıyle, bir filozofa benzetilir. Hemen her zaman budalaca yapılan bir hareketin fâili, bu hayvanın ismiyle sıfatlandırılır.

Vücut yapısı ufaktefek olmasına rağmen, rençberin hiçbir işinden eksik olduğu görülmez. Daha küçük yaştan sırtına vurulan uygunsuz bir semerle, kendisinden çok büyük işlerde, gayret ve sabırla çalışır. Ekseriya, kenarda köşede bulduğu birkaç ot parçasıyle gününü geçirdiği olur.

En çok gurur ve kibri, her halde kervana kılavuzluk ettiği zaman duysa gerek.

Bu kadar ağır işlerde kullanılarak eziyet ve cefa çekmesi yetmiyormuş gibi, birtakım hasletleriyle, fıkralarda insanlara eğlence mevzuu olan bu hayvanlara, sabır ve metanet dilememek elde değildir..

1946-47, VI, Ed. A, 593 Münir Yazıcı

II.
TEKİR

Ölümünden birkaç sene geçmesine rağmen mahallenin kedisi Tekir, hiç hatırımdan çıkmaz. Bahçeli bir evde oturduğumuz için bizi günde birkaç defa ziyaret eder, her ziyaretinde mutfağı yoklardı. Tekir, erkek kediydi; ismi, tüylerinin rengine çok uygundu. Kiremitler üzerinde heybetli bir yürüyüşü vardı. Diğer erkek kedilere mağrurâne ve tehditkâr nazarlar fırlatırdı. Dişi kedilere ise daima mültefitti. Damdan dama sıçrayışlarda onun kadar hiçbir kedi cesur

değildi. Fare tutuşundaki mehareti, kelimelerle ifade edilemeyecek derecede büyüktür; kedi yavrusu büyüklüğündeki fareleri bile, midesine indirmekte hiç güçlük çekmezdi. Yalnız, kedilerin hemen hepsinde görülen büyük kusur onda da vardı: Tekir usta bir hırsızdı.

Birgün Tekir'i mutfağa girerken gördüm. Huyunu bildiğimden, birşeyler aşırmasına meydan vermemek için, ses çıkarmamağa gayret ederek arkasından gittim. Mutfağa girer girmez, yemeklerin bulunduğu dolaba doğru yönelmişti. Pencereden, kendimi göstermemeğe çalışarak ona bakıyordum. El sallar gibi, kuyruğunu birkaç defa havada döndürdükten sonra, biri geliyor mu diye kapıya baktı; yaptığı hareketin doğru olmadığını biliyordu sanki... Emin olduktan sonra, dolabın kapısını açmak için pençesini uzattı. Bu hususdaki meharetine yukarıda işaret ettiğim gibi, hiç güçlük çekmeden kapıyı açtı. Burnuna gelen yemek kokusu onu çok memnun etmiş olacak ki beton zemin üzerine, kuyruğunu çevirerek sevinçle vurdu. Tam faaliyete geçeceği sırada kapıya dikildim. Korkutmak için elime bir süpürge almıştım. Süpürgeyi havaya kaldırana kadar, o bahçeye kadar kaçmıştı. Darbeyi her ân beklediği için kulaklarını kısmış, gözlerini kırpıyordu. Vurmadığımı görünce, başını kaldırıp öyle yalvarırcasına bir "Miyav„ dedi ki, süpürgeyi yere atıp, iyice karnını doyurduktan sonra onu sevmekten de kendimi alamadım.

1954-55, VII. Ed. A, 1996 Yüksel Fırat

III.
FARE

İşte karşımda etli, canlı sevimli hayvan! Kahverengi parlak kürküne bürünmüş, yegâne koruma vasıtası olan ince bacaklarını havaya dikmiş. Bu dört ince bacak ince ve sivri tırnaklarla nihayet buluyor. Yuvarlak başı gövdesinden ilk bakışta ayırt edilemez, kuyruğu uzun ve tüysüz. Kulakları en küçük çıtırdıyı veya bir tehlikeyi sezmek için olacak dik ve büyük bir çıkıntı teşkil ediyor. Gözleri ise parlak iki boncuk gibi tüylerinin içine âdeta gömülmüş. Uzun bıyıklarının altında her şeyi kemiren parlak ve sivri dişleri görünüyor.

1942-43, IV. B, X

XXIX. Mevzu — Ankara semtlerinden herhangibirini, müşahedelerinize dayanarak *tasvir* ediniz.

I.

ESKİYOL

Ankara'nın lâbirente benzeyen sokaklarından biri... Evler, düşecek gibi, birbiri üzerine eğilmiş.. Gök, çatıların arasında, bir mavi çizgi hâlinde uzanıyor.. Boyasız kapılar, içerlek ve koca kalaslardan.. Sokak, sabahları is, öğleleri çirkef, akşamları efendilere mezelik hazırlanan ciğer veya balık kokar.

Bu sokaklarda mevsim tefrikı güç olduğundan, yani yaz çamuru, kış çamurundan ayrılmadığı için, biz de tasvirimizi hiçbir mevsime göre ayarlamayacağız.. Burada, evlerin dış görünüşleri biribirine benzediği gibi, sakinlerinin de —yalnız bir mânası ile— yaşayışları aynıdır. Hayat, burada tek düzen bir ahenkle yuvarlanır.

Sabahları çöpçü ve sahlepçi sesiyle uyanış.. Çocukların mektebe, efendilerin işe gidişi.. Kapı arası sohbetler.. Elde torba çarşıya çıkış.. Çeşmebaşı kavgaları.. Eskici.. Şişeci.. Çamaşır yıkama.. Öğle telâşı.. Yemek angaryası.. Öğle kahvesi.. Misafirlik... Dedikodu faslı.. Eski verip, bardak çanak alma.. Misafirlikten dönüşte, horoz şekeri gören çocukların yaygaraları.. Fesleğenlerle sardunyaların sulanması.. Efendilerin, elde çıkın geri dönüşü.. Pencerede, takke gecelik mahalleyi temaşa.. Kapı karşı komşuluk.. Zam tevatürü.. Saka kuşuna yem!. Çilingir sofrası.. Yoğurtçu!.. Tahin pekmez!.. "Serhoşum ama falso yapmam!.„ Sayısı tutulamayan kavgalardan biri: Ertesi günkü yemeğin, mali vaziyeti ve mideye göre ayarlanması.. Hafize Hanım'ın radyosuna haset!.. Gece misafirliği.. Tombala! Nakış, örgü!. Sokaktan bir nâra: "Varda geliyor hovarda!..„ Yoldan geçen için, solmuş, basma perdelerde hayal oyunu.. Geri dönüş.. Misafirin ev sahibini, ev sahibinin misafiri çekiştirmesi.. Misafirlikte, anasını yalancı çıkaran velede, kötek!.. Sonra döşek!"..

Bunların arasında beş vakit namaz.. Ezan okunurken, "Aziz Allah!„...

Tekrar, çöpçü ve sahlepçi sesiyle uyanış.. Eskiden horoz sesi de olurdu ama, neyleyip nitmeli ki kör olası muharebe...

1946-47, VI. Ed. A, 439 Turgut Özakman

II.
KEÇİÖREN

Ankaranın hâkim tepelerinden biri üzerinde kurulmuş olan Keçiören, şehrin en güzel semtlerindendir. Onu yakından tanımak için Ulus meydanında bir otobüs seyahati yapalım. Otobüsümüz etrafı akasyalarla çevrilmiş, yeşil tarlalar arasından geçen asfalt yol üzerinden Kalaba köyüne gelir. Kalabanın tabii, bir güzelliği vardır. Yakından geçen çay ona bir şirinlik verir.

Bundan sonra otobüsümüzün ilerleyerek bir yokuştan çıkmağa başlar. Yokuş bitince yeni yapılmış küçük ve güzel evlerle süslenmiş olan Tepebaşına geliriz. Burası sadece şahsi çalışma ile meydana gelmiş büyük bağlar ve güzel bahçeli evlerin serpilmiş bulunduğu bağ ve bahçeleri gören insan burasının önceden bir bozkır olduğuna asla inanmaz.

1945-46, VI. Ed. A, X

XXX. Mevzu — Arkadaşlarınızdan herhangibirini, veya küçük kardeşinizi, kardeşiniz yoksa, arkadaşınızın küçük kardeşini *tasvir* ediniz.

I.
BİR ARKADAŞ ARIYORUM

Hayalimde bir arkadaş yaşattığım zaman, dalgalı kumral saçların çevçevelediği masum bir yüz düşünürüm. Kumral saçlar, lâyıkıyle taranmadığı için biraz dağınık durur. Birkısmı önüne düşmüş, birkısmı havaya dikilmiştir. Bu karışık manzara, muhayyel arkadaşımın kalenderliğini ifade eder. Karmakarışık dünyanın türlü velvelelerinden uzak kalmak istediği, talihin cilvelerini olduğu gibi kabul ettiği, kendine fazla ehemmiyet vermediği için —aşırı olmamakla be-

raber— kalenderdir. Daimî bir neş'e, onun yüzüne belirli hatlarla çizilmiştir. Kederli olduğu anlarda bile güldüğü, yahut ağladığı kesin olarak anlaşılmaz. Her cümlesi, ince zekâsını belli eder. Çok çalışmaz; çünkü çalışmanın çok defa lüzumsuz bir yük olduğuna kanidir. Şakacıdır; onun şakalarındaki tad, şekercinin en nefis şekerlerinde bile yoktur. Bencil bir menfaat hissi, onda bulunamaz. Kendi menfaatini belki en sonra düşünür. Kuvvetli mi, kuvvetsiz midir bilmiyorum; fakat cesur ve merttir.

Onun için ne söylesem belki az, belki de çoktur. O, bir kelime ile de ifade edilebilir; tam bir arkadaştır.

1946-47, 503 Altan Öymen

II.

İlkmektebin, dördüncü ve beşinci sınıflarında beraberdik. Boyu, hepimizin boyundan uzundu ve saçları çok siyah olduğu için, kendisine "Kara Kafa,, adını vermiştik.

Çok sessizdi ve hemen hemen hiç arkadaşı yoktu. Birkaç arkadaşı müstesna, kimse ile konuşmazdı. Kendisinde, hayattan bezmiş bir hâl vardı. Onu görseniz, hayatta hiçbir emeli olmadığını sanırsınız.

Aradan üç sene geçti... Onu hayattan daha bezmiş gibi gördüm. Herhangibir yerde gördüğünde, sadece kuru bir selâm verir, bâzen bunu bile çok görürdü.

Biraz evvel, onun bizden uzun olduğunu söylemiştim. Bu sefer gördüğümde, tamamen aksine, hepimizden kısa, saçları önüne düşmüş ve yüzü sapsarı idi. Ona saçlarını neye taramadığını ve böyle gezdiğini sorduğumda, yalnız başını çevirmekle iktifâ etti.

1946-47, IV. F, Yavuz Renda

III.
BİR PORTRE

O, hepimizin düşündüğü, tasavvur ettiği bir simaya sahip değil; evet, size anlatayım:

İlk bakışta insanın nazar-ı dikkatini celbeden, bir kare içerisine resmedilebilecek keskin hatlardan müteşekkil, buğday renkli bir yüzü var. Bundan sonra, insana, çatılmış hissini veren gür, siyah kaşlar; onların altında, birşeyden yılmayacağını, çetin mücadeleleri başaracağını ifade eden ve iti-

mat uyandıran açık, azimli bakışlı, renkleri zaman zaman açılan, koyulaşan kestane renkli parlak gözler.. Az çıkık elmacık kemikler ve adaleli yanaklar.. Biraz kartalımsı burun.. Kalın dudakların çerçivelediği ve müstehzi bir ağız.. Geri çekilmiş hissini veren bir çene.. Oldukça küçük kulaklar ve bu çehreyi çerçiveleyen siyaha yakın, kumral, kısa, kıvırcık saçlar.. Kısa, adali boyun.. İleri çıkık göğüs ve geniş omuzlar..

İşte onun bir portresi..

1941-42, VI. Ed. A, Gündüz Sayıner

IV.
KÜÇÜK KARDEŞİM

Görenlerin, bana hiç benzemediğini söyledikleri, benden altı yaş küçük bir kardeşim var. Boyunun kısa, vücudünün ufak-tefek oluşu kendisini yaşından daha ufak gösterir. Saçları kısa kesilmiş olup düz ve kumraldır. Gözleri, bir Çinli gözü gibi çekik ve zeytin tanesi gibi de siyah ve parlaktır. Dış görünüşü bana benzemediği gibi, tabiati de, tabiatimin tamamen zıddıdır.

Ben, ne kadar sessiz ve sakin isem o, inadına o kadar haşarı ve gürültücüdür. Aynı zamanda insanı hayrete düşürecek kadar da zekidir. Henüz dokuz yaşını yeni bitirmiş olmasına rağmen bezik, satranç gibi, büyüklerin bile zor kavrayabildikleri oyunları oynadığını söylersem bilmem inanabilir misiniz? Yalnız, benim kusur olarak kabul ettiğim bir huyu vardır. Kendini pek beğenir ve zekâsının diğer arkadaşlarınınkinden üstün olduğuna inanır.

Bence, kötü olan bu huya sahip olmasında annemin, babamın ve yetiştiği muhitin çok te'siri olmuştur; çünkü onlar, kardeşim daha konuşmağa başladığı ve aklının erdiği zamandan itibaren her hareketini çok beğenmişler ve bu beğenişlerini açıkca izhar etmişlerdir. Bu hareketler çocuğun, kendisini beğenmiş bir ukalâ olmasına sebep olmuştur. Çocuğun bu şekilde yetişmesi, onun ilerde kuvvetli bir nefse itimat sahibi olması bakımından belki faydalıdır; fakat kibirli ve kimseyi beğenmeyen bir insan olması bakımından zararlı olabilir diye düşünüyorum.

1949-50, V. C, 1203 Öztin Akgüç

V.
KERKES

Atatürk Lisesi'ne ilk geldiğim sene kendisi ile tanışmıştım. Aynı sınıfta idik. Onu uzaktan ilk defa gördüğüm zaman ya öğretmen, yahut da son sınıf talebesi olduğuna kanaat getirmiştim; meğer bizimle aynı sınıfta imiş ve sıra arkadaşı olmamız kısmetmiş! Ben kendisini yeni tanımıştım ama, bizden büyük sınıflardakilerin hemen hepsi eskidenberi tanıyorlardı.

Boyu bir hayli uzundu, eni de epeyi vardı. Saçları daima briyantinle taranmış, sakalı her zaman traşlı, başı biraz büyükçe olmasına rağmen, cüssesinden pek farkedilmeyen, kendine göre "stil,, , başkalarına göre berbat yürüyüşlü, söylediklerinin yüzde doksanından fazlası atılması lâzım gelen, kendince pek mühim, başkalarınca acaip bir şahıstı.

Biz, o sene liseye yeni gelenler, görünüşünün bıraktığı te'sirle kendine inanırdık. İşin garibi, kendisi de hakikat olmadığını bildiği halde inanırdı, hâlâ da inanır ya.. Fakat bu sâfiyane inanış yavaş yavaş bizden kayboldu; çünkü anlattığı şeyler çok saçma sapan şeylerdi.

Hiç unutmam, bizlere bir zaman Millî Takım'a çağırıldığını söyleyen bu kahramanın, birgün okul bahçesinde futbol oyununu seyrettik. Üç gün sonra onu gördükleri zaman arkadaşlar hâlâ kendilerini tutamayıp gülüyorlardı. Aman ya Rabbi'm, ne şarlatan koşuşlar, ne acayip şarjlar ve hele onsekizin içinde boş kaleye karşı verdikleri topu, taça yakın mesafeden avuta çıkarmalar!.. Ömürdü bizim Kerkes vesselâm..

Şimdi düşünüyorum da, onun cidden hayret edilecek tarafları vardı. Birgün, karşılaştığı bir Teğmen, kendisine X Ağabey diye seslenmişti; halbuki o sene, yirmidört yaşında iken dokuzuncu sınıftan belge aldı. Her sınıfı kaç sene de okuduğunu hâlâ hesap edemem.

1954-55, VII. Ed. A, 783 Gürol Özalp

VI.

Ailenin en küçüğü olan yeğenimi, sokulgan olduğu için, içinizde sevmiyen yoktur.

Beş yaşlarına olmasına rağmen, emsali arasında daha iriyarıdır. Saçları, alabrus kesilmiş, siyah olup; alnına düştüğü zamanlarda ona ayrı bir güzellik verir. Daima canlı, parlak, işine yarayacak şeyleri fırsat buldukça kaçırmayacak durmadan açtığı siyah gözleri; İlk bakışta kendini gayri ihtiyari sevdirir. Onu tanıyanlar arasında, boğazına düşkünlüğünü, hoşuna giden şeyleri karıştırmaktan hoşlandığını bilmeyen yoktur. Sevdiği bir yiyecek için, bir çok defa, en çok sevdiği ve sadıkça tuttuğu klübünü dahi feda eder. En hoşlandığı şey, bulduğunu yemek ve onların resmini yapmaktır. Sallanarak ve yumruklarını sıktığı halde, kollarını göğsüne doğru sallayarak koşmasından hemen tanıyabilirim. Kendi yaşındaki her çocuk gibi, çekingen duruşlu, utangaç olmayıp, bilhassa insana sokulgan bir çocuktur.

1949-50, V. C, X

XXXI. Mevzu — Tanıdığınız bir dükkânı dış görünüşü ile *tasvir* ediniz; yazınızı, dükkânın içine ait kısa bir tasvirle bitiriniz.

I.
ULUCANLAR PAZARI

Sokağımızın sonundaki bakkal dükkânına şöyle bir karşıdan baktığımız zaman, gözümüze ilk ilişen şey tabelâsıdır; üzerinde iri harflerle, "Ulucanlar Pazarı,, yazılıdır. Kapısının iki tarafında büyük vitrinler yer alır; camları sahibinin hergün silmesine rağmen kirlicedir. İç tarafında, karşıda çivilere asılmış yiyecek çantaları, ızgaralar, cedveller, havlular bulunur. Onların altında, ufak bir sehpa üzerinde bardaklar, küçük çorba kâseleri, tavalar, cüzdanlar göze çarpar. Vitirinin tabanında çikolata, sigara paketleri ile itinayla dizilmiş konserve kutuları görülür. Yan taraflarda aynalar göze çarpar. Dışarıda, vitrinin ön tarafında pirinç, buğday, fasulya çuvalları, süpürge, takunye, fare kapanları bulunur. Kapının iki tarafında ise bamya hevenkleri asılıdır ki bunlara sürtünmeden içeri giremezsiniz.

Dükkânın içi ferah ve aydınlıktır. İki tarafta boydan

boya tezgâhlar vardır. Kapıya yakın bir yerde, üstü, "veresiye defterleri„ ile dolu bir kasa, dıvarları çevreleyen raflarda ise türlü eşyalar göze çarpar.

1956-57, IV. A, 2115 İsmail Yalaz

II.
DÜKKÂN

Köşe Başında bir dükkân vardır orayı adeta güzelleştirir. Dıştan bakıldığı zaman vitrinin yukarsında büyük bir tabelâ asılıdır. Dükkânın etrafı yağlı boya ile boyanmış vitrininde gayet güzel sıra sıra dizilmiş bir çok maddeler, bunların arasında bazı fabrikaların reklâmları yer almaktadır.

Dükkânın içine bir göz atacak olursak bir birlerini dik kesen raflar görürüz ve bu raflar üzerinde dizilmiş rengâ renk maddeler vardır. Şu köşede duran bembeyaz Buz dolap oraya sanki bir güzellik veriyor. İşte size; bir çok satılan maddelerin paralarının konulduğu kasayı karşınızda görüyorsunuz. Dükkânda bulunan birçok maddeyi tartan alet terazi dükkânın içinde bulunan maddeler bana birer birer bakıyorlar Sanki bana soruyorlar Bizi de alacakmısınız? diye.

Bu dükkân hem iç görünüşü ve hem de dış görünüşü ile köşe başının en zarif dükkânıdır.

1956-57, IV. A, X

XXXII. Mevzu — Oturduğunuz sokağı, veya caddeyi *tasvir* ediniz.

I.
SONBAHAR AKŞAMINDA BİR SOKAK

Köşebaşındaki sokak lâmbası yanınca, ortalığa sarı ve soluk ışıklar yayıldı. Akşam iyiden iyiye çökmüştü. Hafifçen bir yağmur yağıyordu. Sokak lâmbasının altında kör bir dilenci oturuyor ve kucağında tuttuğu armonikasıyle birtakım şarkılar çalıyordu. Hemen yanı başına koyduğu teneke kutusunun içinde bozuk paralar vardı. Yoldan geçenler bir müddet durup onu seyrediyor ve çaldığı parçaları dinliyorlardı. Kaldırımlar, sokak lâmbasının altında pırılpırıldı.

Serin bir sonbahar rüzgârı esiyordu. Yol boyunca uzanan akasya ağaçları yapraklarını dökmüşlerdi; kuru ve çıplak dalları, boşlukta sim-siyah gölgeleriyle birtakım şekiller çiziyordu. Yoldan arada sırada gölgeler hâlinde, biran evvel evlerine gidebilmek için acele eden insanlar geçiyorlardı.

Sokağın iki yanında yükselen evler, apartımanlar kocaman gövdeleriyle eski zaman masallarındaki devleri andırıyorlardı. Bacalardan hafif hafif dalgalanarak dumanlar yükseliyor, buğulu pençerelerin altında hayat dolu ışıklar yanıyordu.

Sokağın bekçisi köşebaşında durarak düdüğünü uzun uzun çaldı. Paltosunun yakasını kaldırmıştı. İleride bir kestane satıcısı kalın sesiyle, "Sıcak sıcak kebap kestane„ diye bağırdı; mangalındaki ateş, karanlığın içinde kırmızı kırmızı parlıyordu. Bu sonbahar akşamında gittikçe hızlanan yağmur orada burada gölcükler meydana getirirken, rüzgârın önüne katılan sararmış yapraklar savrula savrula uçuşuyordu.

1954-55, VII. Ed. A, 829 Güner Sümer

II.
ATPAZARI'NDAKİ SOKAK

Bu sokaktan çok az geçmeme rağmen pisliğini hiç unutamam. Her mevsimde ayrı görünüşü vardır. Bir ilkbahar mevsiminde sokak aynen şöyledir: Yerler çamur ve sular içersinde, bundan başka pırasa, ıspanak yaprakları, portakal kabukları, eski ayakkabı parçaları görülmektedir.

Buradaki iki dükkânı anlatalım: Bunlar karşı karşıya idi ve sokağın bitim noktasında idi. Saman, arpa satar ki yanındaki çeşmeden gelen sular ile samanlar kapının önünde su üzerinde yüzerlerdi. Bunun karşısında dükkân önünden üç dört kedi eksik olmazdı. İri yapılı uzun boylu, köbekli, üzerine giydiği önlüğü sarı, kırmızı renkler arasında kendi rengini kaybetmişti. Küçük bir işkenbe parçasını bazan kedilere fırlatır ve kedilerin kavgalarına bakarak Sarı ve bazıları düşmüş dişlerini göstererek kıs kıs güler ve bu kedilerin kavgasını seyrederdi.

1954-55, VII. Ed. A,X

XXXIII. Mevzu — Bir sinema önünde, bir otobüs durağında, veya herhangibir yerde toplanmış bulunan bir halk kitlesini önce umumî görünüşü ile *tasvir* ediniz. Bu kalabalık arasında sizce dikkati çeken biri üzerinde durarak, onu, şekli ve giyinişi, sesinin tonu, tavır ve hareketleri ile canlandırınız.

I.

GÖKSU

Göksu'yu, İstanbul'un en güzel semtini bilmem hiç gördünüz mü? Boğaz'ın en güzel bir yerindeki bu semti ben pek severim. Küçük beyaz kasrı ve zarif çeşmesi ile bu semt, hakikaten orijinal ve tipik bir Türk muhitidir.

Pazar günleri, ellerinde mayoları, kıryemekleri olduğu hâlde, yüzlerce İstanbullu buraya akın eder. Vapurlar, tıklım tıklım insan dolu olarak iskeleye yanaştıkları vakit, o küçük iskele meydanı, mahşer yeri hâlini alır. Yedisinden yetmişine kadar her çeşit insan mevcuttur, burada.. İstanbul'dan aldığı sebzeleri koca küfesi ile taşıyan sebzecilerden, şık bayanlara, beylere kadar herkes biribiriyle kaynaşmıştır.

Küçüksu'nun asıl hususiyeti mısır kazanlarıdır. Bu büyük, kapkara kazanlar nedense insana pek sevimli görünür. Kazanların başındaki kalabalık da, hakikaten görülecek bir şeydir. En şık hanımlar, kibar beyler bile burada mısırı elleri ile tutarak, gayet serbest bir şekilde yemekten çekinmezler; çünkü burası her sınıf halkın karıştığı bir yerdir. Burada ayıp yoktur.

Pek iyi hatırlarım, Küçüksu'ya ne zaman gitsem, gördüğüm bir Arap vardı. Simsiyah cildi, koyu, kıvırcık saçlarıyle pek sevimli idi. Mavi ketenden, ütüsüz, yamalı bir elbisesi vardı. Kullanıla kullanıla tersyüz olmuş denecek kadar eski kunduralarından, yağ lekesinden görünmeyen kasketinden onun fakir bir insan olduğunu anlamıştım. Birgün Arab'ı simit satarken gördüm; demek mesleki buymuş..

Güleryüzle, masalar arasında dolaşır, simit isteyenlere yine güleryüzle muamele ederdi. Hâlinden hiç umulmayacak derecede kibar ve nazik idi. Görünüşü otuz-otuzbeş yaşlarında ya vardı, ya yoktu. Aynı zamanda çevik ve dinç bir adamdı.

Birgün babamla beraber Göksu'ya gittiğimizde, sevimli Arab'ı yine gördüm. Adamcağız bizi görünce koşarak yanımıza geldi, hatırımızı sordu. Babamın çocukluğuna ait bildiği şeyleri, ona da hatırlatıyor, sevincinden yüzü gülüyordu.

Adamdan ayrıldığımız zaman, babama, onun kim olduğunu sordum. Meğer bu adam, babamın çocukluğunda da yine bir simitçiymiş.. Babam diyordu ki, "Benim çocukluğumda da bu adam yine bu görünüşte bir adamcağızdı. Hayret ettim, hiç değişmemiş,,.

Babamla beraber, adamın yaşını şöyle bir hesap ettik, en aşağısından yetmiş yaşında vardı. Hayret ettim, bu sefil, fakir hayat nasıl olmuştu da bu sevimli adamı ihtiyarlatmamıştı. Evet, bunun muhakkak ki bir sebebi vardı. Bana kalırsa, bunun sebebi, ihtiyarın güler yüzle, fakir bir hayatı dahi mesut geçirmiş olmasıydı. Ne yalan söyleyeyim, onun bu hâline gıbte ettim.

1956-57, V. A, 572 Tanju Duruasl

II.
OTOBÜS DURAĞINDA

Her sabah, Dörtyol otobüs durağına geldiğim zaman büyük bir kalabalığın beklediğini görürüm. Bu topluluğun içinde vazifesine yetişmek için otobüsün gelmesini sabırsızlıkla bekleyen kimselere rastlandığı gibi, otobüsü kaçırdığı için pişmanlık duyan insanlara rastlayabilirsiniz.

Bu topluluğun içinde; uzun boylu, şişman, kalın sesli ve bir yerde çalışan hissini veren düzgün olmayan kıyafetiyle dikkatimi çeken biri vardı.

1956-57, V. A, X

III — DOĞRUDAN DOĞRUYA ANLATMA *(EXPOSITION)*

En çok kullanılan ifade nevi'lerinden olan *doğrudan doğruya anlatma (exposition),* o şeyi hikâye ve tasvir değil, târif ve izah eder. Gayesi, sözlü veya yazılı olsun, anlaşılması güç şeyler hakkında bilgi, haber vermek, bir fikri telkîn etmektir. Bu sebeple, maksadını heyecan uyandırma teşkil eden *hikâye*den, birşeyi canlandıran *tasvir*den ayrı bir hususiyet gösterir.

KAYNAK ve HUSUSİYET (ÖZELLİK) LERİ

Doğrudan doğruya anlatma ifadesinde, gözönüne alınacak hususların başında fikirlerin iyi plânlanmış olması gelir; birşeyi öğretebilmek için, fikirlerin mantıka uygun sıralanması gerekir. Bir başka husus, anlaşılacağından emin olunmayan mefhum ve ıstılah (anlam ve terim) ların târif yolu ile izahıdır. Târif, o şeyin tabiat ve mahiyetini anlatır. Mantık ilmine göre târif, başlıca iki esasa dayanır: Bu iki esas, (1) cinsi ve sınıfı belli edilecek şeyin bütün hususiyetlerinin zikri, (2) o şeyle alâkalı olmayan hiçbir şeye yer verilmemesidir. Mantık kitaplarında insan, "İki ayak üzre yürür, tırnakları geniş, derisi meydanda (tüysüz), boyu düz, konuşan ve gülen varlık„ diye târif edilir; fakat, *exposition* ifadesinde, bunu daha geniş ölçüde târif imkânı vardır. *Zengin* mefhumu, lugat kitaplarına göre, "hâli vakti yerinde, varlıklı kimselere verilen sıfat„ tır; *exposition* ifadesi ile, bu *zengin* fikrini, aynı mânada başka kelimeler, aynı fikri işleyen muhtelif ifadelerle çok daha geniş olarak işlemek, târif ve izah etmek mümkündür.

DOĞRUDAN DOĞRUYA ANLATMA USÛLLERİ

Exposition ifadesinde, fikrin açıkça anlaşılmasını te'min etmek ve alâka uyandırmasına çalışmak için, malzemenin iyi sıralanması lâzımdır. Bu ifade nev'inde fikirlerin sıralanması için kullanılan başlıca metodlar *sınıflandırma, zaman ve mekân, tahlil ve mukayese, resim ve plân, hikâye ve tasvir, tekrar* metodlarıdır.

1 — *Sınıflandırma.* Sınıflandırma metodunda, işlenilecek malzeme tahlil edilerek kısımlara ayrıldıktan sonra, mevzuun hususiyetine göre sıralanır; fikirler, belli bir noktadan hareket ederek ileriler. Meselâ, Muallim Nâcî'nin şiirleri hakkındaki bir makale veya konferansta, bunları, şâirin eserlerinin hususiyetine göre, muhtelif manzumelerini içine alan şiir kitapları, manzum dramatik eserleri olmak üzre iki kısma ayırarak sınıflandırmış oluruz. Namık Kemal'in *Vatan* piyesinin kahramanlarından bahsederken, bunları, ehemmiyetine göre, İslâm Bey, Abdullah Çavuş, Zekiye ve Sıdkı Bey olmak üzre sınıflandırmak mümkündür.

2 — *Zaman ve Mekân. Exposition*'da fikirler, zaman sırasına, mekân hususiyetlerine göre de ilerleyebilir. Bilhassa hâltercemesi ve tarih nev'inde, mevzu elverişli ise başka nevi'lerde de malzeme, ait olduğu zamana göre sıralanır. Mekâna göre sıralanışta, coğrafî sahalar, veya o şeyin bulunduğu yerler gözönüne alınarak, malzemeyi bu hususiyete uygun sûrette tertibederiz.

3 — *Tahlil ve Mukayese.* Fikirleri açmak için, tahlil ve mukayese bir arada kullanılır. *Tahlil*'de fikirler, ona benzeyen, onunla ayni vasıfları hâiz başka fikirler vasıtasıyle izah olunur; yabancı bir fikir,

anlaşılması güç bir mevzu veya mes'ele, okuyanların yabancı olmadığı, kolayca anlayabileceği benzeri fikir ve mes'eleler ile karşılaştırılarak ifade edilir. Mukayese ise, o şeyin, zıddı ve kendisine benzemeyen şeyler vasıtasıyle izahı demektir. Tahlil ve mukayese metodu, fikre açıklık kazandırır.

4 — *Resim ve Plân, Harita Vasıtasıyle Anlatma.* Birşey hakkında bilgi verirken, o şeyi izah ederken gözün yardımından da faydalanabiliriz. Mevzuun hususiyetine göre bâzan bir resim, bir plân, bir harita, o şeyi sayfalarca yazıdan daha iyi târif ve izah edebilir.

5 — *Hikâye ve Tasvir.* Birşeyi öğretir veya haber verirken, vuzuh kadar, hikâye ve tasvir de okuyanların alâkasını artırır. Bu cins yazılarda, o şeyin nasıl meydana geldiği ve gördüğü iş hikâye; görünüşü, bıraktığı te'sir ise tasvir edilir. Fennî araştırmaların çoğunda, keşiflerin nasıl meydana geldiğinin hikâye edildiğini ve tecrübelerin resimlerle, fotograflar vasıtasıyle anlatıldığını görürüz.

6 — *Tekrar.* Birşeyin öğretilmesi için kullanılan bir başka metod *tekrar*dır; aynı fikir, başka başka ifadelerle, muhtelif tarzda anlatılır.

Buraya kadar verdiğimiz bilgiden, doğrudan doğruya anlatma ifadesinde *sınıflandırma, zaman ve mekân, tahlil ve mukayese; resim, plân ve harita; hikâye ve tasvir, tekrar* metodlarının kullanıldığı anlaşılıyor. Bu hususta başarı gösterebilmek için, yerine göre, bu metodlardan hangisinin nerede kullanılacağının tâyini, icabederse birçoklarının bir arada kullanılması gerekir. Mühim olan, mevzuun hususiyet ve ehemmiyetine göre elverişli yolu seçebilmektir.

DOĞRUDAN DOĞRUYA ANLATMA MEVZU ve NEVİ'LERİ

Hikâye ve tasvir nev'inde olduğu gibi, doğrudan doğruya anlatma nev'inde de fikirlerimizin kaynağını tecrübe ve müşahedelerimiz, kitap, gazete ve mecmualardaki yazılar, bunların bizde uyandırmış olduğu te'sirler teşkil eder. *Exposition* nev'indeki yazılar, mevzu hususiyetlerine göre dörde ayrılır: (1) Herhangibir şeyin nasıl yapıldığının, (2) birşeyin teşekkül ve kuruluşunun, (3) bir fikir veya prensipin, (4) karakterlerin anlatılması, doğrudan doğruya anlatma ifadesinin kullanıldığı başlıca mevzulardır. *Musahabe* ise, fikirlerin hususiyet ve tertibine göre, *exposition* ifadesinin en çok kullanılan bir nev'ini teşkil eder.

1 — *Birşeyin Nasıl Yapıldığı.* Bu nevi mevzular, en basit bir eşyanın, meselâ bir küreğin nasıl yapıldığından, birçok âletlerden ibaret bir makinenin yapılışına kadar çok geniş şeyleri içine alır; bunların kullanılışından, ne işe yaradıklarından da bahsolunabilir. İnsanların yaptıkları işler (yüzme, tenis, meyvelerin kurutulması v.b.) de, bu mevzulara girer.

Birşeyin nasıl yapıldığını anlatmak kolay değildir. Okuyanların, bunu kavrayabilmeleri için, fikirleri adım adım tâkip etmeleri icabeder; her fikir, o şeyin nasıl yapıldığı mes'elesine götürmelidir. Nasıl yapıldığını çok iyi bildiğimiz o şey hakkında, başkalarının birşey bilmediğini hatırlarsak, bilinmeyen kelime ve tâbirlerin izahı, tafsilâta yer vermeden neticeye geçmemek lâzım geldiğini de anlamış oluruz.

2 — *Birşeyin Teşekkülü.* Bu mevzua ait şeyler

çok muhteliftir: İnsanların, nebatların, v.b. şeylerin meydana gelişi, bir şehrin, bir fabrikanın, her sahadaki cemiyetlerin kuruluşu v.s. bu mevzua girer.

3 — *Bir Fikir veya Prensipin Anlatılması.* Doğrudan doğruya anlatma ifadesinin kullanıldığı bu cins mevzular ahlâk, demokrasi, fazilet, namus, *idealizm,* hak, eşitlik gibi, daha ziyade felsefî yahut felsefe ile alâkalıdır.

4 — *Karakterlerin Canlandırılması.* Karakterler, *exposition* ifadesi ile anlatılırken, hikâyede olduğu gibi biribirini tâkip eden vak'alar, tasvir ifadesinde görüldüğü üzre hâl ve hareketleri değil, rûh hâlleri canlandırılarak ifade olunur. Karakter skeçi *(character sketch)* denilen bu cins yazılar, bir şahsın veya topluluğun karakterini kısaca, veya geniş ölçüde tahlil eder.

M u s a h a b e. Biribiriyle sohbet etme, konuşma mânasına gelen *musahabe* kelimesi, yabancı bâzı dillerdeki *personal essay, informal essay* karşılığı olarak kullanılır. Musahabe, yazanın şahsî düşünce ve görüşlerini içine alır; ona, neler düşünüp hissettiklerini ifade fırsatı verir ve başkalarının o hususta neler düşünüp hissetiklerine ehemmiyet verilmez. Herkesin zevk aldığı birşeyden, muharrir, en berbat birşeymiş gibi bahsedebilir. Bu yüzden musahabeler, tenkid ve makale gibi inandırma maksadı gütmez ve bu nevi'deki yazılar, o kimsenin hâltercemesi için, hususiyetlerini aksettirme bakımından zengin malzemeyi ihtiva eder.

Musahabenin târifi güçtür; çünkü belli bir plânı, belli kaideleri yoktur. Bununla beraber, sayısız his ve düşünceleri içine alan musahabelerin de, her nevi yazıda olduğu gibi, şüphesiz bir maksadı, şahsî bir plânı bulunur.

Musahabede üslûbun çok ehemmiyeti vardır; fakat, *insanın aynıdır* ve *bir kimsenin bütün hususiyetlerinin damgasıdır* diye târif edilen üslûbu öğretmek imkânsızdır. Bunun gibi, musahabeyi canlandıran mizah, hiciv unsurlarının nasıl meydana getirileceği de öğretilemez. Mevzuu hududsuz olan, en basit birşey hakkında da yazılabilen *musahabe,* tenkid ve makaledeki sertlikten uzaktır; bilhassa mizah ve hiciv, bu sertliği giderici başlıca unsurları teşkil eder. Bu unsurlar kırıcı, hakaret edici değil, bilâkis o şeyi öğer, medheder tarzda olmalıdır; böylece, iğnelenmesi icabeden hususlar, daha te'sirli bir ifade kazanmış olur.

Aşağıdaki hususlar, bilhassa, musahabe yazmakta tecrübesi bulunmayanlar için faydalı olabilir: Bir not defteri tutunuz. Musahabe mevzularına günlük hayatımızda sık-sık rastlarız; fakat bunlar çabuk unutulur. Bu mevzuları kaydedersek, mevzu bulmakta güçlük çekmeyiz. Bâzan, bu mevzulara ait cümleler, hattâ paragraflar da hatırımıza gelebilir; bunları da not etmeyi ihmal etmemelidir. Aradan bir süre geçince, musahabe için birçok malzemenin hazırlanmış olduğu, bu notları sıralayıp yazma işinden başka birşey kalmadığı görülür.

DOĞRUDAN DOĞRUYA ANLATMA İFADESİYLE YAZILMIŞ ÖRNEKLER

XXXIV. Mevzu — Atatürk'ün "San'atsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir,, cümlesindeki fikri *izah* ederek bir kompozisyon yazınız.

I.

Milletler fertlerden teşekkül eder. Onların da maddî ve mânevî birçok ihtiyaçları vardır; onlar da, yaşamak için, her iki bakımdan yetiştirilmeğe muhtaçtırlar. İşte, sanat adı altında topladığımız endüstri ile güzel-sanatlar, bu ihtiyaçları karşılayan unsurların en mühimlerindendir.

Güzel-sanatlar, milletlerin ruhlarını işlemek, inceltmek ve olgunlaştırmak için, başlıca vasıtadır. Mânevî terbiyesi yüksek milletler daima harikalar yaratmışlar, cihanda en yüksek mevkileri almışlardır.

Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki, sanatsız millet, ruhsuz insan gibidir; mânevî hiçbir kıymet ifade etmez.

1945-46, VI. Ed. A, 285 Nevzat Beygu

II.

Olgun bir zekâ mahsulü olan bu olgun cümledeki sanattan üç şey anladım. Sanat, güzel sanat ve 1923 te yazıldığına göre harb sanatı. Güzel sanatı milletin diğer ileri hareketleri ilerletirse de güzel sanat da milletin ilerlemesinde belli başlı rol oynar.

Sanattan, başka sahalarda, ileri olan bir milletin sanatsız kalması o milletin aksamasıdır.

1923.. Kan ve ateş içersinde yüzen bir neslin derin ve içten nefes aldığı günler. Bu nesli kan ve ateş içersinden sıyıran yegâne şey: Harb sanatı.

Top az, tüfek az, ve bu azlardan da az olan bir avuç er. Fakat onlarda hiç bir millette olmayan bir ata yadigârı var. Harb sanatı. Dünyayı ateşe boğan ejderler onun önünde tıpkı dalgaların kayaları erimez zannedilen yalçın ve dik başlı kayaları parçaladığı gibi eridiler. Bu bir hayat, bir serap mı? Hayır Harb sanatının ayakları dibine serdiği her hakikatten daha güzel bir hakikat. İşte! Conk bayırının parçalanmış kayaları.. İşte! Anafarta.. İşte! İnönü... Bir hakikatin yenilmez ve inkâr edilmez delilleri.

1945-46, VI. Ed. A,X

XXXV. Mevzu — "Akıl, insanın külâhında bir çividir; ara-sıra yumruk yemeden kafasının içine girmez„ atasözündeki fikri *izah* sûretiyle bir kompozisyon yazınız.

I.

ÇİVİ ve AKIL

Akıl mefhumu, psikoloji âlimleri veya kültürlü bâzı kimseler tarafından uzun uzadıya tetkik edilmiş ve hakkında birçok şeyler yazılmıştır. Atasözlerinde ise, bu geniş mevzu, kısa olmakla beraber, bâzan tamamen doğru denilebilecek tarzda izah edilmiştir. Bu birkaç veciz söz birleştirildiği takdirde, kitaplar dolduran bu mevzuu izah edebilmektedir. Meselâ, aklın hududunu tâyin etmek istersek, kısaca, "Akıl akıldan üstün, göğe çıkıncaya kadar„ atasözü, bu hususta tamamen tatmin edicidir. Aklın mekânı sorulacak olsa, yine, bir atasözü buna cevap verir: "Akıl olmayınca başta, ot mu biter kuru ağaçta...„. Bunlardan daha mühimmi, "Akıl nedir?„ diye sorulsa, ona da, atasözlerinden, tam olmasa bile bir cevap bulunabilir; hattâ öyle bir söz ki, akıl ile, zâhiren hiçbir münasebeti olmayan çiviyi bile akla müsavi kılmış: "Akıl, insanın külâhında bir çividir; ara-sıra yumruk yemeden, kafasının içine girmez„.

Ben, bu atasözünü işittiğim zaman gülmüştüm; fakat düşününce, boş bir söz olmadığını anladım. Evet, bu söz doğru idi; belki de bundan dolayı, birisi güç halle, herhangibir şeyi anlayabildiği vakit, "Nihayet kafasına girebildi..„ gibi sözler kullanılır. Evet, bâzı kimseler, etrafındaki herhangibir şeyi anlayabilmek, yâni külâhındaki çiviyi kafasına sokabilmek için, bâzan, yumruk yemeğe muhtaç, veya mahkûmdurlar.

1943-44, V. B, Ayhan Erman

II.

Bu atasözü, hayatta bütün insanların karşılaştıkları büyük hakikatlardan biridir.

Tabiat her insana akıl ve idrak denilen manevi vasfı

vermekle beraber çok insanlar bu vasfı lâyıkıyle işletmemekte ve bu yüzden hayatın türlü zorluklarıyle karşılaşmaktadırlar.

Bu büyük Ata sözün de belirtildiği üzere akıl insanın başında hakikaten bir çivi gibidir. Yalnış bir karar veya hareketini anlayan bir kimse bu hakikatı kavradığı anda beynine ağır bir çekiç darbesiyle çakılmış çiviyi hisseder.

Bunun içindirki insan vereceği kararda veya yapacağı harekette, daima bu karar ve hareketin doğuracağı neticeleri de göz önünde tutulması gerekir.

1943-44, V. B, X

XXXVI. Mevzu — Kitap hakkında *bilgi* ve *fikir verme* maksadı ile bir kompozisyon yazınız.

I.
KİTAP

Kitap, fikirlerin yazılma ve basılma suretiyle biraraya toplanarak cilt hâline getirilmiş şeklidir.

Kitap, Sumerler tarafından yazının icadıyle, kitabeler hâlinde başlamış, medeniyet ilerledikçe birçok değişiklik geçirdikten sonra el yazması hâlini almış, matbaanın icadı ile, bu günkü şeklini bulmuştur.

Bu güzel ve faydalı ihtira sayesinde, herkesin basma kitapları ucuz te'min edip, okuyabilmesi mümkün oldu; yeni fikirler, yeni bilgiler her tarafa kolaylıkla yayıldı. Böylece kitap, insanlığın daha çabuk ilerilemesine yardım etti.

İnsanlığın ilerilemesinde mühim rolü olan kitabı, ben de severim ve vakit buldukça okurum. Kitaplarım, hakiki dostlarımdır. Kitaplarımdan daha iyi bir yol arkadaşı bilmem. Bana herşeyi, aklımın ilâcı, ruhumun gıdası olan kitap öğretmiştir. Bunun için kitaplara olan sevgim, herşeyden üstündür.

Kitap hakkında söylenilen şu sözler ne kadar güzel ve doğrudur:

Kitapsız büyüyen çocuk, susuz yetişen ağaca benzer.

(Çin Atasözü)

Ebedî hayat, ancak kitaplara müyesserdir.

(Lytton)

Kitapsız hayat, kör, sağır ve dilsiz yaşamaktır.

(Seneca)

Halkın istifade ettiği hakiki bir kitapçılığa mâlik olan bir millet, sonsuz bir hazineye sahiptir.

1945-46, IV. G, Kemaleddin Evren

II.

İnsan kafasında doğan ve insan camiasına yarayan bilgi kaynağıdır. Yeni bir fikri yer yüzüne yayma vasıtasıdır. Bu itibarla yeni bir güneşin doğmasını, şöhretlenmesini temin eder.

İnsanların kitaptan istifade etmeleri tıpkı toprak altında olduğu bilinip de istifade edilemeyen maddelere ve yabani ağaçlara benzer.

Kitap bir şahıs tarafından bilinen fikrin cihana yayılmasını ve yaban ağaca aşı yaparak meyve vermesini temin eder.

Bahse mevzu olan kitap, insan dimağını çalıştırmaya yarayan bir vasıtadır.

1943-44, IV. D, X

XXXVII. Mevzu — Ne tarz eserleri okumaktan zevk aldığınız mes'elesini *izah* eden bir kompozisyon yazınız.

I.

Okuma hususunda, eserler arasında daha ziyade didaktik olanları tercih ederim. "Ben birşey biliyorum; o da hiçbir şey bilmediğimdir„ diyen büyük insan, nekadar doğru düşünmüş.. Hakikaten, insanın, öğrenecek o kadar çok şeye ihtiyacı var ki..

Jean Jacques Rousseau, "Cidden malûmatlı kimseler, daima öğrenecek birşey bulurlar„ diyor; [illegible]ü malûmatı artan bir kimse bilginin zevkini almış[illegible]lmüş v[illegible]ilecek şeylerin çokluğunu daha iyi anlar, yeni şeyle[illegible]n iyi birş[illegible]k ister.

Herşeyi öğrenmek imkânsız olduğuna göre, o şeyleri gören ve bilen bir kimseden, onu ögrenebiliriz. Atalarımızın, "Çok gezen çok bilir„ sözü, her nekadar doğru ise de, birşey sadece görmekle değil, okumakla da öğrenilir.

Ne mutlu, birşeyler öğrenmek maksadı ile okuyanlara...

1944-45, V. A, 177 Sedat Özbalkan

II.

Polis romanlarını okumaktan zevk alırım çünkü;

Bunlardan daimî bir heyecan; ve esrarengiz ciniyetlerin iz üzerinde takip edilmeleri, heran ölüm tehlikesi olduğundan, zevk alırım.

1944-45, V. A, X

XXXVIII. Mevzu — Cenab Şahabeddin'in, "Muvaffakıyet en te'sirli leke sabunudur„ cümlesindeki fikri *izah* ederek bir kompozisyon yazınız.

I.

HAYATTA MUVAFFAK OLMAK

Mühendis, hâkim, avukat, doktor ve me'murlar, velhasıl herkes iş hayatında, talebeler de sınıflarda muvaffak olmayabilirler; bir inşaat mühendisi yaptığı projenin beğenilmemesiyle, bir hâkim verdiği kararın yanlışlığıyle, bir avukat müdafaa ettiği müvekkilinin dâvasını kurtaramayışı ile, bir doktor ameliyatını yaptığı hastayı iyileştirememek suretiyle, bir me'mur kazandığı az parayla, bir talebe ise aldığı kırık numaralar yüzünden muvaffakıyetsizliğe uğrayabilir; lâkin bu sebeple insanlar hiç üzülmemelidir.

Şanssızlılık yüzünden hayatı sarsılan bir kimse üzülmeyip, sabrederek muvaffakıyetin çarelerini aramalıdır. Şüphesiz, muvaffakıyet iyi birşeydir. Bir sabun nasıl lekeleri, temizler, çıkarırsa, bir insan da bu gibi şeylerden kurtulmağa bakmalı, yâni muvaffak olmalıdır.

"Muvaffakıyet en te'sirli leke sabunudur„ Cenab Şahabeddin'in söylediği güzel ve veciz sözden de anlaşıldığı gibi, hayatta muvaffaz büyüyü, leke giderici bir sabuna benzer.

1956-57, V. A, 2757 Aydın Bulgu

II.
MUVAFFAKIYET

İnsan hayatta bir çok muvaffakıyetsizliklerle karşılaşabilir, bu yüzdende kendisine bazı kimseler tarafından leke sürülür. Meselâ bir memur iş hayatında kazara yaptığı bir işten dolayı, muvaffakıyetsizliğe uğrasın, ve bu yüzdende vazifesine dikkatsizliğinden dolayı leke sürülsün, bu insanın hayatında bir leke olur.

1956-57, V. A, X

XXXIX. Mevzu — Tiyatro hakkındaki bilginize, okuduğunuz, veya seyrettiğiniz bir tiyatro eserine dayanarak, Namık Kemal'in, aşağıdaki cümlelerinden birindeki fikri *izah* eden bir kompozisyon yazınız: (1) "Tiyatro eğlencedir; fakat eğlencelerin en faydalısıdır.„ (2) "Tiyatro hayatın aynıdır. İnsanı doya doya güldürür; fakat hatıra getirdiği tuhaflıklar bile, ders almasını bilenler için gülerken ağlamak arzusunu uyandırır.„

I.

Ben, Molière'in **Cimri** adlı tiyatro eserini okudum. Bu eserde bir cimrinin başından geçenler anlatılıyordu. Çok eğlenceliydi bu eser.. Saatlerce kahkahalarla güldüm. Hele, o aşçının safdilliği, Cimri'nin, paralarını bulmak için herkesi astırmak istemesi, ya o vekiliharcın, "Yemek için yaşamamalı, yaşamak için yemeli„ sözü..

Ben bu eseri okurken güldüm, eğlendim, vaktimi hoşça geçirdim: fakat bu eserin faydası bu kadar mı idi? Şüphesiz ki değil.. Çünkü eseri okurken hem gülmüş ve hem de Cimri'nin başından geçenleri ve cimriliğin iyi birşey olmadığını,

cimri olmanın insanı gülünç hallere düşürdüğünü öğrenmiştim.

Namık Kemal'in dediği gibi, "Tiyatro eğlencelerin en faydalısıdır,,. Tiyatro eserlerinde cemiyetin her türlü insanını bulur, onların kusurlarını görür ve bunlardan örnek alarak kendi kusurlarımızı görüp düzeltmeğe, daha iyi bir insan olmağa çalışırız.

Seyrettiğimiz bir tiyatro eserinden güzel, düzgün konuşmağı ve iyi, güzel hareketler, jestler öğrenebiliriz. Muhakkak ki büyük ve çok kıymetli bir şahsiyet olan Namık Kemal'in bu güzel vecizesi, bana her tiyatro eserini seyrettiğim veya okuduğum zaman daima, eğlenmek kadar, faydalanma lüzumunu da hatırlatmaktadır.

1956-57, IV. A, 1756 Ceyhan Aytimur

II.

TİYATRONUN FAYDASI

İnsanlar eğlenmek ve hoş vakit geçirmek için Tiyatro, Sinema gibi bir çok eğlence yerlerine giderler. Fakat bunların içersinde en eğlencelisi ve en faydalısı tiyatro değil midir? Tiyatro hayattaki vak'aları hareketli olarak canlandırdığı için insanların kötü, iyi ve gülünç taraflarını ap açık gösterir. Bizi eğlendirir güldürür fakat sonunda bir ders verir. Ve biz iyi ve kötü taraflarımızı gördüğümüz için. O hareketi yaparak gülünç duruma düşmemek için dikkatli olmağa çalışırız. Bu suretle hem eğlenmiş hemde tiyatrodan faydalanmış oluruz.

1956-57, IV. A, X

XL. Mevzu — "Câhil olan kimse vakitsiz öten horoz gibidir„ atasözündeki fikri *izah* ve *genişletmek* suretiyle bir kompozisyon yazınız.

I.

CAHİL OLAN KİMSE
VAKİTSİZ ÖTEN HOROZ GİBİDİR

Görgü ve bilgi, insanları olgunlaştıran ve onları ideal birer varlık yapan faktörlerdir. Görmüş geçirmiş, kültürlü

kimseler emsallerinden elbette üstün bir şahsiyete ve üstün bir karaktere sahip olurlar. Bu üstün vasıflar, onlar gibi olmayanları tetkik edince daha iyi anlaşılır.

Olgun ve münevver insan o insandır ki onda her hareket, her söz bir ölçü dahilinde ve yerli yerindedir. Yine o, öyle bir insandır ki gururu yenmiş, tevazua bürünmüştür. Lüzumsuz sözlerden nefret eder, bildiği şeyi icabettiği yerde söyler; ölçü dışına çıkmaz.

Cahil insan, bu tipin tamamıyle aksidir. Hareketlerinde lüzumsuzluk, sözlerinde mânasızlık sezilir. Az bilir, çok bildiğini iddia eder; onun en büyük zaafı da zaten budur. Tarihin her devrinde yetişmiş, devrini kültürü, aklı ile nurlandırmış kimseler daima şu hakikati anlamışlar ve bütün bildiklerinin bilmedikleri yanında bir hiç kalacağını ifade etmişlerdir. Bildikleri şeyler diğerlerinin yanında bir mâna bile ifade etmeyen cahiller ise, herşeyi bildiklerini sanmış ve bunu da herkese söylemekten çekinmemişlerdir.

Her mecliste sık sık rastladığımız cahil insanlar, her zaman için dikkatimizi çekerler. Herşeyi, yerinde olup olmadığına bakmadan söyler ve bu hareketleri ile, münevver insanların kıymetini, bize bir kere daha hatırlatmış olurlar.

1956-57, V. A, 572 Tanju Durusel

II.
VAKİTSİZ ÖTEN HOROZ

İnsan konuşan hayvandır. Zaten insanı hayvanda ayıran önemli noktalardan biride düşünceli ve gayeli konuşmasıdır. Çünkü: Hayvanlarında konuşan tipleri vardır.

Meselâ papağanlar konuşur ve kendilerine söylenen sözleri tekrarlayabilirler. Fakat sözlerinde mâna yoktur. İnsanların da papağanlara benzeyen tipleri vardır. Bunlar cahillerdir.

1956-57, V. A, X

XLI. Mevzu — "Seyahat nekadar rahat ve eğlenceli olursa olsun, yine için için anlaşılmaz bir endişe tohumu taşır„ cümlesindeki fikri doğru bulup bulmadığınızı *izah* eden bir kompozisyon yazınız.

I.
SEYAHAT

Eskiler, "Çok yaşayan değil, çok gezen bilir„ demişler; hakikaten de öyledir. Seyahat etmek, bulunduğu muhitin dar, sıkıcı havasından, alışılmış manzaralarından kurtulup yepyeni, meçhullerle dolu olan yabancı ufuklara ilerlemek demektir. Bu, olduğu yerden kıpırdamamak isteyenlere belki garip birşey gibi gelir; fakat her meçhulün, yeniliğin de kendine mahsus buruk bir lezzeti vardır.

İnsan, alışık olmadığı bir diyarın câzibeli havası, çekici güzellikleri arasında kendini unutur, çok geçmeden kendinden geçer, bu yabancı diyarın büyüleyici rayihası içinde, geçmişi hatırlamaz bile.. Birden tahlil edemediği, yalnız mevcudiyetini sezdiği anlaşılmaz bir endişe onu daldığı bu âlemden ayırır, geride bıraktığı çilekeş yuvasını, sevdiklerini acıyla hatırlar. Terkettiği âlemin farkına varamadığı güzellikleri, gözünün önüne gelir. Oranın kıymetini artık anlamıştır ama, çok geçtir. O, nereye gitse, nerede eğlense, ne zaman saadetinin son haddine ulaşarak coşkun kahkahalar atsa, biran, içinde derin bir sızının belirdiğini duyacaktır; çünkü ruhuna anlaşılmaz bir endişe tohumu atılmıştır.

1952-53, VII. Ed. A, Güngör Küçükersan

II.

Hergün elimize aldığımız gazetelerde daima ya bir otobüs veyahut bir tiren kazası görür, vah vah deyip geçeriz; fakat bu kazazade insanlar tiren veya otobüse binerken ne sevinç içinde çırpınırlardı kim bilir... Gidecekleri yerlerin hayatı onları hiç olmassa birkaç gece uykusuz bırakmış, günlerden beri harıl-harıl yol hazırlıkları yapıp bir sevinç duymuşlar ve hareket gününü adeta ip ile çekmişlerdir. Bu biçareler yolun yarısına kadar habersiz yollara çıkarlar, talihin bir cilvesi onların bir kazaya kurban eder. Belki arkalarından ya ağlayan var yahut yok..

Kazaları okuyan ve bu hisleri düşünen kimse bir yerden bir yere seyahat ederken helbette bir endişeye kapılır; belki oda böyle bir kazaya kurban gidebilir endişesi için de her nekadar eğlenceli bir seyahat yapabilse içini kemiren bu his-

ten kurtulamaz. Her ne kadar insanı mukâdderata boyun eymek mecburiyetinde olduğunu bildiği halde gene bu üzüntüden kendini kurtaramaz. Tâ ki seyahat sona erinceye kadar..

1952-53, VII. Ed. A, X

XLII. Mevzu — Medenî insan mefhumunun, size neler düşündürdüğünü *izah* maksadı ile bir kompozisyon yazınız.

I.
MEDENÎ İNSAN

Acaba asırımızda, medenî insan hangi vasıfları haiz olmalıdır, veya hangi insana medenîdir denilebilir? İşte bu mühim soru, zihnimizde birçok düşünceler husule getirir. Pek tabiîdir ki, medenî bir kıyafete bürünmüş her insan, medenî sayılamaz; yâni başındaki fesi, veya sarığı çıkararak şapka giymek de, eğer o şapkanın altındaki kafa eski ise, o ferdi medenî insan seviyesine yükseltemez.

Medenî insan, herşeyden önce aydın bir kimse olmalı, yeni ve iyi fikirleri benimsemiş bulunmalıdır. Ayrıca, şahsî menfaatlar ve kazançlar da, onun, arkadaş ve vatandaşları hakkındaki iyi düşüncelerine mâni olmamalıdır. Medenî insan hiçbir zaman bâtıla ve doğruluğuna kanaat getirmediği bir fikre inanmaz. Yine medenî insan, herşeyden önce, millî menfaatları kavramalı ve milletinin ilerlemesi için dâima çalışmalı, kendinden sonraki nesle de iyi ve yeni fikirleri aşılayarak, onların ileride memleket ve milleti için faydalı bir fert olmasına gayret sarfetmelidir. Bir kimseye medenî denilebilmesi için, o ferdin ileri görüşlü olması, büyük gayretler göstermesi için de hiçbir fedakârlıktan çekinmemesi icabeder.

1959-60, VI. Fen C, 191 Doğan Köylüoğlu

II.
MEDENÎ İNSAN

Medenî insanlar, kültür, bilgi pişkin ve bunun gibi iyi vasıfları üzerine toplamış olup, cahillere örnek olurlar. Münevver insanlar yalnızca, okumuş ve bilgili olanlar değil-

dirler. Onlar. her yönden olgun ve centilmen olup davranışları ve hareketleriyle daima, belli ederler.

Onların fikirleri ve hareketleri, cahil insanların ki arasında derin uçurumlar vardır. Medenî insanlar, bir toplantıda, nasıl davranılacağını ve katıldığı yabancı topluluklara uymasını bilirler. Ayni zamanda üzerlerine düşen vazifeleri yaparlarken yalnız kendini deyil, etrafında gözetir ve düşünürler.

1959-60, VI. Fen C, X

XLIII. Mevzu — Akşam Lisesi'ne şahsî, âilevî, meslekî v.b. hangi düşünce ve gayelerle devam ettiğinizi *izah* eden bir kompozisyon yazınız.

I.

Ortaokuldan me'zun olduktan sonra, daha yüksek tahsile devam hususunda, bütün imkânlardan mahrum bulunuyordum; fakat bunu müteâkip geçen onsekiz yıl, hiç şüphesiz, boşuna geçmiş sayılamaz; zira bu zaman zarfında, karşılaştığım bütün güçlüklere rağmen, daha çok öğrenmek, daha olgun bir insan ve dolayısıyle de daha faydalı olmak gayesiyle bol bol okudum. Bu arada bir yabancı dil de öğrenmiş bulunuyorum.

Öğrenmek için katlandıklarım, kanaatımca, tatminkâr olmak şöyle dursun, üstelik tahsilime devam edememekten mütevellit içimde yerleşen bir ukdenin gittikçe büyümesine sebep oldu. Bütün bu zaman zarfında, bilginin nekadar faydalı olduğunu ve kendimin bu bakımdan nekadar zayıf bulunduğumu öğrenmekten başka bir kazancım olmadı.

Onsekiz sene sonra tekrar bu sıralarda otururken, içimde bambaşka hisler duyuyorum. Bu işe başlarken ne şahsî, ne ailevî, ne de meslekî bakımdan bir hususu gözönüne almış değilim. Bunda, hiç şüphesiz, içimde yerleşen o yaranın rolü, daha doğrusu öğrenmek ve mükemmel bir insan olmak arzusunun rolü var.

Çok ileri, hattâ çalışamayacak yaşlarda bile olsam, tahsilime devam etmek istiyorum; fakat ne daha iyi bir mevki, ne daha yüksek bir kazanç sağlamak ve ne de bu durumumu

ilân için bir kartvizit bastırmak maksadıyle.. Bunun içindir ki, lise ve yüksek tahsilimi bitirdikten sonra da, umumî ve meslekî bilgimi artırmak hususunda elimden gelen gayreti sarfedeceğim.

Ankara - Atatürk Akşam Lisesi,
1959-60, IV. D, 312 Behcet Candoğan

II.

Hayatta, herşeyden önce tahsilli bir insan olmak en büyük emelimdir. Bundan evvelki senelerimde, kendi yaşıtlarımla beraber gündüz okullarına devam ediyordum; Babam iki sene evvel vefat edince, tahsil hayatımda bir sene kaybettim; fakat bu, tahsilime devamıma set çekemedi. Büyük acıma rağmen ortaokula yine devam ederek, oradan, iyi bir derece ile me'zun oldum. Benim gibi, annemin de düşüncesi, her fedakârlığa katlanarak tahsilime devam etmemdi. Ne yazık ki, talihim bu hususta da yâr olmadı; zavallı anneciğim hastalandı ve bunun üzerine hayata atılmağa mecbur kaldım.

Annemi geçindirmek için çalışmağa başladığım bu sırada, tahsilimin yarıda kaldığına kanaat getirmiştim. 1959 senesinin yazında, bir devlet dairesinde ufak bir iş bularak çalışmağa başlamam, mektebimden ve arkadaşlarımdan ayrılmak beni çok üzüyordu. Bunu anneme söyleyemiyordum; çünkü hasta idi. Onu üzmekten, Allah korusun, kaybetmekten korkuyordum.

İşte, böyle bir ruh hâli içinde bulunduğum o günlerde Akşam Lisesi açıldı; tahsilimi tamamlamak için buraya devam etmeğe başladım. Bir taraftan hayat mücadelesi, bir taraftan derslerimi başarabilme hususunda mücadele.. İkisi arasında bocalıyorum. Çalıştığım için, emeklerimin mükâfatını göreceğimden emin bulunmaktayım.

Ankara - Atatürk Akşam Lisesi,
1959-60, IV. D, 178 Sevinç Yılmazbaş

III.

Liseye devam etmemdeki maksadım; vatanıma milletime büyük hizmetlerde bulunmak, kültürlü ve dürüst bir insan olarak yetişmektir.

Bu genç yaşta hem okumak ve hem de para kazanmak o para ile de okul eksiklerimi görmek giçeyi gündüze katarak derslerime çalışıp akşamları okula gelmek benim için en büyük bir şereftir. Kısmet olup liseyi bitirdikten sonra Ankara üniversitesi Hukuk Fakültesine gidip orayı bitirmektir.

Ankara - Atatürk Akşam Lisesi,
1959-60, IV. D, X

XLIV. Mevzu — Hakikî kıymetlerin takdiri ferde ve cemiyete ne gibi faydalar sağladığı mes'elesini *izah* maksadı ile bir kompozisyon yazınız.

I.

Cemiyet, fertler topluluğudur. Fertlerin refah ve saadeti, cemiyette umumî refah doğurur. Cemiyetin ilerlemesi, medenî inkişafı, fertlerin tek tek elde edecekleri muvaffakıyetlerin neticesidir; cemiyetin bu inkişafı, fertlere daha müreffeh bir hayat te'min eder. O halde fert ve cemiyet, karşılıklı menfaat bağları ile biribirlerine sıkı sıkıya bağlıdırlar.

Herhangibir cemiyette hakikî kıymetlerin takdiri, hakikî refah ve saadete ulaştırır. Ferdin, şahsî kabiliyetleri bakımından cemiyet tarafından takdir edilmesi, o fert için en büyük bir dayanaktır. Takdir edilmek, insana mânevî bir tatmin hissi verir; bu mânevî tatminin getireceği saadet, ferdin kendine olan güvenini artırır ve ona devamlı çalışma kuvveti aşılar. Kazandığımız ufak muvaffakıyetler sonunda duyduğumuz sevinç, yeni emeller peşinde koşmak hususunda, bize yeni bir kuvvet verir; bu kuvvetle daha zor işleri başaracağımızı ümit edebiliriz.

Demek ki, hakikî kıymetlerin takdiri, ferdin çalışma ve başarma azmini artırıyor. Bunun neticesi ne olacaktır? Tabiî, ferdin kendi için elverişli bulduğu sahada, kendine güvenle, devamlı çalışması, cemiyetin inkişafını te'min edecektir; bu devamlı çalışma, o cemiyete, medeniyet yolunda hamleler yapma imkânını sağlar. Bu bakımdan, hakikî kıymetleri bulup çıkarmak, cemiyetin gelişmesi için en mühim bir ihtiyaçtır.

Netice itibariyle hakikî kıymetlerin takdiri, ferde tam bir saadet ve refah sağlıyor, cemiyete ise, bu saadet ve refahın te'min ettiği gelişme imkânlarını yaratıyor demektir.

1952-53, VI. Fen A, 1071 Ökten Tezgören

II.

Hakikî kıymetler bir cemiyet tarafından ne kadar çok takdir edilir ve iyimserlikle karşılanırsa, birgün o cemiyet, kendisini meydana getiren fertler arasında, böyle kıymetlerin çoğalmasıyle refaha, saadete ve hattâ medeniyetin en yüksek zirvesine ulaşabilir.

Meselâ: Almanya'dan yüksek mühendis diplomalı, arkadaşları tarafından çalışkanlığı, zekâsı ve kuvvetli pratiği ile tanınan filân beye, herhangi bir müessesede masa başında memurluk yaparken, bu özellikleri dolayısıyle takdir edilerek; başka bir yerde (fiilî sahada) iş verilmesiyle, bu şahıs ve o cemiyet ne kazanacaktır? Cemiyet çok şey kazanacaktır çünkü: o toplumun yükselmesi için böyle fertlere ihtiyaç vardır. Ferdin kazancı ise, mesleğinde daha çok ilerlemesi ve belki de kazancının da biraz artmasıdır.

1952-53, VI. Fen A, X

XLV. Mevzu — Fertlerin, biribirlerinin görüşlerine karşılıklı saygı göstermelerinin niçin gerektiği ve bu hoş-görürlüğün ne gibi faydalar sağladığı mes'elesini *izah* maksadı ile bir kompozisyon yazınız.

I.

Meşhur bir atasözü vardır, bilirsiniz: "El, elden üstündür„ derler. Birçok atasözlerinin hikmeti, asırlar arasında kaybolduğu hâlde, bu, zamanımıza kadar daima hakikat habercisi olarak gelmiştir.

Maksadım, bir atasözünün münakaşasını yapmak değildir. Yalnız öyle vak'alar oluyor ki, bâzı kimselerin de, bu cüm-

lenin taşıdığı mânayı kabul etmeleri lâzım olduğuna inanıyorum.

Her toplumda olduğu gibi, bizim toplumumuzda da, türlü karakterde fertler var.. Tabiatları türlü türlü olan bu fertler arasında nisbetini takdir edemediğim bir zümre de vardır ki, herşey veya herhangibir mevzu hakkındaki fikirlerinin, herkesinkinden daha doğru ve uygun olduğunu, sonu gelmez bir egoizimle iddia eder dururlar. İşte bu kimselerin, başkalarının görüşlerine saygı göstermeleri gereklidir; fakat bu demek değildir ki, herşeyi olduğu gibi kabul edelim.. Başka bir kimsenin görüşüne saygı gösterip, onun, üzerinde düşünülen mevzua uygun görmediğimiz fikirlerini makûl ve mantıkî yollardan çürütmeğe yeltenmemiz münakaşaya yol açar. Münakaşa ise, fikrî inkişaf ve doğru yolun bulunması bakımından fevkalâde kıymetlidir.

Bu, tam medenî ve centilmence bir fikir teâtisinden ibaret olan usûl, bir toplumun fertleri arasındaki sevgi, saygı ve güveni te'min eden başlıca âmillerdendir.

Demek ki, bu karşılıklı hoş-görüş, Türk toplumunun fertleri arasında sevgi, saygı ve bilhassa güveni sağlamak yönünden önemlidir.

1946-47, VI. Ed. A, 154 Ayhan Erol

II.

Fertler, biribirlerinin görüşlerine karşı saygı göstermelidir. Eğer fertler arasında biribirlerinin görüşlerine karşı sevgi, saygı yoksa, bunların teşkil ettikleri topluluktan anlaşamamazlıklar doğar; herkes kendi görüşünü ile sürer: Diğerlerini tenkit eder; bu ise birbirlerini anlayamadıklarından topluluğu felâkete sürükler.

Bu problemi daha iyi inceleyebilmek için, bir aileyi ele alalım. Aile, topluluğun bir parçasıdır. Aile fertleri arasındaki sevgi, saygı demektir. Aile fertleri arasındaki görüşler ayni ise, bu aile hem cemiyet için hem de kendileri için faydalıdır. Böyle bir aile mesuttur. Bu gibi ailelerden teşekkül eden cemiyet de, refah, saadet içinde yaşar.

Böyle bir hoşgörürlük, Türk toplumunda birliği, büyüklere karşı saygı, küçüklere karşı sevgi sağlayacaktır. Tarih boyunca gelen, bütün Türk topluluklarında bunu görmekteyiz.

Fertlerin birbirlerinin görüşlerine karşı saygı, birbirlerine karşı sevgi Türk aile cemiyetinde hiç bir zaman görülmemiştir, görülmeyecektir. Böyle bir hal Türk ananesine yakışmaz.

Fertleri arasında görüş farkı bulunan bir cemiyette birlik yoktur. Bu cemiyetin fertleri biribirleriyle tamamen bağdaşamaz. Aralarında bir çok aykırılıklar meydana gelir. Vatan, millet, aile bağları gevşer. Böyle bir cemiyet yıkılmağa mahkûmdur.

1946-47, Fen Kolu, X

XLVI. Mevzu — *Susanlar* ve *dinleyenler* kelimelerinin anlamını *izah* ve *târif* ederek bir kompozisyon yazınız. Bunun plânını, vazifenizin başına ilâve ediniz.

I.
PLÂN

1. Susanlar ve dinleyenler arasındaki fark
   a. Susmanın ve dinlemenin târifi
   b. Elde edilecek neticeler
2. Susanların zarar ve faydaları
   a. Susanların zararları
   b. Susanlar nasıl insanlardır
   c. Susanların faydaları
3. Dinleyenlerin fayda ve zararları
   a. Dinleyenlerin faydaları
   b. Dinleyenlerin zararları
   c. Dinleyenlerin karakterleri

DAİMA DİNLE... HER ZAMAN SUSMA!

Susmak, dinlemek değildir; fakat dinlemek mutlaka susmayı icabettirir. Dinlemek, zaman tefriki olmaksızın faydalı olabilir; ancak susulacak zamanda konuşmak nasıl iyi netice vermezse, konuşulacak yerde susmak da zararlıdır.

Susmayı kendilerine huy edinmiş insanlar, bu hareketlerinin faydasından çok zararını görürler. Haklı olduğu bir dâvada, kendini müdafaa edeceği yerde susması, bir insan için elbette ki faydalı olmayacaktır. Hele zamanımızda, daima susmak, cemiyet içinde silinip yok olmak demektir. Bâzı insanlar ekseriya susar, bu vesile ile bir hal çaresi düşünür ve kolay dinler. İşte susanlardan bir karakter.. Bâzıları da susar, yalnız susar.. Konuşulacak yerde de susar, susulacak zamanda da.. Bunu kendine bir iş edinmiş, dünyadan bi-haberdir. İşte bu da bir başka çeşidi.. Bunlardan ilkine susmak faydalıdır. Diğerine?.. Ona da faydalıdır; zira bu kadar lâkayt, nâdan bir insanın konuşmasından ne fayda beklenilebilir? Yerli-yersiz konuşup, herşeyi altüst ederek çamlar devireceğine, hiç konuşmasın daha iyi.. Böylece, hiç olmazsa etrafına zararı dokunmaz; kendinin de cahilliği belli olmaz. Demek ki susmak oldukça faydalı.. Hele zamanını bilip, konuşmaktan çok dinlemeğe vakit ayrıldığı takdirde faydası daha da çoktur.

Dinleyenler —ki zamanında susmasını bilenlerdir— bu hareketlerinden dolayı zarar görmezler. Şunu da söyleyelim ki bu fayda, dinlenilen şeyin mevzuuna göre değişebilir; fakat ne olursa olsun dinlemek, bu vesile ile birşeyler öğrenmek daima faydalıdır. İnsan iyi şey öğrenir, onu örnek alır, taklit eder. Fena şey öğrenir, ondan sakınma yollarını arar; lâkin fena şeyleri dinleye dinleye, onların te'siri altında kalmak da bunun zararlı tarafıdır. Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki dinleyenler bilgili olurlar; düşünmesini iyi, konuşmasını ve en mühimi de zamanında susmasını bilirler.

1958-59, VI. Ed. A, 868 Tunç Çırgan

II.
PLÂN

1 — Susanlar ve dinleyenler
   a) Bu iki kelimenin kavramı
   b) Böyle davrananların cemiyette nasıl karşılandığı
2 — Susup ve dinlemenin neticeleri
   a) Faydaları
   b) Zararları
3 — Netice

SUSANLAR ve DİNLEYENLER

"Susanlar ve dinleyenler„ bu iki kelime manası birçok kelimelerinkinden daha kolaydır. Susmak kelimesini en basit ta'rif olarak "konuşmamak yani tek kelime söylememek herşey hakkında fikir beyan etmemek„ şeklinde söyleyebiliriz. Dinlemek kelimesi ise susmak kelimesini tamamlayan bir kelimedir. Konuşulurken bir kimsenin hiç bir şey söylemeyerek yalnız konuşanları takibetmesi bu iki kelimenin en güzel misalidir. Her yerde susup dinleyenler konuşma kaabiliyetleri olmadıklarını gösterirler. Böyle kimseler ise cemiyette pek tutulmazlar. İnsanların birbirlerini anlamak için konuşmağa muhtaç olduklarından susup dinleyenler pek sevilmezler.

Her şeyin olduğu gibi susup dinlemenin de yeri vardır. Bazı toplantılarda fikrimiz olmayan konular konuşuluyorsa yapılacak şey budur. Bazı yerlerdede susup dinlemek faydalıdır. Samimi aile toplantılarında susup dinlemek faydasızdır. Bundan başka menfaatimiz olan yerlerde susup dinlemek hatalıdır.

Yukarda söylediğimiz gibi susup dinlemenin faydaları bazı yerde görülür. Fikrimiz olmayan konularda konuşmayarak o konudaki bilgisizliğimizi kapatmış oluruz. Bunun aksi olursa aptallığımızı ortaya koyarız. Menfaatimizin olduğu yerlerde hakkımızı arayacak yerde susarak dinlemeği tercih edersek zararı bize dokünur.

1958-59, V. Fen A, X

XLVII. Mevzu — Herhangibir hayvanın yuva, veya inini nerede ve *nasıl yaptığını,* bunun, barınmağa ne dereceye kadar elverişli bulunduğunu, sizi en çok hangi bakımdan ilgilendirdiğini *izah* eden bir kompozisyon yazınız.

I.

KUNDUZ YUVALARI

Hayvanların hemen hemen hepsi, kendilerini sıcaktan,

soğuktan, düşmanlarından diğer tehlikelerden korumak ve yatacak bir yer bulmak için iyi, kötü bir barınak yapmağa çalışırlar. Bâzı hayvanlar toprağı oyarak, bâzıları ise topladıkları malzemeyi birleştirerek yuvalarını meydana getirirler; her iki şekilde de yuva yapamayan hayvanlar, tabiatin meydana getirdiği mağara ve kuvuklardan istifade ederler.

Hayvanlar arasında en dikkati çekeni, topladıkları malzemeyi birleştirmek suretiyle yuva yapanlardır. Bu çeşit hayvanların en iyi misalini ise bâzı kuşlar, bilhassa kunduzlar teşkil eder.

Kuş yuvaları herkesin çok iyi bildiği şeyler olduğu için, bu yazımda, daha az tanınan kunduz yuvalarından bahsetmeği daha faydalı buldum.

Kunduzların yuvaları dere ve ırmak kenarlarında bulunur. Hayvan, bu yuvayı yapmak için, ağaçları kemirerek birçok tahta toplar ve bunları istediği şekilde dişleriyle keser; sonra dere kenarlarından topladığı çamurlarla bunları birleştirerek bir odacık kurar. Yuva çamurdan yapıldığı için, derenin çamurundan farkedilmez; bu suretle kunduzun, düşmanları tarafından görülme ihtimali azalmış olur. Kunduz, yuvasına kimse görmeden girip çıkabilmesi için, yuvanın altında birtakım delikler de vardır; bunların bir ucu derenin altında, diğer ucu yuvaya açılır.

Görülüyor ki, bu yuvada kunduzun korunması ve barınması için bütün kolaylıklar vardır. Ayrıca, kunduzun âdeta bir mühendis gibi tahtaları kesip biçerek muntazam bir yuva yapabilmesi de, şayan-ı tedkik bir mevzudur.

1949-50, V. C, Agâh Akçaoğlu

II.

Mevzuum, dere kenarında viran bir evin dam arasındaki kırlangıç yuvasıdır.

Bir gün dere boyunda ilerlerken yıpranmış, kerpiçten yapılmış bir evin dam arasındaki ters çevrilmiş kubbe şeklinde kırlangıç yuvası gözüme çarptı.

Kırlangıçın küçük vücudunün nazik görünüşü derenin üzerinde uçarken yapmış olduğu hareketler; ile usta bir cambazı hatırlatıyordu. Cambaz olduğu kadar usta bir sıvacıyı da. Yuvasını mahir bir sıvacı gibi ufak gagası; ile çöp ve

çamurlarla, kubbe şeklindeki yuvasını yapar. Ağzından çıkardığı yapışkan sıvı yuvasını yapmakta kolaylık gösterir ve yuvanın cilâsını teşkil eder.

Küçük fakat kudretinin yettiği kadar olan bu yuva ancak yumurtalarını ve sonra da yavrularını korumağa elverişlidir.

Bu yuva bana cazip göründüğü kadar kırlangıcın zekâsının ileri olduğuna kanaat getirdim.

Hakikaten tam kubbenin ters çevrilmiş şekli olan bu yuva herhangi bir kimsenin yapamayacağı bir mükemmellikte idi.

1949-50, V. C, X

XLVIII. Mevzu — "Mâzide müşterek mefharetlere ve bugün müşterek bir iradeye mâlik olmak, beraberce büyük işler yapmış bulunmak ve yine bu yolda büyük işler yapmak arzusunu beslemek... İşte, bir millet olmanın esaslı şartları..„ (Ernest Renan). Bu cümlelerdeki fikirlere dayanarak, bir *milletin nasıl meydana geldiğini izah eden* bir kompozisyon yazınız.

I.

MİLLETİ MEYDANA GETİREN ŞARTLAR

Sosyoloji ilmi, millet için, "Cemiyetlerin evrimleşmesi ile, millet adı verilen topluluk meydana gelir„, yâhut, "Millet, uzun bir tarih evriminin sonunda meydana çıkan bir teşekküldür„ diye maddi bir târif yaptıktan sonra, "Millet, aslında mânevi bir gerçektir. Millet bir birliktir ve bu birliğin evrimleşmiş şuurudur„ der. "Millet, duygu ve düşüncede, kültür ve gelenekte birlikten, müşterek vicdanın millete bağlı fertler tarafından duyulması ile meydana gelir„ diye ilâve eder. Biz, her iki târiften, millet için şu tanımı meydana çıkarabiliriz: Millet dil, kültür, duygu, ülkü ve düşünce birliği ile biribirine bağlı, vatanları bir olan ve beraber

yaşamak için ayni duyguyu taşıyan insanların, meydana getirdiği siyasî topluluktur. Renan ise, "Mazide müşterek mefharetlere ve bugün müşterek bir iradeye mâlik olmak, beraberce büyük işler yapmış bulunmak ve yine bu yolda büyük işler yapmak arzusunu beslemek... İşte, bir millet olmanın esaslı şartları...„ demekle, milletin mânevî bir târifini yapmış bulunuyor.

Bir milleti meydana getiren şartları inceleyen sosyologlar, önce, "Milletin meydana gelmesi için toprak birliği, dil birliği, ırk birliği, menfaat birliği ve hattâ bâzı şartlarda din birliği lâzımdır„ dedikten sonra şunları ileri sürerler: Milletin meydana gelmesi için toprak birliği, gerekli şartlardan biridir; fakat bu şart kaybolduğu zaman, millet gerçeği de beraber kaybolmaz, yaşamakta devam eder. Demek ki millet varlığı için, toprak birliği, tek başına yeter bir şart değildir. Milletin meydana gelişi için gerekli şartlardan biri de ırk birliğidir; fakat ırk birliği, millî birliğin esaslı bir elemanı olmaktan uzaktır; çünkü bir millete, o millete has anotomik vasıflar (Irk kelimesi, bir millete mensup fertlerin anotomik vasıflarını gösterir) ancak o millet meydana geldikten sonra teşekkül etmeye başlar. Demek ki, ırk, milletin meydana gelişinde bir sebep değil, belki bir neticedir. Zamanımızda bâzı milletlerin kendilerine mahsus bir dili olmaması, bize, bunun da tek başına kâfi bir sebep olmadığını gösterir. Din birliği ise, millet adı verilen cemiyetin teşekkül ettiği yakın çağlarda, çeşitli milletleri içine aldığından, bir milletin meydana gelmesi için lâzım olan şartlardan biri olarak, kâfî değildir. Böylece, ne, tabiî hudutlarla çevrilmiş topluluk olarak yaşamak, ne de bir kıral hânedânına sahip olmak, bir millet olmanın esaslı unsurlarını teşkil etmezler; zira, toprak, bir millete kendini kabul ettiremediği gibi, bugün, bir hânedân tarafından kurulmuş bulunan milletler de bunlardan kurtulmak suretiyle yaşamakta devam ediyorlar.

Netice olarak, bir de şunları söyleyebiliriz: Bir millet birdenbire değil, uzun bir tarih tekerrürünün sonunda meydana gelir. Müşterek hâtıra ve kahramanlıklarla dolu, geniş bir tarih içinde doğan ve kuvvetlenen mânevî bir birlik, duygu ve ülkü birliği, milletin fertlerinde gelecek günlerde beraber yaşamak iradesini yaşatır. İşte Renan, bu bakımdan milleti, mânevî bir varlık diye tanımlamıştır.

1952-53, VI. Fen A, 1522 Yılmaz Önge

II.

Ahmet efendiyi hiç tanımıyorum. Mehmet efendiyi de öyle. Ama bir gün icabederse tanışmağa bile lüzum hissetmeden yan, yana, omuz, omuza, yaşayacağım vatanımın uğrunda Muhakkakki Ahmet Efendi de, Mehmet efendi de benim gibi düşünür. Çünkü onların da kahramanlıkları ile öğündükleri dedeleri, benim ki gibi Çaldıranda ölmüştür. Düşündükçe gözlerimin yaşardığı olaylar Ahmet efendi ile mehmet efendinin de gözlerini yaşartır. O halde bizim mazimiz bir, sevdiğimiz üzüldüğümüz bir ve bende onlar gibi vatan için ölmeğe hazırım. O halde, bir milletin fertleriyiz. Hem öyle bir milletinki, icabında ölünceye kadar döğüşecek ve Muhakkakki muzaffer olacak bir milletin fertleriyiz.

1952-53, Fen A, X

XLIX. Mevzu — Sınıfınızda onbeş gün müddetle teşhir olunan, Louis David'in *Socrates'in Ölümü* ve Peter Brueghel'in *Körler Hikâyesi*'nden birini tercihle, bunu *tasvir* ve *izah* eden bir kompozisyon yazınız.

I.

SOCRATES'İN ÖLÜMÜ

"Madem ki, devletim, benim ölümümü istemiş, ölmeliyim!,, diyen Socrates, o büyük filozof, talebelerinin bütün ısrarına rağmen, kanuna itaat etmiş, kendisine verilen zehri içerek ölmüştür. Bu hâdise, zamanla, birçok san'atkârlara mevzu olmuş, birçok ressam tarafından işlenmiştir. Bu ressamlardan biri de Louis David'dir.

David, XVIII. yüzyılda yaşamıştır. Fransa'da Le Brun'un açtığı akademide yetişmiş bir san'atkârdır. Eserlerinden anlaşıldığına göre, kuvvetli bir akademik bilgiye sahiptir. Perspective'i kuvvetli, renklendirme zevki yüksektir; lâkin, **Sokrates'in Ölümü** adlı tablosunda kullandığı renkler realist değildir. Paris'te Louvre müzesinde bulunan bu eser, filozofun zehiri içmeğe hazırlanmasını tasvir etmektedir.

Bir oda, üzerinde Socrates'in oturduğu yatak ortada.. Yatağın etrafı filozofun talebeleri ile çevrilmiş... Hepsinin yüzlerinde ve hareketlerinde derin teessürün izleri var. Bu acı ile kimi saçlarını yoluyor, kimi gözlerini kapatmış. Socrates'e zehir kâsesini uzatan talebe, manzarayı görmemek için başını çevirmiş. Yüzündeki mâna, duyulan üzüntüyü ifade ediyor. Vaziyeti, zehir kâsesini geri çekmek istiyormuş gibi.. Talebelerin bu durumlarına karşılık Socrates daha sakin, daha kendine hâkim görünüyor. Diğer taraftan bir sıcak-soğuk armonisi meydana getiren renkler ve perspektiv, çizgileri kuvvetlendiriyor, mânayı derinleştiriyor ve esere bir ritm ilâve ediyor.

Netice olarak diyebiliriz ki, eser, kompozisyonunun güzelliği, konunun işlenişinin, gölge-ışık durumunun ve tasvirlerinin mükemmeliyeti, hareketlerin tabiiliği bakımından olduğu kadar, talebe ile hoca arasındaki sevgiyi, devrin, yeni fikirlere ve onların sahiplerine karşı aleyhte tavrını anlatmak itibarıyle yalnız resim san'atı değil, fikir cihetinden de bir şah-eserdir.

1957-58, VI. Ed. A, 1165 Altuğ Memişoğlu

II.

Eski çağda, her tarafı mermer taşlarıyle yapılmış bir bina.. Odanın uzunluğu yedi-sekiz metre var. Sol köşede kapı

olarak açılmış genişliği bir buçuk metre yüksekliği iki metreden fazla ve üzeri elips şeklinde bir şey görünmektedir. Tavan yerden beş-altı metre ve üzerindeki pençere gibi delikten içeriyi aydınlatmakta. Duvarda içeriyi aydınlatsın diye bir idare bulunmakta bundan ışık yerine duman yükselmektedir.

Odanın duvara yakın yerde bir sedir gibi yatacak bir şey bulunmakta taştan yapılmış, yastık yerinde bir çıkıntı bulunmakta. Bunun etrafında dokuz adam vardır. Kapı yanındaki sedire arkasını dönmüş elleriyle yüzünü kapamış, onun yanında ayakta yüzünü çevirmiş, kırmızı giyinmiş sağ elindeki kâseyi yatakta yatana uzatmış ve yüzünü çevirmiş beklemektedir. Diğerleri baş ucunda derin bir istirab içinde bulunuyorlar, hepsinin saçı sakalı uzundur üstlerine devrin özelliğine göre tek parçadan bir bezle yapılmış giyim eşyası görülmektedir, bunun kıvrımları kalın boldur. Yatakta oturmuş vaziyette etrafındakilere mert olmasını dileyen bir bakışla kendisine uzatılan kırmızı zehiri almaktadır.

1957-58, VI. Ed. A, X

III.
BAŞKASININ ÇİZDİĞİ YOL

Öyle bir baba oğul tasavvur ediniz ki ikisi de san'atkâr olsun ve birini öbürüne tercih etmek kaabil olmasın. Böyle bir aileye en iyi misal, Peter Brueghel ve oğlu Jean Brueghel'dir. Baba, bir atasözünü resmediyor ve onu gözümüzün önünde en iyi bir şekilde canlandırıyor. Oğlu bu eserin bir taklidini yapıyor; fakat öyle bir taklit ki buna kopya demeğe insanın dili varmıyor. San'at münekkidleri bile eserin kopyasını kötülemek şöyle dursun, san'atın ta kendisi olduğunu söylemekten geri kalmıyorlar. Şimdi bu eserlerden biri Louvre, öbürü Napoli müzesinde teşhir edilmektedir. İşin tuhafına bakın ki her iki müze de, sahip oldukları resmi orijinal olarak gösteriyorlar. Belki bir ipucu elde edilir diye resmin sağ tarafındaki ağacın yaprakları sayılıyor ve hayretle, birbirine eşit olduğu görülüyor. En nihayet, iki müze de kendilerininkini, eserin orijinali olarak teşhir etmek fikrinde mutabık kalıyorlar, yâni şimdi aynı resmin iki orijinali vardır.

Peter Brueghel çingeneler arasında yetişmesi sebebiyle

realist bir kimse ve cahil bir insan.. O kadar ki, meşhur bir şahsiyet olduğu, eserleri, san'at-severler elinde dolaşmağa başladıktan yıllar sonra anlaşılmıştır. Tanınmasını te'min eden resimlerinden biri, "Kör körü takip ederse akıbeti çukurdur„ atasözünü canlandırdığı tablosudur.

Tabloda, en arkada açık renk bir sema ile, koyu dağlar bir ufuk teşkil ediyor. Onun önünde yeşillikler mevcut, en ön plânda da körler ve onları bekleyen çukur.. İlk kör çukura düşmüş, ikincisi aynı kazâyı geçirmek üzre ve geridekilerin de bu çukura girip çıkmadan yollarına devam edemeyecekleri muhakkak; çünkü bu bir atasözüdür: "Kör, körü takibeder-

se akıbeti çukurdur„ ve her kör de, önündekinin doğru yolda olduğundan emindir. Birçok olaylara tatbik ederek bu sözün doğruluğunu anlamak mümkündür. Zaten hangi atasözü yanlıştır, hangisi bize birşeyler öğretmez? En basit bir misal olarak, başımdan geçen bir hikâyeyi anlatacağım.

Lise birinci sınıfta idim. Sıra arkadaşım ekseri derslerde çalışma bakımından benden bir-iki kademe yüksekti. Onun bilgisinin sağlamlığına emindim; çünkü ne zaman yazılı kâğıdına yangözle baksam, benimle, hemen hemen aynı notları aldığını görüyordum; fakat sözlülerde daha iyi notlar alması yüzünden, İngilizce'yi benden iyi bildiği kanaatına varmıştım.

Birgün, İngilizce'den yazılı imtihan olduk. Çalışmıştım

ve dersi iyi bildiğimin isbatı olan kâğıdımı hocama teslim etmek üzre idim. Birden aklıma geldi; acaba o ne yazmıştı? Şaşılaşmayacak kadar gözlerimi şola kaydırmam, onun, benimkinden bambaşka birşeyler yazdığını görmeme kâfi geldi. Kendi yazdıklarımı silmem, onunkileri aynen almam, ancak beş dakika sürdü. Ne olurdu, biraz evvel bahsettiğim atasözünü o yazılı imtihandan önce duymuş olsa idim! Bu yüzden, o sene İngilizce'den ikmale kaldım. bunu anlatmakla, başkalarının doğru yolda olduğuna katiyen inanmayın demiyorum; çünkü aynı sene onun da tadını tattım. O yazılı bana bir ders olduğundan, tatilde İngilizce'yi tek başıma çalışmaya karar verdim. Öyle yaptım ve tek dersten borçlu olarak onuncu sınıfa geçtim. Ancak bu vak'adan sonra, başkasının çizdiği yolda yürümemeği, körükörüne birini takibetmemeyi düstur edinmiş bulunuyorum.

1957-58, VI. Ed. A, 2707 Çeven Egesel

IV.

Körlük Allahın bazı insanlara doğuştan veya hayatta iken verdiği cezadır. Diğeri, cahil, hayatı anlamayan, kalben, vicdanen kör olanlardır ki esasen kör bunlardır. Buda belki Allahın vergisidir. Böyle insanların hemen hepsi'nin ömürleri hapishane, hastahane köşelerinde geçmektedir.

İtalyanın meşhur ressamlarından birisi olan Peter Brügel ümmidir. Hayatı, çingeneler arasında bin bir meşakkât ve maceralarla geçmiş, sonunda aralarında çıkan kavgada hastahaneye düşmüştür. İşte, kör körü takibederse âkibeti ya böyle hastahane veya hapishane olacaktır.

Körü körüne yönelmeler ferdi uçuruma sürüklediği gibi milletide uçuruma sürükleyebilir. Nitekim, tarihimizde; hatta yakın tarihimizde, son Osmanlı padişahları'nın karaktersiz insanlar oluşu milletimizi milletimizi uçuruma sürüklemiştir; fakat düşmek suç değil, düşüp de kalkmamak suçtur.

1957-58, VI. Ed. A, X

L. Mevzu — Memleketimizin günlük mes'eleleri ile alâkalı bir mevzu bularak, bir *musahabe* yazınız.

Kompozisyon — XII.

I.
ZAMANE GENÇLİĞİ

Bilmem siz de farkında mısınız? Ben, kendi hesabıma, bilhassa şu son günlerde, kalabalık bir yerde bulunduğum zaman ekseri nazarların üzerime tevcih olunduğunu hissediyor ve "Al sana mahut liselilerden biri daha...„ dermişçesine beni tepeden tırnağa süzen bakışların altında kızarıyor, âdeta ortadan siliniyorum.

"Haydi canım sen de, bu senin hüsn-i kuruntun„ sebepsiz evhamın, biz değil farkında olmak, olsak bile umursamıyoruz„ diyeceksiniz. Ben de bunun bir kuruntu olduğuna kaç kere kendimi inandırmak istedim; fakat her defasında bir vak'a, veyahut, tabiî istemeden demek lâzım, kulak misafiri olduğum bir muhavere ilk fikrimi te'yit etti. Bâzan da, genciz, o kadarı olacak düşüncesiyle, otobüsün arka sahanlığından, "İnecek var!..„ feryadı ve ön sırada oturan yaşlı iki me'murun çehrelerinde peyda olan önce şaşkınlık ifadesi ve sonra biribirlerine bakıp, başlarını sallayarak, zamane gençliği hakkında hemfikir oluşlarını belirtmelerine karşı içimden isyan edeyim diyorum. Sonra birdenbire bizim X'ın çehresi gözümün önünde beliriveriyor. Adını mı merak ettiniz? Aman, ne siz merak edin, ne de ben söyleyeyim; ancak, eğer X demekten hoşlanmıyorsanız, bu günkü liselilerin hayat telâkkisine ait bütün seçme vasıflarına intibak eden ona Hayatî diyebilirsiniz.

Efendim, bu Hayatî ilk tanıştığınız anda gayet samimî ve candan görünür. Onun, bol briyantinle arkaya taranmış dalgalı siyah saçları, en son Holivut modasına göre düzeltilmiş ince bıyıkları ile, ben diyeyim bir gangaster, siz deyin bir artist ifadesi kazanan çehresi hemen gönlünüzü fetheder; yalnız, kırmızılı siyahlı, iri kareli bir gömleğin altına giymiş olduğu mavi ketenden mâmul, Amerikan eskisi pantalonu ile kıyafeti biraz tuhafınıza gider. Gayet mültefittir. Elini arka cebine atar, bir tabaka çıkararak,

"Yak bir sigara!...„ der. Sizin şaşkın şaşkın yüzüne baktığınızı görünce,

"Ne yapalım„ der, "en keseye uygunu köylü, zaten başkası da beni öksürtüyor.„

Sigara kullanmadığınızı söyleyip teşekkür edince, hayret

etmek sırası ona düşmüştür. Artık nazarındaki itibarınız yarıya inmiştir.

Onun başlıca konuşma mevzuu, hocaların kafa şişirdiği, bu sebeple gayet makûl olarak mektebi "boşverdiği„ gibi şeylerdir. Derken, bir adam geçer, arkasından,

"İşte bizim tarihçi!„ der, "farketmedin mi?„ diyerek sırıtır.

"Nereden farkedeyim, selâm vermedin ki...„ diyecek olursunuz, sonra aklınıza kafa şişirici vasfı gelir, yutkunur ve susarsınız.

Akşam için sizi davet eder: "Geçerken tekkeye uğrayıver de, bir aile matinası çevirelim.„

"Kardeşim, ne tekkesinden bahsediyorsun; Atatürk tekkeleri kapatalı yıllar olmadı mı?„

"Sen de amma keklikmişsin ha, kahveye gel de, poker oynayalım diyorum.„

Uzun müddet beraber dolaşsanız, size ikinci bir dil kazandıracak olan Hayatî'ye,

"Şey Babam ev hiç gitme .....„ diye kekelersiniz.

"Vay yavru, vay.. Pekiyi, tavla atmağa da mı izin yok?„ der ve iki dişinin arasından, seri' bir dil hareketiyle, üzerinde, "Yerlere tükürmeyiniz„ cümlesi yazılı levhanın hatırını hoş eder. Eğer sözleri gururunuza dokunacak olup da, kahveye kapıdan bir bakarsanız, şaka bir yana, içler acısı bir manzara ile karşılaşırsınız: Müdavimler hep öğrencilerdir. Bu sebeple olacak ki işin erbabı Camlı Köşk, Bahçeli Saray gibi, mektep kelimesinin yanında çok câzip kalan isimlerle, liselerin hemen yanıbaşına kahvehanelerini açarlar.

Bunlardan başka, otobüste bağırarak konuşmak, itişmek, sinemalarda filmin kendilerince ekzantrik bir yerinde sesini şimdiye kadar duymadığınız bir düdük çalmak, hattâ kız öğrencileri şöyle "kıyar etmek„, hiç olmazsa yiyecekmiş gibi tetkik etmek, bizim Hayatî'nin şahsında toplanmış olan liseli öğrencilere mahsus kötü huyların, yine onlara göre zikre bile değmeyen "çerez„ kısmıdır.

Şimdi gelin de siz bana, "Bunların hiçbiri yok, olmuyor, evham, kuruntu...„ deyin. Hayır, işte bunu söyleyemezsiniz; çünkü görünen köy kılavuz istemiyor. Şu hâlde, "Bu gençliğin hâli ne olacak?„ suali, hakikaten zihinleri bulandıran çok ehemmiyetli bir mes'eledir. Bence ebeveynin ve mektebin vereceği eğitim, hiçbir suretle durumu islâha kifayet et-

mez. Bir lise öğrencisi iyiyi kötüden ayırdedebilmeli, mübalâgaya, ifrata kaçan nigbinliğini bırakıp, şuurlu bir şekilde kendisinin, milletinin istikbalini düşünebilmeli, icabında arkadaşını ikaz, hattâ tekdir ve kısaca, bu yolda kendi kendini islâh etmelidir.

1953-54, VII. Ed. A, Ulusay Koryak

II.
DİLENCİLER

Hergün sokakta çeşit çeşit dilenci görürüz. Bunların birkısmı ihtiyar, genç, çocuk, birkısmı sağlam veya sakattır; ekserisi dilenciliği kendilerine meslek edinmişlerdir; fakat hakikaten yardıma muhtaç olanlar da yok değildir.

Ben burada, dilenenler arasında hakikaten yardıma muhtaçların bulunduğunu anlatmak için başımdan geçen bir olaydan söz açacağım: Birgün yanıma kucağındaki çocuğuyle bir kadın sokuldu. Çocuğunun hasta olduğundan bahisle, lüzumlu ilâcı almam için benden recada bulundu. İlkönce, bu kadının, sık-sık rastladığım Çingene kadınlarından biri olup olmadığını anlamak istedim. Kadıncağızın hal ve tavrındaki masumiyet böyle bir ihtimali hemen bertaraf etti. Onda hakiki bir annenin, içten gelen şefkati ve sevgisi seziliyordu. Üzerindeki eski manto büyük bir itina ile tamir edilmişti. Çektiği cefa ve mihnet, yüzündeki hatlardan tamamıyle belli oluyordu. Hasta çocuğunu öyle bir kucaklayışı vardı ki gayriihtiyari içimin sızladığını, gözlerimin yaşardığını hissettim. Hemen ilâcı almak için eczahaneye koştum. İlâcı alıp, olduğu yerde bekleyen zavallıya eriştirdim. Kadının sevinçine payan yoktu; kadıncağız bana da uzun uzun dua ettikten sonra çekilip gitti.

Bir müddet sonra tesadüfler beni yine onunla karşılaştırdı. Yaptığım iyilik için tekrar teşekkür ettikten sonra, hayatını şöyle hulâsa etti:

"Ben zengin bir ailenin geliniyim. Kocam bütün servetini kumar masasında kaybetti. Şimdi askerdir. Ben bir akrabada kalıyorum. Çocuğum hasta olunca onlardan ilâç parası isteyemedim. Allah, beni sizinle karşılaştırdı.,,

İşte, rastladığımız birçok fakirler, kendilerine dilenciliği san'at edinenlerdir; fakat birkısmı da acıklı bir hayat faciasından sonra bu yola düşmüşlerdir. Birçokları, hakikaten fa-

kir olup, istemekten çekinen, dilenciliği kendilerine yakıştırmayan kimselerdir ve asıl yardım etmemiz gereken bu sonunculardır.

1953-54, V. C, Nural Turhan

III.

Halledilmesi elzem olan sosyal işlerimizden birişi de, şüphesiz ki dilenciler meselesidir; bu işleyen yaranın biran evvel önüne geçebilmek için, devlete birçok vazifeler düşmektedir.

Devlete düşen vazifelerin hareket noktası, "Bunlar cemiyete tekrar nasıl iade edilebilir?,, sorusunu cevaplandırabilecek şekilde faaliyetler olmalıdır. Bu faaliyetler ise onlar için kamplar vücude getirmek, durumlarına göre iş sahaları bulmak, hattâ mümkünse devlet bütçesinden uzun vadeli kırediler vererek dükkânlar açıp bu sosyal dâvanın biraz da olsa önüne geçmesi mümkündür.

1952-53, VI. Fen A, X

LI. Mevzu — Bu güne kadar Türk san'atcılarından en çok kimlerin, hangi eserlerini okuduğunuz ve bunlardan en çok hangisini beğendiniz mes'elesi üzerinde durarak bir *musahabe* yazınız.

I.

HANGİSİ?

Küçük yaştanberi kitap okumağa karşı aşırı bir heves duyar ve elime geçirdiğim te'lif veya terceme bütün eserleri okurum. Bu eserlerden Türk sanatkârlarına ait olanlar sayıca pek fazla olmamakla beraber, hatırlayabildiklerim ve hakiki sanat eseri sayabileceklerim, Reşat Nuri'nin, **Çalıkuşu, Yaprak Dökümü, Akşam Güneşi, Acımak**; Halide Edib'in, **Sinekli Bakkal, Zeyno'nun Oğlu, Tatarcık**; Yakup Kadri'nin, **Yaban, Bir Sürgün**; Refik Halid'in, **Sürgün, Çete, Yezid'in Kızı**; Hüseyin Rahmi'nin, **Hakka Sığındık, Gulyabani, Utanmaz Adam, İki Hödüğün Seyahati** isimli eserleri ile, Mehmet Âkif'in Sa-

fahat'ı, Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Faruk Nafiz gibi şâirlerimizin bâzı şiirleridir. Hepsinin ayrı ayrı birer değere sahip olması dolayısıyle, bu eserler arasında bir tercih yapmak epeyice güç olduysa da, neticede, Hüseyin Rahmi'nin **Hakka Sığındık** isimli romanını en çok beğendiğimi söyleyebilirim.

Hakka Sığındık, evvelâ, vak'anın geçtiği yeri bir fotograf makinesi sadakatiyle aksettirmesi bakımından dikkatimi çekti. Hakikaten yazar, Birinci Cihan Harbi sırasında İstanbul'un durumunu, fakir halkın çektiği iaşe sıkıntısını, karaborsacıların bu sıkıntıdan nasıl faydalandıklarını ve halkın hurafelere olan kuvvetli inancını çok realist bir gözle görmüş ve romanında aksettirmiştir. Bu hususları tetkik etmeye başlayınca, eserin daha birçok meziyetlere sahip olduğunu gördüm. Romanın içtimai ve mizahî cephesi, bu meziyetlerin başında gelir.

Yazar, içtimai bir yaramızı ele aldığı halde, bu feci yaraya dokunurken, okuyucuyu pek fazla üzmemek için olacak, onu mizahî bir çerçeve içinde işlemiştir. Facia ile komediyi, muvaffakıyetli bir şekilde birleştirdiği görülüyor.

Diğer taraftan, eserde, vak'a kahramanlarının tanıtılması ayrı bir muvaffakıyet olarak ortaya çıkmaktadır. O devrin üç ayrı İstanbullu tipi, mükemmel bir tarzda canlandırılmış, bunlardan başka, tâli derecede tipler de aynı muvaffakıyetle çizilmiştir.

Bütün bu ayrı tipteki insanlar, eğer aynı ifade ile konuşmuş olsalardı, onları bu derecede kuvvetle tanıyamayacaktık. Romancı, âdeta bir meddah uslûbu ile, her şahsı kendine has şivesiyle konuşturmuş, bu ise, tiplere kuvvetli bir karakter, esere bir canlılık kazandırmıştır.

İşte, bütün bu saydığım ve güzel bulduğum taraflar, bana **Hakka Sığındık**'ı en ziyade beğendiğim eser olarak seçtirdi.

1952-53, VII. Ed. A, 416 Erhan Köksal

II.

Bu güne kadar Türk Sanatkârlarından yalnız Reşad Nuri'nin **Miskinler Tekkesi** ve **Dudaktan Kalbe** adlı iki eserini okudum.

Okumuş olduğum bu iki eserin birini diğerine tercih edemedim. Bu tercihi yapamayışımın bence iki sebebi var.

1) Reşat Nuri Güntekin'in yalnız iki eserini okumuş olmam. Aynı sanatkârın birkaç eserini daha okumuş olsaydım. Muhakkak ki bunlardan birini diğerine tercih edebilirdim.

2) Türk sanatkârlarından Reşat Nuri'nin yalnız iki eserini okumuş olmam. Başka sanatkârlarında eserlerini okumuş olsaydım bunlar içinden bir tanesini konu, üslûp v.s. bakımlardan, okuduklarım dâhil, diğerlerine tercih edebilirdim; yahut okumuş olduklarımdan birini diğerlerine tercih edebilirdim.

1952-53, VII, Ed. A, X

LII. Mevzu — Anatole France diyor ki, "Bir çocuğa cemiyet makinesini anlatmak için hiçbir şey sokağın yerini tutamaz.„ Sokak seyrinden, şahsen ne gibi dersler aldığınızı bir *musahabe* hâlinde yazınız.

I.

CEMİYETİ TANIMADA SOKAK SEYRİNİN ROLÜ

Bir cemiyeti gerek statik, gerek dinamik hâliyle tanıyabilmek için, başvurulacak metodlardan en mühimi gözlemdir. "Sosyal bir hayvan„ olan insan, daha çocukluk çağından itibaren, kendini hayvanlıktan ayıran sosyal vasfı kazanabilmek için, cemiyet mekanizmasını tanıması gerekir.

Cemiyet olaylarının gözlemi, cansız maddelerin incelenmesi gibi kolay değildir. Bir madeni veya bitkiyi inceleyen bilgin, bunu, laboratuvarda veya mikroskop altında kolaylıkla ve istediği şekilde tetkik edebilir; fakat sosyolojide gözlemi yapılacak olaylar çok karmakarışıktır, ilkin zihin ve fikir yoluyle aydınlanamazlar. Bu sebeple, bir çocuğun cemiyet makinesine vâkıf olabilmesi için, tabiî bir vasıtadan faydalanması gerekir; bu ise sokaktır. Burada, sokak kelimesiyle, cemiyet muhitini, bu muhitle teması kasdediyoruz. Evet, çocuk, tabiî bir laboratuvar diyebileceğimiz sokak seyri yardımı ile, cemiyetin, bilhassa dinamik yönü hakkında gerçek ve yeter malûmatı edinir.

Ben, şahsen, sokak seyrinden epeyice ders almış vaziyet-

teyim. Hiçbir zaman sû-i istimal etmediğim, kendimi bildiğim hür yetişme hayatımda, daima sokak ile ev içi hayatımı yekahenk bir şekilde idare edebildim ve neticede, ileride bana çok faydası olabilecek pratik bir cemiyet bilgisine sahip oldum. Din, ahlâk, aile, ekonomi, siyaset, san'at ve dil gibi toplumsal müesseselerin işleyiş ve biribiriyle münasebetleri hakkında genel bir malûmatı haizim. Sokakta, çeşitli nevi'den arkadaş arasında, kulüp muhitinde, avam içinde yaşadım. Külhanbeyinden, şoföründen, aylağından, me'murundan âmirine kadar çeşitli insanlarla karşılaştım; onların hayat ve yaşayış tarzlarını, tavır ve hareketlerini kendimi zorlamadan, âdeta farkında olmadan incelemiş oldum. Fakir fukara yaşayışı, geçim mücadelesi ile orta-halli ve zengin aile yaşayışına ait hususiyetleri az da olsa öğrendim. İdrak ettim ki hergünkü hareketlerimiz, âdetlerimiz, nezaket ve muaşeret usullerimiz cemiyetin benimsediği esaslara göre yer alır. Birisine selâm vermenin, el sıkmanın, toplu bir yerde konuşmanın ve gülmenin bile belirli şekilleri vardır; bunlara uymayan kimseleri ayıplarlar.

Diğer yandan, maddî ihtiyaçları gidermek için yapılan ekonomik faaliyetler, değişim, üretim ve tüketim hareketleri de cemiyetin eseridir. İnsanlardaki çeşitli yüksek duygular da cemiyetten gelmiştir; aile, vatan, millet duyguları bunların başında gelir. Şeref, adalet, sempati, dayanışma duyguları da böyledir. Bunlar da başka insanlarla temas neticesinde doğar; daha doğrusu, cemiyet hayatının fertte uyandırdığı duygulardır. Cemiyetin, insan iradesine ve hareketlerine yaptığı te'sirler âdetler, gelenek ve görenek ve moda hâlinde tecelli eder.

Mağara ve taşdevirlerinde bile daima cemiyet hâlinde yaşayan biz insanlar için, tamamen hetoregen yapıda olan cemiyetin kural ve âdetlerini taklit, telkin ve bilhassa eğitim yolu ile kavramak zaruri bir hâl almıştır.

Yukarıda izaha çalıştığım gibi, fertleri toplumsal hayata alıştıran bu eğitimin tabii laboratuvarı olan sokaktan nekadar ders alsak kârdır. Anatole France boşuna demeniş, "Bir çocuğa cemiyet makinesini anlatmak için, hiçbir şey sokağın yerini tutamaz„.

1952-53, VII. Fen A, 1928 Yaşar Akaydın

II.
SOKAK

Sokak, ufak yaşımdan bu âna kadar cemiyetin gidişini, faaliyetini ve bâzı acı hadiseleri, bir nebzecik ders almam için bana bariz bir şekilde gösterirdi.

Çünkü sokakta dükkânlardaki faaliyeti, gazete satanları, köylüleri, kollarını sallayarak dairelerine giden memurları görmüş, hayatın mücadeleden ibaret olduğunu bir kere daha anlamışımdır. Fakat sokaktan geçen tabutlar, işlenen cinayetler ve kazalar bende derin izler bırakmıştır.

Bunlara rağmen sokak bence bir sürpriz kaynağıdır; çünkü yıllardan sonra habersiz gelen amucamla sokakta karşılaşmışızdır. En güzel filimleri bana müjdeleyen sokaktaki sinema afişleridir. Ve millî bayramlarda süslerle ve bayraklarla bezenen sokağı büyük bir zevkle seyretmişimdir.

İşte ufak yaştan bu âna kadar, bana sokağın vermiş olduğu derslerle ve bilhassa sürprizleri ile başbaşa yaşadığımdan dolayı, hâlâ gözlerim ona doğru müteveccihtir.

1952-53, V. G, X

LIII. Mevzu — Çocuk edebiyatı ve çocuk terbiyesi mes'elesini ele alarak, bir *musahabe* yazınız.

I.
ÇOCUK EDEBİYATI ve ÇOCUK TERBİYESİ

Çok şükür, demokrasiye doğru ilerlemeğe başladık; fakat henüz kendimizi büyük ve süslü kelimelerin arkasına gizlemekten kurtarmış değiliz. Eğer bir de bunu başarabilseydik, bütün ömürlerini laklakıyyatla geçiren politikacılarımız, memleketimizde ele alınacak birçok millî dâvalarla karşı karşıya kalırlardı; bunların başında da hiç şüphesiz ki, **çocuk dâvasının** halli gelir. Ne yazık ki biz, sadece, "Çocuk, bir memleketin istikbalidir„ kabilinden büyük lâflar eder ve işi orada bırakırız.

Bu satırları yazarken gözümüzün önüne "aylak çocuklar„ ve hergün karşılaştığımız yeni yetişen nesil geliyor. Çocuğu hunhârlığa sevkeden, sözde çocuk mecmuası v.s. bir sürü

paçavraları hatırlıyoruz. Tam mânasıyle bozuk bir eğitim sistemi içinde çabaladığımız, zihnimize takılıyor. Onun içindir ki biz, çocuk terbiyesi ve çocuk edebiyatı hakkındaki fikirlerimizi, memleketimizde olduğu gibi değil, olması lâzım geldiği gibi mütâlea ederek, ortaya koymağa çalışacağız.

Derler ki, "İnsan, tam mânasıyle terbiye edilebilen yegâne mahlûktur,,. Tabiî ki, bu terbiye çocukluk çağından başlar. Çocuk ilk terbiyeyi aile ocağından alır. Bundan sonrası eğitim ocağında ve içtimaî muhitle temas neticesinde alacağı terbiyeye bağlıdır. Çocuk, okuldan başlayarak, hayatla karşı karşıya gelinceye kadar daima öğrenmeğe muhtaç, ailesi ve eğitim ocağı vasıtasıyle hayata hazırlanmağa mecburdur. Bu itibarla, ana ve baba ile, okulun vereceği terbiye, telkin ve tahsil, çocuk üzerinde esaslı rol oynar. Eğer çocuk istenildiği gibi yetişmemişse, bu iki müessesenin, aile ve okulun günahını çekiyor demektir. Çocuk terbiyesi üzerinde ikinci derecede rol oynayan mühim şeylerden biri de, onun okuyacağı eserlerdir.

Çocuk, tarihî ve coğrafî ilk malûmatını, okuduğu hikâye ve masallardan alır. Esasen, bu şekilde, şahsî merak neticesinde öğrenilen şeyler, çocuk kafasında daha çok yer eder; meselâ, bunlar Jules Verne'in eserleri gibi şeyler olduğunu söylersek, bu fikrimizi daha açık ifade etmiş oluruz. Resimli romanların da, çocuk ruhunun inkişafında mühim te'siri olduğunu, psikologlar ileri sürüyorlar. Yeter ki, bu cins kitaplarda ele alınan mevzu terbiyevî olsun; çocuğun kafasını casus, haydut, korsanlık gibi şeylerle doldurmasın..

Bir de, günümüzün neşriyatına göz atalım: Çocukların heyecan verici şeylere karşı zaaflarından faydalanan birtakım "tüccarlar,, , onları korkunç bir neşriyat tufanı içinde hakikî bilgiyi hor görüp, tabiat-üstü hâdiselere inanan, uydurma kahramanlara tapan, hoyratlıktan zevk alan birer mahlûk hâline getirmeğe çalışıyorlar. Tabiî, millî hislerle alâkası bulunmayan bu bayların hedefi, ceplerini doldurmaktır. Kardeşlerimizin elinde böyle kitaplara, bu cins yazılarla dolu mecmualara, hepimizin daima rastlaması mümkündür. Bir yerde okuduğuma göre, Fransa'daki çocuk suçlulardan —eğer aklımda yanlış kalmamışsa— yüzdeseksen-doksanının, bu gibi neşriyatı okudukları tesbit edilmiş.. Sadece bu haber bile, çocuk

edebiyatı mes'elesini ciddiyetle ele almak lâzım geldiğini icabettirmiyor mu?

1948-49, VI. Ed. A, 985 Bedii Güray

II.

Bizde, çocuk terbiyesi denilince, akla ilk gelen şey, korkutucu bir terbiyedir. Bu yüzden çocuklara sert muamelelerle herşey öğretilir ve gösterilirdi. Meselâ ailede ahlâk prensipleri okulda dersler çocuğa sert usûllerle öğretilirdi. Halbuki bu usûl diğer memleketlerde yoktur. Bunun yerine anlatıcı ve tatlı bir usûl vardır. Meselâ çocuğa terbiye okuduğu terbiye kitaplarında öğretilir. İşte böyle öğretilen her şeyin tatbik edildiği görülmüş ve bu maksatlarla hikâyeler yazılmağa başlanmıştır. Alınan neticeler sonunda bu usûlün ehemmiyeti anlaşıldı ve hikâyecilik ilerleyerek bir çocuk edebiyatı hâlini aldı.

Çocuklar için yazılan hikâyeler gayet açık, duru ve akıcı, daha doğrusu anlayışlı olduğundan istenilen her şey çocuklara kolayca anlatılmaktadır. Bu gün piyasada o kadar mecmua ve çocuk hikâyeleri vardır ki bunların içinde hiçbir kıymeti olmayanları olduğu gibi bazan da çok güzelleri bulunmaktadır. Bundan dolayı bu güzel hikâyeleri büyükler bile okumaktadır.

1944-45, VI. Ed. A, X

LIV. Mevzu — "Dünyada en korkunç şey, cehaletin harekete geçmesidir„ cümlesindeki fikri esas alarak, bir *musahabe* yazınız.

I.

O HALDE?

Bacon'un bir sözü vardır: "Bilgi kuvvetlidir!„. Şüphesiz, bunda kuvvetten kast, yapıcı, müsbet ve iyi sonlara götüren bir kuvvettir. İnsan, bilginin avuçları içinde yükselir ve yükseldikçe yeni ufuklar kazanır. Buna karşıt olarak, cehalet hakkında da bâzı hükümlere varabiliriz. Tahsil ile bilgi arasında bir bağ mevcut olduğu gibi, cehalet ile tahsilsizlik arasında da bir ilgi mevcuttur. Bununla beraber, kanaatimce, yüksek tahsilini tamamlamış bir genç bile her-

şeye rağmen cahil kalmış olabilir. Bunun gibi, okumamış bir ferde de peşin hükümlerle cahil damgasını vurmağa ve onu kötülüklerin kaynağı olarak görmeğe hakkımız olmamalıdır.

Hayır ve şer, insanlarda mevcuttur. İnsan hayata bir yol kavşağında atılır; kötülük yolu, binbir çiçekle uzanır gider... Ama bu yol bataklığa açılır. Batağa saplandıktan sonra ise, siz olmaktan çıkarsınız. Siz, şeytana satılmışsınızdır. Onun kölesisinizdir!.. İyilik yolu, fazilet yolu dardır, önü yardır, ama sonu kutlu bir dağdır. İşte iki yol!.. Bunlardan hangisini seçmeli?.. Şeytan gür sesiyle kötülük yoluna sürükler sizi.. Meleğin sesi ise, hırçın dalgalar arasında eriyen nağmeler gibi kaybolur gider. İşte o zaman... İşte o zaman bilgi der ki: "Dur yolcu! Şu çiçeklerin altındaki çirkefleri gör ve bu yoldan gitme!..„

İşte benim, bilgiden anladığım budur. Cehalet ise, bize hakikatları hiçbir zaman göstermez. Gösteremediği içindir ki bizi kötülüğe sapmaktan alıkoyamaz. Sosyal olmayan, içgüdülerinin esiri bir varlık oluruz. Yürüyüşümüz ardımıza bakmadandır. Ezer geçeriz. Başkalarının omuzlarına basarak yükselmeğe çalışırız. Herşey bizedir. İyiyi kötüyü birbirinden ayırdedemediğimiz için, hareketlerimiz de şuursuzdur. Pazularımızdaki kuvvet yapmağa, yaratmağa değil, ezmeye, vurmaya, kırmaya yarar. Bir lokma eti için, güzel bir kuşu öldürmek, bir koklayış için, yeni yeşeren bir çiçeği kökünden koparıvermek... O vakit onlar bize birşey ifade etmez. Dünyaya açılan pençeremiz gittikçe ufalır; artık bir omuzumuzda da taassubun pençesi vardır. Taassub ise, insanı köreltir. Artık tam mânasıyle yırtıcı olmuşuzdur.

Bir de bunu topluluk için düşünelim; gittikçe genişleyen, yoğunlaşan kümeler için... Sonra kürenin merkezinden yükselip de yer yüzüne dağılan bir lav selini düşünelim!.. Yakan, yıkan, boğan... ve işte sonumız: Sonsuzluklar içinde ölmüş bir yıldız katılığında bir dünya.

Evet ama, bütün bunlara rağmen, cehaletin hâkimiyetinde hiç iyi şey yapılamaz mı? Bence mümkündür; fakat bu atmosfer içinde yükselen eser yok olmaya mahkûmdur. Kaldı ki temeli olmayan bir bina elbette yıkılacaktır.

Kısaca, cehalet bütün kötülüklerin anasıdır. O hâlde? O halde, dünyada en korkunç şey, cehaletin harekete geçmesidir!..

Cehaletin sürdüğü arabaya binmektense, yayan yürümeyi tercih ederim.

1961-62, VI. Fen A, 380
İsmail Coşkuner (Şifre nu. 62)

II.

C-I — Bir memleketin içtimai durumu, ne kadar bozuk olursa olsun, bunun düzeninin sağlanması muhakkak surette münevver zümrenin ele alması lâzımdır. Çünki bir zamanlar Türkiye Cumhuriyeti Hükümet büyükleri kendi alemlerine ve zevki sefalarına dalmışlardı, Türk milletinin bir çok hak ve hürriyetleri ellerinden adeta alınmıştı. İşte bu ağır şartlar altında dayanamayana, Türk Milletinin Münevver Zümresi bu ağır şartların altından kalkabilmek için çareler arıyordu.

Fakat korkulan şey cahaletin harekete geçmesi idi. Bunu göz önünde tutan, Hükümet büyükleri Münevver Zümrenin harekete geçeceğini akla getirmiyorlardı. 27 Mayıs 1960 Cuma sabahı Ordunun Münevver Zümresi, yani Harp okulu öğrencileri harekete geçip, ağır şartlar altından Türk milletini Kurtardılar.

Eğer bu vaziyetler karşısında cahalet harekete geçmiş olsa idi. Bu yapılan kansız hareket Kanlı biterdi. Aynı zamanda bir iç isyan gibi, Çarpışma başlar icab ederse diğer devletlerinde buna el Koyması Küçük bir yaranın büyümesine benzer.

Niçin Ordu 27 Mayıs hareketini erlerle yapmadı da Harp okul talebeleri ile yaptı; çünki Erlerimizin yüzde doksanı Cahildir, korkulan şey de zaten bu idi Onlar ne yapacaklarını bilmez, hislerine en ufak bir hadise de mağlûp olabilirler onun için dir ki "Dünyada en korkunç şey Cahaletin Harekete geçmesidir,,.

1961-62, VI., Okul dışı (Şifre nu. 136)

IV — DELİL ve İSBÂT YOLUYLE ANLATMA

Delil ve isbât yolu ile anlatma (mübâhase) ifade nev'inin, *ekspozisyon (exposition)* ifadesinden farkı yok gibidir. *Exposition* ifadesi, birşeyi târif ve izah eder; delil ve isbât yolu ile anlatma ifadesi, bunun bir neticesidir ve başlıca hususiyeti inandırmak, iknâ etmektir.

DAYANDIĞI ESASLAR

Delil ve isbât yolu ile anlatma, başlıca dört esasa dayanır; *Dâvanın isbâtı, dâvanın tahlili, delillerin tertibi, hulâsa..*

1 — *Dâvanın İsbâtı.* Bir iddiânın, bir fikrin isbâtı demek olan *dâvanın isbâtı,* ona zıt bir fikrin bulunduğunu gösterir. Böyle bir fikrin, münakaşaya elverişli olması şarttır; çünkü bâzı fikirler, münakaşaya ihtiyaç göstermez. Çocukların ve gençlerin inkişafları için kitap okumaları gerektiği mübâhaseye değmeyen, herkesce bilinen bir şeydir; fakat, onların fikir, ahlâk, bedîî zevk bakımından ne gibi eserler okuması lâzım geldiği, bir münakaşa mevzuu olabilir ve *mübâhase*nin faydalı olması için, herşeyden önce, ele alınan fikrin buna elverişli olması icabeder.

2 — *Dâvanın Tahlili.* İddiâ edilecek fikrin mâna ve gayesinin kavranılması, bu fikrin sınırlanması, onu isbâta yarayan malzemenin ele alınması *dâvanın tahlili* demektir.

3 — *Delillerin Tertibi.* İsbâta elverişli mevzuu bulup tahlil ettikten sonra, delillerin nasıl sıralanacağı gözönüne alınır. Deliller, okuyanları inandırıcı tarzda tertibedilmelidir. Delillerin tertibi, malzemenin, hususiden umumiye, yâhut umumiden hususiye

doğru mu izah ve isbât olunacağının tâyini demektir. Bu metodlardan ilkine *deduction (istintâc),* ikincisine *induction (istıkrâ')* denilir. *Deduction* yolu ile fikirlerin isbâtı, bilhassa matematik, biyoloji v.b. fen sahalarında kullanılır; kanunlardan hâdiselere, sebeplerden neticelere, te'sir edenden esere, kısacası umumiden hususiye doğru netice çıkarma *(deduction),* mübâhasede, fikirlerin sıralanması için faydalanılan usûllerden başlıca biridir. Bunun aksi olan *induction* metodunu günlük hayatımızda bile tatbik eder, fikirlerimizi cüzden küll'e, başka tâbirle hususiden umumiye doğru sıralarız. Her iki metodda da şart olan, delillere dayanmaktır.

4 — *Hulâsa (Özet).* Mübâhase, fikirlerin mantıka uygun sıralanmasına dayanır. Hulâsa, o yazıdaki plânın tekrarından ibarettir. Bu kısım, yazının başlangıç, orta ve sonuç kısmındaki, yâni bütünündeki fikirleri sırası ile ve kısaca içine alır.

MANTIKLI DÜŞÜNMEK

Mübâhase'de, yukarıda üzerinde durulan dört esastan herbiri doğru ve mantıklı düşünmeğe dayanır. Bütün ifade nevi'lerinde, hikâye, tasvir, doğrudan doğruya anlatma ve bilhassa mubâhasede, o şeyi anlatırken birşeye, bir sebebe dayanırız. Akla yakın sebepler bulmak, mantıklı düşünmek kolay değildir; bunun te'mini için, aşağıdaki noktaları gözönüne almak faydalıdır:

a. Hakikatlerle, zan ve şüpheleri, ihtimaleri biribirinden ayırmak lâzımdır; çünkü zan ve ihtimallere dayanılarak elde edilen fikirler, hakikatten ve mantıklı düşünmeden uzaklaştırır.

b. Düşünmede acele, mantıksızlığa götürür; bu yüzden, bir düşünceden bir başkasına atlanılmış,

aradaki boşluklar sebebiyle, fikir mantıksız bir hâl almış olur.

c. Yanlış tahliller, mantıksızlığa yol açar. İşlenilecek mevzuun etraflı tahlili, yazının te'sirli olmasına yaramakla beraber, mübâhasede birşeyi lüzumsuz yere benzeri birşeyle mukayese etmek, çok defa yanlış tahlile götüreceğinden, böyle bir karşılaştırma yaparken çok dikkatli olmak lâzımdır.

ç. Mübâhasede, hususî bir meyil duyulan şeyler ele alınmamalıdır. Münevver kimseler, bu meylimizi anlamakta gecikmezler ve bu yüzden, fikirlerimiz inandırıcı vasfını kaybeder.

DELİL ve İSBÂT YOLUYLE ANLATMA NEVİ'LERİ

Mübâhase doğrudan doğruya anlatma ifadesi *(exposition)* nden doğan, onun gibi, birşey hakkında bilgi vermekle beraber, bu bilgi verme ve aydınlatma hususunda inandırıcı bir maksat da güttüğünden, daha zor, bu sebeple daha az kullanılan bir ifade nev'idir. Bu sebeple, başlıca mübâhase nevi'lerinden olan *tenkid* ve *makale* yazmak da, *exposition* ifadesinin başlıca nev'i müsahabeye göre daha zordur.

I — Tenkid. Tenkid hepimizin günlük hayatında yer alır. Bir kitabı diğerine tercih ederken, giyim eşyası alırken, tanıdığımız kimselerden birini ötekine üstün bulurken, bir nevi tenkidde bulunmuş, ona kıymet biçmiş oluruz.

Tenkid'in geniş mânada târifi, birşeye kıymet biçme, o şeyi kıymetlendirme demektir. Aslı Yunanca *Kritikos* kelimesinden gelen *critic* (hükmetme) karşılığı olarak dilimizde kullandığımız *tenkid* kelimesi *nakd* kökünden türemiştir; *nakd,* birşeyi satın alırken verilen akçe, kıymet ölçüsüdür ve *tenkid,* o şeyi kıymetlendirme mânası ifade eder.

Birşeyi kıymetlendirirken, onun iyi tarafları yanında, fena taraflarını da gözönüne alırız; tenkidde, iyi cihetler kadar, fena cihetler de kıymet biçmeğe yarar. Doğru bir hükme varabilmek için, yalnız iyi, veya fena taraflar değil, iyi ve fena taraflar üzerinde durmak icabeder. Kitaplar, maçlar, radyo programları, v.b. herhangibir şeyi tenkid edebilmek için, o hususta bilgiye sahip olmak lâzımdır. İyi bir tenkidde fikirler, esaslı düşünülerek ve delillere dayanılmak sûretiyle, garezden uzak, tarafsız ve te'sire kapılmadan ileri sürülür. San'at eserlerinin tenkidinde, bu gibi eserler bedii hislerin bir ifadesi olduğundan, tamamiyle tarafsız, objektif kalmak mümkün olamaz; münekkid, o eserin bedii kıymeti hakkında hüküm verirken, onun kendinde bıraktığı te'sirden bahsetmeğe, bu sebeple subjektif kalmağa mecburdur. O eser hakkındaki başka tenkidleri okumak, san'at tenkidlerinde de, kısmen objektif ve tarafsız hükümlere varmamıza yardım eder.

Tenkidde bağlı kalınacak esaslar, mevzuun hususiyetine göre değişirse de, umumiyetle aynıdır. Tenkid yazmakta tecrübesiz olanlara, kendi kendilerine şu sualleri sormaları yol gösterebilir: (1) Eser hangi maksatla meydana getirilmiş ve bu maksadı ifade için hangi malzemeden faydalanılmıştır? (2) Eserin başarı derecesi, üslûbunun meziyet ve kusurları nelerdir? (3) Eser hakkında verilen hükümde, onun, iyi ve fena ne gibi hususiyetlerine dayanılmıştır?

Kitap tenkidleri için başlıca iki metod vardır: (1) Eserin muhteviyatı hulâsa ve tenkid olunur. İfade edilen fikirler hulâsa edilmekle kalmaz, mânalandırılır; kullanılan malzeme kıymetlendirilerek, maksat ve üslûp üzerinde durulur. Bu cins tenkidlere bilhassa haftalık mecmualarda rastlarız. Böyle bir

tenkid yazısından maksat, umumiyetle o kitabın neşrini haber vermek ve muhteviyatını tanıtmaktır. (2) Münekkid, tenkid ettiği eser tarzındaki başka eserlerden de faydalanır; onu, benzeri eserlerle karşılaştırarak kıymetlendirir. Meselâ, Tevfik Fikret'in içtimaî şiirleri hakkındaki bir eser tenkid olunurken, bunlar, başkalarının aynı tarzda manzumeleri ile mukayese edilerek kıymetlendirilir ve bu cins yazılar, daha çok yer tutacağından, sayfa adedi çok aylık veya üç aylık v.b. mecmualarda yer alır.

Kitap tenkidleri için, şu hususları gözönünde bulundurmak faydalıdır: a) Kitabın, başkaları tarafından okunmadığı düşünülerek, muhteviyatı hulâsa edilmek sûretiyle, okuyanları aydınlatmak lâzımdır. b) Bir kitabın bütün muhteviyatının tamamiyle tenkidi imkânsız olduğundan, seçilen birkısım vasıtasıyle üslûp hususiyeti üzerinde durulur; seçilen bu parçalar, üslûbun iyi ve fena taraflarını bir vesika olarak ortaya koyduğu gibi, tenkidi alâka çekici hâle de getirir. c) Tenkidde umumî ifadeler kullanmaktan sakınmalıdır; eserin ifadesi güzel, fikirler ağır, mevzu alâka verici v.b. şeyler yerine, ifadenin neden güzel, fikirlerin neden ağır, mevzuun hangi sebepten alâka çekici olduğu izah edilmelidir. Böylece, okuyanları hakikatle karşılaştırmış oluruz. ç) Tenkide, şahsî fikirlerimizi karıştırmakta acele etmemeliyiz. Münekkid, eserin, kendinde bıraktığı izlerden bahsetmiş te'siri uyandırmayarak, şahsiyetini katmaksızın kitabın bıraktığı te'sirleri canlandırmağa gayret etmelidir. d) Tenkidde, biribirini yalanlayan fikirler, okuyanların inancını sarsar. e) Kitap hakkında çok sert bir ifadeden sonra, "bütün bunlara rağmen, fena değil,, v.b. ifadeler kullanmakta acele etmeyerek, eserin bütününe dâir bu gibi hükümlere, âit olduğu kısımda

yer vermelidir. f) Her yazı nev'inde olduğu gibi, tenkidi de zayıf fikirlerle bitirmemelidir. Neticenin, kitap hakkında evvelce kaydedilen fikirlerin aksinden değil, onların en canlı ifade edildiği bir kısımdan ibaret olması lâzımdır.

II — M a k a l e. Delil ve isbât yolu ile anlatma ifadesinin başlıca nev'ilerinden biri olan makaleye, gazete ve mecmualarda sık sık rastlarız. Makalede, fikirler hakikate dayanır ve halkın, veya hitabedilen seviyenin anlayabileceği bir ifade kullanılır. Fikirler şahsîdir, notlar ile tevsik edilmez; makale, bu bakımdan ilmî araştırmalardan ayrılır. Musahabelerden farklı olarak, ifade ciddî, fikirler isbâtlıdır.

Makale (İmpersonal essay), kısa ve meharet gösterilmesi lâzım gelen en güç yazı nevi'lerindendir. Esasını *exposition* ifadesi, isbâtlı fikirler teşkil etmekle beraber, yerine göre, hikâye ve tasvir ifadesinden de faydalanılır. Birçok nevi'lerde olduğu gibi, makale yazmak için de, *fikir sahibi olmak, malzeme toplamak* ve *yazmak* olmak üzre esas üç mes'ele vardır:

1 — *Makale İçin Fikir Sahibi Olmak.* Makale yazabilmek için, tecrübe ve müşahedelere, okuduklarımızdan edindiğimiz fikirlere sahip olmadığımız bir mevzuu seçmemelidir. Bizce mânası bulunmayan, üzerinde durmağa ihtiyaç duymadığımız mevzularda yazılmış bir makale, başkalarının da alâkasını çekemez.

2 — *Makale İçin Malzeme Toplamak.* Makalenin alâka uyandırması için, elimizde, kullanacağımızdan daha çok malzeme bulunmalıdır; ancak bu sûretle, daha alâka verici fikirleri seçebiliriz. O mevzuda daha önce neler yazıldığını da kavramak lâzımdır. Bu, hem malzemeyi zenginleştirmeğe, hem de

birçok defa yazılan şeyleri tekrarlamaktan kurtarmağa, dolayısıyle o yazının alâka uyandırmasına yarar. Hangi mevzuların, ne bakımdan işlendiği hususunda, kütüphane kart ve katalogları az-çok fikir verebilir. Malzemeyi toplayıp mevzuu yazmağa başlamadan önce, ileri sürülecek fikri kuvvetlendirmeğe elverişli olmayanları bir yana bırakıp, o fikri inkişaf ettirmeğe yarayacak olanları kullanmağa çalışmalıyız.

3 — *Makale Yazmak.* Üzerinde durulacak ve müdafaa edilecek fikri tâyin edip, işe yarayacak malzemeyi toplayarak tahlil ettikten sonra, diğer yazı nevi'lerinde olduğu gibi, düşüncelerin açık ve te'sirli ifadesi makale nev'inde de şarttır. Fikirlerimizi okuyanlara aynen geçirebilmek için, hangi seviyeye hitabedeceğimizi gözönünde bulundururuz. Her makalede, müdafaa edilen bir fikir bulunur; okuyanlar, bu fikrin nasıl geliştiğini, yazan kadar kavramalıdırlar ve bu, iyi bir plân sayesinde mümkündür. Makalenin, *hulâsa, isbât edilecek fikrin müdafaası* ve *netice* olmak üzre, kendine mahsus bir plânı vardır:

1 — Makaleye, müdafaa edilecek, işlenilecek fikrin veya maksadın hulâsası ile başlanılır; böylece, maksat ortaya konulmuş olur.

2 — Dâvanın ortaya konulmasından sonra, iddiâ edilen bu fikirle alâkalı sualleri, lüzum görülürse geçmişe ait yerinde sualleri içine alan bir mukaddime yapılır. *İsbât edilecek fikir,* buna zıt ve umumiyetle üç-beş fikir vasıtasıyle açılır, *müdafaa olunur.* Bu iki kısımda da *exposition* ifadesi kullanırız.

3 — *Netice* kısmında, evvelce ileri sürdüğümüz başlıca fikirler, bir sıra tâkip edilerek isbât edilir. İsbât edilen bu fikirler, *çünkü, bundan dolayı, bu*

yüzden, bundan çıkan netice, görülüyor ki v.b. mânayı kuvvetlendiren ifadelerle tekrarlanır.

Yukarıdaki plân sâyesinde, fikirler, mantıka uygun bir sıra tâkip etmiş olur; fakat, makalenin te'sirli olabilmesi için, yalnız, bu plânın tatbikı kâfi değildir. Alâkayı çekmek için, müdafaa edilen fikre uygun, okuyanları başka fikre sapmaktan alıkoyan kısa ve *câzip başlıklar* seçmelidir. Okuyanları kendine çeken bir başka şey, makalenin *başlangıç* ve *sonuç* kısmıdır; maksadı mânalı bir *fıkra,* hareketli bir *diyalog* ile ortaya koymak bir *hâtıramızın nakli,* fikirlerimizin hem alâka çekici bir hâl almasına, hem de unutulmamasına yarar ve makale, kendisinden beklenilen te'siri kazanmış olur.

DELİL ve İSBÂT İFADESİYLE YAZILMIŞ ÖRNEKLER

LV. Mevzu — Fikre ancak fikirle mukabele edilebileceği mes'elesini *delillere dayanarak* izah ediniz.

I.
FİKRÎ MÜCADELE

"Fikre, ancak fikirle mukabele edilebilir,,; çünkü herhangibir konu hakkındaki yanlış iddiaları, sadece bu yolla çürütmemiz mümkün olur. Bir mes'elèyi münakaşa ederken, bu mevzu etrafında ileri sürülen fikirlere, onların yanlışlığını ortaya koyacak iddialara sahip olmadan itiraz ediyorsak, bilgisiz olduğumuzu; zorla kendi düşüncelerimizi kabul ettirmek istiyorsak, zaten bu konuda haksız olduğumuzu açıklamış oluruz. Düşüncelerimizi zorla kabul ettirmenin mümkün olmadığını bilmek de bizi beyhude bir gayretten kurtarmış olur.

Birtakım deliller ile, iddialarımızın doğruluğunu göstermek, hem diğer yanlış fikirleri çürütür, hem de bu mes'ele-

deki üstünlüğümüzü gayet güzel ifade eder ve düşüncelerimizi ancak bu yolla kabul ettirebiliriz. Demek ki çeşitli fikirlerle münakaşanın, yine fikirle yapılabileceği, herkesce kabul olunan apaçık bir hakikattir.

1959-60, VI. Fen C, 191 Doğan Köylüoğlu

II.

Dün akşam okuldan eve döndüğümde zaman epey ilerlemişti. Arkadaşlar henüz yatmamışlardı. Daha evin bahçesine girmeden onların konuştukları duyuluyor. Anlaşılıyorki yine bunlardan biri ortaya attıkları bir fikri münakaşa ediyorlar. Ben avludan merdivenleri çıkıp kapıyı açıncaya kadar haberleri yokmuşki. İçeri girince, münakaşa ettikleri fikiri bana sorup, benden hemen cevap istiyorlar. Bende münakaşanın mahiyetini sordum. Anladım ki mukabele edecek bir fikrim olmadığını söyledim. Öyle kaldı.

1959-60, VI. Fen C, X

LVI. Mevzu — "Tenkid,, fikri üzerinde, *isbâtlı fikirlere dayanarak* bir kompozisyon yazınız.

I.

Herhangibir şeyi tenkid etmek, kolay bir iş olmasa gerek.. Gerçi, "Tenkid nedir?,, diye sorsanız, hemen, "Birşeyin iyi ve fena taraflarını ortaya koymaktır,, cevabını alırsınız; lâkin iş fiiliyata dökülüp de, "Şunu tenkid ediver,, dediniz mi, iş değişir. Nedense, biz insan-oğulları, yapılan bir işi veya bir eseri tenkid ederken, te'sir altında kalırız; hâdiseler karşısında tam mânasıyle realist olamayız.

Tenkid ederken, o şeye, sadece "iyidir,,, veya "kötüdür,, demek, birşey ifade etmez. İyi ise, neden iyi; kötü ise, neden kötü, işte esas dâva budur; tenkidi yapan kimse vicdanının sesini dinleyerek ve tarafsız kalarak bu suallerin cevabını verebilirse, bir tenkid yapabilmiş sayılır.

Tenkidi herkes yapamaz; çünkü bu takdirde münekkid, sevmediği birinin eserine, güzel de olsa, "fenadır,, damgasını

vurabilir. Gazetelerde, mecmualarda v.s. neşriyatta gözümüze her zaman tenkidler ilişir. Bir de bakarsınız, okursunuz ki, yazılan yazı tenkidden çok uzaktır. İşte, ben de böyle bir tenkid yazısı okumuştum. Münekkid, bir tiyatro eseri üzerinde durmuş, eseri, dekorları, artistleri bir hayli tasvir etmiş, lâfı uzattıkça uzatmış ve kendince bir tenkid yapmış.. Bütün söylediklerini toplarsanız, bir incir çekirdeğini bile dolduramaz. Bu eser güzel bir eserdir hükmünü vermiş; fakat niçin, neden? Bunun kendisi de farkında olmadığı için, bize de eserin kıymeti hakkında bir fikir verememektedir. Tenkid edilen eseri kıymetlendirmekten çok uzak böyle bir yazının ise, tenkid sayılamayacağı pek tabiîdir.

1951-52, VI. Ed. B, 116 Aybers Ateşalp

II.

Tenkid ne demek ve hangi şartlar içinde yapılır?

Tenkid: Her hangi birisi tarafından yazılmış veya söylenilmiş olan bir fikir var. Başka birisi de bu fikrin öyle olmayıp, şöyle olursa daha iyi olur deyip itirazda bulunması ve onun fikirlerini izah eden misaller vererek fikrinin doğru olmadığını söylemesine ve yazmasına tenkid denilir.

Tenkid nasıl yapılır? Tenkid-i her kes yapabilir. Bunu yapacak olan şahıs, ele alınmış olduğu fikir etrafında tam bir bilgiye sahip olmalı, dinleyeni veya okuyanı sıkmamalıdır. Bu şartlar içinde tenkid yapılabilir.

1951-52, VI. Ed. B, X

LVII. Mevzu — İçinde bulunduğumuz zamanda memleketimizin iktisadî kalkınmaları, içtimaî mes'eleleri, spor, edebiyat, resim hareketleri ile alâkalı bir *makale* yazınız.

I.

ÇAĞDAŞ RESİM ANLAYIŞI

Senelerdenberi süregelen bir tartışma konusu var: Yeni resim, eski resim.. Bu, classic resim taraftarları ile, sur-realistler arasındaki anlayış değişikliğinden doğdu; yavaşlama bilmeyen bir tempo ile sürüp gidiyor. Bu konuda söylenilen

birkaç sözü burada naklederek bir neticeye varmağa çalışacağız.

Ünlü bir Fransız filozofu Voltaire, **Felsefe Sözlüğü** isimli eserinde şöyle demişti: "San'atkârın taklitçi olmamak endişesi onu tabiatten ayrılıp aykırı yollar aramağa sevkeder. Yenilik seven halkın da teşvikı ile gerçek zevk anlayışından gittikçe uzaklaşan eserler verildiği görülür. Böylece zevk, bu topluluktan uzak, birkaç münzevinin elinde kalmış bir emanet olur,,. Bundan iki asır önce söylenen bu sözler, yukarıda bahsetiğimiz fikir çatışmalarının karakterini meydana çıkarmıyor mu?

Resim sahasında bir otorite olduğu herkesçe kabul olunan zamanımız münekkitlerinden bir diğer yabancı ise şöyle diyor: "Bu gün için eller üstünde taşınan sur-realist ressamların eserlerinden kaç tanesinin gelecek asra kalacağını kim bilebilir,,.

Nihayet modern resmin en büyük şöhreti Picasso, bir gazete muhabirine verdiği beyanatta, "Şimdiye kadar verdiğim eserlerin hiçbiri hakiki resim değildir; araştırma yolunda verilmiş birkaç örnek, o kadar..,, diyor.

Buraya kadar zikrettiklerimizin kısa bir hulâsasını yapacak olursak, görürüz ki hâlen, modern resim örnekleri dediğimiz eserler henüz araştırma yolunda olup, classic san'at anlayışını yıkabilecek kudrette değildir.

1955-56, VI. Ed. A, Attilâ Yüztiak

II.
SPORDA AHLÂK ŞARTTIR

Sporcu, ahlâklı olmalıdır. Bir ân için, ahlâkı zayıf bir sporcu düşünelim. Meselâ, Dünya Şampiyonu güreşçimiz Ali Yücel'i hatırlayalım: Ali Yücel, 1950 senesinde acı kuvveti ile tanındı. Milletlerarası müsabakalarda —güreşçi olarak— memleketimizi hakkıyle temsil etti; Olimpiyat şampiyonu oldu. Kısa bir müddet içinde şöhreti dünyaya yayıldı; fakat İsviçre'de yapılan bir müsabaka esnasında, ismi, saat hırsızlığına karıştı. İyi güreşçi idi ve şöhret kazanmıştı; lâkin bu meziyetleri, ahlâkî bâzı zaaflarını örtememişti. Yurda dönerdönmez, ebedî boykot cezasına çarptırıldı; böylece, Dünya Şampiyonu olarak takdir ve sempatimizi kazanmış olan Ali

Yücel, bir ânda gözümüzden silindi, küçüldü, küçüldü ve nihayet unutuldu.

Ali Yücel'e karşı, cemiyetin bu tepkisi yerindedir; çünkü o, milletlerarası müsabakalarda şahsını değil, Türkiye'mizi temsil ediyordu. Ondan şampiyonluktan önce beklenilen, ahlâklı ve centilmen olması ve bu meziyetleri ile, müsabakalardan evvel, seyircinin kalbini kazanması idi. Bunu yapmadı ve memleketini lâyıkıyle temsil edemedi. Kazandığı şöhrete rağmen, ahlâkî zaafları yüzünden başarı ve şöhretinin ömrü kısa oldu ve unutuldu.

Bütün bu izahlardan çıkan netice, bir memleketi veya bir toplumu temsil eden sporcuda ahlâk, her sahada olduğu gibi, kabiliyet ve başarıdan daha mühim bir kıymet ifade ettiğidir.

1959-60, VI. Ed. A, 3539 İzzet Aygün

III.
ARZUMUZ

Dünya spor tarihinde mühim bir yeri bulunan güreş tarihimiz, Koca Yusuf, Ahmed Pehlivan, Aliço, Kurtdereli gibi pehlivanlarımızın şerefli zaferleri ile süslüdür. Daha birkaç sene önceye kadar böyle devam eden bu an'anevî sporumuz, bugün, maalesef bir bocalama devresi içindedir. Nitekim son Dünya ve Olimpiyat Şampiyonlukları'nda alınan neticeler, hattâ Bulgar ve İranlılar'la yapılan karşılaşmalarda da bir varlık gösteremeyişimiz, onun ciddî bir kriz geçirmekte olduğunu açıkça göstermektedir.

Güreş, boks gibi ferdî bir spordur; bunda başarı kazanmak için nefesli, kuvvetli ve daima formda olmak lâzımdır. Bunun için de, iyi bir antrenör nezaretinde sistemli ve devamlı çalışılması icabeder; halbuki millî güreşçilerimizin hepsi de amatördür, yâni, Federasyon'dan maaş almazlar. Bu yüzden, hem dışarıda ekmek parası kazanmak, hem de güreşe çalışmak mecburiyetindedirler. Üstelik, kendi sahalarında çalışabilecekleri belli bir yerleri de yoktur. Birkaç senedir modern vasıtalarla sistemli ve devamlı olarak çalışan Bulgar ve Ruslar, hak ettikleri galibiyetleri kazanmış, dereceleri almışlardır; halbuki biz, gerek hoca, gerek kabiliyetli eleman bakımından daha üstünüz. Hocalarımızın herbiri defalarca şam-

piyonluklar kazanmış değerli kimselerdir. Her yıl tertiplenen Kırkpınar Güreşleri'nde ise, gayet kabiliyetli ve kuvvetli elemanlar görülmektedir; fakat bunlar, mindere çıktıkları, yâni amatör oldukları zaman, iyi bir şekilde çalışamadıklarından, beklenilen neticeyi verememektedirler. Bu suretle de, Türk güreşi, dünya çapında bir kuvvet olmaktan yavaş yavaş uzaklaşmaktadır.

Güreşimizi bu vahim vazıyetten kurtaracak, Federasyon'umuzdur. Onun, birân önce harekete geçerek, kabiliyetli bulduğu elemanları, kıymetli hocalarımızın nezaretinde kamplarda, modern vasıtalar ile devamlı ve sistemli bir çalışmaya tâbi tutmasını, bunun için de imkân nisbetinde maddî fedakârlıkta bulunmasını, güreş-sever her Türk, candan arzulamaktadır.

1959-60, VI. Fen C, 1026 Güray Arısoy

IV.
EBEVEYNİNİZİ MES'UL TUTMAYINIZ!

Tarihin muhtelif devirlerinde, hayatta başarı kazanamayan ve mes'ut olmayanlar, bunun mes'ulü olarak ilâhları, şeytanları, kaderi ve irsiyeti göstermişlerdir. Bu gün ise tenbellikten akıl hastalığına varıncaya kadar her türlü kusurdan anne ve babayı mes'ul tutmak moda hâlini almıştır. Aslında, bir insan, başarısızlığının, veya saadetinin sebebini kendinde aramalıdır.

Hemen her gün, hayatın zorluklarıyle başa çıkamamalarının mes'ulü ebeveyinleri değil, kendileri olduğunu idrak edemeyen zavallılarla karşılaşırız. Evlenmemiş bir kız, annesi kendisinden ayrılmak istemediği için evde kaldığını, sınıfta kalan bir çocuk, babası kendisi ile alâkalanmadığı için muvaffak olamadığını iddia edîyor. Serserî bir delikanlı, ailesinin iyi trebiye vermediğinden, habse girmiş bir suçlu, ana ve babasının doğru yolu göstermediğinden şikâyetçidir; halbuki çocuklukta olup bitenlerin karakterimizde, asla silinmeyecek izler bıraktığı doğru olsa idi, hemen herkesin çılgın, deli, serserî olması lâzım gelirdi. Eğer bunun böyle olduğunu kabul edersek, çocukların da, şekillenmeyi bekleyen birer kil parçasından başka birşey olmadığını kabul etmemiz gerekir.

Normal bir çocuk, fizikî bakımdan olduğu gibi, psikolo-

jik bakımdan da bir hayli mukavim, vücudun muhtelif mikroplarla başa çıkabilmesi gibi, zihin de yanlış terbiye usûllerinin te'sirine karşı muafiyetli olabilir. Ebeveyn, çocuğun önüne, zihnî, fizikî ve ruhî tekâmülüne göre te'sir edebilecek hatt-ı hareket misalleri ve terbiye usûlleri serebilir; fakat bunları kabul etmek veya etmemek doğrudan doğruya çocuğun şahsî karakterine bağlıdır. Bunları söylerken, ailesinin alâkasızlığı, yahut hakimiyetinin, bâzı kimselere zarar verebileceğini inkâr etmiyoruz; lâkin insanın, bir kere yanlış istikamete sevkedilince, yolunu değiştirmeyen bir makine olmadığı da malûmdur. Çok defa, yaş ilerledikten sonra vuku bulan bir hâdise, insanları o derece değiştirebilir ki karakterin senelerce evvel ebeveynin yaptığı, veya söylediği ile ta'yin edildiğini ileri sürmek biraz yersiz olur. Nasıl ki çapkın delikanlılar evlendikten sonra çok defa ciddî ve mes'uliyetlerini müdrik birer aile babası oluyorsa, eğlence düşkünü genç kadınların da bir çocuk sahibi olduktan sonra evlerine bağlandıkları görülmüştür.

Karakterlerinde kusur bulunanların çoğu, bunun nasıl başladığını merak eder; fakat bu zaaflarını niçin devam ettirdiklerini kendi kendilerine sormazlar. İşimize öyle geldiği için müsrif, düşüncesiz, veya kavgacı olduğumuzu anlamak istemeyiz; halbuki bütün kusur ve kabahatleri, bizi yetiştirenlerde değil de kendimizde aramış olsak, şahsiyetimizi olduğu gibi görmeğe çalışsak, müşkillerin sebebini nasıl yeneceğimizin yolunu bulsak, her şeyde muvaffak olmamız ve bedbahtlıktan kurtulmamız mümkündür.

1958-59, VI. Ed. A, 868 Tunç Çırgan

V.
HAYATLA MÜCADELE

Birçok aileler çocuklarının rahatını ve tahsilini sağlamak ve onların hayat mücadelesine atılmalarını mümkün kılmakla her işin bittiğini zannederler. Bunun için sayısız anne ve baba, kendilerinin muvaffakıyete mücadele sonunda eriştiklerini unutarak, çocuklarına da böyle bir imkân vermeği ihmal etmektedirler. Bunlar, çocuklarına herşeyi öğretmeğe çalışmakta, fakat buna mukabil, hayatla mücadele etmezsek onun bize düşman, edersek dost olabileceğini öğretmemektedirler. Bu yüzden kayıplarımız çok olmaktadır.

Hayatla mücadele etmesini öğrenemeyerek muhakkak onun esiri oluruz. Nasıl ki kuru bir yaprak rüzgârın esintisine tâbi olarak yerini değiştiriyorsa, işte biz de onun gibi hayatın rüzgârlarına uymak mecburiyetinde kalırız; halbuki iş hayatında ve hayatın diğer meşgalelerinde olsun, karşımıza kapalı bir kapı, mânia ve hayır cevapları çıkması tabiîdir. Meselâ, işsizliğin çok olduğu bir yerde iş arıyoruz; pek tabii olarak karşımıza birçok engeller çıkacaktır. Hayatla mücadele etmesini bilmeyen, bu engelleri kaldıracağı yerde, cesareti kırılmış bir vaziyette köşeye çekilip oturur. O, mâniaların kendiliğinden kalkmasını bekler. Bundan dolayı imkânsızı yok etmek için yeni bir yol bulmağı düşünmez. Bu yüzden uğradığı maddî ve mânevî zararları karşılayabilmek çok zor olur; fakat mücadele kabiliyeti olanlar bu gibi zararlarla karşılaşmazlar.

Hayatla mücadele kabiliyetine mâlik olanlar mânen ve maddeten kazanç te'min ederler. Onlar hayatın meşakkatlerine asla boyun eğmezler ve bir tek şans kalıncaya kadar mücadele etmek vazifeleridir. Bunun için galebesi imkânsız bir mânia önünde kalıncaya kadar mücadeleye devamda azimleri kırılmaz. Ayrıca, bunlar hayatla mücadele ettiklerinden dolayı kuvvetli bir şahsiyete sahiptirler. Meselâ, bizzat çalışan, gazete satan, çıraklık eden kimseler, herşeyi hazır olarak bulan, hazır para yiyenlerden daha kuvvetli bir şahsiyete sahip olurlar. Diğer taraftan, bunda mühim olan kazanılan para değil, elde edilen iyi itiyat ve tecrübelerdir. Hayatla mücadele eden kimselerde yeni zevkler ve alâkalar uyanır.

Son olarak şunu söyleyebiliriz ki ebeveyinler, çocuklarının hayatta tam mânası ile muvaffak olmalarını istiyorlarsa, onlara hayatla mücadele etmek ruhunu da aşılamalıdırlar.

1958-59, VI. Ed. A, 2924 Yücel Turgu

VI.
MÜZİKİMİZ

Türk müzikisi benliğini hiç bir zaman kaybetmemiş, fakat son asırlarda geri kalmıştır.

Türk müzikisi nedir? İslâmiyetten evvel de mevcuttu,

tabi ki islâmiyetin kabuluyle müzikimiz benliğini değiştirmeksizin inkişaf etmiştir.

Osmanlı devletinin yükselme devrine kadar ve bu zamanda çok iyi devam edegelmiştir. Zira bu hâli o devir müzik aletleri tekniği... v.b. bakarak anlarız.

Şimdi ise Garbe dönmüşüz, ecnebilerin müzikisi tesiri altında kalıp, benliğini değiştiriyormuş.

Hayır! Hiçte öyle değildir. Her milletin kendine has bir müzikisi vardır. Diğer milletlerin müziki alanındaki başarılarını diğeri alır; fakat bunu benliğinde sindirip kendine malederek müzikisini geliştirir. Bu hal ise müziki esasını değiştirmez.

1958-59, VI. Ed. A, X

LVIII. Mevzu — Bir milletin istiklâli, refah ve saadeti için millî birliğin şart olduğu, bunun memleketimizde kendini nasıl gösterdiği ve neticeleri üzerinde durarak bir *makale* yazınız.

I.
MİLLÎ BİRLİK

Büyük işler daima elbirliği ile yapılır. Bir kişinin, herhangibir şey hususunda vücude getirme kudreti ile, bir iş için bedeni ve ruhi kabiliyetlerini birleştirmiş kimselerin kudreti aynı olabilir mi? Şu halde büyük işler yapmak, başarmak için birinci şart birleşmektir; fakat ortada bir milletin istiklâl ve refahı, saadeti mevzu-ı bahs ise, birkaç kişinin bir araya gelmesi kifayet etmez.

Millî refah, millî saadet! Bu, bir milletin topyekûn mesut ve müreffeh olması demektir. Acaba neyle kaim olabilir? Şüphesiz çalışmakla, fakat fert olarak değil, kül hâlinde, müşterek çalışmakla.. Evet, müşterek çalışmak, millet olarak topyekûn çalışmak, ancak o milletin istiklâl ve refahını mümkün kılar. Nitekim her memlekette olduğu, veya olması lâzım geldiği gibi, bizde de böyle değil midir?

Yakınlarda cereyan etmiş bir hâdise olan Gerze Felâketi... Bu felâket kalplerimizin en derin teessür ve elemlerle

dolmasına sebep oldu ve hep beraber felâketzede vatandaşlarımızın, elimizden geldiği kadar, yardımına koştuk ve kayıplarının telâfisine, refahlarının yeniden te'minine çalıştık. Şüphesiz hepsi bu kadar değil, bugün en küçük mevkıdekinden, en yüksek mertebelerde bulunanına kadar her meslek sahibi, kendi ellerinden geldiği, muktedir oldukları kadar bu cins felâketler karşısında, milletimizin refahı için elbirliği ile çalışmaktadır ve çalışacaktır.

1955-56, VI. Ed. A, Şeyda Balkan

II.
MİLLİ BİRLİĞİMİZ

Bir milletin refah ve saadet içinde yaşaması için milli birliğin var olması şart mıdır? Bu gibi sorular karşısında herkez başka başka düşünür veya ayrı sonuçlar çıkarır. Şurası muhakkakki bir milletin yükselmesi veya ayakta durabilmesi için milli birliğine kâfi derecede önem vermesi lâzımdır. Bunu ispatlayabilmemiz için tarih sayfalarına bakmamız kâfidir.

En yakın tarihimizi şöyle bir gözden geçirelim. İşte; Birinci cihan harbinin sonu ve sevr antlaşması. Bütün etrafımız düşmanla sarılı ve biz, o asilerin arasında silâsız, cepanesiz Türk milleti. Eğer bizim milli duygularımız ve birliğimiz olmasaydı bizi ancak bir mucize kurtarabilirdi. Şurası muhakkakki biz, istiklâl savaşımızdaki başarımızı milli birliğimize borçluyuz.

Bir milletin meydana gelmesinde kalkınmasında mademki milli birliğin kuvvetli olması lâzımdır; şu halde milli birliğimizi nasıl ve ne şekilde kuvvetlendirmeliyiz. Milli birliğimizi ancak çocuklara ve gençlere milli kültür ve terbiye vermekle kuvvetlendirebilir ve bu şekilde de istiklâlimizi devam ettiririz.

1955-56, VI. Ed. A, X

LIX. Mevzu — Müsbet fikirlerin gelişmesinin edebiyat sahasındaki te'sirleri fikrini müdâfaa ederek bir *makale* yazınız.

I.
MÜSBET FİKİRLERİN İNKİŞAFI ve EDEBİYAT SAHASINDAKİ TE'SİRLERİ

Rönesans hareketinin Avrupa'da meydana getirdiği en mühim netice, ilimde rönesansı doğurmuş olmasıdır. Bu, Rönesans Devri'ndeki aydınların, skolastik zihniyetle yaptıkları uzun ve çetin mücadelenin bir neticesidir.

Orta-çağ'da, fikir ve düşünceye skolastik zihniyet hâkimdir; herşey, dini birtakım görüş ve düşüncelerle açıklanırdı. Bütün hâdiselere din yolundan çareler aranır, efsun, büyü, okuma, sihir ve sair bâtıl inanışlarla, birçok felâket ve hastalıkların önü alınmak istenilirdi.

Yeni-çağ, insanları bu bâtıl inanışlardan kurtardı. Matbaanın icadı ve yayılması sayesinde insanlar okuma-yazma, doğru düşünme ve muhakeme etmeği öğrendiler. Bilimde pozitif düşünceyi, deney ve gözlemi getirerek, insanları ve dolayısıyle ilmi skolastik düşüncenin baskısından kurtaran Yeni-çağ, fikri hürriyeti doğurarak, şüphe'yi getirdi. Yeni-çağ insanları böylece, herşeye kolay kolay inanmaz oldular. Her hâdisenin aslını, neden ve niçinini öğrenmeğe çalışarak, elde ettikleri müspet fikirler sayesinde pozitif ilimleri meydana getirdiler.

XV. asırdan itibaren gelişmeğe başlayan müsbet fikirlerin, her sahada olduğu gibi, edebiyat sahasında da te'sirleri görülmeğe başlamıştır. Bu te'sirler altında gelişen ve XVII. asrın ortasına kadar devam eden devreye Rönesans Edebiyatı denilmiştir ki en mühim hususiyeti, dini te'sirlerin yanında, beşeri duygu ve düşüncelere de yer verilmesidir. Rönesans Edebiyatı'ndan sonra, sırasıyle, Klassisizm ve Romantizm fikir cereyanları edebiyat sahasına da hâkim olmuşlardır. XIX. asrın ikinci yarısından sonra ise Realisme'i, ondan sonra da, arada bir Sur-realisme olmak üzre, Naturalisme'i görmekteyiz. Bütün bu fikir cereyanlarının edebiyata olan te'sirleri, o sıralarda yazılmış olan eserlerde açıkça görülmektedir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın **Ben Deli miyim** ve **Ölüm Bir Kurtuluş mudur** adlı eserlerinde, müsbet fikirlerin te'siri açıkça hissedilir. **Ben Deli miyim** adlı eser, yazarın, işlediği mevzu üzerinde uzun tedkik ve çalışmalarından sonra meydana gel-

miştir. Bilhassa, bu mevzu etrafında fikir almak için doktorlarla görüşmüş, tıb eserlerini tedkik etmiş, böylece müsbet ilimden faydalanmıştır. Bu eser yüzünden mahkemeye verildiği zaman, suçsuz olduğunu isbat için ileri sürdüğü fikirler de doğrudan doğruya Naturalizm'in izahı olup, müsbet ilimlerin edebiyata te'sirlerinden başka birşey değildir.

Hüseyin Rahmi'nin diğer bir eseri olan **Ölüm Bir Kurtuluş mudur,** intihar ve sebepleri hakkında yazılmış bir romandır. Eserde karışık olaylar ve fazla şahıs yoktur. Buna karşılık eserin kahramanı olan doktorun gazetelere gönderdiği yazılar, birkaç toplantıda söylediği sözler, muharririn intihar hakkındaki düşüncelerini açıklamaktadır. İşte bu düşünüş ve fikirlerde, müsbet birer ilim olan sosyoloji ve tıbbın te'sirleri görülür. Eserde, doktorun, hastaları ile konuşurken ve onları intihardan vazgeçirmeğe çalışırken söylediği sözlerde, bu te'sir daha iyi olarak anlaşılır. Meselâ, intihar cinnet değildir; çünkü fennin hükmü böyledir. Ruha atfen söylenilen sözlerin ilmen tutanak yeri yoktur. Biz büyücü değil, doktoruz; ilmin sınırları dahilinde çalışırız. Daha buna benzer birçok misaller verebilir ve pozitif ilmin, edebiyat sahasındaki te'sirlerini inceleyebiliriz; halbuki skolastik zihniyetin hâkim olduğu zamanlarda, bâtıl inanışlarla hastalıkların önü alınmak istenilirdi. Diğer taraftan, eserde, intiharların sebepleri hakkında doktorun verdiği bir söylev yer almakta, intiharlar dört sınıfa ayrılmakta ve bunlar tıbbî bakımdan incelenerek birtakım Latince kelimeler vasıtasıyle, intihar sebepleri izah olunmaktadır. Bundan da, müellifin eseri yazmadan evvel, intihar hakkında tıb sahasındaki görüş ve fikirleri inceleyip, bunlara ait eserleri okuduğu, yâni pozitif ilmin te'sirinde kaldığı, bir ilim adamı gibi çalıştığı anlaşılmaktadır. Sosyoloji ilminin te'sirinde kaldığı da, Durkheim'in **İntihar** adlı eserinden bahsederek intiharın sosyolojik sebeplerini araştırması ve bu müellifin fikirlerine eserinde yer vermesinden anlaşılmaktadır.

İşte böylece görülür ki, skolastik zihniyetin yıkılmasıyle inkişaf eden müsbet fikirler, her sahada olduğu gibi edebiyatta da te'sirlerini göstermiş, zamanla meydana gelen fikir cereyanlarına bağlı olarak edebiyat, müsbet ilimlere müvazi bir tekâmül göstermiştir.

1952-53, VII. Ed. A, 1772 Yüksel Uzman

II.

Aşağıda edebiyata tesirini inceleyeceğimiz müsbet ilim, rönesanstan sonra XVII. inci yüzyılda hakiki vechesini bulmuştur. Bu devirden sonra edibler eserlerinde ilmin tesirini açıkça gösterirler. Cin ve peri masalları müsbet ilmin tesiri ile ortadan kalkmıştır. Müsbet ilmin tesiriyle sanatkârlar tamamıyle hakikate dayanan eserler yazmışlardır.

Şurası muhakkak ki okuyucunun eserlerde hakikati aradığı bir devirde sanatkârlarda eserlerinde realist olmağa mecburdur. Bunun içinde müsbet fikirlerin inkişafını takip etmelidir.

1952-53, VII. Ed. A, X

LX. Mevzu — Lamartine'in, "Cumhuriyet ile câhillik bir yerde barınamaz,, cümlesindeki fikri müdafaa ederek bir *makale* yazınız.

I.

CUMHURİYET ve CEHALET

Fransız sosyologu Bougle'ye göre eşitlik fikri, hacim ve mânevî yoğunluk sayesindedir ki demokrasi anlayışı doğar. Bunu demokrasinin şehir ve köylere yerleşerek medenî cemiyetlerde kabul olunması ile izah edebiliriz. Cemiyet fertleri arasında maddî ve mânevî bağların teessüsü ile, insan haklarına hürmet anlayışı ve medenî cesaret teşekkül eder. İmparatorluklarda demokratik idarelere rastlanmamasının sebebi açıktır: Din, ırk, kültür bakımından birbirlerine yabancı cemiyetlerin kaynaşmasına, bir yoğunluk meydana getirebilmelerine imkân yoktur. Osmanlı İmparatorluğu da, Roma İmparatorluğu da böyle idiler. Ekonomik inkişafın ve fikir cereyanlarının te'sirleri de demokrasinin doğmasına yol açar. Descartes'ın fikirlerinin Fransız ihtilâlinin en mühim sebeplerinden olduğunu ileri sürenler az değildir. Reform adını verdiğimiz, bozulan kiliseye itiraz hareketinin sebebi de Luther'in sağlam, sarsılmaz fikirleridir. O halde şu neticeye varabiliriz ki, demokrasi ancak yoğunlaşmış, cehaletten sıyrılmış, veya sıyrılmak üzre olan bir cemiyette doğar ve anlaşılabilir.

Demokrasiyi kendine esas kabul eden devlet şekillerinden biri de cumhuriyettir. Onu da kısaca şöyle târif edebiliriz: Egemenliğin millet elinde bulunduğu ve milletin kendi egemenliğini kullandığı devlet yapısı, devlet şeklidir. Monarşik devlet şekillerinden çok farklı olan cumhuriyet, bu tarz idarelerin aksak taraflarını tamamen terkedip halkın iradesine bağlı kalır. O halde halkın kendi kendini idare edebilecek bir seviyeye ulaşması ve bundan başka güdülmekten hoşlanmayan, hürriyet-sever bir karaktere sahip olması ve hususiyle başkalarının hak ve hürriyetlerine tecavüz etmemeği hakkıyle idraki, kısaca kültürlü olması şarttır.

Kültür olmazsa ne olacak? Cahil bir adamın seçeceği millet vekilinden ve onun demokrasi anlayışından doğacak netice elbette ki vahim ve istikrarsız olacaktır. Demokrasiyi işine geldiği gibi anlayan pek çok zavallının hergün çıkardıkları nâhoş hâdiseler bunun bir misalidir. Bu gibi kimselerin yekûnu ne yazık ki her cemiyette oldukça da fazladır. Demokrasi var diyerek kızdığı kimseye bıçakla saldıran, umumî yerlerde yine aynı düşünce ile herkesi rahatsız edenlere şunu da anlatmalıyız ki demokratik idare asla ve asla tam bir serbestî değil, bilâkis cemiyet hak ve hukukuna riayet ister; bu sayededir ki canımız, malımız ve namusumuz emniyete kavuşur.

Cemiyetlerin demokrasi ve cumhuriyeti ancak muayyen merhalelerden sonra kabul edebileceği neticesine yukarıdaki izahlardan sonra kolayca varılır. Demokrasi fikrinin eski Yunan şehirlerinde mevcut olduğunu söyleyebiliriz; fakat hiçbir zaman eski Yunanistan'da ve Roma'da demokratik bir idarenin bulunduğunu iddia edemeyiz; çünkü Yunan şehirlerinde kabul edilen demokratik kanunlar, sadece sitelerin asil halkına mahsus, diğer tarafta çok geniş bir köle kitlesi mevcuttu. O halde hakiki demokratik idare anlayışı onsekizinci asırda doğmuştur. Nitekim Fransa halkı, onsekizinci yüzyılın sonuna kadar ezici bir idare altında yaşaması yüzünden bir cumhuriyet idaresi kurmak fikrini benimseyebildi; çünkü halk gereken kültüre, anlayışa ancak o zaman sahip olabilmiş ve monarşik idarenin kötülüğünü anlayabilmişti. Buna bâzı fikir adamlarının telkinleri de ilâve edilince, istibdat, Fransa'da tutunamaz oldu. Zavallı kral Louis ve bahtsız kraliçe Antoinette, kendilerinden evvelkilerin sürdüğü saltanatı devam ettiremeden giyotinde can verdiler. Bu ceza,

kral ve ailesi için hakikaten ağırdı. O, sadece dedelerinin, babasının yaptığını yapıyor, ileri gitmiyordu. Babası da, dedeleri de hiçbir zaman onun akıbetine uğramamışlardı. Yalnız şu fark var ki, bir devir kapanıyor, yepyeni bir devir açılıyordu. Bu yeni devir de, elbette kurbanlar verecekti.

Memleketimizde cumhuriyetin kabulü şartları da buna benzer. Millî hasletleri uyuşturulmağa çalışılan, zulümle, istibdatla ezilen Türk milleti de yine münevverlerin sayesinde hakikati görebildi; nihayet, pek üstün yaradılışlı bir vatan evlâdını bulunca, onun tuttuğu yolu takibetmekte tereddüt etmedi, bir çığ gibi önüne gelen bütün istibdat izlerini yok etti. O köhne imparatorluğun yerine kurduğu devlete de cumhuriyet rejimini esas kabul etti.

Türkiye de, cumhuriyetin ilânı için gereken yoğunluğa kavuşmuştu; çünkü istibdat idaresinin kötülüğünü idrak edebilen bir halk seviyesine sahip olabilmişti.

1957-58, VI. Fen A, 572 Tanju Durusal

II.
CEHALET ve CUMHURİYET

Öyle sözler vardır ki mantık bakımından asla münakaşayı kabul etmezler. İşte yukarıdaki Lamartine'in sözü de bunun gibidir. Cumhuriyet ile cehalet bir arada barınamaz. Çünkü: Cahil kimselere cumhuriyetin demokratik kaidelerini yönetmek zordur. İlkel kavimlerde cumhuriyetin kurulmamasının sebebi budur. Cumhuriyet öyle bir şeydir ki kültür, iktisadi, medeniyet alanlarında muayyen bir seviyeye ulaşmadıkça tesisine imkân yoktur. Cehalet medeniyet ve yeniliğin en büyük düşmanıdır. Zaten bir memlekete her hangi bir sahada giren yenilik ilk muhalefeti cahil ve softa kimselere tarafından görür.

Cehalet ile cumhuriyetin bir arada yaşayamamasına, en güzel misâl olarak genç Kubilayın öldürülmesini gösterebiliriz.

1957-58, VI. Fen A, X

MUHTELİF İFADE NEVİ'LERİNİN BİR ARADA KULLANILDIĞI BİRKAÇ ÖRNEK

LXI. Mevzu — Göç.

I.

İHTİYAR KIRLANGIÇ

Göç kelimesi, bende, anlatılmaz bir te'sir bırakır; içimden gelen bir ürperiş, bir titreme duyarım. Onu, sanki sisler arasında bulacakmışım gibi uzaklara bakar, dalıp kalırım.

Sonbaharın can sıkıcı yağmurları, kışın kara haberini veriyor. Ağaçlar, sararmış yapraklarını rüzgârın uğultularına bırakıyor. Arada bir, kuru dalların çatırtısı duyuluyor.

Artık, karıncaların aceleci kıpırdamalarını görmüyor, bülbüllerin şakrak seslerini işitmiyoruz.

Yarı dökülmüş tüylerinden ihtiyar olduğu anlaşılan bir kırlangıç, iri çam ağacına kondu. Aylarca mesut günler geçirdiği bu sıcak yuvadan ayrılmak istemedi; parlak, siyah gözlerini, daha çok açarak, buraya doya doya baktı. Sonra, sıcak yaz günlerinde, âdeta suya düşecekmiş gibi, uçan böcekleri yakaladığı derenin yanındaki söğüt ağacına kondu; ağacın dallarına sivri gagasını sürdü, sürdü.

Meşe ve kayın ağaçları onun en iyi canyoldaşı idi. Kırlangıç, yuvasını yapsın diye, ona en iyi dallarını vermeği esirgememişlerdi. İhtiyar kırlangıç, bu ağaçlara da veda etmek için, onlara da birer birer kondu ve dolu gözlerle baktı... Çam, kayın, meşe ve söğüt ağaçları, ona son hislerini bildirmek için yerlere kadar eğildiler... Kırlangıç ağır ağır havalandı, yükseldi ve bulutlar arasında kaybolup gitti.

Ağaçların sararmış yaprakları ince saplarından koparak yere düştü; rüzgârın önünde sürüklenerek, hırıltılı hışırtılarla, kırlangıcın ardından gitmek istiyorlardı.

1943-44, V. A, İhsan Güleray

II.

"Ben ulu atalarımızın kuraklık yüzünden orta Asyadan hicretini, kuşların göçüne benzetirim„.

Biliyorsunuz ki her yıl ilkbaharda göçmen kuşlar bulundukları yerlerin fazla sıcak olması yüzünden oralarını terkederek memleketimize kadar gelirler. Nihayet son bahar da havaların tekrar soğuması yüzünden tekrar memleketlerine giderler.

İşte atalarımızda evvelce orta Asyada bulunan büyük iç denizin kaybolmasıyle ortaya çıkan kuraklık yüzünden asırlardan beri yaşadıkları yerlerini terkederek garba doğru hicret etmişlerdir. Gittikleri yerlerde yüksek türk, kültürü ve medeniyetini de aşılamışlardır. Fakat bunlar gelmeyip oralarda kalanlarda nehir ve göl kenarlarındaki münbit bölgeler de kalmış ve oralarda yaşamışlardır.

Böylece kuşlar ile atalarımızın göçü arasında bir fark varsa; oda kuşlar ilk baharda gelip son baharda giderler, insanlar ise, gittikleri yerlerde yerleşip medeniyetlerinde oralarda aşılamasındadır.

1943-44, V. A, X

Hazırlık. — Gazete yazıları arasında hemen birbuçuk asırlık bir mâzisi olan ilânlar, günden güne inkişaf etmektedir. Bâzan pek temiz maksatlara yardım etmekle beraber, çoğu maddî fayda te'mini için vasıta olan ilânların, Avrupa gazete ve mecmualarında rastlanılan örneklerini gözönüne getirince, âdeta edebî bir nevi hâlini aldığı görülür. Bu nevi'de muvaffak olmak için halk rûhunun hususiyetlerini, gaafil bulunduğumuz noktaları kavramak lâzımdır.

Memleketimizde, yukarıda bahsettiğimiz tarzda edebî ilânlara pek az rastlanılır. Vaktiyle *L'entraine* gazetesinde basılan bir ilânı, bu gibi mevzuların nasıl edebî bir mahiyet aldığını anlatmak maksadıyle örnek olarak veriyoruz.

DÜNKÜ HÂRİKULÂDE KAZÂ

Dün öğleden iki saat sonra M... caddesinden geçen bir cenaze alayını seyretmek üzre mezkûr caddedeki apartmanlardan birinin beşinci katından eğilmiş olan Mösyö B..., nasılsa müvazenesini kaybederek, tepeüstü yaya kaldırım üzerine düşmüştür. Etraftan hücum eden halk, Mösyö B...'nin na'şını bulacağı zannında iken, hayatta olduğunu ve bütün rahatsızlığı hafif bir sersemlikten ibaret olup, hiçbir tarafında yara-bere mevcut olmadığını görünce hayret içinde kalmışlardır; fakat orada hazır bulunanlardan zekî bir zat, bu muammayı halletti: Mösyö B..., hayatını *Dussilier*'nin ticarethanesinden aldığı şapkasının fevkalâde sağlamlığına borçludur. Bütün büyük mağazalarda *Dussilier*'nin imal ettiği şapkaları arayınız.

CENAB ŞAHABEDDİN

LXII. Mevzu — Sınıfta okuduğumuz tarzda bir ilân yazınız.

I.

(.....) gazetesinin birinci sayfasından alınmıştır: "Dün öğleden sonra saat iki raddelerinde Tepebaşı'nda esrar-engiz bir hâdise olmuştur. Kayserili meşhur tüccar Abdürrezzak Boşverir, Yıldız Lokantası'nda öğle yemeğini yemiş, kapıdan dışarıya çıkacağı sırada, tanımadığı bir şahısla karşılaşmış, bilinmeyen bir kuvvet vasıtasıyle eli âni olarak kesilmiştir.,,

Aynı gazetenin ertesi günkü nüshasından: "Dünkü gazetemizde bahsettiğimiz Tepebaşı Yıldız Lokantası'nda vuku bulan hâdisenin esası anlaşılmıştır: Mücrim addedilen Fenerbahçe sporcularından Nihad Cici'nin, o gün pantolununu İntibah Ütüevi'nde ütülettiği, neticede, pantolonun güzel ve kalıplı ütülenmesi dolayısıyle bu kazâya sebebiyet verdiği anlaşılmıştır.,,

1941-42, VI. Ed. C, 1200 Bülend

II.

Bir yaz günü Bay Ahmed işini bitirmiş, evine dönüyordu. Yolda, uzun zamandanberi görmediği ve çok sevdiği arkadaşı Hüseyin ile karşılaştı. Biribirleriyle kucaklaştıktan sonra, iki arkadaş, kolkola yürümeğe başladılar. Hem tuttukları işlerden, hem de geçmişten bahsediyorlardı.

Bir aralık Hüseyin bir çeşme görerek su içmek için yaklaştı. (Mahalledeki kadınlardan biri, çamaşır yıkamak için çeşmenin yalağını doldurmuştu). Eğildiği zaman, cebinde bulunan bir deste kurutma kâğıdı yalağa düştü. Bunu gören arkadaşı Ahmed'in ağızı bir karış açık kaldı; çünkü, yalaktaki su kurumuştu. Tekrar yalağa bakarken kurutma kâğıdının üzerinde şu ibareyi okudu: YILDIZ FİRMASININ YENİ KURUTMA KÂĞITLARI..

1946-47, VI. Ed. A, Aydoğan Köksal

III.

Yirminci asırda her şeye hakim olan spor değil midir. Her insan, spor yaparken vücut, dimağ ve herşeyden üstün olan vatanını düşünmez mi? Bu mukaddes vazifeyi başarmak, herhangi bir düşman taarruzuna karşı korunmak için silâhla mukabele lâzımdır. Sen de X marka bir av tüfeği alarak hem zevkını hem de yarın için olacak bir tehlikede vatanını onunla müdafaa edersin.

1941-42, VI. Ed. A, X

LXIII. Mevzu — Şimdiye kadar okuduğunuz eserlerden en çok hangisini beğendiniz; niçin?

I.

AHMED HAŞİM ve TAYYARECİ

"Cana susamış kara kara kuşlar, biribirinin etrafında, hiddetli, çelik uğultularla anlaşılmaz havaî daireler çiziyor.

"İşte bir düşman pençesiyle ansızın ciğeri parçalanmış bir kartal, düşen bir yıldız gibi, havada ateşli yollar açarak, yere doğru cansız, ağır ağır süzülüyor. Tayyareci,

vatan aşkının sıtması içinde yüksek havalarda, birden canını verdi. Aşk lezzetleri içinde acılığı duyulmayan tayyareci ölümü..

"Bir yıldız ölümü..

"Ne tatlı bir ölüm!..„ (AHMED HAŞİM)

Şiir ve nesirlerini zevkle okuduğum Ahmed Haşim'in, Paris'te bulunduğu sırada, sihirli kaleminden çıkmış olan **Tayyareciye Dair Düşünceler** başlıklı makalesi çok beğendiğim bir parça olmakla beraber, yukarıya aldığım cümleler, bunun en çok beğendiğim kısımlarıdır.

İçinde kendi düşüncelerimizi bulduğumuz yazıları beğeniriz. Ben de, Ahmed Haşim'in, mavi boşluklarda, çelik kanatlarla dolaşan, tayyareci denilen ilâhî kuşu, kendine has görüşüyle harikulâde tarzda anlatan bu makalesini, bundan dolayı çok beğendim.

Ahmed Haşim, vatan göklerini korumak için yapılan hava çarpışmalarını ve tayyarecinin, nurdan bir şerit gibi düşerek öldüğünü, yukarıdaki cümleleri ile ne güzel canlandırıyor!

Ahmed Haşim, tayyareci ölümünü yıldız ölümüne benzetmekle, demek istiyor ki, ölümün her türlüsü acıdır; fakat yüreğini vatan aşkının ateşi kavuran tayyareci, onun acılığını duymaz; bunun içindir ki tayyareci ölümü, bir yıldız ölümü kadar haşmetlidir.

1943-44, V. A, 139 Alâaddin Özkın

II.
MEVZU "PINAR BAŞINDA ÖLEN KIZ„

Bu kitabı okurken vakaları gözümüzün önünden bir sinema şeridi gibi geçirebiliyoruz. Eserde vakalar ve tipler tam mânasıyle canlandırılmıştır. Bu kitap okunurken; bu vaka el bilir mi, diye aklımıza bir sual gelmiyor; çünkü eser hakikate uygun olarak yazılmıştır. Eserde vakalar güzel bir üsl ve sade bir lisan ile anlatılmıştır. Bu eseri okuduğumuz zaman bile bedii bir heyecan uyandırıyor. Bu eserde müellif sosyete hayatının iç yüzünü de bariz bir surette tasvir ediyor. Eserin okunması üzerimizde ahlâkî bir intıba bırakıyor.

1943-44, V. A, X

LXIV. Mevzu — "Tenbellik yorar, çalışmak dinlendirir,, cümlesindeki fikri tecrübe ve müşahedelerinize dayanarak izah eden bir kompozisyon yazınız.

I.

Birçok kimseler tenbelliğin dinlendirici, çalışmanın ise yorucu bir te'sir yaptığını zannederler. Bu düşünce, ilk bakışta doğru gibi görünürse de, yanlış müşahedelerimizin doğurduğu neticeden başka birşey değildir.

Birgün ihtiyar bir köylü ile köy kahvesi önünde konuşuyorduk. Biraralık ben, ona, zavallı köylülerin çalışmaktan çok yorulup yıprandıklarından, kahvede oturarak keyfetmenin insana neş'e ve zindelik vereceğinden bahsedecek oldum. İhtiyar köylü, nasırlanmış iri parmakları ile beyaz gür bıyıklarını sıvazlayarak, evvelâ, sırtında tırmık ile önümüzden geçen ve her hâli ile bir kuvvet tanrısı olduğu hissini veren yağız çehreli delikanlıya bakıp, sonra da, parıldayan gözlerini benimkilere dikerek, "İşte bunda yanıldın, oğul!,, dedi. "Sen galiba tarlada çalışan bizim delikanlıları hiç görmemişsin, iş senin anladığın gibi değil,, diye ilâve etti. Kahvenin köşesine büzülmüş gibi oturarak sigara tüttüren, zayıf ve yanakları çökmüş ihtiyarla, onun yanında iskambil oynayan cılız sesli iki delikanlıyı (!) göstererek, "Şu adamı görüyon ya, ikimiz de akreniz, emmâ o, hiç gayfelerden dışarı çıkmaz; yanındakiler de onun gibi...,, dedi. İhtiyar delikanlının ne demek istediğini anlamıştım. O, bana, tenbelliğin miskinlik ve yorgunluk verdiğini anlatmak istemişti.

Tenbel insanların hem maddî ve hem de mânevî bakımdan yorgun olduğunu her zaman görüyoruz. Zihinlerindeki işe yaramaz düşünceleri, örümcek ağı gibi biribirlerine dolaştıran insanlar, zihnen olduğu kadar bedenen de yorgundurlar. Vazifesini, işini muntazam yapan kimselerin, zaten faydasız hayaller kurmağa vakitleri kalmaz. Böyle şahısların vücutlerindeki zindelik ve fikirlerindeki duruluk, dinlenmiş bir insanda aranılacak şeylerdendir.

II.

Her sabah okula gelirken, kahve köşesinde, işsizlikten ne yapacağını bilmeyen, daha doğrusu tenbellikten çalışmayı göze almayan bir gurub insana rastlıyorum. Zannediyorum ki: Tenbel insanlar, çalışmaya set çekmiş, kendileride bunun arkasında düşüncelere dalmakla vakitlerini öldürmekten zevk alıyorlar. Bu kimselerin kafaları, çeşitli düşüncelerle yorulduğu gibi, vücutlarıda hareket etmemekten dolayı uyuşmuş halḍedir.

Halbuki işine giden, çalışan bir insan, çalışmanın verdiği tatlâ yorgunluğunu unutmuş ve hayatta dinç kalmanın sırlarını öğrenmiş kimselerdir. Hakikaten çalışmak insanları dinlendirir. Tenbellik ise insanlık için insanlığı yok etmeğe çalışan bir mikrop gibidir.

1952-53, VI. Ed. B, X

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BAŞKA NEVİ'LER

I — RAPOR

Rapor, hulâsa'dan farklıdır. İkisinin birleştiği taraf, okunulan birşey üzerine yazılmış olmalarıdır; ayrıldıkları noktayı ise, *hulâsa'*da, hazmolunan fikirlerin kısaca, *rapor'*da, bütün fikirlerin, kısaltılmayarak ve kendi kelimelerimizle ifadesi teşkil eder. Rapor yazmak, bilhassa tahsil çağındakiler için hemen hergün kullanılabilecek çok lüzumlu bir yazı nev'idir: Bir felsefe bahsini, fikir ve ifadece ağır bir yazıyı, bir şiiri okudukları zaman ekseriya anlayamazlar; bunu kendi kelimeleri ile yeniden yazdıkları zaman, mâna derhal açıklık kazanır; çünkü, anlamadıkları fikirler yerine, kendi fikirleri yer almış olur. Bu hususta muvaffak olabilmek için, aşağıdaki esasları gözönüne almak icabeder:

1 — Metnin aslını, mânasını tamamıyle anlayarak okuyunuz. Maksadı, esas fikirleri, tafsilâtın ifadesi için kullanılan metodları kavramaksızın rapor yazabilmek imkânsızdır. Mânası anlaşılmayan tâbirler, kelimeler, ansiklopedi ve lugatler vasıtasıyle halledilmelidir.

2 — Kendi kelimelerinizi kullanınız. Fikri açıkça ifade eden kelime ve ibâreler kullanarak, lüzum hâsıl olursa bunları tekrarlayınız.

3 — Rapora, metinde bulunmayan şeyler ilâve etmemelidir. Rapordan maksat, metindeki fikirleri açıkça ifade olduğuna göre, şahsî fikirler yer alamaz ve ancak bir başkasına ait fikirleri aynen, fakat kendi kelimelerimizle, dolayısıyle kendimize mal ederek ifade ederiz.

4 — Tertip yönünden metnin aslına bağlı kalmalıdır.. Metnin ifadesinin hikâye mi, tasvir mi, *exposition* mu, mübâhase mi olduğuna dikkat edilerek, raporda, aslına uygun bir ifade şekli bulunmalıdır.

5 — Her nevi'de olduğu gibi, raporda da, Türkçe'yi doğru kullanmalıdır. İyi bir rapor, bâzan iyi bir şiir, veya nesrin aslından daha güzel olabilir.

LXV. Mevzu — Cenab Şahabeddin'in, ders kitabınızda bulunan *Elhân-ı Şitâ* başlıklı şiirinin, herhangibir kısmını rapor hâlinde —bu metni yazınızın başına kaydetmek sûretiyle— yazınız.

I.

ELHÂN-I ŞİTÂ

Bir beyaz lerze, bir dumanlı uçuş,
Eşini gâib eyleyen bir kuş
Gibi kar
Geçen eyyâm-ı nev-bahârı arar.
Ey kulûbun surûd-i şeydâsı,
Ey kebûterlerin neşîdeleri!
O bahârın bu işte ferdâsı:
Kapladı bir derin sükûta yeri
Karlar
Ki hamûşâne dem-be-dem ağlar.

Ey uçarken düşüp ölen kelebek!
Bir beyaz rîşe-î cenāh-i melek
Gibi kar
Seni solgun hadîkalarda arar.
Sen‿açarken çiçekler‿üstünde
Ufacık bir çiçekli yelpāze;
Na'şın‿üstünde şimdi ey mürde!
Başladî parça parça pervāze
Karlar
Ki semādan düşer düşer ağlar.

Uçtunuz, gittiniz siz‿ey kuşlar!
Küçücük, ser-sefîd baykuşlar
Gibi kar
Sizi solgun hadîkalarda arar.
Gittiniz, gittiniz siz‿ey murgān!
Şimdi boş kaldı ser-te-ser yuvalar,
Yuvalardā-yetîm-i bî-efgān
Son kalan māi tüyleri kovalar
Karlar
Ki havādā uçar uçar ağlar.

Eşini kaybeden bir kuşun perişan süzülüşü ile bir beyaz titreyiş ve dumanlı uçuş hâlinde dökülen kar, geçen ilkbahar günlerini arar. Ey kalplerin aşk türküleri, güvercinlerin terennüm ettiği şiirler! O bahar günlerinin bu günkü hâlini merak ediyorsanız, işte: Sessizce ve durmaksızın ağlayan, her tarafı derin bir sessizliğe boğan karlar..

Ey uçarken düşüp ölen, ılık iklimlerin süsü kelebek! Beyaz püsküllü melek kanadına benzeyen kar, seni solgun bahçelerde arıyor. Çimenlikler üstünde, ufak bir çiçekli yelpaze hâlinde kanat çırptığın günler geride kaldı. Şimdi yerine, süzülerek uçtuğun semadan ağlaya ağlaya düşen karlar geçti.

Ey uçup giden kuşlar! Küçücük, beyaz başlı baykuşlara benzeyen kar, terkedip uzaklaştığınız dallarda, yuvalarda

arar; sizlerin yalnız bırakıp gittiğiniz yetim yuvalarınızda son kalan mavi tüyleri kovalayan karlar, ayrılığınızın verdiği hasretle rüzgâra kapılmış, savrula savrula ağlar.

1955-56, VI. Ed. A, 1197 Attilâ Yüzüak

II.

Destinde ey semây-i şitâ tüde tüdedir
Berk-İ semen, cenâh-i kebüter, sehâb-i ter..
Dök ey semâ, revân-i tablat gunüdedir;
Hâk-i siyâhın‿üstüne sâfî şükûfeler!..
Her şâhsâr şimdi–Ne yaprak, ne bir çiçek!–
Bir tüde-i zilâl-i siyeh-reng-ü nâ-ümîd...
Ey dest-i âsmân-ı şitâ, durma, durma çek
Her şâhsârın‿üstüne bir sütre-İ sefîd!

Göklerden‿emeller gibi rîzân oluyor kar,
Her sûde hayâlim gibi pûyân oluyor kar.
Bir bâd-i hamûşun per-i sâfında uyuklar
Tarzında durur bir aralık, sonra uçarlar.
Soldan sağa, sağdan sola lerzân-ü girîzân,
Gâh uçmada tüyler gibi, kâh olmada rîzân,
Karlar.. Bütün‿elhânı mezâmîr-i sükûtun,
Karlar.. Bütün‿ezhâr-ı riyâz-İ melekûtun...

Dök hâk-i siyâh üstüne ey dest-i kerem dök,
Ey dest-i semâ, dest-i kerem, dest-i şitâ dök,
Ezhâr-ı bahârın yerinê berf-i sefîdi,
Elhân-ı tuyûrun yerinê samt-i ümîdi..

Kış göğünün elinde yığın yığın karlar, taze bulutlar, yasemen yaprakları doludur. Uyumuş tabiatın üstüne çiçeklerini dök.. Şimdi her ağaçlık yapraksız, çiçeksiz ve ümitsiz, siyah renkli bir gölge yığını gibi.. Ey kış göğünün eli durma, her ağacın üstüne beyaz bir örtü çek, durma!..

Göklerden arzular gibi dökülen kar, her tarafa hayalim gibi koşuyor. Sessiz rüzgârın şeffaf kanatlarında bir ara-

lık uyuklar gibi durduktan sonra, soldan sağa, sağdan sola titreyerek, kaçarcasına uçuşuyorlar. Karlar bâzan tüy gibi uçar, bâzan da onlar gibi dökülür. Karlar, sessizliğin dinî te'sir bırakan musıkisinin bütün güzel nağmeleri, melekler dünyasının çiçekleridir.

Ey göklerin, ey büyüklüğün, ey kışın eli, siyah toprak üstüne bahar çiçekleri yerine beyaz karları, kuş sesleri yerine de ümit sessizliğini dök!..

1955-56, VI. Ed. A, 2864 Mete Demirel

II — MÜLÂKAT (RÖPORTAJ)

Mülâkat etmek, veya mülâkat vermek, herhangibir maksat ile, bir kimse ile hususî surette görüşmek, çok defa günlük hayatımızda bile karşılaştığımız bir ihtiyaçtır. Bir kursa, bir fakülteye kaydolunmak isteyen biri, oranın ders okutanları ile mülâkatta bulunabilir. Mülâkat isteyenlerin umumiyetle haber alma, bilgi edinme, hikâye yazma, iş bulma v.b. herhangibir hedefi vardır; bu gaye, gazete ve mecmua sütunlarında, radyo programlarında rastladığımız gibi, okuyan veya dinleyenlerin, o mes'eleye dikkatini çekmek de olabilir.

Hemen her mülâkat için, dikkatle hazırlanmış bir plân lâzımdır. Görüşmeğe esas teşkil eden şey, açık olarak kaydedilmeli, veya akılda tutulmalı, mülâkat sırasında değil, önceden tasarlanmış bulunmalıdır. Karşımızdaki, niçin görüştüğümüzü bilmiyorsa, kendimizi tanıtmak, mülâkatın sebebini izah etmek lâzımdır. Gerek kendimizi, gerek mülâkatta bulunduğumuz kimseyi düşünerek, vaktimizi boşuna harcamamak için, mülâkata kısa bir zaman ayırmalıdır.

İçinde bulunduğumuz devirde ajanslar ve gazeteler, resmî haber ve bilgilere vâsıta olduğundan,

resmî mülâkat, ehemmiyetini gittikçe kaybetmekte, buna karşılık, tipleri tanıtmak için yapılan ve tahsil çağındakilerin de başarı gösterebileceği röportajlar çoğalmaktadır. Böyle bir röportaj yazabilmek için muhakkak mühim bir kimse ile mülâkat şart değildir. Bir arkadaşla, semtimizdeki bir mağaza sahibi, bir otobüs biletçisi, bir satıcı, bir hamal v.b. günlük hayatımızda her zaman rastladığımız kimselerle ustalıklı tertip edilen suallere dayanan bir konuşma neticesinde, alâka verici bir röportaj yazmak mümkündür.

Mülâkat yazanların nasıl hareket edeceği ve bahsedeceği şeyler, konuşulan kimseye, üzerinde durulacak mevzua göre değişeceğinden, bu nevi'deki yazılar için belli kaideler tesbit edilemez; bununla berâber, aşağıdaki hususlara bağlı kalmak, hemen her sâhada mülâkat yazanlara faydalı olabilir:

1 — Bir kimse ile mülâkattan önce, onun hakkında imkân nisbetinde zengin bilgi edinmeliyiz; böylece onunla alâkalı şeyleri öğrenir, münasebetli sualler sormağa muktedir oluruz. Bu meşhur bir kimse ise, verdiğimiz bilgi ve haberlerin faydalı, alâka çekici olabilmesi için, onunla daha önce yapılan mülâkatlardan haberimiz olması lâzımdır; bu sayede, o kimse hakkında herkesçe malûm şeyleri tekrardan kurtuluruz.

2 — Mülâkatta, soruların tertibi çok mühimdir; çünkü, üzerinde durulan, münakaşası istenilen esas, elde edilecek netice, suallerin iyi tertibi sayesinde aydınlanabilir. Bir şahıs için, mülâkatı hazırlayanın tesbit ettiği mevzuda konuşmak, şüphesiz çok sıkıcıdır. Bu sebeple, kolayca konuşabilmesi için, suallerin hazır ve plânlı olması gerekir. Sualler, aynı

zamanda okuyanların da alâkasını çekecek tarzda tertiplenmelidir. Sualler, mevzuun hususiyetine göre kısımlara ayrılabilir; bilhassa çabuk konuşan kimselerle karşılaştığımız zaman, vaziyeti derhal kavrayarak, evvelce plânladığımız uzun sualleri, küçük kısımlara ayırmağa ihtiyaç hissederiz. Bu gibi kimselerle konuşmanın ayrı bir yola dökülmesi, bir mes'eleden bir başkasına atlamak ile de, okuyanlar için hareketli ve alâka çekici bir konuşma meydana getirilebilir. Mülâkat veren, hoşa gitmeyen bâzı mevzularda fikir sahibi olmadığı, veya bunları söylemek istemediği vakit, "Evet!,, , "Hayır!,, diye cevap verebilir; bu gibi kimseleri konuşturmak için, esas mevzudan uzaklaşmış hissi vererek, muhtelif mevzulara dair çeşitli sualler tertibi faydalıdır.

3 — Konuşan bâzı kimseleri elimizdeki not defteri, söylediklerini kaydetmeğe hazırlanmamız korkutabilir; bu yüzden çekinerek konuşur, hattâ konuşmağı reddedebilirler. Böyle bir vaziyetle karşılaşıldığı zaman, not defterini hemen bir tarafa bırakarak söylenilenleri dikkatle dinleyip, hâfızamıza aynen kaydetmeliyiz. Hâfıza için bir yük teşkil eden, fakat bâzan lüzumlu olan bu usûle, tecrübe sayesinde alışılır. İyi gazeteciler, gördüklerini, konuştuklarını, icabında zihnî notlara dayanarak, fakat doğru surette tasvir ve ifadeye kabiliyetli kimselerdir.

4 — Mülâkatı, başka şeylerin konuşulmasına mâni, hususî surette sual ve cevaplardan tertip etmekten sakınmalıdır; bu monoton sual ve cevapların arka arkaya sıralanışı, okuyanları sıkar ve yorar. Bunu önlemek için, mülâkatta bulunanların hayatından, tavırlarından, sesinin tonundan, başkalarına benzemeyen taraflarından kısaca bahis ve suallerin onda bıraktığı te'siri izah ve tasvir etmelidir. Bu

cins tafsilât, yazıya hareket kazandırır ve okuyanların alâkasını çeker.

5 — Yukarıdaki hususlara ek olarak, mülâkat nev'indeki yazılarda ifadenin sağlam, inadırıcı olmasını te'min için, bilhassa noktalama işaretlerini, tırnak, tire, parantes işaretlerini yerinde kullanmağa dikkat etmelidir.

III — YAŞAYAN TİPLERİ TANITMA ve CANLANDIRMA (PROFİLE)

Bugün bilhasa Amerika'da çok rağbet gören yazı nevi'lerinden biri olan *profil (profile),* hayatta bulunan kimseleri tanıtma maksadı ile yazılır; mevzuunu sadece bir şahsın tanıtılması teşkil ettiğinden mülâkattan ayrılır. Haltercemesi malzemesini içine aldığı için biyografiyi hatırlatan profil, mânasının ifade ettiği gibi portreden ibaret reğildir; o kimsenin hayatını esas çizgileri ile tesbit eder. İyi biyografilerde rastlanılan karakter tahliline yarayan vak'aları, o kimsenin muhtelif mes'elelere dair fikirlerini v.b. şeyleri de kısaca ihtiva eden profil ile biyografi arasındaki fark, roman ile hikâye arasındaki farka benzer; profilde o kimsenin hayatı geniş ölçüde değil, anahatları ile anlatılır.

Bâzı insanlara karşı ilgi duymayışımız, onların bu cebhelerini bilmeyişimizdendir; başkalarının hayatına karşı alâka duymağa, onları anlamağa, müşahede kudretimizi ve insan tabiatine dair bilgimizi artırmağa yarayan profil nev'indeki yazılarda başarı kazanabilmek için, aşağıdaki izahlar yol gösterebilir:

1 — İyi bir profilde, o şahsın hayatını canlandıran vak'alara geniş ölçüde değil, kısaca yer verilir.

Vak'alara dayanan hâltercemesi. hiçbir zaman, sebep ve delillere dayanılarak yazılan hâltercemeleri derecesinde o kimseyi canlandıramaz; bu sebeple, başkalarının o kimse hakkındaki bilgilerinden de faydalanmak lâzımdır.

2 — Profil yazabilmek için zengin malzemeye ihtiyaç vardır; malzemenin çokluğu, daha alâka verici hususiyetleri seçebilmemiz için imkân verir. Yalnız o kimse değil, yaşadığı çevre, arkadaş ve aile muhiti, hattâ kendisini beğenmiyenlerin fikirleri, eserleri varsa bunlar hakkında malzeme toplamak icabeder.

3 — Profil nev'inde öğretme maksadı ön plânda yer almamalıdır. Okuyanların alâkalarını kaybetmemeleri için. ahlâkî hükümler vermemek, hoşlanma ve nefret hislerinden uzak ve tarafsız kalarak şahsî fikirler ileri sürmemek, temayüllerimizi gizlemek iyi bir profilde aranılan hususiyetlerdir.

4 — Vak'alar, fıkralar, hâtıralar biyografiyi kıymetlendirir; fakat her nevi yazıda olduğu gibi profilde de, fikir birliğinden uzaklaşmamak icabettiğinden, bu gibi malzemeyi kullanırken, o kimseyi canlandırmağa yaramayanlar ihmâl edilmelidir.

5 — Hâltercemesi malzemesi muhtelif tarzda tertibedilebilir; iyi ve tipik bir profilin, şu tarzda tertibi mümkündür: O kimsenin fizikî görünüşü hakkında bilgi, hareket ve tavırlarının kısaca canlandırılması (meselâ, bir hastayı muayene ederken, ders verirken), ehemmiyetli malzemeye dayanılarak hayatının hikâyesi ve o sıradaki hayatı, bu son kısımda, onun muhtelif hususiyetleri ifade edilebilir. Tecrübeli kimseler için, iyi bir profilde zikri icabeden esasların, bu sıraya bağlı kalınmayarak başka tarzda tertibi de şüphesiz mümkündür.

LXVI. Mevzu — Bir satıcı, bir arkadaşınız, veya tanıdığınız herhangibir kimse ile konuşarak bir *mülâkat* yazınız.

I.
ARKADAŞIM YÜKSEL ile MÜLÂKAT

Geçen Cumartesi günü, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki Batı müziği konserine gitmiştim. Konserin başlama saatinden bir saat kadar evvel salona girdiğim zaman, arka tarafta oturmakta olan arkadaşım Yüksel'i gördüm. Ona burada rastladığıma biraz hayret etmedim değil; çünkü alaturkaya meraklı olduğunu, hattâ birkaç sene evvel merhum Ekrem Güyer'den ders aldığını biliyordum. Kalabalık arasında kendime bir yol açıp yanına gittiğim zaman, bu düşüncemi açığa vurmaktan kendimi alamadım:

"Yahu, biz seni alaturkacı bilirdik; meğer bunlara da merakın varmış!,,

Biraz hoşbeşten sonra Batı müziğinden beğendiği eserleri ve bestekârları sordum. Yarı şaka, yarı ciddî olarak,

"Ne o, yoksa benimle mülâkat mı yapıyorsun?,, dedi.

Doğrusu, suali sorarken bunu hiç düşünmemiştim; fakat onun hatırlatmasından sonra, aklım bu mes'eleye iyice yattı. Hakikaten, niçin olmasın? İşte ikimizi de ilgilendiren mükemmel bir mevzu açılmıştı. Bunları bir saniyede zihnimden geçirdikten sonra hiç bozuntuya vermedim:

"Evet, tabii râzı olursan,, dedim. Kısa bir tereddütten sonra,

"Pekâlâ!,, diyerek konuşmaya başladı: "En çok Bach'ın musıkisini severim; eser olarak da Beethoven'in Beşinci Senfoni'sini.. Bilhassa içindeki marş fevkalâde.. Operalardan da zevk alırım. Biraz sonra çalınacak olan Sevil Berberi operasının uvertürü çok hoşuma gider.,,

"Ya alaturka?,,

"Müzikte alaturka ve alafranga münakaşası bence lüzumsuzdur. Hiçbir kimsenin zevki, başkasınınkine uymaz. Ben, Batı müziğinin yanında sönük kalmasına rağmen, kendi müziğimizi sevmekten kendimi alamıyorum. Bizim eserlerimiz hep biribirine benzemektedir; basittir ve yalnız melodiden meydana gelmiştir. Bilhassa zamanımızda, her önüne gelen

beste yapmaktadır. Bunların zorlanarak meydana getirildiği, bir değeri olmadığı çok kısa bir zamanda unutulmakla kendini göstermektedir. Batı müziği bu gün her türlü te'sirden kurtulup, müstekil bir hâle gelmiştir. Armoni hâkimdir, şiir ve melodi ikinci derecede kalmıştır; bestekârlar eserlerinde kendilerini aksettirmişlerdir.„

"En çok sevdiğin eser ve bestekârlar?„

"Bu sorunun cevabını vermek pek güç.. Birçok eserleri severim; fakat bunlardan birisini ayırdedemiyeceğim. Sevdiğim bestekârlara gelince, Batı müziğinde Bach, Türk müziğinde ise Selânikli Ahmed Bey ve Bimen Şen'dir.„

Yüksel'i yakından tanımayan bir kimse, bu konuşmalardan sonra, onun musıkiden başka birşey ile pek meşgul olmadığını zannedebilirdi; halbuki ben üç senedir arkadaşlık ettiğim için, onun sinemaya karşı yakın alâkasına da şahit oldum. Derslerin zor olduğu günlerde beraber az mı sinemaya gitmiştik! Bu mevzudaki sualime şöyle cevap veriyordu:

"Sinemayı da çok severim. En beğendiğim artistler Ave Gardner, Joseph Cotton, Jennifer Janes, Montgameri Clift'tir. Üç sene önce Büyük Sinema'da oynayan **Hayal Kadın** adlı film çok hoşuma gitmişti; hâlâ hatırımdan çıkmıyor.„

Yüksel susmuştu. Benim ise aklıma başka soru gelmiyordu. Birdenbire, onun her idman dersinde yapılan maçların kahramanı olduğunu hatırladım; kafa ile attığı goller gözümün önüne geldi.

"Spora karşı alâkandan da bahseder misin?„

"Futbol maçlarını seyretmekten çok zevk alırım. Biliyorsun, Türk-Fransız ordu maçına beraber gitmiştik. Şimdi İtalya'daki ordu maçlarının neticelerini merakla bekliyorum. Basketbol maçlarını da kaçırmamağa çalışırım.„

"Hangi mesleke karşı alâkan var?„

"Mülkiye veya Hukuk'a gitmek istiyorum. Ne olacağımı me'zun olduktan sonra kararlaştıracağım.„

Konuşmamız epeyi uzamış ve konser vakti yaklaşıyordu. Çalınacak eserleri izah etmek için spikerin sahneye çıkması üzerine arkadaşıma teşekkür ederek konuşmama son verdim.

1954-55, VI. Ed. A, 2723 Işın Arıcan

II.
BALIKÇI MEHMED

Balıkçıya gittiğim zaman içeride birkaç müşteri vardı. Onların çıkmasını bekledim. Hafif yağmur yağıyordu. Ona meramımı anlattıktan sonra, mesleki hakkında malûmat edinmek istediğimi söyleyince, o,

"Hay, hay!.. Başımla beraber..„ diyerek başını salladı.

Kırmızı çehreli, kaba bıyıklı, orta boylu, otuzluk bir adamdı. Başının ön kısmında bir miktar saç bırakmış, diğer kısımları takriben üç numaraya vurdurulmuştu. Elleri nedense morarmıştı. Önünde kirli bir önlük vardı. Kolluklarını da takmıştı. İlk sorumu sordum:

"Siz neden balıkcılıkla uğraşıyorsunuz; başka bir meslek seçemez mi idiniz?„

"Tabiî seçebilirdim ağabey!.. Zaten eskiden birçok işlerde çalıştım; sonunda bu cadde üzerinde sebzecilik yapmaya karar kılmıştım; fakat baktım ki etrafta hiçbir balıkçı yok, (iftiharla) o zaman hemen bendeniz meslek değiştirdi.„

"Pekiyi, bu işinizden memnun musunuz?„

O, iri gözlerini iyice açtı; gülerek:

"Elbette ki memnunum!..„ dedi.

"Güzel, fakat buranın halkı, ihtiyacı olan balığı başka yerden de alabilir.„

"Tabiî, efendim.. Yalnız herkes rızkını alır„ dedikten sonra biraz durdu, tekrar ciddî bir tavır alarak söze başladı:

"Müşteriyi çekmek için de bâzı çarelere başvurmaktayım. Bizim müşteriler malın iyisini değil, güzelini ararlar. Ben de onun için balıklarımın ağzına limonlar koyarak ve daha aklıma gelen her süsü yaparak, onları alıcılarına güzel göstermek isterim.„

"Müşteriyi çekmek için balıkları sülemek kâfî değil gibi geliyor bana...„

"Tabiî başka şeyler de lâzım. Müşteriyi çekmek için daima tatlı dil kullanırım.„

Bu sırada ihtiyar bir alıcı içeriye girdi. Balıkçı,

"Beybaba, buyurun! Uskumrularımız çok taze.. Kulaklarına (Balığın solungaçlarına kulak diyordu) bakın, nekadar kırmızı..„ diye diller döktü. Adam çıktıktan sonra bana dönerek sözlerine devam etti:

"Gördün ya, onu memnun etmek için ne çarelere başvurdum. Kulakları kırmızı olan balık hiç de taze değildir; fakat ne yaparsın.. Bizim müşteriler kırmızı kulaklı balığı taze zannederler.„

"Arada sırada titiz müşterilerle de tabii karşılaşıyorsundur„ dedim; balıkçı, kendinden emin olarak,

"Tabii, tabii.. Fakat titiz müşteriye mülâyim görünmek lâzımdır.„ dedi. sonra elini başına koydu, biraz düşündü. Gözlerini yere dikti; sonra tekrar başını kaldırarak dedi ki,

"Şimdi beni dinden çıkaracaksın. Bu sırada bana uzun bir hikâye anlattı (Bunun ana hatlarını, mümkün olduğu kadar muhatabımın ifadesiyle naklediyorum): Âdem babamızın üç kızı var.. Üç tane değil, bir kızı vardı. Bunu üç tane erkek istedi. Âdem bu müşkil vaziyetten kurtulmak için Allah'a dua etti. Allah, onun kedisi ile köpeğini kız yaptı. O, kızlarını evlendirdikten sonra, onları ziyaret ediyor, Allah ne verdiyse yiyip içiyor, usulcacık damatlarının hâlini soruyordu. Damatlarından biri, kızının kedi gibi mırnavladığından, birisi ise, diğer kızının köpek gibi havladığından şikâyet etti. Karısı, Âdem'in hakiki kızı olan damat da çok mesut olduğunu söylüyor. İşte böyle ağabey, ben titiz müşteriye beni tırmalamaması veya havlayarak başımı ağrıtmaması için mülâyim görünürüm. Sözün kısası, esnaflık sırdır. Tatlı dil, güler yüz.. İstediğin gibi karşıdakini keseceksin.„

"Az alış-veriş yaptığınız bir günün akşamı neler düşünür, neler hissedersiniz?„

"Valahi beyim Cenab-hak, her insanın rızkını anasının karnından çıkmadan 70000 sene evvel yaratmıştır. Ben bu gün az kazandım diye üzülmem. Kısmetim neyse, odur. Her akşam hisabımı yaptıktan sonra, Allah binbir bereket versin der, kapımı kaparım. Bir söz vardır: Nekadar cehdetsen mukadderden fazla olmaz. İşte ben ona inanırım. Hani şu işe başlayalıdanberi hiç parasız kalmamışımdır.„

"Demek ki hayatından memnunsun?„

"Memnunum. Eskidenberi İstanbul'da me'murdum; lâkin aç kalıyordum, aç!.. Sonra me'murluktan ayrıldım; gördüğün gibi esnaflığa başladım.„

Balıkçının bundan sonra heyecanı bir derece daha arttı; boşboğazlığa başladı:

"Namerdim, kızıma 100 liralık patiska aldım. Yarın 300 lira kira vereceğim. Bu gün hiç gelmediyse, şöyle bir yirmi

kâğıt kârım vardır. Esnaflık bu işte!.. Anladın mı, şeker ağabey?„

Balıkçı ile vedalaştıktan sonra yine sesini duyuyordum: "Taze uskumru var, taze... Heyyy, maşallah!..„

1954-55, VII. Fen A, 1407 İsmet Okur

III.

Çok yakın arkadaşlarımızdan Naci beylere giderken, gayri ihtiyari bir sevinç duyuyorum. Herhalde bu tatlı konuşmalarından mülhemdi; çünkü Naci bey misafirlerine gayet güzel dakikalar geçirtmesini bilirdi.

Evlerinin içine girince, her zamanki gibi güler yüzle bizi karşıladı. Karşılıklı hatırlar sorulduktan sonra bana zengin plâk koleksiyonunun, en güzel parçalarını dinletmeğe başladı. Müzik bir taraftan çalarken, yazı masasının üstündeki radyo için hazırladığı programlardan biri dikkatimi çekti. Bu programla alâkalandığımı görünce bunu radyo için yeni hazırladığını söyledi. Kendisinin gayet güzel hazırladığı Müzik-Hikâye-Şiir ve Müzik-Komedi-Bulmaca programları, radyonun en alâka çekici kısımları olduğu herkesce malûm olduğundan, yeni program hakkındaki fikirlerini öğrenmek istedim. Her zamanki tatlı diliyle, bunların devlet tiyatrosunda halen temsil edilmekte olan eserlerin, radyodada oynanmasını temin ediyordu. Daha sonra radyoya bazı yeni programlar düşündüğünü bunlardan dinleyicilerle daha fazla yakınlaşmak için, bazı tasavvurları olduğunu ve pek yakında tatbikine geçileceğini bildirdi.

Radyonun kalkınmasının ne yolda olduğunu sorduğum zaman, bu gün için elimizdeki imkânlar dahilinde dinleyicilere, azami derecede faydalı olmağa çalıştığını söyledi.

Vakit pek geç olmuştu; samimi surette vedalaşarak ziyaretlerine son verdim.

1954-55, VII. Ed. A, X

IV — MEKTUP NEV'İ

Karşımızda bulunmayan, bizden uzakta olan kimselerle yazı yolu ile konuşma, haberleşme mânasına gelen *mektup*, en çok kullanılan kompozisyon nevi'lerindendir. Hepimiz, ister bir tanıdığımıza hususî, veya iş mektubu, resmî mektup yazmağa sık-sık mecbur oluruz. Bu sebeple, mektup nev'i hakkında bilgi edinmek, herkes için en lüzumlu birşeydir. Her yazı nev'inde olduğu gibi, mektupların yazılmasında da bir maksat vardır; bu bakımdan, mektupların *hususî mektup, iş mektubu, resmî mektup* olmak üzre üçe ayrıldığını görürüz.

HUSUSÎ (ÖZEL) MEKTUPLAR

Hususî mektuplarda, başka yazı nevi'lerinde olduğu gibi, bir okuyucu kitlesine değil, zevklerini, alâkadar olduğu şeyleri çok iyi bildiğimiz belli bir şahsa hitabederiz. Hususî mektuplar, yazan ile yazılan arasındaki konuşmaların birkısmı demektir; güzel mektup yazmakla meşhur kimselerin çoğu, umumiyetle güzel konuşan kimselerdir ve iyi, güzel mektup yazabilmek, iyi ve güzel konuşma gibi, tecrübe sayesinde elde edilir. İyi mektup yazmak isteyen kimse, muhatabının alâkadar olduğu şeyler üzerinde düşünmeli, onu memnun edecek ve alâkasını çekecek şeyler hakkında tafsilât vermek için yorulmalıdır. Bu cins mektupları tafsilât kadar, başka hususlarda da kıymetlendirmek için, aşağıdaki noktaları gözönüne almak faydalıdır.

a — *Tafsilât Vermek.* Herhangibir şahıs, veya yer hakkında bir tasvir, bir tafsilât, birçok kimselere, veya yerlere dair tafsilâttan daha alâka çekicidir; nitekim, konuşma sırasında da, rastladığımız

birçok kimseler ve yerler, birçok vak'alar hakkında gelişi güzel izahat vermek, dinleyenlerin alâkalarını dağıtır. Mektuplarda da, işlenmesi gerekli esas bir fikir bulunmalı, tafsilât bu esastan ayrılmayarak verilmelidir. Bu esas birden fazla olduğu takdirde, üzerinde durulan bu fikirlere göre mektubu paragraflara ayırırız.

b — *Mektup Yazılanın Temayüllerini Gözönüne Almak.* Tanıdığımız kimselerin zevkleri, alâka duydukları şeyler başka başkadır. Müzikten anlamayan birine gidilen bir konser, kitap okumağı sevmeyenlere bir eser hakkında tafsilât vermek mektubu kıymetten düşürür.

c — *Mektup Yazmak İçin Vakit Sarfetmek.* Beş-on dakika içinde güzel bir mektup yazabilmek imkânsızdır. İyi mektuplar umumiyetle, başka kompozisyon nevi'lerinde olduğu gibi, yazılmağa başlanılmadan plânlanır; bu takdirde, mektup yazan kimse, "Ben filâna mektup yazmalıyım; fakat neden bahsetsem?„ yollu sıkıcı bir düşüncenin te'sirinde kalmaz.

ç — *Fikir ve Heyecanları Paylaşma.* Düşündüklerimizi, baştan geçen, tecrübe edilen, bizde heyecan uyandıran şeyleri canlandırmak için, sadece bunları ifade etmek kâfi gelmez; iyi mektup yazanlar, okuyanların da fikirlerini, his ve hayallerini harekete getirir, kendisinin düşünce ve heyecanlarını onunla paylaşır. Hitabedilenin görmeğe, işitmeğe, okumağa, muktedir olamadığı o şeyleri, onun muhayyelesini harekete getirerek hissettirmeğe, düşündürmeğe çalışmalıdır. Bu hususta muvaffak olabilmek için, her yazı nev'inde olduğu gibi umumî bir yanlıştan sakınmak gerekir; meselâ, ‚Geçen hafta Bursa'ya gittim„ cümlesinden sonra, başka şeylerin unutulacağı düşüncesi ile acele edip, hemen bir başka şeye geçme-

melidir. Bu seyahat dolayısıyle okuyanın zihninde ne gibi sualler meydana geleceğini düşünerek, gezilen yerler, oranın hususiyetleri, rastlanılan kimseler v.s. hakkında tafsilât verilmelidir.

d — *Zikri Abes Şeylere Yer Vermemek.* Hususî mektuplarda basma-kalıp ifadeler kullanmaktan sakınmalıdır; meselâ "Biz hepimiz iyiyiz; senin de iyi olduğunu umuyoruz,, , "22 Mart tarihli mektubunu aldım,, v.b. ifadeler, okuyan için, zarfın üzerindeki damgadan te'sirli değildir.

e — *Hususî Mektuplarda İfade.* Hususî mektuplar samimî olmalı, fakat bu samimîlik ifadeye değil, fikirlere mahsus bulunmalıdır. İfadenin doğru, yazının temiz ve okunaklı, imlâ ve noktalama işaretleri bakımından i'tinâlı, satır ve paragrafların tertip cihetinden muntazam olması şarttır. Hususî mektuplarda, san'atlı bir ifade kullanmağa, üslûpculuk yapmağa da ihtiyaç hissedilmez; hitabedilenle konuşur gibi samimî bir ifade kullanılır.

Hususî mektupların pek çok nevi'leri bulnmakla beraber, bunları, (1) teşekkür mektupları, (2) resmî olmayan dâvetiye ve mâzeret mektupları, (3) tebrik mektupları, (4) sempati gösterme maksadıyle yazılan mektuplar, (5) seyahat mektupları olmak üzre başlıca beş kısma ayırmak mümkündür. Hususiyet ve maksatlarına göre bu nevi'lere ayrılan hususî mektupların bir kıymet ifade etmesi bakımından birleştikleri taraf, şüphesiz, iyi bir mektupta aranılan hususiyetleri ihtiva etmeleridir.

f — *Hususî Mektupların Teknik Hususiyetleri.* Hususî mektuplarda kâğıdın rengi beyaz, veya krem olabilir. Kâğıdın arka sayfası boş bırakılır; arka sayfada yeni bir paragrafa başlanılmaz ve ancak başlanılan son paragrafın geri kalan kısmı sayfanın

arkasına yazılabilir. Mektup kâğıdı şayet böyle iki sayfadan ibaret değil, dört sayfa teşkil edecek tarzda ikiye katlanmış ise, o zaman, yazıya üçüncü sayfadan başlar, devamını birinci sayfaya yazar, bu suretle dördüncü ve ikinci sayfayı, yâni yazılı sayfaların arkasını boş bırakmış oluruz. Koyu mavi, lâcivert, veya siyah mürekkep tercih edilir; yeşil, kırmızı mürekkep, çok yakın birine ve latife, şaka maksadıyle yazılan mektuplarda kullanıldığı için, ciddî mektupları, lâubaliliğin ifadesi olan bu renk mürekkep ile yazmak doğru değildir.

Hususî mektuplar tarih, hitap, mektup metni, hürmet veya nezaket ifadesi, imza olmak üzre beş kısımdır. (1) *Tarih,* sayfanın yukarı sağ köşesinde yer alır ve diğer satırlarla aynı hizada sona erer. (2) *Hitap,* paragrafın ilk satırına göre dışarıdan, diğer satırlarla aynı hizadan başlar; hitaptan sonra virgül " , " işareti konulur. Hitapla, ilk satır arasındaki boşluk, diğer satır aralarına göre biraz daha fazla bırakılır. (3) *Mektup metninin* ilk satırı hitaptan içeriden, diğer satırları hitap ile aynı hizadan başlar ve her satır, tarihin son rakamı ile aynı hizada biter. (4) Sevgilerimle, hürmetler, hasretle v.b. *nezaket ifadeleri,* mektup metninden biraz aşağıda, imzanın yukarısında, sağa doğru yer alır. Bu ifadenin yalnız ilk kelimesini büyük harf, diğer kelimeleri küçük harfle başlar ve sonuna virgül işareti konulur. (5) *İmza,* hürmet ve nezaket ifadesinin altında —bu bahsin sonundaki mektup örneklerinde görüldüğü gibi— biraz aşağısında yer alır.

Mektupların zarfa konulmasının bir usûlü vardır ve bundan maksat, zarfı açan kimsenin eline, hitap ifadesinin ters gelmemesi, baş kısmı bulmak için

mektubu evirip çevirmeğe mecbur bırakılmamasıdır. Kâğıdın iki, veya dört sayfa olduğuna göre, mektuplar, aşağıda gösterilen tarzda katlanarak zarfa konulur:

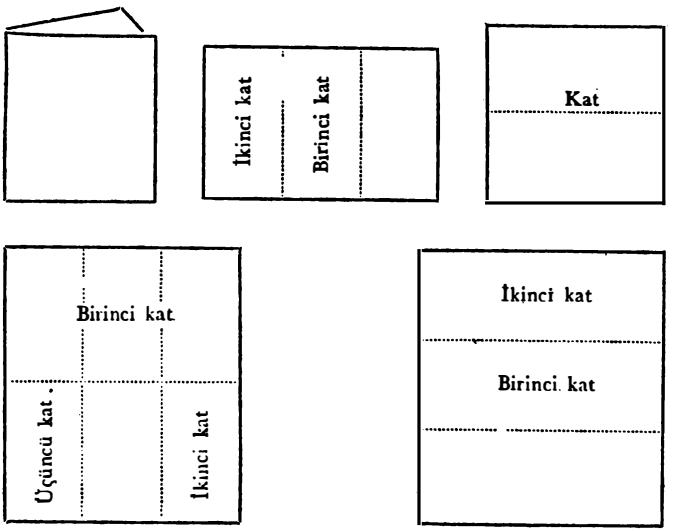

Muhtelif tipteki kâğıtları yukarıdaki şemalarda görülen tarzda katlayıp zarfa koyarsanız, bu mektubu zarfın içerisinden çıkardığınız zaman, hitap işaretinin, kâğıdın solunda, karşınızda yer aldığını göreceksiniz. Mektup kâğıdı ile zarf kâğıdının aynı cins ve aynı renkte olması, zarf ve kâğıt büyüklüğünün biribirini tutması da bir nezaket ifadesidir.

g — *Adreslerin Yazılması.* Hususî mektuplarda kendi adresimizin yazılması her zaman lâzım değildir. Bu adresin, seyahatta isek, adresimiz gönderilen tarafından bilinmediği zaman, teahhütlü mektuplarda yazılması icabeder. Lüzum varsa, kendi adresimizi

P. K. 30,
Bayezid - İstanbul.

Sayın Belkıs Akalın,
1854. Sokak, Nu. 9,
Karşıyaka - İzmir.

zarfın yukarı sol köşesine, gönderilenin adresini ise kendi adresimizin altına, sağa ve tahminen zarfın ortasına doğru yazarız. Adres, mânalı ibarelere göre satırlara bölünür; ibareler ikiye ayrılmaz. Satır aralarında ve sonlarında nokta, virgül, tire ve yan çizgi dışında işaret kullanılmaz. Her kelime büyük harfle başlar. Aşağıdaki örnekler, bu hususta ki ve satırların şekline dair kaideleri daha iyi anlatacaktır:

Sayın Fikret Işık,
Nizam, Türkoğlu Sokağı, 21,
Büyükada - İstanbul.

Sayın FİKRET IŞIK
Nizam, Türkoğlu Sokağı, 21
Büyükada - İstanbul

Sayın AHMED EGELİ
Çatalçeşme Sokağı
Fırat Apt., 36/2
Cağaloğlu - İstanbul

Sayın AHMED EGELİ,
Çatalçeşme Sokağı,
Fırat Apt., Nu. 36/2,
Cağaloğlu - İstanbul.

Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı gibi, satırlar ve noktalama işaretleri iki tarzda tertibedilebilir. Sırasıyle isim, soyadı, cadde ve sokak adı veya sokak, ev numarası, semt, şehir, icabederse — yurt dışına gönderilen mektup adreslerinde — memleket adı yazılır.

İŞ MEKTUPLARI

İyi iş mektuplarında üzerinde durulan vak'a, veya husus, görülmesi istenilen iş muntazam ve âdet olan tarza uygun anlatılmalıdır. Mektup yazanın, bahsettiği iş, veya mes'ele hakkında kendisine yardımın faydalı bulunduğu hakkında, bu işi görecek, veya mes'eleyi halledecek şahsı inandırıcı bir ifade kullanması icabeder.

Pek çok nevi'leri bulunan iş mektuplarını muhteviyat ve mevzuuna göre, umumiyetle, (1) *sipariş,* (2) *sual,* (3) *satış,* (4) *alacak ve tesviye,* (5) *tavsiye,* (6) *mürâcaat* mektupları olmak üzre altı kısma ayırmak mümkündür. Maksat ne olursa olsun, bir iş adamı, o işin yapılması için bir başkasından yardım istediğini unutmamalıdır. Bu yüzden, iş mektuplarında ifade, hususî mektuplara göre ciddî ve

resmîdir. Okuyanın kolay anlayacağı, alâkasını çekecek şeylerden bahsedilmeli, anlaşmazlıklar samimiyetle münakaşa olunmalıdır. Sipariş ve satış mektuplarında ifadenin açık ve kesin olması, eşyanın cinsi, büyüklüğü, rengi, fiyatı v.b. hakkında katalog numarası da kaydedilerek izahat verilmelidir. Sual mektupları umumiyetle bir müessese, veya firmadan bilgi edinmek için yazılır; suallerin kesin, açık, cevap verilmeğe elverişli bulunması şarttır. Alacak mektuplarında bilhassa, hiddetli ve hakaret edici ifade kullanmaktan sakınmalıdır; samimî, açık, hitabedileni, istenilen şeyin lüzum ve ehemmiyetine inandırıcı bir ifade kullanmak âdettir. Mürâcaat mektuplarında ise, tahsil derecesinden, geçirilen imtihan ve kurslardan bahsedilir. Bu vesikalar ekli olarak gönderildiği takdirde, vesikaların muhteviyatı mektup dahilinde tekrarlanmamalıdır. Mürâcaat mektuplarının kendine göre bir plânı da vardır: (1) İstenilen yerin, veya işin kaydi, (2) bu işe elverişli bulunulduğunu bildiren vesika ve delillerin zikri, (3) hitabedilen kimseden, bu hususiaki mütâlea ve düşüncelerinin sorulması, bu cins iş mektuplarında üç paragraf hâlinde yazılır.

İş Mektuplarının Teknik Hususiyetleri. Hususî mektuplar gibi, iş mektupları da, beyaz veya krem kâğıda, siyah, lâcivert, koyu mavi mürekkeple yazılır; daktilo ile yazılması tercih olunur. Mektup kâğıdının katlanış tarzı da, hususî mektupların aynıdır.

İş mektupları altı kısımdan ibarettir: (1) *Gönderenin tam adresi ve tarih,* kâğıdın yukarı sağ köşesinde yer alır; mektup metni satırları ile aynı hizada nihayetlenir. Hususî olarak bastırılmış kâğıtta gönderenin adresi varsa, tarihin ilâvesi kâfidir. (2) *Gönderilenin tam adresi,* bundan daha aşağıda, kâğıdın

sol köşesinde yer alır; hitap ifadesi ile aynı hizada başlar. Her iki adreste, satırların tertibi, noktalama işaretleri aynı tarzda olması lâzımdır. (3) *Hitap,* gönderenin adresinden biraz aşağıdan, mektup metninin ilk satırı dışındaki satırlar ile aynı hizadan başlar; her kelimenin ilk harfi büyük olarak yazılır ve hitaptan sonra üstüste iki nokta (:) işareti kullanılır. (4) *Mektup metni*; bundan sonra, (5) imzanın biraz yukarısına ve soluna doğru *hürmet ve nezaket ifadesi* yazılır. Yalnız ilk harfi büyük yazılması gereken bu ifadenin sonuna virgül (,) işareti koyarız. (6) *İmza,* hürmet ve nezaket ifadesinin sağına doğru, biraz aşağısında yer alır; imzanın altına, bâzan hem altına, hem üstüne isim ve soyadı yazılır.

D i l e k ç e l e r. — Dilekçeler, iş mektuplarına dâhil edilebilir ve başlıca dört kısımdan ibarettir:

1 — *Hitap.* Dilekçeye gönderilen makam veya yerin adresi ile başlanılır; bu adresteki bütün kelimelerin ilk harfi büyük yazılır. Hitap, paragrafın ilk satırı değil, diğer satırları ile aynı hizadan başlar ve bunun sonuna üstüste iki nokta (:) konulur.

2 — *Dilekçe Metni.* Hitaptan sonra dilekçe metni gelir. İş mektupları gibi, dilekçelerde de ifadenin açık, kesin olması, lüzumsuz ve işe yaramayan fikirlere yer verilmemesi, tercihen daktilo ile, buna imkân bulunamazsa çok okunaklı yazılması lâzımdır.

3 — *Pul, Tarih ve İmza.* Memleketimizde, dilekçelere onaltı kuruşluk damga pulu yapıştırılmaktadır. Damga pullarının yapıştırılması usûlüne uygun olarak kıymetçe büyük olan (onbeş kuruşluk) başa, bir kuruşluk pul onun —arada boşluk bırakılmamak üzre— yanına yapıştırılır. Tarih ve imza, pulun solundaki boşluktan başlar, her ikisinin de birkısmı

pulun üzerine yazılır; imza, tarihin altında yer alır. [Günümüzde, *dilekçe*lere pul yapıştırılması yürürlükten kaldırılmıştır. Aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi, sırasıyle tarih ve imzâ, *dilekçe*'nin altında, biraz aşağıda ve kâğıdın sağında yer almaktadır.]

4 — *Gönderenin Adresi. Adres,* imzâdan aşağıya, kâğıdın sol tarafına yazılır. Adreste satırlar, yukarıda izah edildiği tarzda tertibedilir ve noktalanır. Adresin ilk satırının paragrafın ilk satırı ile, veya bu satır dışındaki satırlar ile aynı hizadan başlaması, dilekçenin i'tina ve zevkle tertibedildiğini gösterme bakımında faydalıdır.

RESMÎ MEKTUPLAR

Resmî mektuplar, resmî toplantılara dâvet, ta'ziye, tebrik v.b. maksatlarla samimî bulunmadığımız kimselere gönderilen dâvetiyeler, nezaket mektuplarıdır. İçinde bulunduğumuz devirde dâvetiyelerin beyaz kâğıda, siyah mürekkeple yazılması âdettir. İş mektuplarında olduğu gibi gönderenin ve gönderilenin adresi, tarih, hitap ve imza yazılmaz. İfade, üçüncü şahıse ağzından tertibedilir; metin, bir paragraf, veya kısımdan ibarettir.

Düğün dâvetiyeleri iç-içe iki zarfa konulur; içerideki zarfın üzerine, bu dâveti kabûl edecek kimsenin adresi değil, sadece adı ve soyadı kaydedilir. İkinci zarfa, hususî mektuplarda olduğu gibi, gönderilenin adresi yazılır; göndereninkine lüzum yoktur. Diğer dâvetiyelerde bir zarf kullanılır; üzerine gönderilenin adresi yazılır; göndereninkinin kaydine lüzum yoktur.

Resmî mektuplarda tarihlerin tertip ve imlâ, satırların sıralanış bakımından bir hususiyeti vardır. Gün, ay ve saat yazılır; fakat sene yazılmaz. Tarih-

leri rakamla değil, harflerle yazarız. Satırları zevke göre kısa ve uzun tertibederiz.

HUSUSÎ MEKTUP ÖRNEKLERİ

LXVII. Mevzu — Esasını bir seyahat, okuduğunuz bir kitap, seyrettiğiniz bir film, veya tiyatro, herhangibir sergi, yeni tanıdığınız bir kimse, dinlediğiniz bir konser, yâhut bir ta'ziye teşkil etmek üzre *hususî bir mektup* yazınız.

I.

Erenköy — 21.VII.1946

Sevgili Ablacığım,

İşte verdiğim sözde durarak sana ilk fırsatta tafsilâtlı bir mektup yazmağa koyuldum. Sizlerden ayrıldıktan sonra, vapurda birçok tanıdıklara rastladım. Şuradan, buradan konuşup, Galatasaray - Fener maçının tahminlerini yaptık. Deniz fevkalâde güzeldi.. Akşam yemeğinden sonra güvertede biraz dolaşıp, mehtapla ışıldayan sakin denizi uzun uzun seyrettim. Açık hava yavaş yavaş uykumu getirdi; saat onbirde yatmak üzre kamaraya girdiğimde, kamara arkadaşım mışıl mışıl uyuyordu. Onu rahatsız etmemek için, azamî itina ile soyunarak yattım ve sabahın ilk ışıkları pençereden girinceye kadar deliksiz bir uyku uyudum.

İstanbul'a gidinceye kadar yol arkadaşımla adamakıllı dostluğu ilerlettik. Ali Bey gayet babacan bir zat.. İstanbullu imiş, Almanya'da mimarlık tahsil etmiş. Bana talebelik hayatını anlattı. Sirkeci rıhtımına kadar onun, tatlı tatlı hikâye ettiği bu meraklı maceraları sana yazmağa imkân yok.. Geldiğim zaman anlatırım.

Saat onda vapurumuz rıhtıma yanaşınca dayım ve yengem beni karşıladılar; doğru Erenköy'e gittik. Senin burada kaldığın zaman yattığın odayı, bana hazırlamışlardı.

Ablacığım, senin siparişini unutmadım. Yarın İstanbul'a indiğimde, ilk işim, onu almak olacak.. Kendime de, Ali Canib'in, **Ömer Seyfeddin** adlı bir eseri yayınlanmış, onu alacağım. Türkçe ödevim için çok faydalı olsa gerek.. Ahmet'le Sedat, beni şarpilerine davet ettiler; öbürgün Adalar'a gideceğiz.

Ablacığım, yazacak başka birşey bulamıyorum. Annem, babam ve senin ellerinden öper, hepinizi hasretle kucaklarım.

Kardeşiniz,
İ. BERKEL
(1946-47, IV. A, İzzet Berkel)

II.

10. XII. 1953

Sevgili Kardeşim Ünal,

Cumhuriyet'in dünkü nüshasını okurken, "Gözlerim ateş gibi birkaç satırla yandı,,. Büyük acını, bana insafsızca anlatan bu gazeteyi ellerimin içinde buruşturarak fırlatıp attım. Duyduğum hüzünden hem hıçkırıyor, hem de bir isim benzerliği olması için, Allah'a yalvarıyordum. Ne yazık ki, ilânın başındaki fotograf, hakikati bütün çıplaklığı ile bildiriyordu. Mümkün müydü Ünal? Benim de bir baba gibi sevdiğim Hayrullah Bey, o, dinç ve sağlam bünyeli adam, bizleri bıraksın da gitsin...

Bu satırlarda, tarifsiz kederler veren müessif hâdiseyi tazelemek istemiyorum; çünkü bir baba, hayatta ençok sevilen bir varlığı kaybetmenin elemlerini ben de tatmışımdır. Bilsen, sırf nezaket icabı onun ölümünden bahsedenlere nekadar kızardım... Bütün bu hisleri senin de duyduğuna eminim; fakat sana yazmamak elimden gelmezdi. İsterdim ki bütün kalemler, bütün kâğıtlar yok olsun da, sonsuz acını hatırlatamayayım.

Sevgili kardeşim, sana "Onu düşünme, giden gidiyor, elden birşey gelmiyor„ demiyeceğim. Biliyorum ki bu mümkün değildir; düşünmemek, ağlamamak imkânsız... Benim bir düsturum vardır; onu içimde, daima neş'e ile yaşatabilmek için, bana sevinç veren hatıralarını yadederim. Sen de öyle yap, bak nasıl hafifleyeceksin.

Demin söylediğim gibi, babanı ben de severdim; bundan

şüphe edemezsin; hele Bebek'te birlikte geçirdiğimiz yazı hatırladıkça, daima, beyaz bir gemici fanilası, gri bir pantalon giyen Hayrullah Bey gözlerimin önünden gitmiyor. Kollarını boynuna sarıp, öpmek istiyorum onu...

Bilmem hatırlıyor musun? Bir pazar günü şafakla beraber uyanmış, plânımızı tatbik etmek için sandalımızı hazırladıktan sonra, ayaklarımızın ucuna basarak babanın odasına girmiştik. Hani, Kandilli'ye kadar gidip, balık avladığımız gün... Mışıl mışıl uyuyordu adamcağız... Sen, yavaş yavaş yanına yaklaştın, sonra beni de çağırdın; elinle işaret eder etmez, ikimiz de yanaklarından, alnından öpmeğe başladık. Ne hoş olmuştu, değil mi?.. Birdenbire uyanan Hayrullah Amuca, "Lâ havle velâkuvvete, bu ne hâl, çocuklar?„ diye yatağında doğrulmuştu. Ona Kandilli'ye, olmazsa Anadolu-Hisarı'nın herhangibir yerine gidip, yol boyunca balık tutmak istediğimizi söylemiştik. İlk defa razı olmamış, "İşiniz mi yok sabah karanlığı?.. Öğleden sonra, koyda istavrit tutar, akşama da kızartır, yeriz„ demişti. Ben plânımızın suya düşmek üzre olduğunu anlayınca, son çareye başvurmuş, "Belli zaten, Hayrullah Amuca artık ihtiyarlamış, kürek çekmekten korkuyor„ diyerek candamarına basmıştım. Bu sözlerime hakikaten gücenen baban, "Vallahi sizi Beykoz'a kadar tek başıma götürür, getiririm„ diye yatağından fırlamış, giyinmeğe başlamıştı.

O gün nekadar eğlenmiştik; amma lâf aramızda, birkaç sardalyadan başka birşey de tutamamıştık. Baban, bu başarısızlığı ustalığına yediremeyerek, "Menhus sular, amma hızlı kayıyor, bütün lüferleri Sarayburnu'na atmış„ diyerek, kabahati denize yüklemişti.

Hayrullah Amuca, nekadar çocuk ruhlu idi... Gene hatırlarsın, bizimle beraber top peşinde koşayım derken, Yalıboyu'ndan, elbiseleri ile denize düşmüş, bu vak'adan dolayı da annenden bir hayli lâf işitmişti.

Ben neler yazıyorum Ünal, nereden nereye atladım?.. Artık, senden ayrılayım; zaten haddinden fazla uzattım. Sonsuz açını bir defa daha yürekten paylaşır, annene en derin ta'ziye ve hürmetlerimi bildirmeni reca ederim.

Candan sevgilerimle,
BERTAN BALKUVVER

(1953-54, VII. Ed. A, Bertan Balkuvver)

III.

30. IV. 1959

Sevgili Can,

Doğduğun yeri, sevgili Ankara'nı böylesine âni olarak terkedip, belki bir daha görüşememek üzre bizden ayrılacağını kim tahmin edebilirdi ki.. Meğer ne candan bir arkadaş, ne değerli bir dostmuşsun; bunu, yokluğunda çok daha kuvvetli seziyor, ancak zengin hâtıralarımla avunmağa çalışıyorum. Sayın babana yeni vazifesinde başarılar, muhterem ailenize İstanbul'un uğurlu olmasını dilerim.

Ankara ve bizler bıraktığın gibi.. Yokluğundan olacak, beraber gezdiğimiz mektep yolları tenha görünüyor. İstasyonda bizlere veda eden seni, belki de doğduğu şehri terketmenin yarattığı hüzünle renklenen yüzün sahibini, bu boş yollarda hatırlıyor, arıyorum. Sen ise, eşsiz güzelliği tatmanın te'siri ile, belki yine oturmuş —imrenerek okuduğum satırlarında anlattığın gibi— güneş ışıklarının gelişinde olduğu gibi gidişinde de denizine, taşına, toprağına, İstanbul'a kattığı fevkalâdeliğin sırrını, geniş balkonunuzdan ta'kibedip çözmeğe çalışıyorsundur.

Başkentin nispetén sakin hayatına uymuş biri olarak, İstanbul'a intibâkının kolay olacağını zannetmem. Yavaş yavaş alışacaksın şüphesiz.. Tabii, hemen sinemalara, tiyatrolara gitmeğe başlamışsındır; zira bilirim, onlarsız olamazsın. Burada seyretme şansına sahip olduğumuz **Kral Lear,** aynı oyuncu kadrosu ile İstanbul'da da temsil edilmekte.. Shakespeare'in bu meşhur eserinde nankörlük, ikiyüzlülük, hilenin, iftiranın başarısı gibi temalar yanında, her insanı kendine yaltaklanma derecesine göre değerlendiren Kral **Lear'i,** hırslarından sıyırılıp insanlaşan birini seyrettik. Değerli san'atkâr Cüneyt Gökçer gerek baş rolü, gerek idaresi ile, **Lear'ın** değişimini ustaca bir değerlendirme ile seyirciye canlandırıyor. Evvelâ heybetli bir korkuluk zannedilen Kral **Lear,** sonra yaşamağa başlıyor; canlanıyor ve bu sıralarda da hayata veda ediyor. Rollerin tam başarısı yanında, **İrfan Şahinbaş'ın** temiz tercemesi de dikkate değer. Fırsatı kaçırmadan **Kral Lear'i,** Kral Lear'in insanlaşmasını, hayli başarılı bir sahne eseri oluşu itibariyle mutlaka seyretmelisin.

Bu güzel eser hakkındaki fikirleri de ihtiva eden mektubunu bekler, büyüklerimin ellerinden, senin de hasretle gözlerinden öperim.

Sevgilerimle,
HEPER BESBELLİ
(1958-59, V. Fen A, 1229 Heper Besbelli)

IV.

23 Nisan, 1959

Canım Kardeşim Erol,

Bu sömestr tatilinde Siverek'e gelmediğin için görüşmemiz, tatil günlerini neş'e içinde geçirmemiz mümkün olamadı. Gerçi Diyarbakır Lisesi'ndeki arkadaşların hepsi gelmişti; fakat senin bulunmayışın, inan ki kardeşim, arkadaşlarla birarada neş'eli vakit geçirmeme mani teşkil etti.

Gelişimin üçüncü günü Doğu Kitabevi önünden geçerken, vitrinde **Pol ve Virjini** adlı kitabı görünce hemen aldım. Bilmem hatırlıyor musun? Ortaokul ikinci sınıf Türkçe kitabında **Pol ve Virjini**'den bir parça okumuştuk ve güzelliğini takdir ederek eserin tamamını okumak istemiş, fakat bulamamıştık. İşte şimdi bunu alır almaz hemen büyük bir şevk ve gayretle okumağa başladım. Kitabın sonuna geldiğimde, okumağa devam edebilmek için hıçkırıklarımı zor tutabildim. Bilmem, bunu sana, kitabın tamamını henüz okumadığın için, anlatabilecek miyim?.

Cemiyet içinden saf ve temiz iki aileyi alıp tabiatın sinesine atan yazar, bu aileler arasındaki bağları, hayat tarzlarını nasıl da ustalıkla ifade edebiliyor! Hikâyenin asıl çekici kısmı Pol ve Virjini'nin dünyaya gelmesinden sonra başlıyor. Bu iki çocuğun birarada, koyun koyuna büyümesi, tabiatin kendilerine bahşetmiş olduğu saflık, dürüstlük gibi meziyetleri, nihayet ruhları kadar saf ve temiz olan aşk hikâyelerinin başlaması.. Herbiri, biribirinden güzel birer vak'a; fakat bunların hepsini etrafıyle sana anlatmama bu mektup sahifeleri ve zaman imkân vermiyor. Onun için sözlerimi burada kesiyorum.

Sihhatte olup şen ve (en kalmanı diler, hasretle gözlerinden öperim.

Candan sevgilerimle,
ŞÜKRÜ BAHADIR
(1958-59, V Fen D, 1825 Şükrü Bahadır)

V.

14. XII. 1953

Sevgili Kardeşim Altan,

Şu anda, şirin şehrinizde geçirdiğim unutulmaz iki günün hatıralarıyla başbaşa, o günleri hayalimde tekrar yaşamanın heyecanı içindeyim. "İnsan âlemde hayâl ettiği müddetce yaşar„ diyen şâir nekadar haklı.. Muhayyilenin genişlemesine, hislerin bedii kıymet kazanmasına, fikirlerin zenginleşmesine seyahatlerin yardım ettiği bir hakikattir; atalarımız bu sebepten çok okuyan değil, çok gezen bilir demişler. Birçok kimseler de vardır ki seyahatler onlara kitaplardan daha az şeyler öğretir; zira onlar okumaları esnasında müellifin kendilerine rehberlik etmesine alışmışlardır, yalnız kalınca nasıl düşünüleceğini bilmezler. Başka birkısmı ise hiçbir şey öğrenmez; zira öğrenmek niyetinde değildir. Bundan da anlaşılır ki, bilgi edinebilmek için sadece dolaşmak kâfi gelmez, dikkatli, araştırıcı bir göze de sahip olmak gerekir.

Biz saat onbirde, Erzurum'dan Transit Yolu'nu takip ederek otomobille Trabzon'a doğru yola çıktığımızdanberi herân değişen manzaralara şahit olduk; yüksek tepelerde, gözümüzün alabildiğine yemyeşil, ıslak tarlaları, kıvrıla kıvrıla akıp giden suları, Ağustos ayının o sıcak günlerinde şurada burada kalmış kar kümelerini seyrettik ve panoramanın haşmetine, tabiatın kudretine hayran olduk. Âdeta tabiat bizi, görüp anlamağa teşvik etti. Kop Dağı'nın keskin virajlarını atlatıp da Gümüşhane'ye vardığımız zaman karanlık adamakıllı basmıştı; yemeğimizi yedikten sonra yola çıktık. Saatler geçtikçe otomobilimizin kuvvetli farları sık-sık virajları yalamağa başladı; gerimizdeki arabalara baktığım zaman onlardan hayli yüksekte yol almakta olduğumuzu farkettim! Artık meşhur Zigana Dağı'na tırmanıyorduk; etraf baştanbaşa çam ağaçları ile dolu idi ve biz de gecenin bu lâtif,

serin, uyku veren baharından vazgeçmek pahasına da olsa, arabanın pençerelerini kapamağa, kaloriferi işletmeğe mecbur olduk. Virajlar bitip tükenmek bilmiyor, motor saatler süren bu tırmanıştan bıkmış gibi homurdanıyordu; bir insana dehşet veren bu karanlık ummanda yüksekte, öyle ışıklar görüyorduk ki ancak hareketlerini dikkatlice seyretmek sayesinde yıldız değil, otomobil farları olduklarını anlıyorduk. Zaman geçtikçe bu engin karanlığın içinde şurada burada serpiştirilmiş, parıldayan, hareket eden ışıklar altımızda gittikçe daha çok yayılmağa başladı ve anladık ki, artık bu sonsuz gibi görünen tırmanış sona ermişti; düz yolu bulan araba virajlara kurşun gibi atılıyor, karanlıklara doğru kendinden emin bir tavırla dalıyordu.

Sevincimiz uzun sürmedi; kesif bir sis tabakasının etrafı sardığını, yolun gittikçe artan bir meyille uzandığını farkettim. Doğrusu, böyle bir durumda, bu tehlikeli yolları "rölantide„ inmenin heyecanı içinde kaldım. Bu inişin nekadar sürdüğünü bilmem amma, yolun her iki tarafına sıralanan fındık bahçeleri arasından bir müddet yol aldıktan sonra, karşıda ışıl-ışıl parıldayan Trabzon'u, limanındaki gemilerin ışıklarını uykulu gözlerimle güç belâ farkettim. Saat gece yarısını çoktan geçiyor, bire yaklaşıyordu; sokaklar ıpıssızdı.

Oteldeki odamın pençeresinden bir müddet denizi, mehtabın sularda oynaşan, titreşen parıltılarını, limanda yatan gemilerin parlak ışıklarının sulardaki akislerini seyrettim.

Muntazam fasıladarla sahili döğen dalgaların tabii musıkisini, zaman zaman boş sokaklarda duyulan ayak seslerini dinleyerek, sahil memleketlerinin o kendine has, deniz kokan rüzgârını, meltemi teneffüs ettim. Karadeniz, sanki şâirin küçük bir işaretini bekliyordu:

Çınla ey coşkun deniz, kayalıklarda çınla!
Sar bütün kumsalları o dolaşık saçınla.
O dolaşık saçınla sar bütün kumsalları
Batır yelkenlileri, parçala hep salları!
. . . . . .
Sizi haşmetle süzen kayaları kırınız!
Dalgalar, gönlümdeki seslerle haykırınız.

ALİ MÜMTAZ

Sabahleyin erkenden uyandığım zaman deniz utangaç, ma'sum bir yavru gibi hâlâ uyuyordu; sanki kabahatini unutturmak istercesine...

Sâf-ü râkid.. Hani akşamki tegayyur, heyecan?
Bir çocuk rûhu kadar pür-nisyan,
Bir çocuk rûhu kadar şimdi münevver, lekesiz,
Uyuyor mâi deniz.

Trabzonlular bana bütün kış boyunca denizin asla uyumadığını söylediler. Şehirde iş hayatı çoktan başlamıştı; dükkânlar süpürülmüş, temizlenmiş, caddeler çalışkan Trabzonlular ile dolu idi. Burada çocuk, genç, ihtiyar herkes çalışıyordu; bir garajda kamyon motorunun başında sübap alıştıran dokuz yaşında çocuk da gördüm; çekirdekten yetişen bu çocuklar büyüyünce Türkiye'nin en iyi şoförleri oluyorlar. Sahilde de muazzam bir liman inşaatı vardı.

Trabzon sırtını güneyindeki tepelere dayamış, sahile doğru inen meyilli bir arazi üzerinde kurulmuştur; sokaklar da sahile dik olarak indiğinden hemen her noktadan deniz görünüyordu.

Boğucu bir sıcak vardı... Hava da fazla nemli olduğundan nefes almakta âdeta güçlük çekiyorduk. Sokaklarda o sabahki canlılıktan, kalabalıktan eser kalmamıştı; kımıldayan tek bir yaprak yoktu.

Şehrin evlerini çok enteresan buldum. İki katlı, dar ve yüksek pençereli, panjurlu, işlemeli pervazlı, ahşap evler.. Renk renk... Mümkün olsaydı da o şirin balkonlarında saatlerce oturup denizi seyretseydim..

Burada mektubuma son verirken, bana karşı göstermiş olduğunuz misafirperverlikten dolayı tekrar teşekkür eder, gözlerinden öperim kardeşim.

Sevgilerimle,
TANER ŞENDÖL
(1953-54, VII. Ed. A, Taner Şendöl)

VI.

Sevgili arkadaşım İlker

Nasılsın iyimisin, beni soracak olursan hamdolsun çok

iyiyim. Okullarımızın kapanmasına bir ay kadar bir şey kaldı. Derslerime fazla çalışıyorum. Bu arada geçen pazar bir fırsat bularak, senin ve benim çok sevdiğimiz bir dağcılık film'ine gittim. "Dağların fedaisi„ isimli olan filimin mevzu, para hırsından babası kadar emeyi geçmiş ağabeysine yapmadıklarını bırakmayan genç ile, iyi yürekli ağabeysinin dağlara tırmanışları; kötü yürekli kardeşin bir uçurumdan düşüp parçalanması ve ağabeyin bir uçak kazasında yaralanan bir genç kızın hayatını kurtarışını göstermektedir. İşte yapılan fenalıkların burada olduğu gibi ne kadar zaman geçerse geçsin Allah yanında bırakmadığını iyi bir misalle anlamış bulunuyoruz. Senin ve kardeşlerinin gözlerinden, anne ve babanın ellerinden öperim. Oradaki arkadaşlarada selâmlarımı sunarım.

Arkadaşın
(1958-59, IV. A, X)

VII.

16.1.1956

Sevgili kardeşim;

Size iki aydan beri mektup yazamadığım için özür dilerim Karnelerin yaklaştığı şu günlerde derslerde başka hiç bir şey düşünmüyorum. Tabii ma'zur görürsünüz.

Kardeşim onbir yıllık emeğimin semeresini bu sene sonunda imtihanda alacağım diplomadır. Hayatın aydınlık yoluna ancak bu diploma ile giriliyor.

En son imtihan lise imtihanlarıdır. Öyle değilmi? İstemediğimizin derslerin hepsine mecbur olarak çalışacak ve imtihana gireceğiz. Halbuki üniversitede ise yalnız o üniversitenin bölümünü ilgilendiren dersten imtihana gireceğz. Liseden sonraki tahsili kendi kabiliyetimizi göz önünde tutarsak bizim için daha iyi olacaktır elbette. Sizi daha fazla meşgul etmiyeyim kardeşim. Sevgilerimle..

Kardeşiniz.
(1955-56, VI. Ed. A, X)

İŞ MEKTUBU ÖRNEKLERİ

LXVIII. Mevzu — Bir gazetede gördüğünüz bir ilân münasebetiyle, bir *mürâcaat iş mektubu* yazınız.

I.

Asım Rona,
Gençlik Caddesi, Nu. 31/1,
Maltepe-Ankara,
28.III.1962.

Sayın Receb Atılgan,
İstiklâl Caddesi, Nu. 102,
Beyoğlu-İstanbul.

Muhterem Efendim:

Gazetenizde neşredilmiş olan ilânınızı okudum. Yirmi yaşında, kâtiplik yapabilecek bir me'mur aradığınızı öğrendim.

Aranılan vasfı hâiz bulunmaktayım. Ayrıca, elimde gerekli bonservislerim mevcuttur.

İstenilen vesikalar ilişik olarak sunulmuştur. Bu hususlaki düşüncelerinizi lütfen bildirmenizi rica ederim.

Saygılarımla,
ASIM RONA
(İmza)

(1961-62, V. Ed. A, 1935 Asım Rona)

II.

X,
Eğilmes Sokak Nu 6/1
Aydınlıkevler/Ankara

Toprak su işleri Orta Anadolu bölgesi Müdürlüğü
Kavaklıdere/Ankara

Toprak su Orta Anadolu müdürlüğüne

23-Mârt-1962 tarihli dünya gazetesi ile yayınladığınız ilân ve bu ilânda aranan teknik ressam vasvını haiz bulunuyorum.

Giriş için tarafınızdan hazırlanan, imtihan gününün tarihini, yukarıdaki adresime bildirmenizi saygılarımla rica ederim.

(1961-62, V. Ed. A, X)

LXIX. Mevzu — *Alacak,* veya *sipariş* mes'elesi dolayısıyle bir iş mektubu yazınız.

I.

BULAYDIN DEMİRKAN,
IV. Cadde, 64. Sokak, Nu. 7,
Bahçelievler-Ankara,
22.IV.1959.

OSMAN KISAKOL,
Ragıp Tüzün Caddesi,
IV. Durak Karşısı, Nu. 9,
Yenimahalle - Ankara.

Sayın Bay:

Değerli müşterilerimizi memnun etmek en büyük arzumuzdur. Bu vesile ile mağazamız, sizler için yapacağımız orijinal yeniliklerden dolayı bir müddet kapalı kalacaktır. Biran evvel hizmetinize girmek arzusundayız. Bu hususta sizlerin de bize kıymetli birer yardımcı olacağınızdan eminiz; bundan dolayı alacağımız olan 1200 T. L. nı biran evvel göndermenizi reca ediyoruz.

Hürmetlerimle,
İmza

(1958-59, VI. Ed. A. 3280 Bulaydın Demirkan)

II.

METE ULUSOY
Olgunlar Sokak, Nu. 10
Bakanlıklar-Ankara
8.II.1955

General Electric Firması
Beyoğlu-İstanbul

Sayın Direktör:

Firmanızdan satın aldığım buz dolabı, elektrik süpürgesi ve çamaşır makinesine ait 7, 8, 9 nu. lı senetler ile, 676 nu. lı faturamdan bakıyye kalan borcumu Ziraat Bankası vasıtasıyle ödeyerek, tamamen kapatmış bulunuyorum.

Bunlara ait faturaların lûtfen iadesini reca ederim.

Saygılarımla,
METE ULUSOY
(1954-55, VII. Fen A)

III.

ERGUN ÖZBUDUN
Konya Sokağı, 9/6
Ankara — 20.XII.1954

Remzi Kitabevi
Ankara Caddesi, 93
İstanbul

Muhterem Efendim:

Hüseyin Cahid Yalçın'ın **Edebî Hâtıralar** adlı eserinden iki adet göndermenizi reca ederim. Bedeli, posta havalesi ile yollanmıştır.

Bilvesile Hürmetlerimle,
ERGUN ÖZBUDUN
(1954-55, VII. Ed. A, 234)

IV.

2-12-1953

Hilmi Kitabevi
İstanbul Cad. No. 154.

Hilmi Kitabevi Müdürlüğüne

Kitabevinizin en son neşrettiği kitaplar arasında bulunan Halit Ziya'nın **Ferdi ve Şürekâsı** isimli eserini kitapcılarda bulamadım. Eğer elinizde mevcut varsa lütfen bu eserden bir adet adresime gönderiniz.

Anafartalar Cad. No. 38
(1952-53, VII. Ed. A, X)

V.

Ankara, **22. Ocak. 1955**

Sayın Şeref Tardu

İlk hareket edecek olan posta ile aşağıda yazılı malların piyasa fiyatlarını bildirmenizi rica ederim. Münasip bir kâr verdiklerini gördüğüm takdirde yakında bunlardan kendim ve muhabirleri namına külliyetli siparişler alacaksınız.

(1954-55, VII. Fen A, X)

LXX. Mevzu — Şahsınız, veya muhitinizle alâkalı bir mes'ele dolayısıyle bir *dilekçe* yazınız.

I.

Ankara Atatürk Lisesi Müdürlüğü'ne:

Okulunuz öğrencilerindenim. Maddi durumum tahsilimin devamına müsait olmadığından, parasız yatılı imtihanlarına kabulüm için gereken muamelenin yapılmasını saygılarımla reca ederim.

20. XII. 1954
BÜLEND GÖKSAN

BÜLEND GÖKSAN, Nu. 1914,
VII. Ed. A Sınıfı Öğrencilerinden.

II.

Ankara Sağlık Müdürlüğün'e:

Mahallemiz sakinlerinden Murat Aytaç'ın evinde kızıllı bir hasta bulunmasına rağmen, sirayetini önlemek için gerekli tedbirler alınmamıştır.

Lüzumlu tedbirlerin alınmasını saygılarımla reca ederim.

28 Şubat, 1955
İmza

TAMER ERSOY,
Sabah Sokağı, Nu. 6.
Maltepe - Ankara.

(1955-56, IV. A, 1869)

III.

Çankaya Kaymakamlığı'na:

Voigtlander markalı, A. 12293 numaralı fotograf makinem için 6X9 ebatlı filim almak istiyorum. Gereken muamelenin yapılmasını saygılarımla reca ederim.

9. VI. 1958
İmza

NABİ SAKABAŞI
Tuna Caddesi
Halk Sokağı, Nu. 15/3
Yenişehir - Ankara

(1958-59, VI. Ed. A, 1682 Nabi Sakabaşı)

IV.

ANKARA BELEDİYESİ SAĞLIK İŞLERİ
MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Ötedenberi şikâyet mevzuu olan pis kapalı şişe suları ve gazozların, şimdide içinden cam parçaları çıkmağa başlamıştır. Vatandaşların sıhhatları için son derece zararlı olan bu madde, dün de benim içtiğim bir gazozun içinden çıktı. İç tarafının küçük bir kısmı kırılmış olan bu şişe tarafımdan saklanmaktadır.

Vatandaşların hayatlarına hiç kıymet vermeyen ve yalnız kazanç gayesiyle çalışan, bu kimselerin cezalandırılması, ve bundan sonra, bu gibi hadiselerin tekrarına mani olmanızı, yüksek şahsınızdan reca ederim.

Saygılarımla
3.II.1955
(1954-55, VII, Fen A, X)

V.
Su İşleri Müdürlüğü'ne:

Yenişehir, Tuna caddesi, Ataç sokağında 50 numaralı evin önünde, galiba borunun patlaması yüzünden bir haftadır devamlı surette su akmaktadır; eve gelen sularda her halde bu sebepten dolayı bulanık bir hal almıştır. Bu borunun mümkünse yapılmasını yüksek şahsınızdan reca ediyorum.

8.II.1956
İmza

Yenişehir Tuna caddesi Ataç sokak nu. 20/12.

(1955-56, IV. A, X)

RESMÎ MEKTUP ÖRNEKLERİ

LXXI. Mevzu — *Resmî* bir dâvet, veya tebrik mektubu yazınız.

Kompozisyon — XVII.

I.

ARSLAN GÜLGÖZ,

Sayın hocasının yeni yılını kutlar
ve
Sonsuz hürmetlerini sunar

(1961-62, V. Ed. A, 436 Arslan Gülgöz)

II.

İSMET OKUR

Sayın Bay TUNCER TULUNAY'ın,
altı Şubat Pazar günü saat onüçte
ailesinin de iştirak
edeceği yemeğe
ve
bunu müteakip şehir içinde
yapılacak otomobil gezintisine şeref
vermelerini saygı ile
reca eder.

(1954-55, VII. Fen A, 1407 İsmet Okur)

III.

TAMER ATAUZ

Sayın ADNAN COŞKUN'un Ocak'ın ikinci Pazar günü
saat onikide ailesinin de bulunacağı yemeğe
ve müteakiben Çamkoru'da
yapılacak kayak gezisine şeref vermelerini
saygı ile reca eder.

(1954-55, VII. Fen A, 1898 Tamer Atauz)

IV.

Bay GÜLTEKİN BÜYE:

Akgün ailesi, Bu hafta sonunda verecekleri ziyareti, bunu takibende gezintiyi kabul etmenizi rica eder.

Özbeyler mahallesi, taşevler sokağı, No. 30

(1953-54, VI. Ed. A, X)

V — SÖZLÜ İFADE

Konuşma, insanların mâlik olduğu en mühim hususiyetlerindendir. Güzel ve te'sirli konuşma işlerimizin kolaylıkla yürümesinde, isteklerimizin yerine getirilmesinde, hemen her sahadaki başarımıza yardım eder. Çevremizin bize karşı alâka duymasında en çok te'siri görülen şeylerden biri de konuşmadır. Sınıf mümessili seçilenler, Spor, Kızılay, Kütüphane v.b. kollarının başkanlarının çoğu, arkadaşları arasında te'sirli konuşabilenlerdir; meşhur siyaset adamlarının, tanınmış avukatların, herhangibir işde yükselenlerin umumiyetle iyi ve güzel konuşan kimseler olduğu görülür.

SÖZLÜ ve YAZILI İFADE FARKLARI

Sözlü ve yazılı ifadelerin, birçok birleşik tarafları bulunmakla beraber, ayrıldıkları cihetler, bu benzeri taraflarından daha çoktur ve aralarındaki başlıca farklar şunlardır:

1 — Sözlü şeyler bir defa işitilir; dinleyenler alâkadar olmazsa, ehemmiyetini kaybeder. Yazılı birşeyi ise, daima geri dönüp okumak mümkündür.

2 — Konuşan, çevresindekilerin, bulunduğu gurupun dikkatini çekmeğe mecbur olduğunu daima idrâk etmelidir; yazan kimse ise, fikirlerini ifade ettiği müddet zarfında tek başınadır, okuyucu kitlesinden uzaktır. Topluluk, mânayı tek şahsa göre daha az anlar; konuşan bunu da hesaba katmalı, hitabettiği seviyenin kültür derecelerini, hususî alâkalarını v.b. şeyleri gözönünde bulundurmalıdır.

3 — Sözlü ifade, yazılı ifadeden farklıdır; o anda anlaşılır olmalıdır; çünkü dinleyenlerin o şeyi anlamak için geri dönmeleri, cümleler üzerinde uzun

uzun düşünmeleri, fikirleri anlayacakları şekle koymaları imkânsızdır. Bu gibi şeylerè vakit harcadıkları takdirde, esasen konuşmanın geri kalan kısımlarını tâkibe vakit bulamazlar. Bu sebeplerden, cümlelerin kısa, ifadenin yazı dilinden daha basit ve açık olması şarttır. Yazanla okuyan ayrı, konuşanla dinleyen ise aynı çevrede bulunur. Okuyan çok defa yalnız ve rahat, ekseriya dalgınlıktan uzaktır; dinleyen ise, bir başkası tarafından meşgûl edilebilir; dikkatinin bir başka noktaya çekilmesi, iğfal edilmesi de mümkündür.

4 — Sözlü ifadede, yazılı nevi'lerin hiçbirinde ehemmiyeti olmayan konuşanın sesi de dikkate alınması gereken mühim bir husustur. Ses, insanın şahsiyetini aksettirir. Ses dalgınlık, korkaklık, abdallık, mahcupluk, kibirlilik, tatsızlık, bünyece zayıflık v.b. birçok hususiyetleri ortaya koyar. Kaba, pürüzlü, sert, haşin, hım-hım, genizden gelen, ince sesler, dinleyenler üzerinde iyi te'sir bırakmaz. Sesimizin nasıl olduğunu anlayabilmek için, en iyi usûl, basit bâzı paragrafları kendi kendimize, yüksek sesle birçok defa okumaktır. Böylece, kusurlarımızı öğrendikten sonra, ciddî bir çalışma sayesinde sesimizi imkân nisbetinde ıslâh etmek mümkündür. Ancak, sesin iyi olması, te'sirli konuşabilmek için kâfi gelmez: (1) Konuşmağa başladığımız zaman, sesimizin yakınımızda, veya birinci, ikinci sırada bulunanlar değil, en uzaktakilerce işitilip işitilemeyeceğini hesaplayarak, en uzaktakilerin duyabileceği tarzda ayarlanması lâzımdır. (2) Sesi, fikirlerin mâna ve ehemmiyetine göre ayarlamalıdır. Sesin hisleri aksettirmeğe, heyecanları duyurmağa, her mânayı ifadeye elverişli olması ve yerine göre tonunu değiştirmesi de konuşanın başarısı için mühim bir unsurdur.

5 — Ses kadar, vücûdün de canlı olması, bezgin, isteksiz tavırlar takınmamak, yerine göre mânayı hattâ bakışlarımızla da ifade etmek dinleyenlerin ilgisini çeker. Konuşurken hiç hareket etmeksizin dimdik durmak insanı gülünç vazıyete düşürür; fazla hareket etmek, düğme, kalem, yüzük gibi şeylerle oynamak dinleyenleri meşgûl edip mevzudan uzaklaştırdığı gibi, konuşanın asabîliğini de ortaya koyar. Masaya veya herhangibir şeye dayanmak, iki ayağı yanyana gitirip kuvveti sağ yâhut sol ayağa yüklemek yerine, bir ayağın diğerine nazaran daha ileride durması, kuvvetin öndeki ayağa yüklenmesi, yerine göre bu vazıyetin değiştirilmesi daha tabiî duruştur. Çok heyecanlı anlarda elleri cebe sokarak, önceden buraya konulmuş —meselâ düğme, para, kalem gibi— birşeyle dinleyenlere sezdirmeden oynamak, yâhut parmakları hareket ettirmek, heyecanı teskin için faydalı olabilir. Kolları serbest bırakmak, ancak icabında dikkati çekmek için hareket ettirmek, elleri bâzan arkada kavuşturmak, bâzan cebe sokmak, biri diğerine göre önde bulunan ayak vazıyetini değiştirmek bir mes'eleden başka bir mes'eleye geçerken alınabilecek tabiî tavır ve hareketlerdir.

6 — Yazıda ehemmiyetli olan ifade değişikliğine, sözlü ifadede daha çok dikkat etmek icabeder. Fikirlerin mahiyetine göre ahenkçe hafif, sert, yumuşak, maksadı anlatmak için daha te'sirli kelimeleri seçmeli, aynı cins cümleleri arka arkaya sıralamamalıdır. Yerine göre ve aşırı olmamak şartıyle san'atlı ifadeler, tasvirler, eğlenceli fıkralar, mizahî ifadeler konuşulanların daha zevk ve alâka ile dinlenilmesine yardım eder.

7 — Konuşmanın te'sirli olabilmesi için telâffuza da dikkat etmelidir. Herşeyden önce kelimelerin

doğru söylenilişi gerekir; bâzan bir tek kelimenin yanlış söyleni ,i, o kimsenin öğrenim seviyesi, mâzisi, zihin çalışması ve kabiliyet derecesi hakkında fikir vermeğe yeter. Dinleyenlerin güvenini sarsmamak ve alâkalarını uyandırmak için, kelimelerin tek başına telâffuzları kadar, cümlede aldığı mânaya göre söylenişini de gözönüne almalıdır. Yazıda, noktalama işaretleri ile ifade ettiğimiz fikirlerin hareket ve akışını, duraklamaları sözlü ifadede kelimelerin cümlede aldığı mânaya göre telâffuzu (diction) sayesinde ifade mümkündür.

TOPLULUK KARŞISINDA KONUŞMA — HİTÂBET

Topluluğa hitabeden konuşmalar siyasî, hukukî veya adlî, ilmî yahut akademik, dinî v.b. hangi nevi'de olursa olsun, hepsinde dinleyici topluluğunu gözönüne almak, mevzuu seçmek ve hazırlamak şarttır.

1 — *Dinleyici.* Geniş halk kitlelerine televizyon, radyo konuşmaları dışında, hemen daima, hitabeden için belli bir dinleyici topluluğu vardır. Konuşan için, malzeme toplamağa başlamadan önce dinleyecek kimselerin görünüş tarzını, *az ve çok mu* olduğunu düşünmek icabeder. Az bir dinleyici kitlesine yaklaşabilmek için, geniş kitleye göre daha samimî olmak lâzımdır. *Bu kitle mütecânis midir?* Bir sınıfta, bir kulüpte, veya bir yemekteki insanlarla, açık yerlerde toplanan kimseler arasında fark vardır; sonuncular, yâni halk kitlesi mütecânis değildir, muhtelif bakımlardan biribirinden farklıdırlar. Konuşanın gayelerini, dinleyenleri mevzuu ile alâkadar etmek ve dikkatlerini çekmek, alâkalarını te'min etmek teşkil ettiğinden, mütecanis olmayan topluluğa hitabetmenin ko-

lay olmadığı kendiliğinden anlaşılır. Herhangibir sınıf talebesine hitapla, meselâ bir fabrika işçilerine hitap aynı olamaz; dinleyenleri alâkadar edecek tarzda konuşabilmek için, onların nelerle meşgul olduğunu ve kültür seviyelerini de hesaba katmalıdır.

2 — *Mevzuun Seçilmesi.* Hemen her yazı nev'inde olduğu gibi, hitabette de, alâka uyandırabilmek için, herşeyden önce kendimizin alâkadar olduğumuz ve malzemeye sahip bulunduğumuz bir mevzu seçmek lâzım geldiğini unutmamalıdır.

3 — *Konuşmanın Hazırlanması.* Bir topluma karşı her konuşmada bir maksat ve gaye vardır. Kızılay'a yardım için teşvik, turizmin inkişafını te'min, müzelerin korunması hususunda alâka uyandırma, okuma zevkını aşılama v.b. maksat ne olursa olsun, bunun ne olduğunu dinleyenlerin de bilmesi icabeder; bu hebeple, önce bu maksadı tâyin etmemiz şarttır. Maksadın tâyininden sonra yapılacak iş, ilgili malzeme toplamaktır. O şey hakkında başkaları tarafından ileri sürülen fikirleri tesbit ve bunlar üzerindeki şahsî düşüncelerimiz, kendimizin ve başkalarının tecrübeleri, yazı nevi'lerinde olduğu gibi hitabette de, malzeme te'mini için bize yardımcı olur. Bu malzemeyi, dinleyenlerin fikirlerimizi anlamaları için misaller, hikâye ve vak'alar, teşbihler vasıtasıyle kıymetlendirmek de ihmal olunmamalıdır. Tek şahsa göre topluluk daha az düşünür, daha az anlar; bunu gözönüne alarak münakaşayı gerektiren sualler ve misaller zikri onları düşündürür ve alâka ile dinlemeğe sevkeder.

4 — *Konuşmanın Plânlanması.* Konuşan kimse, üzerinde duracağı fikri, yazılı nevi'lerde görüldüğü tarzda plânlar. Konuşmanın hazırlanışı, yazı nevi'lerinden makale ve musahabe gibidir; fakat *başlangıç*

kısmı bir hususiyet gösterir; her nevi yazıya başlangıçtan daha zordur ve konuşanın maksadını anlatmağa hizmet, ilgiyi çekmeğe dâvet eden bu kısmın nekadar süreceğine dair kat'î birşey söylenemez. Bu, bâzan hitabetin mühim birkısmını işgal ettiği gibi, bâzan da konuşana, veya başkasına ait bir vecize, tarihî bir vak'a, şahsî bir tecrübe, bir hâtıranın nakli de olabilir. Bâzan, bir münasebetle, bulunulan şehir, toplanılan yer ve dinleyicilerden bahsedilmek suretiyle de söze başlanabilir. Hitabette, böyle hiçbir mukaddimeye lüzum görmeden doğrudan doğruya maksada girmek de mümkündür.

Hitabette, başlangıç kadar, *netice kısmı* da mühimdir. Netice, konuşmanın gayesini anlatır; söylenilenleri isbatlayıcı mahiyettedir. Netice, söylenilen şeylerin kısa bir hulâsa ve tekrarı olabilir. Bâzı konuşmalar, heyecan verici bir cümle, bir sual cümlesi, inandırıcı bir ifade ile nihayet bulur.

Konferansların kendine mahsus bir plânı vardır. Konuşan kimse, önce, birkaç cümle ile, üzerinde duracağı mevzuun ehemmiyetinden bahseder; meselâ, Yunus Emre hakkında bir konferans veriyorsa, onun ne bakımdan mühim olduğunu belirterek söze başlamakla, orada bulunanları dinlemeğe teşvik etmiş olur. Bundan sonra, Yunus'u tanıtabilmek için neler üzerinde duracağını kısaca ifade eder; bu, konferansta tâkibedilecek sıra, plân demektir; fakat dinleyenlere plânın takdim edildiğini hissettirmemek, meselâ, Yunus'u tanıtabilmek için onun kısaca hayatından, eserlerinden, bilhassa şöhret ve te'sirinden bahsedeceğim tarzında samimî bir sohbet ifadesi kullanmak, yazılı bir plânı okur gibi bir, iki, üç v.b. rakamlar söylemekten sakınmak lâzımdır. Daha sonra yine hissettirilmeden bu plân tatbik edilir; bir mes'eleden öte-

kine geçilirken iki, üç v.b. rakamlar tekrarlanmaz; meselâ, buraya kadar Yunus'un san'at değerinden bahsettim, şimdi de onun şöhreti üzerinde duralım yollu ifadeler kullanılır. Son kısımda başlangıçtanberi üzerinde durulan şeyler kısaca hulâsa edilir ve böyle bir tekrar sayesinde, dinleyenler, edindikleri bilgiyi daha iyi kavramış olurlar. Bilhassa tecrübesiz kimselerin işine yarayacak olan bu *konferans plânı,* yukarıdaki izahlardan anlaşıldığı gibi, (1) mevzuun ehemmiyetini belirtmek, (2) plânın, hissettirilmeden takdimi, (3) plânın tatbiki ve (4) hulâsa olmak üzre dört kısımdan meydana gelir.

KONUŞMA METODLARI

Bir toplum karşısında ne maksatla konuşulacağı tesbit edilip, buna ait malzeme toplanıldıktan sonra, sıra takrir tarzının tâyinine gelir. Topluma hitabeden konuşmaların *irticâlen, ezber, okuma* ve bunların karışmasından meydana gelen başlıca dört metodu vardır.

1 — *İrticâlen Konuşma.* İrticâlen söz söylemek, mevzu ile alâkalı fikirleri önceden bir sıraya koymadan, plânlamadan konuşma demektir. Bu tarz konuşma, bir fikrin birdenbire ortaya çıkması, bir his veya heyecanın, ruhî bir hamlenin birdenbire parlaması demektir. O sırada hemen beliren fikir ve hisler, şüphesiz, zihinde ve ruhta evvelce mevcut olmayan şeyler demek değildir; malûmat sahibi olmadığımız şey hakkında konuşmak esasen imkânsızdır. O şeye dair pek çok bilgi sahibi, yâhut şahsî tecrübelere mâlik isek, irticâlen konuşabiliriz. Şu hâlde, irticâlen konuşmada da bir hazırlık var demektir; ancak bu, konuşmak için yapılmış bir hazırlık olmayıp, yılların

kazandırdığı bilgi ve tecrübelerin verimidir. Bu sebeple, irticâlen konuşma, herkes için tavsiye olunabilecek bir metod değildir.

2 — *Ezber Konuşma.* Bu takrir metoduna göre, söylenilecek şeyler dikkatle yazılır; aynen ezberlemek suretiyle konuşma esnasında tekrarlanır. Böyle hatipler, kendi yazdıklarına ara-sıra bakmağa mecbur kalacakları ve hâfızalarındaki yük dolayısıyle, dinleyenler üzerinde pek canlı te'sir bırakmazlar. Bu sebeple, böyle bir takrir metodu da pek tavsiye olunmaz.

3 — *Okuma.* Bu gün için en çok kullanılan metod, okumak suretiyle takrirdir. Bilhassa radyo konuşmalarında, zamanın darlığı yüzünden bu usûl tercih edilir. Resmî konuşmalarda da bu usûl tercih edilmesinin sebebi, resmî müesseselerin, kendi nâmına konuşacak kimsenin ihtiyatsız birşey söylemesinden, bunun muhalif veya düşmanları tarafından tesbit ve neşrinden çekinmeleridir; bu düşüncelerle, konuşmaların önceden tesbiti ve aynen okunması istenilir. Bu metodda, dinleyenlerin alâkasını çekebilmek, onlarla teması kaybetmemek için, okunduğu hissi vermeyerek, okunanları tıpkı ilk defa söyleniyormuş gibi samimî surette ifade etmelidir.

4 — Yukarıda izah edilen *üç metodun karışımından,* yeni bir konuşma metodu meydana gelmiştir. Konuşacak kimse, söyleyeceği şeyleri dikkatle yazar; fakat takrir sırasında bu müsveddeyi kullanmaz. Bu hazırlık safhasından sonra, söyleyeceği şeyleri anahatlarıyle bir kâğıda tesbit eder. İskeleti kurulmuş olan bu mevzu üzerinde zihnen cümleler ve ibâreler teşkil etmek, bunları içten tekrarlamak, münasip görülmeyenin yerine daha uygununu koymak, aynı fikri türlü şekillerde ifade, her fırsatta aynı mevzu üze-

rinde düşünmek bu metodun başlıca esaslarıdır. Bu sırada şuur altı bir çalışmanın da farkında olunmaksızın işe karışmasından dolayı, topluluk karşısında söze başlanıldığı zaman, fikirlerin ardı sıra akıp gittiği, kolaylıkla konuşulduğu müşahede olunur. Böyle bir konuşmanın anahatlarını tesbit ettiğimiz kâğıtları takrir sırasında gözönünde bulundurmak, hareket noktalarını, göz gezdirince hemen farkolunacak tarzda iri harflerle ve renkli kalemle yazmak faydalıdır. Dinleyenlerin üzerinde te'siri mühim olan başlangıç ve netice kısmı aynen yazılır ve okunuyor intıbâı bırakılmayarak aynen tekrarlanırsa, bu metodun uyandırdığı alâkayı tamamlama bakımından faydalı olur. Bugün için en çok kullanılan ve tavsiye olunan, her üç metodun karışımından meydana gelen bu konuşma usûlüdür.

VI — KÜTÜPHANEDEN FAYDALANMAK

ve

BİBLİYOGRAFİ

Öğrencilerin, yazdıkları kompozisyonlar esas bakımından tecrübe ve ve müşahedelerine dayanmakla berâber, bu yolda başarılı olabilmeleri için kitaplardan edindikleri bilgiye, sağlam fikirlere de ihtiyaçları vardır. Her ele geçen kitabı değil, bir kıymet ifade eden eserleri okumakla fikir ve ruh bakımından inkişaf eder, düşünen ve duyan bir insan seviyesine erişebiliriz.

Öğrenim çağındaki gençlerin, inkişaflarına yarayacak eserleri, tecrübe ve bilgi noksanlığı dolayısıyle tam bir isabetle seçmeleri hemen hemen imkânsızdır; bu sebeple, ilk zamanlarda büyüklerinin, hocalarının tavsıyelerinden faydalanmaları icabeder; böyle hareket ettikleri takdirde, zamanla, okunması faydalı veya faydasız kitapları biribirinden ayırdetmeği öğrenir, kendilerini fikir ve ruhca olgunlaştırma yollarını bulmuş olurlar.

Bir talebe için âilesine, veya büyüklerinin tavsiyesiyle teşkil ettiği kendisine âit hususî kütüphaneden faydalanma mümkünse de, bunlar umumiyetle sayıca az, mahdud sahada eserlerdir; mektep kütüphaneleri, umumî kütüphaneler ise her sahaya âit birçok kitapları içine alır. Binlerce kitabı içine alan böyle bir kütüphaneden istifade için herşeyden önce, istenilen bir kitabın nasıl aranılıp bulunabileceğini öğrenmek lâzımdır.

KİTAPLARIN TASNİFİ, KART KATALOGLARI

Kitapların tasnifi, kolayca bulunabilmeleri için sıraya, düzene konulması demektir. Bundan maksat, aranılan kitabın kolaylıkla bulunmasını te'mindir. Hocanız tarafından Ömer Seyfeddin'in *Yüksek Ökçeler*'inin, *Okun Ucundan* adlı bir eserin tavsiye edildiğini farzediniz; sonuncuyu yazanı da bilmiyorsunuz. Bu iki kitabın mektep kütüphanesinde olup olmadığını nasıl anlayacaksınız? Kütüphanede mevcutsa, bunu kütüphane me'murundan nasıl isteyeceksiniz ve o, bu kitapları nasıl derhal bulup size verecek? Şu halde bir kütüphaneden istifade için kitapların ve kart kataloglarının nasıl sıralandığını öğrenmek lâzımdır.

Kitapların kolayca aranılıp bulunması için iki türlü kart katalogu tanzim edilir: Alfabetik katalog, sistematik katalog..

1. *Alfabetik Katalog.* Alfabetik katalog tanziminde, mevcut kitaplar müellif ve eser adına göre, lugatlerde olduğu gibi alfabetik surette, iki türlü sıralanır; ikisinde de, sert kartondan yapılmış, umumiyetle 7,5x12,5 büyüklüğünde fişler kullanılır; fişler 7x12 veya 6,5x11 büyüklüğünde de olabilir.

a. Müellif adlarına göre fiş kataloglarında sırasıyle müellif, eser, cilt, varsa bundan sonra terceme edenin adı, basıldığı yer ve tarih, matbaa, veya yayımlayan, sayfa sayısı yazılır. Müelliflerin önce soyadı, sonra adı kaydolunur. Memleketimizde Soyadı Kanunu 1935'de yürürlüğe girdiğinden, bu tarihten önceki eserlerde soy adı yoktur; müellif adı yazılmakla yetinilir; yabancı müellifler için de ikinci ad soyadıdır. Reşad Nuri Güntekin, Hüseyin Rahmî Gürpınar, Halid Ziya Uşaklıgil, Victor Hugo, William

Shakespeare tarafından yazılan eserleri ararken fiş kataloglarında sırasıyle Güntekin, Gürpınar, Uşaklıgil, Hugo, Shakespeare soyadlarına; Namık Kemal, Ömer Seyfeddin, Ahmed Vefik Paşa'nın eserlerini bulmak için doğrudan doğruya adlarına bakarsınız. Bir müellifin birden çok eseri varsa, bunlar, kolayca bulunması için ayrıca eser adlarına göre alfabetik sıralanır.

1329
A. 835

ÖMER SEYFEDDİN, *Yüksek Ökçeler,*
İstanbul, 1938, Ahmed Halid Kitabevi,
158 s.

Kitaplar, umumî kütüphanelerde, buraya geldiği zaman sırasına göre birer numara alır ve Demirbaş defterine bu numara ile kaydedilir; fişin solundaki ilk rakam, Demirbaş numarasıdır; bu numara fişlere çok defa konulmaz.

Kitaplar ayrıca boylarına göre üç kısma ayrılır; yirmibeş santime kadar küçük boydur ve A grupuna girer. Yirmibeş-otuzüç santim olanlar orta boy, yâni B; otuzüç santimden yukarı boydakiler ise büyük boy, C kısmına dâhildir. Böyle bir sınıflandırmadan maksat, kitapların raflarda muntazam durması, kü-

çük bir kitabın yanında, onun iki misli boyunda bir eserin yer almaması içindir. Yukarıdaki fiş katalogunda görülen A harfi kitabın boyunu, kütüphanede bulunduğu ciheti, yanındaki rakam ise kitabın sırasını ifade eder. Kitap istemek için yalnız ikinci satırdaki bu harfi ve yanındaki rakamı kaydetmeniz kâfidir.

b. Bâzan eser adını bilir, yazarı veya çevirenin adını unutmuş, bir yere kaydetmemiş olabiliriz; bu takdirde eser adlarının alfabetik sıralandığı fiş kataloglarına başvurmak lâzımdır. Bu fişlerin, müellif adına göre sıralananlardan farkı önce eser, sonra müellif, varsa mütercim adının gelmesidir:

2. *Sistematik Katalog.* Sistematik kataloglar tertibinde kitaplar mevzularına göre sınıflandırılır; tarih, biyoloji, felsefe v.b. gibi bölümlere ayrılan eserler için katalog tertibi hususunda muhtelif usûller vardır. Sistematik tasnif, geniş bilgiye ve pratik zekâya sahip kimselerin eserleri dikkatle okumaları sayesinde yapabilecekleri bir iş olduğundan memle-

1329
A. 835

Yüksek Ökçeler,
ÖMER SEYFEDDİN, *Yüksek Ökçeler,*
İstanbul, 1938, Ahmed Halid Kitabevi,
158 s.

ketimizde de az tatbik edilen bir usûldür. Sistematik katalog herhangibir sahaya ait eser ve müellifleri hakkında fikir verir. Sayıca az kitabı içine alan mektep kütüphaneleri için sistematik değil, müellif ve eser adlarına göre alfabetik kataloglar düzenlenmesi daha elverişlidir[1].

BİR MEVZUUN İNCELENMESİ ve NOT ALMA

Esaslı surette çalışan talebeler eksiklerinin, kavrayamadıkları şeylerin farkındadırlar; hocaları ders verirken uyanık bulunur; icabeden hususları not defterlerine kaydederler. Hocalarınızın da ders verirken bâzan not aldıkları şeye baktığını görürsünüz. Bu, hâfızamıza güvenemeyişimizden ileri gelir; birşeyi hatırlamak, unutmamak için not alma ihtiyacını duyarız. Not almanın bir başka faydası, öğrenme merakımızı artırmasıdır; not aldıkça, araştırıcı kimselerin eserlerine karşı daha çok alâka duyarız ve bu, ilerideki araştırmalar için başlangıç, hazırlık teşkil eder.

Öğrenciler lisenin ilk sınıflarında okudukları eserlerde rastladıkları atasözlerini, vecizeleri, fıkraları, bâzı fikirleri, beğendikleri mısra, beyit veya kıt'aları not ederlerse, bunları kompozisyonlarında tırnak içerisine alarak kullanmak suretiyle yazılarını fikir ve te'sir bakımından zenginleştirmiş olurlar. Daha yüksek sınıflarda bir mevzuu araştırmaları, aldıkları notlara dayanarak kısa bir inceleme yazmaları da mümkündür.

---

1 Kütüphanelerin tasnifi, kitaplardan nasıl faydalanılacağı hakkında daha geniş bilgi edinmek için bk., Adnan Ötüken, **Bibliyotekçinin El Kitabı**, c. I, Ankara, 1947, Millî Eğitim Basımevi; c. II, 1948, aynı yer ve matbaa.

Bir Mevzuu Araştırma. Bir mevzuu araştırmak, bir tedkik yazabilmek için şu dört esası gözönünde bulundurarak çalışmak lâzımdır: (1) Mevzuun seçilmesi, (2) mevzuun incelenmesi, (3) not alma, (4) yazma ve düzeltme.

1. *Mevzuun Seçilmesi.* Araştırmanızın muvaffakıyetinde seçtiğiniz mevzuun rolü mühimdir. Dâima alâkalı olduğunuz, veya olabileceğinizi düşündüğünüz bir mevzu bulunuz; okuyacakları da gözönüne alarak çok derin ve teknik bir mevzuu seçmeyiniz.

Seçeceğiniz mevzu çok geniş veya çok basit olmamalıdır. Geniş mevzuların tedkiki, yazılması uzun zamana muhtaçtır. Bâzı mevzular ise 100 kelime ile ifade olunabilecek kadar basittir; böyle bir mevzuu fikirleri mütemadiyen tekrarlayarak izah etmekle okuyanların ilgisini kaybetmiş oluruz.

Öğrenciler, üzerinde hiç çalışılmamış bir konuyu ele alıp işleyemezler; bunun için, bilgi vermelerine elverişli derecede tedkik olunmuş bir mevzuu seçmelidirler. Düşünecekleri bir başka cihet, faydalanacakları kütüphanede mevcut eserlerin o mevzuu işlemeğe elverişli olmasıdır. Bir talebenin umumî kütüphanedeki kitapları, mecmuaları okumağa, bunlardan not almağa zamanı bulunmadığından, yazacağı araştırma için mektep veya hususî kütüphanesindeki eserlerin kâfi geleceği mevzuları seçmesi yerinde olur.

2. *Mevzuun İncelenmesi.* Alınan mevzuu yazabilmek için çalışmak, mevzuun tedkiki demektir; bunun için talebelerin hangi eserlere mürâcaat edeceklerini, not almağa elverişli malzemeyi hangi eserlerden faydalanarak elde edeceklerini bilmeleri lâzımdır. Ansiklopediler, hâltercemeleri, antolojiler mürâcaat edebilecekleri başlıca eserlerdir.

3. *Not Alma.* Kütüphaneden nasıl faydalanıla-

cağını öğrendikten, araştırılacak mevzuu seçtikten sonra, mevzuun tedkiki için mürâcaat olunan kitaplardan not alma mes'elesi ile karşılaşırız. Muvaffak olabilme, notların iyi alınmasına bağlıdır; dikkatsiz seçilmiş ve alınmış notlara dayanılarak okuyanları inandırıcı bir tedkik yazmağa imkân yoktur. Sistemli düşünmeyi geliştirmeğe yarayan iyi not alma, bu hususdaki metodları bilmekle mümkündür:

a. Okunulan kitaplardan faydalanılarak alınan fikirler çoğunlukla 7x12 santim büyüklüğünde muntazam kesilmiş fişlere not edilir. Muhtelif notları aynı fişe değil, her notu ayrı bir fişe kaydetmelidir.

b. Talebeler, bir kitaptan not almadan önce, onun *Önsöz*'üne ve *İçindekiler* kısmına bakmalıdır; bunlar kitabın dayandığı maksat ve içindekiler hakkında fikir verir. Eserden bir bahis, gazeteden bir makale v.b. şeylerden not almak için evvelâ bahsin veya parçanın bütününü dikkatle okuyup sonra not almak, alınacak notları seçme, lüzumsuz şeylerin kaydini önlemek bakımından faydalıdır.

c. Tedkik yazısının bu notlara dayanacağını daima gözönünde bulundurmak lâzımdır; bunun için notların doğru, vâzih olması icabeder. Karışık, ifadece kesin olmayan notlar aldığımız takdirde, o kitaba tekrar baş vurmağa mecbur kalırız; ilk aldığımız not için harcadığımız zaman boşa gitmiş olur.

ç. Notların her zaman tırnak içerisine alınarak aynen nakli şart değildir. Edinilen bilgi bâzan hulâsa olarak kaydedilir (Bk., Hulâsa bahsi, s. 7, 11 v.d.). Bâzı kimseler, faydalandıkları fikirleri kendi ifadeleri ile fişe yazarlar (Bk., Rapor bahsi, s. 219 v.d.). Yerine göre, faydalanılacak hususları işaretle yetinenler de vardır; ileride o mes'ele üzerinde çalıştıkları zaman icabeden notu alırlar.

d. Bir zarfın üzerine araştırdığınız mevzuu yazarak, aldığınız notları biriktiriniz. Mevzuu işlemeğe yetecek derecede not topladıktan sonra bunları, ait oldukları hususları gözönüne alarak sınıflandırınız. Plân, toplanılan notların tasnifinden sonra yapılabilir.

4. *Yazma ve Tashih.* Alınan notları tasniften ve plân yaptıktan sonra sıra yazma işine gelir. Notlar dikkatle alınmış ve sıralanmışsa, çalışmanın yarısı tamamlanmış demektir. Not alınan fikirlerin doğru, açık, te'sirli ifadesi için çok dikkatli olmalıdır.

Notların Kaydi. Notların kaydinden maksat, dayandığımız fikirlerin müellifinin ve hangi eserden alındığının zikridir. Notlar, o fikri müteâkip konulabilirse de, birçok kimseler izahları kesmemek, okuyanların ilgisini dağıtmamak için notları o bölümün veya yazının sonuna koyarlar. Bu usûl, faydalanılan yeri anlamak istediğimiz zaman, dâima yazının sonuna bakmağa mecbur kalacağımızdan bu gün pek tercih olunmamaktadır. Notların, ait olduğu fikri ihtiva eden sayfanın altına konulması bugün ençok kullanılan, en pratik ve faydalı usûldür.

Notları kaydederken çok dikkatli olmamız, fikirlerin alındıkları yerleri doğru olarak, biribirine karıştırmayarak kaydetmemiz icabeder. Zikrolunan her fikrin ardından sırasıyle, o cümlenin son harfinin üzerine ve biraz yukarıdan Arap rakamları konulur; bunun alındığı yer, o sahifenin altına, yine sırasıyle Arap rakamları ile ve rakamlar satırın ilk harfinin yanına, fakat biraz yukarıdan yazılarak not hâlinde kaydedilir. Sayfa altındaki notlarda sırasıyle (1) yazanın adı, (2) kitap veya makale adı, (3) cilt sayısı, (4) neşredenin adı, (5) basıldığı tarih, (6) basıldığı yer, (7) bilginin alındığı sayfa yazılır. Bütün bunlar, o şeyi not ettiğimiz fişlerde mevcuttur; oradan nak-

lolunur. Makale v.b. yazıların adını, eser adı ile karıştığı takdirde tırnak işâreti " " içerisine almak faydalıdır. Aşağıdaki örnekler, notların nasıl kaydedildiği, dolayısıyle sayfa altı notları (dip-notar) hakkında fikir verebilir:

AHMED HÂŞİM

Beğendiği bir şiir,

Henri de Régnier'nin bir mersiyesi; Fransızca metni neşrediliyor. Yakub Kadri'ye göre bu mısrâlar sanki Ahmed Hâşim için yazılmıştır: "Ben şâir olsaydım ve ona mersiye yazmak isteseydim, yüreğimin içinden bu mısralardan daha güzelini, daha yanığını bulup çıkaramazdım.,,

Yakup Kadri, *Ahmed Hâşim,* Ankara, 1934, Hâkimiyet-i Milliye Matbaası, s. 25.

AHMED HÂŞİM

Karakteri, hususiyetleri,

Müstesnâ yaradılışlı, çok zekî, hareketli, bedbinliği, kırdığı kimselerden afvını dilemesi, gençlere yol göstermesi ve kitap tavsıyesi.

Halid Ziya Uşaklıgil, *Kırk Yıl,* c. V,. İstanbul, 1936, Cumhuriyet Gazete ve Matbaası, s. 99, 157 v.d.

Kısaltmalar. Notlar kaydedilirken muayyen, herkesce bilinen ifadeler kısaltılarak yazılır. Türkçe ilmî eserlerde kullanılan başlıca kısaltmalardan birkaçı aşağıda gösterilmiştir:

S., sayfa: S. 12, 143.

V. d., ve devamı: S. 29 v.d.

C., cild: C. II.

Krş., karşılaştır: Çoban dedi hep ülkeler gitse de, krş., **Genç Yolcular** mec., nu. 3, 14 Ocak, 1920.

Mec., mecmua: **Servet-i Fünun** mec., nu. 18.

Nu., numara: **Servet-i Fünun** mec., nu. 22.

A. y., aynı yer: **A. y.**, s. 180.

A. e., aynı eser: **A. e.**, s. 201.

Yz., yazma: **Bâkî Divânı**, Yz., Fâtih Kütüphanesi, nu. 382/3.

Bk., bakınız: Daha çok bilgi için bk., s. 11.

Trc., terceme, terceme eden: **Ahmed Vefik Paşa, Tartuf, Molière'den trc., İst., 1927**

I., VI., satır, satırlar: I., s. 8, VI., s. 390 (I, 8, VI. 390 şeklinde de yazılabilir).

Notların Kaydinden Maksat ve Kaydediliş Tarzları. Notlar, çoğu, verilen bilginin alındığı yeri göstermek maksadı ile kaydedilir:

1 Ruşen Eşref Ünaydın, **Diyorlar ki**, İstanbul, 1334, Kanaat Kitabevi, s. 14.

2 Abdülhak Hâmid, **Duhter-i Hindû**, İstanbul, 1292, s. 122.

Fikirlerin akışını bozmamak için metinde verilmesi uygun olmayan bâzı izahlar not hâlinde kaydedilir:

1 Recâi-zâde Ekrem'in **Mes Prisons** tercemesi, Namık Kemal Magosa'da iken basılmıştır (1874). XIX. Asır İtalyan

şâirlerinden Silvio Pellico, bilhassa İtalya'da çok tutunmuş olan **Carbonarisme** Cemiyeti'ne bağlı bulunduğundan tevkif olunarak habse atılmıştı. **Mes Prisons Tercemesi,** onun mahbes hayatını naklettiği **Le Mie Prigione** adlı eserinin çevirisidir.

Aşağıdaki notlar, kitaplardan, gazete ve mecmualardan, külliyatlardan alınan bilgilerin, metinlerin nasıl kaydedileceğini göstermektedir:

1 Ahmed Rasim, **İlk Büyük Muharrirler - Şinasi,** İstanbul, 1927, Yeni Matbaa, s. 90 v.d.

2 Abdülhak Hâmid, **Makber,** İstanbul, 1944, Kanaat Kitabevi, s. 18.

3 Ahmed İhsan, **Matbûat Hâtıralarım,** c. I., İstanbul, 1930, Ahmed İhsan Matbaası Lim. Şti., s. 149.

4 Molière, **Zorâki Tabib,** trc., Ahmed Vefik Paşa, İstanbul, 1940, Remzi Kitabevi, s. 35.

5 Fuad Köprülü - Şahabeddin Süleyman, **Yeni Osmanlı Edebiyatı Tarihi,** İstanbul, 1332, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, s. 101.

1 "Edib-i A'zam Abdülhak Hâmid'in Hayat ve Hâtıratı,,, **İkdam** gazetesi, nu. 9659, 21 Şubat, 1924.

2 Abdülhak Hâmid, "Eserlerimi Nasıl Yazdım,,, **Ülkü** mec., c. IX., nu. 51, Mayıs, 1937.

3 Reşad Nuri Güntekin, "Niçin Müellif Yetişmiyor,, **Türk Tiyatrosu** mec., nu. 164, 1 Ocak, 1944.

4 Ziya Gökalp, "Millî Vicdânı Kuvvetlendirmek,,, **Hâkimiyet-i Milliye** gazetesi, nu. 821, 24 Mayıs, 1923.

1 Ömer Seyfeddin, "Dama Taşları,,, **Ömer Seyfeddin Külliyâtı - I., İlk Düşen Ak,** İstanbul, 1938, Muallim Ahmed Hâlid Kitabevi, s. 39 v.d.

2 Fuad Köprülü, "Erzurumlu Emrah,,, **Türk Sazşâirleri Antolojisi,** c. III., İstanbul, 1940, Kanaat Kitabevi, s. 581.

3 Mehmed Âkif, "Âsım,,, **Safahât,** c. VI., İstanbul, 1943, İnkılâp Kitabevi, s. 352.

BİBLİYOGRAFİ. Bibliyografi, tedkik yazılarının sonunda yer alan, faydalanılan kitap, mecmua, gazetlerin adını topluca içine alan listedir. İstifâde olunan eserler bir sıraya göre tanzim edilir.

Bibliyografi tanziminde muhtelif usûller vardır. Bilginin alındığı yerler, müelliflerin soyadlarına göre alfabetik tarzda sıralanır; yazanı belli olmayan, veya bilinmeyen eserler, başlıklarının ilk harflerine göre bu alfabetik sıraya dahil edilir. Aynı müellife âit birçok eserler varsa, bunlar basım tarihlerine göre sınıflandırılır. Faydalanılan yerler fazla ise, bibliyografiyi kitaplar, mecmualar olmak üzre de kısımlara ayırabilirsiniz.

Bibliyografide, notlarda olduğu gibi, faydalanılan sayfa kaydedilmez. Bibliyografiyi metni müteâkip değil, ayrı bir sayfada başlamağı ihmal etmeyiniz. Aşağıdaki örnek, bir inceleme yazısının sonunda *bibliyografi*'nin nasıl düzenleneceği hakkında fikir verebilir:

A) Kitaplar :

Ahmed Râsim, **Muharrir-Şâir-Edib,** İstanbul, 1924, Kanaat Kütüphane ve Matbaası.

Gövsa, İbrahim Alâeddin, **Meşhur Adamlar Ansiklopedisi,** c. I., nşr. Sedad Simavi, İstanbul, 1933-35.

İnal, Mahmud Kemal, **Son Asır Türk Şâirleri,** c. IX., İstanbul, 1940, Maarif Basımevi.

İnal, Mahmud Kemal, **Son Sadr-ı A'zamlar,** c. V., İstanbul, 1945, Maarif Matbaası.

Köprülü, Fuad, **Bugünkü Edebiyat,** "Adaptasyon Merakı,, , İstanbul, 1924, Cihan Biraderler Matbaası.

Sevengil, Refik Ahmed, **Yakın Çağlarda Türk Tiyatrosu,** c. I., İstanbul, 1934, Kanaat Kitabevi.

Tarhan, Abdülhak Hâmid, **Mektuplar,** c. II., İstanbul, 1935, Matbaa-i âmire.

Türk Ansiklopedisi, Fasikül-6, "Ahmed Vefik Paşa„, Ankara, 1946, Millî Eğitim Basımevi.

Uşaklıgil, Halid Ziya, **San'ata dâir,** "Terceme mi, Tatbik mi„, c. III., İstanbul, 1955, Maarif Basımevi.

B) Mecmualar :

"Ahmed Vefik Paşa„, **Servet-i Fünun** mec., nu. 3, 28, Mart 1307.

"Ahmed Vefik Paşa - Zor Nikâhı„, **Dergâh** mec., nu. 19, 20 Ocak, 1338.

Aktaş, İsmail Kemal, "Küçük İsmail„, **Perde ve Sahne** mec., Haziran, 1941.

Gerçek, Selim Nüzhet, "Bursa ve Adana Tiyatroları„, **Perde - Shane** mec., nu. 10, Ocak, 1942.

Küçük, M. Kemal, "Klasikleri Oynamalı mıyız?„, **Dârü'l - Bedâyi'** mec., c. II., nu. 14, 15 Şubat, 1932.

Tokgöz, Ahmed İhsan, "Ahmed Vefik Paşa Merhum„, **Servet-i Fünun** mec., nu. 1495, 9 Nisan, 1341.

Uşaklıgil, Halid Ziya, "Sahne Eserlerimiz„, **Perde - Sahne** mec., nu. 9, 15 Ocak, 1943.

II.

TASHİH ve MÜRÂCAAT

EL KİTABI

ÖNSÖZ

Dilbilgisi (Gramer), kelimelerin ve cümlelerin nasıl yapıldığını, bunlara ait kaideleri anlatan bir ilimdir. Bâzı kimseler, dilbilgisi sahasında çalışmaktan zevk alır. Diğer ilimlerde olduğu gibi, bir lisan âlimi de malzeme toplar, bu malzemeyi sınıflandırır, elde ettiği kanunları bir fizik, kimya âlimi gibi sebeplere dayanarak izah eder. Birçok öğrenciler, gramer bilgisinden maksat bu kaideleri öğrenmek olduğunu zannettikleri için, bu ilme karşı alâka duymazlar ve sarfettikleri gayretin boşa gideceği kanaatindedirler; bâzı kimseler ise gramer öğrenmenin güç ve imkânsız olduğunu düşünürler.

Öğrenime devam edebilmek, ondan sonraki hayatta tahsilli kimselerle doğru konuşabilmek, yazabilmek için gramer öğrenmek şarttır. Gramer, yalnız gramer bilgisinden ibaret kalır ve te'sirli, sıhhatli konuşup yazmak için kullanılmazsa, gerçekten kavranılması güç ve faydasız bir ilim hâlini alır. Gramer kaidelerini, konuşurken ve yazarken kullanmak ihtiyacıyle öğrendiğimiz takdirde, hemen hiçbir ilmin gramer kadar hayatla alâkalı olmadığını kavramış oluruz. Gramer kadar hiçbir ilim insanları geniş ölçüde alâkadar etmez. Kelimelerin, kaidelerin değişmesi, birkaç asır önceki eserleri anlamakta çektiğimiz güçlük gramerin hayatla birlikte değiştiğini, dolayısıyle bu ilmin hayata nekadar bağlı olduğunu isbat eder.

Gramere çalışmak için harcanılan zaman, boşa gitmez. Birçok imlâ yanlışlarının, cümle ve paragraf kuruluşundaki hatâların önlenmesine gramer bilgisinin de yardımı olduğu muhakkaktır.

Gramer ilmi başlıca üç sahada bilgi verir: (1) *Sesbilgisi-Fonetik,* dili meydana getiren sesleri sınıflandırır, bu seslerin yâni harflerin birleşme, değişme kanunlarını, sese ait başka hususiyetleri bildirir. (2) *Kelime Bilgisi-Morfoloji,* kelimelerin nasıl meydana geldiğini, şekil ve mâna bakımından nasıl değiştiğini ve bu hususlaki kaideleri gösterir. (3) *Cümle Bilgisi-Sintaks* ise, kelimelerin cümlede aldıkları mânaları, nasıl sıralandıklarını ve biribirleriyle mânaca nasıl bağlandıklarını izah eder.

Doğru konuşabilmek ve yazmak, okuduğunu iyi anlamak için lüzumlu olan gramer bilginizin derecesini anlamak maksadı ile, bu eserin sonundaki gramer ıstılahlarını da gösteren *Terimler Dizgisi*'ne bakarak, bilmedikleriniz hakkında fikir edinebilirsiniz ve bu, *El Kitabı*'mızın mühim kısmını teşkil eden *Birinci Bölüm*'de kelime ve cümle bilgisine neden bu kadar çok yer verdiğimizin sebebini de anlatmış olacaktır; esasen bu kitabın, 1949'da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından liseler için yardımcı kitap kabul edilip 5.000 nüsha bastırılan, mevcudü tükenmiş bulunan *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri*'nden başlıca farkı bu bakımdandır. Ondan ayrıldığı başka hususlar, büyük harflere, rakamların ne zaman harf, ne zaman adet hâlinde yazılacağına dair iki yeni bahsi içine alması, metod bakımından yeniliğidir.

Memlektimizde, talebe vazifelerinin nasıl tashih edileceğine dair ve bu yorucu işin verimli olması için resmen tesbit edilmiş müşterek bir metod yoktur. J. Homer Caskey, Joseph B. Heidler, Edith A. Wray'-

ın birlikte yazdığı *College Composition* (Boston, 1943), Harry Shaw'ın *Writing and Rewriting* (New York, 1951) adlı eserlerinin *El Kitabı* kısmından faydalanarak yazdığımız bu küçük kitapla, yeni bir tashih metodunu da tanıtmış oluyoruz.

Tamamiyle şahsî tecrübelerimize, talebe vazifelerinden alınan canlı malzemeye dayanan bu *Tashih ve Mürâcaat El Kitabı* —içindekiler kendilerine ders veren ve vazifelerini düzeltenlerce pek tabiî olarak tamamiyle bilindiğine göre— bilhassa talebeler için hazırlanmış bulunuyor. Kitapta her bahis ve bununla alâkalı şeyler belli bir rakam ve harf'le işaret edilmiştir; vazifedeki yanlışın yanına bu harf ve rakam konulduğu takdirde, bu kitabımızın başındaki *Tashih ve Mürâcaat Cedveli*'nde izah edildiği gibi, bu yanlışın, hatâyı yapan tarafından neden ileri geldiği anlaşılacak ve düzeltilmesi mümkün olacaktır.

Yalnız öğrenim çağındakilerin değil, herkesin faydalanması düşüncesi ile, eserde, yeni tâbirlerin yanında eskilerini de kullandık; kolaylık te'mini ve karışıklığa meydan vermemek için, kitabın sonundaki *Dizgi*'de de aynı usûl tâkip edilmiştir.

Tashih ve Mürâcaat El Kitabı, kompozisyona temel teşkil eden kelime ve cümle bilgisini, noktalama işaretlerine ait bahisleri, imlâ ile alâkalı bâzı hususları, dolayısıyle, kompozisyon yazmağa hazırlayıcı bilgileri içine almaktadır.

21 Eylûl, 1962

BİRİNCİ BÖLÜM

I.

KELİMELERİN GRAMER MÂNALARI

Her *kelime* bir fikrin, bir anlamın ifadesidir. Kelimelerden bâzıları birşeyin adıdır (adam, masa, namus, ordu); bu cins kelimelere *isim* diyoruz. Bâzı kelimeler, isimleri kullanmadığımız zaman o ismin yerini tutar (o, kim, sen, hangisi v.s.); isim yerine kullandığımız kelimeler *zamir*dir. Kelimelerin bâzılarından bir işin, bir hareketin olduğunu ifade için faydalanırız; *fiil* denilen bu kelimeler birşeyin olup olmadığını bildirmekten başka sormağa, birşeyi emre de yarar (geldi, verdi mi, git v.b.). *Sıfat* adını verdiğimiz kelimeler isimlerin, zamirlerin tasvir suretiyle mânasını değiştirir ve ta'yin eder (yeşil, bu, sekiz, daha, nasıl, bâzı, birinci, birer). *Zarf* ise fiilin, sıfatın, kendi nev'inde, yâni zarf anlamında bir kelimenin evveline gelerek o şeyin hâlini, vazıyetini ta'yin eder; mânasını değiştirmiş olur (çok çalışkan, içeri geldi, erken kalktık, oldukça güzel, yavaşça yürüdü v.s.). Bâzı kelimelerin vazifesi de isim ve zamirleri başka kelimelere bağlamaktır; bu işe yarayan kelimelere *edat* diyoruz (ile, gibi v.b.). *Rabıt*lar, bağ vazifesini görür; kelimeleri ve kelime guruplarını mânaca biribirine bağlar (hem, halbuki, fakat v. b.). *Nidâ* gurupuna giren kelimeler ise, cümledeki anlamına göre kuvvetli bir duyguyu ifadeye yarar (ah, ne güzel!).

Kelimeler birşeyi isimlendirme, bir işin, birşeyin olduğunu bildirme, bir kelimenin mânasını değiştirme ve ta'yin etme, kelimeleri ve kelime guruplarını birbirine bağlama gibi bu ayrı ayrı mânalarından dolayı, gramer bakımından sekiz kısım olarak sınıflandırılır: *İsim, zamir, fiil, sıfat, zarf, edat, rabıt* ve *nidâ*.. Her kelime bu sekiz kısımdan birine girer; bunlarla, başka gramer kaidelerinden de faydalanarak cümleler teşkil ile maksadımızı en geniş, en güzel şekilde anlatma imkânı buluruz.

Kelimeleri gramer mânalarına göre guruplara ayırmakla beraber, bir kelimenin ekseriya cümledeki mânasına, kullanılış tarzına göre hangi gurupa girdiğini ta'yin mümkin olabileceğini unutmamalıdır:

1 — *O*, ağabeyi kadar gayretli değildir. (*O* kelimesi *zamir*dir)
O evi, ben de beğeniyorum. (*O* kelimesi *sıfat*)

2 — Yemekte çorba, et, bir de *tatlı* vardı. *(İsim)*
Çocukluk hâtıralarını nekadar *tatlı* anlatmıştı, değil mi? *(Zarf)*
İstanbul kütüphaneleri *yazma* kitaplar bakımından zengindir. *(Sıfat)*
Memleketimizde okuma *yazma* bilenlerin sayısı artmaktadır. *(İsim)*
Vazifeni, o çizgili kâğıda *yazma! (Fiil)*

Yukarıdaki örneklerden, kelimelerin hangi gurupa girebileceklerinin umumiyetle cümlede diğer kelimelerle münasebetine göre belli olduğu anlaşılıyor. Bu sebeple, kelimelerin gramer mânaları hakkında izahat verirken, onların tek başına değil, cümledeki mânalarını gözönüne alıyoruz.

I. İSİM

A. İsim ve Nevi'leri. Bir şahsın, bir yerin, bir şeyin, veya mücerret bir fikrin adı olan kelimeler isimdir. Bâzı kelimeler tabiatte bulunan maddelerin, gözle görülen ve elle tutulan şeylerin adıdır; bunlara *madde ismi* (müşahhas isim) denilir. Kelimelerden bâzısı mücerret şeylerin adı olarak kullanılır; bunlara *mâna ismi* (mücerret isim) diyoruz:

Ahmed bana bir *kitap* gönderdi.
*İstanbul, tabiat güzellik*leri kadar, *san'at eser*leri ile de kıymetlidir.

1. *Cins İsimleri.* Aynı cinsten şeylerin hepsinin, veya birinin adı olan kelimeler cins isimdir:

Saat sekizde *çay* içtim.
İçimde bir *sevinç* var.

Bu benim yapamayacağım bir *iş* değildir.

2. *Özel İsimler* (Has İsimler). Bir şahsın, bir şeyin kendine has adı olarak kullanılan kelimeler özel isimdir:

Abdülhak Hâmid'in *Makber*'ini *İzmir*'de bulunduğum sırada okumuştum.

a 1. *İsimlerde Teklik, Çokluk* (müfret, cemi'). İsim mânasındaki kelimeler bir veya birçok şeyin adı olabilir. İsimler bâzan tek şeyi ifade eder; bu takdirde müfrettir. Aynı cinsten birçok şeyleri anlatan kelimelerin sonuna *ler-lar* eki getirerek cemi' yaparız:

Bahçe*ler*de, sed*ler*de,, balkon*lar*da çiçek*ler* göze çarpıyordu.

1. Cins isim mânasındaki bâzı kelimeler müfret oldukları halde cemi' mânası, bir topluluk, çokluk ifade eder; bunlara *topluluk isimi* (ism-i cem') denilir: Kışlık *odun, kömür* aldık.

2. Müfret hâlinde kelimelerden bâzıları mânaca topluluk ifade etmekle beraber, ayrı ayrı toplulukları anlatma maksadı ile çokluk takısı alır:

Beşinci sınıf*lar* arasındaki futbol maçında bizim sınıf kazandı.
Esnaf dernek*leri* yeni bir karar aldı.

3. Has isimler bir tek şeyin adı olduğu hâlde, ona mensup ve benzerleri ifade maksadı ile cemi' eki alabilir: Bu gün Fuzulî*ler*, Bakî*ler*, Nedim*ler* gibi şâirlere rastlamıyoruz.

NOT: Farsça ve Arapça Cemi' (Çoğul) Ekleri. İslâm medeniyetini kabulden sonra dilimize Farsça, Arapça kelimelerden başka, bu lisanlara ait bâzı kaideler de girmiştir. Yabancı dillere mahsus cemi' kaidelerinden en çok kullandıklarımızı öğrenmek, bilhassa eski metinleri daha iyi anlamak için faydalıdır.

1. *Ân,* Farsça cemi' ekidir: Dost*ân*, Cân*ân*, yâr*ân*, pâdişah*ân* (dostlar, canlar, yârlar, pâdişahlar). Sonu sesli harfle biten kelimelerde *ân*'dan önce sessiz bir harf, *g* harfi getirilir: Bende*gân*, biçâre*gân* (bendeler, biçâreler).

2. Arapça'da çokluk mânası ifade eden ve dilimizde bu gün de kullanılmakta olan eklerden biri *ât*'dır: Vukûât, hâdisât, edebiyât, malûmât, içtimaiyât (Vukû bulan şeyler, hâdiseler, edebe ait şeyler, malûmlar, içtimai şeyler).

Müfâalât,	ef'âl,	mefâil,	fualâ
(. — . —)	(— —)	(. — —)	(. . —)

cüzlerine uyan Arapça kelimeler de çokluk mânası ifade eder: Münâsebât, muhâberât; ahvâl, etrâf; hâvâdis, şerâit; üdebâ, şühedâ (münasebetler, muhabereler; hâller, taraflar; hâdiseler, şartlar; edibler, şehitler).

a 2. İsmin Hâlleri. İsim mânasındaki kelimeler, diğer kelimelerle beraber kullanılmalarına, münasebetlerine göre altı halde bulunurlar:

1. *Mücerret İsimler.* Bir ek almamış olan isimler mücerret, yalın halde demektir. Bu cins kelimeler diğer kelimelerle kullanıldığı zaman fâil (özne), hitap, nidâ, nekre isimler mânasında kullanılır:

El elden üstündür. *(Fâil)*
Ankara, Türkiye'nin merkezidir. *(Fâil)*
Anne, ben de seninle geleyim mi? *(Hitap)*
Anne! Anne! Bahçeye gel, kadeşim ağaçtan düştü. *(Nidâ)*
Bahçede bir *kedi* gördüm. *(Nekre)*

2. İsmin *i* Hâli. İsmin *i* (ses uyumuna göre *ı, u, ü)* hâlinde, yapılan iş doğrudan doğruya isme te'sir eder; kelime sesli harfle bitiyorsa, ekten evvel sessiz bir harf, *s,* bâzan (*su* kelimesinde olduğu üzre) *y* harfi getirilir:

Kalem*i* yonttum.
Bahçedeki çiçeklerden evin içine kadar yayılan koku*yu* hissediyorlardı.
Pencere*yi* açtım.

Ayhan'*ı* gördüğüm zaman bu meseley*i* anlatırım.
Sokaktan gelen gürültü*yü* duydunuz mu?
Bu portakalların su*yu* çekilmiş.

a. Sonu *k* harfi ile biten isimlerin *i* hâlinde, *k* harfi *ğ*'ye çevrilir; bâzı müstesna kelimelerde bu kaideye riayet edilmez:

Bardağ*ı* kırdım..
Sitem o*ku* canıma değdi.

b. Sonu *k* harfiyle biten yabancı kelimelerin *i* hâlinde, *k* harfi *ğ*'ye çevrilmez:

Babamın meslek*i* avukatlıktır.
Onun hakk*ı*, hukuk*u* tanıdığı yok.
O hikâyenin kahramanlarından Jack'*ı* nasıl buldunuz?

3. İsmin *e* Hâli. İsmin *e* (ses uyumuna göre *a*) hâli yaklaşma, girme mânası ifade eder; yapılan işin yâni fiilin te'siri *düz tümleç* üzerindedir:

Uşak, hayvanlar*a* yem verdi.
Yerinden acele ile kalkarken masay*a* çarptı.
Kadeşinin kulağın*a* gizlice birşeyler fısıldadı.
Ahmed gezmeğ*e*, eğlenmeğ*e* düşkündür.
Kardeşim, Hukuk Fakültesi'*ne* devam ediyor.

4. İsmin *den* Hâli. İsmin *den* (ses uyumuna ve kelimenin son harfine göre *ten, dan, tan)* hâli uzak-

laşma, çıkma mânasını ifade eder ve işin alâkalı olduğu ciheti gösterir:

Bir ay seyahat*ten* sonra Avrupa'*dan* İstanbul'a döndük.
Yağmur*dan* sonra toprak*tan* güzel bir koku yükselir.

5. İsmin *de* Hâli. Sonuna *de* (*te, da, ta*) eki alan isimler durma, kalma, fiilin alâkalı olduğu yeri ta'yin mânası ifade eder:

Çocuklar bahçe*de* oynuyorlar.
Tevfik Fikret'in kabri, Âşiyân'a naklinden önce Eyüp Sultan'*da* idi.

NOT. Yazarken, ismin *de* hâli ile dahi mânasına gelen *de, da rabtı*nı imlâca karıştırmayınız; ismin *de* hâli kelimeye daima bitişik, diğeri her zaman ayrı yazılır:

Dedem bizim *evde* oturuyor.
Karşıki *ev de* bizimdir.

6. İsmin *in* Hâli (İzâfet). İsmin *in* (ses uyumuna göre, *ın un, ün*) hâli mensupluk, aitlik, tâbi olma mânası ifade eder:

O çanta Ahmed'*in*dir.

Sonu sesli ile biten kelimelerde ekten önce sessiz bir harf, *n*; bâzan *y* getirilir:

Oda*nın* penceresini kapa!
Bu su*yun* lezzeti çok güzel!

İsmin *e, i,* hâllerinde olduğu gibi, *k* ile biten kelimelerin son harfi *in* hâlinde de *ğ*'ye çevrilir; bâzı müstesna kelimelerde bu kaide tatbik edilmez:

Kabağ*ın* kilosunu kırk kuruşa aldım.
Türk*'ün* kahramanlığı, Kore savaşında bir kerre daha isbat edilmiş oldu.
Ok*un* uc*un*daki demire temren denilir.

Özel isim teşkil eden kelimelerde, cins isimlerden yabancı dile ait olanlarda *k* harfi *ğ*'ye çevrilmez:

Devre*k'in* Zonguldak*'a* bağlı bir kazâ olduğunu biliyor mu idiniz?
Halû*k'un Defteri*, Tevfik Fikret'in gençliğe hitabeden şiirlerini ihtiva eder.
Kardeşim, Huku*k'un* üçüncü sınıfına geçti.
Halid Ziya'nın güzel hikâyelerinden biri de Jack'*ın* Borçları'dır.
O meslek*in* kazancı iyidir.

a 3. *İsimlerde Küçültme.* İsimlerin sonuna *cik, ceğiz, cık, cağız* eki getirilerek, ismin ifade ettiği mâna daha küçük, daha az olarak anlatılır (Küçültme ismi: İsm-i tasgir); bu ek, cümledeki mânasına göre şefkat, merhamet, acıma fikri ifade eder:

Evin üç oda*cığı* var.
Kadın*cağız*ın sıhhati hiç iyi değil.

II. ZAMİR

B. Zamir ve Nev'ileri. İsmin yerine kullanılan kelime *zamir*dir. Altı türlü zamir vardır.

b 1. *Şahıs Zamirleri.* Konuşan, konuşulan, sözü geçen şahısların ve şeylerin adı yerine kullanılır. Şahıs zamirlerinin müfret şekli *ben, sen, o*; çokluk gösterenleri *biz, siz, onlar*dır. *Kendi* kelimesi, mülkiyet zamiri eki alarak, şahıs zamirinin vazifesini görür: *Kendim, kendin, kendi, kendimiz, kendiniz, kendileri:*

Bâzan *beni* görmeğe gelen dostlarım olur;
*onlar*la geçirdiğim zaman, benim için bir saadettir.
Sizi merak ediyorduk.
O mes'eleye *biz*im kadar *kendi*si de hayret etti.

b 2. *İşaret Zamiri.* İşaret zamirleri şahısların ve şeylerin yerini alan kelimelerdir: *Bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar:*

Bana hediye etmek istediğiniz kitaplardan *bu*nu, diğerine tercih ederim.
Kapıyı açtığım zaman gülümseyen bir çehreyle karşılaştım; *bu*, senelerdir görmediğim bir dostumdu.
Elindeki paketlerden *onlara* değil, *şunlara* aittir.

b 3. *Mülkiyet (İyelik) Zamiri.* Mülkiyet zamirleri kelime değil ek hâlindedir: *m, n, i, miz, niz, leri* (Kelime sesli ve sessiz harfle bittiğine göre bu ekler-

den önce sessiz ve sesli harfler getirilir) : *Odam, odan, odası, odamız, odanız, odaları*.. Mülkiyet zamirleri, o şeyin mensup veya ait olduğu şahsı, şeyi ifâdeye yarar:

Eli*mi* saat*ime* götürdüm.
Kalem*iniz* iyi yazıyor.

b 4. *Soru Zamiri.* Sual yolu ile isimlerin yerini tutmağa yarayan kelimelere soru zamiri deriz. Bu kelimeler, yerini tuttukları isimleri hatıra getirir:

Bugün *kime* rastladım, biliyor musun? Ahmed'e..
Çarşıdan *ne* aldınız?

b 5. *Mübhem (Belgisiz) Zamir.* İsimlerin yerini takribî olarak tutan kelimeler mübhem zamir (belgisiz zamir) dir. Bu cins kelimeler *bir, başka, hep, böyle, öbür, birkaç, birtakım, birkısım, birbaşka, herbir, hiç kimse* gibi basit ve mürekkep mübhem sıfatlara mülkiyet zamiri eki getirilerek yapılır: *Birimiz, başkası, hepsi, böylesi, öbürü, birkaçı, birtakımı, birkısmı, birbaşkası, herbiri, hiç kimsesi.. İnsan, adam, efendi* kelimeleri de mübhem zamir olarak, isimlerin yerini takribî surette tutan kelimelerdir:

Ahmed geldi, *öbürü* nerede?
Ismarladığınız şeylerin *birkısmını* aldım.
Bu ne biçim adam?
O *efendi* yarın gelecek.
Bu vaziyetin karşısında *birkısmı* sesini çıkarmadı.

b 6. *Nisbet Zamiri.* İsmin *in* hâlinin ve şahıs zamirlerinin sonuna *ki* eki getirilerek nisbet zamirleri yapılır; nisbet zamiri birşeyin o şahsa veya şeye mensup, ait olduğunu göstermeğe yarar:

Benim defterim burada, Ahmed'in*ki* orta-
da yok.
Bu günlerde senin*ki* yine keyfinde..

NOT. Nisbet zamiri ile, rabıt edatı *ki*'yi yazarken dikkat ediniz. Nisbet zamiri kelimeye bitişik, diğeri ayrı yazılır:

Bu kalemlerden *benimki, onunki* kadar iyi
yazmıyor.
Onun *ki* bana pekçok iyiliği dokunmuştur,
bu defa neden aleyhime hareket ettiği-
ni, anlayamıyorum.
Kitabımın cildi senin*ki* kadar güzel değil..
Yapılacak işler o kadar çoktu *ki,* bunları
sıraya koymak faydalı olacak diye dü-
şünmeğe başladı.

Birşeyin ismini zikretmek ifadeye vuzuh, açıklık verir. İsmin yerini tutan zamirlerden ise aynı ismi tekrarlamamak için faydalanır, böylece ifademize değişiklik kazandırmış oluruz. Zamirlerin, hangi kelimelerin yerini aldığına dikkat edilmezse mâna anlaşılmaz. Okuduğumuzu, söylenileni anlamak, maksadımızı anlatmak için, isimlerle zamirler arasındaki münasebeti gözönünde bulundurmalıyız.

VAZİFE (ÖDEV)

A. Aşağıdaki parçalarda zamirlerin ve yerini almış bulunduğu kelimelerin altını çiziniz. Soldaki boşluğa, cümlelerin sırasına zamirin nev'ini gösteren harf ve rakamı kaydediniz:

1. Yatakla pencere arasında duran ortanca çocuk, babasız kaldığına bir türlü inanamıyor; ölünün üstüne eğilmiştir. Onun son bakışlarını arıyor gibi görünüyor ve şöyle haykırıyor: "Baba, baba! Artık beni işitmiyor musun?,,.
2. İçeride on kadar işçi çalışıyordu; bâzıları çocuk denilecek yaşta, bâzıları oldukça ihtiyardı.
3. Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak
   Sönmeden, yurdumun üstünde tüten en son ocak;
   O, benim milletimin yıldızıdır parlayacak,
   O, benimdir, o benim milletimindir ancak!
4. Çocuklarını çok sevmiş, fakat onlardan herhangibirinin kendine kafatutmasına hiç katlanamamış olan bu iyi ihtiyar, ayağa kalkmağa çalıştı.
5. O kadar heyecanlanmıştı ki yerini değiştirerek sandalın burnuna geçmeğe mecbur oldu ve orada heyecanları bir başka cereyan almağa başladı.
6. Şu halde, yaşamak için yaşayan, hakiki zevkleri arayan ve evinin kapısı önünde kendine bir gezme yeri vücude getirmek isteyen zevk sahibi bir kimse ne yapmalıdır? Böyle bir insan bahçesini öyle kullanışlı ve güzel bir hâle getirmelidir ki günün her saatinde oradan istifade edebilsin; aynı zamanda hiç el sürülmemiş gibi sade ve tabii olsun. Bu bahçede su, yeşillik, gölge ve serinlik bulunmalıdır; çünkü tabiatte de bu şeyler vardır.
7. Herkes geçirdiği günden memnun ve ona benzer yarından başka birşey düşünmüyordu.
8. Yemek saatinin istirahati bana çok tatlı geliyordu; fakat hava güzel olursa evdeki istirahatim uzun sürmezdi. Usulcacık sıvışır, kendimi bir sandala atarak gölün ortasına giderdim. Orada sırtüstü, sandalın içine uzanır, gözlerimi göke çevirir, kendimi suların akın-

tısına bırakırdım. Bâzan saatlarce bu vaziyette kaldığım olurdu; başımdan karışık, fakat tatlı binlerce hayal geçerdi. Bu hayaller devamlı olmamakla beraber, bence yaşama zevkleri denilen şeylerden bin kat daha zevkli idi.

9. Kalmamış dünyada gamsız bir sine
Sen de gönlüm gibi loştun, ey deniz!

10. Evimde yerleşeceğim yerde, kır gezintilerini tanzim ile işe başladım.

11. "Hanım, sen Almanak Bey'i tanıyor musun?,,
"O da nasıl isim?,,

12. Masanın üzerinde kırmızı, yeşil, renk renk kalemler duruyordu; "Hangisini beğenirseniz alın!,, dedi.

13. Karanlık gecelerin içinde batmış gemiciler nerede? Ey dalgalar, siz, kim bilir ne korkunç sergüzeştler biliyorsunuz!

14. De ki, "Hor bakmayın bu coşkun sele,
"O, yetmişbir kavme akın çıkarmış!,,.

15. Nerede tahsil ettiğini biliyor musunuz?

B. Aşağıdaki cümlelerde parantez içerisine alınan zamirlerden tercih ettiklerinizin altını çiziniz:

1. Ahmed Amca babama yakın bir yaşta bulunmasına rağmen, (ona, buna) rastladıkça uzun uzun görüşmekten zevk duyardım.

2. (Buradan, şuradan) çabuk uzaklaşalım; (şurada, burada) birkaç kişi duruyor.

3. Bâzan bir kalbi incitmekten çekinir, sonra (bu, o) kalbin, bizim yıllardır farkında olmadığımız bir gafletimizle kırılmış olduğunu öğreniriz.

4. Bu işinden bahsetmesini o kadar dinlemiştim ki (bunları, onları) anlatmağa başladı mı, cümlenin başını duyar duymaz, ne diyeceğini evvelinden bilirdim.

5. (O, bu) zamanlarda sokağa çıkanlar, ortalık kararmadan evlerine dönerlerdi.

C. Aşağıdaki cümlelerde mevcut fazla zamirlerin altını çiziniz:

1. Sizin hepinizin unuttuğu bu hâdiseyi, ben gayet iyi hatırlıyorum.
2. Kendisine "Ne yapacaksın?,, dedikleri zaman, "Ben bir me'muriyete gireceğim; kendime bir ev tutacağım ve paraca sizin hiçbir yardımınıza ihtiyacım olmayacak!,, dedi.
3. Ben neredeyse seni tanımayacaktım; sen çok değişmişsin!
4. Biz, biribirimizden hiçbir şeyi saklamamıştık; fakat yakında anlayacaksın ki ben, senden saklanmış bir sır taşıyorum.
5. Bahçevan, bizim hepimizi uzaktan görmüştü.
6. Benim on adım kadar ötemde birkaç kişi münakaşaya başlamışlardı.
7. Benim yüzüme, sanki kabahatli imişim gibi baktı.
8. Birdenbire bizim yanımızdan bir başka tiren geçti.
9. Küçük kardeşim, bizim oturduğumuz yere geldi.
10. Onlar hepsi beraber sokağa çıktılar.

Ç. Madde, mâna ismini cins ve özel ismi içine alan birer cümle yazınız.

D. İçerisinde özel isim bulunan beş cümle yazınız. Aynı özel isimleri cins isim olarak kullanmak şartıyle beş cümle yazınız.

III. SIFAT

C. Sıfat. Birşeyi vasıflandıran, ta'yin eden kelimeler sıfattır. Türkçe'de sıfatlar vasıflandırdığı, veya ta'yin ettiği kelimeden önce gelir. Bir kelimenin sıfat olup olmadığını anlamak için önüne *şey, kimse,* yâhut bir *isim* getiriniz; o kelime bir mâna ifade ettiği takdirde sıfattır: Güzel şey, güzel kimse denilebildiğinden *güzel* kelimesi sıfat; *oda şey, oda kimse* bir mâna ifade etmediği için *oda* sıfat değildir. Sıfatlar, ifade ettikleri mânaya göre vasıflandırıcı sıfatlar, ta'yin sıfatları olmak üzre iki kısma ayrılır:

c. I. Vasıflandırıcı Sıfatlar. Birşeyin nasıl, ne halde olduğunu anlatan kelimeler vasıflandırıcı sıfattır.

Dar, loş, eski bir evde oturuyordu.

Birşeyi vasıflandırmağa yarayan kelimeler mukayese sıfatları, te'kit (pekiştirme) sıfatları olmak üzre üçe ayrılır.

1. *Mukayese Sıfatları.* Mukayeseye yarayan tavsif sıfatları üç derece gösterir; vasıflandırıcı kelimenin önüne *daha, en* getirilerek o şeyin vasıflarının dereceleri mukayese olunur:

Leylâk *güzel* çiçektir.
Bence karanfil leylâktan *daha güzel,* yasemen ise *en güzel* çiçektir.

Vasfı anlatılan şeylerin aynı olduğunu ifade için sıfattan önce *gibi, kadar* edatları getirilir:

Bahçede kar *gibi beyaz* çamaşırlar asılı idi.
Bir heykel *kadar hareketsiz* duruyordu.

2. *Te'kit (Pekiştirme) Sıfatları.* Birşeyin vasfının en üstün, en kuvvetli derecesini göstermeğe yarayan kelimeler te'kit sıfatı (pekiştirici sıfat) dır.

Bâzı sıfatlardan sesli harfle başlayanların ilk harfine, sessizle başlayanların ilk hecesinin sessiz ve sesli harfine *m, p, s, r* harflerinden biri getirilerek, kelimeler kuvvetlendirici sıfat mânası ifade eder (*bem*beyaz, *yem*yeşil, *yam*yassı, *up*uzun, *kıp*kırmızı, *kap*kara, *kup*kuru, *kas*katı, *dos*doğru, *büs*bütün, *bes*belli, *bas*bayağı, *mos*mor, *ter*temiz, *sır*sıklam, *çır*çıplak):

Vazodaki *kıp*kırmızı karanfillerden keskin bir koku yükseliyordu.
*Up*uzun boylu bir adam içeri girdi.

Sıfatların tekrarı ile de, mânayı kuvvetlendirici sıfatlar meydana gelir:

Oturduğumuz sokak *küçük küçük* evleri, bunların *geniş geniş* bahçeleri ile civar sokaklara göre bir hususiyet gösterir.

Sıfatlardan önce *pek, çok, ziyade, gayet* edatlarından biri getirilerek, o şeyin vasfı daha kuvvetle, mübalâgalı surette ifade edilir:

Kardeşin çok güzel çocuk!
O hikâyeyi pek çok beğendim.

3. *Küçültme Sıfatları.* Sıfatların sonuna getirilen ce, cek (ca, cık), imsi, imtırak ekleri o şeyin vasfını daha hafif, az, zayıf surette ifade eder:

Ufacık boylu, *incecik* sesli bir adam birşeyler anlatıyordu.
Sütün *tatlımsı* bir lezzeti vardır.
Vitrini *mavimtırak* bir ışık aydınlatıyordu.

c. 2. Ta'yin Sıfatları. Birşeyin zamanını, yerini, sayısını bildiren sıfatlar (1) işaret sıfatları, (2) soru sıfatları, (3) sayı sıfatları, (4) mübhem sıfatlar olmak üzre dört kısma ayrılır.

1. *İşaret Sıfatları.* İşaret sıfatı mânasındaki kelimeler birşeyin zamanını, yerini ta'yin etmeğe yarar; yakındakiler için *bu,* uzaktakiler için *şu,* çok uzakta veya görünmeyen şeyler için *o* kelimesini işaret sıfatı olarak kullanırız:

Evin alt kattaki bir odasında, *o* zamanlar beğendiğim, bir tablo asılı idi.
Bu çam ağaçlarını bahçeye geçen sene diktik.
Ev sahibi eliyle bahçede bir yeri işaret ederek, "Yıktırmak istediğimiz şu kömürlük ile, şu çamaşırhane..„ dedi.

2. *Soru Sıfatları.* Birşeyin vasfını, yerini, sayısını sual vasıtasıyle ta'yin eden kelimeler soru sıfatıdır *(nice, ne gibi, neredeki, ne türlü, ne biçim, nekadar, nasıl, hangi, kaçıncı, kaçar tane).* Bunlara verilecek cevaplar sıfattır:

Bu *ne biçim* adam?
Eviniz *kaçıncı* sokakta?
Bu kalemi *kaç* kuruşa aldın?

3. *Sayı Sıfatları.* Birşeyin sayısını bildiren ke-

limeler sayı sıfatıdır; bütün sayılar bu cins sıfatlara girer; bunlara *aslî sayı sıfatı* deriz:

Evimizde *dört* oda var.

a. Aslî sayı sıfatlarının sonuna *nci (ncı, ncu, ncü)* ek*i* getirilerek derece gösteren sayı sıfatları yapılır; kelime ile ek arasına, ses uyumuna göre sesli bir harf getirilir:

Kardeşim *onuncu* sınıftadır.

b. Aslî sayı sıfatlarının sonuna sessiz harfle bitenlerde *er,* sesli ile nihayetlenen sayı sıfatlarına *ş* kaynaştırma harfi getirilerek meydana gelen kelimeler tevziî (üleştirme) sıfatlardır; dağıtma, taksim etme, paylaştırma mânası ifade ederler:

Bu ilâcı önce *üçer,* sonra *ikişer* saat ara ile alacaksınız.

c. Tam sayıların birkısmını anlatan kelimeler kesrî (kesir) sayı sıfatıdır *(üçtebir, yarım, buçuk, çeyrek,* v.b.):

Yirmibeş sene yerine *çeyrek* asır da denilebilir.
Günün *üçte ikisini* çalışmakla geçirdim.

ç. Sayı sıfatlarının sonuna *z* harfi sessiz harfle biten kelimelerde bu harften evvel sesli harf ilâvesiyle topluluk sıfatları yapılır (ikiz, çift):

Şöminenin üzerindeki *beşizli şamdan*dan etrafa solgun bir ışık yayılıyordu.
İki çift çorap aldım.

c. 3. **Mübhem (Belgisiz) Sıfatlar.** İsimleri kat'î değil, mübhem surette vasıflandıran, ta'yin eden kelimeler belgisiz sıfattır: *Bütün, bâzı, her, bir, başka, öyle, böyle, nice; herhangi, herhangibir, başka bir, biraz, birçok, böyle bir* v.b. pek çok basit ve mürekkep mübhem sıfatlar vardır:

"Sonra, sokak kapısının önünde gezinen Hüseyin Efendi, memnun *bir* eda ile, 'Beyefendi geldi, derdi ve büyükbabamı istikbal için koşardım. Büyükbabam beyaz merkebinin (Zira o zamanın vokabülerince bu hayvana eşek diyemezdik) üstünde, kapının yanında durmuş olurdu. Merkepten, yanındaki uşakla Hüseyin Efendi'nin yardımları ile yavaş yavaş, dikkatle inerdi. *Her* hareketinde mutlaka homurdanır veya inilder gibi *birtakım* ihtiyarlık sesleri çıkardığından, bunlar yaşlı yüzündeki ciddiyeti artırarak *herbir* hareketine *bir* muvaffakıyet ehemmiyeti verirdi

"Başımızın üstünde yuvarlak, parlak ve gittikçe koyulaşan gökyüzünde *birçok* yıldızlar açarak, inanılmaz bir güzellik ve bir sihirle parlardı.„ (Abdülhak Şinasî Hisar)

NOT — 1. Mürekkep (birleşik) mübhem sıfatlarda, *bir* kelimesini, kendinden sonraki kelimeye bitişik *(biraz, birçok, birkısım, birşey, herhangibir, hiçbir, birtakım)* yazınız; bu cins kelimelerden bâzısının evvelinde *bir* kelimesi sayı sıfatı mânasında kullanılırsa ayrı yazmak lâzımdır:

Çarşıdan iki değil, *bir takım* elbise aldım. (doğru, sayı sıfatı)

Bugün *birtakım* arkadaşlara rastladım. (doğru, müphem sıfat)

Önümüzdeki hafta içinde üç gün değil, *bir* gün size geleceğim. (doğru, sayı sıfatı)

Önümüzdeki hafta içinde *birgün* size geleceğim. (doğru, müphem sıfat)

Birçok şeyler anlattı. (doğru)

Bir çok şeyler anlattı. (yanlış)

NOT — 2. *Türkçe'de Kullanılan Farsça Sıfatlar.* Eski metinlerde rastladığınız Farsça sıfatların birkısmı bugün de kullanılmaktadır. Bunları, metinleri anlamağı kolaylaştıracağı için öğreniniz.

1. Dilimizde kullanılan Farsça sıfatlardan birkısmı, sıfat-fiillerin başına Farsça kelimeler getirilerek yapılmıştır; bu sıfat-fiillerin başlıcaları şunlardır: *Bîn*-gören, *keş*-çeken, *bâz*-oynayan, oynatıcı, *kâr, ger*-iş, işi yapan, *dâr, gîr*- tutan (bedbîn, nikbîn, dûrbîn; serkeş, esrarkeş; canbâz, oyunbâz, hokkabâz, kumarbâz; hizmetkâr, san'atkâr, zerkâr, kimyager; veznedâr, kasadâr, cihandâr; cihangîr: Kötü gören, kendini gören, iyi gören, uzağı gören; başçeken, esrar çeken; canıyle oynayan, oyun oynayan (hilekâr), hokka ile oyun gösteren, kumar oynayan; hizmet işiyle meşgul olan, san'at işiyle meşgul olan, altun işiyle

meşgul olan (kuyumcu), kimyager; vezneyi tutan, kasayı tutan; cihanı tutan).

2. *Bî, nâ, hem, ber* edatları kelimelerin başına getirilir: Bîedep, bîhayâ, nâ-ehil, nâ mevcut; hem dert; ber hayat, ber devam, ber mu'tat (edepsiz, hayâsız, ehil olmayan, mevcut olmayan, aynı derdi duyan; hayat üzre, hayatta, devam üzre, âdet olduğu üzre).

3. *Vâr, veş, mend* edatları kelimelerin sonunda yer alır: Ümidvâr, mâhveş, derdmend (ümitli, ay gibi, dertli)

4. *î, în, âne* nisbet edatı (den, cesine), kelimelerin sonuna getirilerek onlara sıfat mânası kazandırır: Edebî, ahlâkî, hukukî, simîn, âteşîn, zerrîn; merdâne, dostâne, cesurâne, kahramanâne (edebe, ahlâka, hukuka ait; gümüşten, ateşten, altundan yapılmış; merdcesine, dostca, cesurcasına, kahramancasına).

VAZİFE (ÖDEV)

A. İşerisinde sıfat mânasında kelime bulunan beş cümle yazınız. Cümlelerin sonuna, parantez içerisine bu sıfatların nev'ini kaydediniz.

B. Aşağıdaki cümlelerde parantez içine alınan sıfatlardan tercih ettiklerinizin altını çiziniz:

1. "Emine, şu ocağa (birkaç, bir parça) odun at!,,
"Şalvarlı, cepkenli kadın eğiliyor ve alev karşısında, (kırmızı, al, kıpkızıl), bana, o zamana kadar seyrine

alışamadığım yabancı memleketlere ait bir (orijinal, değişik, görülmedik) kartpostala bakıyorum te'sirini yapıyor. Artık kış gelmiştir. Güneşin batmasıyle (canı çekilen, ölen, cansız) kasabada (hazin, sıkıntılı, uzun) geceler geçirmekteyim.„

2. Trabzonlu kayıkçı, ayaklarını yere, ellerini kapıya, gittikçe temposu (artan, çoğalan, hızlanan) birer çekiç gibi vuruyordu.

3. Üst kat, yalının asıl (iyi, güzel, hoş), (ferah, ışıklı, aydınlık, neş'eli), (gönül alıcı, rahatlık verici, ferah) ve hulya verici kısmı idi. Hasır (kaplı, örtülü, döşeli) geniş bir sofadan, kapıları ekseriya (açık, açılmış) duran (büyük, geniş) ve denize doğru (çıkık, uzanmış) iki odanın pencereleri ötesinden Boğaz'ın (göz kamaştıran, güzel, ışıklı, parıldayan) mavi suları görünürdü.

C. Aşağıdaki cümlelerde sıfatlardan bâzıları kaldırılmıştır. Parantez içerisine, mânaya uygun sıfatları yazınız:

1. Gayet (ve) alnını ( ) parmaklarıyle tuttu. ( ) müddet düşündü.

2. ( ) gökte bir hizaya sıralanmış üç yıldız vardı ki annemin her zaman parmağında taşıdığı ve yanyana ( ) pırlantadan yapılma yüzüğüne benzerdi.

3. Bu suyun kenarında arkaüstü yatıyor, ( ) yüzüyle, insanla alay eder gibi duran ( ) bir aya bakıyordu. İçinde ( ) bir kuyudan henüz çıkarılmışların huzuru vardı ve kafası bomboştu.

4. Soldaki evlerden birinin merdiveninde ( ) bir kedi gördüm. Herhâlde pek ( ) bir boğuşmadan postu dar kurtarmış... Gözleri yorgunluktan yumulu, çamurun renksiz rengine bürünmüş, ( )

tüyleri biribirine yapışmış, ağzı, kafası kan içinde... ( ) fakat ( )...

5. Bir âbide açılıyordu. Üzerini ( ) perde ( ) sıyrıldı. Güzel san'at eseri, ( ) gözlerimiz önünde yükseldi.

6. "Köyde iken, kuyruğu ( ) bir köpek bize musallat olmuştu; nereye gitsek, bizimle beraber gelirdi.,,

7. "Dışarda ( ) ve insana endişe veren bir ay aydınlığı vardı.,,

8. "Sesinde öyle ( ) bir hâl vardı ki itaat etmemek imkânsızdı. Durdum. Bastonumun elimde kalan parçası yere düştü. Bu kimdi? (,) pardösüsüyle, geceleyin ziya altında daha ( ) görünen ( ) saçları, ( ) sakalı ile hakikaten pek ( ) bir hayali, bir heyulâyı andırıyordu.,,

9. "Dışarda ( ) bir Şubat gecesi vardı. ( ) bir rüzgâr, ( ) pencerenin örtülmüş kapaklarına çarpıyordu. Ortadaki (,) masanın etrafında yine kaba, ( ) sandalyalar duruyordu.,,

10. "Yolun kenarındaki kayanın üstüne küfesini koydu. Ellerini, belindeki ( ) kuşağın ön tarafına soktu. ( ) göğsü, (,) baldırları ile bir kuvvet âbidesi vazıyetinde durdu. ( ) kaşları altında ( ), ağır dönen gözlerinden fırlayan nazarları ile Marmara'nın dalgalarına, ( ) sahile, ( ) gökü, ( ) denizi ile, ( ) köpüğü renginde güneşinin ışığıyle mavi gözlü, ( ) saçlı bir kıza benzeyen (,) yurdunun taşına, toprağına derin derin baktı.,,

IV. ZARF

Ç. Zarf. Zarflar fiil, sıfat ve zarfların evveline gelerek bunların hâlini, vazıyetini tavsif ve ta'yin eden kelimelerdir. Sıfatlar, cümledeki mânasına göre zarf olur. Zarflar, fiillerin önüne geldikleri zaman, yapılan işin *zaman*ını *(dün, sonra, bugün, yarın, geçen sabah, henüz, o zaman, yazın, kışın, erken, geç geceleyin, dündenberi, bâzan, hemen, daha)*; mekânını, yâni işin yapıldığı *yer*i *(içeri, dışarı, karşı, uzak, yakın, ileri, bura, ora* v.s.) anlatmağa yarayan kelimelerdir. Zarflar, sıfat ve fiillerden önce gelerek işin ve vasfedilen şeyin *miktar*ını, *derece*sini *(çok, güzel, oldukça, eksik, çabuk, pekaz* v.s.); işin ne suretle, ne tarzda, nasıl yapıldığını *(ancak, birlikte, birdenbire, böyle, iyi, fena* v.s.) ifade eder. Bu hususiyetlerine göre zarflar zaman, mekân, mikdar, hâl (sûret) zarfları olmak üzre dörde ayrılır.

ç. 1. Zarfların Kullanılması. Bir kelimenin zarf mı, sıfat mı olduğu ancak cümle içinde kullanılış tarzına göre belli olur. Sıfatlar, isimden önce, zarflar ise sıfat, fiil ve zarflardan önce gelen kelimelerdir:

Bu gün eve her zamankinden *erken* geleceğim. *(zaman zarfı)*

O bir çeyreklik mesafe yorgun olduğum için gözümde büyüyor, çok *uzak* görünüyordu. *(mekân zarfı)*

Önümüzde yemyeşil tarlalar ufka *kadar* uzanıyordu. *(mekân ve mikdar zarfı)*

Heyecandan *sık sık* nefes alıyor, *kesik kesik* konuşuyordu. *(hâl zarfı)*

ç 2. **Zarfların Nevi'leri.** Sıfatlar gibi zarfların da mukayeseye, kuvvetlendirmeğe, küçültmeğe yarayan nevi'leri vardır:

O gün *önce* halam, daha *sonra* ablam, en *sonra* babam eve döndü. (mukayese zarfı)
Yağmurdan *sırsıklam* oldu. (pekiştirme zarfı)
Az sonra kapı vuruldu; *yavaşça* yerinden kalktı. (küçültme zarfı)

ç 3. **Zarfların Yapılışı.** Cümledeki mânasına göre, vasıflandırıcı sıfatlar ve isimler zarf hâlinde de kullanılan kelimelerdir:

Güzel konuşuyor.
Gece gündüz çalıştı.

ç 4. Bâzı kelimeler aslında zarftır *(erken, geç, ileri, öte, geri, bâzı* v.s.):

Tiren istasyona beş dakika *geç* geldi.

ç 5. Zarf hâlindeki bâzı kelimeler sıfatlara, fiil köklerine ekler ilâvesiyle yapılır (yavaş*ça*, arslan*casına*, alma*dan*, gelin*ce*, durmak*sızın*, vere*rek* v.b):

Türk askerleri Kore'de *arslancasına* döğüştü.
Üzüm üzüme *baka baka* kararır.

VAZİFE

A. Aşağıdaki cümlelerde *siyah* dizilen sıfat ve zarflardan tercih etmediklerinizi parantez içerisine alınız:

1. Üşüyen ellerini yorganın altına **içine** sokarak uyumağa çalıştı.
2. Ayağının **üzerine ucuna** basarak dolaşıyordu.
3. Başını **hızla hızlı içeri içeriye** çekerken pencereye çarptı.
4. Bu, Çamlıca sırtında ve denize **bakar bakan** eski tarzda ahşap bir evdi.
5. Onikisinden yirmibeşine kadar Sivas'ta, İstanbul'dan **uzak uzakta** yaşamıştı.
6. Lâkin çocuk, sesimi işitecek derecede **yakın yakında yakınlıkta** değildi.
7. Bahçe duvarının birkısmı, üzerine demir parmaklık konulmak için **alçakça alçacık** inşa edilmişti.
8. İçeriye **sessiz sessizce** girdi.
9. O zamana kadar tuttuğu her **iş iyi güzel** gitmişti.
10. **Beyazlaşan, beyazlaşmış** saçlarını **düz düzgün** taramıştı.

B. Aşağıdaki cümlelerde *siyah* dizilen sıfat ve zarflar vasıtasıyle mânaları değişen kelimelerin altını çiziniz:

1. Sarıyer ile Yenimahalle **arasında sapsarı, kupkuru** bir dağ vardır.
2. Şimdi **belki otuz, belki kırk** yaşında, tıraşı **uzamış,** lüzumundan fazla şişmanlayarak karın peyda **etmiş** bir adam...
3. **Parlak** ve cıvıl cıvıl ışıldayan **kara** gözleri vardı.
4. Gece saat **sekize doğru tepeden, kasık, ağlar gibi** bir zurna sesinin akşamın **sisli, hazin** karanlıklarını yararak bize **kadar** geldiğini işittik.
5. Arabacı **poturlu, kırmızı yüzlü, sarı bıyıklı, orta yaşlı** bir muhacirdi.
6. Çocukken sanırız ki oyunlar ve oyuncakların mevsimi **çabuk** geçer, hayat **gitgide** ciddileşir, insan **yaşlandıkca** uslanır.
7. Hasta arkadaşını **sık-sık** yoklamağı ihmal etmiyordu.
8. Kâğıtları **sımsıkı** tutan **beyaz** ellerinin tırnakları cilâsızdı.
9. Ona **akşam üzeri** rastladım. Sol eli kalçasında, **ezeli**

yoldaşları olan **dört-beş** kitap böğründe, sağ avucunu kulağına **siper ederek genç** ve **kimsesiz bir** vilâyet muallîminin dertlerini dinliyor, onu teselli ediyordu.

10. **Ey yeşil** tepe üzerine **inen** yıldız, ey gecenin örtüsü üzerindeki hüzün **dolu gümüş** gözyaşı; ardında **adım adım** kendisini **ta'kip eden** sürüsü ile **yürüyen çoban uzaktan** sana bakıyor.
11. **Şehrin** kıyısında, **ufacık bir** derenin kenarında, dalları suya sarkan **ihtiyar bir** söğüt ağacı vardı.
12. Genç ateşçi **beş** dakikada bir **sırsıklam** olan **beyaz** gömleğini çıkarıyor, sıkıyor, vücudunu kuruluyor, tekrar sıkıyor ve **sonra** giyiyordu. **Islak** saçları kıvrılmış ve **kordon kordon terli** alnına düşmüştü.
13. Kağnı tekerleklerinin **siyah** izlerini taşıyan yollar **beyaz** kar sahralarının ortasında bir ölü elinin **mor** damarları gibi **kıvrıntılar yaparak** uzuyordu.
14. Bu, bir tepe üstünde, **yontma** taşla yapılmış evleri ile **çok sevimli, çok güzel bir** kasaba idi. Geçen muharebenin kasırgası burada umulmaz bir **vahşetle** herşeyi yakıp yıkmıştı.
15. **Köpüklü** denizin **üstünde serseri** martılar uçuşuyor, yanımızdan **yelkenli bir** mavna geçiyordu.

C. Aşağıdaki örneklerde sıfatlar ve zarflar cümlede, yerinde değildir; bunları mânasını değiştirdiği kelimelerden önce kullanmak üzre, cümleleri yeniden yazınız:

1. Saatlerce yağmur dinmedi.
2. Bu apartmanın civarında üç esrarlı ve daima kapalı depodan başka birşey yoktu.
3. Arabamız birdenbire bir bakkal dükkânının önünde durdu.
4. Başımı pençereden yana çevirince içeri birisinin baktığını gördüm.
5. Gökler lekesiz, bulut parçası bir tek görünmüyordu.
6. Bereket versin ki pek seyrek onunla konuşuyoruz.
7. Ahmed Çavuş, bir daha bizim köye dönmedi.
8. Korkusundan nefes alamıyor, bir dıvar saati gibi kalbinin çarpıntısı işitiliyordu.

9. Sincabi dağlar, dağların arkasındaki gittikçe mavi, mübhem sisler koyulaşıyor, dağılarak yakınlaşan gölgeler gibi yükseliyordu.
10. Kuvvetle biribirlerinin ellerini sıktılar.
11. Sabaha kadar gözlerimi kapayamadım.
12. Tamamıyle küçük meydan dolmuştu.
13. Şaşkın şaşkın yüzüme bakakaldı.
14. Nihayet bu muradına erdi.
15. Burada serbestce, hiç olmazsa istediği kimselerle görüşebiliyordu.

Ç. Öğrenci yazılarından aldığımız aşağıdaki cümlelerde sıfatlar ve zarflar yanlıştır; cümleleri bu bakımdan, sıfat ve zarf mânasındaki kelimeleri yerinde kullanarak yeniden yazınız:

1. Etrafımızdaki manzarayı hayranla seyrediyorduk.
2. Türkler dik, mert bir millettir.
3. Birçok yazılar sansür altından geçiyordu.
4. Eve eşyanın nakli için ne vereceğini sordu; arabacı beş lira diyerek anlaşmış oldular.
5. Bir koyun bağırarak koşuyordu.
6. Tıramvayda târifi kaabil olmayan bir izdiham vardı; zorla pasomu gösterip bir şebeke bileti aldım.
7. Sebat etmem ve doğru çalışmam sayesinde ,bu işde muvaffak oldum, dedi.
8. Aynanın içinde yüzünü gördü.
9. Atatürk'ü nasıl sevmeyiz? Milletimizin uğradığı en zalim ve haksız günde her türlü tehlikeyi göze alarak ortaya atılmıştı.
10. Kızılay Bahçesi'nde ufak bir istirahat ettim.
11. Bu, Ömer Seyfeddin'in umulmadık bir netice ile nihayetlenen sağlam hikâyelerinden biridir.
12. İstikbalimizi genç nesle bağladığımız bir sırada, bunların böyle başıbozuk bir edebiyat yaratmalarına mâni olmak için acaba ne yapmak lâzımdır?
13. Buraları öğleleri hayat çok durgundur; fakat akşam üzeri olunca işten dönen kimselerle, satıcılarla, çocuklarla sokaklar dolar.
14. Hamamönü semti Ankara'nın önemli semtleri içine girer.
15. Burası, bağlı bahçeli evlerle kaplı bir yerdir.

V. EDAT

D. Edat. Edatların başka kelimelerden farkı, tek başına mânaları bulunmamasıdır. Edat, bir kelimenin veya kelime guruplarının cümlede biribiriyle münasebetini göstermeğe yarar. Edat, başka kelimelerle münasebetini te'min ettiği kelimeden sonra gelir:

Tehlikeyi önceden sezmiş *gibi,* bu işe râzı olmadılar.
Başka eve taşınmak, onlar *için* huylarını değiştirmek *kadar* güç ve tatsız geliyordu.
Anlattığına *göre,* o işi bir haftadan önce bitiremez.

d 1. Edatların Kullanılması. Edatlar, diğer kelimelerle münasebetini ta'yin ettiği kelimenin *mücerret (yalın); e, de, in, den* hâllerinden sonra kullanılır:

Yaşının küçük olmasına rağmen, ailesini büyük bir adam *gibi* düşünüyordu. (ismin mücerret hâlinden sonra)
Dut ağac*ının altına* serdiği hasır*ın üstünde* yazın yağmursuz günlerde sabahtan akşama *kadar* oturuyordu. (ismin *in* ve *e* hâlinden sonra)
Akşam namazını kıldık*tan* sonra evceğizine dönerdi. (ismin *den* hâlinden sonra)
Sene*de ancak* bir-iki defa ele geçirdiğim bu fırsattan istifade edememiştim. (ismin *de* hâlinden sonra)

2. Bâzı kelimeler umumiyetle edat olarak kul-

lanılır*(için, kadar, değil, göre, gibi, yine, ile, üzre, ilken, bile* v.s.) :

O günkü hâdiseler *bile* onda bir iz bırakmamıştı.
Askerler, onun kahramanlık hikâyelerini dinlemek *üzre* etrafında toplandılar.

3. Zarf, sıfat, isim olan kelimeler, cümledeki mânasına göre edat olarak da kullanılır *(öte, beri, aşağı, yukarı, sonra, karşı, doğru, başka, alt, ön, arka, yan* v.s.) :

Biraz hava almak için kırlara *doğru* yürümeğe karar verdi.
Arkadaşları ona *karşı* çok iyi hareket ediyorlardı.
Ahmed, *önündeki* kitabın sayfalarını çevirmeğe başladı.
Hayatta annesinden *başka* yakını yoktu.

4. Bâzan kelimeler ek alarak edat mânası ifade eder; ile edatı *le* eki şeklinde kullanıldığı gibi, *ce, cesine* ekleri alan kelimeler de, cümlede diğer kelimelerle olan mâna münasebetine göre edat vazifesini görür:

Kenara çıkan bölükler, ellerinde al bayrak*larla* kal'aya doğru ilerliyorlardı.
Neticenin neye varacağı Ahmed'*ce* artık malûmdu.
O işin *dostcasına* halli için, artık imkân kalmamıştı.

VI. RABIT (BAĞLAÇ)

E. Bağlaç. Kelimeleri, kelime guruplarını, ibâreleri, cümleleri biribirine bağlayan kelimeler *bağlaç*tır:

Câmi *ile* kahvenin arasında iri çakılları aşan dere, köpürerek akıyordu.

Bir adamın onun kulübesine doğru geldiği belliydi; *çünkü* o yol başka bir yere çıkmazdı.

e 1. Bağlaçların Kullanılması. Bağlaçlardan birkısmı biribirinin neticesi olan, biribirini kuvvetlendiren fikir guruplarını, cümleleri bağlamaya yarayan kelimelerdir *(çünkü, dolayı, zira, sanki, hattâ, bile, ki, hem, ise, gûyâ, şâyet, gerek, ve* v.s.):

İnat etmeyip çalışmağa başlarsa sürüsü çoğalacak, ağılı büyüyecek, *hattâ* birgün civar merâların sahibi olacaktı.

Fazla düşünmedim; *çünkü* başka bir muhakeme bu kararımı gevşetebilirdi.

2. Bâzı bağlaçlar ibare ve cümlelerdeki aynı, mukayese edici, şart mânalarını ifade eden fikirleri bağlamağa yarar *(ne, gibi, gerek, hem, dahi-da, ile,* v.s.):

Benim *gibi,* onun *da* aklı bu işe yattı.

Ne İzmir'i, *ne* Bursa'yı gördüm.

3. Bağlaçlardan bâzıları biribirine aykırı, biribirinin aksi fikirleri içine alan ibare ve cümleleri bağlamağa yarayan kelimelerdir *(amma, bununla beraber, buna rağmen, halbuki, fakat, lâkin* v.s.):

O kitabı satın almak istemiş, *lâkin* fiyatının çok yüksek olduğunu görünce vazgeçmek mecburiyetinde kalmıştı.

Biribirimize herşeyden bahsederdik; *fakat* her ikimizde de varlığımızın derinliklerinde gizli kalmasını istediğimiz sırlar vardı.

NOT. Bağlaçlarla bağlanan iki tam cümle arasında daima noktalı virgül işareti kullanınız; *çünkü* bu işaret cümle bitip fikir bitmediği zaman kullanılır. Bağlaçlar, bir önceki cümlede bulunan fikrin, müteâkip cümlede aynı veya zıddı vasıtasıyle devamına işarettir:

Yanlış-Onun hakkında dostlarından, yakınlarından hiçbiri tam bir isabetle hüküm verememişti. *Hattâ* kendisi bile...
Doğru-Onun hakkında dostlarından, yakınlarından hiçbiri tam bir isabetle hüküm verememişti; *hattâ* kendisi bile...

Cümle bitmediği zaman bağlaçlardan önce noktalı virgül kullanmayınız (Bk., 13a.-13f):

Yanlış-Recaîzade Ekrem'in; *hattâ* Muallim Nâcî'nin lisanın, nazmın türlü inceliklerinde eşine pekaz tesadüf olunur bir üstad olduğunda şüphe yoktur.
Doğru-Recaîzade Ekrem'in, *hattâ* Muallim Nâcî'nin lisanın, nazmın türlü inceliklerinde eşine pekaz tesadüf olunur bir üstad olduğunda şüphe yoktur.
Yanlış-Etrafına dikkatle bakıyor; *fakat* aradığı şeyi göremiyor*du*.
Doğru-Etrafına dikkatle bakıyor, *fakat* aradığı şeyi göremiyor*du*.

Bağlaçlarla başlayan cümleler bir evvelkinin devamı olduğundan, *bununla beraber, zira, çünkü, halbuki, fakat* v.b. kelimelerle paragraf başlamayınız.

VAZİFE

Aşağıdaki cümlelerde edat ve bağlaçlar yanlış kullanılmıştır. Bu edat ve bağlaçların altını çizdikten sonra, cümleleri, bu bakımdan düzelterek yeniden yazınız:

1. Mahallemizin halkı ekseriyetle me'murdur; fakat diğer geri kalanı ise esnaftır.
2. Samanpazarı oldukça geniş bir yer olmakla beraber, biribirine âdeta kaynaşmış olan evleri ile dikkati çeker.
3. Millî birliği sağlam ve kuvvetli olan milletler istikballerini, refah ve saadetlerini korumağa muktedirdir; bunun için milli birliğin nasıl teşekkül ettiğini izah edelim.
4. Ne zaman barış yapılıp memleketine dönünce, bütün istekleri yeniden canlandı.
5. Naturalistler nezih olayları, nezih muhitler kadar nezih olmayan vak'a ve muhitleri de ele almışlardır; meselâ bu parçada anlatılan vak'a bir kedinin ölümü ve defnedilişi gibi basit bir vak'adır.
6. Bahsettiğim şeyler ne onu, ne de ötekini alâkadar etmedi.
7. Sokağın bir başında inşaat varsa, öbür başından top oynayan çocukların gürültüsü duyulur.
8. Yarın millî piyango biletleri çekilecek; fakat hâlâ bir bilet almadınız mı?
9. Aklından geçenleri söylememesi ile beraber, her hâlinden ne demek istediği anlaşılıyordu.
10. Neticeyi tahmin ediyorduk; lâkin o ise âkıbetinin fena olacağını düşünemiyordu.

VII. NİDÂ (ÜNLEM)

F. Nidâ seslenme, çağırma demektir; tabiat seslerini taklide, düşünce ve hislerimizi seslenme suretiyle ifadeye, birini çağırmak için seslenmeğe yarayan kelimeler *nidâdır.*

f 1. Tabiatte mevcut sesleri *(şırıltı, uğultu, vızıltı, tak tak, gümbür gümbür, gürlemek, çağlayan* v.s.) ve kuvvetli heyecanları ifadeye yarayan kelimeler *(hey, aman, ey, eh, ah, of, haydi, yâ, â, vay* v.s.) aslında *nidâdır:*

Hey! O kadar hızlı gitme, yetişemiyorum!
Of!.. Bacağım, tutulmuş, kalkamıyorum.

f 2. İsimlerin mücerret hâli, hitaplar, zarflar, fiillerin emir sigası, sıfatlar cümledeki mânasına göre bir seslenmeği ifade eden kelimeler *nidâdır:*

Ağabeyim pencereden başını uzatmış, *"Ahmet!* Buraya *gel!„* diyordu.
Anneciğim! Lutfen saatinize bakar mısınız?
Çabuk, çabuk! Hemen içeri gel!
Nihayet ayağa kalktı; bağırarak sordu:
"Ne var canım!„
"Şu köpeği çağır, oğul! Parçalayacak beni!„

Cümlede seslenme mânası ifade eden kelimelerden, ibare ve cümlelerden sonra nidâ işareti (!) kullanılır (Bk., 15a-15ç.).

VIII. FİİL

G. Fiil. Bir işin, bir hâlin, bir hareketin oluşunu bildiren kelimeler *fiil*dir. Cümlede, bu işi, hareketi, oluşu meydana getireni gösteren kelimelere *fâil (özne)* deriz:

Ağaçlar yeşermeğe *başladı.*
Pencereden dışarı *baktı.*

g 1. *Fiillerde Mâna.* Fiiller cümlede anlatmak istedikleri mânaya göre *müteaddî* veya *lâzım* (geçişli, geçişsiz) olur. Fâilin yaptığı iş, cümlede başka şeye te'sir ediyorsa, cümlenin fiili müteaddîdir; aksi hâlde fiil *lâzım* mânasındadır:

Dokuz senedenberi bu arkadaşını ilk defa *görüyordu.* (müteaddî, geçişli)
Ellerini temiz bir havlu ile *kuruladı.* (müteaddî)
Pencereden dışarıyı seyretmeğe başladı. (lâzım, geçişsiz)
Hastalandığı için, o gün bir yere gitmedi. (lâzım, geçişsiz)

g 2. *Masdar.* Masdarlar bir işi anlatan, fakat bunun zamanını, kimin tarafından yapıldığını ifade etmeyen kelimelerdir. Masdarlar cümlede bir işin ve hâlin adı olan isim mânasında kelimelerdir:

Daha mektebe başlamadan *okuma, yazma* öğrenmişti.
Kalemi *yontmak* için çakıyı eline aldı.
Daha fazla *beklemek* istemiyordu.
Bizim için oraya *gidiş* pek kolay olmadı.

g 3. *Fiil Kökleri.* Masdar eki kaldırılınca geri kalan kelimelere *fiil çatısı* denilir. Kalmak-*kal,* okumak-*oku,* açılış-*açıl,* yazma-*yaz.*

FİİL KÖKLERİNDEN TÜREYEN KELİMELER

g 4. *İsim - Fiiller.* Bir işin, bir hâlin adı olan, fakat şahıs ve zaman bildirmeyen kelimeler isim - fiiller sınıfına girer.

a. Fiil köklerine, *mek-mak* eki getirilerek *isim - fiil* yapılır; bu şekildeki isim-fiillere *masdar* da denilir:

İstanbul'a *gitmek* için hazırlanıyordu.

b. Fiil köklerine *me-ma* eki getirilerek isim-fiiller yapılır:

Memleketimizde *okuma yazma* bilenlerin sayısı artmaktadır.

c. İsim-fiiller, fiil köklerinin sonuna *iş (ış, uş, üş)* eki getirilerek yapılır:

Eskişehir şeker fabrikasının *açılış* töreninde ben de bulundum.

ç. Az kullanılmakla beraber, *meklik-maklık* eki fiil köklerinin sonuna getirilerek yapılan isim-fiiller de vardır:

Biraz yüzüne güldünüz mü, *şımarmaklık* âdetidir.

İsim-fiillerin, diğer isimler gibi *i, e, de, den, in* hâlleri, müsbet ve menfî şekilleri vardır *(gitmeği, gitmeğe, gitmekte, gitmekten, gitmenin, gitmeme):*

Bir yere *gitmemeğe,* bulunduğu yerde *kalmağa* karar verdi.
Gülüşünde bir istihza mânası gizli idi.

g 5. *Sıfat-fiiller.* Müsbet, menfî şekilleri bulunan, bir zaman mânası da ifade eden kelimelerdir; sıfatlardan bu bakımdan ayrılırlar. Fiiller gibi üç zamana bağlıdırlar:

1. *Mâzi* şeklinde *sıfat-fiiller,* fiil köklerine *dik, miş (dık, dük, duk, mış, muş, müş)* eki getirilerek yapılır:

Orada *tanıdık* hiç kimseyi görmedim.
Çocukluğunun geçtiği o evi gezmek, *geçmiş* günleri yeniden yaşamak istiyordu.

2. *Hâl* şeklinde *sıfat-fiiller,* fiil köklerine *n, z, r, ci (cı cu, cü)* ekleri ilâvesiyle yapılır; fiil kökünün son harfi sesli, veya sessiz olduğuna göre, ekle kök arasına, kelime sessiz harfle biterse sesli bir harf getirilir:

Baharın gönlümde *biriken* kokuları, bir hayat *fışkıran* tabiatın kudretini, bütün kudreti ile duyuruyordu.
Birçok engellerle, *geçilmez* dereler, *aşılmaz* dağlarla karşılaştı.
Bu *güler* yüzlü çocuğun gevezeliğinin bile insanı *sıkmayan, çekilir* bir hâli vardı.
Pertevsızın, eşyayı *büyültücü* bir hususiyeti vardır.

3. *Gelecek zaman* şeklinde *sıfat-fiiller,* fiil köklerine *cek, cak* eki getirilerek yapılır:

Unutmamak için, *alınacak* şeyleri, *yapılacak* işleri not defterine yazdı.

g 6. *Zarf-Fiiller.* Fiil köklerine ekler getirerek yapılan zarf mânasındaki kelimeler, sıfat-fiillerden farklı, bir zamana bağlı değillerdir. İsim-fiiller (masdarlar) ve sıfat-fiiller gibi menfî, müsbet şekilleri olduğundan zarflardan ayrılırlar.

Zarf-fiiller, cümledeki mânalarına göre, *bağ, hâl, zaman, sebep* ve *mukayese* ifade eden zarflar olmak üzre kısımlara ayrılır.

1. Fiil köküne *ip (ıp, up, üp)* eki getirilerek yapılan *bağ zarfları,* esas işin bağlı bulunduğu başka işi de anlatmağa yarayan kelimelerdir:

Arkadaşına hemen bir mektup *yazıp* postaya verdi.
Uzun zamandır su yüzü görmeyen çiçekler *kuruyup* dökülmüştü.

2. *Hâl zarfları,* esas işe refakat eden bir başka işi anlatır (durarak, dura dura, dururken, duracakken v.b.):

Sesini *yavaşlatarak* anlatmağa başladı.
Aradığımız evi nihayet *sora sora* bulduk.

3. Cümlenin esas fiilinin *zamanını,* bir başka zamana bağlamağa yarayan zarf-fiiller başlangıç, devam, sona erme gibi mânalar ifade eder (okuduğunda, okur okumaz, okuyalı, okuyalıdanberi, okuyunca, okuduktan sonra, okuduğu zaman v.b.):

Otobüsten *iner inmez* çantasını unuttuğunu hatırladı.

• Bu işi ona *danışmadan* yapamam.

Kalemi eline *alınca, yazarken* elinin titrediğini farketti.

Gramere *çalıştıktan sonra* okuduğumu daha iyi anlıyorum.

Havalar *ısınalı* nezleden kurtuldum.

4. *Sebep zarfları,* işin ne sebeple meydana geldiğini anlatmaya yarayan kelimelerdir (verdiğinden, verdiği için, vereceğinden dolayı, vermesi için, vermesinden):

Onu *gördüğü için* memnundu.

Kendisine birşey *sorulmadığı için* sustu.

Saati, kurmağı *unuttuğundan dolayı* durmuştu.

5. *Mukayese* mânasındaki zarf-fiiller, cümlenin esas fiili ile kendilerine ait işi sayı ve mâna cihetinden karşılaştırmağa yarayan kelimelerdir *(aldığı gibi, alacağınız kadar, almış gibi, almıyor gibi, alır gibi, alıyormuşcasına* v.b.):

Gözlerinde *anlamıyor gibi* bir mâna vardı.

Elinizden *geldiği kadar* sabretmeğe çalışınız.

Bir ses duymuşcasına dinlemeğe başladı.

Katılasıya gülüyordu.

g 7. *Fiil Köklerinden Türeyen Fiiller.* Fiil çatısına ekler ilâvesiyle *meçhul, müşarekct (işdeşlik), mutâvaat (dönüşlii), müteaddî, menfî* fiiller teşkil edilir.

1. *Basit* yâni hiçbir ek almamış olan fiil kökleri *malûm* fiillerdir ve bunların, cümlede zikredilsin edilmesin bir fâilleri vardır:

Çocuk hem korkusundan, hem can acısından ağlamağa *başladı.*

2. *Meçhul* fiillerde işin kimin tarafından yapıldığı belli değildir. Bu cins kelimeler, fiil köküne *il (ıl, ul, ül); a, e, u, ü, ı, y* harflerinden biriyle biten fiil köklerine *n* eki getirilerek yapılır *(kesilmek, çizilmek, bilinmek, istenmek, aranmak, korunmak, giyinmek):*

Nehrin üzerinden küçük bir tahta köprü ile *geçiliyordu.*
Yollar *yapılıyor,* dükkânlar ta'mir *ediliyordu.*
Câmide bugün Mevlid *okundu.*
Kaybolan çocuk hakkında polisten yardım *istendi.*

3. *Müşareket (işdeşlik)* fiilleri, işin birden fazla kimse tarafından yapıldığını gösteren kelimelerdir; fiil köküne *ş* (sessiz harfle bitenlere *iş, ış, uş, üş, aş, eş)* ilâvesiyle müşareket fiilleri teşkil olunur:

Kırlangıçlar *uçuştu.*
Yıllardır *görüşmemişlerdi;* biribirlerine *kavuştukları* zaman sevinçlerinden *ağlaştılar.*

4. *Mutâvaat (dönüşlü)* fiillerinde, yapılan iş, fâil üzerinde toplanır. Bâzı fiiller aslında işin fâil üzerine döndüğünü ifade eder:

Yorgunluktan, uykusuzluktan boyuna *esniyordu;* yatar yatmaz *uyudu.*

Fiil köklerine sonu sesli harfle bitenlerde *n,* sessizle nihayetlenenlerde *n*'den önce sesli bir harf getirilerek mutâvaat ifade eden kelimeler teşkil edilir:

Akşamları işinden döner dönmez *soyunur,* mevsimine göre sıcak veya soğuk su ile *yıkanır,* pijamasını *giyinirdi.*

5. *Müteaddî (geçişli, oldurgan)* fiiller, mutâvaat fiillerinin aksine, işin o kimse tarafından yapılmayıp, bir başkasına gördürüldüğünü anlatan kelimelerdir; iş, başkası tarafından yapılmıştır. Fiil köklerinin sonuna *t, dir, r,* (Sonu sessiz harfle biten köklere, bu eklerden önce sesli harfler getirilir) ilâvesiyle müteaddî fiiller teşkil edilir:

Müşterinin tatlı sözleri dükkâncıyı *şaşırttı.*
Geçen bir taksiyi eliyle işaret ederek *durdurdu.*
Kahvedeki köylülerden biri kendisine gelen bir mektubu *okutuyor,* bir diğeri istida *yazdırıyordu.*
Çocuğunu, o gün her zamandan erken *yatırmıştı.*

6. Fiillerde menfîlik, birşeyin oluşunun aksini ifadeye yarayan kelimeler anlamına gelir; fiil köklerine *me-ma* eki getirilerek yapılır:

Herşeyin çirkinliğini, fenalığını araştıran bed-bînlerden *olmayın!*

Mutâvaat ile meçhul fiiller biribirine benzediğinden, bunları karıştırmamak için cümledeki mânalarına dikkat ediniz:

Zavallı adam kaybettiği kâğıdı bulamıyor, kitapların içine bakıyor, durmadan *arıyordu.* (mutâvaat)
Şübheli şahısların evleri *arandı.* (meçhul)
Otobüs beklemek için on dakika *dikildi.* (mutâvaat)
Ağaç bayramı münasebetiyle memleketimizin birçok yerlerinde fidanlar *dikildi.* (meçhul)

g 8. **Fiillerin Çekimi.** Fiil kökleri, işin ne zaman yapıldığını, ifade tarzını, işi yapan şahsı veya şeyi, işi meydana getirenlerin sayısını anlatan ekler alarak *zaman,* ifade *tarz*'ı, *şahıs*ları ve *şahıs sayısı*nı göstermek üzre dört türlü mâna kazanır. Fiillerin bu dört mânayı ifade ederek aldıkları şekillere fiil tasrifi (fiil çekimi) denilir. Dilimizde, fiil köküne önce *zaman,* sonra *tarz,* daha sonra *şahıs* ve *şahıs sayısı*nı bildiren ekler gelir; fiiller, köklerine ilâve olunan bu eklerin değiştirdiği mânaya göre kısımlara ayrılır.

g 9. **Zaman.** Fiilin zamanı, işin cereyan ettiği zaman bölümünü bildirir. Yapılan veya olan işler, biribirinden farklı, müayyen üç zamana bağlıdır: Geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman.. Bununla beraber her iş, mutlaka bu üç zamandan birinde cereyan etmez; geçmişte başlayan bir iş, hâlde devam edip, gelecekte sona erebilir. Dilimizde *mâzi, hâl, istikbal*'den başka bir de *geniş zaman* mânası ifade eden fiiller vardır.

1. *Şuhûdî mâzi (Di'li geçmiş).* Fiil köküne *di*

(dı, du, dü) eki getirilerek yapılan kelimeler şuhûdî mâzi'dir; geçmiş zamanda gözümüzle gördüğümüz, müşahede ettiğimiz, veya görmüş kadar emin olduğumuz bir işi ifade için bu cins fiilleri kullanırız:

Kardeşim, Ziya Gökalp'in *Altun Işık*'taki masallarını oku*du*.

2. *Naklî Mâzi (Miş'li geçmiş)*. Fiil köküne *miş (mış, muş, müş)* eki getirilerek teşkil olunan kelimeler, işin evvelce farkına varılmadan meydana geldiğini, veya bunun başkasından işitildiğini anlatır:

Kardeşim, Ziya Gökalp'in *Altun Işık*'taki masallarını oku*muş*.

3. *Hâl*. Fiil köküne *yor* eki ilâvesiyle, yapılan veya olan işin şimdiki zamanda cereyanını anlatırız:

Kardeşim Ziya Gökalp'in *Altun Işık*'taki masallarını oku*yor*.

4. *İstikbâl*. Fiil kökûne cek-cak ilâvesiyle yapılan kelimeleri, işin gelecek zamanda vuku bulacağını anlatmak için kullanırız:

Kardeşim, Ziya Gökalp'in *Altun Işık*'taki masallarını okuya*cak*.

5. *Geniş Zaman (Muzârî')*. Fiil köküne *r* harfi ilâvesiyle yapılan fiiller her üç zamanı da içine alır:

Ziya Gökalp'in *Altun Işık*'taki masallarını her çocuk zevkle oku*r*.

g 10. Zaman Eki Almayan Fiiller. Bâzı fiiller zaman eki almaz; işin temennî edildiği, yapılması gerektiği, fâil'e ihtiyaç gösterdiği mânasını anlatan ekler alır. Emir sigası için, fiilin hâlini ifade eden böyle bir ek de kullanılmaz.

Emir. Fiil kökleri emir mânası ifade eder: Hocam, "Ziya Gökalp'in *Altun Işık*'taki masallarını *oku!*„ dedi.

İltizam (İstek) Fiili Sigası. İşin yapılmasını, olmasını kendi hisabınıza istediğinizi anlatmak için, fiil köküne sonu sesli harfle bitenlerde *ye-ya,* sessiz harfle nihayetlenenlerde *e-a* eki getirilerek yapılmış istek fiil sigası kullanınız:

> Ziya Gökalp'in, *Altun Işık*'ta mevcut Alp Arslan'ın temsilinde baş rolün kendisine verildiğini söyleyen kardeşime, "Allah muvaffak *eyleye!*„ dedim.

Vücûbî (Gereklilik) Sigası. İşin yapılmasını, olmasını, icabettiğini, gerektiğini ifade için, fiil köklerinin sonuna *meli, malı* ilâve edilerek meydana gelen gereklilik fiil sigası kullanırız:

> Çalışkanlık, yardım, sabır, dürüstlük gibi fikirler aşılayan, aynı zamanda bedii zevk de veren *Altun Işık*'taki masalları her çocuk *okumalı!*

Temennî (Dilek-Şart). Fiil köklerine getirilen *se, sa* eki, bir işin yapılmasına, olmasına bir başka işin şart koşulduğu mânasını anlatmağa yarar:

> Kardeşin, *Altun Işık*'taki masalları *okusa*

hem bedii bir zevk alır, hem de çalışkanlık, yardım, sabır, dürüstlük gibi meziyetler kazanmış olur.

Türkçe'de fiil köklerine ekler ilâvesiyle mâna değişikliği hâsıl eden dokuz fiil sigası vardır. Bunlardan beşi *(di'li* ve *miş'li geçmiş, hâl, istikbâl, geniş zaman),* işin cereyan ettiği zamanı; üçü *(istek, gereklilik, dilek-şart)* işi icabettiren hâli haber verir. Bu sebeple (emir fiili de dâhil) bu dokuz fiile *haber sigası* denilir.

g 11. Tarz Bir işin yapılış, veya oluşunu bâzı hususiyetlerine göre ifade şekline *tarz* denilir. Bir işin zamanını, meydana geliş hâlini mutlak surette bildiren *haber* fiillerinden başka, *hikâye, rivayet, şart* olmak üzre üç ifade şekli vardır; bunların üçü de *imek* masdarının köküne ekler ilâvesiyle yapılır.

1. *Hikâye Tarzı.* Bir işin eski bir zamanda meydana geldiğini anlatmak istersek, *imek* masdarının köküne *di'li geçmiş* eki ilâve ederiz: *İdi.* Bu siga, emir sigası hâriç sekiz sigaya da ilâve olunarak, fiil hikâye tarzında ifade olunur: *Okudu idi, okumuş idi, okur idi, okuyor idi, okuyacak idi, okusa idi, okuya idi, okumalı idi.* Zamanla bu tarzın telaffuzu daha ahenkli bir şekil almıştır: *Okuduydu, okumuştu, okurdu, okuyordu, okuyacaktı, okusaydı, okuyaydı, okumalıydı:* Kardeşim, *Altun Işık*'taki masalları *okuduydu.*

2. *Rivayet Tarzı.* Rivayet tarzı, bir işin meydana gelişini eski bir zamana bağlamakla beraber, hikâye tarzından farklı olarak bu işi vasıtalı bir bilgiye dayanarak ifade eder. Di'li geçmiş ve emir sigası dışında kalan yedi siganın da rivayet tarzı vardır; bu sigaların sonuna *imiş* eki getirilerek yapılır; bu ek,

miş şeklinde kullanılmaktadır: *Okumuşmuş, okurmuş, okuyormuş, okuyacakmış, okusaymış, okuyaymış, okumalıymış:* Kardeşim, *Altun Işık*'taki masalları *okumuşmuş.*

3. *Şart Tarzı.* İşin meydana gelişini bir başka şarta bağlayan bu tarz fiiller, *imek* masdarının *i* köküne *se* eki getirilerek yapılır: *İse.* İstek, dilek-şart, emir fiilleri dışındaki altı siganın şart tarzı vardır: *Okudu ise, okumuşsa, okursa, okuyorsa, okuyacaksa, okumalıysa:* Kardeşin, *Altun Işık*'taki masalları oku*duysa,* ona bir başka kitap vereyim.

g 12. Şahıs. İşi meydana getiren kimseye, veya şeye şahıs denilir. Fiil köklerine ilâve ettiğimiz zaman, hâl ve tarz bildiren eklere iyelik (mülkiyet) zamirleri ilâvesiyle işin kaçıncı şahıs tarafından meydana getirildiğini de anlatmış oluruz. Her siganın şahıs ekleri de alarak sıralanmasına *fiillerin tasrifi (Fiil çekimi)* denilir.

Birinci, ikinci, üçüncü olmak üzre üç şahıs ve bunların çokluk hâlleri vardır. Şahıs yerini tutan nisbet zamirleri fiil sigalarının sonuna getirilerek tasrif edilir.

Üçüncü şahıs ek almaz; bu esasen fiil sigasıdır. Her fiil sigası, tasrif edilmediği zaman teklik gösteren üçüncü şahıs demektir. Di'li geçmiş, dilek-şart, hikâye, şart sigaları sırasıyle *m, n, -, k, niz, ler;* mişli geçmiş, hâl, geniş zaman, rivayet sigaları *m, n, -, iz, siniz, ler* (İstek sigasında çokluk gösteren birinci şahıs *iz* yerine *lim* eki alır) nisbet zamiri ekleri alır. Emir sigası kısmen tasrif olunur: *-, -, in, -, in, (niz), sinler* ekleri alarak üçüncü ve çokluk gösteren beşinci, altıncı şahısları tasrif edilebilir. Fiil çekim cedveline bakarsanız, hangi fiillerin, hangi şahıs ekleri alarak tasrif olunduğunu daha iyi anlarsınız.

FİİL ÇEKİMİ

	ZAMAN GÖSTEREN SİGALAR					DİLEK GÖSTEREN SİGA (Kip) LAR			
	Di'li Geçmiş (Şuhûdî MAzî)	Miş'li Geçmiş (Nakli MAzî)	Şimdiki Zaman HAl	İstikbâl	Geniş Zaman (Muzâri')	Emir	İstek (İltizâmî)	Gereklilik (Vücûbî)	Dilek-Şart
HABER	Okudum Okudun Okudu Okuduk Okudunuz Okudular	Okumuşum Okumuşsun Okumuş Okumuşuz Okumuşsunuz Okumuşlar	Okuyorum Okuyorsun Okuyor Okuyoruz Okuyorsunuz Okuyorlar	Okuyacağım Okuyacaksın Okuyacak Okuyacağız Okuyacaksınız Okuyacaklar	Okurum Okursun Okur Okuruz Okursunuz Okurlar	Oku Okuyun — Okuyun] Okuyunuz] (Okusunlar)	Okuyayım Okuyasın Okuya Okuyalım Okuyasınız Okuyalar	Okumalıyım Okumalısın Okumalı Okumalıyız Okumalısınız Okumalılar	Okusam Okusan Okusa Okusak Okusanız Okusalar
HİKAYE	Okuduydum Okuduydun Okuduydu Okuduyduk Okuduydunuz Okuduydular	Okumuştum Okumuştun Okumuştu Okumuştuk Okumuştunuz Okumuştular	Okuyordum Okuyordun Okuyordu Okuyorduk Okuyordunuz Okuyordular	Okuyacaktım Okuyacaktın Okuyacaktı Okuyacaktık Okuyacaktınız Okuyacaktılar	Okurdum Okurdun Okurdu Okurduk Okurdunuz Okurdular	— — — — — —	Okuyaydım Okuyaydın Okuyaydı Okuyaydık Okuyaydınız Okuyaydılar	Okumalıydım Okumalıydın Okumalıydı Okumalıydık Okumalıydınız Okumalıydılar	Okusaydım Okusaydın Okusaydı Okusaydık Okusaydınız Okusaydılar
RİVAYET	— — — — — —	Okumuşmuşum Okumuşmuşsun Okumuşmuş Okumuşmuşuz Okumuşmuşsunuz Okumuşmuşlar	Okuyormuşum Okuyormuşsun Okuyormuş Okuyormuşuz Okuyormuşsunuz Okuyormuşlar (Okuyorlarmış)	Okuyacakmışım Okuyacakmışsın Okuyacakmış Okuyacakmışız Okuyacakmışsınız Okuyacakmışlar (Okuyacaklarmış)	Okurmuşum Okurmuşsun Okurmuş Okurmuşuz Okurmuşsunuz Okurlarmış	— — — — — —	Okuyaymışım Okuyaymışsın Okuyaymış Okuyaymışız Okuyaymışsınız Okuyaymışlar	Okumalıymışım Okumalıymışsın Okumalıymış Okumalıymışız Okumalıymışsınız Okumalıymışlar	Okusaymışım Okusaymışsın Okusaymış Okusaymışız Okusaymışsınız Okusaymışlar (Okusalarmış)
ŞART	Okuduysam Okuduysan Okuduysa Okuduysak Okuduysanız Okuduysalar (Okusaydılar) (Okudularsa)	Okumuşsam Okumuşsan Okumuşsa Okumuşsak Okumuşsanız Okumuşsalar (Okumuşlarsa) (Okumalarmış)	Okuyorsam Okuyorsan Okuyorsa Okuyorsak Okuyorsanız Okuyorsalar (Okuyorlarsa)	Okuyacaksam Okuyacaksan Okuyacaksa Okuyacaksak Okuyacaksanız Okuyacaksalar (Okuyacaklarsa)	Okursam Okursan Okursa Okursak Okursanız Okursalar (Okurlarsa)	— — — — — —	— — — — — —	— — — — — —	— — — — — —

g 13. Ek Fiil. Dilimizde eskiden *ermek* şeklinde kullanılan masdar, daha sonra *imek* şeklini almıştır. Bu masdarın eki kaldırılınca geri galan *i* fiil kökü tek başına kullanılmaz; ek bir fiil hâlini almıştır. Ek fiilin dört sigası vardır:

Di'li Geçmiş-*İdi, di*
Miş'li Geçmiş-*İmiş, miş*
Geniş Zaman-*m, dir*
Şart-*İse, se*

Ek fiil sigası isim, sıfat ve zamirlerin sonuna getirilerek onlara bir işin oluşunu, bulunduğu hâli ifade eden bir mâna, bir fiil mânası kazandırır:

Eve döndüğüm zaman saat beş*ti.*
Arkadaşım benden daha çalışkan*dır.*
Aradığın kitap bu mu*dur?*

EK FİİLLERİN ÇEKİMİ

Şahıs	Geniş Zaman	Di'li Geçmiş	Nakli Mâzi	Şart
Şahıs I., tek	İyiyim	İyiydim	İyiymişim	İyiysem
Şahıs II., tek	İyisin	İyiydin	İyiymişsin	İyiysen
Şahıs III., tek	İyidir	İyiydi	İyiymiş	İyiyse.
Şahıs I., çokluk	İyiyiz	İyiydik	İyiymişiz	İyiysek
Şahıs II., çokluk	İyisiniz	İyiydiniz	İyiymişsiniz	İyiyseniz
Şahıs III., çokluk	İyidirler (İyilerdir)	İyiydiler (İyilerdi)	İyiymişler (İyilermiş)	İyiyseler (İyilerse)

Ek fiilin menfî şeklini kullanmak istediğiniz zaman, ek'ten önce *değil* kelimesi getiriniz:

Oturduğumuz evin odaları büyük değil*dir.*

g 14. Fiillerin Soru Şekli. Bir hâlin oluşunu, bir işin meydana gelişini sormak için, fiillerin soru şek-

lini kullanırız. Ses uyumuna göre *mi, mı, mu, mü* soru eki, kelimeden daima ayrı yazılır. Mülkiyet zamirinin birinci şahıs *i* hâli ile, soru ekini imlâ bakımından karıştırmayınız:

Kalem*imi* kaybettim. (mülkiyet zamiri)
Sana hediye edilen o kalemi *mi* kaybettin; onu evde bırakmadığından emin *mi*sin? (soru)

Soru eki, fiil sigalarından bâzısında şahıs zamirinden sonra, bâzan önce gelir: *Okudun mu, okumuş musun, okuyor musun, okur musun, okuyacak mısın, okusan mı, okuyayım mı, okudun muydu, okumuş muydun, okuyacak mıydın, okur muydun, okusa mıydı, okumuşlar mıydı, okumamalı mıydım* v.b.

g 15. Birleşik Fiiller. Birden fazla kelimeden meydana gelen fiillere *birleşik (mürekkep)* fiil deriz. Birleşik fiillerden birkısmı, tek başına bir mâna ifade etmeyen, kendinden önceki kelimenin mânasını tamamlayan, *etmek, eylemek, kılmak, yapmak* v.b. kelimelerin bir başka kelime ile birleşmesinden meydana gelir; esas işi ifade eden birinci kelimedir. Yardımcı fiil, bu kelimenin siga, şahıs eki almasına, fiil hâlinde çekimine yardım eder:

Elinden geldiği kadar herkesi *himaye ediyordu.*

1. Yardımcı fiilden önceki kelime bir heceli ise, ' ile bitişik, aksi takdirde ayrı yazınız:

Yanlış - Büyükannemin birân evvel iyi olması için evde herkes *duaediyordu.*

Uşağına, kendisi eve dönünceye kadar beklemesini emr etti.

Doğru - Büyükannemin birân evvel iyi olması için evde herkes *dua ediyordu.*
Uşağına, kendisi eve dönünceye kadar beklemesini *emretti.*

2. Yardımcı fiilden önceki kelime, son harfi değiştiği takdirde, iki heceli de olsa beraber yazılır:

Yanlış - Bugün sizi görmem *icap ediyor.*
Bir kazâ, tirenin on dakika gecikmesine *sebep oldu.*
Doğru - Bugün sizi görmem icabediyor.
Bir kâza, tirenin on dakika gecikmesine sebeboldu.

3. Yardımcı fiillerden birkısmı, işin veya hâlin nasıl meydana geldiğini *tasvire yarar.* Bunlar, fiil köküne, *e, i (a, ı, u, ü)* harflerinden sonra hususî fiiller getirmek suretiyle yapılır:

a. Bir işin, bir hareketin mümkün olduğunu anlatmak için *yeterlik* (iktidar) mânası ifade eden *bilmek* yardımcı fiilini kullanınız:

Artık her zamandan daha rahat *uyuyabiliyordu.*

b. *Vermek* yardımcı fiili, işin veya hareketin kolaylıkla, çabucak yapılmasını anlatmağa yarar; bu cins kelimelere *tezlik fiili (ta'cil fiili)* denilir:

O beş katlı apartıman iki ayda *bitivermişti.*

c. *Kalmak, durmak, gelmek, görmek* yardımcı fiilleri, devam mânasını ifade eder:

Saat dokuza kadar *uyuyakalmışım.*
Sen *gidedur;* ben de geliyorum.
Mor sünbüllü, gonça güllü dağlarda,
Ferhad Şirîn'ini *bulagelmiştir.*

KÂTİBÎ

ç. *Yazmak* fiili, bir işin veya hâlin az kalsın meydana geleceğini bildirir; bu fiil, bugün pekaz kullanılmaktadır: *Soğuktan donayazdı* yerine, *soğuktan az kalsın donacaktı* deriz.

d. Çekim (tasrif) yardımcı fiillerini daima bitişik yazınız:

Yanlış - Aradığı ilâcı nihayet eczahanelerden birinde *bula bilmişti.*
Doğru - Aradığı ilâcı nihayet eczahanelerden birinde *bulabilmişti.*

e. *Olmak, bulmak* yardımcı fiilleri sıfat - fiillere ilâve edilince, işi veya hareketi geçmişte olup bitmiş *(İntiha fiili),* başlangıcından i'tibaren meydana geliş ve tekrarını *(İbtida fiili),* veya işin, hareketin meydana gelmesini niyet ve teşebbüs hâlinde *(Niyet fiilleri)* ifadeye yarar:

Öğle vakti eve geldiği zaman yemeği *hazırlanmış buluyordu. (İntiha fiili)*
Bir müddettenberi günlük gazeteleri bile *okumaz oldu. (İbtida fiili)*
Ne zaman ona *gidecek olsam,* ya bir misafir gelir, ya bir işim çıkar. *(Niyet fiili)*

Dinle sana bir nasihat edeyim
Hatırdan, gönülden *geçici olma*
Yiğidin başına bir iş gelince
Anı yâd illere *açıcı olma*

KARACA OĞLAN

VAZİFE

A. Aşağıdaki cümlelerde hangi fiillerin geçişli, hangilerinin geçişsiz olduğunu, sondaki parantez içerisine yazınız:

1. Yemekten sonra, arkadaşımla güverteye çıktık. ( ).
2. Ali Bey, arkadaşlarına şöyle bir baktı, selâm aldı ve gülümsedi. ( ).
3. Kumral genç de dâhil olduğu hâlde hepsi, garsona, yemeği yarım saate kadar hazırlamasını söylediler. ( ).
4. Yeni aldığı kitapları birer birer annesine gösteriyordu. ( ).
5. Sıcak, yorgunluk beni bitkin bir hâle getirmişti. ( ).

B. Geçişli ve geçişsiz fiilleri ihtiva etmek üzre beşer cümle yazınız.

C. Aşağıdaki cümlelerde bulunan isim-fiillerin altını çiziniz. Fiil köklerine dikkat ederek, bunların nasıl yapıldığını düşününüz:

1. "Hiç bilmediğim, tanımadığım bu üç zabitin gidişi, benim yüreğime bir dost ayrılığının firkati gibi birşey bıraktı. Saatlerce, oturduğum yerde öyle melûl melûl kalmıştım.„
2. "Bir-iki gündenberi cephenin nasıl çözüldüğünü gözle görmek mümkündür. Haymana ve Sivrihisar havalisini geçen bütün yollardan bulanık bir muhaceret seli akmağa başladı.„

3. "Top sesini çok yakından işittiğim olmuştur. Topların bi'zzat kendilerini görmüşümdür. Siperlerin öte yakasından, her atılışlarında kara ve uzun boyunlarının nasıl inip kalktığını bilirim ve havada, nasıl kocaman bir patiska yırtılışı sesi çıktığını da bilirim. Gerçi benim sağ kolumun kesilmesi bir kurşun yüzündendir; fakat, kaç defa top mermileri başım üstünden aştı; sağımdan solumdan geçti ve kaç defa şarapnel yağmuru altında kaldım; amma, bunların hiçbiri bana şu, uzaktan uzağa, derinden derine işittiğim uğultular kadar dehşet ve heyecan vermedi.,,

Ç. Muhtelif isim - fiilleri kullanmak üzre beş cümle yazınız.

D. Aşağıdaki cümlelerde mevcut sıfat-fiillerin altını çiziniz. Fiil köklerini bularak, bunların nasıl yapıldığını düşününüz:

1. "Serin bir rüzgâr, yağmurun fısıltısını çoğaltarak esiyor, üstümüzde siyah bir çadır gibi açılan çam dalları titriyordu. Anadolu'nun bu yalçın ufuklu, bu boş, bu kayalık, bu korkunç tarafı, Bozdağı'na giden bu ıssız yol eskidenberi bir eşkıya uğrağı idi. Ben, tenha bir geçidin gizli bir köşesinde uyuyan küçük bir köyde doğdum; Ger Ali'nin, Köroğlu'nun koşmaları, Develi'nin, Çellav'ın menkabeleri içinde büyüdüm. Bilmem onun için mi, eşkıya hikâyelerini dinlemeği pek severim...,,
2. ".. Yine durdum. Önüme baktım. Mevki pek müşküldü. Gülünç olmamak lâzımdı! Ben şiş, iğne, silâh filân sanıyordum. Arananın hem canlı, hem yürüyen birşey olduğunu anlayan müşteriler, berberler müteredditadımlarla yaklaşıp eğiliyorlar, berberin yakasına bakıyorlardı. Ben, aldandığı şeyin birden farkına varan kurnazlara mahsus bir sükûnla başımı salladım. Evet, bu bir "bit,, olacaktı... Küçük bir bit.. Fakat büyük ölüm! Bir tifüs ejderhası!.. Hemen daima felsefe yapmağa hazır kurulmuş bir makineye benzeyen "ukalâ dimağım,, muhakemeye başladı: İşte en cesur ruhlar bile mükavemet, mücadele edilmez bir düşman kar-

şısında cesaretini kaybediyordu. Yavuzvârî palabıyıklı, Karadağ tabancalı, Çerkes kamalı dev, şüphesiz bir sürü kurda, canavara, kaplana rastgelse böyle titremez, gözünü kırpmaz, hepsini keser biçerdi; amma bir kerre tifüs mikrobu vücudüne girerse ne yapabilirdi? Hiç, hiç...,,

E. Sıfat-fiilleri kullanmak üzre beş cümle yazınız.

F. Aşağıdaki cümlelerdeki zarf-fiillerin altını çiziniz. Bunların isimlerini cümlelerin sonundaki parantez içerisine yazınız:

1. Kapıda, çobanı suratı asık bir hâlde görünce şaşırdı. ( ).
2. "Buranın en birinci canbazı Hacı Hüseyin'dir. Sen tanımazsın; ihtiyar olduğu için evinden çıkmaz,,. ( )
3. Yarın sabahleyin kalkar kalkmaz köye gideceğim. ( )
4. "Sokakların inek, öküz, kaz kalabalığını geçip, kırlara doğru yürüdü. ( )
5. İşittiği sözlere hiç aldırmayarak ayağa kalktı; fakat sokağa çıkar çıkmaz içinde bir sıkıntı hissetmeğe başladı. ( )

G. Muhtelif zarf-fiilleri kullanmak suretiyle beş cümle yazınız; bunların adını her cümlenin sonuna, parantez içerisine kaydediniz.

H. Aşağıdaki cümlelerde fiil çatılarından türeyen fiillere rastlayacaksınız; bunların altını çiziniz. Sağdaki parantez içerisine, bu fiillerin adını yazınız ve nasıl yapıldıklarını düşününüz:

1. Neferler onu tuttular, kollarının bağlarını çözdüler. ( )
2. Kapının önünde bir otomobil sesi duyunca, bahçeye koşuştular. ( )

3. O gün kardeşime en yeni elbiseleri giydirildi, saçları tarandı; kendisi için alınan hediyeler verildi. ( )
4. "Yüzümü bir kızıllıktır kapladı, serin deniz rüzgârına rağmen yanaklarımın yandığını duydum; çehrem, muhakkak, çehrelikten çıkmış, lokanta camekânına konulmuş bir haşlama istakoza dönmüştü.„ ( )
5. Okuyup yazma bilmediği için, mektuplarını torununa okutuyordu. ( )
6. Biribirlerinin yüzüne bakarak, "Burada fazla kalmayalım„ dediler. ( )
7. Gayet memnundu; bunları babasına anlatmağa hazırlanıyordu. ( )
8. Verecekleri müsamere için roller ezberlenmiş, elbiseler, dekor için lüzumlu şeyler hazırlanmıştı. ( )
9. Damlar, ağaçlar, caddeler, her yer karla örtülmüştü. ( )
10. Pekiyi derece ile me'zun olan talebelere, Okul Aile Birliği tarafından kitap hediye edilmesi kararlaştırılmıştı. ( )

I. Fiil köklerinden türeyen muhtelif fiilleri kullanmak suretiyle on cümle yazınız.

İ. Muhtelif ek-fiilleri kullanmak üzre beş cümle yazınız.

J. Aşağıdaki cümlelerde kullanılan birleşik fiillerin altını çiziniz; imlâ bakımından yanlış yazılmış olan birleşik fiilleri düzeltiniz:

1. "Burada ne arıyorsun?„ diyenlere, gayet soğuk-kanlılıkla cevap veriyordu.
2. Mes'eleyi, o hususta bütün bildiklerini sayıp dökerek etraflıca izahetti.
3. Bu kelime, dudaklarından gayr-i ihtiyarî düşü verdi.
4. Pencereden başını uzattığı zaman, hiç sönmeyen bir liman fenerinin yeşil ve kızıl ışıklarını görebiliyordu.
5. "Fakat, benim sürüme ne oldu? Hani çoban nerede? Çoban Ankara'nın yalçın kayası üstünden sesleniyor, sürüyü toplamağa çalışıyor. Sana selâm ey mukaddes çoban, gazân mübarek olsun! Fakat günün birinde

sürünü topladığın zaman, ben onun içinde bulunabilecek miyim; hiç zannetmiyorum.„

K. Aşağıdaki cümlelerde bulunan çekimli fiillerin altını çiziniz. Parantez içerisine bu fiillerin adını yazınız:

1. "Sabır acıdır; fakat meyvesi tatlıdır.„
2. Sabr ile, koruk helva olur.
3. Ufuklara kadar uzanan geniş sahada ne bir ağaç, ne bir tutam ot, ne bir su parıltısı, ne bir bina görülüyor.
4. O gün, o hâdise dolayısıyle duyduğum teessür, hayatımın en derin iz bırakan hislerinden biri oldu.
5. Nâbizade Nâzım 1865'de doğmuş, 1895'de vefat etmiştir.
6. Evet, öyle söyledi idi.
7. Bırak Allah'ı seversen, böyle iş mi olur?
8. Onu hastahaneye yatıracak, tedavi ettireceklerdi.
9. Kurt, kuş uyur, düşman uyumaz derler.
10. Bu gürültüde bilmem ki nasıl uyuyayım?
11. Fikrini almak için, onu gidip derhal görmeliydi.
12. Havalar böyle yağışlı giderse, mahsul bol olacak!
13. Derslerimi hazırlayabilse idim, dün size gelecektim.
14. Beni uğurlarken ona, "Rahatsız olmayın!„ diyecekken, "Rahatsız etmeyin!„ deyiverdim.
15. Birinci gün gayet kolay bir muvaffakıyet kazanmışlar, fakat muharebe etmeksizin düşmanı yenmekten pek fazla tat duymamışlardı.
16. Bugün yağmur yağabilir; sokağa çıkarken muşambamı almalıyım.
17. Ben dünyaya geldiğim zaman, büyükannem hayatta değilmiş.
18. Düşünerek konuşmağı ve yazmağı âdet edininiz.
19. Siz anlatadurun; bu işle meşgulken de dinleyebilirim.
20. Bahçeye elma, armut, her cins ağaç diktirmişti.
21. Bu toplantıda, ileride nasıl hareket edeceklerini kararlaştıracaklardı.
22. Oraya buraya çarpa çarpa su taşıdığı kovaların dibi delinmişti.
23. Yakında işin bir hal yolunu buluruz, üzülme!

24. O şimdi, İstanbul'un bir lisesinde matematik hocalığı ediyordu.
25. Yarın İzmir'e gidecekmişsin, öyle mi?
26. Kapıcı, paketi postaya verdikten sonra hemen eve dönsün..

L. Aşağıdaki cümlelerde siyah dizilen fiillerden *zaman* bakımından yanlış olanları parantez içerisine alınız; diğerlerini hangi kaidelere dayanarak tercih ettiğinizi düşününüz:

1. Hiçbir zaman denizi bu kadar **özlemiyorum özlememiştim.**
2. Onun yazılarını yalnız ben değil, şu on senedenberi herkes zevkle **okumaktadır okuyor.**
3. Nazımdaki ahenk te'mini her mısra'da hece sayılarının aynı veya açık, kapalı hecelerin alt alta gelmesinden ibaret olsa idi, bu iş pek kolay **olurdu olmuştu.**
4. Yine bu sırada iki ay kadar süren bir yolculuğa **çıktım çıkmıştım çıkarım.**
5. Küçük yaşımdan başlayarak bu güne kadar tarihî eserleri okumaktan zevk **alırım alıyorum.**
6. Ne derlerse desinler, Edebiyat-ı cedide, Türk dili ve fikir hayatı için bir dönüm noktasıdır **idi.**
7. Bu son günlerin hâdiseleri onu sıkmaktan ziyade şaşırtan, güldüren şeyler **di dir.**
8. Yaptıracakları evin plânı için bugün-yarın bir mi'marla **görüştüler görüşeceklerdi.**
9. Size erken geldiğime ne iyi **ettim etmişim ediyorum.**
10. Arkadaşıma vermeği va'dettiğim kitabı çantama koymağı **unuttum unutmuşum.**
11. Geçmiş zamanlarda telefon olmadığından, postaların yavaş, nakil vasıtalarının iptidailiği yüzünden insanlar kendilerini biribirlerinden daha uzak gibi **görmüşlerdir görürlerdi görüyorlardı.**
12. Köyüne dönmek onun için imkânsızdı; orada bir karış bile toprağı **yoktur yoktu.**
13. Cemiyetimizin yükselmesi için, kahve köşelerinde işsizlikten, daha doğrusu tenbellikten ne yapacağını bilmeyen insanlara çalışma zevki **aşılarız aşılamalıyız.**

14. En ağır şeyleri kaldırabilen o, bu sandığı yerinden **kıpırdatamıyordu, kıpırdatamıyacaktı.**
15. Karşısındakilerin dinleyip dinlemediğini düşünmeden saatlerce **anlattı, anlattı durdu.**

M. Aşağıdaki cümlelerde *zaman* bakımından yanlış fiillerin altını çizerek, yanına doğrusunu yazınız:

1. İşte şimdi aynı manzarayı Orta-Anadolu'nun bu taşlık tepesinden gördüm.
2. O gün konferans yarım saat kadar önce başlardı.
3. Geçen perşenbe elime bir kitap alıp bahçeye çıkıyorum.
4. Yarın sabah çocuklar yemekleri ile kır gezintisine gidiyorlardı.
5. O günden sonra ona birkaç defa rastlıyorum.
6. İnsan, ahengi çabuk bozulan bir nevi canlı sazdır; türlü makam tutturuyor.
7. Bütün o eski zaman insanlarının âdetlerinden biri de, ev halkının şahsî bâzı eşyalarını saklamak için yukarı katlarda bir-iki sandık odası bulundurmuşlardı.
8. Sizlerden ayrıldıktan sonra vapurda birçok tanıdıklara rastlıyorum.
9. O zamanlar Beylerbeyi'nde oturduk.
10. Bu akşam içeriye girdiği vakit, babasını odasında geziniyor gördü.

N. Aşağıdaki cümlelerin sonundaki fiil köklerine gereken *tarz* ve *şahıs sayısı* eklerini ilâve ediniz (Fiil köklerinin son harfini, imlâ kaidelerine göre değiştirebilirsiniz):

1. Ufukta, yaklaşmakta olan bir fırtınanın alâmetleri gör ( ).
2. Kötü insanlar tenbel, abdallar dilsiz olsa idi, ne iyi ol ( ).
3. Bu dünyada mes'ut olmak için insan, ruhunun bâzı taraflarını felce uğrat ( ).

4. Tehditleriniz beni korkut ( ).
5. Size demedi mi ki bu işin hailini sonraya bırakmak, bir gün, bir saat, bir ân gecikmek çok tehlikeli ol ( ).
6. XVII. Asrın meşhur sazşâirlerinden Gevherî'nin nerede ve ne zaman doğduğunu bil ( ).
7. Herkesin dostu olanlar, hiç kimsenin hakikî dostu ol ( ).
8. Kapı birdenbire aç ( ).
10. O esnada, ürken atlar korkunç bir sür'atle koş ( ).
11. Arkadaşı kolundan tutmasa idi, az kalsın düş ( ).
12. Bana böyle bir teklifte bulunmağa nasıl cesaret et ( ).
13. Bugün ona rastlayabilirsem çok memnun ol ( ).
14. Sözümü kesme, bırak devam et ( ).
15. Anlat bakalım, bu mükâfata hak kazanmak için ne yap ( ).
16. Yalancı dostlar gezginci kuşlar gibi güzel mevsimde gelir, mevsim fenalaşınca git ( ).
17. İnsanlık ve merhamet ebedî ve hudutsuz bir borç ( ).
18. Eski zamanlarda ilmin izah edemediği hâdiselere, yâhut tabiî kanunlara mu'cize, hârika adı ver ( ).
19. Beş yıldanberi gurbette idi; artık köyüne gidip ihtiyar annesine bak ( ).
20. Geçenlerde Hüseyin Rahmi'nin bir romanını oku ( ).
21. Taksilerden birini, eliyle işaret ederek dur ( ).
22. Yağmur hâlâ sağanak hâlinde yağ ( ).
23. Verdikleri sözü tutarak saat beşte bul ( ).
24. Ankara'nın hâkim tepelerinden birinin üzerinde kurulmuş olan Keçiören, şehrin güzel semtlerinden say ( ).
25. Ali Hoca, köy halkından birine ait bir arsaya vaktiyle bir ev yap ( ).

O. Aşağıdaki cümlelerde fiiller yanlıştır. Bunların doğrusunu, sağdaki parantez içerisine yazınız:

1. Bir telefonum yok ki istediğim kimseyi arayabilsem. ( ).
2. Şimdi otobüs durağında beklemekteyim. ( ).
3. Ümitsizlik ve ölüm arasında kalan sayılı dakikaları açlık, susuzluk ve yakıcı sıcak bir kat daha yaklaştırmaktadır. ( ).
4. Bunlardan ileride bahsetmeğe fırsat bulurum. ( ).
5. Bugün gibi, o zaman da ikide bir meydana çıkan ve üç-beş nüshasıyle yeni yeni isimler müjdeledikten sonra kaybolan mecmualar, sanki bir yıldız yağmuru gibi iz bırakmayarak kaybolup gidiyorlardı. ( ).
6. Bir çeyrek sonra evde olurum, dedi. ( ).
7. Onun burada olmasına o kadar ihtiyacım vardır ki nihayet geldi. ( ).
8. Çocuklarla konuşmasını ve onlara anlatmasını sizin kadar iyi bilen bir insan görmüyorum. ( ).
9. Yakıcı bir şüphe içinde kıvrandığından, bütün gece gözünü kapamağa muvaffak olmamıştı. ( ).
10. Okumağı sevmek, hayatta hepimiz için mukadder olan can sıkıntısı saatlerini, doyulmaz zevk ve lezzet saatleri ile değişmektir. ( ).

II.

YAPI HUSUSİYETLERİNE GÖRE KELİME NEVİ'LERİ

Bir dilde mevcut kelimelerin hepsine birden *kelime hazinesi (Vocabulaire),* bu kelimeleri alfabe sırasıyle ihtiva eden kitaplara *lugat* denilir.

Türkçe kelimeler yapı hususiyetine göre *basit* (ev, adam, taş, kar, gel, gece, mor), *türemiş* (taşlık, gelin, gecelik, geceleyin, morarmak, geliş), veya *birleşik* (çıkmaz sokak, yüzüak, narçiçeği, kırık dökük, iş görmek, çoluk çocuk, başına buyruk) olmak üzre üç kısma ayrılır.

1. Basit Kelime. Kelimelerin, ekler çıkarıldıktan sonra geri kalan ve bir mâna ifade eden kısmı basit kelimedir: *Yatak, gözlük, sabahleyin, başkaca, morumsu* kelimelerindeki ekleri atarsanız geri kalan *yat, göz, sabah, başka, mor* kelimeleri, hiçbir eki ihtiva etmeyen, *basit* kök hâlinde kelimelerdir.

2. Türemiş Kelimeler. Türemiş kelimeler basit kelimelere, köklere ilâve olunan ekler vasıtasıyle teşkil olunur. Türemiş kelimelerde kökleri görebilir, ekleri ayırdedebilirsek, o kelimenin mânasını daha iyi kavramış oluruz. Türemiş kelimeler isim, sıfat, fiil, zamir, ünlem pek az da zarf mânasında kullanılan basit kelimelere ekler getirilerek yapılır.

a. *İsimlerden Türeyen Kelimeler.* İsim mânasında kullandığımız basit ve türemiş kelimelere *lik, ci, cik, ce, daş, aç* ekleri getirilerek yine isimler ya-

pılır; sonuna getirildiği kelimenin sesli harflerine göre bu eklerdeki sesli harfler de değişir: *Yağmurluk, haftalık, kömürlük, senelik, kömürcü, gelincik, Türkçe, Farsça, yoldaş, kolaç, bakraç, kıraç, anaç.*

İsimlere *a, sa, la, leş, r* ekleri ilâvesiyle fiil mânasında kullanılan kelimeler meydana gelir: Yaş*a*mak, sus*a*mak, başl*a*mak, taşl*a*şmak, taşı*r*mak.

İsimlerin sonuna getirilen *lı, sız, k, si* ve *msi, sal, ci* ekleri o kelimeye sıfat mânası kazandırır Yaş*lı*, uyku*suz*, sola*k*, acı*msı*, kut*sal*, ekmek*ci*, odun*cu*.

İsimlerin sonuna getirdiğimiz *n, leyin, la, ca, casına* ekleri ve ismin *e, de, den* hâlleri zarf mânasında kullandığımız kelimeler teşkiline yarar: Gündüz*ün*, akşamle*yin*, sevinç*le*, baba*ca*, babaca*sına*, oda*ya*, oda*da*, oda*dan*.

b. *Sıfatlardan Türeyen Kelimeler.* Sıfatlara *lık, cık, ca* ekleri ilâvesiyle isim mânasında kullanılan kelimeler meydana gelir: Yorgun*luk*, keskin*lik*, büyük*lük*, dargın*lık*, zavallı*cık*, ufak*ca*, deli*ce*.

La, al, r, laş, se, msa ekleri ile sıfatlardan fiiller yapılır: Sıcak*la*mak, kısa*l*mak, kara*r*mak, koyula*ş*mak, garib*se*mek, kötü*mse*mek..

Sıfatlara ilâve edilen *ce, cesine* ekleri ile zarf mânasında kullandığımız kelimeler türer: Yavaş*ça*, yavaş*casına*.

c. *Fiillerden Türeyen Kelimeler.* İsim ve sıfatlara göre fiillerden türeyen kelimeler dilimizde daha çoktur. Fiil köklerine ekler ilâvesiyle isim, sıfat ve zarf mânasında kelimeler meydana gelir.

Fiil köklerine getirilen *mek, me, ş, ti, inti, t, k, i, ç, c, geç, kaç, aç, gıç, ge, n, cek, m, r, gi* ekleri ile isim mânasında kullanılan pek çok kelime kazanmış oluyoruz: Git*mek*, git*me*, gidi*ş*, sığın*tı*, kalın*tı*, geçi*t*, taşı*t*, yata*k*, ele*k*, katı, çatı, kazan*ç*, süz*geç*, kıs*kaç*, dal*gıç*,

süpürge, gelin, kalın, yakacak, alım, giyim, yatır, keser, duygu, vergi v.s.

Korkak, tutuk, düşük, gülünç, sokulgan, çalışkan, seçgin, olgun, okumuş, söylenmedik, biter, biten, bitmez, bitecek, kapalı, yazılı, uysal gibi kelimelere dikkat ederseniz, bunların fiil köklerine, italik dizilen ekler vasıtasıyle yapılmış ve sıfat mânasında kullandığımız kelimeler olduğunu görürsünüz.

Zarf olarak kullandığımız düşünmeksizin, düşünmeden, düşününce, düşünerek, vurasıya gibi kelimeler, yine fiil köklerine ekler ilâvesiyle teşkil olunmuştur.

Az olmakla beraber, nidâ mânası ifade eden kelimelere, meselâ *da, la* eki ile fiiller, *di, ti* eki ile de isimler meydana gelmiştir: Patırdamak, oflamak, patırdı v.s.

Kelimeleri meydana getiren köklerle ekleri ayırdetmeğe çalışınız; kökleri görebildiğiniz takdirde o kelimenin mânasını daha iyi anlayabileceksiniz.

3. Birleşik (Mürekkep) Kelimeler. Ayrı mânada birden fazla kelimenin belli kaidelerle birleşerek meydana getirdiği ve yeni bir mâna ifade eden kelimelere *birleşik* kelime diyoruz. Gramerce muhtelif cins kelimeler, meselâ bâzan iki isim (deri kemik, tas tarak, alış veriş, derme çatma); iki sıfat (aygın baygın, kuru sıkı, akıllı uslu, boz bulanık, kanlı canlı, bu şu); zarflar (sabah akşam, gece gündüz, yaz kış, ileri geri, sağa sola); iki masdar (satmak savmak, asmak kesmek); bir isimle bir masdar (yüz bulmak, göz çıkarmak); isimlerin yalın ve *i, e, den* hallerinin yine masdarlarla birleşmesi ile (iş görmek, yüzü gülmek, göze gelmek, gözden düşmek); isim veya sıfatların etmek, olmak fiilleriyle birleşmesiyle (göz etmek, kül

olmak) pek çok ve yapı bakımından pek muhtelif birleşik kelimeler vardır.

VAZİFE

A. Halid Ziya Uşaklıgil'in *Bir Miras Mes'elesi* adlı hikâyesinden aldığımız aşağıdaki parçada geçen türemiş kelimelerin köklerini çiziniz. Bu kelimelerin isimden mi, sıfattan mı, fiilden mi türediği, hangi eklerin ilâvesiyle gramer mânası bakımından kelimenin nasıl değiştiği üzerinde düşününüz:

Şimdi Nefise böyle birşey söylemediğine yemin ediyordu. Hepsi içlerinden, "Kız, kavanozu kendi aşırmak istiyor„ diye düşündüler. Bahçede dolaşmışlar, topraklardan koku almağa çalışmışlardı. Tayyar, gece ayazdan şikâyet ile üstüne örtecek birşeyler aramak için çatı arasına çıkmıştı. Sarım Bey, "Allah âfiyet versin, Hala ufak tefek çerezden hazzederdi„ mütâleasıyle dolaplara bir göz atmıştı.

Sonra bahçıvan Halil ile besleme İkbal birer birer sorguya çekilmişlerdi; fakat dolaplarda boş mâdensuyu şişeleri, içinde bir fare kapanı ile bir eski çilek sepeti, bir kırık kavanozdan başka birşey yoktu; hattâ bu kavanoz, Sarım Bey'in zihninden bir şüphe geçirdi; acaba bahçeden çıkarmış olmasınlar diye düşündü ve üzerinde toprak kalıntısı olup olmadığına dikkat etti. Tayyar, çatı arasında iki kırık sandalya ile eski soba boruları, bir hamur tahtası, bir de galiba Zekiye Hala'nın gençliğinden kalma kırık armonika görmüştü. Bahçede koklanan köşelerden cesaret verecek bir eser alınamamıştı.

Halil ile İkbal'de işe yarayacak malûmat bulunamadı; zaten İkbal altı aylık, Halil ancak bir senelik idi. Sarım Bey bir mütâlea yürüttü: "Hala'nın asıl esrarına eski bahçıvan Abdi ile, köyüne giden Vuslat vâkıftır„ dedi.

Şimdi hepsine bir korku geliyordu. İşte üç gündenberi hasta hep o hâlde idi. Bu devam ederse, ya sonra... Bu ikinci sual ile hepsinin yüreğinde rahatsızlık veren bir merak uyanır ve gûya hayallerinin eli, gidip o anahtarı kim bilir nere-

lerde saklanan sandık odasının kapısına vururdu, boş mu dolu mu?

Daha ziyade vuzuh ve sarahat alan bir sual mânası ile gidip gidip hastanın yüzüne bakıyorlardı. O, hep yalnız gözlerinde yaşayan ve alay etmeğe benzer bir şeyle dudağını geren çirkin mâna ile bakar, içine girmek mümkün olmayan karanlık bir kuyu hâlinde kalırdı.

B. *Çal, kay, yat, kap, çat* basit kelimelerinden, öğrendiğiniz kaidelere dayanarak muhtelif isim, sıfat, zarf ve fiil mânasında kullandığımız muhtelif kelimeler teşkil ediniz.

C. Aşağıdaki cümlelerde geçen birleşik kelimelerin altını çizerek, bunları meydana getiren kelimeleri görmeğe çalışınız:

1. "Anadolukavağı'nda, Kozyatağı'nda bulunan tanıdıklarından birinin düğünü olsa, Çapa'da, Yüksekkaldırım'da, Aksaray'da oturan hanımlar bunu biribirlerine müjdeler, bir hafta evvelinden gitmeğe hazırlanırlardı.„
2. O devir kibarlarının çoğu kışın Beyoğlu'nda, yazın Erenköy'de, Büyükada'da, yâhut Boğaziçi'nde oturuyorlardı.
3. D. D. T. sayesinde sivrisinek, tahtakurusu, örümcek, hamamböceği, karafatma, pire gibi birçok haşerenin imhası mümkündür.
4. "Sevdiğim bir ağaç da salkımsöğüttür; Fransızlar'ın 'ağlayan söğüt' dedikleri gevrek, narin ağaç..„
5. Vefa'nın bozası, Eyübsultan'ın şişkebabı ve kurukaymağı, Göksu'nun mısırı meşhurdur.

III.

İFADE — SÖZ DİZİMİ

Her kelime bir anlamın karşılığıdır; fakat bunlar tek başlarına duygu ve düşüncelerimizi ifade edemez. Meramımızı anlatmak için kelimeleri belli kaidelere göre sıralamağa *ifade* denilir.

Bâzı kelime gurupları bir fikri ifadeye değil, ta'yine yarar; yanyana getirdiğimiz birden fazla kelimeden biri diğerinin mânasını tamamlar. Bu cins kelime guruplarına *tamlama (terkip)* diyoruz. Tamlamalar, bir fikri, bir hükmü tam olarak ifade edemezler. Düşüncelerimizi ifade için kelimeleri, gramer bakımından mâna münasebetlerine göre guruplandırır, *cümle* teşkil ederiz.

TAMLAMA (TERKİB)

1. *Tamlama*'da bir kelime diğer kelimenin mânasını tamamlar, ta'yine yarar. Tamlama teşkili için en az iki kelime lâzımdır; bunlardan birinci kelime diğer kelimenin mânasını *tamlayan,* ikinci kelime ise mânası birinci kelime tarafından *tamlanan*'dır.

İsim tamlamalarında kelimeler isim, zamir, isimleşmiş bir sıfat, yâni ismin bütün hallerini alan bir sıfattır: *Ağacın yaprağı, onların bahçesi, yaprak yeşili.*

1 a. İsim tamlamalarında birinci kelime sessiz harfle biterse *in, ın, ün, un* aksi hâlde *nin, nın, nün,*

nun eki alır; ikinci kelimenin sonuna sesli harfle nihayetlenenlerde *si, sı, sü, su,* sessiz harfle sona eren kelimelere *i, ı, ü, u* getirilir: Babam*ın* ev*i*, mektep*in* kapı*sı*. Tamlamalarda bâzan iki kelime de ek alır; bâzan da yalnız ikinci kelime tamlama eki alır: Bahçe*nin* kapı*sı*, bahçe kapı*sı*.

1 b. Bâzan bir tamlama, başka isimlerin tamlayanı olabilir; bunlara *zincirleme tamlama* diyoruz: *Odanın kapısının boyası, oda kapısının boyasının rengi* (Bu cins terkipler kullanmağa heves etmeyiniz).

1 c. İsim terkiplerini teşkil eden kelimeler, ismin muhtelif hâllerine ait ekleri alabilir: Kardeş*leri*nin büyüğü, oda kapısı*na*, oda kapısı*nda*, çocuk*ların* gürültüsü*nden*, çocuk*ları*n gürültüsü*nü*, çocuk*ları*n ses*leri*.

1 ç. Tamlayanla tamlanan kelimelerin arasına bâzan başka kelimeler de girebilir: *Onun* biraz *başı* ağrıyor, *muharririn* birçok *eserleri, elinin* iki *parmağı* v.b.

1 d. Tamlama teşkil ederken birinci kelimeye her zaman tamlama eki, her iki kelimeye çoğul eki getirmeyiniz. Dilimizde alışılmamış şekillerini kullanmamak, bu hususta hataya düşmemek için, metinleri okurken tamlamaların nasıl teşkil olunduğuna da dikkat ediniz:

Yanlış - Nüfusu az olan *köylerin okullarında* bir öğretmen bulunur.
Doğru - Nüfusu az olan *köy okullarında* bir öğretmen bulunur.

Sıfatların, vasıflandırdıkları, veya ta'yin ettikleri ismin başına getirilmesi ile meydana gelen terki-

be *sıfat tamlaması* denilir. Vasıflandırılan, yâhut ta'yin olunan isme *mevsuf* adı verilir.

Sıfat terkipleri bâzan iki isimden ibarettir; böyle terkiplerde isimlerden ilki, diğeri için sıfat mânası ifade eder: *Elmas yüzük, yün çorap, kurşun kalem, kuş beyin.*

Bir sıfat terkibinin başına bir sıfat getirerek sıfat terkibi teşkil ederiz; bu takdirde başına sıfat getirilen terkip isim vazifesini görür: *Şu beyaz yalı, üç küçük çocuk, mavi ipek perde..*

Mürekkep isim hâlindeki izafetler, sıfat olarak kullanılmak suretiyle sıfat terkipleri meydana getirilir: *İşinin eri adam, canyoldaşı arkadaş, baş belâsı iş.*

Sıfat terkipleri, cümlede isim vazifesi görür; ismin bütün hallerini alabilir: *Elmas yüzükler, Ahmed'in yün çorabı, kurşun kaleminin ucu kırıldı, o kuş beyine laf anlatmak güç, şu beyaz yalıda oturanlar, üç küçük çocuğa verilen hediyeler, mavi ipek perdenin saçağı, işinin eri adama ihtiyacımız var, canyoldaşı arkadaşla konuşmak, baş belâsı işlerden usandık.*

VAZİFE (ÖDEV)

A. Aşağıdaki cümlelerde tamlama teşkil eden kelimelerin altını çiziniz. Yanlış tamlamaların doğrusunu yazınız:

1. **Ertesi günü bindiğim Mudanya vapuru'nun kamarasında, mektep idaresine verilecek seyahat raporunu hazırlamağa başlamıştım.**
2. **Şehirlerden kilometrelerce uzakta bulunan köy öğretmenleri türlü zevk ve ihtiyaçlarından mahrum olarak yaşarlar.**
3. **O cemiyetin fertlerinin biribirlerine daima yardım et-**

meleri, biribirlerinin menfaatlerini gözetmeleri lâzımdır.

4. Güney Kore'nin iklimi, Kuzey Kore'ye göre daha yumuşak, toprak mahsulleri çeşitli, nufusu daha fazladır.
5. Gözlerimi, evin birinci katındaki pencerelere doğru kaldırdım.
6. Şuradan buradan konuşup Galatasaray-Fener Maçı'nın hakkında tahminler yürüttük.
7. Ablacığım, yazacak başka birşey bulamıyorum. Annem, babam ve senin ellerinizden öper, hepinizi hasretle kucaklarım.
8. Bozkırın taş bağırlı dağları artık çok geride kalmıştı; engin bir yeşilliğin ortasında idik: Manisa ovasında...
9. İnsan şahsiyetine hürmetin ve gururunu okşamanın muhtelif şekilleri vardır; bunların başında takdir edilmek gelir. İyi bir iş yapan, veya iyi bir harekette bulunan, vazifesinde başarı gösteren bir kimse, ilgililer tarafından çok defa takdir edilmeği bekler ve arzular.
10. Türk Belediyecilik Derneği'nin altıncı büyük kongresi 29 Mayıs, 1956'da komisyon hâlinde çalışmalarına başlamıştır.

B. Sıfat, isim, mürekkep isim mânasında beş kelime yazıp, bunlardan meydana getirdiğiniz sıfat terkiplerinin herbirini ayrı cümlede kullanmak suretiyle beş cümle yazınız.

TÜRKÇE'DE KULLANILAN FARSÇA ve ARAPÇA TAMLAMALAR

İslâmiyet'ten sonra dilimize Farsça ve Arapça'dan yalnız kelimeleri değil, bâzı gramer kaidelerini de almış bulunuyoruz. Dilimizde, yabancı kaidelerle yapılmış çoğullar, sıfatlar, fiillerden ziyade yabancı tamlamalar yer alır. Dilimizin yüzyıllardanberi devam eden sadeleşmesinde yalnız yabancı kelimeleri değil, yabancı gramer kaidesine uygun isim, sıfat, fiil ve tamlamaları da Türkçe karşılığı bulunduğu

takdirde kullanmamağa çalışıyoruz; bununla beraber eski, hattâ yakın zamanlara ait metinleri okurken bilhassa Farsça tamlamalara sık-sık rastlayacaksınız. Yabancı tamlamalardan bâzılarını, msl., gayr-i ihtiyârî, hâlet-i ruhiye gibi bâzı tamlamaları talebelerin kompozisyon vazifelerinde bile görüyoruz. Aşağıda izah olunan Farsça ve Arapça tamlama kaidelerini, bunları kullanmak için değil, okuduğunuz metinleri anlayabilmek maksadı ile öğrenmeniz şarttır.

1 e. Farsça Terkipler. Türkçe terkiplerde *tamlayan* birinci, *tamlanan* ikinci kelimedir; Farsça'da bu kaidenin aksine önce *tamlanan,* sonra *tamlayan* gelir. Farsça terkipleri dilimize çevirirken, umumiyetle, son kelimeyi başa, ilk kelimeyi sona alarak, yâni sondan başa doğru kelimelerin yerlerini değiştirerek Türkçe tamlama eklerini ilâve ederiz:

Hürriyet-i efkâr — Fikirler hürriyeti
Kalb-i millet — Millet kalbi, milletin kalbi
Şeb-i hicrân — Ayrılık gecesi
Erbâb-ı cehalet — Cehalet sahipleri

1 f. Türkçe imlâya göre, Farsça terkip teşkil eden kelimelerin arasına, bu kelimeler sessiz harfle biterse, *ses* uyumuna göre *i,* veya *ı* harfi, sesli harfle biterse, iki seslinin yanyana gelmemesi için *i,* veya *ı* terkip ekinden önce sessiz bir harf, *y* harfi getirilir:

Mekteb-i Harbiye — Harbiye Mektebi
Mekteb-i Harbiye-i Osmaniye — Osmanlı Harbiye Mektebi
Divân-ı Fuzûlî — Fuzûlî Divânı
Bûy-i bahar — Bahar kokusu
Cûy-i revan — Akan ırmak
Gedây-i perişan — Perişan dilenci

1 g. Türkçe'de olduğu gibi Farsça'da da, kelimeler bâzan ek almadan sıfat tamlaması teşkil eder (güzel çocuk, uzun boylu). Bu cins terkiplerin arasında yalnız bir tire (-) işareti göreceksiniz. Böyle terkipleri, ek alan terkiplerde olduğu tarzda, kelimelerin yerini sondan başa doğru değiştirerek Türkçe'ye çevirirız (Bk., Bölüm II., *Yapı Hususiyetlerine Göre Kelime Nevi'leri,* 3, s. 349):

Saf-dil — Gönlü saf (saf gönüllü)
Saf-derûn — içi saf
Gül-ruh — Yanağı gül (gül yanaklı)
Meh-cebîn — Alnı ay (Ay alınlı)

1 h. Türkçe'de, tamlayan kelimeleri aynı olan iki terkip yanyana geldiği zaman, aynı olan bu kelimelerden birini kaldırırız: *Odanın kapısı ve odanın penceresi* yerine *odanın kapısı ve penceresi* denilir. Böyle terkiplere her dilde olduğu gibi, Farsça'da da rastlarız:

Dil-i şikeste-vü zâr (Dil-i şikeste ve dil-i zâr) — Kırık ve ağlayan gönül
Dilber-i şûh-ü fitne (Dilber-i şûh ve dilber-i fitne) — Şûh ve fitne dilberi

1 ı. Farsça tamlamaların sonunda Türkçe çoğul eki, ismin muhtelif hâllerine ait ekler gördüğümüz zaman, hataya düşmemek için bu ekleri gözönüne almayıp, terkibi yalın hâlinde alırız; Türkçe'ye çevirdikten sonra ekleri ilâve ederiz:

Divân-i Bâkî'*den* — Bâkî Divânı'*ndan*
Kalb-i millet*in* — Millet kalbi*nin*
Saf-dil*ler* — Gönlü saf*lar*

VAZİFE

1. Aşağıdaki metinlerde geçen Farsça terkiplerin altını çiziniz. Bunları defterinize kaydettikten sonra, yanına Türkçe karşılığını yazınız:

1. Refâh-ı millet için terk-i râhat eyleyelim,
   Vatan yolunda yürü âzm-i gurbet eyleyelim.
   NAMIK KEMAL
2. Arkadaşının verdiği haberden, bir hiss-i saadet-ü huzur duydu.
3. İşte bak, ben de, ben de muhtâcım
   Öyle bir perde-i tesellîye
   TEVFİK FİKRET
4. Severiz esb-i hünermend-i sabâ-reftârı
   Bir perî-şekl sanem, bir gözü âhû yerine
   GÂZİ GİRAY

1 i. Arapça Terkipler. Arapça terkiplerde, Farsça'da olduğu gibi *tamlanan* önce, *tamlayan* sonra gelir. Türkçe imlâ kaidelerine ve ses uyumuna göre tamlama eki *al, el, ul, ül*'dür:

Dârü'l-fünun — Fenler evi.
Dârü'l-aceze — Aceze (âcizler) evi

1 j. Müstesna Hâller. İkinci kelime *n, r, s, ş, d, t, z* harflerinden biriyle başlarsa, tamlama ekindeki *l* harfi yerine, bu ikinci kelimenin ilk harfi gelir:

Mecmuatü'*n*-Nezâir — Nazireler Mecmuası
Zâtu'*r*-*r*ie — Rieye mahsus (akciğer hastalığı)
Bâbü'*s*-*s*aadet — Saadet kapısı
Dârü'*ş*-*ş*afaka — Şefkat evi
Dârü'*t*-*t*aâm — Taam evi (yemek evi, aşevi)
Kahramanü'*z*-*z*aman — Zamanın kahramanı

VAZİFE

A. Aşağıdaki metinlerde bulunan Arapça terkiplerin altını çiziniz. Bunları defterinize yazarak, Türkçe karşılıklarını kaydediniz:

1. Ol gece kim doğdu ol Hayrü'l-Beşer
   Annesi anda neler gördü neler
2. Süleyman Nazif'in meşhur şiirlerinden biri de **Dâü's-Sıla**'dır.
3. **Zehrâ:** Çehresi hem güzel, hem ak, berrak, parlak olan hâtun.. Hazret-i Fâtıma'ya bu cihetle, sıfat olmuş, adı Fâtımatü'z-Zehrâ şeklinde kullanılmıştır.
4. İslâmiyet'ten önceki Türk şiirine ait en eski örnekler, Kâşgarlı Mahmud'un **Divânu Lugâti't-Türk** adlı eserinde mevcuttur.

B. Aşağıdaki metinlerde tamlama ekleri kelimelere bitişik yazılmıştır. Yabancı tamlamaların altını çiziniz; bunları soldaki boşluğa imlâca doğru olarak yazınız:

1. Şimdi çocuklar yine halka olmuş, birşey seyrediyorlardı; pek tuhaf, pek eğlenceli bir temâşa karşısında bulunuyorlar gibi hepsi mütebessim idi. Kemali zevkle seyrettikleri manzara ihtimal ki her gün gördükleri bir hâl idi.„

   HÜSEYİN CAHİT YALÇIN
2. Bu gün senin harekâtın, veyâ sükûnunla
   Tekarrür eyleyecektir huzûrı istikbâl
   Senin selâmeti fikrin demek selâmeti hâl!

   TEVFİK FİKRET
3. Türkçe olarak ilk tezkire, Nevâî tarafından yazılan **Mecâlisünnefâis**'tir.
4. Ta uzaklarda işte bir piyano..
   Onu bi-şüphe bir kadın çalıyor
   Mûsıkîden cevâbı ye's alıyor;
   Dinle ey rûhum işte ağlayan o...

   CENAB ŞAHABEDDİN

IV.

CÜMLE

CÜMLENİN ESAS ve YARDIMCI UNSURLARI

2. Cümle, tam bir fikri anlatan, özne ve yüklemi (Fâil ve fiili) içine alan kelime topluluğudur. *Yağmur yağıyordu,* tam bir fikri anlattığından, fâil ve fiili ihtiva ettiğinden cümledir. *Yağmur yağarken* ifadesi tam bir fikri anlatmadığından cümle değildir; bunun gibi, *ben eve gelirken* de cümle değildir; *ben eve gelirken yağmur yağıyordu* kelimelerinin teşkil ettiği topluluk cümledir.

2 a. Cümlede olan, veya yapan şey *fâil* (özne), olan, veya yapılan işi anlatan kelime *fiil* (yüklem) dir. Yalın hâldeki isimler ve isim cinsinden bütün kelimeler fâil ve bir fiilin birden çok fâili olabilir: *Günler, haftalar, aylar, yıllar* başdöndürücü bir çabuklukla *geçiyor.*

1. Bir fiilin birden çok fâili varsa, o fiil çoğul hâlinde olur; bâzan fiilin üçüncü şahıs çoğul ekini kullanmayız:

Köylüler, Muhtar'ın tatlı tatlı anlattıklarını *dinliyorlardı.*

Köylüler, Muhtar'ın tatlı tatlı anlattıklarını *dinliyordu.*

2. Özne hayvan veya eşyayı bildiren bir kelime ise, fiil çoğul hâlinde olmaz:

Misafir odasının dolabına tertemiz *yorganlar, şilteler, yastıklar, yatak çarşafları istif edilmişti.*

3. Özne topluluk ismi, veya mübhem zamir ise, fiil daima teklik hâlinde bulunur:

Halk, memleketi her bakımdan yükseltmek için elbirliğiyle *çalışıyordu.*

4. Özne zamir ise, fiil, zamirin bildirdiği şahsa, veya şeye uygun olur; özne şahıs zamiri ise umumiyetle söylenilmez:

Yanlış- O konuşurken *herkes susuyorlardı.*
Doğru- O konuşurken *herkes susuyordu.*
Yanlış- *Ben* eve geldiğim zaman *çocuklar* henüz mektepten *dönmemişlerdi*; halbuki *onlar* bu saatte evde *bulunurlardı.*
Doğru- Eve geldiğim zaman *çocuklar* henüz mektepten *dönmemişlerdi;* halbuki *onlar* bu saatte evde *bulunurlardı.*

5. Özne birinci şahısla birlikte diğer şahıslarsa, yüklem çokluk gösteren birinci şahıs olur:

Ne *sen,* ne *ben,* ne de *o,* uzun zamandanberi *görüşemedik.*

6. İkinci ve üçüncü şahsı bildiren öznelerin yüklemi, çokluk gösteren ikinci şahıs hâlinde kullanılır:

Sen ve *o, ta*'tili nerede *geçireceksiniz?*

Cümlenin anlattığı fikri daha geniş ifade ve tamamlamak için özne ve yüklemden başka mânada

kelimelere de ihtiyaç hissederiz; bu yardımcı unsurlar *nesne*'dir.

2 b. Cümlede, fiilin doğrudan doğruya te'sir ettiği şahıs, veya şeyi gösteren kelimeler *nesne (mef'ûlün-bih)* dir. İsim cinsinden bir kelime olan nesne, cümlede yalın, veya *i* hâlinde bulunur ve ancak geçişli (müteaddî) fiiller nesne ile kullanılır.

1. Ismarlayacağı şeyleri yazmak için, müsvedde defterinden bir *yaprağı* kopardı.
2. Ismarlayacağı şeyleri yazmak için, müsvedde defterinden bir *yaprak* kopardı.

İşin *te*'sir ettiği şey, veya şahıs biliniyorsa nesneyi *i* hâlinde, aksi takdirde yalın (nekre) olarak kullanınız:

Doğru- Saat beşte *çay* içti.
Yanlış- Saat beşte *çayı* içti.

2 c. İşin cereyan ettiği yeri ve ciheti ifade için, isim nev'inden *e, de, den* hâllerinde bulunan kelimeler kullanınız; bu kelimeler cümlenin mânasını tamamlamağa yarar *(dolaylı tümleç* - gayr-i sarih mef'ul). Tamamlayıcı zarflar (zarf tümleci) da, cümlenin esas fikrini genişletmeğe elverişli unsurlardır :

Eve dönünce, annesinin hazırladığı çayı içti. (dolaylı tümleç).
O *akşam,* eve dönünce annesinin hazırladığı çayı *sıcak sıcak içti.* (zarf tümleci)

2 ç. Basit Cümle. Basit cümle bir tek fikirden ibarettir; dolayısıyle bir fâili ve çekimli bir fiili ih-

tiva eder. Bir tek fikri anlatan basit cümlede fâil ve fiil mürekkep olmak şartiyle birden çok olabilir:

Ahmed, bu gün akşama kadar derslerine çalıştı. (fâil ve fiil basit)
Ahmed ile Mehmed, bu gün akşama kadar derslerine çalıştı. (fâil mürekkep, fiil basit)
Ahmed bu gün akşama kadar derslerine çalıştı durdu. (fâil basit, fiil mürekkep)
Ahmed ve Mehmed, bu gün derslerine çalıştı durdu. (fâil ve fiil mürekkep)

2 d. Temel Cümle. Temel cümle fâili ve fiili içine alan kelime topluluğudur; bir cümle dâhilinde bulunur. Aşağıdaki misallerde *italik* olanlar *temel* cümledir:

Güzel konuşması ile *herkesin dikkatini çekiyordu.*
Gözleri, uzak maviliklerde süzülen yelkenlilere, kanat çırparak uçuşan martılara *daldı.*

1. Temel cümle, bulunduğu mürekkep cümle dâhilinde bâzan başlıbaşına bir cümle teşkil eder ve ayrılabilir; mürekkep cümlede, bâzan birden fazla müstakil temel cümle de bulunur:

Onlar bize geldiği zaman, *ben evde yoktum.*
Biz otobüsle gittik; fakat *onlar yürüdüler.*

2. Müstakil olmayan temel cümle, dâhil bulunduğu cümleden ayrılarak başlıbaşına bir cümle teşkil edemez. Bu cins tamamlayıcı temel cümlelerin tıbkı müstakil temel cümle gibi fâili ve fiili bulunmakla beraber, bunlar tamamladığı cümlenin fâili ve fiilidir:

Memleketinin yetiştirdiği büyük san'atkârların hayatlarına ait eserler okumak, ona çok zevk veriyordu. (İtalik olan kısım temel cümlenin fâilidir; *ona çok zevk veriyordu* temel cümlesi, dâhil bulunduğu cümlenin mânasını tamamlıyor.)

3. *Temel Cümle Nevi'leri.* Temel cümle, fiilin hususiyetine göre isim, veya fiil cümlesi hâlinde bulunur. Temel cümlenin fiili, ek, veya çekimli bir fiildir:

Halid Ziya'nın romanları arasında en mühimi *Kırık Hayatlar'dır.* (isim cümlesi)
Kırık Hayatlar, 1901'de *Servet-i fünun* mecmuasında tefrika *edilmiştir.* (fiil cümlesi)

2 e. Yan Cümle (İbâre). Yan cümle, fâili ve fiili içine almayan kelime topluluğudur; temel cümlenin birkısmını teşkil eder ve mürekkep bir cümlede bu kelime topluluğu isim, sıfat, zarf mânasında kullanılır.

1. Yan cümle, temel cümleye göre isim mânasında kullanıldığı zaman *masdar cümlesi* adını alır. Masdar cümlesi ismin cümledeki bütün hâlleri ile kullanılarak, temel cümle için isme ait bütün vazifeleri görür: Masdar, yalın hâliyle temel cümle için fâil ve belirtisiz nesne; *i* hâliyle belirtili nesne, *e, de, den* hâliyle işin geçtiği yeri ve sebebini gösteren dolaylı tümleç; isim tamlaması hâlinde, tamlayan ve tamlanan; edat guruplarında, belli edilen isim vazifesi görür:

Müşkil vaziyette bulunan birine yardım etmek,

elden gelen iyiliği esirgememek insana huzur verir. (temel cümlenin fâili)

İnsana huzur veren şeylerden biri de, *müşkil vaziyette bulunanlara yardım etmek*tir. (temel isim cümlesinde fiil)

Hemen hepimiz, *acı hâtıraları uzaklaştırmağı, tatlı hâtıralarımızı yaşatmağı isteriz.* (nesne)

Hemen hepimiz *tatlı hâtralarımızla başbaşa kalmaktan* zevk duyarız. (zarf tümleci)

Fikirlerinde ısrar etmenin faydası olmadığını nihayet anlayabilmişti. (tamlayan)

Biriktirdiği para ile evini ta'mir ettirdi (edat)

2. Yan cümle, esas cümlenin sıfatı olarak kullanıldığı zaman sıfat mânasında isim ve fiilleri ihtiva eder; sıfata ait vazifeleri görür. Sıfat yan cümlesi, isim ve zamir gibi kullanılır:

Manastır'da doğan Cenab Şahabeddin'in babası, *Pilevne'de şehit düşen* Binbaşı Osman Şahabeddin Bey'dir. (sıfat-fiil)

On yıldanberi görmediği bu şehri çok değişmiş buldu. (isim-sıfat mânasında)

Öğrendiği lugatlerden beğendiklerini defterine kaydetmek âdeti idi. (zamir)

3. Zarf mânasında yan cümle, temel cümlenin zarfı vazifesini gören kelime topluluğudur; zarfın nev'ine göre *bağ, hâl, zaman, sebep, mukayese* mânası ifade eder:

Başını eğip düşünmeğe başlamıştı. (bağ)

Tiren hareket edip giderken, gözlerimden yaşlar

akarak arkalarından baka kaldım. (hâl zarfı)

Köylüler, kadınlı erkekli tarlalarından evlerine dönerken ortalık kararıyordu. (zaman zarfı)

Gayet hoyrat olduğu için, elini dokundurduğu herşeyi kırıyordu. (sebep zarfı)

Sarmaşıklar, *evin üst kattaki pencerelerine kadar* sarılmıştı. (mukayese zarfı)

2 f. Türkçe'de Cümle Teşkili. Cümle teşkil ederken kelimeleri gramer mânalarına göre muayyen tarzda sıralarız. Fiil cümlesinde kelimeler şöyle bir sıra ta'kibeder: Özne, tamamlayıcı zarf, dolaylı tümleç, nesne, fiil..

İstanbul,	Fatih tarafından	29 Mayıs, 1453'de
(özne)	*(tamamlayıcı zarf)*	*(dolaylı tümleç)*

fetholunmuştur.
(fiil)

İsim cümlesinde, fiilin nesnesi bulunmaz; kelimeler özne, tamamlayıcı zarf, fiil olmak üzre sıralanır:

İstanbul'un Fâtih tarafından fethi,
(özne)

29 Mayıs, 1453'de dir.
(tamamlayıcı zarf) *(fiil)*

Kelimelerin bu sırayı ta'binden maksat, fikirlerin mantıka uygun olarak tanzimi, dolayısıyle kolay ve açıkça anlaşılmasıdır. Her dilde olduğu gibi Türkçe'-

de de bu kaideler dışında serbest cümle teşkil ederiz; fakat bunu hiçbir zaman âdet hâline getirmeyiniz. Fikrin hususiytine göre, ancak o fikri daha iyi ve te'sirli ifade için cümlènin esas unsurlarının yerleri değiştirilebilir. Bu noktayı gözönüne almadan Türkçe kaidelere aykırı cümleler yaparsanız, ifadeniz tabiîlikten uzaklaşmış, te'sirini kaybetmiş olur.

2 g. Bozuk Cümle. Öznenin, tamamlayıcı zarfın, nesne ve fiilin cümlede gramer bakımından biribirini tutması lâzımdır. Gramer bilgisi noksanlığından, veya dikkatsizlikten dolayı cümlenin bu esas unsurlarından biri diğerini tutmaz; bu cins cümlelere *bozuk cümle* deriz.

Basit cümlelerde cümle bozukluğuna, mürekkep cümlelere göre daha az rastlanır; çünkü bir tek fikri içine alır ve esas unsurların biribirini tutmadığı kolayca görülür. Mürekkep cümlede esas unsurlar birden fazla, guruplar hâlindedir; bilhassa böyle cümlelerde, öznenin, tamamlayıcı zarfın, nesne ve fiilin biri diğerini, yan cümlelerin esas cümleyi tutup tutmadığını, öğrendiğiniz gramer kaidelerine dayanarak daima kontrol ediniz:

Yanlış — 1. Bu hayata uymuş olan komşular kendi *âlemleri* çekilmişti.

2. Millî birlik sayesindedir ki Atatürk'ün gayeleri gerçekleşmiş, Lozan muahedesi ile kazandığımız istiklâlden başka çeşitli inkılâplarda muvaffak *olmuş*, saadet ve refaha erişmek yolunda büyük adımlar *atmıştır*.

Doğru — 1. Bu hayata uymuş olan komşular kendi *âlemlerine* çekilmişti.

2. Millî birlik sayesindedir ki Atatürk'ün gayeleri gerçekleşmiş, Lozan muahedesi ile kazandığımız istiklâlden başka çeşitli inkılâplarda muvaffak *olunmuş,* saadet ve refaha erişmek yolunda büyük adımlar *atılmıştır.*

VAZİFE

A. Aşağıdaki cümlelerde temel cümlelerin altını çiziniz. Temel cümlenin müstakil bulunduğu cümlelerde yan cümlenin isim, sıfat veya zarf, edat, bağ; cümlenin esas unsurlarından özne, tümleç, nesne vazifesi mi gördüğünü soldaki boşluğa yazınız:

1. Eserin üçüncü perdesinin temsiline doğru alkışlar daha ziyade çoğaldı.
2. Konferansı dinleyenlerin rûhunda o asil milliyet duygusu alevlenmişti.
3. Bu sırada yetişen polisler, içeriye girmek istediler.
4. Hayvanıma yem bulmak üzre şöyle bir mola verdim.
5. O sırada, evvelce tanımış oldukları bir genç, elinde bir bavulla çıkageldi.
6. Sabahleyin erkenden uyandığı zaman, o gün yapacağı işleri düşündü.
7. Aleyhime olmakla beraber, doğruyu söyleyeceğim.
8. Baba ocağından ayrılmak, soyunu sopunu bırakmak ona kolay gelmiyordu.
9. Sokaktan gelen bir gürültü ile tatlı hayallerinden uyandılar.
10. Yorgun yolculardan birkısmı döşemeler üzerine gelişi güzel uzanmıştı.
11. Menfaatlerimi kendinizinkilerden üstün tuttuğunuz için, size teşekküre borçluyum.
12. Kaçamak yollu cevaplar vererek onu meraklandırmağa çalışmıştı.

13. İkimiz de, açıkta demir atmış bulunan o büyük gemiye kadar sandalla gittik.
14. Telâşla açılan kapının gürültüsünü işitmemişti.
15. O zamana kadar yazdığı eserlerinde san'at tenkidcilerinden pek az faydalanmıştı.
16. Kalbindeki sarsılmayan iman, zaferlerden zaferlere koşan bayrağının altında her vakit hâkim ve efendi kalmak imanı idi.
17. Sormak istediği birşey varmış gibi, gözleri ile etrafı aradı.
18. Sabahleyin beni erkenden uyandıran, sobayı yakmağa gelen uşak, suların donduğunu haber verdi.
19. Eski bir camiin arkasında bulunan otobüs şirketi yazıhanesinden, yarın hareket etmek için biletimi aldım.
20. Kasabada bu kadar hayır-sever bir kimsenin bulunması, herkes için bir iftihar mes'elesi oluyordu.

B. Öğrenci yazılarından aldığımız aşağıdaki cümleler, gramer bakımından bozuktur. Yanlış kullanıldıkları için bu bozukluğu meydana getiren fâil, nesne, tümleç, fiillerin altını çiziniz. Cümleleri düzelterek yeniden yazınız:

1. Köyde çalışan öğretmenler, şehir meslekdaşlarıyle mukayese edersek, aralarında dağlar kadar fark olduğunu görürüz.
2. Bu günki dergilerin alâka görmemesinin sebebi, bunlar alakayı çeken, bilgi veren yazıları, ihtiva etmemesidir.
3. Çalışma i'tiyadı bir çocuğa küçük yaşta ebeveyni tarafından aşılamak lâzımdır.
4. Onun bir konuşmasında içki yerine süt tavsiye etmesi, efkâr-ı umumiyenin bu gibi konuşmalara bir hayli alay etmesine yol açmıştı.
5. Bunların ekserisini küçük olmakla beraber, aralarında büyükleri de vardı.
6. Kendisi yapmış olduğu yardımlardan dolayı asla kibirli değil, bilâkis alçak gönüllü, büyüklerle büyük, gençlerle genç, çocuklarla çocuk olarak görürüz.

7. Evimizin karşısındaki pazar yerinin bize fayda te'min etmekle beraber, o nisbette de zararlı idi.
8. Okuma yazma bilen herkesin vakit buldukça günün birkısmını kitap okumakla geçirmelidir.
9. Hele mehtap yavaş yavaş yükselerek parladığını görmek doyulmaz bir zevktir.
10. Hiddetimden yüzüm kıpkırmızı kesilmiş, âsabım bozulmuş ve o anda karşımdakinin boğazına sarılmak istiyordum.
11. Keçi, koyun pazara satmak için götürülüyordu.
12. Gençlerimizin kendi aralarında kurdukları kulüplerde spor ihtiyaçlarını tatmine çalışmaktadırlar.
13. Bu köy maarif cihetinde çok geri kalmıştı.
14. İnsan vereceği kararda ve yapacağı harekette, bu karar ve hareketin doğuracağı neticeleri de daima gözönünde tutulması gerekir.
15. Bu paranın verilmesi için lâzım gelen muameleleri yapılması rica ederim.
16. Sokaktan, ihtiyar hoca, bir eliyle cübbesini toplamış, diğer eliyle yanağını tutarak koşuyordu.
17. İnsanlar bu günü anlamak için dünü bilmekle, dünki işleri kavramak için de geçmiş günlerin vak'aları bilmeleri lâzımdır.
18. Yeni yetişenlere kendilerinden evvelkilerin san'at eserlerini görerek onlardan daha ileri gitmek ve daha iyilerini meydana getirmek için çalışırlar.
19. Bu me'mur, tahsilin diğer me'murlardan aşağı olduğunu düşünmüyordu.
20. Onlar biribirine kardeş ve hocalarını anne, baba, hattâ bir ağabey şefkati gösterirler.
21. Bu metnin yabancı kelimeler kullanılarak yazılmıştır.
22. "Edebiyatsız millet dilsiz insan gibidir,, cümleden kasdedilen mâna şudur.
23. Bu şâirin yaşadığı devir, Tanzimat devrinin yeni Osmanlı devletinin içerisine girmeğe, Osmanlılar'ın garblılaşmağa başlamasıdır.
24. Yenimahalle semtimiz dıştan ve uzaktan bakıldığı zaman düzgün ve muntazam evler görülür.
25. Bu adamın deniz hayatına atılıp birçok işler başararak ilkin ru'ya gibi gördüğü şeyleri şimdi ise bir hakikat olduğu fikrine varmıştır.

26. Günün birinde bir erkek çocukları dünyaya gelmektedir.
27. Tevfik Fikret bu parçada oğluna hitabederek yazdığı bir şiirdir.
28. Hüseyin Rahmî'nin birçok hikâyelerinde gördüğümüz gibi, bunda da hayvanlara sevgisinden bahsetmektedir.
29. Yirmi sene forsalık etmiş, ondan sonra işi yaramaz diye azadedilmişti.
30. Kara Memiş donanmada lâ-ale't-ta'yin bir asker sıfatından çıkarak kaptanı oldu.

CÜMLE NEVİ'LERİ

3. Cümle, fiilin hususiyetine göre isim, veya fiil cümlesi nev'ine girer (Bk., 2 d-3 s. 364). Bunun dışında maksada, tertip şekline nazaran cümleler nevi'lere ayrılır.

3 a. Maksada Göre Cümle Nevi'leri. 1. *Beyan cümlesi,* birşeyi bildiren veya iddia eden cümledir. Müsbet veya menfî olabilen bu cins cümle, nokta işareti (.) ile sona erer:

Akagündüz'ün asıl adı Enis Avnî'dir.
Ahmed Hikmet Müftüoğlu'nun makale ve musahabeleri kitap hâlinde basılmamıştır.

2. *Sual Cümlesi,* karşımızdakine doğrudan doğruya sorulan suali ifade eder:

Yakub Kadri'nin *Panorama* adlı romanını okudunuz mu?

Sual, karşımızdakine doğrudan doğruya sorulmadığı takdirde, cümle, kuruluş bakımından beyan cümlesi olur; bu cins cümlelerin nihayetine soru değil, nokta işareti koyunuz:

Bana, "Yakub Kadri'nin *Panorama* adlı romanını okudunuz mu?„ diye sordu.
Bunları yalnız bana mı, yoksa herkese mi anlatıp anlatmadığını bilmiyordum.

3. *Nidâ Cümlesi,* kuvvetli hisleri ifade eder; ünlem işareti ile nihayetlenir:

Bin atlı, o gün, dev gibi bir orduyu yendik!
YAHYA KEMAL BEYATLI

3 b. Tertip Şekline Göre Cümle Nevi'leri. Basit cümle tam bir fikri, bir fâili ve bir fiili ihtiva eder (Bk., 2 ç, s. 362):

Bahçeden koşup geldi.
İkisi birden bahçeden koşup geldiler.

3 c. Mürekkep (Birleşik) Cümle, birden fazla fikri içine alır; mürekkep bir cümlede nekadar fiil varsa, o kadar fikir mevcut demektir:

Namık Kemal, Midilli'de bulunduğu sırada, Anadolu cephesinde kazandığımız Sahum zaferinden sonra, Türk-Rus harbinin tarihçesine dair bir eser yazmağa karar vermişti.
Konuştuklarını dinleyip dinlemediğini anlamak için, arkadaşının yüzüne dikkatle baktı.

1. Mürekkep cümle bâzan temel bir cümle ile, bu cümlenin anlattığı fikre bağlı olarak, *şart,* veya *nisbet* mânası ifade eden *tamamlayıcı* yan cümleden teşekkül eder ve buna *Mütemmimli cümle* denilir:

Her hakikati söylemek iyi olmasa da, işitmek el-

bette iyidir. (şart)
Öyle bir gülüşü vardı ki, derhal etrafındakilere sirayet ederdi. (nisbet)

RECAİZADE EKREM

2. Mürekkep cümle bâzan da aralarında mânaca bağlılık bulunan birden fazla basit ve mürekkep cümlenin sıralanması ile meydana gelir ve buna *sıra cümle* adı verilir:

Gençliğindenberi bağlandığı İslâm Birliği mefkûresine daima sadık kalan, edebiyat tarihimize en güzel realist ve ictimaî hikâyeler kazandırdığı gibi, Türk dilini her sınıf halka mahsus hususiyetleri ile aruza muvaffakıyetle tatbik eden *İstiklâl Marşı* şâirimiz Mehmed Âkif'i, bu idealist şairimizi 27 Aralık 1936'danberi kaybetmiş bulunuyoruz.

3. Mürekkep cümle nevi'lerinden biri de *tertipli cümle*dir. Bu cins cümleler, iki veya daha çok müstakil cümlenin türlü mâna münasebetleriyle biribiriyle bağlanması ile meydana gelir (Bk., 13 a - 13 c, s. 425 v.d.):

İçeriye girmesini söyledi; lâkin çocuk bu söze itaat etmiyordu.
O gün çok yorulmuştu; yatar yatmaz uyudu.
Bu gün gelemem; ancak yarın gelebilirim.
Söz vermekle kalmadı; bir müddet sonra bana oldukça kazançlı bir iş bulmuştu.
Saatlerce bekledim; nihayet gelebildi.
Beraber yemek yedik; biraz bahçede dolaştık ve bana mektep hayatını anlattı.

4. *Ölçülü mürekkep cümle*lerde, yine müstakil cümleler bir münasebetle biribirine bağlanır; fakat bu cümlelerde fiiller tarz, zaman, şahıs bakımından aynı olduğu gibi, kelime sayısı da aynı, veya biribirine yakındır:

Firenk canı sıkılınca susar; Türk canı sıkılınca çok söyler.

CENAB ŞAHABEDDİN

Âlem-i edebiyatta bir âhiret lâzımdır; *Makber* o âhiretten nişandır.

ABDÜLHAK HÂMİD

NOT. Ölçülü cümle yapmağa heves etmeyiniz. Tertipli ve ölçülü cümleler arasına nokta değil, noktalı virgül işareti koyunuz:

Yanlış — O geceyi oldukça rahat bir otelde geçirdik. Fakat ertesi gece böyle bir yer bulmak mümkün olmadı.
Çok para ile alınan herşey kıymetli demek değildir. Bahalılık ve kıymetli olma başka başka şeylerdir.

Doğru — O geceyi oldukça rahat bir otelde geçirdik; fakat ertesi gece böyle bir yer bulmak mümkün olmadı.
Çok para ile alınan herşey kıymetli demek değildir; bahalılık ve kıymetli olma başka başka şeylerdir.

VAZİFE

A. Aşağıdaki cümlelerin maksat bakımından hangi nev'e girdiğini parantez içerisindeki boşluğa yazınız:

1. Eşyaları toplamağa başladınız mı? (cümlesi)
2. Sabahleyin kendisini tamamiyle iyileşmiş hissetti. (cümlesi)
3. Kör olmak! Bu ne biçim birşeydi! (cümlesi)
4. Havuzun başında, evdeki kedinin yeni yürümeğe başlayan yavruları ile oynayan kardeşini okşadı. (cümlesi)
5. Bu kadar çalıştıktan sonra aynı dereceye erişmek onun da hakkı değil mi idi? (cümlesi)

B. Aşağıdaki cümlelerin, fiilin hususiyetine göre hangi nev'e girdiğini, basit veya mürekkep mi olduğunu parantez içerisindeki boşluğa kaydediniz:

1. Doğru söz münakaşa mevzuu olamaz. (cümlesi)
2. Bir mektep arkadaşımı böyle bir vaziyete düşmüş görmekten çok müteessirim. (cümlesi)
3. Haftada dört gün, birer saat lisan dersi alıyordu. (cümlesi)
4. Roman muharrirleri, tasvir ettikleri şeyleri mutlaka gözleriyle görmeğe muhtaç değillerdir. (cümlesi)
5. Dağ yollarında yürümeğe pek alışkan olmadığından, ayağı ikide-bir kayıyordu. (cümlesi)
6. Bu gün, sebze hali ile yeni açılan çarşıyı görmeğe gidelim. (cümlesi)
7. Az sonra birkaç amele gelerek, verilen işi tamamlamış olduklarını haber verdiler. (cümlesi)
8. Onunla görüştükten sonra, dürüst bir kimse olduğuna dair fikrim, daha ziyade kökleşti. (cümlesi)
9. Şeker hastalığı, esas itibariyle pankreasın vazifesini tam olarak yapamamasından ileri gelmektedir. (cümlesi)
10. İnsanlar, disiplin sayesinde cemiyet hâlinde yaşayabilir ve bu sayede ferdi hürriyetlerini koruyabilirler. (cümlesi)

C. Aşağıdaki mürekkep cümlelerin nev'ini, parantez içerisindeki boşluğa yazınız:

1. Hisabında yanılmıyorsa, ondan mektup almayalı on bir ay olmuştu. ( )
2. Güzel bir mecmua çıkarabilmek için nekadar sermayeye ihtiyaç olduğu hususunda bana izahat verir misiniz? ( )
3. Her insan başladığı bir işi başarı ile sona erdirmek ister; fakat ne yazık ki bu herkese nasibolmaz. ( )
4. Birleşik Amerika'nın en büyük liderlerinden sayabileceğimiz Lincoln, ilkmektep tahsilini bile tamamlamak fırsatını bulamamış olmasına rağmen, bir taraftan hayatını kazanmak için çırpınırken, diğer taraftan sokakta bulduğu bir hukuk kitabı ile başlayan okuma ve öğrenme faaliyetini devam ettirmiştir. ( )
5. Size gönderilen şeylerden bahsetmeyeceğim; çünkü paketi açtığınız zaman bunların neler olduğunu göreceksiniz. ( )
6. Canınızı sıksam da, sizlere birkaç misal daha vereceğim. ( )
7. Kuşlar yuvalarını yapmak için acele ediyor, neş'e içinde ötüşüyor, yaklaşmakta olan baharı müjdeliyorlardı. ( )
8. Tahta parmaklığın bir kenarında arkası kalabalığa dönük, beyaz elbiseli, siyah başörtülü bir kadın oturmakta idi. ( )
9. Pek tabii olmağa gelmez, terbiyesiz derler; pek samimî olmağa gelmez, saygısız derler. ( )
10. Yemek için yaşamamalıdır; belki yaşamak için yemelidir. ( )

Ç. Aşağıdaki basit cümleleri birleştirerek, mürekkep tek bir cümle hâlinde yazınız:

1. Atımı dörtnala koşturdum. Dik yollardan geçtim. Dar uçurumlardan geçtim. Sâkin ormanların içinden geçtim.

2. İnce kaşlarının altında iri, elâ gözleri necip bir sükût ile bakardı. Kumral kaşlarının altında iri elâ gözleri necip bir sükût ile bakardı. Çehresinde herkesi hürmete mecbur eden asil bir vakar parlardı.
3. Dediğim şeyi alırsın. Bir güzel kâğıda sararsın. Yarın, meselâ akşam üzeri, götürürsün. Arkadaşıma verirsin.
4. Bu yapılacak şeyleri zihnen tekrar ediyordu. Bir yandan da giyiniyordu.
5. İhtiyar adam önde biraz acele yürüyordu. Yol gösteriyordu. İki nefer, arkadan bir manda arabasıyle yavaş yavaş geliyordu.

D. Aşağıdaki birleşik cümleleri, ihtiva ettiği fikirleri gözönüne alarak basit cümlelere ayırınız:

1. Eski ev, eski eşya, eski kitap, eski kundura, eski esvâb, eski şarap meraklısı olan Dânâ Efendi, evinin kırılan eski çerçivelerini ta'mir ettirmez, eski çamaşırlarını değiştirmez, eski dostlarından vazgeçmezdi.
2. Düşe kalka gittiğimiz sarp keçi yolları bâzan sel yarıntıları içinde kayboluyor, bâzan sık fundalıklardan ayrılarak dibinde sivri çam tepeleri görünen karanlık çukurlara sapılıyordu.
3. Koşarken terliklerini ayağından atmış, çorapları parçalanmış, dikenlere, taşlara çarpan ayakları berelenmişti.
4. Bu sabah gözüme ilişen ve komşunun dıvarını kaplayan yeşil fırenk sarmaşığı, her sonbahardaki gibi tekrar kıpkızıl olmuş, birer birer yapraklarını döküyordu.
5. Topkapı Sarayı Müzesin'de çok kıymetli, fakat yerin darlığı yüzünden teşhir olunamayan birçok eşya arasında Osmanlı Devri Türk el san'atlarına ait ve kısmen padişahların kullandığı fildişi, gümüş çekmeceler de mevcuttur.

V.

İYİ BİR CÜMLENİN HUSUSİYETLERİ

4 a. Doğruluk (Sıhhat). Bir cümlenin iyi olması için fâilin, fiilin, nesne ve tümlecin biribirini tutması, tamlamaların gramer kaidelerine uygun surette teşkili lâzımdır. Gramer bakımından doğru cümleler yazabilmek için *Mürâcaat ve Tashih Kitabı*'nızdaki bahisleri okuyup, bunlara ait vazifeler üzerinde çalışınız (Ayrıca bk., 2 g, s. 367).

4 b. Cümlenin iyi olabilmesi için yalnız gramer kaidelerine uygun olması kâfi gelmez; fikirce de doğru olması lâzımdır. Fikir bakımından doğruluk, cümlenin bilgi, müşahede hatalarından, yanlış düşüncelerden uzak bulunması ile mümkün olur. Aşağıdaki cümleler, dikkatle okunursa, biyoloji, fizik, psikoloji ve coğrafya bilgisi noksanlığından dolayı fikirce doğru olmadığı görülür; son cümlede *müşahede hatâsı* vardır:

1. "Nasılsınız çocuklar?,, dediği zaman, *tâ ciğerlerimizden gelen bir sesle,* "Sağ ol!,, cevabını verdik.
2. Günlerce, *o radyomdan yapılmış gözler* hayalimden gitmedi.
3. *Kafamdaki birçok sevinç ve heyecan hislerinin* biribiri ile çarpıştığını hissediyordum.
4. Gençlik *hâtıraları* gerçekleşmişti.

5. Sisli bir sonbahar sabahı köyden şehre giderken, *üç tarafı yalçın kayalarla kapalı, bir tarafı düzlük olan bir ova* üzerinde birtakım harabeler görülüyordu.
6. Atın başına bakacak olursak, geniş bir ağız ve içinde iri dişler, karanlık iki delikten ibaret bir burun ve bir çift yuvarlak gözden teşekkül etmiştir.

4 c. Etraflı düşünmemek, *ifade kesinliği* de cümlelerin fikirce doğru olmamasına yol açar; anlatacağımız şeyi iyice, müsbet ve menfî cihetini gözönüne alarak düşünür, *hep, daima, her zaman, bütün, en çok* v.b. kelimeleri ihtiyatla kullanıp, bunların yerine *ekseriya, çoğu, hemen, çok defa* v.b. sıfat ve zarfları tercihle, bu hatâdan uzaklaşabiliriz. Aşağıdaki cümleler ifade kesinliği sebebiyle fikirce doğru değildir:

1. Herkes, hayatını okuyarak kazanır.
2. Yirminci asırda herşeye hâkim olan spor değil midir?
3. Sınıfta muvaffak olan talebe, hayatta da muvaffak olur.
4. Musikî herkes tarafından sevilir.

VAZİFE

Gramer, fikir, bilgi ve müşahede, ifade kesinliği bakımından yanlış olan aşağıdaki cümleleri tashih ederek yeniden yazınız:

1. Bu sevdiğim kardeşimle pazar günü ayrılacaktım.
2. Bir san'atkârın kıymeti, eserlerinin çokluğu ile ölçülür.

3. Sabahtan akşama kadar hiç durmadan ölerek çalıştı.
4. Yağan yağmurlar sırasında düşen bir şimşek yüzünden iki çiftçi kömür hâline gelmiştir.
5. Bunu mâzeret olarak hocama söylediğim zaman, hocam inanmayıp bana çok ağır konuştu.
6. Ziya Gökalp içtimai, kültürel, felsefî, sosyal sahada manzum ve mensur eserler yazmıştır.
7. Mangalındaki ateş karanlığın içinde kırmızı kırmızı parlıyor.
8. Ölümsüz eserler, ancak, "San'at san'at içindir„ düşüncesiyle yazılanlardır.
9. Çocukların en çok zevk aldığı şey, çocuk kitaplarıdır.
10. Kompozisyon mevzuunu hocamız vermeyip de serbest olsaydı, o zaman mevzu bulmakta güçlük çekeriz; belki bulduğumuz mevzu hoşa gitmeyecek ve kompozisyonla alâkası olmayan bir mevzu olabilir.
11. Bir hatibin halka te'siri, ancak kültür seviyesinin yüksekliği ile mümkündür.
12. Çocuk kitaplarının mevzuları, çocukları fikren olgunlaştıracak hikâye ve masallar olmalıdır.
13. Kırk kişilik bir talebe gurupu ile birlikte, Doğu'nun en iyi otellerinden biri olan Turistik Palas'ta kalıyorduk.
15. İyi bir hareket yaptığımız zaman vatanımıza hizmet etmiş, milletimize faydalı olmuşuzdur.
16. Eserlerinde sadelik ve gayet güzel tasvirler okuyana te'sir etmesini bilmiştir.
17. Yazın bir insan nasıl soğuk su içip serinlemek isterse, iyi bir hareketle vücudun en önemli bir uzvu olan kanımızı serinletmek bizim elimizdedir.
18. Kompozisyon insandan insana değişen bir yazı çeşididir.
19. Klâssisizm Mektebi, 1660'da Fıransa'da açılmıştır.
20. İnsan ancak hislerini yendiği zaman iradeye sahip olur.
21. Çocuk kitaplarında mevzular tabiatten alınmalıdır.
22. İyi hareketler insana daima bir refah verir.
23. Tabii bu kadar insanın içinden kötü olanı da bulunabilir; fakat daha ziyade iyileri çoktur.
24. San'atkâr, san'atının zirvesine çıkan kimsedir.
25. Esaretin içine bir bıçak gibi batıyordu.

26. Bütün canlılarda olduğu gibi, insanlar da cemiyet hâlinde yaşarlar.
27. O, eğer bu parayı vermediği takdirde cezalandırılacaktır.
28. Türkiye'de yabancı ahalinin çok az olmasına rağmen, bir Türk, bir Ermeni, bir Yahudi'nin mağazasından da ihtiyacı karşılayan şeyleri alır.
29. Birleşmiş Milletler'in çıkardığı İnsan Hakları Beyannamesi'nde, "Hiçbir kimse dil, din ve ırk farkı gözetmeksizin eşit haklara sahiptir„ der.
30. Fena ihtiyatlardan kaçınmalı ve onları yapanları ikaz etmelidir.

5. Vuzuh (Açıklık). Vuzuh, mânanın hitabedilen seviye tarafından kolayca anlaşılması, kapalı ifade edilmemesi demektir. Vuzuhtan mahrum cümlelerde maksad bâzan az-çok anlaşılır, bâzan da hiçbir şey ifade etmeyecek derecede düğümlüdür. *Müphemlik* denilen bu hatâdan uzaklaşmak için, aşağıdaki hususları gözönüne alınız:

5 a. Her cümlede üzerinde durulan bir *esas fikir* vardır; yazanın ne söyleyeceğinin farkında olmaması, maksadını ifadeye en elverişli kelimeleri seçememesi yüzünden mâna vuzuhtan uzak, *müphem* bir hâl alır. Talebe vazifelerinden alınan, esas bir fikri ihtiva etmeyen aşağıdaki basit cümlelerden bir mâna anlaşılmamaktadır:

1. Hayata iyi adımlarla atılmıştı.
2. Aile, fertleri arasında sevgi ve saygı demektir.
3. Bulunduğu kar yığınına sırtını veriyor.

Yalnız basit değil, birleşik cümlelerin de *fikir birliğini,* yâni esas fikri ihtiva etmesi lâzımdır. Mürekkep cümlelerde fikir birliğinden uzaklaşmamak

için, temel cümle ile yan cümlelerin, tamamlayıcı cümlelerin fikirce bağlı olmasına dikkat ediniz. Talebe yazılarına ait aşağıdaki mürekkep cümlelerde, temel cümle ile yan ve tamamlayıcı cümleler arasında fikir birliği olmadığından mâna açıkca anlaşılmıyor:

1. Bugün Fıransa ve İtalya'daki müzelerin ekserisi gece gündüz açık, bol kazanç getirmekte, müzelerimizde ise rehberlerin çoğu bilgisiz ve yabancı dil bilmeyen kimselerdir.
2. Sporun da yeri vardır; fakat bu yer kafamız değildir.
3. O zihnen yorulunca bahçede çapa sallamakla, bahçede yorunlunca kitap okumakla dinlenir ve bu şekilde vatana hayırlı ve namuslu bir fert olmak için şimdilik kendisinin vazifesi olan bilgi edinmek işi ile uğraşır.

5 b. İyi düşünmemek, talebeleri bâzan uzun cümleler yazmağa sevkeder; uzun, *müphem* cümleler yerine, kısa ve fikirce vâzıh cümleler yazmağı tercih ediniz:

1. Bir insan maddeten öldükten sonra yarattığı eserler vasıtasıyle mânen yaşar; san'atkâr ise kendi çapında birşeyler yaratmış insandır. (Fikir birliğinden uzak bu mürekkep tertipli cümle şöyle tashih edilebilir: Büyük bir san'atkâr maddeten öldükten sonra, yarattığı eserler sayesinde mânen yaşar.)

2. Bir fert çalışıyor; fakat çalışmasının semeresini gördüğü için rahat ediyor. (Çalışan bir fert, bunun semeresini gördüğünden huzur içindedir.)

5 c. Cümleyi teşkil eden unsurlardan birinin eksikliği, mânayı müphemleştirir; fikirlerinizin açıkca anlaşılması için kelimece *eksik cümle* yazmayınız. Yazdığınız cümleyi dikkatle gözden geçirirseniz, hatânızı derhal görüp düzelteceğiniz muhakkaktır!

1. O kadar ıstırap çekiyordu ki *tutmasalar koşup atlayacak* ve nihayetsiz dalgalar arasına gömülerek, sancıdan kurtulacaktı. (Cümlede *tümleç* vazifesini gören kelime eksik: O kadar ıztırap çekiyordu ki tutmasalar koşup *denize* atlayacak, nihayetsiz dalgalara gömülerek sancıdan kurtulacaktı.)
2. Bu yazıda Çanakkale'de İngiliz kurşunu ile yaralanmış ve ayağı sakat kalmış bir Türk erinin, esir düşen ve hasta olduğu için, hastahaneye götürülmek üzre kendisine teslim olunan yürümekten âciz bir İngiliz askerini sırtında taşımasıdır. (Bu cümlede *fâil* eksiktir: *Bu yazıda ele alınan mevzu,* Çanakkale'de İngiliz kurşunu ile yaralanmış ve ayağı sakat kalmış bir Türk erinin, esir düşen, hasta olduğu için hastahaneye götürülmek üzre kendisine teslim olunan yürümekten âciz bir İngiliz askerini sırtında taşımasıdır.)

5 ç. Maksadınızın kolaylıkla anlaşılması için

fikirce biribirini tamamlayan cümlelerde *fâili değiştirmeyiniz:*

Şehirlerde *öğretmenler* tek bir sınıf öğrencileri ile, hem de münevver kimselerin çocukları ile meşgûl olurlar; bu *çocuklar* yaşadıkları muhit ve görgüleri sayesinde yarı mektepli sayılırlar. (Şehirlerde *Öğretmenler* tek bir sınıf öğrencileri ile, hem de münevver kimselerin çocukları ile meşgûl olurlar; *talebelerini,* yaşadıkları muhit ve görgüleri sayesinde yarı mektepli sayılan çocuklar teşkil ettiğinden, vazifeleri köy öğretmenlerine göre daha kolaydır.)

5 d. Bâzan virgül işaretinin yerinde kullanılmamasından, diğer ifade ile, yazanın iyi düşünmediğinden dolayı fikirleri biribirinden ayırdetmemesi mânanın karışmasına, müphemliğe sebep olur; bu cins cümlelerde kastedilen şeyden başka bir mâna anlaşıldığı vaki'dir. *İfade edememek (Za'f-ı te'lif)* denilen bu hataya düşmemek için virgülleri dikkatle kullanmağa çalışınız:

1. Biraz hava almak için dışarı çıktım. (Bu cümlede mâna vâzıh değildir. *Biraz* hava kelimesinin sıfatı, dışarı çıkmak fiilinin zarfı olabilir. Bu iki mânanın hatıra gelmemesi, söylenilmek istenilenin açıkca ifadesi için bu cümlede virgülü ihmal etmemek lâzımdır: Biraz, hava almak için sokağa çıktım; veya biraz hava almak için, sokağa çıktım.)

2. İçeri giren Ali Ağa gürültüden ürktüğü için eşeğine klâsik küfürlerinden birini savurdu. (Ürken Ali Ağa mı, eşek mi olduğu kat'î surette anlaşılmıyor. *İçeri giren Ali Ağa, gürültüden ürktüğü için eşeğine klâsik küfürlerinden birini savurdu* cümlesine göre, gürültüden eşek ürkmüştür. *İçeriye giren Ali Ağa gürültüden ürktüğü için, eşeğine klâsik küfürlerinden birini savurdu* cümlesinden, ürkenin Ali Ağa olduğu anlaşılır.)

Kelimelerin gramer mânalarına göre sıralanmaması, maksadı *ifade edememe*'ye, kastedilen mânadan başka fikrin anlaşılmasına sebebolur:

Okul, bizim *gibi* birçok büyüklerin yetiştiği faydalı bir müessesedir. (*Gibi* kelimesi yetişmek fiilinin zarfıdır; Okul, birçok büyüklerin bizim gibi yetiştiği faydalı bir müessesedir.)

Mânanın açıkca anlaşılması için lüzumsuz kelime kullanmayınız:

Efendisi iyi idi amma, kırk yaşına gelince, o da onu azad etti. (Kırk yaşına geldiği zaman, efendisi tarafından azad edildi.)

5 e. Öğrencilerin san'atlı yazmağa özenmeleri, bu tarz ifadelerde muvaffakıyet güç olduğundan, onları müphem cümleler yazmağa sevkeder:

Okul, ey bizim ölmez annemiz, sütünü helâl etmen için uğrunda can veririz.

5 f. Mânanın kolayca anlaşılması için cümlelerinizi gramer ve fikir bakımından iyi *tertip* ediniz:

1. Son mısrada dil bakımından *bâzı* halk edebiyatına ait hususiyetler vardır. (Son mısrada dil bakımından halk edebiyatına ait *bâzı* hususiyetler vardır.)
2. Bu acı *feryatlar ve bu son sahne* bu gün dahi *gözümün önünde* ve kulaklarımda *çınlıyor.* (Bu acı *feryatlar* ve bu son *sahne* bu gün dahi kulaklarımda *çınlıyor,* gözümün önünde *canlanıyor.)*

5 g. İfadenin kolayca anlaşılması için kelimeleri lugat ve gramer mânalarına göre, diğer kelimelerle mâna münasebeti bakımından yerinde kullanınız (Bk., 7 a - 7 c, s. 406 v.d.):

1. Geçen gün *söylenilen* konferansı alâka ile dinledim. (Geçen gün *verilen* konferansı alâka ile dinledim.)
2. Son zamanlarda okuduğum birçok kitaplar sayesinde, muhtelif şeyler hakkında *bilgi öğrendim.* (Son zamanlarda okuduğum birçok kitaplar sayesinde, muhtelif şeyler hakkında *bilgi edindim.)*
3. Başından geçen vak'aları *gülüp* anlattı. (Başından geçen vak'aları *gülerek* anlattı.)

Netice. İfadenizin vâzih olması için, herşeyden önce, hangi fikir üzerinde durduğunuzu bilmeniz, bu fikri ifadeye en uygun kelimeleri seçmeniz icabeder. Cümleyi teşkil eden unsurların eksikliği, fikirce biri-

birini tamamlayan cümlelerde fâilin değiştirilmesi, noktalama işaretlerine ehemmiyet vermemek, fazla kelime kullanmak, kelimeleri gramer mânalarına göre sıralamamak, san'atlı yazmağa özenme, fikirlerin iyi tertip edilmeyişi ifadenin açıkca anlaşılmasına engel olan ve müphemliğe yol açan hatalardır.

VAZİFE

A. Öğrenci yazılarından aldığımız aşağıdaki cümlelerde üzerinde durulan esas bir fikir, fikir birliği yoktur. Bunların fikir birliği te'mini maksadı ile, icabında mürekkep cümleleri basit cümlelere ayırmak suretiyle düzelterek yeniden yazınız:

1. Eğer sabit bir nokta üzerinde düşünülürse yorulmamak normaldir.
2. Yapılan bir kusur, o adamın kafasına bağlıdır.
3. Âsabımızın son derece gergin olduğu bir zamanda mizahî bir eserin bizde uyandırdığı iyi te'siri, acaba neş'eli bir arkadaşla birlikte bulunduğumuz zamanki neş'emizi kazandırabilecek bir vasıta olan kitabı nasıl sevmeyiz?
4. Kusuru işledikten sonra ta'mire çalışmak biraz yabana kaçar.
5. Avukat Ali Hoca'nın atından inip yazıhaneye doğru geldiğini görür; yazıhaneye geldiği zaman konuşmağa başlarlar.
6. Bir san'atkâr şüphesiz ölümüne kadar yaşıyor sayılmaz; çünkü bir san'atkârın yaşaması demek, eserlerinin yaşaması demektir.
7. Kötülük yapan fert, şehir gibi topluluğa karışamaz; onlardan uzak, herşeyden mahrum, üstelik gönül huzursuzluğu içinde kıvranır.
8. Farzedelim ki insan, hocasının verdiği mevzuda başarı gösteremiyor; fakat bilgisi olduğu mevzuda başarı gösterebilir.
9. İnsan za'fiyetini nekadar kontrol eder ve azaltırsa,

o kadar az kusur işler, bir insan kabahatsiz olarak nasıl kusur işleyebilir?

10. Hırsızlar şüphesiz ki en çok mehtapsız ve ıssız geceleri severler; çünkü hırsızlar böyle gecelerde hazırlanır ve plânlarını kolayca tatbik ederler.
11. Her insan spor yaparken vücut, dimağ ve herşeyden üstün olan vatanını düşünmez mi?
12. Millî birlik kuvvetli ve azimkâr çalışmalar doğurmasından az zamanda semeresini vermiştir.
13. Bir gazete herhangibir inkılâp fikrini ortaya atıp, bu inkılâbın neticesinde meydana gelecek olan yenilikler anlatsa, o gazete okuyucuları arasında, hususiyle o millette bir inkılâp fikri doğacaktır.
14. Memleket için hayırlı birer uzman olan gençler, gittikleri yerlerdeki yurtdaşlara, bir program dahilinde çalıştıkları takdirde daha çok muvaffak olacaklarını birtakım konferanslar vererek öğretirler.
15. Dünyada herkes, her insan âlim olsun, devlet adamı olsun, çocuk olsun her vatandaş hatâ edebilir; fakat aynı zamanda hatasını anlayıp da ta'mire çalışan insanlar akıllı insanlardır.

B. Aşağıdaki cümlelerden bâzılarında fikir ve kelime eksik, bâzılarında fâil değiştirilmiştir. Gereken fikirleri, kelimeleri ilâve ve esas bir fikir üzerinde durmak suretiyle, bu cümleleri vuzuh te'mini maksadı ile düzelterek yeniden yazınız:

1. Nefsine itimadı ve azimli bir insan için muvaffakıyet şansları boldur.
2. Yapılacak işin o kimse tarafından benimsenmesi ve o işe şevkle sarılması lâzımdır.
3. Birdenbire çıkıp kaybolmağa hemen hazır bir şekilde olan bu fırsatları yakalamanın güçlüğüdür.
4. Belki bir kusuru sade kendimizin değil, bu işde başkalarının da eli olabilir.
5. Ömer Seyfeddin'in **Topuz** hikâyesi tarihte geçmiş gibi gösterilmiştir.
6. Bir kimse iyilik yaptığı zaman sevinir ve gönül ferahlığı verir.

7. Ziya Gökalp, **Altun Işık** adlı eserinde tarihten hikâyeleri ile tarihimizin kahramanlıklarını belirtmiştir.
8. Kitapların faydalarını daha küçük yaşta aşılamalıdır.
9. Yolları asfalt ve çok kalabalık olan şehirde muhtelif nakil vasıtaları işliyor; fakat bizde olduğu gibi atlar ile çekilen bir tek arabaya rastlamadık; sade burada değil, bütün seyahatimiz esnasında çiftliklerden başka hiçbir yerde bu gibi hayvanları görmedik.
10. Mefkûre, yıkık bir mağaranın içinde yürümeğe benzer; yürüyebilirsen varılır.
11. Otobüs seferleri ve dolmuş taksiler de çok ve yolculuk anında gecikme akla gelmez.
12. Tozu dumana katarak kasabaya ilerliyordu.
13. Biletci, kaybettiğim biletin iki kat cezası olduğunu ve yine pasomu istedi.
14. Medenî insanın pantalonunun dizkapakları değil arkası eskir. Çünkü ileri görüşlü bir insandır.
15. Gerek maddî, gerek mânevî iyilik gönüllerde hoş bir iz bırakır; anlaşılacağı üzre biliriz ki fena hareketler şuursuzluğun neticesidir.

C. Aşağıdaki cümlelerden bâzılarında *ifade edememek* yanlışı vardır; bâzı cümlelerde *san'atlı yazma hevesiyle* mâna müphemdir. Bu cümleleri, vuzuhu te'min maksadı ile yeniden yazınız:

1. Ertesi günü ölen me'muru bir vagona koyduk.
2. Cemiyet öyle bir dev insandır ki onun gözlerini, beynini, kalbini teşkil eden, fakat hayatî faaliyetini kaybeden her hücre sağlam bünyeli hücreler bırakırsa diğerleri yanında kudret ve mevcudiyetini müdafaa etmek suretiyle ebedî bir hayat kazanır.
3. Şimdi hiç olmazsa gençken ayrıldığı oğlu kırk yaşında olmalı idi.
4. Sıcak ana kucağından serin serviler altına gidinceye kadar herkes hayattan türlü şekilde nasibini alır; kiminin yolu koyu renklerle bezenir, kiminin rengi bile belli olmaz.
5. Bahar günleri bana şunları hatırlatır: Vatan güzelliğini bu mevsimde kazanır; milliyet mefhumu baharla

çağdaş olanların göğüslerini bu mevsimde bir şellâle gibi sarar.

6. Yalnız neden böyle dolaşıyorsun?
7. "At ölür meydan, yiğit ölür, şan kalır„ derler; ölmüş atın başkasını alarak onu unutur gideriz.
8. Tam mânası ile kitap çocuğa bir arkadaş vazifesini görür; çocuk kendisini neş'esiz hissettiği anlarda onu yegâne teselli edecek arkadaşıdır.
9. İsterim ki bu derin hayaller ile tahsil hayatım da sonsuz şehirler ve hâtıralarla mâziye gömülsün; fakat hiçbir zaman isteyince unutulmasın.
10. Geceleri korkunç rü'yalarla uyanıyordum; yine denizden bıkana kadar ayrılmadığım bir günün gecesinde bir buhranla uyandım.
11. Namık Kemal **Vatan** piyesini yazdı ve oynattı.
12. Şimdi ayın sarı ışığı ile yuğurulan zayıf siması değişmiş, fakat içi daha müsterih idi; vicdanı ayın sarı ışığı altında kırgın gülümsemesi ile doluyordu.
13. Babam âsiler tarafından omuzundan yaralanmıştı; tabii babam o akşam eve gelememişti.
14. San'atkârların şahsında istikbale uzanıyoruz; milletimizi de uzatıyoruz.
15. Her gece gemilerin limana girdiğini rü'yasında görüyordu.

Ç. Aşağıdaki cümleler fikir ve gramer bakımından iyi tertibedilmediği için kolaylıkla anlaşılmamaktadır. Vuzuh te'mini maksadıyle, bu cümleleri *tertip* cihetinden düzelterek yeniden yazınız:

1. Çocuk, okuduğu kitaplardan bilgi edinir; bilgi edinmek için daima fırsat kollar.
2. Bundan on sene önce şehir dışında tarlalarda oynanırken, bu gün şehrin göbeğinde bir stadyoma kavuşmuş ve böylelikle de fudbol, sevenlerinin zevkini tatmin etmek için gün geçtikçe kalkınmaktadır.
3. İnsan üzerinde muhtelif şekillerde bir yazının te'siri kendini gösterir.
4. Çocuk kitaplarını titizlikle hazırlamak her bu cins kitap yazan muharririn vazifesidir. Şeyh Galib, Fu-

zuli, Nedim ve Baki Divan şiirinin en güzel örneklerini vermiştir.

5. Nasıl bir insanın gıdası yiyecekleri ise, insanlar da medeniyetin gıdasıdır; insanlar olmadan medeniyet olmaz.
6. Nasıl tatlı bir söz, tatlı bir bakış insana te'sir ederse, bana öyle bu opera da te'sir etti.
7. Çocuk Kitapları Haftası'na girmiş bulunuyoruz. Sokaklarda gözlerimize çarpan fişler, radyoda işittiğimiz sözler, gazeteler, hulâsa herşey bize bu haftanın geldiğini müjdeliyordu; dıvarda gördüğüm bir ilân, bana bu haberi ilk müjdeleyen oldu.
8. Bu hata düzeltilmedikçe gençlerimizin istenilen olgunluğa erişmesine imkân yoktur; kız ve erkeklerin ayrı ayrı okullarda tahsilleri âdetinden vazgeçilmelidir.
9. Kaabiliyetin mektebi yoktur; bu herkes tarafından müşahede olunan bir hakikattir. Bir şahıs sonradan veya bir mektepte okuyarak kaabiliyet kazanamaz.
10. Göğe dargın, yere kırgın olarak bataçıka giderim.

UMUMİ VAZİFE

Aşağıdaki cümlelerde vuzuh yoktur. Bu cümlelerin, vuzuhu önleyen hangi yanlışlar yüzünden müphem olduğunu anladıktan sonra, cümleleri vuzuh te'mini bakımından tashih ederek defterinize yazınız. Birinci misalde görüldüğü gibi, cümlelerin sonundaki parantez içerisine hata, veya yanlışların rakam ve numarasını kaydediniz:

1. Karşı tarafta balık avlamak için ellerinde zıpkınlar saatlerce hareketsiz duran yerlilerin gözümden gitmedi. (5 c)
2. İncesu mahallesi, isminden de anlaşıldığı gibi Elmadağı'nın sularını toplayan, senenin belli zamanlarında azalan çoğalan küçük bir deredir. ( )
3. Akşam üzerleri işlerinden yorgun bir hâlde dönen ev reisleri yorgunluklarını bahçelerinde kitap okumak veya çalışmakla geçirirler. ( )

4. Bu kıt'anın mevzuu ve basit kelimelerle yazılışı halk edebiyatı hususiyetidir. ( )
5. Cuma günleri mahallemizin Pazar günüdür. ( )
6. Daima biribirini seven, yardımlaşan, her zorluklarını başaran insanlardır. ( )
7. Türkiye'miz şahsi ve millî çalışmalar sayesinde yeni büyüyen bir ağaç gibi ortaya yükselmiştir. ( )
8. Bir milletin istiklâli, o milletin millî birliğinin birleşmesinden doğmamış mıdır? ( )
9. Bu semtin insanları ekseriyetle me'murdur; fakat diğer geri kalanı ise esnaftır. ( )
10. Sokaklarda akşama bir yemek hazırlamak için çabalayan kadınlar vardı. ( )
11. Sabahları güneşe baktığım zaman ufkumuzun üstünde sıralanan spor yurtlarını, bu yurtların yetiştirdiği gençlerin memleketime getirdiği irfan ve bilgiyi, yapacakları muazzam spor kalkınmalarını görür gibi oluyorum. ( )
12. Gençlik hâtıraları gerçekleşiyordu. ( )
13. Bu esaret hayatında ayağındaki demirler eskidi; fakat ailesine, vatanına hasret çeken kalbi eskimedi. ( )
14. Nihayet ihtiyarlığı görülerek âzadedildi. ( )
15. Gayretli bir insan bulunduğu durumla tatmin olmaz. ( )
16. Bu mevzu, insanın o mevzu karşısında hissettiği duyguları ortaya koymasıdır. ( )
17. İnsanlar hayattaı daima bildiği mevzular etrafında kısa olarak konuşmalı, bilmediği mevzular hakkında hiçbir fikir ileri sürmemelidir; aksi hâlde bizim için utandırıcı sonuçlar doğurabilir. ( )
18. Mes'uliyet hissi yapılan işlerden dolayı, insanlarda iyi veya kötü izler bırakır. ( )
19. Medenî bir insan ahlâk bakımından tamamiyle tekemmül etmiştir; çünkü gerek cemiyet, gerekse fert ahlâkını bozan şeyler hayat seviyesinin düşük ve yaşama imkânlarının dar olmasıdır. ( )
20. Ahlâk bir insanda hepsinden evvel gelen şeydir. ( )
21. Medenî bir insanın cemiyete hiçbir zararı dokunmaz;

bilhassa cemiyetin yükselmesine yardım eder. ( )

22. Az sözle çok mâna ifade ettirebilen akılları, bizler büyük akıllar diye vasıflandırabiliyoruz. ( )
23. Vazife ihmal edilmeyen bir unsurdur. ( )
24. Bir millet refah ve saadetini kendi hazırlar. Bunu da kendi bünyesindeki insanların çalışmaları ile hazırlar. ( )
25. Diğer taraftan bir sürü kelimeler yanyana getirildi; fakat bu kelime yığınlarından hiçbir mâna çıkaramadığımız da vâkidir. ( )
26. Meş'uliyet hissi, insanın üzerine aldığı vazifeden duyduğu korku hissidir. ( )
27. İhtiyacımızı para ile karşılarız. ( )
28. Kitapların hepsi güzeldir. ( )
29. Para herşeyi yapar. ( )
30. Para insanı konuşturur. ( )
31. Edebiyat, fertlerin güzel konuşmasını, düşüncelerini doğru anlattıran ve karşısındakini sıkmadan dinleten bir san'at bölümüdür. ( )
32. San'atta ileri gitmiş bir memleket, her bakımdan ileri gitmiş sayılır. ( )
33. Kitap okumak faydalı ve zevkli olduğundan, onları itina ve titizlikle kullanmamız lâzımdır. ( )
34. San'at bir zamanlar ortada yoktu. ( )
35. Tiyatro, insanların eğlence zevkini tatmin eden bir yerdir. ( )
36. Uzakta görülen her yükseklik üzerinden aşılmaz yer değildir. Çünkü insanın gözüne uzak görünen bütün engeller, insanın azmi ile başarılır. ( )
37. O günlerde memlekette hasta olan annemin sihhatine dair avutucu malûmat almadığım için bedbindim. ( )
38. Kuşlar ile atalarımızın göçü arasında bir fark varsa, o da kuşlar ilkbaharda gelip sonbaharda giderler; insanlar ise gittikleri yerlerde yerleşip medeniyetlerini o yerlere aşılamasındadır. ( )
39. Leylek ruhun bunaldığı, kışın fenalığından isyan edecek kadar yoksul insanlık dünyasının en büyük bahar müjdecisidir.
40. Bahçelievler semtine birçok yerlerden girilir. ( )

6. Te'sirli İfade. Te'sir, ifadenin okuyanlarda alâka uyandırması, merakla ta'kip edilmesi demektir. Vuzuhu te'min eden herşey, fikirlerin sağlamlığı ve gramerce doğru ifadesi te'siri artırmağa yarar. Bunlar dışında, bir ifadenin te'sir hâsıl edebilmesi için *tekrar* ve *boş söz*lerden, biribirini yalanlayan fikirlerden uzak, cümlelerin kuruluş bakımından çeşitli olması ve cümle sonlarında fikirlerin zayıflamaması lâzımdır.

6 a. Tekrar. Kelimelerin mütenevvi olmaması aynı kelimelerin sık sık kullanılması *tekrar* denilen hatayı meydana getirir. Bu yanlıştan kurtulmak için çok okumamız, dolayısıyle kelime hazinemizi zenginleştirmemiz, yazdıklarımızı gözden geçirerek, tekrarladığımız kelimeler yerine başkalarını koymamız icabeder:

a. *İki arkadaş* birgün ava çıkarlar; bu *iki arkadaş* çok samimîdirler. (Çok samimî olan bu iki arkadaş birgün ava çıkar.)
b. Yenişehir'in *oldukça* işlek bir semtinde bulunan mahallemize, sokağın başında durup şöyle bir baktığımız zaman *oldukça* karışık bir manzara ile karşılaşırız. (Yenişehir'in işlekçe bir semtinde bulunan mahallemize, sokağın başında durup şöyle bir baktığımız zaman, oldukça karışık bir manzara gözümüze çarpar.)

6 b. Boş Söz. Boş söz de bir nevi tekrardır; tekrardan farkı, ayni kelimelerin değil, ayni fikirlerin muhtelif kelimelerle ifadesidir. Eskiden *haşv* denilen bu yanlıştan kurtulmak için lüzumsuz fikirlere

yer vermemeğe, yazılarınızı tashihten geçirirken bu cins fikirleri de kaldırmağa, maksadınızı az kelimeyle ifadeye çalışınız:

a. Bu, onların *kıymetlerini, değerlerini* azaltmıştır. (Bu, onların değerlerini azaltmıştır.)
b. Bu hikâyede, insan *bi'zzat kendini* tasvir edilmiş sanıyor. (Bu hikâyede, insan kendini tasvir edilmiş sanıyor.) Kitap fertler tarafından yazılır.

6 c. Fikirlerin Biribirini Yalanlaması. Bâzan bir ifadede iki, veya daha çok fikrin biribirini tutmadığı görülür. Eskiden bu yanlışa *yalanlama, nakzetme* mânasına gelen *tenâkuz* denilirdi. Bu hatâ, yazanın evvelce söylediklerinin farkında olmadığını anlattığı gibi, okuyanların bu fikirlerden hangisinin doğru olduğu hakkında tereddüdüne, dolayısıyle güveninin sarsılmasına, fikirlerin te'sirini kaybetmesine sebebolur:

a. Yanımdaki zenci kızı ile yere çömeldim ve oturdum. (Çömelme ve oturma, biri diğerinden farklı iki vazıyettir; bir kimse aynı zamanda hem oturmuş, hem çömelmiş bulunamayacağından, bu iki fikir biribirini yalanlıyor.)
b. Annem, babam ve üç kardeşimle birlikte beş kişilik bir aileyiz. (Anne, baba, üç kardeş ve kendisi de dâhil olduğuna göre, aile beş değil, altı kişiliktir.)

Tenâkuz daima aynı cümlede değil, bir yazının

bütününde de olabilir; yazının başındaki fikirlerin, orta veya sondaki fikirleri tutmadığı görülür. Birçok hatalar gibi, fikirlerin biribirini yalanlaması da iyi düşünmemenin mahsulüdür. Talebeler, görgü ve müşahedelerini, hakikati ifade değil, vak'a ve fikir icadını umumiyetle âdet edindiklerinden bu hataya düşerler. Bu hatadan kurtulmak için, fikirlerinizin biribirini tutup tutmadığını araştırınız. Hayalî değil, hakiki şeylere yer verirseniz tenâkuza düşmezsiniz.

6 ç. Cümlelerin Çeşitli Olması. İfadenizin te'sirli olması için, kuruluş cihetinden biribirinden farksız cümleleri arka arkaya sıralamayınız; bu yüzden meydana gelen monotonluk, okuyanları sıkar.

1. Kısa cümleleri yanyana sıralamayınız; üzerinde durulan fikrin hususiyetine göre, bunları birleşik cümle hâlinde de yazmak mümkündür:

a. Biran evvel yurda, eşe dosta kavuşma heyecanı içinde idik. Bilmem nekadar zamandanberi yolda idik. (Bu uzun seyahatimizin şu son günlerinde yurda, eşe dosta kavuşma heyecanı içinde idik.)
b. Geçenlerde Anadolu gazetelerinden biri elime geçti. Şöyle bir havadis vardı. (Son zamanlarda elime geçen Anadolu gazetelerinden birinde şöyle bir havadis vardı.)

2. Uzun, birleşik cümleleri arka arkaya sıralamak yazının te'sirini azaltır; ele alınan fikrin hususiyetine dikkat ederek, birleşik cümleleri basit cümlelere bölerseniz, ifadeniz daha hareketli, daha alâka çekici olur:

Ankara şehrinin dışında kurulmuş olan Yenimahalle'ye şimdi elektrik gelmiş, ara yollar yapılmış, birçok yeşil sahalar ayrılarak çamlar dikilmiş, sinema yapılmış, pazar yeri, dispanser, cami yapılmış, mektepleri, sineması ile burası tam bir şehir görünüşü almıştır. (Ankara şehri dışında kurulan Yenimahalle'ye elektrik tesisatı, arayollara, pazar yeri yapılmıştır. Çamlar dikili yeşil sahaları, inşaatı tamamlanmış dispanseri, camii, mektepleri, sineması ile halkın her türlü ihtiyacını karşılayan küçük bir şehirden farksızdır.)

3. Okuyanların alâkasını çekmek için aynı cins cümleleri arka arkaya getirmeyiniz. İsim, fiil cümlelerini, basit, mürekkep, sıra cümleleri, zaman ve şahıs bakımından ayni fiille sona eren, mânaca, müsbet, menfî, soru, nidâ nev'ine dâhil pekçok cümle çeşidi vardır. Cümle nev'ileri hakkındaki bilginizden faydalanarak, fikrin hususiyetine göre muhtelif nevi'de cümleler kullandığınız takdirde yazılarınız alâka uyandırır. Talebe vazifelerinden aldığımız aşağıdaki yazılardan ilki te'sirsizdir; çünkü cümlelerin hemen hepsi aynı uzunlukta, kuruluş bakımından müsbet, fiil cihetinden geçmiş zaman üçüncü şahıstır. İkinci misal basit, mürekkep, isim, fiil cümlelerini ihtiva ettiğinden ve cümle sonundaki fiillerin zaman ve şahıs bakımından ayrı oluşu sebebiyle te'sirli bir paragraftır:

1. Galata rıhtımından sabahın erken saatinde kalkan vapur hayli kalabalıktı. He-

men herkes mevzu olarak Bursa ile kaplıcalarını seçmişti. Vapur şafaktan atik davranarak, güzel İstanbul'u gerisinde bırakarak, ilk bakışta bir farenin basit resmini andıran marmaraya geçmişti. Olanca hızıyla Mudanya yolunu tutan vapurumuz, yazın sonsuz eğlencelerini içine alan Adalar'ı birer birer geride bırakmıştı. Bir müddet sonra Sus, karşı istikametten gelen ve ağzına kadar türlü mallarla dolu olarak suya yarı batmış olan bir şileple selâmlaştı. Artık tamamen güzel İstanbul'dan uzaklaşmış, yeşil Bursa'nın şirin iskelesi olan Mudanya'ya yaklaşmıştı.

2. Fakirlik bir suç değildir. Fakirlere yardım, herşeyden önce insan olarak hepimizin vazifesidir; fakat memleketimizde bu mes'elelerle uğraşan dernekler varken, sokak veya kapı dilencilerine para kaptırmak, yeni birçok dilenciler kıralına hayat hakkı vermekten başka birşeye yaramaz. Yardımın verdiği mânevi zevki hakikaten tatmak istiyorsak, bu kabil hazır yiyicileri doyuracak yerde, paramızı hayırlı işlerle uğraşan cemiyetlere verelim. Hem de bir değil, birkaç yüz misli ile...

6 d. Cümlelerin sonunu zayıf fikirlerle bitirmemek, fikirlerin cümlede gittikçe kuvvetlenmesi de ifadenin te'sirini artırır. Aşağıdaki cümleler bu hususa dikkat edilmediği için te'sirsizdir:

1. Bir milletin istiklâl, refah ve saadeti

için millî birliğin şart olduğu hepimizce âşikârdır. (Âşikâr olan birşey varsa, o da, bir milletin istiklâli, refah ve saadeti için millî birliğin şart olduğudur.)

2. Bu konuda birçok fikirler yürütmek mümkündür; fakat bunların bâzıları yanlış olacaktır.

6 e. Garâbet, herkesin alışmadığı, yabancı olduğu kelime (Bk., 7 c.) ve fikirlere yer vermek neticesinde düşülen bir hatadır. İnsanı gülünç eden *garâbet,* bâzan bilgisizlik, daha ziyade orijinal görünmek, kimseninkine benzemez fikirler ileri sürmek gibi sebeplerden meydana gelir; bu sebeplere güzel ve san'atlı yazmak kaygusunu da ilâve edebiliriz:

> Namık Kemal Magosa'da iken boş durmamış, kâğıt, kalem bulamadığı zamanlar tütün kâğıtlarına kibrit uçları ile yazdığı şiirlerini vatana göndermiştir. (Namık Kemal Magosa'da iken boş durmamış, yazdığı eserleri gizlice İstanbul'a göndermiştir.)

6 f. *Ahenk.* İfadeyi te'sirli kılan şeylerden biri de ahenk olmakla beraber, bu hususta muvaffak olmak için kaideler vermek mümkün değildir.

VAZİFE

A. Aşağıdaki cümleler *tekrar* ve *boş sözleri* içine aldığından te'sirsizdir. Cümleleri bu hatalardan kurtararak te'sirli, veciz surette yeniden yazınız:

1. Benim vazıyetimde bulunan talebe arkadaşlarım kurs paralarını aldıkları halde, ben iki aydanberi kurs paramı alamamaktayım.
2. Zaten kusurumuzu hiçbir zaman ta'mir edemeyiz; çünkü muhatabımız bizi kötü olarak tanımıştır ve bu onun zihninde yer etmiştir. Kusurumuz hakikaten onun zihninde yer etmiş ve belki de hayatımız üzerinde mühim rol aynayacaktır.
3. Memleketimizde Ziya Gökalp'ten evvel de milliyet fikirleri mevcuttu.
4. Hayatımızda göstereceğimiz gayret maksatla kaynaşmış, plânla yuğurulmuş olduktan sonra daima semeresini verecektir.
5. Çocuk kitaplarının okuyanlar tarafından anlaşılması için, onları yazanların sade bir dil kullanması lâzımdır.
6. Herhangibir kimse iyilik ettiği zaman, bu hareketinin iyiliğinden dolayı büyük bir sevince kapılır; bunun aksini düşünecek olursak, kötü hareket eden bir kimse bir neş'esizliğe, içinde bir üzüntüye kapılır.
7. Bu gibi evsaftaki kitaplar çocukta nefret uyandırırlar.
8. İnsan bâzan şuuruna ve iradesine hâkim olamayarak yaptığı hareketlerden bi-haberdir; yâni hiçbir şeyden haberdar değildir.
9. Bu cümleyi kendi düşündüğüm gibi yazdım.
10. Arkadaşlarım birdenbire işi alaya dökerek benimle alaya başladılar.
11. Bunun bu gibi faydaları olduğu gibi, aynı zamanda zararları da vardır.
12. İşte bu olay benim yazı yazma veya kompozisyon yazma kaabiliyetime te'sir etmiştir. Yalnız bu iş ne dereceye kadar doğru, onu bilmiyorum; yalnız bildiğim birşey varsa, o da annemin bana bu olayı anlatmasıdır. İşte bu olay kendisini yalnız yazı yazma şeklinde değil, resim yapma, heykel yapma şeklinde de bu olay te'sirini göstermiştir.
13. Bir insan dünyanın en iyi insanı olsa dahi, bir değil hattâ birkaç hata dahi yapmış olabilir.

14. Acaba imtihanlardan sonra arkadaşlarınızla birlikte bir eğlence tertibedenleriniz var mı?
15. Hayatta daima herşeyde irade göstermemiz, düşüncemizle herşeyin doğrusunu bulmamız, arzularımızın sesini değil, vicdanımızın sesini dinleyerek ona göre hareket etmemiz lâzımdır.
16. Onun haksızlığı üzerinde onun nekadar haksız olduğunu iddia etti ise de, onu bu fikrinden vazgeçiremedi.
17. Biz de böylece, istediğimiz gibi olmasa bile bizi biraz olsun amacımıza yaklaştırmış olan bir yazı, bir kompozisyon elde etmiş oluruz.
18. Bu böyle birkaç defa tekerrür ederse, sizin kavgacı olduğunuz intibaını uyandırır.
19. Bir iş yaparken bunun acaba doğru mu, yanlış mı olduğunu düşünmek lâzımdır; bir kusur işleyince onu nasıl olsa işlendi diye bırakmamalı, onu ta'mir etmek lâzımdır.
20. Ne yalan söyleyeyim, onu ilk gördüğümde bir hayli yadırgamış, filmlerde gördüğüm acayip kılıklı Amerikan kovboylarına benzeterek Türk olabileceğini hattâ aklıma bile getirmemiştim.
21. Hafif çekik gözleri, bunların üstünde yer alan siyah, fakat oldukça gür kaşları dikkatimi çekmişti.
22. Ömer Seyfeddin'in küçük hikâyelerinde ve bu nevi eserlerinde şu hususiyetler göze çarpar.
23. Biribirinin aynı olan evler yanında, daha büyük yapıda evler yapılan sokağımızda büyüklü küçüklü evler göze çarpar.
24. Semtimizin nüfusu çoğaldıkça, mahallemizin değeri de daha çoğalıyordu.
25. Bu söz bizim kendimize olan inancımızın, biribirimize olan bağlılığımızın en canlı misalini teşkil eder.

B. Aşağıdaki cümleler çeşitli olmadığından te'sirsizdir. Fikirlerin hususiyetine göre basit cümleleri birleştirerek, mürekkep cümleleri kısa cümlelere bölmek suretiyle ve te'siri önleyen başka hataları da gözönüne alarak bunları yeniden yazınız:

1. Birgün işe giderken tiren yolunda, tirenin altında kalmak üzre ufak bir çocuğa rastlamış, ileri atılmış, çocuğu kurtarmış, fakat o hızla başını telefon direğine çarpmış ve bu yaralanmasına sebep olmuştu.
2. Düzgün ifade kullanmak için kompozisyonu daima büyük bir zevk alarak yazmaktayım; fakat bu ister iyi, ister kötü olsun ileride iyi neticeler alacağımdan emin bulunmaktayım.
3. Uzun, yorucu bir bekleyişten sora Edirnekapı tramvayına bindim. Hava her ân gittikçe soğuyordu; dişlerim gayr-i ihtiyarî biribirine vuruyordu. Pasomu gösterdim; bir şebeke bileti aldım.
4. Bu eserde müellif sosyete hayatının iç yüzünü bariz bir şekilde tasvir ediyor. Eserin okunması üzerimizde ahlâkî bir intıba bırakıyor; aynı zamanda bedii bir zevk veriyor.
5. Her okul talebesini iyi yetiştirmeğe çalışır; şimdiki okulların sınıfları eski okulların sınıflarına hiç benzemez.
6. Yalçın'ın bacakları ve kolları küçükken kemik hastalığı çektiğinden eğridir, o böyle bir vücude sahip olduğuna üzülmez.
7. Ziya Gökalp münevverler için muhtelif mecmualarda ilmî makaleler yazmıştır; çocuklara ve gençlere hitabetmek için şiirler, hikâyeler, masallar yazmıştır.
8. Hayat bir mücadele demektir; bu, ya cemiyetin veya fertlerin biribiriyle ayrı ayrı çarpışması demektir.
9. Ankara'da Samanpazarı'ndan geçen caddenin adı Tal'at Paşa Bulvarı'dır. Tal'at Paşa Bulvarı Ulus Meydanı'ndan başlar, Hamamönü'ne gider.
10. Bu düşünce ve araştırmalar vaktimin boş geçmemesine yarayan şeylerdir; ayrıca bu araştırmalar, bilmediğim şeyleri öğrenmeme yaradığından benim için çok faydalıdır.
11. Neticede imtihanın iyi gitmesi dolayısıyle sevinç içinde idim ki arkadaşlardan biri Meclis Başkanı Kâzım Karabekir Paşa'nın öldüğünü söylemesi üzerine, ben ve benim gibi olanların üzerine üzüntü çökmüştü; çünkü benim değil, bütün milletin sevebileceği o büyük adamı kaybetmiştik.
12. İdarî teşkilâtta birçok yenilikler yapılmış, mahke-

melerimizde hâkimlerimizin müstakil olarak hüküm vermeleri sağlanmış, Vekâlet işleri intizama sokulmuş, eski, köhnemiş müesseseler kaldırılmış, Avrupaî tarzda teşkilâtlandırılmış müesseseler kurulmuş, yazıda, kıyafette inkılâplar yapılmış, lâyiklik kabul edilmiştir.

13. Hayatta her doğru çalışmanın kendine göre zaferi vardır. Bir işe yönelmiş olmak, o işin zaferine gitmek demektir. Zafer istikametinden sapmamak için metanetli olmak şarttır.
14. Ankara'daki malûm otobüs yangınından sonra idi. Yakın ilçelerden getirilen otobüslerden birinde idik.
15. Hacı Bayram Camii, bulunduğu mahallenin en yüksek bir noktasını teşkil eder. İstasyonda inen bir yabancı ilk olarak bu camiin minaresini görür.

C. Aşağıdaki cümlelerin *sonu fikirce zayıf*tır. Bu cümleleri, kuvvetli fikri sona getirmek üzre tashih ederek yeniden yazınız:

1. Talebeler bilgi edinmek için uzak, yakın birçok yerlerden sabahleyin sınıfa gelirler.
2. O, hatır-şinas bir gençtir; başka birşey değildir.
3. Demek ki, bir milletin fertleri arasında millî birliğin var olması ve bunun her zaman yaşaması şartmış..
4. Kış girmeden her aile kış hazırlıkları yapar; çünkü topraklar karla örtülü olduğundan bitki bitmez.
5. Hisar'ın eteklerinde, Hamamönü ile Adliye Sarayı arasında bulunan Samanpazarı, dar caddeleri ve etrafındaki sokakları ile Ankara'nın semtlerinden biridir.

Ç. Aşağıdaki cümlelerde *garâbet* vardır; tashihe elverişli olanları, garabetten kurtarmak şartı ile yeniden yazınız:

1. Köpeklerin vazifelerini yapabilmeleri için daima serbest olmaları lâzımdır.
2. Pazara götürülen bu koyun ve keçiden biri sütü, diğeri derisi için satılacaktı.

3. Tavuğun civcivlerini kurtarmak için koştum.
4. Bunun üzerine eşek, önüne ilk çıkan ekin tarlasına girdi, toprağa kişneyerek otlamağa başladı.
5. Onu, içinde eşyası olmayan, parası bulunmayan bir eve, mezara götürüyorlardı.

VAZİFE

Aşağıdaki cümleler te'sirsizdir. Bunları dikatle okuduktan sonra, öğrendiğiniz kaidelere dayanarak, te'sirsizliği meydana getiren yanlışları gösteren rakam ve numaraları parantez içerisine kaydediniz. Cümleleri bu hatalardan kurtarmak maksadıyle tashih ederek yeniden yazınız:

1. Mahallemizin ekserisi me'mur olan halkının hepsi sabahları Ankara'ya giderek, dairelerinin ve işlerinin başına giderler. ( )
2. Bu parçada şahısların karakterleri tasvir edilmiyor, ruh tahlillerine rastlanılmıyor; şahısların karakterleri ve ruh halleri konuşmalar yardımı ile belirtiliyor. ( )
3. Sihhatinizi temennî eder, hürmetlerimin kabulünü rica ederim.
4. Bir konferansı alâka çekici bir hâle getirmek, birtakım kaidelere riayetle mümkündür. ( )
5. İlk mektubundaki arzunu bu mektupta da yerine getirmeğe çalışacağım ve elimden geldiği kadar sana buraların havasını teneffüs ettirmeğe çalışacağım. ( )
6. Daha sana yazacak çok, amma pek çok havadis var amma, şu ânda hiçbiri aklıma gelmiyor; en iyisi sana hayranı olduğum Tagore'dan bir parça yazayım. ( )
7. Ben buraya geleli onbeş gün oldu. İlk geldiğim günlerde çok yalnızlık çektim. Şimdi kendime burada birkaç arkadaş edindim. Buraya geldikten bir-iki gün sonra staj görmeğe başladım. Boş kalan zamanlarımda buranın meşhur eğlence yerlerini gezdim. ( )

8. Yenişehir'in oldukça işlek bir semtinde bulunan mahallemize sokağın başında bir durup da şöyle bir baktığımız zaman oldukça karışık bir manzara ile karşılaşırız: Bir tarafta oldukça eski evler, bir tarafta yeni yapılmış, muazzam büyüklükteki binalarla karşılaşırız. ( )
9. O zaman bulunduğumuz erazi, bomboş, bozkır bir erazi idi. ( )
10. Okul, ey bizim ölmez annemiz, sütünü helâl etmen için uğrunda can veririz. ( )
11. Fakir ve yoksul kimselere elimden gelecek yardımı yapmak kadar benim için daha mes'ut birşey yoktur; bu, insanın kanını serinletir, insanı büyük bir rahatlığa boğar. ( )
12. Bâzan irademizin elinde olmadan yaptığımız hareketler vardır. ( )
13. Çocuk kitapları birer yardımcı eser olup, çocukların derslerine yardım ederler. ( )
14. Tarihte öyle adamlar görülmüştür ki kuvvetli kalemleri sayesinde bir memleketin halkını hiçbir zor kullanmadan kitle hâlinde kendi iradelerine tâbi etmişlerdir. ( )
15. Baba sporumuz olan güreşteki kaabiliyetimiz zaten bütün dünyaca bilinmektedir. ( )
16. Çocuk kitapları çocuğun kavrayacağı bir tarzda düzenlenmelidir; bu şekilde düzenlenmeyen bir kitap çocuklar için şüphesiz ki faydasızdır.
17. İnsanlar kaabiliyete doğuştan sahip olurlar; yoksa kaabiliyete sonradan sahip olunmaz. ( )
18. Bu hareketin te'siri altında öyle bir haz duyarız ki âdeta üşüdüğümüzü hissederiz. ( )
19. Çocuk kitapları resimli ve kolay anlaşılır tarzda olmalıdır; çocuk, okuduğunu gayet rahat anlamalıdır. ( )
20. Salâhiyetli mevkı'lerde bulunan kimseler halkla konuşmak, onların dertlerini dinlemek suretiyle faydalı bir unsur olabilirler. ( )
21. Boğazından bir zincirle bağlı köpeğin bir attan ne farkı vardır? ( )
22. Dışarısı gündüz olduğu halde, bu köyde tatlı bir akşam alacalığı var. ( )

23. Sokaklar bir zekâ yatağı hâlinde uğulduyor. Niçin, neden?.. Bunu anlamak için karşımızda yükselen Atatürk Lisesi bahçesinin dıvarlarına doğru yaklaşalım! ( )
24. Mahkûmlar hürriyete, fakirler refaha birgün kavuşacaklarına inanırlar. Bu kavuşma sabır sayesinde olur; o kovuşmayı görür ve onun hayali ile yaşarlar. ( )
25. İnsanlık ihtiyar ve fakirlere yardım ve saygı göstermektir. ( )
26. Her zaman, her yerde, tarlada, çayda, dansta, sokakta ve evde hareketleri nezaket, terbiye dairesi içinde olması medenî insanın ahlâkî vasıflarından ve icaplarındandır. ( )
27. Bu kadar faydalı olan çocuk kitapları için ayırdığımız Çocuk Kitapları Haftası'nı sabırsızlıkla bekliyoruz. ( )
28. Semtin mühim yerlerinde şirket hâlinde çalışan ticaret yerleri, semtimizin ve şehrin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. ( )
29. Nasıl güneş ışıkları ile sicimler hâlinde süzülerek tabiatın bu günkü güzelliğini gözlerimizin önüne sererse, şimdi en yüksek zirveye erişmeğe çalışan medeniyet de bize insanın modelini vermiş oluyor. ( )
30. Ben hakikati temizlikte, saflıkta ararım; şuna inanıyorum ki hakikat göklerde.. Zaten biz ondan bir parça değil miyiz? ( )

KELİMELERİN KULLANILMASI

7. Kelimeyi Yerinde Kullanmamak. Talebe yazılarında en çok rastlanılan hatalardan biri, kelimeyi yerinde kullanmamaktır; bunun muhtelif sebepleri vardır.

7 a. Kelimenin Lugat Mânasını Bilmemek. Kelimeyi yerinde kullanmama sebeplerinden biri, o kelimenin lugat mânasının bilinmeyişidir. Tahsil ça-

ğında, veya tahsilsiz kimselerin ifadelerinde bu cins hataya sık-sık rastlanılır:

Dünyada çalışmamak kadar *ayıp* şey yoktur *kelimelerini* hatırladım.
(Dünyada çalışmamak kadar *fena* şey yoktur *sözünü* hatırladım.)
Dilencilerin yollar üzerinde halkı *soymalarını* önlemek lâzımdır.
(Dilencilerin yollar üzerinde halkı *rahatsız etmelerini* önlemek lâzımdır.)

7 b. Kelimenin Gramer Mânasını Bilmemek. Kelimenin yerinde kullanılmamasının bir başka sebebi, o kelimenin gramer bakımından mânasının, yâni sıfat mı, zarf mı, isim mi v.b. olduğunun bilinmemesidir:

Hayatı, gün geçtikçe daha *refah* bir hâl alıyordu. (Hayatı, gün geçtikçe daha *müreffeh* bir hal alıyordu.)
Mekteplerin ta'til zamanı *yanaştı*. (Mekteplerin ta'til zamanı *yaklaştı*.)

7 c. Kelimenin Cümlede Kullanılış Tarzını Bilmemek. Kelimeler lugat kitaplarındaki sınırlı mânalarından başka, cümlede kullanılışına göre türlü mâna kazanır. Fikirlerimizi, hudutsuz düşüncelerimizi anlatabilmek için kelimelerin lugat kitaplarındaki sınırlı mânalarını bilmek kâfi gelmez; muayyen mânaları ile cansız bir yığından ibaret kelimeleri, hudutsuz fikirleri ifade için canlı bir vasıta hâline getiren, onların cümlede kullanılış tarzı ve diğer kelimelerle münasebetine göre kazandığı mânalardır. Kelimeyi bu bakımdan yerinde kullanabilmek, onun ne-

rede ve nasıl kullanılacağını bilmekle mümkündür; aksi hâlde kelimenin ne gibi fikirlerin ifadesine ne tarzda yarayacağı bilinemez ve aşağıdaki misallerde görülen hatalara düşülür:

Beyaz Lâle *diyé* bir hikâye okudum. (Beyaz Lâle *adlı* bir hikâye okudum.)
Etrafta birkaç koyun *bağırarak* koşuyordu. (Etrafta birkaç koyun *meleyerek* koşuyordu.)

7 ç. Alışılmayan, herkesin yabancı olduğu kelimeler kullanmağa, bilhassa kelime icadetmeğe heves etmek, insanı gülünç eden bir hataya, *garâbet*'e yol açar:

1. Sokağın öbür başından bir *manavcının* malını öğen sesi geliyordu. (Sokağın öbür başından bir *manavın,* malını öğen sesi geliyordu.)
2. O, *gerçekli* bir arkadaştır. (O, *hakikatli* bir arkadaştır.)

Kelimeleri yerinde kullanabilmek için, (1) onların mânasını bilip bilmediğinizi düşününüz; biraz tereddüt ederseniz lugate bakınız. (2) Kelimelerin gramer mânalarını öğreniniz. (Bk., Bölüm I., I-VII, s. 287 v.d.). (3) Kelimelerin cümlede kullanılışını öğrenmek için, Türkçe'yi iyi kullanan muharrirlerin eserlerini, bu hususa dikkat ederek, bol bol okuyunuz.

VAZİFE

A. Aşağıdaki cümlelerde *siyah dizilen* kelimeler yerinde kullanılmamıştır. Bu, kelimelerin lugat,

gramer, veya her iki bakımdan mânasını, yâhut cümlede kullanılış tarzını bilmemekten mi ileri geliyor? Bu hususları düşünerek cümleleri tashih ediniz:

1. Kendisi, mahallemizde, "İyilik yapmak için yaratılmış bir adam!,, diye **çağırılır.**
2. Ümitsiz **muhayyelelerimin** hakikat olduğu o anda sevincimden ağladım.
3. İçinde yaşadığımız devirde milletleri **yürüten** birçok rejimler vardır.
4. Bugün dokuz yaşında bir çocuk bütün kulüplerdeki futbolcuların isimlerini, yaşlarını ve hattâ **ahlâklarını size okur.**
5. Aynı konular üzerinde saatlerce fikir **teatisi yürüten** bu insanlar bir nevi hasta değil midir?
6. O sene sınıfta kaldı; **öbür** sene tekrar Kabataş Lisesi'ne **gitti.**
7. Dükkânda yalnız çalışamayacağını anladığından, işlerine yardım etmesi için bir akrabasını **ortak etti.**
8. Oniki yıllık çalışmamın semerelerini imtihanda **verecek,** fakülteye devam edebilecektim.
9. Cumhuriyet hükûmetinin bize bahşettiği **lûtuflardan** biri de söz ve yazı hürriyetidir.
10. İşte size bundan yirmi yıl evvel bütün dünyaya dehâsını tanıtan bir şahsiyetten **irademin kudreti kadar** bahsetmek istiyorum.

B. Aşağıdaki cümlelerde yerinde kullanılmayan kelimelerin altını çiziniz. Bu kelimelerin yerine uygun olanları koyarak, cümleleri yeniden yazınız:

1. Bizde matbuat ancak xvıı. asırda açılmıştır.
2. Onlar içtimai bir kalkınmaya önayak olmuşlar, aynı zamanda askerlik sahasında yararlık etmişlerdir.
3. Bu yazılar sansür altından geçiriliyordu.
4. Mükemmeliyetinden emin olduğunuz Emniyet Teşkilâtı'mızın bu ihmali kapatacağını bekliyoruz.
5. Güneşin ilk ışıkları kapıları aydınlatmadan kapımı çaldılar.

6. Namık Kemal hayatının baharını milletinin hürriyet ve istikbali önüne feda eden bir vatanperverdir.
7. Kitabımı kapatır gibi kapatırım.
8. Zorlukları yıldırmayı öğrenmişti.
9. Bu harabeler bana eski hatıraları hatırlatıyor.
10. Faruk Nafiz'in **Handıvarları**'nı okurken, o yerlerde sakladığım hatıralar canlandı.
11. Bindiğimiz otobüs, Ulus Meydanı'ndan çıkar.
12. Kırk yıllık bir bekleyişin sakladığı sonsuz bir imanla, Türk gemilerinin ufukta görünmesini bekliyordu.
13. Bu insanlar beşeriyete ölmez eserler bırakarak, isimlerinin zihinlerden asla akmamasına en fazla hak kazanmışlardır.
14. Faydalı kitaplar okuyarak, kendimizi fikir bakımından kazançlı yapmağa çalışmalıyız.
15. Yirmi sene bu.. Dile kolay! Esaret hayatında kollarındaki, ayaklarındaki demirlerin yerine yenisini koydukları hâlde, kendisi sihhatce eskimemişti.
16. Para ulaştırıcı bir vasıtadır.
17. Medeniyet, teknik, ilim, fen, kültür gibi objectife vasıfların mecmuudur.
18. Pençereden, kabuğuna çekilmek üzre olan güneşin kızıllığını seyrediyordum.
19. İyi insanlar başkalarına zararlılık yapmak istemezler.
20. Medeniyetin en yüksek zirvesine eriştiği şu xx. asırda, insanların ahlâk bakımından medenî insan lakabını almaları, şüphesiz uğraşabilecekleri en önemli problemdir.

İKİNCİ BÖLÜM

VI.

NOKTALAMA İŞARETLERİ ve NEVİ'LERİ

Fikirlerin doğru, temiz, te'sirli ifadesi için noktalama işaretlerini kullanmak elzemdir. Yazı dili, sözün esas maksadını tamamıyle ta'yine muktedir olmadığı için, noktalama işaretlerinden faydalanırız. Konuşurken sesin duraklaması, yükselip alçalması, v.b. değişiklikler, mânayı canlandıran hareketler ve jestler, yazıda yerini noktalama işaretlerine bırakır. Fikirler arasındaki bağı belirtmek, mânayı iyi ifade için noktalama işaretlerini kullanmak şarttır.

Fikirlerin anlaşılmasını kolaylaştıran noktalama işaretlerini öğrenmenin ve tatbik etmenin güç, aynı zamanda günlük hayatımızda lüzumsuz olduğunu düşünmek yersizdir; çünkü bu işaretlere dikkat edilmezse yazı ehemmiyet ve te'sirini kaybeder; karmakarışık bir kelime yığınından ibaret kalır.

Noktalama işaretlerinin kullanıldığı yerler her millette hemen hemen aynıdır. Bu hususlaki belli kaideleri, ençok kullanılan işaretleri ön plâna almak suretiyle izaha çalışacağız.

NOKTA

8 a. Nokta, bir fikri tam olarak bildiren cümlelerin sonunda kullanılır:

Soğuk, yağmurlu bir gündü.
Sihhati fena değildi; artık çalışmağa karar verdi.
Siz kafile ile beraber gidiyorsunuz; ben evde kalacağım.

8 b. Bir fikri tam olarak ifade etmeyen cümlelerin sonuna nokta konulmaz; bu cins cümleleri altalta değil, yanyana yazınız:

Yanlış — Ahmed çok yorulmuştu. Artık yürüyemiyordu.
Doğru — Ahmed çok yorulmuştu; artık yürüyemiyordu.
Yanlış — İşlerim, fena gitmiyor.
Amerika'ya gitmek için kâfî derecede param var.
Doğru — İşlerim fena gitmiyor; Amerika'ya gitmek için kâfi derecede param var.

8 c. Bâzen cümle bitmeden, ibarelerden sonra nokta konulabilir. İtalik kısımlar gramerce tam cümle değil, ibaredir; bununla beraber tam bir fikri ifade eder. Bu cins ifadeleri yanyana yazmaktan sakınınız. Misal:

Yanlış — "Bahsettiğim kitapları satın aldınız mı?„. *"Evet!„*
"Ne kadara?„ "Yüz kuruşa.„
Doğru — "Bahsettiğim kitapları satın aldınız mı?„
"Evet!„
"Ne kadara?„
"Yüz kuruşa.„

8 ç. Herkesce bilinen kısaltmalardan sonra (Meselâ, msl.; bak, bk.; ve benzeri ve bunun gibi, v.b.; ve saire, v.s.) nokta işareti konulur. Misaller:

1 — Ankara'ya *30.XII.1954*'de döndüm.
2 — Fuzulî, yalnız *XVI. asrın* değil Türk edebiyatının en mühim simalarındandır.
3 — *T.B.M.M.*'nin yaz ta'tili devresi, her yıl Kasım ayının birinde sona erer.
4 — *Dr.* Ahmed Şükrü Bey, bizim de aile doktorumuzdur.
5 — *Realisme*'in hâkim olduğu devirde şâirlerin iki gurupa ayrıldığı göze çarpmaktadır:
   1. *Parnassien*'ler
   2. *Symbolist*'ler
6 — Bugün kitap, defter, kalem v.s. aldım.
7 — Tanzimat'tan sonra ve onu ta'kibeden Servet-i fünun Devri'nde Abdülhak Hâmid, Recâizade M. Ekrem, Fikret, Cenab v. b. şâirler yeni şekillerle manzumeler yazmışlardır.

8 d. Soru ve nidâ cümlelerinin sonuna nokta işareti koymayınız:

Yanlış — Evimi bana zorla mı sattıracaksın.
Doğru — Evimi bana zorla mı sattıracaksın?
Yanlış — Haydi edebinle çık, git, çekil karşımdan.
Doğru — Haydi edebinle çık, git, çekil karşımdan!

9 a. Üstüste İki Nokta. Üstüste iki nokta (:), bir fikri izah maksadı ile kullanılır; bunu ta'kibeden ifade bir öncekini açıklar. Üstüste iki noktadan sonra gelen kelime büyük harfle başlar:

1. Türkiye'nin büyük şehirleri şunlardır: İstanbul, İzmir, Ankara, Konya v.s.
2. Kalbimde, ta içimin derinliğinde bir ses, meşhur bir sözü tekrar ediyordu: Bir tecrübe edileni bir daha tecrübeye kalkışma, nedametten kurtulamazsın!
3. Hacı Zeynel Efendi, bu kelimeye yine kendisi cevap veriyordu: "Efendi değil, uşak!..,,
4. Eve girince sordular: "Ne gülüyorsunuz?,, dediler.

9 b. İş mektuplarında hitaplardan sonra üstüste iki nokta konulur:

Sayın Bay :
İstenilen yazıyı bu gün postaya vermiş bulunuyorum.

10. Sıra Noktalar. Sıra noktalar (....), yâni yanyana birden fazla nokta, zikredilmeyen bir kelimenin, bir fikrin, bir yazıdan çıkarılan kısımların yerini alır.

10 a. Sükût ve düşündürme maksadı ile sıra noktalar kullanılır:

1. — Bana cevap vermiyecek misin?
— .
2. Senin hayatında yalnız bir yürekten dost vardı; o kadar...

3. Bir sonbahar akşamı... Sahillerdeyim,
Gamlı bir heykel gibi kayalarla ben.
Dağınık saçlarımdan pervâsız esen
Rüzgârların elinde kırık bir ney'im.
F. NAFİZ ÇAMLIBEL

4. O günden, o ayrılık gününden sonra... Yok, yanılıyorum, ondan sonra hâfızamda geniş bir fâsıla var.
5. Parmağını birer birer hareket ettirerek saydı: Bir, iki, üç... Onlar, oniki kişi idiler.

10 b. Bir paragrafın başından alınmayan kısım, sıra noktalarla işaret edilir:

"..... Babasının ne dizlerine çıkmış, ne başını göğsüne dayamıştı; onun kokusunu bile bilmezdi. Onun hakkında bir duygusu vardı: Onu bir büyük adam diye tanımak ve bununla öğünmek...„

10 c. Bir yazının ortasından, veya sonundan çıkarılan kısımlar, sıra noktalarla gösterilir:

1. "Bu gece sert ve çabuk esen bir rüzgâr, küçük küçük beyaz bulutları kovalayarak ayın üzerine yığıyordu; sanki görünmez bir el, büyük bir yelpaze ile, ufuklardan alay alay, beyaz ve kara, karışık şeyler toplaya toplaya, ayın etrafında kümeliyordu. Bunlara uzun, pek uzun, anlamayarak bakıyordu ve bakarken, onu daha ziyade titreten, üşüten ince gömleğinin altında vücudü, ısıran ve uyuşturan bir soğukla üşüyordu

"Sabahleyin onu evde bulamayınca kaçtığına hükmettiler. Sonra kartopu oynamak için ço-

cuklar dama çıkınca, orada kardan yapılmış, çömelmiş, mini mini bir vücut buldular.,,

10 ç. Bir kelimenin tam şeklini yazmamak gerekirse, ilk harften sonraki harfler sayısınca nokta konulur:

1. O yıl, yaz mevsimini A... köyünde geçirdik.
2. Biz münakaşa ederken, Ahmed'in kardeşi L... içeri girdi.
3. Ağabeyim şikâyet ediyor, bu b..tan işlerden usandım diyordu.

VİRGÜL

11. Noktalama işaretleri arasında en çok kullanılanlardan biri *virgül* (,)'dür. İfade etmek istediği fikri tamamiyle kavrayan, kelimelerin gramer mânalarını bilen kimseler virgül işaretini yerinde kullanabilir; mühim fikirler, ehemmiyetsiz olan fikirlerden ayırdedilmez ve ibareler arasındaki mâna münasebeti anlaşılmazsa, virgül işareti yerinde kullanılamaz. Virgülü kullanabilmek iyi düşünmeğe, gramer kaidelerini bilmeğe muhtaçtır.

11 a. İsimleri, sıfatları v.b. gramer bakımından ayni cins kelimeleri biribirinden ayırdetmek için virgül kullanınız:

1. Bugün pazardan elma, armut, portakal, havuç aldım.
2. Saat beşte, arkadaşım Ali, Mehmed, Nedim bize gelecekler.
3. Türkân neş'eli, konuşkan, iyi kalbli, çalışkan bir çocuktur.

4. Sözlerini bitirince yerine oturdu, bekledi.
5. Annemi karşılamak için ben, sen, bir de kardeşim gideceğiz.

11 b. Rakamlarda, ayni cinsten olmayan rakam hanelerini ayırmak için virgül kullanılır:

a. Koylu-Hisar'ın nüfusu, 1950'de 2,723'e yükselmiştir.
b. Mektebimizin talebe adedi 2.212'dir.

11 c. Tarihlerde ayla sene, günle ay arasına virgül koyunuz:

1. Kardeşim, 15 Mayıs, 1950'de on yaşına bastı.
2. Kardeşim bu Pazartesi, 15 Mayıs, 1950'de on yaşına bastı.
3. April 14, 1974
   14 April, 1974

11 ç. Mürekkep cümlelerde *fakat, ancak, lâkin, nc, çünkü, eğer, veyâ, yâhut* gibi edat ve bağlaçlarla başlayan ibarelerden önce virgül koyunuz:

1. Ona mektup yazmak için adresini arıyor, *fakat* bulamıyordum.
2. Korkulu bir rü'ya görmüştü; haykırmak istiyor, *lâkin* sesi çıkmıyordu.
3. Akşamları mektepten çıktıktan sonra bir matbaada çalışıyor, *ancak* geceleri dersleri ile meşgûl olabiliyordu.
4. Ahmed'in yazdığı monologu, *eğer* peşin olarak beğenmemek kararında değilseniz, takdir edeceğinizden eminim.
5. Sözlerimi *ne* tasdik, *nc* de reddediyor.

11 d. *İçin, gibi, hâlde, rağmen, beraber, değil, bile, sonra* v.b. edat ve bağlaçlarla biten ibarelerin sonuna virgül koymağı ihmâl etmeyiniz:

1. Her sahada çalışanları gayrete getirmek *için,* bâzan küçük bir teşvik kâfi gelir.
2. Ben de herkes *gibi,* mizahî eserleri okurken gülümserim.
3. "Görünmez bir peri kervanı *gibi,* bize bâzan fena neş'eler, sevinçli matemler, bâzan hayırlı kederler, gamlı saatler bırakarak üstümüzden geçip giden senelerin eli yalnız saçlarımızı ağartır, yalnız çehrelerimizi değiştirir sanmayınız; fikirlerimiz, i'tikatlarımız, muhabbetlerimiz de aynı hâlde kalmaz.„
4. "İyi bir mevkii ve kazancı, babasından kalan güzel bir evi olduğu *hâlde,* koskoca evin bir köşesinde ağını germiş bir örümcek hayatı yaşadığından şikâyet ediyordu.„
5. Hastalığı geçmesine *rağmen,* henüz sokağa çıkamıyordu.
6. Garp musıkisinden zevk almakla *beraber,* Şark musıkisini tercih ederim.
7. Üniversite sadece bir bilgi yurdu *değil,* millî şuuru kemale erdiren, gençliğin düşüncelerine istikamet veren bir ilim ve irfan ocağıdır.
8. Yarın hava yağmurlu olsa *bile,* yine size gelecek, istediğiniz kitapları getireceğim.
9. San'atkâr, eserini kendi mevcudiyetinden ayırıp herkese verdikten *sonra,* artık ona yabancı kalmak mecburiyetindedir.

10. Bugün hava bulutlu olduğu *için,* sokağa çıkarken yağmurluk, veya şemsiye almalıyım.

11 e. Virgül, cümlede veya hususî mektuplarda hitaptan sonra kullanılır:

1. Ahmed Bey, sizinle biraz konuşabilir miyim?
2. Canım Kardeşim,
   Mektubumu, iki gündenberi bulunduğum İzmir'de yazıyorum.

11 f. Kısa konuşmalarda tırnak işaretinden evvel virgül kullanılır:

1. Ali'nin sitemli bakışları, ablasına, "Senden böyle birşey beklemezdim,, diyor gibi idi.
2. Onu ilk görüşümde, "İşte bir kahraman!,, demiştim.
3. "Dün sana mı geldi?,, dedi, "Evet!,, dedim.
4. Kendi kendine, "O hayatta olsa idi, bugün yine bana gelir, neş'e ve tesellî verici şeyler anlatırdı,, diye düşünüyordu.

11 g. Mürekkep cümlelerde, fikirlerin biribirine karışmaması için, ibareleri biribirinden virgülle ayırınız:

1. "Anadolu'nun en genç, en yiğit evlâtları bir ucu Hind denizlerine, diğeri Kafkas dağlarına dayanan Osmanlı saltanatının şan ve şerefi, hayat ve istikbali

için, kimi kızgın çöllerde, kimi karlı tepelerde ölüp kalmamış mı idi?„.

2. Bizde aile kadınlarının yemek işlerinde, hele börek, çörek, tatlı nevi'lerinde hususî bir mehareti vardır.

11 h. Cümleler ister kısa, ister uzun olsun, fikirler çok iyi tanzim edilmiş ise virgül konulmayabilir:

1. "Samimiyetle ileri sürdüğü mütâlealarında göze çarpan nokta kitap sahibinin san'at dünyasında büyük bir payeye ulaşacağı kanaati idi.„
2. "Ölmezden evvel bütün hayatımızca gizlediğimiz sırları söylemek insanların yayakınlarına karşı en mukaddes vazifeleridir.„
3. Bu kılıç bize dedelerimizden kaldı.
4. Yüzüme sanki bir semaver kaynamış su döküldü.

11 ı. Ehemmiyetli fikirlerin göze çarpması için, cümlede bilhassa fâilden sonra virgül koyunuz:

1. Virgülün nerelerde kullanılacağını, düşünmesini bilmeyen kimselere anlatmak imkânsızdır.
2. "İçinde bulunduğumuz zaman, bir zaman parçasından ibaret değil, fakat mâzimizi hatırlatan ve âtimizi hazırlayan, demek ki, hem mâziye, hem de âtiye karışan bir zaman bütünlüğüdür.„

11 i. Bâzan, metnin kolaylıkla okunabilmesi için, virgül kullanılabilir:

Dışarıda, bir gurup çocuk bekliyordu.
Ağabeyimle, bugün saat dörtte buluşacağız.

11 j. Seri hâlinde kelimelerde, ilkinden ve sonuncudan evvel, sıfatla isim, zarfla fiil, tamlayanla tamlanan, fâil ile fiili, veya fâili tamamlayan ibareden ayıracak surette virgül kullanmayınız:

Arkadaşımın kahverengi, güzel, kalın bir paltosu var. (doğru)
Arkadaşımın, kahverengi, güzel, kalın, bir paltosu var. (yanlış)
Ahmed, mektebe gelmeyeceğini söyledi (doğru)
Ahmed mektebe, gelmeyeceğini söyledi. (yanlış)

APOSTROF

12. Apostrof (Apostrophe). Türkçe'de apostrof'un, mânanın karışmaması için kullanılması icabeden yerler şunlardır:

12 a. Apostrof, özel isimler ile ek arasına konulur:

1. Ali'ye defter aldınız mı?
2. Aliye, istediğim defteri alıp getirmeği ihmâl etmeyin!
3. Kazan'ın nerede olduğunu biliyor musunuz?
4. Türkler'e has vasıflardan biri de, misafir-severliktir.

12 b. Yabancı imlâ ile yazılan kelimelerle ek arasına; rakamlarla ek arasına apastrof koyarız:

1. *Apostrophe*'un kullanıldığı yerler her dilde tamamıyle ayni değil, bâzı hususlarda farklıdır.
2. Recaizâde Ekrem, 1913'de vefat etmiştir.
3. 1897 gibi, 1911 de, Osmanlı İmparatorluğu için bir harb yılıdır; ilki Yunan ikincisi Balkan savaşının tarihini işaret eder.
4. Babamın fabrikasında çalışan 600 işçiden, 350'si kadındır.

12 c. İmlâ, vezin, ses uyumu icabı düşen harfler yerine apostrof işareti konulur:

1. Herkesi sinirlendiren o vak'a karşısında bile, neş'esini kaybetmemişti.
2. Dêdim ne alırsız, ne satarsız, ne sayarsız,
K'aslâ dilinizdê ne Nebî var, ne hod Allâh
BAĞDADLI RUHÎ

3. Mardin'den de Karacaoğlan Mardin'den,
Çeken bilir ayrılığın derdinden;
Koçhisar'dan, Hasandağ'ın ardından
Aceb gezsem ala gözlüm var m'ola
KARACA OĞLAN

VAZİFE (ÖDEV)

A. Aşağıdaki cümlelerde virgül işaretleri kaldırılmıştır. Öğrendiğiniz kaidelere dayanarak gerekli yerlere virgül koyunuz:

1. San'atkârlarımız Türk ve İslâm tarihini Türk ve İslâm edebiyatlarını millî esâtirimizi destanlarımızı halk edebiyatımızı lâyıkıyle bilseler Yunan ve Latin edebiyatlarından başlayarak bugüne kadar cihan edebi-

yatının vücude getirdiği şaheserlerden haberdâr olsalar yâni ilmî ve asrî bir edebî terbiyeden mahrum bulunmasalar elbette şimdikinden çok kuvvetli mahsuller meydana getireceklerdi.

2. Babam birgün yalnızken hizmetçiye diğer kamaları irili ufaklı kılıçları indirtmiş. kınlarından çıkararak bakmıştı.
3. Onun çiftliği tereyağı hayvanları tarlaları ile nümune olacak derecede bir üstünlük göstermişti.
4. Paşalardan birinin anlamadığı birşeyler mırıldanmasından sonra Osmanlı zâbiti "İzmir'de olanları anlat Efe!„ dedi.
5. "Haydi uzun etme gidelim Kadıköy iskelesinde şöyle bir dinlenelim„ diyen arkadaşımı haklı bulmakla beraber eve dönmeğe karar verdim.
6. Gerçekten Hamdî Bey'in ne bir tek düşmanı ne de bir tek dostu vardı.
7. Tramvay durur durmaz Suad oturduğu yerden bir ok gibi fırlayarak ön taraftan caddeye atladı ve yarım saat yirmi dakika evvelki o hızlı yürüyüşünü geçen bir sür'atle ilk sokağın karanlığına daldı.
8. Mektebimiz bu yıl Pazartesi 26 Eylûl 1957'de açıldı.

B. Aşağıdaki cümlelerde virgüllerden bâzıları eksik, bâzıları yanlış olarak kullanılmıştır; bunların altını çiziniz. Cümleleri, virgül yanlışlarını tashih ederek yeniden yazınız:

1. O, bütün sabrını toplamağa karar vermiş, bir edâ ile "dinliyorum„ , diye kekledi.
2. Türk tarihinin, çok geniş bir devri Türkler'in İslâmlığı kabûl etmelerinden, Tanzimat'a kadar bin yıllık bir devir İslâm Tarihi denilen umumî çerçive içine dahildir.
3. Arkadaşımın mavi, gözlerinde birdenbire, bir neş'e parladı.
4. Yanakları çöküK, gözleri nemli, saçları beyaz, bir adam, boynuna asılan iki çocuğun kolundan, kurtulmağa çalışıyordu.

5. Çeşmeler önünde hayvanlarını sulayan askerler, ganimet tüfenklerini toplamış dönen küçük kıt'alar, uçar gibi geçen tek süvariler, hepsi selâmlaşırken, gözden göze, kalbten kalbe, sevinç akıtıyorlardı.
6. Sevgili Kardeşim;
   Geçen hafta bir kitap göndermiştim; bilmem aldın mı, çünkü şübhelendikleri ağır zarfları göndermiyorlar.
7. Gel kardeşim bana, yardım et bu işi, yalnız başaramam.

C. Aşağıdaki cümlelerde virgül ve apostroflar kaldırılmıştır. Bu cümleleri, gereken yerlere virgül ve apostrof koyarak yeniden yazınız:

1. Saatlerce günlerce gittik; nihayet Sadinin vatanı olan Şiraza geldik.
2. "Erzurumlu Emrahın Kastamonu çevresinde yaşadığına dair basma Divanında pek mühim birkaç kayıt vardır. Divanın 43 üncü sahifesindeki gazel tarzında bir medhiyenin son parçalarından Alişan Bey isminde birine takdim edildiği ve şâirin bu medhiyesi ile ona intisap etmek istediği anlaşılıyor. 48 inci sahifedeki bir medhiyenin de Alişan Beye takdim olunduğu muhtemeldir.,,
3. Her olur olmaza sırrın söyleyen
   Boz-bulanık çaya akmış gibi olur.
4. Ömer Seyfeddin 1884 de Gönende doğdu. Babası Binbaşı Ömer Beydir. Edebiyatımıza küçük hikâye sahasında en güzel örnekleri kazandıran bu velût sanatkârımızın vefatı Cumartesi 6 Mart 1920 dedir.
5. Yok mudur gökte bizim ulduzumuz
   Kolmadi yer yüzünde boynuzumuz.
6. Babam İktisat Vekâletinde yirmi yıl memur olarak çalıştıktan sonra ticaret hayatına atıldı.
7. Fıransızların yetiştirdiği Molière comedileri ile dünya çapında şöhret kazanan bir sanatkârdır.

NOKTALI VİRGÜL

13 a. Noktalı virgül (;), virgüle göre kullanılması daha çok düşünmeğe muhtaç bir işarettir. Noktalı virgülü yerinde kullanabilmek için, cümle kuruluşunun esas kaidelerini bilmek lâzımdır; çünkü noktalı virgül, cümle gramer bakımından bitip, fikir diğer cümlede devam ettiği zaman, yâni tertipli birleşik cümleler arasında kullanılır (Bk., 3 c—3, 4):

1. "Mehtap vardı; Akdeniz'in üstünde gökle suyun birleştiği mavi, yumuşak ufuklarda mavimtırak gölgeli beyaz bir ışık yayılıyordu.„
2. Bana birçok mecmualar gelir; işsiz, yalnız zamanlarımda bunları gözden geçirmek, bence bir zevktir.
3. "Birgün, iskeleye doğru giden büyük caddeden geçiyordum. Soğuk ve ıslak bir gündü; yağmur yağmaksızın, bulutların altında donmuş bir suya benzeyen bir hava teneffüs ediliyordu.„
4. "Birden tenha sokakta bir küme gördüm; ayakta bir genç askerle, çamura düşmüş bir at...„

13 b. *Bundan dolayı, hattâ, çünkü, zira,* v.b. bağlaçlarla başlayan tam cümlelerden önce noktalı virgül kullanınız; *çünkü* bunlar bir evvelki cümledeki fikri isbat ve izah eder, kuvvetlendirir. Cümlenin rabıtlarla başlaması, fikrin bir önceki cümleye bağlılığını gösterir:

1. Gündüz vakit geçirecek yer bulmakta

müşkilât çekmezdik: Bahçeler, caddeler, ormanlar, müzeler, büyük kahveler bize açık olmasına rağmen, gece gidilecek bir yer bulmak halledilmez bir mes'ele olurdu; *bundan dolayı* gecelerimi kitap okumakla, mecmuaları karıştırmakla geçiriyordum.

2. Şimdi birçok büyük kimya fabrikaları hasta yemekleri için lâzım gelen vasıfları haiz baharlar, turşular, sirkeler, tuzlar, salçalar, şekerler yapıyor ve hastalığa karşı tehammülü kolaylaştırmağa çalışıyor; *hattâ* et yiyemeyenler için bir nevi nebatî et yapıldığını ve bundan kotlet, fileto, biftek pişirildiğini işitmiştim.

3. Hayatımın bu pek gülünç saatini hatırladıkça yüreğim sarsılır. Kendi kendime hem güler, hem ağlarım; *çünkü* ömrümde ne bu kadar gülünç bir komedya seyrettim, ne de bu kadar korkunç bir dram...

4. Bir adamın gördüğümüze emin olduğumuz herhangibir hareketi üzerine onun lehinde veya aleyhinde bir hüküm vermek yanlış ve haksız olabilir; *zira* bir insanın kendi hareketleri bile, bâzan kendi aleyhine yalnız şehadet değil, hattâ iftira olabilir.

13 c. *Fakat, lâkin, hâlbuki, bununla beraber, buna rağmen, ancak* v.b. bağlaçlarla başlayan tam cümlelerden evvel noktalı virgül kullanılır; *zira* bu rabıtlar bir evvelki cümledeki fikre bağlılığı, o fik-

rin aksinin, eksik ve zayıf tarafının ileri sürüleceğini gösterir:

1. Her millette yanyana yaşayan iki zümre görülür: Bunlardan birine halk, diğerine münevver denilir; *fakat* hiçbir yerde bu iki zümre arasında kat'î bir ayrılık, derin bir uçurum yoktur.
2. Ekseriyetle ilk gördüğümüz bir adamın, veya şehrin, ilk duyduğumuz bir sözün, veya bir sesin hayatımızda sonradan alacağı yeri takdirle bunlara lâyık olduğu ehemmiyeti vermeyiz; *lâkin* dedemin bakışları biraz sert ve mânalarının tefsiri biraz güç siyah gözleri, ilk görüşte herkesin dikkatini çekerdi.
3. Mektep arkadaşımı ara-sıra görüp, veya ona dair söylenilenleri işiterek hakkında birtakım kanaatler edinmiştim; ancak bu hislerim geçen günlerle değişmekten halî kalmadı.

13 ç. Noktalı virgül, bâzan mânanın karışmaması için, cümle gramerce tamamlanmadan konulabilir; fikirler biribirine karışmayacak tarzda iyi tanzim edilirse, bu işi virgül de görür; bu sebeple, noktalı virgülün cümle bitmeden kullanıldığı pek nâdirdir:

1. Pek sevdiğim bu çocuklardan birisi Arap, birisi Türk; birisi oğlan, biri kızdır.
2. Namık Kemal, Tanzimat devri muharrirlerinin, Divan edebiyatı san'at anlayışından farklı olarak mânayı, söz gü-

zelliğine; selisliği, zinete; ruhu, şekle tercih ettiklerini ileri sürer.

3. Kardeşlerimden Ahmed, Cemil'e; Lâmia, Ayşe'ye göre daha gayretlidir.

13 d. Noktalı Virgülün Kullanılmayacağı Yerler. Biribirinin mânasını tamamlayan tam iki cümleden ilki soru, veya nidâ mânasını ifade ediyorsa, bu iki cümle arasında noktalı virgül kullanmayınız:

Yanlış — 1. Babam, istediği her işde sanki muvaffak olmamış mı idi; fakat şurası da var ki işlerinin hiç yolunda gitmemiş olması da bir hakikatti.

2. Onlara bu fikir nasıl kabul ettirilecek, hangi te'minata mukabil sermaye dağıtılacak, müşterek pamuk ekimi nasıl tanzim ve idare edilecekti; bu tereddütler, bu sualler karşısında derdini anlatamayan bir insan gibi, ilkönce hayli üzüldü, çırpındı.

3. Bu kadar medhettiğiniz bu adamla yapılacak bir iş yok; kendisi nazik bir adam amma, bir iş adamı değil ki.. Hayalperestin biri..

Doğru — 1. Babam, istediği her işde sanki muvaffak olmamış mı idi? Fakat şurası da var ki işlerinin hiç yolunda gitmemiş olması da bir hakikatti.

2. Onlara bu fikir nasıl kabul ettirilecek, hangi te'minata mukabil sermaye dağıtılacak, müşterek pamuk ekimi nasıl tanzim ve idare edilecekti? Bu tereddütler, bu sualler karşısında derdini anlatamayan bir adam gibi, ilkönce hayli üzüldü, çırpındı.
3. Bu kadar medhettiğiniz bu adamla yapılacak bir iş yok! Kendisi nazik bir adam amma, bir iş adamı değil ki.. Hayalperestin biri..

13 e. Cümle gramerce tamamlanmadan noktalı virgül koymayınız:

Yanlış — Yalı, kumaşları solmuş ve yırtılmış kırık kanapeleri, topal koltuklarıyle temelden saçağa kadar harâba yüz tutuyor; çürüyen eski tantananın mezarı şeklini alıyor*du*.
Doğru — Yalı, kumaşları solmuş ve yırtılmış kırık kanapeleri, topal koltuklarıyle temelden saçağa kadar hârâba yüz tutuyor, çürüyen eski tantananın mezarı şeklini alıyor*du*.

VAZİFE (ÖDEV)

A. Aşağıdaki parçalarda cümleler nokta, sıra noktalar, üstüste iki nokta ve noktalı virgül işareti ile biribirinden ayrılmamıştır. Tam cümlelerin sonuna mânaya dikkatle bu işaretlerden birini koya-

rak, nokta, sıra nokta, üstüste iki noktadan sonraki cümleyi büyük, noktalı virgülden sonrakini küçük harfle başlamak suretiyle metni yeniden yazınız:

1. "Nasreddin Hoca, çocukluğumuzdanberi âşina olduğumuz sevimli bir simâdır onun ismini duyunca, dudaklarımızda kendi kendine bir tebessüm belirir gülen gözlerimiz önünde ihtiyar hoca meşhur eşeği ve mollasıyle birdenbire canlanır.„
2. "Karanlık ve yıldızlı bir gök nekadar mânalıdır fakat mehtap başlayınca semâ dümdüz, ıssız ve esersiz bir kum çölüne döner ve ay, bu boşlukta aç bir deve gibi, semânın bütün zevkını siler.„
3. "Mekteplerde herşeyi öğretirler kelebeğin nasıl koza ördüğünden mâden kömürünün nasıl vücude geldiğine kadar lâkin hayat için daha ehemmiyetli bir mes'ele ihmâl ediliyor konuşmak usûlü.„
4. "Bütün san'atkârlarda bulunmasına en ziyade lüzum olan kaabiliyetlerden biri temsil kudretidir az-çok herkeste bulunan bu kaabiliyet, hususiyle sahne eserleri ve hikâyeler yazan muharrirlerde en yüksek derecesine çıkar.„

B. Aşağıdaki parçalarda nokta ve virgül işaretinden bâzıları yanlış olarak kullanılmıştır. Bu yanlışların altını çizerek, metin üzerinde gereken tashihi yapınız:

1. "Türkçe'nin başlıca güzelliklerinden biri konuşma dilinin zevkıne, safasına doyulmayan inceliğinde, hoşluğunda idi. Bunu geçmiş zamana atfederek "idi„ diye işaret ettim. Zira dikkat etmemek ve dikkat ettikçe üzülmemek mümkün olmuyor. Konuşma dili yıllardanberi kibar edasından, zarif vasfından, günden güne artan ziyanlarla bir inhitat devresine girmiş; sohbet meclislerinden, ev toplantılarından, hususiyle mektep sıralarından yuvarlana yuvarlana sokak kaldırımlarının üzerine düşmek zilletine inmiştir.„
2. "Türkler'de hikâye san'atının inkişaf ettiğine Karagöz

ile Ortaoyunu da bir delil olarak zikredilebilir. Eğer bu oyunların mevzuları yazılmış olsa, onlar da birer hikâye demek olurdu. Hattâ Şark'ın birçok diyarlarında olduğu gibi, fakat her yerden ziyade bizde pek parlak bir san'at eseri olarak inkişaf eden Meddah hikâyeleri tesbit edilmiş; yazılarak basılmış olsa idi; ne büyük kıymette eserler vücude getmiş olurdu; Meddahlar arasında öyleleri vardır ki bugün de o ayarda san'at erbabına tesadüf imkânı bulunsa, gene onları aynı zevkle dinlerdik. Bu Meddahlar, san'atı yalnız taklit hususunda değil hikâyelerinin tertip ve muhtelif safhalarını tanzim cihetinde de pek dikkate değer meharet gösterirlerdi; hattâ Türkler'in hikâye kaabiliyetine delil olarak daha küçük ölçüde misaller aramak lâzım gelse, Türk'ün fıkracılığını da kaydetmek icabeder.„

SORU (İSTİFHAM)

14 a. Soru (?) işareti, sual mânasında ifadelerin ve soru cümlelerinin sonunda kullanılır; bu işaretten sonra gelen ibare, veya cümle büyük harfle başlar:

1. Ne söyleyeceksin?
2. Senin kaç koyunun var?
3. Acelen Ne?
4. Yarın bana gelebilir misin?
5. Birgün babamın, "Ne var, ne yok?„ sualine müsbet bir cevap imkânı belirdi.

14. b. Sualler uzun bir cümlenin ibarelerini teşkil ediyorsa, soru işareti her ibareden sonra değil, cümlenin nihayetine konulur:

Yanlış — Babası neydi? Ne yapardı? Bütün gününü nerede, ne işlerle geçirirdi? Daire? Bu ne demekti, nasıl bir yerdi?

Doğru — Babası neydi, ne yapardı; bütün gününü nerede, ne işlerle geçirirdi? Daire? Bu ne demekti, nasıl bir yerdi?

14 c. Soru işareti istihza mânası da ifade eder; bu takdirde işaret parantez içerisine (?) alınır:

Kazandığı muvaffakıyet (?) dillere destan oldu.
Nekadar güzel (?) bir boyunbağı.

14 ç. Soru işareti, istihza maksadı ile, ünlem işareti ile beraber de kullanılabilir:

O harb yıllarının tadı (?!!) hâlâ damağımdadır.

14 d. Soru, yine parantez içerisinde, şüphe ve tereddüt ifade eder:

Fuzulî (? - 1556), büyük Türk şâirlerinden biri olup, edebî te'sirinin devamı ve genişliği itibarıyle olduğu kadar, şiirlerinin bedii kıymeti bakımından da en büyük Türk şâiri sayılabilecek müstesna bir şahsiyettir.

N o t. Soru işaretini alay, istihza, şüphe ve tereddüt mânasında kullanmağı âdet edinmeyiniz. İstihzayı ifade eden güzel bir ibare, veya cümle bulmak daima mümkündür. Birşeyin doğrusunu araştırmağa çalışınız; ancak çaresiz kalındığı zaman, şüphe ve tereddüdü anlatan soru işareti kullanılabilir.

14 e. Doğrudan doğruya sual mânası ifade etmeyen cümlelerden sonra, soru işareti kullanmayınız:

Yanlış — Babama, bugün halama gidip gidemeyeceğimizi sordum?
"Bugün mektepten çıkınca sinemaya gitsem mi?„ diye düşünüyordum.

Doğru — "Baba, bugün halama gidebilecek miyiz?„
Babama, bugün halama gidip gidemiyeceğimizi sordum.
Bugün mektepten çıkınca sinemaya gitsem mi diye düşünüyordum.

NİDÂ

15 a. Ünlem (Nidâ), emir, hayret, takdir, hitap ifadelerini, kuvvetli his ve heyecanları anlatma maksadı ile kullanılır (Bk., Birinci Bölüm, VII., f 1—f 2, s. 320):

1. Akşam, dedene sen cevap verirsin!
2. Bu ayakkabıyı, demek kırk liraya aldın!
3. "Kendini unutup, can çekişen hayvanına yüreği sızlayan merhametli Türk eri!„
4. "İmdad, imdad! Boğuluyorum!„
5. "Kendisine seslenenlere, 'Merraba!, der ve gözünün bir işareti ile ilerisini gösterirdi. Bu işaret, 'Namaza yetişeceğim!, demekti.„

15 b. Ünlem, soru işareti gibi parantez içerisinde tek başına, veya soru işareti ile birlikte istihza anlamına kullanılır; fakat işareti bu mânada kullanmağa heves etmeyiniz; çünkü bu fikri bir ibare veya cümle vasıtasıyle daha güzel anlatmak mümkündür:

Aldığın derecelerden, bu sene hakikaten çok çalıştığın (!) belli oluyor.

15 c. Nidâ işaretini, uzun bir cümlede ayni mânayı ifade eden ibarelerden sonra değil, cümlenin nihayetinde kullanınız:

Yanlış — Yukarı odaya çık! Masanın üzerinde Halid Ziya'nın *Onu Beklerken* adlı kitabını göreceksin! Onu al! Bana getir!

Doğru — Yukarı odaya çık, masanın üzerinde Halid Ziya'nın *Onu Beklerken* adlı kitabını göreceksin, onu al, bana getir!

15 ç. *Nidâ* kelimesinin mânası *ses, ün* olduğuna göre, bu işareti doğru kullanmak için en iyi çare, sesin nerede bittiğine, ifade edilen fikrin mânasına dikkat etmektir; yerine göre, nidâ işareti biribirini takip eden ifadelerden sonra da kullanılır:

"Kâinat uykuda.. Nijad?.. O da mezarında uyuyor. Ya ben niçin gözlerimi kapayamıyorum?.. Bâri biraz ağlasam.. Niçin ağlayamıyorum acaba, of! Başım! Başım!,,

VAZİFE

A. Aşağıdaki parçaları dikkatle okuyarak, mânaya göre cümlelerin sonuna *nokta, noktalı virgül, soru, ünlem, üstüste iki nokta, sıra nokta, virgül* işareti koyunuz. Soru ve ünlem işaretinin hangi parçalarda cümlenin sonundan başka nerede kullanılması gerektiğini işaret ediniz:

1. "İpin üstünde yürüyen canbaz düşecek mi, düşmeyecek mi. Bu kadar ince bir yol üstünde nasıl tutunuyor nasıl yürüyor Ona muhabbetimiz çok olmasa da bir merak ve alâka ile bağlandığımız muhakkak„
2. "Biz en evvel başkalarına karşı vazifelerle mi bağlıyız yoksa en önce kendi ruhumuza karşı mı mes'uliyetlerimiz vardır. En mahrem benliğimizin inkişafını te'min etmek yabancılara olan vazifemizden daha az mı ehemmiyetlidir yoksa daha mühim sayılmaz mı„
3. "Hakikatin mahbesine sanki kim razı olur Herkes muhayyelesindeki bir İspanya şatosunda yaşar„
4. "Bursa'nın o zamanki Vâli'si birgün babamı çağırtmış 'Yok bak bu böyle olmaz olmaz' diye nasihat etmiş 'Kefil olmak istediğiniz adamı evvelâ benden soracaksınız hakkında tahkikat yapacağım size kime kefil olun dersem ancak ona kefil olursunuz' demiş.„
5. "Havada bir bulut lekesi bile yok Şu mavi semada güneşin altun zerreleri ne güzel uçuşuyor İşte çemenler sevinç içinde işte papatyalar gülüyor„
6. "Vay Ahmed'ciğim sen misin Bu gün erkence davranmışsın Onlar nedir Ha anladım Bu gün Mart'ın ilk günü değil mi Getir bakayım hediyelerini Ne güzel şeyler intihap etmişsin„
7. "Bizler evin çocuk denilecek yaşta bulunanları bir sürü teşkil ederdik İrili-ufaklı kaç kişi idik ya Rabbi Heyhat Kaç kişi kaldık„
8. "Aile büdcemizin o kadar çok kira vermeğe elverişli olmadığını ev sahipleri anlar mı Lâkin ne çare geçinme dünyası bu„
9. "Eyvah O uslanmaz adam yine mi bir suç işledi„
10. Çağır gelsin Fakat onun burada bulunacağı müddetçe içeriye kimseyi bırakma
11. Bu ne gürültü Ay Ev başımıza yıkılacak Eyvahlar olsun Bütün camlar başımıza inecek
12. "İnsan bu oyunları görür de tahkik etmez olur mu Sade bunlar olsa ne ise Dahası var Gözler havada ellerde yumaklar göklerde renk renk baş ura ura yükselen kuyruk ata ata tepeaşağı gelirken tekrar havalanarak hızla doğrulup böbürlene böbürlene bulutlara karışan kılavuzu kendinden armudi dört köşe

beşli altılı uçurtmalara ne diyeceksiniz. Bunlar hem göz hem gönül alır akıl fikir dağıtır„

13. Salı mı Çarşanba mı idi iyice hatırlamıyorum amma mutlaka âdi birgün idi
14. Kardeşim benim de pek hâlim harap "Yarın istirahat etsem Cumartesi günü gelsem olmaz mı„ diye sordum "Münasip münasip„ dedi.
15. "Nasıl sokaklardan kiminle giderdim bilmiyorum Mektep bir katlı ve dıvarları badanasızdı Kapıdan girilince üstü kapalı bir avlu vardı Daha ilerisinde küçük ağaçsız bir bahçe„
16. "Aman ya Rabbi Gözlerim karardı fikrim durdu Orada birini gördüm Onu gördüm O haniya bütün gün ağladığım anam Orada oturuyor Onun yanındayım ha O gelmiş beni görecek ha Demek Allah bana acımış bütün gece ettiğim dualarımı kabul etmiş„

PARANTEZ

16. Parantez ( ), cümle içinde, veya sonunda kullanılır. İbâre ve cümleler, kelimeler, tarihler izah maksadı ile parantez içine alınır.

16 a. Cümle dahilinde veya sonunda, esas cümle ile alâkalı izahları parantez içine alırız:

1. Parantez işaretini fazla (İlmî eserlerde parantez kullanmak zaruridir) kullanmağa heves etmemelidir.
2. Parantez işaretinin çizgiden farkı, parantez içindeki kısmın esas cümle ile gramer bakımından bağlı olmaması (Çizgi dahilindeki kısım ana cümle ile beraber okunduğu, veya kaldırıldığı takdirde cümle bozulmaz) dır. Parantez içindeki kısım esas cümle ile beraber okunduğu zaman cümle gramerce bozulur.

3. Bugün arkadaşım Ahmed'le (Evvelce size bahsetmiştim) ders çalışacağız.

16 b. İlmî eserlerde faydalanılan kaynaklar, umumiyetle sayfa altında notlar hâlinde gösterilmekle beraber, yerine göre metin dahilinde parantez içine yazılır:

> Namık Kemal, *Cezmî* ile *Celâleddin Hârezmşah* adlı eserlerini Midilli Mutasarrıfı iken tamamlamıştır. Bunu 27 Ağustos, 1881 tarihli mektubundaki, *"Cezmî* bitti, yâni birinci cildi bitti; hattâ *Celâl* de değişti, o da hitam buldu. Yakında ikisi birden basılacaktır„ ifadesinden (Türk Tarih Kurumu, kendi el yazısıyle mektubu, nu. 255) öğreniyoruz.

16 c. Tiyatro eserlerinde sahne direktifleri parantez içine alınır:

> Yâver — Ne halteder! Bizi kim zannediyor? Ben ona gösteririm. Nerededir, söyle bakayım? (Muhterem Efendi kendini görmesin diye titreyerek Hamza'nın arkasına gizlenir.)

16 ç. Rakamlar, tarihler, aynı mânada kelimeler tekrarlandığı zaman parantez içine alınır:

1. Hisseme düşen beşyüz (500) lirayı aldım.
2. Sultan Abdülhamid'in, Murad V.'ın hastalığı dolayısıyle tahta geçtiği; I Eylûl, 1876 (11 Şa'ban, 1293)'da, gazetelerde

ilân edilmiştir *(Ceride-i Havâdis,* nu 3178).

3. İfade nevi'leri arasında en çok kullanılan hikâye ve tasvirden ziyade doğrudan doğruyu anlatma *(exposition)* dır.
4. "Firdevsî-i Rumî, yâhut Firdevsî-i Tavil (Uzun Firdevsî), XV. asrın son yarısında, bilhassa Bayezid II. adına yazdığı *Süleyman-Nâme* adlı eseri ile tanınmış Osmanlı muharrir ve şâiridir.„

16 d. Madde başlarında tire değil, yarım parantez işareti kullanılır:

Namık Kemal'in hemen her sahada eser verdiğini görüyoruz:

a) Şiir
b) Tiyatro
c) Roman
ç) Tenkid
d) Tarih v.s.

16 e. Madde ve bölümler cümle dahilinde kaydedildiği zaman, bunları gösterir rakamları parantez içerisine alırız:

Dünya edebiyatlarını fikrî tekâmüle göre başlıca dört devreye ayırmak mümkündür: (1) Destan devri, (2) Klasik devir, (3) Romantik devir, (4) Realist devir. Böyle bir sınıflandırma, Türk edebiyatının devirlerine de uyar. İslâm'dan önceki Türk edebiyatı Destan devrine, Divan edebiyatı Klasik devre, Batı te'sirindeki Türk edebiyatı ise Ro-

mantik ve Realist devirlere tekabül etmektedir.

16 f. ( ) işareti yerine köşeli parantez de kullanılabilir; fakat, gözde daha iyi te'sir bıraktığından ilkini tercih ederiz. Köşeli paranteze, ansiklopedi ve lugatlerde yer verilir:

Küfre [Bk., Kufra]
Küfür [Bk.,Kâfir]
Hançere [Ar.]: Nefes borusu, Türkçe'de *boğurtlak* ve *gırtlak* ta'bir olunur.
Cığa [Cığal]: Horoz, ördek, turna gibi hayvanların kuyruklarındaki uzun tüy.

16 g. Soru ve ünlem işareti, alay mânasına kullanıldığı zaman parantez içine alınır (Bk., VI., 14 c, ç, 15 b, s. 432-33).

TIRNAK İŞARETİ

17 a. Başkalarına ait sözler tırnak içine alınır:

1. Deveye, "Boynun neden eğri?„ diye sormuşlar; "Kendi işimi kendim görürüm de ondan!„ cevabını vermiş.
2. O zaman eski arkadaşlarından iki komşu kızı onu gördüler; "Gelini mi görmeğe geldin?„ diyorlardı. Kollarından tuttular, "Gel, götürelim!„ diye çekiştiriyorlardı.

17 b. Bir yazıda karşılıklı konuşmaları —tiyatro eserleri dışında— tire değil, tırnak işareti içine alınız; konuşmalar değiştikçe, her konuşma için yeni bir paragraf ayırınız:

Ağlamaktan gözlerim kızarmıştı. O akşam sofra başında birader sordu:
"Gözlerindeki kızartı nedir?„
"Ağladım..„
"Niçin?„
"Hani benim acıdığım araba beygiri Kırço yok muydu?„
"Ey...„
"İşte o ölmüş!.„
Birader kaşlarını çatarak, bana, "Hay budala hay!.„ dedi; bilmem siz ne dersiniz? (Hüseyin Rahmî)

17 c. Mânalarına ehemmiyet verilmesi, dikkati çekmesi istenilen kelime ve ifadeler tırnak içerisine kaydedilir:

"Şuayb ile Cuma günlerinin en hararetli musahabelerinden birini de Avrupa'ya kaçma mevzuu teşkil ederdi. "Gitmek„ değil, "kaçmak„ diyorum; çünkü Saray idaresi nazarında Avrupa'ya gitmek bir cürüm idi. Türkler için memnu idi. Avrupa'ya gidilmez, gizlice kaçılırdı.„ (Hüseyin Cahid Yalçın)

Not. Tırnak işaretini doğru kullanmak için şu noktalara dikkat ediniz: (1) Bir başkasının yazısından birçok paragraf, veya mısra naklettiğiniz zaman her paragrafın, veya mısraın başına tırnak işareti koyunuz; tırnağı her paragrafın, veya mısraın sonunda değil, alınan parçanın nihayetinde kapatınız. (2) Soru, ünlem, nokta ve sıra nokta işaretlerini tırnak dahilinde kullanınız:

"Ne yapayım, çâr-nâ-çâr çıktım. Gidecek yerim yoktu. Aklıma Topkapı'da bir arkadaşım geldi; bâri gidip ona misafir olayım, dedim.

"Tramvay yoluna doğru yürüdüm. Köşebaşında bizim sporcu arkadaşları gördüm. Bana gözleri ilişince: "Bonjur! Bonjur!„ diye haykırıştılar, "İşte şimdi adama benzedin. Neydi o bıyıklar! Mezardan kalkmış bir yeniçeri ağası gibi..„

"Ne cevap, ne selâm verdim. Yürüdüm. Annemin, babamın ayrı ayrı mânalar verdiği felâketimi bu beyler çok muvafık, çok hoş buluyordu.„ (Ömer Seyfeddin)

17 ç. Tırnağı açarken ve kaparken çok dikkatli olunuz. Tırnağı yanlış yerde kapamayınız. Tırnak içindeki ifade tam bir cümle ise büyük, cümlenin devamı bir ibare ise küçük harfle (Bk., 23 f.) başlayınız:

Yanlış — Kütüphaneme göz gezdirirken, "Ben de, sizin gibi kitap okumağı severim dedi; biraz düşündükten sonra bilhassa seyahat ve hatırat nev'inde eserleri..„ diye ilâve etti.

Doğru — Kütüphaneme göz gezdirirken, "Ben de, sizin gibi kitap okumağı severim„ dedi; biraz düşündükten sonra, "bilhassa seyahat ve hatırat nev'inde eserleri..„ diye ilâve etti.

VAZİFE

A. Aşağıdaki metinler parantez işaretleri kaldırılarak yazılmıştır. Bu metinleri, gerekli yerlere parantez işareti koyarak yeniden yazınız:

1. Mısra sonlarında aynı harflerin tekrarlanmasına kafiye denilir. Kafiyenin 1 tam kafiye, 2 yarım kafiye, 3 redifli kafiye, 4 cinaslı kafiye, 5 sem't kafiye olmak üzre nevileri vardır.
2. Ahmed gülümseyerek — Haydi, sıkılma, bütün olanları bana anlat! dedi.
3. Us Türkçe, akıl, zekâ, feraset, idrak, edeb, terbiye, iyi hareket.
4. Ziya Paşa'nın **Harâbât** isimli antolojisinde, kendi ifadesine göre Arapça, Farsça, Türkçe, Çağatayca olmak üzre dört dilin Çağatayca, Türkçe'nin bir lehçesi olduğu o devirde henüz bilinmiyordu Divan şiirine ait seçilmiş örneklerini toplamıştır.
5. Edmond Rostand'ın Fıransız şâiri ve tiyatro muharriri, 1868-1918 yılları arasında yaşamıştır **Cyrano de Bergerac** Sirano dö Berjerak adlı tiyatro eseri, Sabri Es'ad Siyavuşgil tarafından manzum olarak dilimize çevrilmiştir İstanbul, Maarif Matbaası, 1942.

B. Başkalarının yazılarından parantez işaretinin kullanılmış olduğu beş cümle bulunuz. Yanlışlar varsa düzeltiniz. Soldaki boşluğa, her cümlenin hizasına, bu işaretin hangi kaideye uygun olarak kullanıldığını gösteren rakam ve harfi yazınız.

C. Parantez işaretini kullanmak üzre, kendiniz üç cümle yazınız. Bu işaretı kullanırken dayandığınız kaideyi gösteren rakam ve harfi, soldaki boşluğa, her cümlenin hizasına kaydediniz.

Ç. Aşağıdaki cümleler tırnak işaretleri kaldırılarak yazılmıştır. İcabeden yerlere tırnak işareti koyarak metni defterinize kaydediniz:

1. Ahbaplarımızdan biri beni Köprü üstünde annemin yanında görerek, böyle nereye diye sorduğu birgün, ben, daha yeni konuşmağa başlamış çocuk, Ada'dan Hisar'a, Hisar'dan Ada'ya cevabını vermiştim.
2. Selâm verdim. Aldılar Şen, teklifsiz kumral dedi ki, Çoktanberi burada mısınız, hemşehri?
   Hayır, iki gündenberi..
   Biz bugün geldik.
   Hoş geldiniz diyerek güldüm.
3. Barika-i hakikat müsademe-i efkârdan doğar cümlesinin kimin tarafından yazıldığını hatırlıyor musunuz?
4. Yazısı imlâ yanlışlarıyle dolu idi; meselâ müşfik kelimesini müşvik, tasvir yerine tasfir yazmıştı.
5. Aşırı derecede bir Şark meftunu idi; ilk lafı bu oldu: Azizim siz kendinizi bilmiyorsunuz. Avrupa'yı birşey zannederek kendi güzelliklerinizi görmüyor, kendi esrarlarınızı yaşamıyorsunuz.

ÇİZGİ

18 a. Çizgi (Tire —,-), cümle dahilinde kullanılan bir işarettir. Cümlede ana fikri izaha yarayan düşünceler çift çizgi içerisine alınır. Çizgi arasındaki kısım çıkarıldığı, veya kaldığı zaman, ana cümlenin gramer bakımından bozulmaması lâzımdır:

1. Bugün, eğer işlerimi bitirebilirsem —saat 18.10'da Ankara garından hareket eden tirenle— İstanbul'a gideceğim.
2. "Ömer Seyreddin'in yazıları lisan ve ifadece Edebiyat-ı cedide'ye birşey borçlu değildir; halbuki ayni nesilden gençlerin hemen hepsinin —en güzideleri dâhil olmak üzre— yazılarında, Halid Ziya'dan gizli, âşikâr birşeyler bulursunuz.„

N o t. Çizgi işaretini yukarıda görüldüğü tarzda kullanmağa heves etmemelidir; çünkü fikirler iyi tertip edilirse, tire yerine virgül de konulabilir; ancak virgül kâfi gelmediği zaman, anafikri izah eden ifadeleri çizgi arasına almalıdır.

18 b. Kat'î bir sayı ifade etmeyen rakamlar arasında çizgi işareti kullanınız:

1. İstanbul'da bir-iki ay kalacağım.
2. O, eski bir arkadaşımdır; tanıştığımız zaman yedi-sekiz yaşında idik.

18 c. Belli bir zamanı gösteren muhtelif tarihler arasına tire işareti koyunuz:

1. Liseyi, 1954-55'de bitirdim.
2. Namık Kemal (1840-88)'in en çok şöhret kazanan eseri *Vatan-yâhut-Silistre*'dir.

18 ç. Farsça ve Arapça terkiplerde, kelime ile terkip eki arasına çizgi konulur:

1. Ne efsunkâr imişsin âh ey dîdâr-ı hürriyyet
   Esîr-î aşkın olduk gerçi kurtulduk esâretten
2. Bu günki Şehir Tiyatrosu'nun eski adı Dârü'l-Bedâyi'dir.

18 d. Tiyatro eserlerinde, konuşan şahsın adı ile söylediği söz arasına tire konulur; konuşmalar değiştikçe, her konuşan için ayrı bir paragraf ayırınız:

İvaz —A karıcığım, a canım sen kaşınıyorsun. Eyleme, kuzum, senin âdetindir.

Selime—Ben senden korkacak mıymışım, gösteririm.

İvaz —Ciğerpârem, benden birşey kaparsın ha!

Selime—Haydi, senin sözünden ürkecek miyim ben, şaşkaloz?

İvaz —A muradımın tatlı mahsulü, senin kulaklarını bükerim.

Selime—Seni ayyaş köpek!

İvaz —Amma döverim.

Selime—Şarap tulumu sümsük!

AHMED VEFİK PAŞA, *Zorakî Tabib*'ten

18 e. Satır sonlarına kelime bitmediği, diğer satırda devam ettiği zaman, son harfin yanına —el yazısında biraz altına— çizgi koyunuz; satır sonunda heceyi bölmeyiniz:

Yanlış: Ben bekliyordum ve söze başlam asını beklerken ona bakıyordum. Onun orta, hattâ kısaya yak ın bir boyu vardı.

Doğru: Ben bekliyordum ve söze başlamasını beklerken ona bakıyordum. Onun orta, hattâ kısaya yakın bir boyu vardı.

Maddeleri ve bir yazının kısımlarını gösteren harfler ve rakamlardan sonra çizgi konulur: A—, Madde—I.

VAZİFE

Aşağıdaki cümlelerde lâzım gelen yerlere çizgi işareti koyunuz:

1. Memleketimizde şu son üç beş yıl zarfında basılan hikâye kitaplarının sayısı tercemeler ve eski harfle olup da yeniden basılanlar hariç elli altmış kadardır.
2. Halid Ziya Uşaklıgil'in, **Bir Ölünün Defteri** adlı romanı 1876 77 Türk Rus harbinden mülhemdir.
3. Gayri ihtiyarî arkasına dönüp baktı.
4. Gece gündüz çalıştığı için, hayatı fakirânesi uzun müddet devam etmedi.
5. Gözlerini sık sık kırparak ki heyecanlı olduğu zaman daima böyle yapardı o gün başından geçen vak'ayı nakletti.

PARAGRAF İŞARETİ

19 a. Bir yazıda diğer satırlara göre içeriden başlanılanlar, diyaloglarda her şahsa ait konuşmalar paragrafı işaret eder (17 b, 18 d).

19 b. Paragraf İşareti (§), bir eserden, veya muhtelif eserlerden paragraf hâlinde parçalar alındığı zaman, bunların biribirinin devamı olmadığını anlatmak, dalayısıyle karışıklığa meydan vermemek için kullanılır. Ayni işi sıra noktalar da görmekle beraber, bu cins yedi-sekiz paragraf arasına sıra noktalar koymak gözde iyi te'sir bırakmayacağından, (§) *işaret*ini tercih ediniz:

Sünbüle, Muallim Nâcî'nin sekiz yaşına kadarki hayatına ait hâtıralarını canlandıran kitabıdır. Çağdaşlarına göre dil bakımından pek sade olan bu eserinden bâzı parçalar naklediyoruz:

§ Pederin validesi, benim tevellüdümden bir ay kadar evvel vefat etmiş.. Hayatında kullanmış olduğu beyazlı mavili alaca bir asâ evin altında, bir köşede dayalı dururdu. Ben bunu bâzı kerre, "Kadınninem'in değneği„ diye oradan alarak omuzlar, askercesine oynardım.

§ Fındık namında bir de kedim var idi. Kuyruğu, kulakları kesik, karalı beyazlı boynu kırmızı kordelâlı tuhaf birşey olduğundan pek severdim.

§ Sabahları bizi kalfa alır, mektebe götürürdü. Boynumdaki süslü cüz kesesine baktıkca sevinirdim; Hocaefendi gözümün önüne geldikçe keyfim kaçardı. Pek korkardım. Nasıl korkmayayım, Hocaefendi'nin önünde ileriye doğru uzatılmış olan iki-üç arşın tûlundeki sopalar, başucunda asılı olan falakalar dehşetli idi. Bu falakaların bir de zincirlisi vardı.

§ Hocaefendi beni takriben üç sene zarfında iki defa falakaya koşturdu. Ayaklarıma üçer değnek vurdu. Vurduğu yerde gül bittiğini görmedim; fakat hiç şüphe etmem ki hicap ve ıztıraptan çehrem gül-gûn olmuştur.

19 c. (§) İşaretinden talebeler, not defterlerindeki muhtelif ders ve mes'elelere ait müstakil paragrafların başına bu işareti koymak suretiyle çok faydalanabilirler; böylece biribirinden ayrı notları kolayca ayırdetme imkânı bulmuş olacaklardır.

19 ç. Paragraf işareti lugatlerin farklı mânalarını belirtmek için kullanılır:

1 — *Okumak,* yazılmış birşeyi gözden geçirip sesli, veya sessiz kıraat etmek, mütâlea: Mektup, gazete okumak. § Öğrenmek, tahsil etmek, bilgi edinmek için okumak: Gençliğin-

de birşey okumamış, Arabî okuyor. § Şarkı ve türkü söylemek, tegannî etmek: Filân güzel okuyor. § Dâvet etmek, çağırmak: Kadınlar düğüne okumağa gittiler. § İstanbul şivesinde yalnız fâil sigası olan *okuyucu* kelimesi kullanılır [§ Duâ okuyup üflemek, üfürükçülük etmek. § Ezan okumak, ezan vermek. § Duâ okumak, duâ etmek. § Rahmet okumak, rahmet vermek. § Meydan okumak, müsabakaya dâvet etmek]. (Şemseddin Sâmi, *Kâmûs-i Türkî)*

2 — *Levend,* İtalyanca *levantion,* yâhut *levanti*'den [Venedikliler'in kendi donanmalarında hizmet için Şarklılar'dan aldıkları askerlere verdikleri isim]. § XV. Asırda Osmanlı donanmasında hizmet eden bir sınıf Bahriye askerine de bu isim verilmiştir. § XVII. Asırda valilerin ve beylerbeyilerin dairelerinde *Sarıca* ve *Sekbanlar*'la beraber *Levendler* de bulunuyordu; işsiz ve kapısız kaldıkları zaman, bunlar da diğer kapısızlar gibi Anadolu halkının başına belâ oluyorlardı. XVII. Asır sonunda Osmanlı devleti bu zararlı zümreleri ortadan kaldırmağa başladı ve bunların döküntülerini yeni teşkil olunan Deli ve Gönüllü bölüklerine sokmak için şiddetli tedbirler aldı. Bütün bunlara rağmen, XVIII. asır sonlarına kadar bunlar daha büsbütün ortadan kalkmış değildi. § *Levend* kelimesi, halk arasında ve edebiyatta, *Babayiğit, yakışıklı, iri ve uzun boylu, kabadayı, hovarda* mânalarında kullanılır. § *Şeh-levend,* levend şahı, yâni boylu-boslu, güzel. (Fuad Köprülü, *Türk Sazşâirleri Antolojisi s. III*)

İTALİK

20. Basılı yazılarda harfleri şekil bakımından farklı kelimelere rastlarsınız; bâzı kelimeler dikkati çekmek, diğer kelimelerden kolayca ayırdedilmek maksadı ile *italik* yazılır.

20 a. Mecmuaların, gazetelerin, şiir ve hikâyelerin başlıkları ve vapur isimleri italik dizilir:

1. Ziya Kökalp'ın *Turan* manzumesi, *Kızılelma* adlı kitabından önce *Genç Kalemler* mecmuasında basılmıştır.
2. *Ankara*, 27 Mart'ta İstanbul'a gelecek.
3. Ömer Seyfeddin'in pek meşhur hikâyelerinden *Diyet, Gizli Mâbed* adlı kitabındadır.

20 b. Yabancı imlâ ile yazılan kelime ve ta'birler italik harflerle gösterilir:

1. Avrupa'da 1800-1850 arasında hüküm süren *Romantisme,* memleketten memlekete çok farklıdır. Gâh Ortazaman hususiyetlerini gösterir ve efsanevîdir; gâh millî ve katolik, gâh uzak diyarlara meftun *(exotique* ve *pittoresque),* gâh hissî ve liriktir. (YUSUF ŞERİF)
2. Fıransızlar buna *L'esprit de l'escalier* diyorlar; "merdivenin fikri,, diye terceme etmek pek doğru olmuyor. Merdivenin, fikri olamaz elbette.. İnsanlarda bile nâdir görülen bu kaabiliyetten merdivenin müstefit olması beklenemez. Bunu daha

doğru ifade etmek için, "Merdivende gelen fikir,, demelidir. (H. Z. UŞAKLIGİL)

20 c. Matbu bir yazıda italik olması icabeden şeyler, italik harfler ile dizilir; el yazınızda, italik dizilmesi icabeden kelimelerin altını çizersiniz:

Ergenekon menkabesinin ve Totemizm'in bir başka kalıntısı da, Kırgızlar'ın Gök-Böri (Boz-Kurt) ve Kâşgarlı'nın Oğlak adı verdikleri millî bir oyunda kendini gösterir.

YILDIZ

21 a. Bir veya daha fazla *yıldız* (*) işareti, bir yazının muhtelif bölümlerini ayırmak için kullanılır; fakat bu işaret gözde iyi bir te'sir bırakmadığından bugün hemen hemen terkedilmiştir. Yazının kısımları arasında bırakılan bir-iki satırlık boşluk, ayni işi görebilir. Bugün ilmî yazılarda notlar da —her notun ilk kelimesinin başına konulan— yıldız ile değil, rakamlarla gösteriliyor.

21 b. Nesir dâhilinde kaydedilen beyit ve kıt'aların mısraları biribirine karışmaması için, bunların arasına yıldız işareti konulur (Aynı işi italik ve çizgi de görür):

Mehmed Âkif'in *İstiklâl Marşı*'ndaki * Kim bu Cennet vatanın uğruna olmaz ki feda * Şühedâ fışkıracak toprağı sıksan şühedâ * beytinde coşkun bir lirizm vardır.

YAN ÇİZGİ

22 a. Yan çizgi (/), tarihlerde gün, ay ve sene arasında kullanılır: 15/III/1955. Bu şekil de gözde iyi te'sir bırakmadığından, tarihlerde yan çizgi yerine noktayı tercih edirinz: 15.III.1955.

22 b. Hece vezni ile yazılmış şiirlerde durakların gösterilmesi icabettiği zaman, yan çizgi işareti kullanılır:

> Ben en hakir/bir insanı/kardeş duyan/ bir rûhum,
> Bende esir/yaratmayan/bir Tanrı'ya/iman var.

22 c. Adreslerde, apartıman ve daire numarası, veya umumî ve hususî numaralar arasına yan çizgi işareti koyarız:

> Karanfil Sokağı, Nu. 8/3.
> Süleyman Sırrı Sokağı, 5/A

UMUMÎ VAZİFE

A. Aşağıdaki metinler noktalama işaretleri kaldırılarak yazılmıştır. Bu parçaları, italik de dâhil, icabeden noktalama işaretlerini koymak suretiyle defterinize yazınız; hangi kaidelere dayanarak hangi işaretleri koyduğunuzu düşününüz. Bu işaretler konulmamış ve konulmuş metinler arasında ne gibi ayrılıklar buluyorsunuz?

1. İnsanların hele çocukların tabiatlerinde taklit meyli o kadar kuvvetlidir ki Çamlıcadaki eniştemizin kerevetinde gazete okurken bâzan yerinden fırlayarak

Gittiii Uçtuuu diye haykırdığını gördükten ve duyduktan sonra evimize dönünce ben de onu taklit etmek hevesine kapılırdım. Onun gibi bir kerevetin üstünde bağdaş kurarak gazete okur bâzan gördüğüm birşeyle helecana düşmüş gibi minderin üstünde ayağa kalkarak bu sözlerin neleri telmih ettiğini ve giden kimdir uçan nedir bunları bilmeden. Gittiii uçtuuu diye haykırır hattâ son kelimeyi uştu diye telaffuz etmeği unutmazdım.

2. İlk olarak Volter Voltaire 1765 de insan kültürünün umumî tarih felsefesi bakımından ulusların âdet ve ruhlarını mütâlea için çıkardığı bir yazıda Tarihin felsefesi ta'birini kullanmıştır.
3. O eski ürkek çocuk öyle alışkan olmuştu ki Bu çocuk herşeye rağmen benim kardeşimdi Adnan bir zamandanberi daima beni hatırlıyormuş küçük arkadaşlarına benden bahsediyormuş Geçenlerde beni ağabeyimin mektebine götür diye babasına yalvarmış Birgün de kendi eliyle bana bir mektup yazmış postaya vermek üzre annesine bırakmış Kardeşim gözlerimin içine bakarak o mektubu aldın mı ağabey dedi Gayr-i ihtiyarî yalan söyledim Aldım Adnan dedim Çocuk benimle mutlaka bir oyun oynamak istiyordu Ben sandalyalardan bir şimendifer yaparak sizi gezdireyim mi ağabey dedi
4. Eski bir namazgâhın önünden geçiyorduk Arabacı kamçısıyle bir yeri gösterdi Fakir kızcağız fena yakalanmış kaçacak yer de yok dedi Gösterdiği yere baktım Beyaz maşlahlı bir küçük kız hemen hemen bir çocuk cılız bir ağacı kendisine siper etmeğe çalışıyordu
5. Birgün Haydarpaşa iskelesinde adresini bir türlü bulamadığım arkadaşımla yüzyüze gelmeyeyim mi Yanına gittim Ne zamandır seni arıyor görüşmek istiyordum dedim Bu vapuru kaçırsan da ehemmiyeti yok
6. Başıbozuk Aranızda Kastamonunun Taşköprü kazâsından Bekirli nahiyesinden Almacık karyesinden Satılmış oğlu Ali var mı Vagonun karanlığında bir iri odun kütüğünün tepesinde kuş gibi tünemiş zayıf bir nefer Var hemşehrim var Başıbozuk Hele şükür nerede Kapının yanında heybelerin arasından başını çıkarmağa çalışan çavuş Nöbet başında Hasan var git

Aliyi çağır Başıbozuk Hemşehrim daha bitmedi mi bu nöbet Nerede bekliyor

7. Ziya Gökalp 1875 1924 in Altun Işık adlı eseri 1 Masallar 2 Koşmalar 3 Destanlar olmak üzre kitabın ilk parçasını teşkil eden Turan manzumesi hariç üç kısma ayrılmıştır
8. Küçük hikâyeleri ile şöhret kazanan Ahmed Hikmet Müftüoğlunun bu sahada ilk eseri Leylâ yâhut Bir Mecnunun İntikamıdır İstanbul Asır Kütüphanesi Hikâyeleri 1308 Celâl Sahir bunun Galatasarayda talebe iken kitabet vazifesi olarak hazırladığı ve mektep müdürünün de takdirini kazandığı hikâyesi olduğunu kaydeder fakat Ahmed Hikmet eserinin 29 Ocak 1889 16 Kânunısani 1306 tarihli önsözünde böyle birşeyden bahsetmez
10. Klasik devrin sonlarına doğru modern devri müjdeleyen hususiyetleriyle klasiklerden ayrılan fakat birçok cihetleri itibarıyle klâsik kalan çoğunu şâirler teşkil eden mütenevvi muharrirleri preromantik préromantique ismi altında toplamak kaabildir
11. " muttasıl midesinden rahatsız olurdu Hâşimi bu hâlden askerlik kurtardı Birgün Harb i umuminin ikinci senesiydi Kendisine İstanbulda rastgeldim Toplanmış dinçleşmiş ve tanıştığımız zamandan en az on yaş genç görünüyordu Kendisine hayretle baktığımı hissedince Moncher hakkın varmış Beni o pamuklu hırkalar o yünlü baş sargıları az kalsın boğacakmış Şimdi anlıyorum dedi
12. Nükte diye tekrar ettiği ve dilinden hiç düşürmediği cümleleri hep birer bilmece gibi şeylerdi Bahçevan teresinin teresi acı imiş Bu ne demek söyleyin bakalım derdi Daha derdi ki Balıkçıların yüzünü ağlar güldürür Bu ne demek bilin bakalım Biz bilemezdik ve o zaman gülerek izah eder Yâni balıkçıların yüzünü balıkları tutan balık ağları güldürür derdi Yine meselâ Siz bizim köylünün kazancına en büyük mâni nedir ve buğday mahsulümüz her sene neden zarar görür biliyor musunuz derdi Hele bir düşünün bakalım ve sualinin cevabını bulamayacağımızı bilmekle memnun Köylüyü zarara sokan ve buğday mahsulümüzün her sene mühim birkısmının heba olmasına sebep olan

gözlerini parlatan bir sevinçle gülerek sürme ile rastıktır derdi O zaman biz bir müddet acaba köylü kadınları sürme çekerek rastık sürerek vakit kaybetmeleri yüzünden mi yoksa paramızın hariçe gitmesi yüzünden mi böyle bir zarar hasıl olduğunu düşünür bulamaz hayret içinde kalırken o hazzı gözlerini parlatan bir neş'e ile bizi şaşırttığına memnun olarak ve gülerek Sürme ile rastık buğdaya ârız olan iki mantarî hastalığın adlarıdır diye izah ederdi Abdülhak Şinasî Hisar Çamlıcadaki Eniştemiz İstanbul Hilmî Kitabevi s 91

13. Yahya Kemal'in son neşredilen şiirleri Sizde varsa dedi birkaç gün için lutfen bana verir misiniz
14. Kayıtsız bir tavırla Ne olursa olsun derken diğer taraftan bu olacak şeyleri düşündüğünde şüphe yoktu
15. Lazlar gayet iyi denizcidir ayni zamanda ziraatle de pirinç tütün mısır meyve ağaçları çay meşguldürler

B. Herhangibir mecmua, gazete, veya kitaptan birkaç paragraf yazınız. Noktalama işaretlerinin altını çizdikten sonra, bunların hangi kaidelerle konulduğunu bulunuz; yanlışları düzeltiniz.

C. Aşağıdaki cümlelerde noktalamaya ait muhtelif yanlışlar vardır. Yanlış noktalama işaretlerinin altını çiziniz. Metinleri, hangi kaidelere dayandığınızı düşünerek tashih suretiyle defterinize yazınız:

1. İtalyanın muhterem Cumhurreisi Ekselans Giovanni Gronchi; beraberinde İtalya Hariciye Nâzırı ve bir gazeteciler gurupu olduğu hâlde II,XI,1957'de memleketimizi ziyaret etmiştir.
2. Hammerin tarihini "Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye,, dilimize çevirmekle ün almış Atâ (Bey) in oğlu; orijinal bir insan olarak tanınmış Dr: Galip Ataçın kardeşi Nurullah Ataç, 9 Ağustos, 1314-23 Ağustos, 1898 de İstanbul'da doğdu.
3. Mektep, Arapça, asıl mânası (yazı yazma öğrenilen yer).
4. Memlûkler: isimlerinden anlaşıldığı üzre, hükümdar

ve emîrlerin muhafız birliklerine, bağlı eski köleler idi.

5. Bahçede oturmuş kayısı yiyordum. Önümden kulaklarını dikmiş; kuyruğu havada bir kedi sür'atle geçti, herhâlde bir av peşinde. Evet: İşte küçük bir kuş parmaklığın üstüne konmuş. Kedi yere yattı. Gerildi. Atılacak. Beyhude zahmet, kuş uçuverdi.
6. Arabacı: (Bunun da kebabı gevrek olur) diye kapıdan içeri bir kuzu atıverince, misafiri karşılamak için kapıya inen ev halkı hayret ve sevinçle kuzuyu sevmiş; okşamışlardı. Pek sevinmiştik. Ne şirin kuzu idi bu.
7. Hafif bir yağmur çiseliyor. Bu çipil hava iliklere işleyecek kadar rutubetli Soldaki evlerden birinin merdivenine büzülmüş bir köpek gördüm.
8. Sokak kapsının önünde gezinen Ahmed Efendi: (Beyefendi geliyor.) diye heyecanla içeriye seslendi.
9. İstanbul; 31 Martan sonra hakikaten karışık günler geçiriyordu. Bu emniyetsiz zamanlarda, biz de acaba ne diye, herkes gibi mânasızca öteye beriye dolaşırdık.
10. Çocukluğumuzda, güneşin, sanki saf bir suya atlar gibi; şeffaf ruhumuza geçtiği ve sanki kâinatın bizi tamamladığı ilâhî günlerimiz vardı. Bir tatil gününün bütün hazlarını kucaklamak ümidiyle, daha sabah uykularımızın son saniyeleri içinden kuşların cıvıltılarını ve hayatın zevkini duymağa başlayarak uyandığımız zamanları hatırlayınız. Cennet içimizdeydi.
11. Mâdem ki tabiatte her akşam tekrarlanan bir mucize var. İnsanlar neden bundan istifade etmezler.
12. Bütün o geçmiş zaman evlerinin hepsinin sadık kaldıkları bir âdetleri vardı. Günün birinde bir gece yatısına gelebilecek misafirler için hazır yataklar ve hazır yorganlar bulundurmak.
13. Muhtar:

— Eseoğlu; üç senedir borcunu veremeyen "Küçükalan„ ları mahkûm etmiş idi. Küçükalan ovanın öte başında, Kumdereden biraz büyücek bir köydü. Hoca sordu.

— Nasıl mahkûm etmiş.

14. Nekadar müşkil-pesent. Sabahtanberi yemek odasını bir türlü tanzim edemiyor.

15. Bir doktor arkadaşım anlattı.
(O sene Hicazda şiddetli bir kolera vardı, belki günde 200 hacı gömüyorduk. Uşağım bir sabah elime bir mektup verdi. Açtım. Okudum. Gayet yakın bir arkadaşımdan. Bir kadını tavsiye ediyordu. Dadısı mı imiş, nesi imiş.
— Gelsin de konuşalım dedim. Kapıdan gayet korkunç derecede çirkin, siyah bir Arap karısı girdi. Beni etekledi. Ne istediğini sordum. Para, ev, yemek, ilâç. — Hiç, hiçbirşey istemem dedi!

16. "Ömrümün ilk yılları Büyükada ile Rumelihisarında ve gerek Ada, gerek Hisar evlerimizde gördüğüm ayaklı saatlerin hep bir yandan bir yana gidip gelen rakkasları gibi bunların arasında gidip gelmekle geçti.

17. Dev (Farsça). Şeytan, cin ifrit Dev aynası: Eşyayı büyüten ayna Kendini dev aynasında görmek: Kendini büyük zannetmek, hodbin olmak, mağrur olmak Şemseddin Sami, Kaamûs-ı Türki

18. Murad Bey—"Başını sağdaki kapıdan yavaşçacık, ürkek ürkek uzatır, bakınır, sonra iki elini uzatır, biribirine vurur„ Şebnur, Şebnur! (Cevap yok) Şebnur, Şebnur
Ayten: (Soldaki kapıdan girer) Bonjur Büyükbaba! Murad Bey-Maşa'llah benim hanım kızım! Şebnur'u çağırıyordum da.
Ayten — Birşey mi isteyeceksiniz. Ben yapayım.
Murad Bey—Bir sade kahve isteyecektim de.

19. Arabacı (Tiii, Engürü şuncağız)! demişti.
Halk dilinde kasabanın adı böyle anılırdı. Biz de Engürü armudu derdik; fakat nedense —dil mes'elesinin hikmetinden sual olunmaz— sıra bala, kediye ve keçiye gelince Ankara kelimesini kullanırdık. Ankara balı, Ankara kedisi, Ankara keçisi derdik.

20. "Ben, arabacıma önce Gezi Bağlarını sordum. Üzüm düşkünü; veya bağ, asma meraklısı mı idim? Hayır. Çorum'da elekçi kızları Ankara koşmaları söylerlerdi: (Gezi Bağlarında bir top gülüm var: Hey Allahtan korkmaz sana, bana ölüm var)! türküsü ile epeyice kulağımı çınlatmışlardı.„

21. Dede Korkut hikâyelerinde geçen (alp ozanlar) ta'-

biri, alplar yâni kahramanlar arasından da ozanlar yetiştiğini gösterir.

22. Gün, ay ve yılı gösterir tarihleri şöyle yazınız. 12-xı-1957
23. Canım kardeşim; beni dikkatle dinle de mes'eleyi izah edeyim.
24. Ablam yemek odasından: (Sofra hazır! Haydi gelin! diye sesleniyordu.
25. Bu işi bir saatte bitirebilir miyim? diye düşünmeğe başladım.
26. Beni görür görmez, ne zaman geldin? çok kalacak mısın? Erzurum'a ne vakit döneceksin? tarzında birçok sualler sordu.

VII.

BÜYÜK HARFLER

23 a. Paragrafın ve nokta, üstüste iki nokta, ünlem, soru, sıra noktalardan sonra başlayan cümlelerin ilk kelimesi büyük harfle yazılır:

1. Kırlangıcın hareketleri emsalsiz derecede çeviktir. Hangi kuş onun kadar çabuk istikamet değiştirebilir? Hiçbiri..
2. Gerze yangını... Bu felâket kalblerimizi en derin teessür ve elemlerle doldurdu ve hep beraber, elimizden geldiği nisbette felâketzede vatandaşlarımızın yardımına koştuk.
3. Millî refah, millî saadet! Bu, bir milletin tepyekûn müreffeh ve mes'ut olması demektir.
4. Tanzimat Edebiyatı'nda Garp te'siri şu üç nevi'de ilk örneklerini vermiştir: Siyasî makale ve musahabe, tiyatro, roman..

23 b. Kitap, mecmua, gazete, başlık v.b. kelimelerin ilk harfini, bağlaç ve edatlar hâriç, büyük harfle başlarız:

1. Türk edebiyatında *Leylâ ve Mecnun* hikâyesinin en güzel örneğini Fuzulî vermiştir.
2. Ahmed Emin Yalman, *Vatan* gazetesinin başmuharriridir.

23 c. Has (özel) isimler, veya cümlede özel isim mânasında kullanılan kelimeler daima büyük harfle

başlar: Türk, Türkçe, Namık Kemal, bir Fıransız generali, Mayıs, Cuma, Truman Kabinesi, Demokrat Parti, Maarif Vekâleti, İslâm, Müslüman, Katolik, Kur'ân, İncil, Çocuk Esirgeme Kurumu, Sokak 36., Bayezit Meydanı, Kızılay Bahçesi, Efendi, Paşa, Bey, Hanım, Ağa..

NOT. Sıfat ve isimler, özel isim mânasına kullanılmadığı zaman, büyük harfle başlamaz; büyük harfleri bu bakımdan doğru kullanabilmek için cümledeki gramer mânasına dikkat ediniz:

1. O, *General* Yeşim diye ma'ruftur.
   Amcanın Ağustos'ta *generalliğe* terfi ettiğini gazetede okudum.
2. Bu akşam *tiyatroya* gideceğiz.
   Bu akşam *Küçük Tiyatro*'ya gideceğiz.
3. Balkon, evin *doğu* tarafına düşüyor.
   Senelerce *Doğu*'da seyahat etmişti.
4. O, iyi bir *hanım*dır.
   Halamın yakın dostlarından biri de Aliye *Hanım*'dır.

23 ç. Akrabalıkları bildiren kelimeleri, izafet hâlinde ise küçük harfle, aksi takdirde büyük harfle yazarız:

1. Benim *babamın* boyu 1.70'dir.
   Hepimiz, Ali *Baba*'ya karşı bir hürmet duyarız.
2. Ahmed *Amca,* bir haftadanberi bize uğramadı.
   Arkadaşım, *amucasının* evinde oturuyor.
3. Dün *ağabeyini* gördüm.
   Mehmed *Ağabey* spora meraklıdır.

23 d. Tırnak içerisindeki cümlenin ilk harfi büyük olarak yazılır; fakat tırnak içerisindeki tam cümle değil, diğer cümlenin devamı ise ilk kelimeyi büyük harfle başlamayız:

1. Kapıyı açar açmaz, "Ne iyi ettin de geldin, ablacığım!„ dedi; "Biz de ne yapacağımızı şaşırmıştık.„
2. Etrafı hayranlıkla seyreden ve "Ömrümde bu kadar güzel manzara görmedim!„ diyen arkadaşının hislerine iştirak ederek, "ben de..„ dedim.

23 e. Parantez içerisindeki tam cümleleri daima büyük harfle başlayınız:

> Yaz tatilinde çalışmak için şimdiden bir iş arıyor (Bunu evdekilere söylememişti), babasının yükünü biraz hafifletmeği düşünüyordu.

23 f. Parantez içerisindeki tam cümle değil, ibare veya bir kelime ise, ilk kelime özel isim olup olmadığına göre büyük, veya küçük harfle yazılır:

> Makalelerde çoğu doğrudan doğruya anlatma *(exposition)* ifadesi kullanılır.

23 g. Mısraların ilk kelimelerini büyük harfle başlayınız (Zamanımızda bâzı şâirler, mısraların ilk kelimelerini daima büyük harfle başlamıyor, bir evvelki mısraın noktalama işaretini gözönüne alarak büyük veya küçük —çok defa, şahıs, yer v.b. özel adlar için de yalnız küçük— harf kullanıyorlar; fakat, her memlekette —Solcu ve Nurcular dışında— çoğu kimselerin bu yolu tutmadığını unutmayınız).

NOT. Romen rakamları, has (özel) isim olduğu zaman büyük yazılır:

> Hastalığı dolayısıyle V. Murad'ın (Murad V'in) saltanatı çok kısa sürmüştür.

VAZİFE

Aşağıdaki cümleleri, hangi kaidelere dayandığınızı düşünerek, gereken yerlerde apostrof ve büyük harfleri kullanmak suretiyle yeniden yazınız:

1. Üsküdarlı ali riza bey diye anılan ve en çok o civarda yaşamış olan ressam bilhassa üsküdar, çamlıca, acıbadem, bulgurlu, ihsaniye, umraniye, karacaahmed, haydarpaşa, kurbağalıdere, kızıltoprak semtlerinin, diğer taraftan çengelköy, anadoluhisarı, kanlıca ve bilhassa paşabahçesi, beykoz sahillerinin ve incirköyü gibi bunlara yakın boğaziçi mahallelerinin ressamıdır. (abdülhak şinasi Hisar)
2. Mehmed rauf ingilizceyi bahriye mektebinde, fransızcayı kendi kendine çalışarak öğrenmiştir.
3. "lokman, islâmiyetten evvel cahiliyye devrinin uzun ömürlü kahramanı, kur'âna göre dini öğütler veren ve sözleri atasözü gibi halk arasında dolaşan bir filosof, kur'ândan sonraki devirlerde ise ders verici kıssaları ile arapların âdeta aesopos (ezop) u sayılan efsanevî bir kahramandır.„
4. yahya kemal beyatlının meşhur şiirlerinden biri de sessiz gemidir
5. Hüseyin rahmi çocukluğunu evlerine gelen misafir hanımlar arasında geçirmiş, onda hikâye san'atının uyanmasında emine hanımdan dinlediği masalların da mühim te'siri olmuştur.
6. kemaleddin kamu, 1901'de erzurumda doğmuştur. Babası malmüdürlüğü ve belediye reisliği vazifelerinde bulunan osman nuri beydir.

7. voltairein **candide** ve **zadig** adlı romanlarının türkçe tercemeleri, istanbulda kanaat kitabevi tarafından neşredilmiştir.
8. biraz düşündükten sonra, "ben elimden geleni yaparım; fakat fazla bir iş göremeyeceğimi siz de bilirsiniz„ dedim. o, "evet!„ demek ister gibi başını önüne eğdi.
9. ta'tilde çalışmak için iş arıyor (bunu evdekilere söylememişti), eline geçecek para ile, babasının yükünü biraz hafifletmeyi düşünüyordu.
10. birleşmiş milletler, müteveffa cumhurbaşkanı mr. roosevelt tarafından bulunmuş bir isimdir. birleşmiş milletler anayasası 25 nisan, 1945'den, 26 haziran, 1945 tarihine kadar san fransiskoda toplanan milletlerarası teşkilât konferansında elli memleketin temsilcileri tarafından hazırlanmıştır.
11. **Vatan** gazetesinin 12 kasım, 1957 tarihli sayısındaki karikatürü gördünüz mü? bu sayı bende var; isterseniz getirebilirim.
12. "Bunlar ne güzel isimler!„
"Daha güzel köy ve yer adları vardır: İğribucak, yuvalı, kozluca, Yosunlu, karaçakıl, ılıkpınar, Arıdere, Göztepe, iligeçit, Paşaoluk, gülbahar, fındıklı... bunlar amanos'takiler.. Bir de kızıldağlara geçelim: İşte soğukoluk, İşte nerkislik, işte derebahçe, işte Zerdalioluk... işte Çınaralanlar, derindereler, gülcihanlar.. ya manzara, Ya hava, ya Su!„.
13. "Kurtkulak istasyonu ile Raco arasında halep-adana tirenininin bir gece baskınına uğratılışı ve bir vagon cebhanenin katardan söküleрek ganimet alınması kıran bey çetesinin şöhretini her tarafa yaydı. suriye'de fıransız işgaline karşı koyan Arap çeteleri kendisine adamlar gönderdiler; Dağlarda ziyafetler çektiler.„
14. Gurbette ömrüm geçecek,
bir daracık yerim de yok;
Oturup derdim dökecek
bir münasip yârim de yok..

KARACA OĞLAN

VIII.

ADETLERİN YAZILIŞI

24. Adetlerin ne zaman kelime, ne zaman rakam hâlinde yazılacağı hususunda ekseriya tereddüt ederiz. Bâzı kaideleri gözönüne alınca, tereddütten kurtulur ve yanlışa düşmeyiz. Bizde, bu kaideler tesbit ve neşredilmemekle beraber, yabancı milletler, bilhassa Amerikalılar, aşağıdaki esaslara göre rakamları kelime, veya adet hâlinde yazmaktadırlar:

24 a. Bir veya iki hâneli rakamlar kelime, ikiden fazla hâneli olanlar ise rakam hâlinde yazılır:

1. Bahçemizin büyüklüğü *seksen* metre karedir.
2. 1935'de Ankara'da merkeze bağlı 126, vilâyet dahilinde ise 1140 kadar köy vardı; vilâyetin nüfusu 534.000 idi.

24 b. Bir ve iki kelimeden meydana gelen sayılar rakamla yazılmaz:

1. Üniversite öğrenimini yirmiiki yaşında bitirmişti.
2. O konferans salonu sekizyüz kişi alır.
3. Liseyi bitirenlerin sayısı o yıl 140.000 idi.

NOT — A. Müstesna Haller. Kitap sayfa ve ciltlerini, mecmua, telefon, sokak, şahıs, v.b. numaraları gösteren sayılar kaç hâneli olursa olsun daima rakamla yazılır:

1. Muallim Nâcî'nin, Abdülhak Hâmid'in *Kabr-i Selim-i Evvel'i Ziyaret* adlı şiirine nazire olmamakla beraber, aynı mevzuda *Selimiye* isimli bir manzumesi vardır *(Şerâre,* s. 9).
2. *İslâm Ansiklopedisi*'nin 10. sayısı Atatürk maddesine ayrılmıştır (Cilt, I., İstanbul, 1949, Millî Eğitim Basımevi).
   Onun telefon numarası 51 60 48'dir.
3. Vaktiyle Karşıyaka'da 1821'inci sokakta, 5 numaralı evde oturmuştuk.

B. Sıra hâlinde adetler üçten az hâneyi de içine alsa, daima rakamla yazılır:

Bu gün 2 kalem, 8 defter, 1 lâstik, 3 kitap aldım.

C. Cümleye, tarihler hâriç rakam ile başlanılmaz:

125 işçi, Pazar günü iki misli yevmiye ile çalıştırıldı. — Yanlış.

Yüzyirmibeş işçi Pazar günü iki misli yevmiye ile çalıştırıldı. — Doğru.

Ç. Yaklaşık ve tahminî sayılar daima kelime hâlinde yazılır:

Câmide 1000 kişi kadar vardı. — Yanlış.
Câmide bin kişi kadar vardı. — Doğru.

24 c. Günün zamanını bildiren rakamlar saniye, dakika, çeyrek ve buçuk ifade etmediği takdirde daima kelime hâlinde yazılır:

1. Arkadaşım beni, yarın saat *bir*de yemeğe dâvet etti.
2. Doktor, *8.15*'de geleceğini söyledi.

24 ç. Derece gösteren sıfat ve zarfları rakam hâlinde yazmayınız:

1. Apartımanın *birinci* katında oturuyorlardı.
2. Kardeşim, koşu müsabakasında *birinci* oldu.

24 d. Tarihler, gün aydan sonra geldiği takdirde kelime; ay günden sonra geliyorsa rakam hâlinde yazılır:

1. Kömürümüz *Ekim'in yirmisinde* gelecek.
2. Kömürümüz *20 Ekim*'de gelecek.

24 e. Matematik, fen v.b. sahadaki ifadelerde, adetler daima rakam hâlinde yazılır:

O arsanın büyüklüğü 30x20'dir.

VAZİFE (ÖDEV)

A. Aşağıdaki cümlelerde adetlerin hepsi rakam hâlinde yazılmıştır; kelime hâlinde yazılması icabedenlerin altını çiziniz:

1. Bu hâlının büyükyüğü 3 x 5 olduğundan, bizim odaya uyar.
2. Bu hususta daha fazla bilgi edinmek için bk., Halid Ziya Uşaklıgil, **Kırk Yıl**, c. II, s. 40.
3. Şeker Bayramı 3, Kurban Bayramı 4 gün devam eder.
4. Yaz tatili dolayısıyle 300 kadar talebe kampa gitti.
5. İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevî ve eşi onbeş Mayıs, 1956'da Türkiye'ye gelmiş, memleketimizde onbeş gün kalmıştır.
6. 19 Mayıs, Türk tarihinde Gençlik ve Spor Bayramı olarak kabul edilmiştir.
7. Babamın seyahatten dönmesine 2-3 ay kaldı.
8. Türkiye'de, 1923 yılı Ekim'inin 29'unda cumhuriyet ilân edilmiştir.
9. Pascal, 18 yaşında iken bir hisap makinesi icadetmiştir.
10. Liselerin 12'nci sınıfları 1954-1955 ders yılında kaldırılmıştır.

B. Aşağıdaki cümlelerde yanlış yazılan adetlerin altını, hangi kaidelere dayandığınızı düşünerek çiziniz:

1. Üniversiteye giriş imtihanında matematik notu yüz üzerinden takdir ediliyor; ben yüzde seksen aldım.
2. Türkiye'deki tirenlerde 1. mevki 4, ikinci mevki 6, üçüncü mevki ise 8 kişiliktir.
3. Türkler'de yedi, dokuz, kırk rakamı mukaddes sayılır.
4. O, günün 2/3'sini çalışmakla geçirir.
5. Babam ayda 400 lira maaş alıyor.
6. 300 kuruşum var.
7. Vazifelerimi 23x30 büyüklüğündeki kâğıtlara yazıyorum.
8. 100 lira yerine 10.000 kuruş da denilebilir.
9. Bu işi herhalde 1-2 güne kadar bitiririm.
10. Ömer Seyfeddin Külliyatı'nın birinci cildinin adı İlk Düşen Ak'tır.
11. Küçüğü beş, ortancası dokuz, büyüğü ise onüç yaşında idi.

12. Kira, havagazı ve elektrik masrafımız ikiyüz lira kadar tutuyor.
13. Servet-i fünun mecmuasının birinci sayısı 27 Mart, 1891'de neşredilmiştir.
14. Sizin telefon numaranız 30312 mi idi?
15. Motorlu tren Haydarpaşa'dan Ankara'ya saat onda, Ankara'dan Haydarpaşa'ya sekiz onda hareket ediyor.
16. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin iki senede bir yapmakta olduğu Genel Kurul toplantısına, bu yıl yirmisekiz Nisan 1956'ya rastlayan Cumartesi günü Spor ve Sergi Sarayı'nda başlanmıştır. Toplantıya kırksekiz sendikayı temsil eden 538 delege katılmıştır.
17. Masa lâmbamın ampulu yüz mumluktur.
18. Kurşun kalemleri mektebimizin kooperatifinden 15 kuruşa alıyoruz.
19. Coğrafya kitabımızın yirminci sayfasındaki resmi mevzu alarak bir tasvir paragrafı yazacağız.
20. Gâvur dağlarında Mığır tepesinin yüksekliği 2275, Akkaya'nın ikibin beşyüzdür.

UMUMÎ VAZİFE

Aşağıdaki cümlelerde gramer, noktalama işaretleri, imlâ v.s. bakımından türlü yanlışlar vardır; bu yanlışları düzelterek, metni yeniden yazınız:

1. Onun bir hikâyesi vardır ki, her anlatışında bizi her zaman gülmekten katıltırdı.
2. Kahvede, Lokantada, pastahanede onu gıbte eder.
3. O her yerde nazik, vakurlu ve terbiyelidir.
4. Bâzı tecrübeler göstermiştir ki matbuatın, bilhassa zor zamanlarda bâzan yapıcı, bâzan yıkıcı olarak yaptığı te'sirler çok mühimdir.
5. Onun zengin olduğunu her zaman söyleyen babam, "şimdiki oturduğumuz bu eski ev, onun evidir„ derdi.
6. Okul bize, kıymetini takdir edemeyeceğimiz kadar kıymetli ve çeşitli bilgiyi öğretmekle devlete bir in-

san olarak yetiştirir; bizim ilerideki idealimiz için zemin hazırlar ve ileride cemiyet içindeki yaşama şeklimizi bu surette tanzim eder.

7. Karnı tok, ne sırtı kapalı ne sihhati yerinde değildi.
8. Memleket için sarfedilen gayretler, milletin iyi istikbalini sağlarlar.
9. Asrımızda para herşeyi galebe çaldı.
10. Oraya birkaç ağaç dikmeliyim, tâ ki bu zavallı adamlar arasıra gölgesine oturup dinlensin..
11. Bu çiftlikte her meslekle uğraşan insana rastlarız.
12. Birleşmiş Milletler xıx. yüzyılda kurulmuş bir devlettir.
13. Pazar günü tiyatroya giderken arkadaşımın elinde bir kitap gördüm.
14. Bir insanın kıymeti nezaketinden belli olur.
15. Okulumuzun açıldığı şu günlerde fen derslerine büyük önem vererek istikbalde iyi bir mühendis olmağa çalışıyorum.
16. En iyi spor tenistir.
17. Küçüklerin büyüklere hürmet etmesi, büyüklerin de küçükleri sevmesinden karşılıklı şefkat ve sevgi doğar.
18. Ekmek nasıl bedeni beslerse, müzik de diğer güzel san'atlar gibi ruhu öyle besler.
19. Çok faydalı bir müessese olan okulumuzun kütüphanesinden her hafta bir kitap alıyorum.
20. Annesi spor yapmasının kendisi için zararlı olduğunu söylüyor, fakat o yine bildiğinden şaşmıyordu.
21. Fen derslerinde o kadar muvaffakıyet gösteriyordu ki arkadaşları ona sitem ediyorlardı.
22. Müzik insan ruhunu dinlendirir. Fakat bâzıları müzik dinlerken uyurlar.
23. Türkler'de spor başta gelir.
24. Sporun bütün kolları ile meşgul olmak iyi değilse de; birşeyler bilmek faydalıdır.
25. Çocuklar müzik marşını söylüyor, neş'e içinde zıplayarak yaklaşan hocalarını sevinç içinde karşılıyorlardı.
26. Tiyatroya gitse idi bu yalanı söylemezdi.
27. Yarın vatan hizmetine atılacak olan, bir kompozisyon yazmaktan âciz!

28. Bu tatilde seyahata çıkacağım, fakat bunun bir faydası olmuyor.
29. Şişman kimselerin yapması gereken şey spordur.
30. Tiyatroya gitmek istediğim zaman bilet bulamadım. Herhâlde piyes güzel olacaktı.
31. Eskici. dur. Bir patolonum var. alır mısın.
32. Gençliği ancak, spor kalkındırır.
33. Odanın dıvara yakın yerde bir sedir gibi yatacak bir şey bulunmakta taştan yapılmış, yastık yerinde bir çıkıntı bulunmakta.
34. Sırf ihtiras ve arzularına set çekmeyen bir aile ve bunun takipcisi olan ailelerin, akabinde, nasıl çöktüğünü görerek, gözlerimle bizzat kendim şahit oldum.
25. Yüzündeki ifade, duyduğu üzüntüyü ifade ediyordu.
36. Sigara dumanının tahrip ettiği körpe ciğerleri, şimdi de içtiği içki mahvetmeğe başladı.
37. Yolun önde birtakım, hendekler olduğu gibi; bir kısmındada derin çukurlar vardı.
38. Elindeki, boğarcasına sıktığı kadehi ona uzatıyor.
39. Medeni insan kültürlüdür, faziletlidir, Hürdür. Şimdi bu vasıfları açıklayalım; medeni insan hürdür.
40. Aman oğlum çok zayıflamışsın, ya imtihandan korkuyorsun yahutta fazla çalışıyorsun dedikten sonra fazla çalışmamam, imtihandan korkmamam için nasihatta bulundu.
41. İsterimki; bütün arkadaşlarımın cemiyete fayda ve büyük hizmetler görebilmesi için, yüksek mektepleri bitirmeleri lâzımdır.
42. İşte Ahmed Celâlin Kıbris'teki hayatı hayattan bezen bir hastaya benzer, çünkü orada onun bütün ümitleri sönüyor. Ne zaman barış yapılıp memleketine gelince, bütün istekler yeniden canlanıyor.
43. Aşağıdaki mısrada, virgül (,) işaretinin başka yerlere konulmasından meydana gelen mâna farklarını izah ediniz:

a. Durur, alev gibi dallarda, kanlı bülbüller.
b. Durur alev gibi dallarda, kanlı bülbüller.
c. Durur alev gibi, dallarda kanlı bülbüller.

44. Aşağıdaki beyti, farklı mânalar meydana getirmek suretiyle, bilhassa virgül (,) işaretini başka başka yerlere koyarak, muhtelif defa yeniden yazınız:

Şimşek gibi bir semte atıldık yedi koldan
Şimşek gibi Türk atlarının geçtiği yoldan

45. Aşağıdaki metni, nazım veya nesir şeklinde olması gerektiğini gözönüne alarak, kıt'a, veya paragraflara ayırmak, noktalama işaretlerini koymak suretiyle yeniden yazınız:

Diyorlar ki bak şu kaatil insan değil canavar bir ma'sumu kaplan gibi parçaladı o alçak mâdem ki kan dökenlere ceza veren kanun var bu hain de elbet birgün ettiğini bulacak lâkin neden zindan zincir satır herşey bunlara içimizde kaatil olan bunlar mıdır yalınız her ölenin göğdesinde bulunur mu bir yara insan-oğlu cinayetler yapmıyor mu bıçaksız işte size bir çocuk ki sürünüyor sokakta işte size bir kadın ki inildiyor yatakta bakın bunlar bıçaklarla ölenlerden daha çok zavallılar şu hayattan bir küçük tat almadan ağlayarak inleyerek gidiyorlar dünyadan ya ne için bu bıçaksız kaatillere birşey yok

ÖZ—ADLAR, TA'BİRLER DİZGİSİ

Aşağıdaki *Dizgi*'de, âit olduğu yabancı dilin imlâsıyle yazılan ta'birler *aralık,* başlıklar —italik 8 punto harfler mevcut olmadığı için— siyah dizilmiştir. Kitap adları ile şiir, hikâye ve makale başlıklarının karıştırılmaması düşüncesiyle, son ikisinin adı yanına *şiir,* veyâ *hikâye* kelimesini ekledik; tırnak içerisine alınanlar, makale başlıklarını göstermektedir. Kitabımızın mevzu'u icâbı, bu yazı başlıkları gibi, şahıs ve yer adları da sayıca azdır; verdiğimiz örnekler dolayısıyle yer alan bu türlü adların hepsi değil, ancak, kayde değer mâhiyettekiler dizgiye alınmış bulunuyor. Rakamlardan siyah dizilenler, öğrenci vazifelerinde geçen öz-ad ve ta'birlerin, Romen rakamları *Önsöz*'dekilerin bulunduğu sayfaları işâret etmektedir.

Öz-adların sayıca sınırlı bulunduğu, esâsını ta'birlerin meydana getirdiği bu *Dizgi*'de, yalnız Öğretmen Okulları ile Liseler'in değil, daha geniş bir zümrenin de faydalanabilmesini gözönüne aldığımız için, yeni ta'birlerin yanında, sık-sık atıf (reference)-lar vermek sûretiyle, bunların eski şekillerini kaydetmeği faydasız bulmadığımızı da söyleyelim.

Açıklık (Vuzuh), 14, 15, 381-87, **387-90**

Adana, 280

"Adaptasyon Merâkı,, 279

Adetlerin yazılışı, 463-65 (Bk., Rakam); yanlış yazılması, **465-67**

Adreslerin yazılması, 237-39; iş mektuplarında ve dilekçelerde, 239-42; resmî mektuplarda, 242

Âhenk, 19, 20, 399; âhenkli cümle, 22; taklidî âhenk, 19

Ahmed Hâşim, 216, 276
Ahmed Hâşim, 276
Ahmed Râsim, 278
Ahmed Vefik Paşa, 270, 278, 280
"Ahmed Vefik Paşa„ , 280
"Ahmed Vefik Paşa Merhum„ , 280
"Ahmed Vefik Paşa — Zor Nikâhı„ , 280
Aktaş, İsmâil Kemal, 280
Aktör, 63
Alacak mektupları, 239, **253-55**
Alfabetik katalog, 269-71
Allegori (Allegory), 61
Alliterasyon (Alliteration), 20
Apostrof (Apostrophe), 421-22, 422
Arapça, 290-91, 355, 358; çoğul ekleri, 290-91; tamlamalar, 358-59; tamlamaların yazılışı, 359, **356**, 444
Arap rakamları, 5, 8, 11, 275
Arkaik (Aachaic), 18
Asım, 278
Assonons (Assonance), 20
Atatürk, 151

Bağ fiil (Rabıt), 324
Bağlaç (Rabıt), 288, 317, 417-18, 425; yanlış kullanılması, **319**
Bağ zarfı, 324
Bâkî Divânı, 277
Basit cümle, 362, **375-77**, 381, 396
Basit kelime, 347
Başlangıç, 13, **48-50**; hikâyede, 56; makalede, 196; sözlü ifâdede, 263-64
Başlık, 5, 7, **45**, 197, 449, 458
Belgisiz zamir (Müphem zamir), 296
Belirtili nesne, 364
Belirtisiz nesne, 364
Ben Deli miyim, 207
Beyan cümlesi; müsbet beyan cümlesi; menfî beyan cümlesi, 371
Bibliyografi, Bibliyografya, 268, 279; bibliyografi tanzimi, 278
Bibliyotekçinin El Kitabı, 272
Bilgi yanlışı, 278-79
Bilmek yardımcı fiili, 336
Bir, sayı sıfatı, doğru yazılışı, 305-6
Bir, belgisiz (müphem) sıfat, doğru yazılışı, 305-6
Birleşik (Mürekkep) cümle, 396-97 (Bk., Cümle.)
Birleşik fiiller, 335, 341; birleşik fiillerin, kendinden önceki kelimeye ne zaman bitişik, ne zaman ayrı yazılacağı, 335-36, **341**
Birleşik kelime, 347, 349, **351**
Birlik, mevzuda, 14; paragrafta, 30, 35 (Bk., Fikir birliği.)

Bir Miras Mes'elesi, hikâye, 350
Bir perdelik piyesler, 63
Biyografi (Bk., Hâltercemesi), 70, 128, 226-27; Biyografi vak'ası, 71, 110 - 12
Biographical Sketch (Kısa Hâltercemesi), 70
Boş söz, 385, 394, **399**
Boz-Kurt, 450
Bozuk cümle, 367-68, **369**
Brueghel, Peter, 173, **173 - 77**
Bugünkü Edebiyat, 279
Bulmak yardımcı fiili, 337
"Bursa ve Adana Tiyatrosu,, , 280
Büyük boy kitaplar, 270
Büyük harf, 238, 241; büyük harflerin kullanıldığı yerler, 441, 458-61,**461**; kullanılmadığı yerler, 441, 459-61, **461.**

Carbonarisme, cemiyeti, 278
Caskey, J. Homer, 284, xxviii
Cem' (Bk., Çoğul, Çokluk.)
Cenab, Şahabeddin, 220
Cinas, 19
Cins isimleri, 289, **300**
College Composition, 285, xxix, xxx
Composition (Bk., Kompozisyon.)
Critic, 192
Cümle, 20-22, **22-26,** 352, 360, 407, 412, 425-29, 458, **460,** 464; âhenkli cümle, 22, 339; basit cümle, 362, 372, **375-76,** 381, 396, 401; beyan cümlesi, 371; boş söz, 394-95; bozuk cümle, 367 - 68, **369;** büyük harf, 441, 458, 460; cümlelerin muhtelif nevi'de olması, 21, 396; cümle nevi'leri, 371; cümlenin esas unsurları, 360 - 61; cümlenin yardımcı unsurları, 361-62; cümle uzunluğu, 22, **396;** eksik cümle, 383; esas fikir, 381; fâili değiştirmemek, 383-84, **388;** fiil cümlesi, 364, 371, 397; fiil hususiyetine göre cümle nevi'leri, 364, 371; fikir birliği, 381, **387;** fikirce doğruluk, 378, **379,** 394; fikirlerin birbirini yalanlaması, 395; fikirlerin düzeni, 386, **389;** garâbet, 399, **403,** 408; gramerce doğruluk, 378, 394; ifade edememek (za'f-ı te'lif), 384; ifâde kesinliği, 379, **379;** isim cümlesi, 366, 371, 397; iyi bir cümlenin hususiyetleri, 378-99; kelimeyi yerinde kullanmak, 386, 406-8, **408-9;** kısa cümle, 22, 396; maksada göre cümle nevi'leri, 371; masdar cümlesi, 321, 364; müphemlik, 381-85; mürekkep (birleşik) cümle, 364, 367, 372-74, **375-77,** 381, 396, **401,** 417, 419;

mütemmimli cümle, 372; nidâ cümlesi, 291, 372, 397, 428; nisbet cümlesi, 372; nokta işâreti yanlışı, 313; noktalı virgül yanlışı, 428, 429; ölçülü cümle, 374; rakamla başlamak, 464; serbest (devrik) cümle, 367; sıra cümle, 373, 397; sonu fikirce zayıf cümle, 398, 403; soru cümlesi, 397, 431; soru işâreti yanlışı, 431-33; şart cümlesi, 332, 372; tekrar, 394; temel cümle, 364; tertipli cümle, 373; tertip şekline göre cümle nevi'leri, 372-73; te'sirli cümle, 21, 394, 399-401; Türkçe'de cümle teşkili, 366-67; ünlem işâreti yanlışlığı, 434; virgül yanlışı, 421; vuzuh (açıklık), 381, 389-91, 394; yan cümle, 364
Cümle Bilgisi (Sintaks), 284

Çekimli fiil, 328-34; çekimli fiillerin kullanılması, 342-46
Çizgi işareti (Bk., Tire.)
Çoğul (Çokluk) eki, 289-90, 357; Arapça'da, 290-91; Farsça'da, 290-91, 357

da (-dahi), yazılış bakımından ismin de hâlinden farkı, 293
Dama Taşları, hikâye, 278
Damda, şiir, 89
Dâvanın isbâtı, 190; dâvanın tahlili, 190
Dâvetiyeler, 242-43, 257-58; düğün dâvetiyeleri, 242
David, Louis, 173, 173-75
Déduction (İstintâç), 191
Dekor, 63
Delil ve isbât yoluyla anlatma, 52, 190-97, 197-211; delil ve isbât metoduyle fikirlerin sıralanışı, 29, 30, 39, 41-42; dayandığı esaslar, 190
Demirbaş defteri, 270; demirbaş numarası, 270
Devrek, 294
Devrik (Serbest) cümle, 367
Diction (Diksiyon), 262
Dil Bilgisi (Gramer), 283-84
Dilekçe, 241-42; dilekçe metni, 241, 255-57
Dilek-şart (Temennî), 332-33
di'li geçmiş (Şuhûdî mâzi), 31-34
Dinleyici topluluğu, 262, 265-67
Diyalog, 57-58, 63, 93-96, 197
Diyorlar ki, 277
Doğrudan doğruya anlatma ifâdesi, 52, 128, 146-51, 151-89, 460
Doğruluk (Sıhhat), 378, 394
Dolaylı geçmiş (Bk., miş'li geçmiş.)
Dolaylı tümleç (Gayr-i sarih mef'ûl), 362, 364
Dönüşlü fiil (Mutâvaat), 326

Drama, 62
Dramatik metod (Objektif metod), 60
Dramatik nevi', 62, 96-99
Duhter-i Hindû, 277
Durakların gösterilmesi, 451
Durkheim, Êmile, 208
Durmak yardımcı fiili, 337
Düz tümleç, 292 (Bk., ismin e hâli.)

Edat, 315-16, 364; yanlış kullanılışı, **319, 368**
Edebî san'at, 19
Edib-i A'zam Abdülhak Hâmid'in Hayat ve Hâtırâtı, 278
Efsâne (Fable), 61
Ek fiil, 334, **341**, 364
Eksik cümle, 383, **388**
Elhân-ı Şitâ, şiir, 220, **221-23**
Emir fiili, 320, 330-33, 433
Epopée (Bk., Millî destan.)
Ergenekon destanı, 450
Ermek masdarı, 334
Ersoy, Mehmed Âkif, 278
Erzurumlu Emrah, 278
Esas cümle, 28-29, 35, **37-38**
Esas fikir, 381; esas fikrin açılması, 29-30, **38-42**
"Eserlerimi Nasıl Yazdım", 278
Eski hikâye nevi'leri, 335
Etmek yardımcı fiili, 335
Exposition (Bk., Teşhir.)
Exposition (Bk., Doğrudan doğruya anlatma ifâdesi), 128, 146-47, 190, 196, **460**; exposition mevzuları, 149
Eylemek yardımcı fiili, 335
Ezber konuşma metodu, hitâbette, 266

Fable (Fabl), 61, 62, 66, 67, 124-26
Fâil (Bk., Özne), 291, 321, 330, 360-67, **369, 388**, 420; birleşik cümlede fâilin değiştirilmemesi, 383-384, **388**; cümlede birden çok fâil, 360; fâil ile fiilin münâsebeti, 360-63
Farsça, 290, 305, 355-57, **358**, 444; çoğul eki, 290; tamlamalar ve kullanılması, **358**; Türkçe'ye çevrilişi, 356-57
Fâtih kütüphânesi, 277
Fıkra, 13, 61, 67-68, **99-102**, 197, 227
Fiil, 288, 310-11, 321-38, **338-46**, 360-66, 371-72, 374, 378, **421**
Fiil cümlesi, 364, 371, 397
Fiil çekimi, 331-34
Fiilin hususiyetine göre cümle nevi'leri, 371-74, **375-76**
Fiil kökü, çatısı, 321-31; türeyen kelimeler, 325-28, 348-49
Fiillerde çoğul hâli, 360
Fiillerde mâna, 321; şahıs, 326, 328, 332, 374; zaman, 328-30, 333-34; zaman ba-

kımından yanlış kullanılışı, 344
Fiillerin soru şekli, 334-35
Fiillerin yanlış kullanılması, 345-46
Fikir birliği, 381-82, 387-88
Fikirce doğruluk, 378,379-81, 394
Fikirlerin biribirini yalanlaması (Tenâkuz), 394-96
Fikirlerin sıralanışı, görüş tarzı'na göre, 31; mantıklı, 31, 40-42; tasvirde, 132-33; zamana göre (Chronologic), 31
Fikir müdâfaası (Bk., Thèse), 196
Fikri zıddıyle açma metodu, 29
Fiş katologları (Bk., Kart katalogları), 269-72
Fonetik (Bk., Ses Bilgisi)
France, Anatole, 183, 184

Garâbet, 399, 403-4, 408
Gayr-i sarih mef'ûl (Bk., Dolaylı tümleç.)
Gazete Hikâyesi, 72, 73, 115-24
Geçişli fiil (Müteaddî), 321, 327, 328, 362
Geçişsiz fiil (Lâzım), 321, 328
Geçmiş zaman (Bk., Mâzi.)
Gelecek zaman sıfat-fiilleri, 324
Gelecek zaman (İstikbâl), 329, 331
Gelecek zaman yardımcı fiili, 337
Gelmek yardımcı fiili, 337
Geniş zaman (Muzâri'), 328-29, 331-34
Gerçek, Selim Nüzhet, 280
Gereklilik fiili (Vücûbî), 330
Gökalp, Ziya, 278
Gök-Böri, 450
Görmek yardımcı fiili, 337
Görüş tarzı, 15, 31; hikâyede, 54; tasvirde, 130-31
Gövsa, İbrahim Alâaddin, 279
Gramer (Bk., Dil Bilgisi.)
Gramerce doğruluk, 378, 394
Gramer yanlışı, 467-70
Grammer, Rhetoric and Composition, xxvıı
Güntekin, Reşad Nurî, 269-70, 278
Gürpınar, Hüseyin Rahmî, 73, 74, 79, 208, 269-70

Haber fiilleri, 331
Hâl, 329, 331-33; hâl sıfat-fiilleri, 323; hâl zarfı, 324-25, 365-66
Halk hikâyeleri, '61
Hâltercemesi (Bk., Biyografi), 70, 226-27
Halûk'un Defteri, 294
Har-Nâme, 81, 82-83
Hasan Mellâh, 74
Has isimler (Bk., Özel İsim)
Hâtırât (Bk., Otobiyografi), 197, 227, 264
Hece vezni, 451
Heidler, Joseph B., 284, xxıx
Hikâye, 13; hikâye ifâdesi, 52, 147-48; hikâye malze-

mesinin kaynakları, 55; hikâyenin ta'rifi, 64
Hikâye, tarzı, fiillerde, 331-32
Hitâbet (Bk., Sözlü ifade), 259, 262
Hitap, 291, 320; dilekçe'de, hususî mektuplarda, 241, 236, 419; iş mektuplarında, 241, 414
Hugo, Victor, 269-70
Hulâsa (Özet), 7, 11, 274; delil ve isbât yoluyle anlatma ifâdesinde, 191; hitâbette, 265; makalede, 196; hulâsa nevi'leri, 11, 13
Hususî mektup, 233-39; nevi'leri (teşekkür, dâvet ve ma'zeret, tebrik, sempati, seyahat), 235; teknik hususiyetleri, 235-37
Hüsn-i ta'lil san'atı, 19

İbâre (Yan cümle), 364-66, 412, 416, 419, 431
İbtidâ (Başlama) fiili, 337
İcat vak'ası, 57
İfâde (Söz dizimi), 352; nevi'leri, 52; muhtelif ifâde nevi'lerinin birlikte kullanılması, 52
İfâde edememek (Za'f-ı te'lif), 384-85
İfâde kesinliği, 379, 379-81
İktidar (Yeterlik) yardımcı fiili, 336
ile, le, 316
İlgi zamiri (Nisbet zamiri), 297, 373
İlk Büyük Muharrirler — Şinâsi, 278
İlk Düşen Ak, hikâye, 278
İltizam fiili (Bk., İstek.)
İmek masdarı, 331, 334
İmpersonal essay (Bk., Makale), 195
İmzâ, hususî mektuplarda, 236; dilekçe ve iş mektuplarında, 241-42
İnal, Mahmud Kemal, 279
İnduction (Istıkrâ), 191
İnformal essay (Bk., Musâhabe.)
İntihâ (Bitirme) yardımcı fiili, 337
İntihar, 208
İrticâlen konuşma, 265
İsim, 287-98, 301, 315-16; 347-48, 350, 352-53, 362, 368, 407, 416, 421, 458-59
İsim cümlesi, 364, 371, 375, 397
İsim-fiiller, 322-23, 338-39
İsimlerden türeyen kelimeler, 347-48
İsimlerde teklik, çokluk, 289-90
İsim nevi'leri, 289
İsim tamlaması, 352-53
İsm-i cem' (Bk., Topluluk ismi.)
İsmin hâlleri, 291, 353; de hâli (Mef'ûlün-fih), 293, 315, 348, 362, 364; den hâli (Mef'ûlün-anh), 292, 315, 348, 362, 364; e hâli (Mef'ûlün-ileyh), 292, 294, 315, 348, 362, 364; i hâli (Mef'ûlün-bih), 291-292, 294, 364; in hâli (İzâfet),

293, 315; küçültme ismi (İsm-i tasgir), 294; yalın (Mücerred isim), 291, 315
İstek (İltizam) fiili, 330
İstıkrâ (Bk., İnduction), 191
İstiâre, san'atı, 19
İstikbâl (Bk., Gelecek zaman.)
İstiklâl Savaşı, 74
İstintâç (Bk., Deduction), 191
İşâret sıfatı, 288, 303
İşâret zamiri, 288, 295
İş mektubu, 239; nevi'leri (Sipariş, satış, alacak ve tesviye, tavsiye, mürâcaat), 239-40; teknik husûsiyetleri, 240-41
İşdeşlik (Müşâreket) fiili, 325-26, 333
İtalik, 449-50
İtalya, 278
İyelik (Bk., Mülkiyet.)
İzâfet (Bk., İsmin in hâli), 293
İzah metodu (Bk., Ta'rif ve izah metodu.)

Jack'ın Borçları, hikâye, 94

Kalmak yardımcı fiili, 337
Kanık, Orhan Veli, 90, 91
Karakter, hikâyede, 55, 65; karakterlerin tanıtılması, 60; doğrudan doğruya anlatma ifâdesiyle tanıtılması, 128, 150
Karaosmanoğlu, Yakub Kadri, 276
Kart katalogları, 269-72
Kelime, 17-19, 287, 347, 352; kelime hazinesi, 347; cümlede mânası, 407-8; gramer ve lugat mânası, 406-7; nevi'leri, yapı hususiyetlerine göre, 347-50; yerinde kullanılması, 17-19, 22-26, 386, 406-7, 408-10.
Kelime Bilgisi (Morfoloji), 284
Kelime ve ibâreler hâlinde hulâsa, 12
Kılmak yardımcı fiili, 335
Kırk Yıl, 276
Kısa cümle, 396 (Bk., Cümle.)
Kısaltmalar, ilmî yazılarda, 277
Kıt'a, nazım şekli, 470
Kıyâmet, şiir, 90
ki ilgi zamirinin yazılışı, 297
ki bağlacının, imlâca "ki„ ilgi zamirinden farklı yazılışı, 297
Kinâye, san'atı, 19
Kitapların tasnifi (Bk., Kart katalogları), 233
Kitap tenkidleri, 194-95
"Klasikleri Oynamalı mıyız„, 280
Komedi, 63
Kompozisyon, 1
Konferans plânı, 263-65
Konu (Bk., Mevzû), 5
Konuşma metodları (Ezber, irticâlen, okuma; her üçünün birarada kullanılma-

sı), 263; plânlanması, 263-65
Kore savaşı, 294, 311
Köprülü, Mehmed Fuad, 278-79
Körler Hikâyesi, hikâye, 173, 175-77
Köşeli parantez, 439
Kritikos, 192
Kronolojik (Chronologic) tasnif, 8, 31 (Bk., zamana göre sınıflandırma.)
çük boy kitaplar, 270
Küçük hikâye, 64-66, 79-93
"Küçük, M. Kemal„, 280
Küçültme ismi (İsm-i tasgir), 294
Küçültme sıfatı, 302-3
Küçültme zarfı, 311

Lamartine, 209
Lâzım (Bk., Geçişsiz fiil.)
le (Bk., ile.)
Le Brun, Charles, 173
Leff-ü neşr, san'atı, 19
Logos, 63
Lord Hobb, 74
Louvre, müzesi, 173
Lugat, 18, 347, 406-7
Lytton, 155

Madde ismi, 289, 300
Magosa, 278
Mahmud, Kâşgarlı, 450
Makale, 195-97, 199-211
Makber, 278
Mallery, D., xxvıı
Mâlum (Etken), 326
Mâna ismi (Mücerret, yalın isim), 289
Mantıklı düşünmek, 191-92
Masal, 61
Masdar, 321-22, 348, 364; masdar cümlesi, 364
Matbûât Hâtıralarım, 278
Matematik rakamların yazılışı, 465
Maupassant, Guy de, 64
Mâzi (Geçmiş zaman), 332-34; geçmiş zaman sıfat-fiilleri, 323
Mecaz, 18, 19
Mechûl fiil (Edilgen), 325
Mef'ûl (Bk., Tümleç.)
Mef'ûlün-anh (Bk., İsmin den hâli.)
Mef'ûlün-bih (Bk., İsmin i hâli.)
Mef'ûlün-gayr-i sarih (Bk., Dolaylı tümleç.)
Mef'ûlün-ileyh (Bk., İsmin e hâli, Nesne.)
Mef'ûlün-sarih (Bk., Düz tümleç.)
Mekân (Yer), hikâyede, 57, 59, 65; mekâna göre sınıflandırma metodu, 147-48
Mektuplar, 279
Mektup nev'i, 233-43; hususî mektup, 233; mektup kâğıtlarının katlanışı, 237; zarfa nasıl konulacağı, 236; mektup metni: Hususî mektuplarda, 236; dilekçede, iş mektubunda, 241
Menfî (Olumsuz) cümle, 397; olumsuz isim-fiiller, 323

Mes Prisons tercemesi, 278
Meşhur Adamlar Ansiklopedisi, 279
Mevsuf (Vasıflandırılan isim), 353-54
Mevzu (Konu), 5; mevzu bulma, hikâyede, 53; mevzuda birlik, 14, 56; mevzuun seçilmesi, araştırmalarda, 273; hitabette, 263; incelenmesi, 272-73; sınırlanması, 6, 7, 14
mi, mülkiyet (İyelik) zamiri birinci şahsının i hâli, kelimeye bitişik yazılması, 295-96, 334-35
mi, soru eki, kelimeye ayrı yazılması, 334-35
Millî destan, 61
Millî Eğitim Bakanlığı, XXVI-VII, 284
"Millî Vicdanı Kuvvetlendirme,, , 278
miş'li geçmiş (Dolaylı geçmiş, Naklî mâzi), 329, 331-34
Mitoloji, 61
Modern hikâye (Bk., Küçük hikâye), 64
Molière, 277
M o n o, 63
Monolog, 63, 64
Monte Cristo, 74
Morfoloji (Bk., Kelime Bilgisi.)
Muallim Nâcî (Bk., Nâcî, Muallim.)
Muharrir - Şâir - Edib, 279
Mukayese (Karşılaştırma) sıfatları, 301
Mukayese ve misâl metodu, 29
Mukayese zarfı, 310-11, 365-66
Musâhabe, 150-51, 177-89
Mutâvaat (Bk., Dönüşlü fiil.)
Mübâhase, 190-92
Mübâlega, sana'tı, 19
Mücerret (Bk., Mâna ismi.)
Mülâkat (Bk., Röportaj), 223-26, 228-32
Mülkiyet, (İyelik) zamiri, 294-95; birinci şahıs i hâlinin imlâca soru ekinden ayrı yazılması, 334-35
Müphemlik, 381-87
Müphem (Belgisiz) sıfat, 305-6
Müphem zamir (Bk., Belgisiz zamir.)
Müracaat mektupları, 239, 252-53
Mürekkep (Bk., Birleşik), cümle ve nevi'leri
Mürekkep (Bk., Birleşik) fiiller
Mürekkep (Bk., Birleşik) isim
Mürekkep (Bk., Birleşik) kelime
Müsbet (Olumlu) cümle, 397
Müsbet sıfat-fiil, 323
Müşâhede yanlışı, 378, 379-81
Müşahhas isim (Bk., Madde ismi.)
Müşâreket (Bk., İşdeşlik) fiili
Müteaddî (Bk., Geçişli fiil.)

Mütemmimli (Bk., Tümleçli) cümle
Nâcî, Muallim, 147; 447, 464
Nakd, 192
Naklî mâzi (Bk., Dolaylı; miş'li geçmiş.)
Namık Kemal, 147, 157, 270, 278
Namusla Açlık Mes'elesi, 74
ne bağlaç'ının doğru, yanlış kullanılması, 317
Nekre (İsm'in i hâlinin mechûl oluşu), 291, 362
Nesne (**Mef'ûl,** mütemmim, tamamlayıcı), ismin i hâli, 362, 364-65, 368-71
Netice (Bk., Sonuç), 13, 14, **48-51**; hikâyede, 56, 58; hitâbette, 264; makalede, 196-97; tenkidde, 195
Nezâket, saygı ifâdesi, husûsî mektuplarda, 236; iş mektuplarında, 241
Nidâ (Bk., Ünlem.)
Nidâ (Bk., Ünlem) işareti
"Niçin Müellif Yetişmiyor,,, 278
Nisbet zamiri (Bk., İlgi zamiri.)
Niyet (Davranma) yardımcı fiili, 337
Nokta işâreti, 238, 371, 411-13, **441-42**; kullanılmayacağı yerler, 374, 412-13, **467-70**
Noktalama işâretleri, 226, **262, 411-51**; yanlış kullanılması, **429, 451-54**
Noktalı virgül, 425-29; kullanılmadığı yerler, 318, **374, 427-29**
Not almak, araştırmalarda, 272-75; mülâkatta, 225; not alma fişleri, 274-76; notların kaydi, 275-76; notların sınıflandırılması, 275; sayfa-altı notları, 277-78

Objektif (O b j e c t i v e) metod, 60
Oğlak, millî oyun, 450
Okuma metodu, hitâbette, 266
Okun Ucundan, 269
Olay (Bk., Vak'a.)
Oldurgan (Bk., Geçişli, Müteaddî.)
Olmak yardımcı fiili, 337
Olumlu (Bk., Müsbet) cümle
Olumsuz (Bk., Menfî) cümle
Orta, 13; hikâyede, 56, 58
Orta boy kitaplar, 270
Otobiyografi (Bk., Hâtırat), 61, 68, 69; otobiyografi vak'ası, 69, **103-5**.

Ölçülü cümle, 374
Ölünü Bir Kurtuluş mudur, 207-8
Ömer Seyfeddin, 269-71, 278
Ömer Seyfeddin Külliyâtı — 1., İlk Düşen Ak, 278
Ötüken, Adnan, 272
Özel isim (Has isim), 289-90, 294, **300**, 421, 458; özel isim mânasında kullanılan kelimeler, 458

Özet (Bk., Hulâsa.)
Özne (Bk., Fâil), 22-24, 25-26, 34
Paragraf, 8, 16, 27-35, 36-51, 318, 415, 439-40, 444, 458, 470; fikirlerin düzeni, 31, 40-42; nisbet ve ölçü, 31, 32, 45-48; paragraf hâlinde hulâsa, 12-13; paragraf işareti, 16, 446-48; paragrafların bağlanması, 33, 34, 43-45; paragraf nevi'leri: Başlangıç paragrafı, 34, 35, 48-51; geçit paragrafı, 34, 35; sonuç paragrafı, 34, 35, 48-51; paragraf planı, 8, 43-48; paragraf şekli, 34; paragraf uzunluğu ve kısa paragraflar, 32, 33
Parantez işareti, 226, 432-33, 436-39; köşeli parantez, 439; yarım parantez, 438
Paris'te Bir Türk, 74
Pekiştirme (Te'kid) sıfatı, 302
Pekiştirme (Te'kid) zarfı, 311
Pellico, Silvio, 278
Perde ve sahne mec., 280
Personal essay (Bk., Musâhabe), 150
Plân, 8, 11, 9-11, 43-48, 167-69; konferansta, 264-65; makalede, 196-97; musahabede, 150-51; tedkik (araştırma)lerde, 275; uzun bir yazının plânı, 11
Plânlı hikâye, 55-73, 73-126
Plânsız hikâye, 66
Profil (Bk., Yaşayan tipleri canlandırma), 226
Prolog, 34
Pul, dilekçelerde, 241-42; zarflarda, 238

Rabıt (Bk., Bağlaç.)
Rakam (Bk., Adet)ların yazılışı, 417, 421-22, 437-38, 444-45
Rapor, 219, 220-23, 274
Recâi-zâde, M. Ekrem, 278
Régnier, Henri de, 276
Resim, plân, harita ile anlatmak, 147-48, 173-77
Resmî mektup, 233, 242-43, 258
Rivâyet tarzı, 331-34
Roman, 61, 62, 64, 127
Romen rakamları, 11
Röportaj (Bk., Mülâkat), 223

Saatlerin yazılması, 465
Safahât, 278
Sahne, 62
"Sahne Eserlerimiz„ 28
San'ata dâir, 280
San'atlı (Artistic) tasvir, 128
San'atlı yazma özentisi, 385, 389-90
Sarih Mef'ûl (Bk., Düz tümleç.)
Sayfa-altı notları, 277-78
Sayı sıfatları, 303-4
Sebep zarfı, 324-25

Sénecé, Antoine, 155
Serbest cümle (Bk., Devrik cümle), 367
Sergüzeşt hikâyeleri, 71
Ses Bilgisi (Fonetik), 284
Şevengil, Refik Ahmed, 279
Seyahat hikâyeleri, 71, 112-15
Shakespeare, William, 270-71
Shaw, Harry, 285, xxix
Sıfat, 287, 301-7, 307-9, 348-49, 350-51, 352-53, 407, 416, 421, 459
Sıfat-fiil, 323, 339-40
Sıfat-fiil, gelecek zaman, 323
Sıfatlardan türeyen kelimeler, 348
Sıfatların yanlış kullanılması, 313-14; yerinde kullanılması, 307-8
Sıfat tamlaması, 353-54
Sıhhat (Bk., Doğruluk.)
Sınıflandırma metodu, 147
Sıra cümle, 373, 397
Sıra noktalar, 314-15, 429, 440, 458
Sintaks (Bk., Cümle Bilgisi.)
Sipariş mektupları, 239, 253-55
Sistematik katalog, 271-72
Socrates'in Ölümü, 173, 173-75
Son Asır Türk Şâirleri, 279
Son Sadr-ı A'zamlar, 279
Sonuç (Bk., Netice), 56, 58
Soru (Sual) cümlesi, 13, 169, 264, 397, 431
Soru eki (mı, mi, mu, mü), 335
Soru işâreti, 431-33, 434, 441, 458; kullanılamayacağı yerler, 371-72
Soru sıfatı, 303
Soru zamiri, 296
Soyadı Kanunu, 269
Söz dizimi (İfâde), 352
Sözlü ifâde (Hitâbet), 259-67; ifâde değişikliği, 261; ses tonu, 260; söyleyiş tarzı, 261-62; tavır, 261; yazılı ifâdeden farkı, 259-62
Subjektif (Subjective) metod, 62
Süreklilik (Devam) yardımcı fiili, 337

Şahabeddin Süleyman, 278
Şahıs, fiillerde, 328, 332-34, 360-61
Şahıs zamiri, 295
Şart cümlesi, 332, 372
Şart tarzı, 331-34
Şeyhî, Germiyanlı, 81
Şuhudî mâzi (Bk., di'li geçmiş.)

Tafsilâtın seçilmesi, hikâyede, 53; hususî mektuplarda, 233-34; tasvirde, 131
Tahlil ve mukayese metodu, 147-48
Taklidî âhenk (Bk., Âhenk), 19
Tam cümle, 425, 429

Tamamlayıcı zarf, 464-66
Tamlama (Terkip), 352-54; tamlamaların kullanılması, 359-60; yanlış tamlamalar, 359-60; yanlış yazılması, 354, 359-60
Tamlanan; tamlayan, 352--53, 356-57, 363-67
Tarhan, Abdülhak Hâmid, 278-79
Tarihlerin yazılması, 417, 421-22, 437-38, 451, 465; dilekçede, iş mektuplarında, 240-42, 252-55, 255-57; hususi mektuplarda, 236, 243-51; resmi mektuplarda, 242
Tarih vak'ası, 71-72, 264; araştırıcı tarih, 71; hikâye eden tarih, 71; öğretici tarih, 71
Ta'riz, san'atı, 19
Tartuf (Tartuffe), 277
Tarz, fiillerde, 328, 331-32
Tashih (Düzeltme), 15, 16, 275; tashih işâretleri, 16
Tasrif yardımcı fiili, 337
Tasvir ifâdesi, 13, 52, 127-33, 134-45, 147-48, 173-77; fennî, veyâ ilmî tasvir, 129; ferdî tasvir, 129; fikir veren tasvir, 129; heyecan veren tasvir, 128-29; tasvir metodu, 29, 30, 147-48; umumî tasvir, 129
Ta'yin (Belirtme) sıfatları, 303-4
Ta'ziye mektupları, 243, 244
Téa, 62
Tebliğler Dergisi, XXVII
Tebrik mektupları, 235, 257, 258
Tehlike Karşısında Keçi Fil Oluyor, hikâye, 74, 79
Te'kid sıfatı (Bk., Pekiştirme sıfatı.)
Te'kid zarfı (Bk., Pekiştirme zarfı.)
Tekrar, hatâsı, 394, 399-401
Tekrar metodu, 29, 147-48
Tekrir, san'atı, 19
Telaffuz (Diksiyon), 262
Temel cümle, nevi'leri, 364, 368; temel fiil cümlesi, 364; isim cümlesi, 364
Temennî fiili (Bk., Dilek-şart.)
Tenâkuz (Bk., Fikirlerin biribirini yalanlaması), 395-96
Tenâsüp, san'atı, 19
Tenkid nev'i, 192-95, 198-99; kitap tenkidleri, 193-95
"Terceme mi, Tatbik mi„ 280
Terkip (Bk., Tamlama.)
Tertipli cümle, 372; tertip şekline göre cümle nevi'leri, 372-73
Te'sirli ifâde, 394, 399-403
Teşbih, san'atı, 19
Teşhir (Exposition), hikâyede, 56
Teşhir, san'atı, 19
Tevfik Fikret, 194, 293-94
Tevriye, san'atı, 19
Tezat, san'atı, 19
Tezlik (Ta'cil) fiili, 336
Théme, 6, 7, 14
Thése (Bk., Fikir Müdâfaası), 60

Tırnak işâreti (Bk., Diyalog), 226, 419, 439-41; yanlış kullanılması, 440-41
Tire (Çizgi) işâreti, 238, 443-45
Tiyatro, 34, 61, 64, 96-99
Tokgöz, Ahmed İhsan, 278, 280
Topluluk ismi (İsm-i cem'), 290, 361
Tümleç (Mütemmim, Mef'ûl)li cümle, 362, 372-73, 378
Türemiş isimler, 347-48, 350-51
Türk Ansiklopedisi, 280
Türkçe, 347, 355-58, 366, 421, 459
Türkçe'de cümle yapımı, 366-67
Türk Sazşâirleri, 278

Uşaklıgil, Halid Ziya, 65, 269, 277, 280, 294, 350
Uzun cümle, 396 (Bk., Cümle.)

Ünaydın, Ruşen Eşref, 277
Ünlem (Nidâ), 287, 291, 320, 372, 397, 428
Ünlem işâreti, 433-34, 434, 458; kullanılamayacağı yerler, 434
Üslûp, 15
Üstüste iki nokta, 241, 414, 429-30, 458

Vak'a (Olay), 55, 56, 65; vak'a kahramanı, 56, 63; vak'aların yürütülmesi, 58; hakikî vak'a, 61, 67; hayâl verimi vak'a, 61
Vatan—yâhud—Silistre, 147
Vasıflandırıcı sıfatlar, 301-3
Veciz ifâde, 13; vecize, 169; vecizlik, 21
Vermek yardımcı fiili, 336
Virgül, 236, 238, 241, 416-21, 484-85; eksikliği, 422-24; konulmayacağı yerler, 420-21
Vocabulaire, 347
Vuzuh (Bk., Açıklık.)
Vücûbî sigası (Bk., Gereklilik kipi.)

Wray, Edith A., 284, xxix
Writing and Rewriting, 285, xxix, xxx

Yakın Çağlarda Türk Tiyatrosu, 279
Yalın isim (Bk., Mâna ismi.)
Yan cümle (Bk., İbâre.)
Yan çizgi, 238, 451
Yapmak yardımcı fiili, 335
Yardımcı (Mürekkep, Birleşik) fiiller, 335-38
Yaşayan tipleri canlandırma (Profil), 226-27
Yazış şekli, 3-5, 4
Yazmak yardımcı fiili, 337
Yeni hikâye nevi'leri, 61
Yeni Mecmua, 74

Yeni Osmanlı Edebiyatı Tarihi, 278
Yer (Bk., Mekân.)
Yeterlik yardımcı fiili (Bk., İktidar y. f.)
Yıldız işâreti, 450
Yunus Emre, 264-65
Yüklem (Bk., Haber fiilleri.)
Yüksek Ökçeler, 269-71

Za'f-ı te'lif (Bk., İfâde edememek.)
Zaman, zarflarda, 324; zaman eki almayan fiiller, 330-31, 344-45
Zaman, hikâyede, 54, 58, 65
Zamana göre sınıflandırma metodu (Bk., Kronolojik tasnif), 147-48
Zamir, 287, 295-97, 361; doğru kullanılması, 298-99; fazla zamir kullanmak, 300
Zarf, 287, 310-11, 311-14, 316, 320, 323-24, 349, 366, 407, 421; hâl zarfı, 310; mekân (yer) zarfı, 310; miktar zarfı, 310-11; zaman zarfı, 310, 324, 365
Zarf-fiiller, 324-25
Zarf tümleçi (tamamlayıcı zarf), 336
Zarfların yanlış kullanılması, 313-15, 421; yerinde kullanılması, 313-14
Zonguldak, 294
Zorâki Tabîb, 278